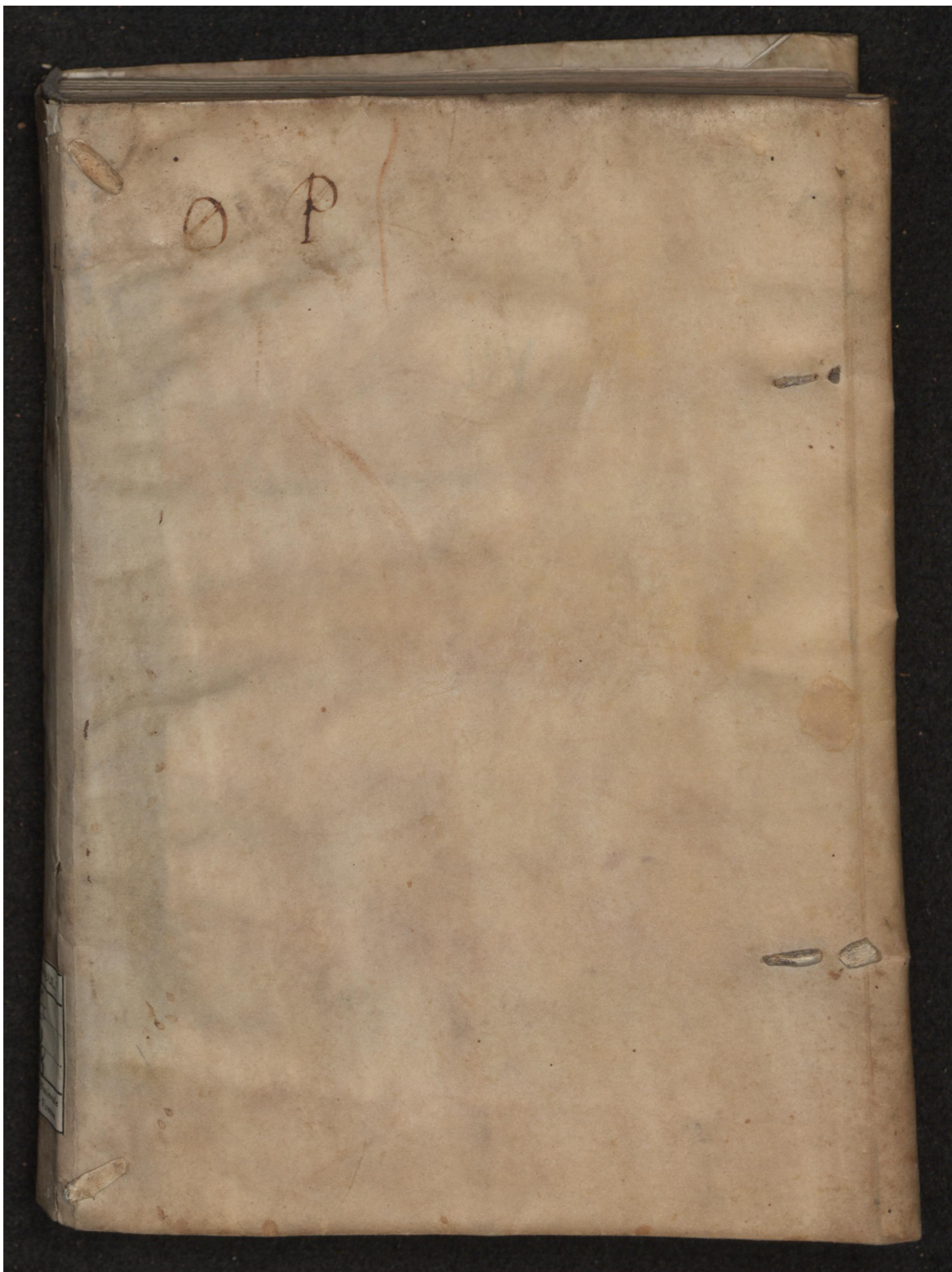
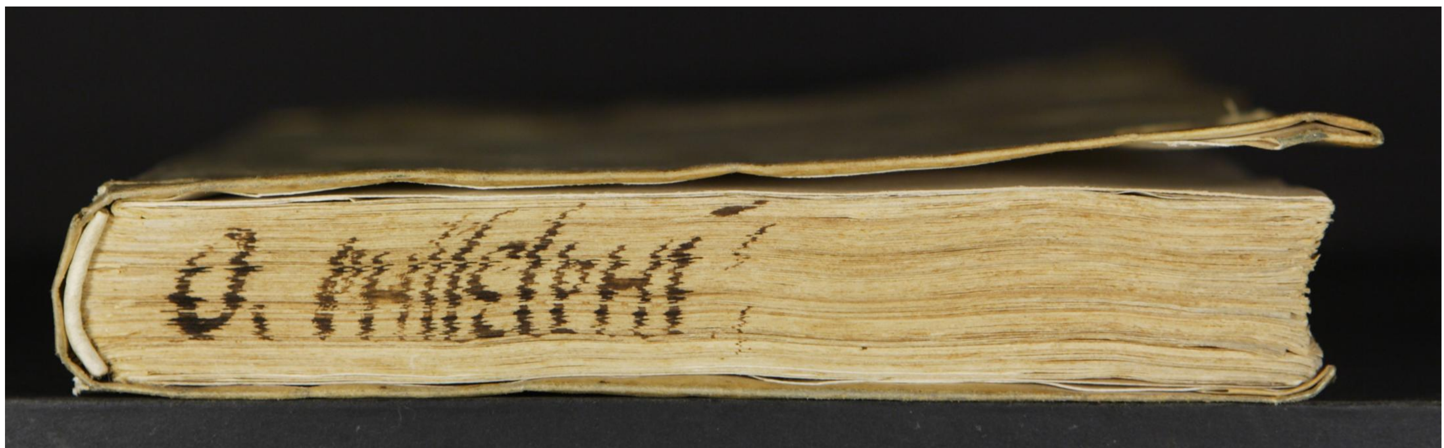

O P

Philippi Oratio nes
Fanch. & Ven. 1491
6
INCUNABULI
A
5
38
Biblioteca Nazionale Centrale - Firenze

VIII

Ghel

1491

Francisci Philelphi

ORATIONES PHILELPHI.

FRANCISCVS PHILELPHVS LODOVICO MARIAE SPHORtiæ Barrhi duci: ac ducali primario locũtenenti Sa. pluri. dicit.

q Vam parentalem quondam pro nobilissimo illo principe patre tuo Francisco sphortia orationem habuissem: iccirco ad te dedi: quia multa in ea leguntur: quæ ad illius laudem: & immortalitatem pertinent: cuius me studiosissimum esse non ignoras. Huic ego cum nonnullis orationibus & opibus meis duas subieci orationes: quaꝝ alterá habueram in funeræ diuæ illius uiraginis Blancæ mariæ & item alteram cõsolatoriam: quá iampridem scripseram ad uirum patriciũ illum uenetum Iacobũ antonium marcellũ de obitu Valerii filii. Nam siquis hasce tris orationes diligentius lectitarit: cũ plæraqꝫ inueniet non inutilia (ut mea fert opinio) tum uero quæ ad animorum ĩmortalitaté ptinent: aĩaduerteret non inepte a me esse pro tempore: & discussa & disputata. Nec unum mihi prætereundum fuit: propterea orationem illam consolatoriam ad Iacobũ antonium Marcellum curasse hoc tempore cum hisce imprimédá: quoniam quæ antea fuerat Mediolani ab aliis quibusdam impssa: eam pluribus ĩ locis deprauatam: corruptamqꝫ offendi: siue inscitia factum fuerit: seu inuidentia: nesciam affirmare. Quod si quesieris: quibus ĩ presentia delecter studiis: quid aliud me putes cogitare: qui nõ longe absim ab octogesimo quarto ætatis anno: quá ea omnia: quæ a philosophis: theologisqꝫ acute sunt: & subtiliter disputata. Hæc qualia sint breui cognosces. Vale mi humanissime princeps: & me cõmendatũ habe. Mediolani ex ædibus meis. vi. kal. Iunias. M. cccclxxxi.

Fráncisci Philelphi equitis aurati: laureatiqꝫ poetæ & oratoris: ac philosophi clarissimi orationes: & nonnulla alia opera: in quibus omne bene dicendi genus: omnesque artis rhetorice partes: ac diuinæ philosophorum: & theologorum sententiæ comperiuntur.

TABVLA.

ORATIONES FVNEBRES.

Francisci Philelphi epistola ad Illustr. prĩcipé Lodouicũ Mariá Sphortiam barrhi ducem car. i

Fráncisci philelphi orõ parentalis de diui Francisci sphortiæ Mediolanésiũ ducis felicitate car. ii

Francisci philelphi oratio habita in funere diuæ uiraginis Blancæ Mariæ mediolanésiũ ducis car. xxii

Francisci philelphi oratio funebris ꝓ Magnifico ducali senatore: & clarissimo equite aurato Philippo Borrho mæo comite haronæ car. xxix

Fráncisci phi. orõ funebris ꝓ magnifico eqte aurato: ducaliqꝫ senatore stephano federico todeschio car. xxxi

ORATIONES NVPTIALES.

Francisci philelphi oratio de inita societate inter illustrissimos duces Boná eiusqꝫ filium Ioánem Galeacium: & Herculem æsténsem car. xxxiii

Francisci philelphi epithalamion ĩ Ill. Beatricis æstensis & Tristani Sphortiæ nuptiis habitum car. xxxv
Franciscus philelphus salutem dicicit Lodouico cassellæ car. xxxvii
Frácisci phi. oro hita ĩ spõsalitiis Theodori plati claris. iurecõsulti: & helisabetæ uicecomitis car. xxxviii
Francisci philelphi oratio nuptialis habita ĩ sponsalitiis Petri biragi: & helisabet princiuallis car. xli
Frácisci phi. epithalamiõ in nuptiis nobiliũ coniugũ Ioánis antonii simonetæ & margaritæ cottæ car. xlii
Frá. phi. oro hita ĩ cõiugio magnificæ puellæ marutiæ: & magni. eqtis aurati raymũdi attẽduli car. xliii
Francisci philelphi oratio hita in connubio magnificæ puellæ margaritæ arcimboldæ: & magnifici equitis aurati Antonii cribelli car. xliiii

ORATIONES DIVERSAE.

Frácisci phi. oro ad Piũ secũdũ põtifi. max. hita Mãtuæ in publica: uniuersaliq́ꝫ xpianoꝝ cõciõe ꝑ duce Francisco sphortia die martis q̃rtodecimo kal. octobres. M.ccccclix. car. xlv
Frácisci phi. ad uiros papiẽses oro congratulatoria d' creatiõe Iacobi borromæi uitaliãi comitis .s. ad dignitaté: & gradũ episcopalé. car. xlviii
Frá. phi. oro de laudibus Lazari scarãpi episcopi ad comẽses car. li
Francisci phi. oratio ꝑ theodoro plato clarissimo iurecõsulto car. liiii
Francisci phi. oratio habita Mediolani in principio studii car. lvi
Francisci phi. oratio ad Sixtum quartum pont. maximum car. lvii
Frá. phi. oro hita in prĩcipio qõnũ tusculanarum. M. Tullii cicerõis in studio urbis Romæ car. lvii
Frá. phi. oro de suo ĩ urbẽ reditu ad Sistũ quartũ põti. maxi. car lviii
Fráci. phi. ad Iacobũ antoniũ marcellũ patriciũ uenetũ & eqtẽ auratũ d' obitu ualerii filii cõsolatio car. lviii
Francisci philelphi præfatio in Aristotelis rhetoricé ad illustré: & sũmũ uirum. D. Alphõsum sanctæ romanæ ecclesiæ cardinalem car. xciii
Aristoteles alexãdro regi. S. d. car. xciiii

APOPHTHEGMATA

Francisci Philelphi ꝑfatio in plutarchi cheronensis apophthegmata ad Traianum Cæsarem car. cxiiii
Fran. phi. ꝑfatio ad Nicolaũ qntũ põti. max. in plutarchi cheronensis apophthegmata laconica car. cxxxiiii
Frá. phi. epistola utilissima ad Fredericũ cornelũ de legibus car. cliiii
Frá. phi. epistola consolatoria ad petrũ iustinũ philel. nepoté suũ d' obitu Alphinæ mr̃is dilectissimæ car. clvi
Frá. phi. istructio bene uiuendi ad Illu. prĩcipé ducé Philibertũ car. clvii
Georgii uallæ placentini introductorium ex Galieno ad medicinã ad Reuerẽdum. D. Iacobum antiquarium ducalem secretarium. car. clix
Galieni medici ad medicinam introductorium. car. clx

FINIS.

FRANCISCI PHILELPHI ORATIO Parentalis de diui Francisci Sphortiæ Mediolanensium ducis felicitate.

Exordiũ narrationis uim i se cõtinẽs Fráciſcus Sphortia dux

SI FIERI POSSE Censeré: ut lamẽtationibus: ac lachrymis sæuo: & peracerbo naturæ uulneri mederemur: qd' ex incõmõ fortasse magis q̃ ex imaturo Fráciſci ſphortiæ iuictiſsimi optimiq; ducis & clemẽtiſsimi patris patriæ obitu oẽs accepimus nõ modo uos non dehortarer pſtantiſsimi principes: ſed cohortarer potius etiá atq; etiá: ut oẽm ætatem: quoad is reuiuiſceret: in aſsiduis flætibus degeremus & eiulatibus. Nõ enim in unius tanti: tamq; diuini principis amiſsiõe cum nobis cunctis: tum uniuersæ Italiæ parua quædá facta eſt uel iactura uel naufragiũ: p qué ſolum ex tãto & tam diuturno belloꝝ turbine: ac fluctibus ſedata oía: paccataq; conquieuerát. In ſola pfecto illius uita: atq; animi magnitudine: ſũmaq; ſapientia tantá ſpem ſibi florẽtiſsima nr̃a reſpu. uiriq; oẽs boni collocarát: ut perpetuá ſe felicitaté adeptos opinarẽtur. Sed o fallaces mũdi blanditias: quibus allecti per uarios agitamur errores. O lubricam atq; caducá humanæ uitæ cõditionem: qua tum maxime deſtituimur: cum uiuere eſt dulciſsimum. O inanis noſtros cogitatus: q eos ſecundis in rebus magis nos decipiunt: quo certiore ſpe quadam nobis alludũt. Sperabamus nos quidé Fráciſce ſphortia te ob maximas tuas: innumerabiliſq; uirtutes ppemodũ fore ſempiternũ. Itaq; oía nobis erant lætitiæ: gaudiiq; plena. Nulli hoſtes iminebát: nullæ præmebant ſollicitudines: nullæ curæ. Te nõ minus oẽs & qui prope eſſent: & q procul abeſſent maximi potentatus uerebantur: quá metuebát. Sub firmiſsimo tuo: tutiſsimoq; præſidio uitam quieti oẽs: ſecuriq; agebamus. Te nõ Italia modo: ſed uniuerſa romana eccleſia: exteriq; reges: quibus ulla aut uis aut iniuria impenderet: ſubſidio ſibi eſſe: ac ſaluti arbitrabátur. Nunc auté te extincto undiq; ſuſpitiones incũbunt: terrores obſtrepũt: hoſtilia arma bellico fragore circũſonát. Heu Heu nos iſelicis: atq; infortunatos: q tanto tá miti: tá benigno: tá pio: tá inuicto: tá oí genere pbitatis illuſtri parente orbati ſumus. Quis in táta rei indignitate nõ mœreat: nõ fortuná deploret ſuá: nõ ſeſe intolerabili dolore cõficiat? Vtiná liceret Fráciſce ſphortia priceps optime: ac fortiſsime ſorté cõmutare: nemo prorſus ſui ſibi conſcius eſſet: & tui qui non emori: q̃primũ optaret: quo tu reuiuiſceres. In hác ſententiá indubitato pedibus iret nõ ſolũ cõſtátiſsima uirago: & ſanctiſsima uxor tua Blanca Maria: quæ te dies: noctiſq; collachrymat: & poſt matré tibi omni probitate ſimillimus dux Galeacius: qui ob continuũ luctum animi cruciatur una cũ reliqs pientiſsimis tuis filiis: uerumetiá & ampliſsimus hic ſenatus tuus: & aula uniuerſa: atq; oẽs ciues: ſubditiq; tui: quos unius tui deſideriũ torquet ac macerat. Cæterum quo feror hõ miſerrimus: quo meus me uæhementiſsimus rapit dolor: ut qui alios debeam:

Bláca maria dux galeacius Maria dux

meipsum nequeam consolari.Nam quid prodest excellentissimi princi-
pes quicq̃ optare:qd' sperare nõ liceat:Magnum est fateor:& graue:& ꝑ
molestum:atq; acerbissimũ:quod nuper omnes uulnus accepimus.Id si
minus doleamus:aut lapidei plane putãdi sumus:aut nobisipis inimici.
Sed illud nos tamẽ præterire nõ debet animi esse & bene cõpositi:& mo
derati:& sapiẽtis nihil appetere supra hoiem:nunq̃ neq; a rõne discedere
neq; diuinæ aduersari iusticiæ.Nũqui sibiipsi non pepercerit:quin mor-
ti ut homo cõcederet:parcat simplici homini cuiq̃ deus:uel heroi: ut po
etæ:philosophiq; appellãt.Moriendũ est eñi omnibus:in ideq; resoluen-
dum:unde manauerint.Quod si mercatoribus magnæ turpitudini da-
mus:ubi aut decoquãt:aut reddere depositum nolint:quæ demẽtia tãta
sit nostra:ut quẽ deus optimus maximus animũ nostræ fidei ueluti cõ-
mendarit:hũc repetẽti domino restituere idignemur.Quæ nostra que-
at superbia tãta esse:q fastus:quæ arrogãtia:ut q natura mortales sumus
dignũ existimemus corporibus quoq; effici immortales prius: q̃ moria-
mur.Quis usq; adeo est nescius sui:quẽ lateat exteriori cuiq̃ homini an-
te resurrectionẽ imortalitatẽ uẽdicari non posse.Sed quo pacto resurre-
cturus sit quisquã: anteq̃ diẽ obierit.Itaq; necessario fit: ut qui nati sunt:
oẽs aliquãdo moriãtur.Quin eo mors est æquiore ferẽda animo:& non
modo nõ dolẽda:sed merito potius:optimoq; iure summa lætitia pro-
sequẽda in animis ingentibus:& excelsis: quod hac præuia atq; duce ad
sempiternum illud bonũ: supremũq; peruenitur quo solo felices: beati
q; efficimur.Quæ.n.i huius mũdanæ uitæ ꝓcellis:ac tempestatibus non
modo felicitas:sed ulla oĩo trãquillitas offeratur. Quod siqua hic detur
fucatæ cuiuspiã felicitatis imago:quæ tãta ẽ:quãtam habet cũ sũmo illo:
& uero:atq; icommutabili cælesti bono similitudinem:hæc omnis uni
ex omnibus mortalibus & ducibus:& regibus Frãcisco sphortiæ ita cõti
git:ut decessio magis metuẽda iam esset:q̃ accessio cupiẽda.Id aũt sic ha-
bere si paucis ostẽdero:tum equidẽ uos rogabo:orabo:obsecrabo: ita uo
bisipsis moderemini : ita cõsulatis ita pro rõnis iperio post animi cũctas
ꝓstratas perturbationes opitulemini: ut non uestra magis q̃ illius causa
tãtam luctus acerbitatem suscepisse indicemini.Hoc enim & parui esset
animi:planeq; igrati:ac ueluti bono alieno iuidẽtis. Volũt ergo uiri sapi
ẽtissimi humanam quam uocamus felicitatem bonis his cõtineri: quo-
rum altera sunt extra nos:altera uero in nobis:& hæc sane partim corpo
ri:partim animo sunt tributa. Illa uero subiecta fortunæ esse arbitran-
tur:quæ quidẽ ipsa siqua sit tandẽ:eam diuinæ subesse uolũtati nemo sa
næ mẽtis ignorat. Hæc aũt tria bonoꝝ genera quãta cũ gloria:& diuina Diuisio
quadã indulgẽtia:atq; benignitate in magnanimo illo nostro principe ef tripartita
floruerint:quæso diligẽter attẽdite.Incipiendũ est igitur ab animi bonis
quæ nostra sunt propria:dein quæ in nobis etiam ipsa sunt:de corporis:

& postremo de fortunæ bonis differendũ:ac de hisce quidem omnibus breui oratiõe: & quãtũ locus:atq; tempus patitur. Vt autẽ ordine ꝓgre/diatur oratio:natus est Franciscus Sphortia inclyto patre illo: & fortissi/mo belli duce Mutio Attendulo:cui primo nõ minus ob animi elationẽ atq; uires corporis Sphortiæ fuisse cognomentum uolunt: q̃ ob ingenii uim:cogitatusq; acrimoniã:& est is quidẽ natus Miniati ĩ ethruria anno a natali christiano supra millesimũ quadringẽtesimum primũ ad sextũ kalendas augustas circiter uespertinum crepusculũ quo tempore pater Sphortia ex eodem oppido pro republica Florẽtina ualidissimis uiribus Ioannis Galeacii illius splendidissimi Mediolanensium ducis: quæ ex ur be Pisis florentina inuaderẽt oppida:agrosq; uastarẽt: constantissime: & sua maxima cum laude repugnabat. Is cum primum per ætatem licuit: suopte ingenio:curaq; paterna litteris:atq; eloquẽtiæ operam dedit:idq; Ferrariæ. Nam postea q̃ uita Ioannem Galeaciũ deseruisset:& per diutur nam obsidionem Pisas florentini in deditiõem recepissent Sphortiæ po tissimũ opera hic inquã Sphortia in auxilium a Nicolao æstensi nobilis/simo principe ĩ bello aduersus Othonẽ tertium: ab quo magnis uiribus pertinacissime ad extremũ usq; periculum præmebatur:pro uetere beni uolentia accersitus secum dilectissimũ aduectum puerum inter Nicolai ipsius filios & educari:& erudiri studuit. Qui cum ĩ omni probitatis ge nere nemini æqualiũ cederet intra undecimum ætatis annum tantã est laudem assecutus:ut ad Ladislaum usq; siciliæ maximum: & potentissi/mum regem sui nominis fama personuerit. Nam erat Franciscus (non dum enim a paterno cognomine Sphortia uocabatur) ad ingenii splen/dorem:indolisq; præstantiã iis uirtutibus præditus:quibus supra ætatẽ admirandus apud omnes uideretur. Nam ab ipsa infantia ad ultimam usq; diem fuit paucissimi admodũ somni:cibi moderati:ac minime ex/quisiti:potusq; dilutissimi. Hoc enim uiuẽdi genus tum ĩgenium reddit acutius: tum corpus & ad bonã ualitudinẽ:& ad uires plurimũ adiuuat. Quanta esset in omnes facilitate:quanta mansuetudine:quanta huma/nitate:quanta clementia:quanta dilectione:quanta etiam animi uel ma gnitudine:uel altitudine nemo est:qui nesciat. Quid enim loquar de iu/sticia eius mirabili quadã commiseratione condita. Quid de constantia seruãdæ fidei. Quid ĩuicto animi robore:atq; fortitudine. Vt erat omni corporis immundicia:ineptitudineq; superior:ita nihil ex illius ore non modo obscœnũ:aut rusticum: sed ne incultum quidem: aut leue quicq̃ unquam effluebat. Mira in illo grauitas erat cum incredibili quadam le nitate coniuncta. Vituperabat neminem: castigabat modice: operamq; dabat:ut pudori magis essetq̃ metui:assentatores: & subdolos odio ha/bebat. Sed aperto homines ingenio:ac ueros plurimum diligebat. Calũ/niatoribus:& maledicis non modo non patefaciebat auris: sed eos leui/

Cõfirmatio primæ partis ꝑ approbationem
Mutius attendulus sphortia
Miniatũ
Ethruria
Florẽtini
Ioãnes galeacius dux
Pisæ
Ferraria
Nicolaus marchio æstensis
Otho tertius
ladislaus rex

tatis suæ:improbitatisq; admonebat.Et cum foret in alienas laudes copi
osus:de suis nõ solum nõ loquebatur:sed nec etiã audire patiebatur.Ne/
mo profecto uno Francisco sphortia modestior unquam fuit: nemo ue
recundior:nemo cõtinentior.Tanta uero beniuolentia suos omnis com
plectebatur nõ sanguine coniunctos dumtaxat:sed quoscunq; semel ac/
cepisset i suos:ut eos ab se abire neq; iure:neq; iniuria unq̃ sineret.Quid:
quod etiam fuisset optandũ:si quod ab eo uel factum aliquanto seueri/
us:uel dictum in quẽquã uæhementius prodisset.Nam quem putasset
ulla ex parte ab sese offensum:tanta cõtinuo humanitate:tanta proseque
batur beneficentia:ut illum sibi non secus ac indulgentissimo patri: aut
numini cuipiam affectum redderet. Tanta autem erat in rempublicam
caritate:ut neglectis quodãmodo suis cõmodis omne studium suum:
omnem operam:omnem idustriam ad publicam referret & utilitatẽ:&
dignitatem.Quot enim:quantosq; thesauros consumpsit in deducen/
do ex addua hoc riuo:uel potius flumine:quo non ex addua solum: sed Addua
ex lario lacu:& supra larium ex tellina ualle a germania usque res admo Larius lacus
dum & infinitæ:& utilissimæ ad nos importantur.Quid enim memine
ro cum alia maxima:& splẽdidissima ædificia: quæ ad publicum usum Tellía uallis
fabricatus est:tum arcem hanc:quæ portæ Iouis appellatur . Quod ullũ
in medium afferamus ex septem illis:quæ in uniuerso terrarũ orbe me/ Germáia
morantur mirabilia:quod cum hac una arce uel magnificentia:uel pul/ Arx por/
chritudine:uel ullo excellentiæ genere comparari queat.Non enim hu/ tæ Iouis
iusmodi opus molitus est Franciscus sphortia ad illum suum:sed ad pu/
blicum & usum:& commodum.Nam arcem sibi suam munitissimam:
tutissimamq; constituit in animis:& caritate ciuium:quorum cõmoda:
& emolumẽta omnia immortalitati sibi ducebat esse.Et quoniam a pri
mis usq; annis nõ secus atq; teterrimam pestem aliquã formidaret mali
nominis famã:omnis cogitatus:& actiões suas ad honestatẽ: & gloriam
referebat.Itaq; nullum neq; laborem corpore:neq; periculum animo de
tractabat.Viros doctos:& eruditos in omni genere uitæ & audiebat libẽ
ter & honorifice munerabat.Tãta erat ingenii magnitudine:tãta re℞ hu
manarũ pertractiõe:& diligentia:ut nihil prorsus: quod esset memora/
tu dignũ:ignorare uidetur.Itaq; inter prandendũ:cænandumq; semper
aliquid excogitatum acutius astantibus proponebat:ad idq; nõ iucunde
minus q̃ subtiliter disputabat:tanq̃ iudicaret nihil esse otio:atq; desidia a
dignitate hominis alienus.Et quia per omnem uitam nihil unq̃ temere:
nihil incõsulto inire consuesset:omnia semper ex sentẽtia sua fauste:atq;
fortunate cõsequebatur. Quis enim ambigat uiro fortissimo:eidemq;
prudentissimo secũda oĩa contingere oportere? Fauet enim deus: auxi/
lioq; est semper iustis cœptis:sanisq; conatibus:cunctos in se sperãtis am
plectitur:ac fouet:id q̃d sapiẽtissimus prĩceps noster assidua meditatiõe

præ se ferens nihil aut iustum:aut laude ulla dignum existimabat:quod a religione:pietateq́ abhorret. Quare diuino cultu atq́ ueneratiōe fidei christianæ nihil esse apud se antiquius unq̃ uoluit. Quibus quidē innocē tissimis:& optimis īstitutis summā est oīa cum laude cōsecutis. Quod āt secundo loco dicendū mihi proposuerā:quibus corporis adminiculis ad hæc tanta:& tam eximia animi bona esset adiutus:breuibus perstringa/mus. Fuit corpore Franciscus Sphortia cum robustissimo:tum erectio/re paulo supra cōmunem:atq́ mediocrē hominis proceritatē:& eo pla/ne heroico. Erat is enī (ut norunt oēs) mirabili quadā membro℞ compa ctiōe ad conuenientē:ac decoram inter sese proportionē cum tanta oris dignitate:& maiestate uultus ut uel solo aspectu dignus iudicaretur im/perio. Et cum omniū sensuum integritate cæteros hoīes plurimū ante/celleret:tum uisu adeo erat acerrimo:ut etiā inter præliādū hostium uel minimū quodq́ erratū prospiceret admodū longius: eosq́ cōtinuo lu/ere suæ stultitiæ pœnas cogeret. Quid enim loquar de eius agilitate atq́ dexteritate ad oēm motum:& gestum: quæ tanta erat: ut qcquid facere aggrederet̃:dicto citius effectū redderet? Quare cū ei per ætatē liceret: & luctatiōe:& saltu:& cursu:ita æquales oīs anteibat:ut inueniret nemi/nem:qui secū cōtendere auderet. Iactu autē æque:atq́ omni dimicandi arte delectatus ferreā sudem:aut saxum ingētis ponderis multo lōgius emittebat:q̃ alii tragulā:aut pilā. Nam & iaculationē:& catapultā:& eqta tionē:& meditationē omnē bellicæ disciplinæ ab usq́ puero ludēdo:ue/nādoq́ didicerat:quæ quidē singillatim oīa & sub patre Sphortia:& suo ductu:atq́ auspiciis lōgo usu & multa exercitatiōe bellādo:pugnandoq́ cōfirmarat:& ad summū usq́ auxerat. Et erat Franciscus sphortia felici adeo corporis tēperamēto: ut uniuersum diē nudo capite staret ī solem immotis etiā paribusq́ pedibus:& frigus nō pluris faceret q̃ calorē. Eæ autē uires & in brachiis inerāt:& in manibus:ut quē arctius circūplexus mediū strīxisset:eum tanq̃ exanimaret:quē uero pugno ꝑcussisset ī caput semianimum repente humi prosterneret. Voce pro tēpore utebat̃ nunc leni ac miti:nunc graui & moderata:& cum sonora semper:tum cū usui esset concitata:& grandi:& horrēda. Quid enim meminero de mirifica eius linguæ bonitate:quæ in oēm usum uidebatur diuina potius q̃ hu/mana? Quid pluribus? In corpore pulcherrimo herculeæ uires inerant & tanta ī singulis mēbris bonitas:ut animi bonis nulla ex parte cederet. Cæterū quoniā duas felicitatis partes iam percurrimus:reliquum est:ut de fortunæ cōmodis eadem breuitate transigamus. Quod modo dice/batur:natus est Franciscus Sphortia ī ethruria:quæ regio & uniuersa Ita lia est maxime ab omni aeris caligine:nebulaq́ remotior:ob eamq́ rem ab ethra:quæ serēitatē significat:ethruria nomē sumpsit. Itaq́ natus sub eiusmodi cæli serenitate & īgenio erat perspicatiore:& acritate sensuum

Cōfirmatio secundæ partis ꝑ approbationē

Cōfirmatio tertiæ partis ꝑ approbationem

Ethruria

Ethra

natura nimirum alacriore. Quod autem ad generis attinet splẽdorẽ: si al
tius fuerit: q̄ a patre sphortia repetundū: a regibus datiæ: & urbe attenda
reperiemus Attẽdulorum familiam originẽ duxisse: q̄q̄ ipse non minus
cum illis sẽntio: qui a Mutio illo scæuola affirmãt manasse attendulos: q
Porsenã regem clusinoꝝ occisurus cum frustra tam egregiū facinus pro
liberãda patria esset adortus: ĩ dexteram sæuierit suam foculo iniectam
ignito: id quod ipsius sphortiæ proprium nomen ꝓbat Mutius. Id eĩm
& inter scæuolas erat illustre: & ĩter attẽdulos apprime celebratum. Sed
ne singula prolixius persequar: ubi Frãciscus ĩ aula gratissimi illius: & cla
rissimi principis Nicolai æstensis: quem pater sphortia ꝓpter Othonem
tertium a se oppressum extremo periculo liberarat: maiorẽ infantiæ par
tem: & puericiam quoq; ad undecimum usq; ætatis annum cum mira/
bili spe probitatis: & laude peregisset. Neapoli iussu patris aduectus est.
Id quod ꝓpterea fecit pater: quo regi ladislao gratificaretur. Is enim pue
ri fama d̄lectatus hūc uidere cupiebat. Nec sua de puero se opinio falsum
habuit. Nam cum primum ĩ illius cōspectum Frãciscus uenisset regẽq;
ingenuo quodã: strenuoq; pudore ueneratus alacriter salutasset: essetq;
apposite: & ornate locutus plæraq;: eum ladislaus perĩde atq; filium am/
plexatus: deosculatusq; tricarico donauit: eius comitatus ornatū insigni
bus: initium sane pulcherrimū ad lætioris fortunæ principatum. Et non
modo dies nō p̄teribat: sed ne hora quidẽ: quin pueꝝ: cum ei a maximis
occupatiōibus suis facultas offerret̄: ad se accersitū uariis de rebus ĩterro
garet: cui cū ille & ĩpigre: & argute: uerecūdeq;: respōderet: admirationẽ
ĩdies magis atq; magis de sese apud regias auris: mentẽq; augebat. Cūq;
frequentior esset tum ĩ aula regia: tum apud regẽ: studebat quottidie do
ctior fieri rerum etiã urbanarum: ac totius regiæ disciplinæ: utpote præ
sago eius ingenio futuræ gloriæ: ac regni. Sed ubi paucis post ãnis rex la/
dislaus uita excessisset: & Ioanna soror: quæ ladislao: successit in regnum
Iacobo Barbonensi Mariæ comiti nupsisset. Hic inq̄ Iacobus barbonen/
sis sphortiam quoniam putaret nefariis suis in reginã uxorem opprimẽ
dam cogitatibus repugnaturum: & eū: & filium Frãciscum: q ætatis an/
nū iam ageret quartum ac decimum: in subterraneū munitissime turris
carcerem arcis oui appellatæ cōiecit sine ulla omnino spe futuræ aliquã
do libertatis: Quã rei sæuiciã: atq; diritatẽ molestissime adeo tulit sphor
tia: ut in filium coniectis oculis: quem unum supra uitã etiã ipsam miri
fice amabat: mortem sibi cōsciscere ꝑuicatius decreuerit: ad quã (ut erat
aĩo ferocissimo) cum furẽs: præcepsq; ferretur ĩ proximum turris parie/
tẽ caput ĩflicturus: subita: atq; miserabili: & suaui: & accommodata facū/
dissimi filii oratiōe nō secus ab illo omni ĩmanitatis impetu & coercitus
ẽ & ad mẽtem sanioris cōsilii redactus: q̄ a Timotheo musico ferunt Ale
xãdrum regem ab armis eẽ ad cōuiuiū reuocatum. Quo pietatis officio

Datiæ re/ges
Attenda
Attẽduli
Mutius scæuola
Porsena rex
Otho.
neapolis
Ladisla/us rex
tricaricū
Ioanna re/gina
Iacobus barbonẽ/sis
Arx oui
timothe/us musi/cus
Alexãder rex

5

est effectum:ut pater sphortia ex ꝓpe iam mortuo reuixerit: ac nõ mul-
to post per reginã Ioanã ipsam post cõpræssam:atq; ꝓstratam Iacobi ui-
ri perfidiam:ac uim omnẽ iniusto carcere liberatus una cum pientissimo:
probatissimoq; filio magnas res gesserit:& præclaras. Regina uero cum
maximis honoribus sphortiã:emolumẽtisq; cumulauit:tũ Frãciscũ eius
filiũ:cuius ĩgẽio & oratiõe pater seruatus esset: Arrhiãi : atq; apicis comi
tatibus donauit. Quid aũt memorẽ: uel potius admirer primũ spectatis
simi adolescẽtis tirocinium aduersus angelũ labellum uirũ belli gloria ĩ-
signem:q ob hæsitantiã linguæ tartaliæ habuit cognomentũ? Nam ubi
sphortia Bratio a se fugato ex urbe roma Ioãnæ reginæ iussu:urbeq; ipsa
ĩ reginæ potestatẽ redacta ĩstituisset ultionẽ capere(ut par erat)de uetere
inimico Tartalia:ꝗ aduersus sese:quo tẽpore Neapoli primũ auctore Pã-
dulphello:quẽ regina ĩ delitiis habebat:carcere tenebat̃:cum Bracio con
spirarat:quo ipo cõsentiẽte:fauẽteq; & Tuscãellã urbem: & alia eius plæ-
raq; oppida ui oppresserat:ad tuscanellã ipam instructa acie pugnaturus
ꝓficiscitur. Quo ĩ loco tartalia ipe cõtra magnis uiribus ĩ aciẽ egreditur.
Pugna mox utrinq; pari animoꝝ ui:atq; ardore cõseritur. Diu: multũq;
certat̃:neuter pedẽ refert. Alacriter:ac fortiter ĩcumbunt sphortiãi: cõstã
ter hostes ferociterq; repugnãt. Neutri cedunt. Spes ꝓpe utrinq; par. Tũ
probus generosusq; adolescẽs:q uix dum septimũ foret ĩgressus:ac deci-
mũ ætatis annũ:ubi ex patre ꝑcũctatus certo didicisset: q nam esset tarta
lia:(nam is ĩter pugnãdũ ne posset agnosci: sagulum: equũq; mutarat)il
lico per cõfertissimum aduersariorum præliãtium globum districto en-
se in unum Tartaliam equum dirigit. Quem ille ubi per uastam occurrẽ
tium cædem comminus in se irruentẽ aspicit:perinde atq; stupidus:atq;
sui impotens repente in fugam uersus uix suorum præsidio intra portã
Tuscanellæ sublato ponte:demissaq; catarhacte se recepit permagno nu
mero:fortissimorum militum amisso:ferturq; postea cõuersus ad suos
dixisse illum sibi(nam quinam esset:ex pellino cotignolano:qui ĩtra por
tam est captus:acceperat)non uideri adolescẽtem:sed tigrem:sed Leonẽ:
sed horribile quoddam prodigium. At quanta fuit illa uel prudẽtia : uel
clæmentia:qua est in eos milites usus:quos antea in calabria a se transfu-
gas ad hostis gotthalãos prælio omnis captiuos fecit. Gerebat enim bel-
lum sphortia pro Lodouico Andegauensi rege tertio regis huius renati
fratre aduersus Alphonsum regem regis:item huius pherdinandi patrẽ
quem regina Ioãna:quo ualidior foret contra Lodouici factionem ado
ptarat. Præerat in calabria maximis alphonsi:firmissimisq; uiribus Ray
mundus boylus:aduersus quem ipsum Franciscus mittitur a Lodoui-
co cum potestate regia natus ãnos unum ac uigĩti. Huic dat pater sphor
tia pulcherrimam militum mãum:& cum his ueteranos quosdã: quoꝝ
fide ducebat sibi certius nihil. Frãcisci aduẽtu in calabriã cũ oĩs gotthala

Arrhianum
Apex
Angelus labellus
Tartalia
Bracius
Roma
Ioanna regina
Neapolis
Pandulphellus
Tuscãella
Tartalia
Tuscãella
Pellinus
Calabria
Lodouicus andegauensis rex
Renatus rex
Alphonsus rex
Pherdinãdus rex
Ioanna regina
Raymũdus boylus
Fr. sphortia
gotthalãi

noꝝ ipetus retardatus:repſſuſq; ē:tū ob uitæ cōtinentiā:atq; inocētiā:& ob ſingularē illā moꝝ facilitatē:humanitatēq; adeo icredibilē erga ſe omnium calabroꝝ beniuolētiā conciliauit: ut ultro uniuerſa ꝓpe illa regio ad eius fidē:ꝓſpectāq; uirtutē tanq̄ ad publicū aliquē Corneliū Scipionē illū:qui primus ē Africāus cognomiatus:certatim cōfugeret: cū āno dei ꝓximo ii:quos ſibi maxime fidos Sphortia putabat: oēs ꝑter duos pellinum:Buldrinūq; fauentinū tranſfugerūt ad gotthalanos:Frāciſco ipo inter hoſtiū quaſi retia relicto: atq; deſtituto. Sed hic(ut erat aīmo iuicto) nequaquā ſubita perfida fractus ubi ſe cum reliqs copiis quadrato agmine ſine ullo tumultu ī ea oppida recepiſſet:quæ a Lodouico rege ſtipēdii uice octo poſſidebat:cœpit cōtinuo hoſtilē agrū circuncurſare prædari: uaſtare:ac nuſq̄ hoſtibus qeſcendi ſpacium præbere:cum tandē tranſfugarum itinera quæq; aſſidue:cōatuſq; omnis q̄dīligētiſſime odoratus ſine ullo ſuo diſcrimie:& cū maxima gotthalanoꝝ clade uniuerſos cœpit ī agro:q dicit̄ ſancti Marci:quo illi populaturi ꝓceſſerāt.Req; ad patrem ſphortiā ſignificata curriculo qui eodē ipo die Alphonſum regē collatis ſignis fuderat:fugaratq; nō ꝓculo ab urbe Neapoli:ab eo iubetur: ut pfidis illis oībus ſuſpenſis laqueo gulas frangeret Quod patris imperiū cū uideret̄ clæmentiſſimo adoloſcenti ſeuerius : & alienum ab eius conſuetudine(nā erat etiam ipſe ſphortia mitiſſimus) paululū ſubdubius ſtetit cogitabunduſq;:ut qui & patri parēdū eſſe duceret : & nihil crudelius faciundum.Dein conuerſus ad nunciū dic:īquit:mihi,tu:quo uultu pater: ut iſta mihi referres: iperauit?Reſpondit ille & minaci:& iracūdo.Tum Franciſcus non igitur pater iuſſit : ſi iuſſit iracundus. Itaq; accerſitis illis ad ſe captiuis inquit.Quoniā uobis humaniſſimus pater meus:erratiſq; ueſtris ignoſcit:ego uos omnis q̄liberrime miſſos facio:optionemq; permitto & manēdi ut antea & abeundi ꝓ arbitrio ueſtro.Tum oēs præ lææticia collachrymantes & pr̄i gratias egerunt: & filio:ac ſeſe manere uelle alacriter reſpōderunt:fueruntq; ex illo die & fideliſſimi ſemper:& ſphortiæ gloriæ uni oīum maxime ſtudioſi. Quod factum cum propediem ſphortia ex litteris filii didiciſſet:conuerſus ad circūſtantis ſubridēs ait: longe filius eſt patre ſuo prudētior.Quis autem eius uel cōſtantiam: uel grauitatem nō iure optimo admiret̄:qua ē uſus:quo tēpore pater ſphortia profecturus in reginæ Ioannæ auxilium aduerſus Bracium:quem tota formidabat italia:ad tertium nonas ianuarias feria ſecūda: qui dies eſt lunæ:in fluminis Aperni trāſitu:cui nūc a piſcaria proximo oppido in ripa ſito uulgare eſt nomen piſcariæ:lapſu equi ſubmerſus periit.Braciani equites:ac pedites:qui pro bracio piſcariam præſidio tenebant: cum uidiſſent ſphortianos trāſitum Aperni moliri ad eius oſtia per uæhementiſſimos maris:creberrimoſq; fluctus ex oppido erumpentes occurrunt ad fauces tranſitum pro uiribus prohibituri:quod eo maioribus animis

P.cor.Scipio Africāus

Pellinus

Buldrius

Ager ſci Marci

Alphonſus rex

Bracius

Apernus

Piſcaria

6

Michael attendulus

Numicus Aeneas.

Bracius Orthon Orthōis Orthona accusatiuus est græcus Peligni Beneuentum Ioanna regina Neapolis Auersa

agebāt: quod sperarēt id sibi facilimum factū fore: quoniā Frāciscus adolescēs dūtaxat natus ānos duos & uigīti cū aliis eqtibus quiq; trāsisset: & post illos Michael attēdulus: & sphortia īperator octauus: ac mare cōtrariis uentoꝝ: turbulētissimisq; flatibus agitatum assidue magis atq; magis exasperasceret. At Frāciscus adolescēs (ut erat aīo excelso atq; iuicto) calcaribus cōfestim crebrioribus equū adigens: & longiori īnixus hastæ ueluti uernus coluber: strēuo: celeriq; cursu in obuios hostes fert tāta audentia: ac uiribus: ut eos palantis in fugā ageret. Quod Sphortia pater coram aspiciēs: gestiensq; lætitia & uoce: & manu ad trāsmeandū suos hortatur cōmilitōes: quos ob fluctuū magnitudinē cum segnioris uidet ad transitū: ipse rursus: quo formidātibus fiduciā iniiciat: ad exercitū remeans dum pone piclitanti armigero inter fluctus dextrā sublaturus porrigit: & equus quo īsidebat: posterioribus desertus pedibus labit: & imperator ubi ephippio est excussus: & si bis sutulit manus ferreis graues chirothecis pinde q̄si auxiliū īplorans: tamen & thoracis: reliquoꝝq; armorum pressus pondere: & aluei fundo pedū nixum nō sustinēte ingruentiū fluctuū altitudine obrutus: tanq̄ in Numico æneas diu postea: ac multum quæsitus nusq̄ apparuit. At Frāciscus subiti casus ignarus ubi inter fortissime prælīadū de surrepti p̄ris acerbitate clā p quendā ex cōmilitonibus ē cōmonefactus: quanq̄ ītolerabili cordis uulnere eiusmōi nūcio ē trāsfixus: tamē re omni dissimulata paulatī sese: atq; pedetētim ex ea pugna subducit ad suos: hostibus minime īsequētibus: qppe q & deteriori ī ea pugna fuissent cōdiciōe: & de repētino sphortiæ obitu nihil nossent. Ac ne hostes facerēt īpetū ī eos: quos post sese reliq̄sset: ultimus esse uoluit: q recipet ad exercitū. Itaq; ubi reliqui remeassent: qua mō trāsierāt: īpe solus īcensa trabe caua: quæ casu ī flumine ē reperta: īter sagittarū: & oīs generis missiliū inumerabilis iactus breuissimo se pōto remigando recepit ad socios: quos oīs cū & extremo dolore cōfectos: & tumultuātis offēdisset: eos ē sua orone adeo cōsolatus: & ita ī lætioris fortunæ spē erexit: ut & ipum īperatorē suū cōtinuo salutarint: & ut de se oīa sibi reciperet: uno cōsensu: & eodē ore alacriter affirmarint. At Bracius sphortiæ obitū nō dissimulāter collachrymatus tulit pmoleste: siue q meminisset pristinam suā cū illo familiaritatē: atq; beniuolētiā: siue q ī sphortiæ aduerso casu sui (ut fit) misereref. Cæterum Frāciscus initio cū suis cōsilio orthona quæ urbs est īpelignis cū uniuerso cōcessit exercitu: qua suorū militū munita præsidio de prima uigilia inde mouēs cū reliquis copiis recepit se beneuentū unde idibus Ianuariis ad reginā Ioannā proficiscitur & uisendi gr̄a & pcunctādi: qd se facere iuberet. Hæc amissa Neapoli se continebat auersæ: quæ ut Frāciscū est coram intuta: se ob sphortiæ patris desideriū a lachrymis moderari nō potuit. Dein pauca ꝑ re locuta: sed maternæ caritatis plēa urbis oppidaq; oīa qbus donarat sphortiā trāsfert in

Franciſcum filiū pleno iure:iubetq̃:ut & ipſe reliquiq̃ fratres atq̃ ipſoꝝ
poſteri ꝑpetuo ſeruet ſphortiæ cognomētū:Id q̃ in hāc diē uidemus aſſi
due propagari. At hæc mandat:ut collecto uniuerſo exercitu ꝑperet ad
Neapolin obſidendā.Nā idcirco properandū eſſe regīa iudicabat:quoniā
rex Alphonſus aberat ꝓfectus anno ꝓximo poſteaq̃ ē a ſphortia pugna
ſuperatus:in citeriorē hiſpaniā cum uniuerſa claſſe ad renouādas augen
daſq̃ uires cōparandaſq̃ pecunias: relicto petro fratre cum præſidio nō
mediocri gotthalanoꝝ & eqtibus italis tribus millibus.Cū reginæ Ioan
næ uolūtate ac iuſſis paruiſſet q̃primū Franciſcus ſphortia:& ad eas pecu
nias:quas non admodū multas a reginæ quæſtoribus acceperat:collegiſ
ſet etiā ex amicis & ſubditis:quātas potuit: comparato inſtructoq̃ robu
ſtiſſimo firmiſſimoq̃ exercitu: neapolin confeſtim obſedit:eā quottidie
uariis præliis oppugnationibuſq̃ cōcutiens.Idq̃ breui effecit: tū uiribus
tū ingenio:ut qui præſidio intus erant:deſperare cœperint rebus ſuis:cū
hæc claſſis ſupuenit:quā dux ille clariſſimus Philippus maria ī regīæ au-
xiliū miſerat munita nauibus roſtratis : iiſq̃ īgētibus quattuordecim &
triremibus quinq̃ ac uigīti myoparonibuſq̃ nōnullis:huic: præerat uir
bellicis laudibus celeber Guido torellus. Quare qui pro rege Alphonſo
erāt in urbe:ītellecta periculi magnitudīe ſecuti admonitionē unius Frā
ciſci ſphortiæ ac fidem:& q̃ conſtituto ab Alphonſo ſtipēdio carerēt. Be
rardinus Vbaldinus ac Iacobus caudola:id omne præſidium deſtituere
profecti alter ad braciū.Iacobus autem ad reginam. Poſt hoꝝ abitiōem
Frāciſcus ſphortia terreſtri oppugnatiōe:Guido autem maritima ador-
ti muros ui tandem urbe potiti ſunt:ſine ulla etiam ciuium offenſione:tā
ta fuit noſtri illius moderatiſſimi prīcipis uel īnocētia uel prudētia.Nea-
poli per hunc modū ex ipſius Petri & gotthalanoꝝ māibus recuperata:
reginæq̃ reſtituta cum franciſci ſphortiæ nomē quottidie redderet̃ illu
ſtrius idem Philippus Maria:ut erat ſumma prudentia prīceps & egregi
us uiroꝝ fortium cēſor ac iudex:curabat per guidonē torellum apud re
ginam:ut tāta ꝓbitate adoleſcētem ſibi tātiſper cederet:donec Bracii au-
daciam:q aquilā obſidione acerbius premebat: in Martini pontificis ma
ximi & ipſius etiam reginæ contemptū:& detrimētum refringeret:atq̃
obtereret. Non difficulter q̃ petebat:impetrauit. Nam tū regina Braciū
timebat:ne ſi aquila potiretur cū & capuā haberet & alia plæraq̃ oppida
regni ſui:ſentiretq̃ cū alphōſo:ſe uniuerſo regno ſpoliaret:tū Franciſcus
ſphortia partis philippi ſequi quodā naturæ ductu maiorē īmodum cu
piebat:præſertim q̃ etiā noſſet ea fuiſſe mente eo aīo patrem ſphortiam
ut omnia ī poſterum ageret ex philippi ſententia : accepiſſeq̃ iam ab illo
aureū nummū duodecim millia:quo & ſeſe una cum reginæ eccleſiæq̃
exercitu opponeret Bracio:& in ꝓximam æſtatem cū imperio equitum
decemmillium ac peditū quinquemillium in ethruriā ꝓficiſceret̃ aduer

Alphon-ſus rex
Hiſpania citerior
Petrus
Gottha-lani
Pihlipp9 Maria dux
Guido torellus
Berardi-nus Vbaldīus
Iacobus-caudola
Bracius
Philipp9 Maria
Bracius
Aquila
Martīus pont.
Capua
Ethruria

sus florentinos. Frãciscus igitur sphortia agens ætatis annum iam tertiũ
& uigesimum ꝓficiscit̃ nomine Mediolanẽsium ducis Philippi Mariæ
ꝓ Martino põtifice & Ioãna regina siciliæ aduersus bracium: q aquilam
urbem cõstãtissime simul & accerrime oppugnabat. Erant in ea ecclesia
stica expeditione cum Iacobus caudola & Michael Attẽdulus duoq; Lo-
douici seuerinas:& columna tũ etiam tartaliani eqtes:nam Tartalia ipse
duobus ante ãnis Martini põtificis iussu Auersæ fuerat obtrũcatus: atq;
alii cum iis una permulti & illustres & magni uiri. At Bracius aduenien-
tiũ cõtra se uirium nõ ignarus ut erat uir aĩo ĩgenti:pugnãdiq; eque atq;
belandi callẽtissimus:eum collem:per quem illis iter futurum erat: duo
bus munierat castellis cũ præsidio peditum circiter quinq; millia: ad radi
ces autẽ collis qua illis decensus erat in campestrẽ planiciem:quæ collem
ab aquila dirimit: omnia aquis ex proxima fossa ui deductis in sta gni si
militudinẽ complerat. Inde sua ipse tenebat castra cum eqtibus ad quat
tuor milia exercitatis & fortibus:quos omnis ĩ quattuor & uiginti ordi
nes ad pugnã instruxerat. Nicolao picinino uiro bellicoso & impigro cũ
equitibus quadringentis & ualido peditatu e regione urbis in colle:qui
uocatur sanctæ Mariæ ad manipulum:nequis impetus ex urbe erũpens
suos pugnantis ad terga adoriretur. Præterea spe uincendi ea maxime
ducebat̃ Bracius:quod existimaret hostium duces propter ambitiõem
nunq̃ inter sese cõuenturos. Sed tantã uim habuit mansuetudo: ĩgeniiq;
dexteritas:ac facundia nostri principis & monendo:& hortando : & sua-
dẽdo:ut ne minima quidem animorum irritamẽta in uniuerso illo exer
citu interuenerint. Cõsederat igitur ecclesiasticus exercitus ex altero col
lis illius latere:quem Bracius castellis: peditatuq; munierat:ad septẽ mil
lia passuum iter ab aquila:cũ aduenit a Bracio cũ litteris tubicen:quibus
ille duces omnis & prouocabat:& hortabatur ad pugnã adens eis ꝑ se lice
re:& sine una prorsus uel molestia:uel impedimẽto: & ascẽderent collẽ
& ex colle in campum equũ discenderent:idq; iureiurãdo inuiolatũ fore
affirmabat. Quibus abditis cũ silentium a cũctis ducibus seruaretur:con
uersus Franciscus sphortia ad legatũ apostolicum Franciscum piccolpa-
ssum integerrimum illum uirum: & sapientem : qui postea Mediolani
archiepiscopum gessit:si iusseris inquit pater reuendissime:posteaquam
nemo audet respondere:ipe ut iuuenis respondebo:responde igitur inqt
ille subridens. Tum coniectis in tubicinem suis uigentioribus illis oculis
ac ueluti radiantibus dicito inquit Bracio nos ꝓ arbitrio nostro uẽturos
aduersus sese uel inuitũ:& ĩ suam quidem rem malam. Captato igitur tẽ
pore ex communi ducum omnium cõsilio collem ascendunt instructa
acie:eaq; distributa in equitum ordines uiginti pari fere numero Bracia
nis:peditibus uero quingentis ac mille. Post hos omnis sequebantur im
pedimẽta:& qui ad ministeria accommodati ad pugnandum usui haud

Florẽtini
Iacobus caudola
Michael Attẽdulꝰ
Lodouicus seuerinas
Lodouicus columna
Tartaliãi equites
Tartalia
Auersa
Nicolaus picininus
Collis sanctæ Mariæ
Frãciscus piccolpassus
Mediolanum

essent. Cum illuxisset: cœpere ad radices collis descẽdere: & omnes qdem pedites (nam propter callis angustias ac rupis difficultatẽ coacti sunt oẽs equo descẽdere) At Bracius siue quoniam iureiurando per litteras se obstrinxerat liberum descẽsum illis fore in cãpestrẽ planiciẽ: siue qa (ut erat aĩo excelso & insolẽti) iactabundus inter suos prædixerat ꝓpterea se illis liberꝝ præbere descensum: quo nemo ꝓrsus ex ea pugna euaderet: suos oĩs continuit ĩtra aciem: donec uniuersus ille exercitus in æquo constitit campo. Dein collatis signis pugna conseritur intra secũdum lapidẽ ꝓpe aquilam maximis utrinq; uiribus: & exæstuantibus animorum ardoribus: ac summo cum uite periculo uniuersum certatur diem uaria: mutabiliq; fortuna: utrinq; uulnera: utrinq; cedes. Nec uno in loco prælia: hac fugiunt: illac præmunt. Inter spem: ac metũ omnia tumultuãtur. Iidem eodem fere momento & uictores & uicti: cum tandem ecclesiastico cedẽte exercitu: præmẽtibusq; robustius braciãis: ac iam ꝓpe uictoribus. Hic generoso: & inuicto animo adolescens tanq̃ e specula quadã inter fortissime dimicãdum ultimi discriminis magnitudinẽ cõspicatus ueluti horrendum aliquod fulmen in cõfertissimum mutuis inter sese uulneribus digladiantiũ agmen tanta ui: tanto impetu irruit: ut cũ in ipsum braciũ ĩter omnis generis tæla: ac cedes peruicatius fertur: hũc ille ĩopinato metu perculsus capiti suo infestius imminentem districto gladio haud amplius sustinuerit: sed confestim auerso equo celerem uerteretur ĩ fugam deiecta ultro ex capite casside: ne posset agnosci. Erat eĩm Bracii cassis serico tecta purpureo: & argenteo torq; insignis: quem eminentiores pilæ argenteæ decorabant. Cum ita Franciscus sphortia per inumerabilia occurrentium uulnera bracium insequitur: effectum est deniq;: ut & ille fugiens ab expedito: & audacissimo equite sphortião Fulignato in occiput lœtale uulnus exciperet: & ita repente ex equo ruens suum uniuersum exercitũ secum in ruinam traheret. Exquo intellectum est: quod apud Euripidẽ ait polynices. Securus ĩperator audaci præstat. Dum sibi Bracius certam uictoriam pollicetur iussis tum iis peditibus: quos præsidio locarat in castellis: ne prius hostis a tergo adorirẽtur: q̃ ipse iussisset: tum etiam Nicolao picinino: ne se ullo sui discrimine loco moueret: & iubendi: & uiuendi finem sortitus est. Nam eo uulnere postridie animam efflauit tertio nõas Iunias: & aqlam miserabili excidio liberauit. Nec illud certe silentio ẽ prætereundũ Frãciscum sphortiã. Bracius ubi primum in castra semianimus est relatus: cœpisse illum amicis: mitissimisq; uerbis ad bene sperandũ cohortari: suosq; medicos ad eũ curandũ q̃ diligentissime adhibuisse: nihilq; omnino prætermisisse: q; uel ad optimi uiri: uel ad fidelissimi amici officiũ ptineret: demũq; ubi illũ extremus defecisset spũs nõ secus illachrymasse: ac si pater extitisset. Ceterꝝ posteaq̃ Frãciscus post tãtæ uictorie gloriã iuisset ĩ urbẽ romam põtificis Martini & uisendi &

Pugna cõ seritur

Fulignatus

Euripids polynices

Nicolaus picininus

8

ſalutãdi gratia: tũ ẽ ab illo paterna quadam exceptus dilectione: honora-
tuſq; egregie tũ etiã hanc laudẽ reportauit ut diceret Martinus. Es tu ſa-
ne fili noſter cariſſime Frãciſce ſphortia & ſpecioſus: & prudens & robu-
ſtus: & fortis: ac facũdus: & de Romana eccleſia bene ꝓmeritus: abi igiť ĩ
Philippus Maria — dei benedictiõe & de nobis tibi ĩ xp̃o Ieſu oĩa pollicere. At Philippus Ma
ria cũ in dies magis atq; magis ĩcrementa ꝓbitatis: atq; cõſilii uideret in
franciſco ſphortia coaleſcere: maximo curauit ſtudio: ut eũ omnino ſuũ
efficeret. Itaq; & Martini põtificis opa: & magno ſuo: honorificoq; ſtipen
dio hũc ad ſe accerſitũ multis maximiſq; in rebus & belli: & pacis exercu
it. Venit is primũ Mediolanũ: cũ ageret quartũ ac uigeſimũ ætatis annũ:
Natalis Blancæ Mariæ — quo ip̃o etiã ãno diuĩa quadã ꝓuidẽtia nata ẽ Blãca Maria pridie kalẽdas
apriles. Sua uero tũ p̃ſentia & orõne: tũ etiã prudentia: atq; moꝝ grauita
te: & elegãtia nõ mõ æquauit: ſed miꝝ ĩmodũ ſupauit oẽm de ſeſe apud
philippũ expectationẽ adeo: ut uel ex eo tp̃e conſiliũ philippus id inierit:
quod paucis poſt ãnis abſoluit: unius ſibi Frãciſci Sphortiæ & generi faci
undi ꝑ natã ĩfantulã: & ꝑ adoptionẽ una cũ filia bonoꝝ omniũ hæredis
ac toti ĩperii ſucceſſoris cõſtituẽdi. Fuit enim Philippus Maria ſupra om
ne hominũ genus: q ea tempeſtate reliquos principes longiſſime ſuparit
ĩtelligẽdo & iudicando. Quare Franciſcũ unũ ſingulis pene diebus ad ſe
accerſitum cum libẽter audiebat de rebus maximis: & grauiſſimis acute
multa: cupioſeq; loquẽtem: tum ip̃e quoq; ꝑmulta ex eo ꝑcũctabať acri-
ter excogitata & callide: ad quæ ita ſtrẽuus adoleſcẽs alacriter: ac pruden
ter reſpõdebat: ut diuino potius: q̃ humão præditus uideri poſſet ĩgenio.
Interea uero tp̃is cum reſpublica florẽtina ipſius Philippi Mariæ uiribus
grauius p̃mereť: eoq; foret iã res deducta: ut ſuæ libertati metueret pluri
Florẽtini Veneti — mũ mittũtur a Florẽtinis ad Venetos legati: qui ꝑ multã ĩ philippũ expo
ſtulationem eos docerẽt: quãto eſſent ĩ periculo: quodq; diutius ſoli tan-
tam belli mollẽ ferre nõ poſſent: & q̃ uniuerſæ Italiæ metuendus philip-
pus foret ob ĩgenii uerſutiã: auiditatẽq; dominãdi. Nec enim credẽdum
eſſe quietẽ philippũ dein actuꝝ occupata florẽtina republica. Cõgerebãt
in illũ delicta plurima acutius excogitata. Supiora tẽpora memoriter re-
Mediolanum — ferebãt: quibus philippi maiores ab Italia ꝑturbãda nunq̃ d̃ſtitiſſent. Me
diolanũ officinã eſſe belli ĩuidioſo nomĩe dictitabãt. Solãq; eam urbẽ ex
uniuerſo terraꝝ orbe: tũ ob munitiſſimũ loci ſitum: quẽ tria ĩgentia flu
Padus Addua Ticinus — mina padus. Addua. Ticinus reddũt undiq; tutiſſimũ ab omni hoſtium
ĩpetu: tũ ob frequẽtiam populi: quæ eſt maxima: nulliuſq; rei neq; ad ui-
ctũ neq; ad uitæ cultũ indigẽs: tum etiã ob opificũ multitudinẽ: ac uarie
tatem bellis creſcere: ac locupletari. Quãobrẽ poſtulabant: cõtendebant:
Veneti — obſecrabãt: ut auxilio ſibi: p̃ſidioq; eſſent. At ueneti & ſi nõ obcure aĩad-
uertebant: quo magis augereť philippi imperium: eo rebus ſuis futurũ
periculoſius: tamẽ ad bellum capeſſendum nulla prorſus iniuria ab illo

prouocati non facile adducebātur:præſertim quod ſocietas etiam īterce
deret ī alterum qnquennium ex icto fœdere duratura. Tum unus ex le/
gatis florentinis Rainaldus Albitius uir non minus elatus:& audax:ꝗ di   Rainal/
ſertus ubi uidiſſet nullis rationibus uenetū ſenatū adduci ad ferendum   dus
ſuæ reipublicæ auxilium ī philippum: Vos īquit patres conſcripti cum   albitius
ānis ſuperioribus Genuēſibus auxiliū ueſtrum implorātibus id illis fer/   Genuēſes
re noluiſtis:fecerunt Philippum Genuenſes dominū: qui non erat:eadē
nos ratione illum reddemus regem:quo uos propediem imperatorem
conſtituatis.Quæ cum dixiſſet turbato:ac minaci uultu:e ſenatu abiens
una cum cæteris legatis diuitius nihilo cūctatus ex urbe deceſſit florētiā
rediturus.Tum ueneti de re nixius conſultantes ī maximam īter ſeſe ue
nere diſceptationem:cum alii honeſtatem tuerētur:alii utilitatem.Tan/   Frederi/
dem uero fredericus contarenus uir grauiſſimus inter Venetos: idemq;   cus cōta/
diſertiſſimus:adductis multis rationibus: & exemplis tum romanis: tū   renus
peregrinis:qbus argumētaretur nō omnia ꝓmiſſa ſeruāda eſſent:uel in
ſidioſa:uel iniuſta:& ea præterea quæ honeſta fuerīt ſolere mutari cum
tempore: atq; illos omnis iniuſtos eſſe qui:non ꝓpulſant:cum poſſunt:
iniuriam uel ab ignotis:adderetq; magnam utilitatis uim rapere ad ſeſe
honeſtatis & dignitatem:& nomen.Ad hæc quātam calamitatem uene
tæ reipublicæ poſſet afferre uictoria philippi de florētinis: cum & domi
naretur genuenſibus:& ſocietatem haberet cū Martino pontifice maxi/   Genuēſes
mo:& de Iohāna regina omnia qret pro uolūtate decernere. Næc enim   Martius
defuturam Philippo cauſam inferendi belli ī Verona:atq; Vincētia ꝑ iu   pōt.max.
re patrio repetēdis.Huiuſmodi inquam rationibuſ:aliiſq; ꝗplurimis ſe/   Iohanna
natum perpulit Fredericus ad ferendū florētinis auxiliū:quod petebāt: regina
ubi minus ſe philippus a bello retraheret. Quam quidē rem eo facilius   Verona
ꝑſuaſit:quod frāciſcus cremagnola:q nō multo antea trāſfugerat a Phpi   Vicentia
lippo ad uenetos:eos in magnam ſuſpicionem iniecerat:de illius aduer/   Fr.Cre/
ſus ſe uoluntate celeris uictoriæ ſpē afferens.Præterea dux ille prudentiſ   magnola
ſimus Frāciſcus foſcarus:cuius auctoritas erat apud oēs maxima:uno ſo   Frāciſcus
lum quæ Fredericus diſſeruerat:comprobauit:uerum etiam accuratiſſi   foſcarus
ma oratione oſtendit ultimum in rempublicam uenetam excidium per
uenturum:ubi minus & quam primū:& fortiter aduerſus Philippū bel
lum capeſſerit.Cōfeſtim ergo ex itinere legatis florētinorum reuocatis
ſocietatem:quā petebant:ineunt:ac firmant æquis conditionibus.Dein
miſſis eueſtigio Mediolāum oratoribus Philippum monēt:ut ab omni   Mediola
ī florētinū populum ui:iniuriaq; deſiſteret:quod ſi ſecus faciat: fore: ut   num
ſpōte cauſam ſuam ageret.Quod uenetorū quaſi edictū cū philippo īſo
lentius uideret:primo cœpit ſtomachari:dein ſecum aīo uoluntas haud
ſolere uenetos ſe iniuſticiæ obnoxios unꝗ facere:fœdus decēnale iam qn
to āno antea ꝑcuſſū:ac mutua ſocietatis iura afferebat.Præterea Florenti

9

nos belli aduersus sese auctores extitisse: q̄ nulla iniuria lacessiti ultro ar-
mis fuerit se adorti. Quæ dum citro: ultroq; gerūtur: clam ueneti parāt
oīa: quæ ad bellū attinēt. Nec italiæ solū: sed ꝑegrinos quoq; potentatus
excitāt: accingūtq; ī Philippū: cū is nulla ratiōe adduci posset: ut crederet
uenetos tū ob īueteratā: ac ꝑpetuā amiciciā: tum ob initā nouissime socie
tatē qcq̄: quo sibi īcōmodaret: tēptaturos. Sed lōge præter eius opinionē
cecidit. Interea. n. tp̄is Gelphi brixiāi factiōis eius auctoribus Petro Achil
leq; aduocatis ambobus & fratribus: & opulētis: & apđ ciues mūicipesq;
carissimis audita uenetorum: ac Florentinorum societate deficiūt a Phi
lippo ad Venetos eis dedita ea urbis ꝑte ubi gebellini minus habebāt ui-
rium. Nam urbiculæ: quas hi potissimū inhabitant: stabāt: & uetus quæ
uocat: & noua una cū subiecto suburbio: atq; arcibus tam portarū: quā
ea: quæ ualidissima est in summitate urbis ꝓ duce Philippo res aūt gesta
est noctu feria prima: q dies est solis ad sextum decimum kalendas Apri
les: āno a natali christiāo sexto: ac uigesimo supra quadrigētesimū: & mil
lesimū. Equites nulli hostium ea nocte ī urbem ingressi: nec alii prorsus
ulli præter pedites octingētos a cremagnola excomposito submissos: &
frequentem municipum manum quos ii fratres ex eadem factiōe clam
collectos muro ꝑ insidias fracto secum adduxerāt. Erat Frācīscus sphor
tia ꝑ id tēporis Mediolani apud philippū: sed eius milites alii apud mon
tem clarum: alii in ꝓximis municipiis hibernabāt. Qua qdem re eadem
nocte audita brixiam adequitātes ī urbiculas mane excepti sunt. Qui ur
bē tradiderāt Venetis: mox eius uias doliis humo cōpletis trāsuersis tra-
bibus repagulis: & cathenis muniebant: neq; subitus īpetus rem ꝑuerte
ret prius: q̄ cremagnola cū uiribus aduēisset. Philippus ea re rumoribus:
ac nūciis curriculo audita Frācīscū ī subsidiū mittit: q īcredibili usus ꝑni
citate feria tertia: q dies est martis cū reliq̃s suis copiis ex altera ipse par-
te urbiculas est īgressus: ex altera uero eodē tēpore ī urbē cremagnola cū
eq̄tibus q̄ttuor millibus: īgētiq; peditatu. Reliq aūt omnes ducales exer-
citus ī flaminiis agebāt: & ī ethruscis cōtra Florētinos. Conspirāt præte-
rea una cum uenetis in Philippū Mariā hi oēs: Amideus dux allobrogū:
quos noīe deprauato a sabbatis mōtibns sabbaudiēses ꝓ sabbatenses ap
pellāt: & eluatii: & tres illi Marchiones Montis ferrati æstēsis mātuanus
ad hæc potētissimus rex Alphonsus: q una cū fliscis: fregosis: & adornis
rem genuēsem mari: terraq; turbabat. In tot: & tam magnis: tamq; peri-
culosis: & repētinis rerū difficultatibus solus Frācīscus sphortia philippi
ducis & sustinebat: & tuebat̄ īperiū: q assidue die: noctuq; ex urbiculis ad
uersus hostes ī urbē erūpēs eos cōtinuis præliis lacessere: urgere: uexare:
cedere iterimere: ac nūq̄ quietos sinere: tātamq; ī desperationē agere cre
magnolā: ut mētis fere atq; sensus īops qd cōsilii caperet: esset nescius: qp
pe q supioribus tēporibus cū ꝓ philippo militaret: uincere semꝑ cōsuest

Brixiani
Gelphi
Petrus
Achilles
aduocati
Gebelli-
ni
Quo tp̄e
brixiāi de
fecerint a
Philippo
duce
Crema-
gnola
Fr. spor
tia
Mediola
num
Mons cla
rus
Flaminii
Ethrusci
Amiđus
dux
Sabbati
mōtes
Sabbau-
diēses
Eluetii
Marchio
mōtis fer
rati

set:nũc ipse quottidie uinceretur. Quare quoad a cõferenda manu absti- Marchio
nebat: idq; totũ ei negotiũ erat ut castellis e regiõe portarũ obiectis p ca- æstẽsis
tapulatas: & plũbeas pilulas: molesq; bõbardarũ Frãciscus sphortia a fre- Marchio
quẽti eruptiõe cœrceret. At dux philippus huic magis: q̃ brixiæ metuẽs mãtuãus
immissa ĩ urbiculas ualida peditum mãu Francisco iubet: ut ab eo præsi- Alphon
dio ad mõtem clarũ se recipiat: & ĩ ꝓxima municipia: donec coactis aliis sus rex
exercitibus ex ethruria: & flaminia obsidẽtes premant obsidione. Paret Flisci
Frãciscus: ac p medias hostium monitiones ubi illuxisset: post quadrage- Fregosi
simum: ex quo uenerat: diem cũ suis omnibus erumpens uno ĩpetu: stre- Adorni
nuaq; ui ĩter occurẽtium tæla: ac iactus ex urbe egredit. Hũc ĩseqtur ma-
ximis uiribus cremagnola: cuius ille ĩter equitandum ferociam sæpe cõ-
uersus reprimit: ac retũdit. Sed ubi uentũ est ĩ campestre spatium mon- Mons cla
tis clari: tum facta phalange alacerrime fertur collati signis ĩ cremagno- rus
lam: ubi pulcherrimum erat uisu: q̃ & constãter: & fortiter pauci sphorti-
ani cum tãto uenetorum exercitu & adolescens ad huc Frãciscus cũ Frã-
cisco ueterano diu: multumq; dimicarent. Eaq; de utroq; & duce: & ex-
ercitu opinio apud oẽs cõstitit: nisi nox pugnã suo ĩteruentu diremisset:
nõ minorẽ de cremagnola uictoriam fuisse Franciscum sphortiã eo die
cõsecuturũ: q̃ eidem antea de bracio cõtigisset. Cæterum hic ĩ Montem
clarũ se recepit: & ille in urbem Brixiam ad urbiculas oppugnãdas. Quo
magis ipse mecum: magisq; cõsydero admirãdã illam: ad prope diuinã
philippi Mariæ ingenii acrimoniam: eo magis illũ mihi uideor cæteris:
mortalibus præstitisse & consilio: & prudentia. Non p ræsentia. n. mõ sũ-
ma ĩdustria: diligẽtiaq; gerebat: sed futuris qbusq; casibus ita grauiter: sa-
piẽterq; ꝓuidebat: ut nihil unq̃ ei accidere posset inopinato. Videbat sibi
esse bellum cum duabus potẽtissimis: & locupletissimis rebus publicis:
qbus se pecuniarum magintudine: quæ belli sunt nerui: lõge ĩferiorem
ĩtelligebat Quæ. n. aut principis aut regis cuiusq̃ uires adeo firmæ sint:
quas uenetoꝝ: Florẽtinorumq; pecuniæ nõ frãgant: ac pessundẽt? Itaq;
nullum sibi præsidiũ firmius ducebat: & certius unius Frãcisci sphortiæ
fide: ĩtegritate: prudẽtia: animi magnitudĩe. Accedebat ad rem: quod ex
Mathematicis: uatibusq; didicerat eũdẽ Frãciscũ sphortiã primũ adhuc Mathe
fore prĩcipem ĩ italia: & q solus afflictas philippi res: ac pœne ꝑditas uita- matici
li ueluti afficeret sensu: & ĩ lætiorẽ fortunam erigeret atq; stabiliret. Qui- Vatos
bus cogitatibus factũ est: ut uitæ Frãcisci Sphor. Philippus mallet: q̃ Bri-
xiæ recuperãdæ cõsulere. Nam (quod sæpe dicere postea philippus cõsu-
euit) nisi Frãcisci Sphortiæ uita carior sibi q̃ brixia extitisset: nunq̃ Brixi-
am amisisset. Sed ut ad rem: qua decœpimus: reuertamur: cũ dies: ac no-
ctes murũ nouæ urbiculæ & bombardaꝝ: & uarioꝝ tormẽtorum moli-
bus cremagnola cõcuteret: nec ĩtima philippi ꝑsidia mĩor aut strẽuitate:
aut ĩdustria ad repugnãdũ uterent: aduener tãdẽ ex ethruria & flaminia

10

ducales exercitus:q una cũ ipso Frãcisco ꝓpe brixia cõsederũt ad duomil
lia passuum hostis iclusos prouocantes i pugnam. Aberat per id tẽporis
Cremagnola:qui sibi metuens ab aduenientibus copiis simulato laterũ
Balneæ | dolore perrexerat ad balneas patauinas. Qui uero pro imperatore intus
patauinæ | erat. Iohãnes Frãciscus princeps mãtuanus pugnandi iis copiam nullam
Iohannes | faciẽs urbiculæ expugnatiõe erat itentus. Hic si uni Francisco Sphortiæ
frãciscus | fuisset obtemperatũ:& brixia esset minimo labore recuperata: & de ho-
Marchio | stibus pulcherrima sumpta uictoria. Cõsulebat enĩ: ut oĩ cũctatiõe sub
lata p urbiculas i urbẽ igressi Venetũ hostẽ adhorrirent prius: q̃ & a Ve
netis maiores cogerẽtur uires:& a Florẽtinis auxiliares copiæ mitteren-
Nicolaus | tur. Id consilii solus Nicolaus picininus & ꝓbabat:& laudabat. Nam An
piciniuus | gelus pgulãus:& cæsar brixiãus:& Nicolaus guerrerius & cum his Cic-
Angelus | chus patauinus:cæteriq; duces Frãcisci gloriæ iuidẽtes secus: q̃ sentirẽt:
pgulãus | oĩa gerebãt. Quibus dissensiõibus factũ est:ut & Cremagnola i meliorẽ
Cæsar | adductus spẽ reuerterit ex balneis ad exercitũ:& ueneti maioris quotti-
brixiãus | die copias cõpararit:& florẽtini i auxiliũ misserit Venetoꝝ exercitatissi-
Nicolaus | mũ quẽ habebãt:& prudẽtissimũ iperatorẽ Nicolaũ Tholẽtinatẽ cũ eq-
guereriꝰ | tũ quattuor millibus & duobus millibus peditũ Nam ipsi oĩ belli mole
Ciccus | stia liberati iã nihil sibi neq; i ethruria:nec i flaminiis metuẽdũ esse itelli
patauiꝰ | gebãt. Is Nicolaus Tholẽtinas ubi primũ brixiam uenit:cognita ducaliũ
Nicolaus | ducum dissenssione maturandũ esse arbitratus:ne si illi fortasse resipisce
tholẽtias | rent:difficilior foret bellandi ꝓuicia igentem fossam deduci iubet i lõgi
Ethruria | tudinem ad passuũ quiq; millia:qua trãsitus ꝓhiberetur hostibus ad ul-
Flaminii | lum omnino aut auxilium ferendum obsessis: aut minime cuiusq; opis
Brixia | adminiculum. Erat autẽ ea fossa & aggere:& uallo:& castellis nonnullis
Fossa q̃lis | atq; frequẽtibus munita turribus:ac pluteis acta i latitudinẽ passus duo
Exercitu | decim:& tãtumdẽ ferẽ i altitudinẽ. Venetorũ:Florẽtinorumq; exercitus
um nu- | cõplebãtur hominibus supra trigĩta millia. Philippi autẽ ducis ad tria ac
merus | uigiti millia. Eq̃tatus utrisq; pœne par. Sed hostiũ peditatus multo supe
rior. Cum hæc a uenetis suasu Nicolai Tholẽtinatis geruntur: uoluit sæ
penumero Franciscus ea moliẽtis adoriri. Non modo habuit neminem
præter unum Nicolaum piciuinum:qui cum eo sentiret: sed omnes po
tius aduersantis:seq; apud philippũ isimulãtis:quod clam uenetis faue-
ret. Quas obtrectatoꝝ iuidẽtiũq; calumnias q̃uis nõ obscure franciscus
resciseeret:nunq̃ tamẽ iduci potuit:ut illoꝝ mallet similis esse q̃ sui:cum
tãdem post urbicularũ muros cõtinuis tormẽtorũ ictibus terræ æqua-
Antoniꝰ | tos. Antonius lãdrianus:ac cæteri fortissimi uiri:q arci præerant:rei fru-
lãdrianus | mẽtariæ:cõmeatusq; defectu honestas pacti i summa necessitate cõditi-
Arcis Bri | ones arcẽ hosti dediderũt post mẽsem:& ãnum unũ: ex quo die Petrus:
xianæ de | Achilesq; aduocati urbẽ Venetis ꝓdidissent. Reddiderat sæpe iã Frã
ditio | ciscus sphortia philippum ducẽ & litteris: & nunciis certiorem se pluri-

mum uereri:nequid aduersi eius exercitus caperēt idq; ob solam ducto rum discordiā. Itaq; eum monuerat:aliquē uniuersis præficeret copiis: cuius saltem auctoritati audiāt cæteri:se enim semp paratum fore: qui omni ī re pareat iussis eius:legitur a philippo totius imperator exercitus Carolus malatesta pisaurēsis:quem monet:ut copiarū suarū duces audiat quidē omnis:duorum autē solum cōsilia exequat̄ Francisci sphortiæ: Guidonisq; torelli. Id si factum esset:cōflictus ille:qui uocat̄ ad Machalaum:nunq̄ profecto accidisset. Erant ducales uires ad compilianum. Venetæ uero ad fontanellam. Quinto idus octobres:q dies erat solis:& idē dicatus omnipotēti domino:iubet Carolus:nemo ea luce bellādi gratia equum ascendat:sed diuinæ ueneratiōi quisq; studeat. Hostes illius īscitiæ nō ignari peditem īstruunt:qui petitis ducalibus castris Nardinum peditem Sphortiāum ad singulare certamen prouocet. Ille ut militaris mos est:nō detrectat pugnā. Itur ī duellum:solus Frācīscus sphortia spectat armatus. Idq; ut cæteri faciant:monet. Et imperator ob audit:& cæteri negligunt. Inter duelli spectaculum celeri agmine:acieq; uniuersa ad pugnandum īstructa Cremagnola superuēit ea uia:qua Machalaū itur: Angelus pergulāus:& Nicolaus idem perusinus:cui ex breuitate corporis picinino cognomentū erat:dū illac per ocium obequitātes īopinato ī hostilem exercitum īcidunt: ītellecta periculi magnitudine quo reliqui & duces:& cōmilitones se parent ad pugnam: ita ut erat leui armatura: manum cōserunt. Tumultuarii milites cōcurunt undiq; pro sese quisq; nullum uitæ periculū detractantes. Verum quid & pauci:& inermes: & inter palustris difficultates queant tātam uim:tantum impetum sustinere aduersus callētissimum imperatorem:& uiginti millia equitū:tantūq; peditatum? Equitatus hostilis uiam omnem occuparat. At pedites ad utramq; uiæ illius partem ex palustribus longis lanceis:catapultis: ac iaculis ducalis milites atque equos passim transfodiebāt. Quid multis? Vix dici queat:quāta cæcitas oculos:quātus error? mentes ducalium & militum:& ducū ī ea uia ad machalaū interceperit:adeo ut ex cæcitate: erroreq; pugnandi Machalaū accepisse nomen uideatur. Omnes eī m su bito peride atq; excordes:& amentes ī fugā uersi nihil præter cæcas corporis partes hostibus obiecere. Solus Franciscus sphortia tanq̄ irritatus draco ex eo duelli spectaculo prouolans ad clamorē dum ac illac fulmineum corruscat ensem:aliis uulneratis:aliis īterremptis: tum Angelum pergulanum ex hostium trahentium manibus captum liberat:tum etiā tandiu irruētium molem suo maximo cum uitæ discrimīe sustinet: ut & cæteri ductores minore cū dedecore seruarent̄: & ipse sua cū summa laude ita dimicās referret pedem:ut receptui cecinisse:nō euasisse iure fo ret iudicādus. Cæterum philippus ea īgēti clade pculsus: accommodato cōsilio tempori p bergomi deditionē cum hostibus bellum soluit āno se

Carolus malatesta
Fr. sphotia
Guido torellus
Machalaum
Compilianum
Fōtanella
Nardīus
Pugna Machalaum
Angelus
Nicolaus picininus
Cōflictus Machalaum nomē ē græcū cōpositū ex mache: qd' pugnā significat & alaos cæcū & errātem
Angelus pgulāus
Bergomum

11

cudo post libere potitos brixia uenetos Quo quidem tempore quoniam solus Fancifcus sphortia & aío uideret̃ iuictus: & corpore: mittit̃ a Philippo í auxilium genuensiũ: quos ut modo memineramus: & Alphõsus mari: & exules terra: quietos esse nõ sinerẽt. Superato aũt appẽnino inter loca confraga: & præerupta ii: quos sibi amicissimos dux Philippus existimabat: uiri ligurum scilicet fide: & cõstãtia circũfunduntur undiqꝫ cũ tanta catapultarum ui: & omni missiliũ genere: ut nõ secus: atqꝫ alpia grãdine oía tælis passim sternerent̃. Dura ꝓfecto: & horrẽda uniuersis militibus uisa ẽ ea tã repẽtia pugnãdi facies: ꝓserti cũ nõ pugnãdi mõ sed ne stãdi qdẽ ob locoꝝ malignitatẽ ulla facultas esset. Itaqꝫ sibi qsqꝫ diffidere: ac iã dedẽdi sui hr̃e rõnẽ. qđ cũ Gerardus gratiãus ipius Frãcisci ꝓpiquus: uirqꝫ fortissimus equo ĩtra cautes lapso fecisset: seqꝫ unius accole fide credidisset: statĩ ab illo ubi cassidẽ posuisset: scorpiõis cornu ꝑcussus í caput íterriit. qđ liguris facinus corã Frãciscus ĩtuitus & illi cõtinuo rescisso en se ceruice uitã abstulit: & reliquos suos ꝑ uastã urgẽtiũ cædẽ hostiũ ad castellũ Rõchũ egit ĩcolumes: quo í loco a fœía nobilissima Iliana spinula: cuius erat castellũ: & ꝑbenigne exceptus ẽ: & q̃ honorifice. Inde aũt genuẽsiũ rei ea strẽuitate. fortitudineqꝫ ꝓspexit: ut oẽs Alphõsi regis: exulũqꝫ cõatus frustra suscepti fuerĩt. Et ne ab Iliana supatus aĩmi gratitudíe uideret̃: tum eius filiã nobili uiro nõ parua cũ dote uxorem tradidit: tum ipsam & habuit semꝑ í honore: & continuis beneficiis affecit. At ne prætereundũ quidẽ reor: qualẽ se ꝓ̃stitit í Mõtis ferrati Marchionẽ Theodorũ palæologũ: quẽ cũ ĩtra paucos dies: quoniã nulla unq̃ nõ mõ affectus iniuria: sed multis sepe ornatus beneficis scđa usus Venetorũ fortũa bellũ ultro Philippo ĩtulerat: patrito: auitoqꝫ oí domiatu eiecisset: solus dei auctor fuit: ut í possessionẽ amissi modo prĩcipatus ꝑ Philippũ reuocaretur. Cõfugerat. n. Theodorus ad uenetos: quorũ ꝓ̃sidio ubi ĩtellexit se nihil oío effectuꝝ: uideretqꝫ Philippũ ducẽ esse iur̃ ĩdignatũ aduersus sese: Frãcisco sportia & depcatore: & amico oía est ex sentẽtia sua apud munificẽtissimũ illũ prĩcipem cõsecutus. Num uero laudatissimũ illud Francisci facinus silẽtio ĩuolui patiamur? Quo tẽpore montem caluũ ui cepe rat: uirgo ꝓ̃stãti forma: honestoqꝫ nata genere cõfugerat una cũ aliis multis (ut fit) í diui Frãcisci tẽplum. Hãc miles qspiam sphortiãus eodẽ í templo ui raptã: ac mariæ uirginis sublatis flætibus: atqꝫ hululatibus auxiliũ ĩplorantem in ipsius Mariæ uirginis sacello cõpressit. Quod ĩpietatis flagitium cum primũ Frãciscus didicisset: tum illũ iussit obtrũcari ĩquiẽs: neque amorem odio: neque religionem immũdicia pollui debere: tum puellam soluta ex pecũiis suis dote uiro tradidit: cui antea fuerat despõsata. His autem rebus nõ sapiẽter minus gestis: q̃ fortiter: atqꝫ fortunate. Francisco sphortia stipendio ducali iam functus accersitur a Paulo guinigio tyranno lucensi magnis premiis í auxilium cõtra obsidionem Florẽ

Genuenses
Alphonsus rex
Appennínus
Ligures
Gerardus gratianus
Rõchũ
Iliana spinula
Alphonsus rex
Theodorus
Mons caluus
Diuus Frãciscus
Maria Virgo
Paulus guinigius
Florẽtini

tinoꝝ:qua ad deditionem usqꝫ ꝓmebat᷑.Admissa condicione eo cum ex
peditis uiribus:firmissimisqꝫ ꝓfectus primo aduētu hostē uertit īfugā: Luca
Paulumqꝫ & lucā:atqꝫ omnē lucēsem agrum omni liberat & detrimēto:
& metu:cum īterea temporis paulus tyrānus:ut erat mercādi:q̃ regnādi
doctior:quo se omni sollicitudie:metuqꝫ liberaret:clā agit cum florenti
nis de lucæ deditione pactus īgentē auri uim:& ciuitatis florentinæ do- Lucenses
nationem.Quod ubi aput Lucēses īcrebruisset:illi facto confestim impe
tu tyrānum captiuū faciūt:aguntqꝫ ad Frācīscū una cū eius liberis:ac ro- Gallia cis
gāt:ut eo iterēpto ipse urbis illius capiat dominatū.At frāciscus & si ītel alpina
ligebat:& qd paulus mereret᷑:& qd sibi liceret:tamē nequa in famæ labe Ethruria
cula suā īnocentiā pollueret:detractato illius illustris reipublicæ munere Mirādu-
quod ultro a ciuibus cūctis offerebat᷑:urbem liberā dimittit.Paulū uero la
cum liberis omni offensiōe illæsum mittit ad Philippū Mariā: cui norat Appulia
illum esse carissimū.Dein pacata re lucēsi ī Galliā cisalpinā ex ethruria re Florētini
uertit᷑. Agebat aput Mirandulā Frāciscus eo cōsilio:ut īde ī appuliam Luca
ꝓficisceret᷑:cū florētini rursus maximo cōparato exercitu lucā obsidiōe Guido
ꝓmunt belli duce Guidone Antonio comite urbinati:eamqꝫ quottidie antonius
tormētis:& omni uincēdi arte:cōatuqꝫ oppugnāt.Philippus Maria coa urbinas
ctus ea necessitate auxilium ferre amicæ urbi misso Nicolao picinino cū Philip-
maximis copiis Florētinos superat pugna cū ipoꝝ īgenti clade.Itaqꝫ rur pus ma
sus turbata pace ueneti maiore q̃ antea apparatu bellū aduersus Philip- ria
pum mouēt:& ipse Philippus rursus maioreqꝫ nuper & stipēdio:& spe Nicolaus
accito Frācisco sphortia accingitur nō modo ad repugnandū uiribus ue picininus
netoꝝ:atqꝫ socioꝝ uerū etiam ad oppugnādum.Venerat Franciscus cre Veneti
magnola cū magno equitū:ac peditū numero:ut suncinū ꝓditione reci
peret:Quod Frāciscus sphortia:q ī agro hibernabat cremonēsi: cū ꝑ ex- Frāciscus
ploratores accepisset:obuiam ꝓfectus pugnā cōserit:eumqꝫ turpissimā crema-
uertit ī fugā captis equitibus qngentis:ac mille:peditibus uero supra qn gnola
gētos.Id autē gestū est ad sextūdecimū kalēdas iunias. Neque dei mul- Suncinū
tos post dies maiore etiā clade ueneti eiusdem Frācisci sphortiæ singula-
ri prudētia:īcredibiliqꝫ uirtute ꝑculsi sunt.Classis.n.ueneta præfecto Ni Nicolaus
colao taruisiano padum iā superarat supra cremonā usqꝫ.Ea cōstabat ga taruisia-
leonibus maximis semptē ac trigīta.triremibus aūt ac briemibus: aliisqꝫ nus
nauigiis circiter cētum.Galeones uero aliquāto sunt q̃ triremes breuio- Padus
res:sed cum latiores:tum etiā multo sublimiores:qppe qui surgāt ī tabu Cremōa
lata duo & semis pupibus & proris altius sublatis atqꝫ munitis turribus Galeōes
agunt᷑ aut ut triremes uelis:ac remis.feruntqꝫ sup caruchos latioris plu- cuiusmo
teos:ex quibus singulis quattuor:& sex armati uiri iaculis:ac ferreis sudi di sunt
bus:& catapultis:& saxis:atqꝫ oī tæloꝝ iactu acerrime ꝑlient᷑.Contra ue Pacinus
ro ducalis clasis deuehit᷑ galeōibus:& alioꝝ nauigioꝝ genere circiter qn Eusta-
quaginta:cuius præfectus erat Pacinus Eustachius ticinensis.Is cum pri chius

12

mum aduentaſſet in conſpectum claſſis hoſtilis: ut erat uir aīo minime
demiſſo:& naturæ fluminis peritiſſimus:ueritus ꝙ ībribus paululū ex-
creuerat:fore:ut decreſceret:ubi pugna ꝓtraheret:& ita deteriore ſe fu-
turꝫ cōditione:in hoſtilē claſſem īpetū facit.pugna utriq3 ui magna: ala-
criterq3 cōſerit̃ cadūt utriq3 multi.cruoreq3 madēt oīa:cū tādē noctis in-
teruētu ab utriſq3 pugna deſiſtit̃ amiſſis tamēe ducali claſſe galleonibus
quiq3:quoniā a claſſe reliq̃ ſedarati ab hoſtiū multitudine circūuenti: in
terceptiq3 ſūt.Quo factū eſt:ut in ducali claſſe pauliſꝑ trepidaret̃. Id Frā
ciſcus ut aīaduertit:lectis e militibus ſuis : quos ad nauale ꝑliū maxime
cēſuiſſet idoneos:ultro ipē claſſem īſcēdit:duobus prius ornatis: q ex eo
rū eqtū ordine:quos calippos noīant:ueluti ab ſe trāſfugæ peterent cre-
magnolā:q ad tria millia paſſuū inde cū uniuerſo diſtaret exercitu: quo
tēpeſtiue ſi uſui foret:uenetæ claſſi auxiliū ferret.Hi ergo calippi duo cū
ueniſſent ad cremagnolā mane:multa ut erāt edocti antea:q̃ſti de Fran
ciſco ſphortia ſubdūt interloquēdū ducales copias oīs inſtructa acie eē
iam motas ad eū adoriendū:Quibus auditis dū ſuos cremaguola parat
ad Pugnā:claſſis ducalis cū primū illuxiſſet:unius Franciſci ſphortiæ co-
hortatiōe Venetā claſſem īuadit magnis clamoribus:magnoq3 & aīorꝫ:
& corporꝫ robore.Frāciſcus autē ipſe cū militibus ſuis cōuerſo galeone:
quē incēderat:in eum:quo Præfectus uenetus uehebat̃:galeonem tāto
Nicolaus animi ardore:tāta ui:tātis oppugnāt uiribus:ut Nicolaus taruiſianus ne
taruiſia- quiuerit diutius impetū ſuſtinere:quin ex ꝑtorio galeone in ſubiectum
nus fugit myoparonē demiſſus deſerta claſſe fuga ſaluti ſuæ cōſuleret.Per magnā
Veneti ea pugna cladem ueneti accepere:quippe qui galeones nouem ac uiginti
amiſerint:& reliquam fere claſſem uniuerſam multis homiuū milibus
Fran.cre- opibuſq3 refertā.Fuitq3 ea res uel ī primis cauſa:ut Frāciſcus cremagno
magnola la apud uenetos in eam ꝑfidiæ ſuſpiciōem uenerit:qua ꝓximo anno po
ſtea uenetiis eſt publice obtrūcatus.Hæc enim pugna profligata eſt ī pa
do nō procul a cremona anno a natali chriſtiano primo ac trigeſimo ſu-
pra annum quadringenteſimū ad milleſimū ſecunda feria nono kalen-
Natalis das iulias. Dein poſtero anno publice:ac magna cū celebritate:atq3 læti-
Blancæ tia blanca maria nata iam annos ſeptē deſponſata eſt Fraciſco ſphortiæ:
Mariæ id quod anno ſuꝑiore philippus pater promiſerat : quo tēpore hunc in
uicecomitum familiam una cū ſuis omnibus filiis:poſteriſq3 receperat:
atq3 adoptarat. At ubi rurſus ob claſſem amiſſam Veneti fœdus percuſ
Nicolaus ſere cū duce philippo : qui etiam ipſe tum ob Nicolaū picininum apud
picininuſ labinæ pontem ad debilitatem uſq3 catapulta uulneratū ad ceruicis ner
Labina uum ſub occiput : tum quia maiora quædam: ut erat diuino quodam:
Gallia ciſ & ingenio:& ſapientia princeps:animo moliretur : non inuitus bellum
alpina ſoluit.Franciſcus ſphortia ex ſoceri ſententia abiens ex hac ciſalpina gal
Appulia lia in appuliam aduerſus Alphonſum regem profecturus recepit inter

eundum in ultroneam dedicionem picentes: qui ob duriorem prouinciæ administrationem Iohannis uirelesci ricinarensis episcopi: apostolicique legati defecerant ab Eugenio quarto: qui Martino nuper uita functo in pōtificatū successerat. Quam quidem rem eugenius: ut erat iusticia: & innocentia singulari: nō modo moleste no tulit: sed hūc potius in proximū annum & picini in quartam usque progenié marchioné esse iussit: & totius romanæ ecclesiæ uexelliferū: donec uiueret: spōte constituit. Quid enim bella ea cōmemoré: quæ dein tam multa socero etiá Philippo assentiente & pro uenetis: & pro florétinis: & pro romana ecclesia cū suo maximo nominis splendore confecit. Haud satis scio: utri magis accusandi sint: principes ne: qui sese nimis quandoque iis facilis ad credendū præbent: quos habent familiaris: an principum familiares: qui aliquo suo uel commodo: uel affectu alia q̄ sentiant: illis persuadent. Erant Frāciscus sphortia: Nicolausque picininus ut præstantissimi duo ac primarii in uniuersa Italia imperatores: ita mirifica inter sese beniuolentia: & sua uissima coniuncti consuetudine adeo: ut non cōsilia modo communia haberent: sed mutuis se pecuniis adiuuarét. Et ne id mirandum quidé. Nam ab usque Sphortia patre Franciscus norat amicum extitisse Nicolaum: qppe qui & in Michaelem Attendulum: quo primum tempore in carcerem Neapoli coniectus esset sphortia: se beneficum præstitisset: & captus postea: cum pro Bracio bellum gereret: perhumaniter a patre foret: liberaliterque tractatus. sed duo potissimum fuerunt scribæ discordiarum omnium auctores: quæ postea inter Nicolaum: Franciscumque ortæ sunt: Antonius pisaurensis: & immolensis Iacobus: qui cum nullis possent pecuniis satis ingurgitari: nisi quicquid Nicolaus acquireret: uel stipendio: uel præda diriperent: illumque nossent uirum magis bonum: q̄ callidum: at Franciscum sphortiam omni in re strenuum: ac prudētem ueriti ne assidua talium amicorum cōsuetudine insidiæ: fraudesque suæ aliquando prodirent in lucé: nunquá destiterunt perditissimi nebulōes: donec per uarias calumnias: atque maledicta hominem simplicem: & ad credendum facilem ab optimo: amicissimoque uiro abalienarunt. Quibus quidem duorum scribarum insidiis cum maxima bella inter duos clarissimos imperatores secuta sūt: tum ad philippum eximium illum: atque diuinum principem maxima incommoda: calamitatesque deuenere. Sed hæc ego: qui utriusque memoriá colam (ut par est) sanctissime: ne uidear mortuos in alterius uitæ tranquillitatem per commemorationem discordiarum tanquá irritare: de industria prætercunda censui. Quare minime explicabo uel quæ in picétibus: & umbris: ethruscisque Frācisco Nicolaus incommoda sæpe intulerit nulla sua cum laude: dum se modo ecclesiasticis: modo Alphonsi copiis coniungit: uel quotiens ab eo fusus: fugatusque fuerit: cum ad Bargam: quam obsidebat: in agro lucensi

Alphonsus rex
Picente
Ioánes uitellescus
Eugéius pōtifex
Martius pontifex
Veneti
Florétini
Romana ecclesia
Fr. sphortia
Nicolaus picininus
Sphortia
Michael atédulus
Neapolis
Bracius
Antōius pisaurensis
Iacobus imolésis

Picentes
Vmbri
Ethrusci
Alphonsus rex
Barga

13

Tenis tum ad Tenere prope Veronam:ab qua ipsa paucis post diebus: quã ꝑ/
Verona ditione ceperat noctu:cum ingenti detriméto expulsus est. Ná ad mõ/
Mõs lau/ tem lauꝝ non longe ab Isauro flumine quanto cum uulnere eundé Ni
rus colaum maxima pugna superatum:uictumq; oppresserit nouerunt oés
Isaurus Quod certe inuitũ Franciscum sphortiam fecisse illud est perspicuũ ar/
gumẽtum: ꝙ postridie illius diei cum didicisset permagna eum premi
inopia amissis & uestimentis:& mulis:& impedimentis: & pecuniis: &
reliquis rebus oĩbus una cũ castris:adhibita curriculo diligentia:qcqd ĩ
exercitu est repertũ:id omne misit ad eum dono cũ aureis insup mille.
Ex quo potest liqdo perspici:ꝙ̃ illi uerint ĩprobi:atq; nefarii:q Nicolaũ
picininum ab amico tam miti:tam clæmẽti:tam munifico diremerunt.
Frãciscus Quanta præterea humanitate est usus:cum eodé fere anno Franciscum
picininus picininum in picentibus prope mõtem ulmum cum uniuerso patris ex
Mons ul ercitu uehementissimo prælio profligatũ cepit: Nam cum acerbissimo
mus eo nuncio tantam Nicolaus in iram:doloréq; exarsisset:ut intra paucos
Picẽtes dies uita defereret. Frãciscus eius obitũ cũ primũ accepisset:tãto mæro
Nicolaus re affectus é:ut post amissum patré nihil unq̃ doluerit magis. Quod aũt
picininus munus præstare pietatis potuit:tum Nicolai picinini memoriã:atq; uir
moritur tutem summis extulit laudibus:tum Franciscũ eius filium: qué in arce
firmana custodiri iusserat:donatũ pulcherrime missum fecit. Quis igit̃
usquã fuerit ita ab omni hoĩs natura alienus: qui minus optarit tãta hu
manitate:& lenitate uirum (si fas esset) ĩmortalé fieri. At illud certe é in/
credibili quadã admiratione ꝓsequendum:qđ cum excellẽtissima:ac fe/
re diuina Frãcisci sphortiæ uirtutis usq; adeo supra humanũ excreuis/
Alphon/ set ingeniũ:ut Alphõso regi & ipsi quoq; Eugenio põtifici maximo for/
sus rex midabilis facta iã esset ingẽtes atq; primariæ uires Italiæ in eum concita
Eugẽius rentur. Nã & Alphonsus: quas habuit:oĩs collegit in eũ copias: & Euge
põtifex nius pro auctoritate illa apostolica:quæ apud uniuersam xpianã religio
né uenerabilis habet̃ & sacrosancta:nõ modo reliquos Italiæ prĩcipatus
Philippꝰ prope cunctos:in eundé hunc cõmouit:sed ipm̃ quoq; philippũ Mariã
Maria soceꝝ:ut aduersus dilectissimũ geneꝝ mitteret maximos illos suos: iui
dux ctosq; exercitus:ueluti coegit. Et.n. Veneti:atq; florẽtini : q huic uni sese
Veneti auxilio potissimũ debebant ob maxima beneficia:plurimaq; accepta:tũ
Florẽtini cẽsuræ ecclesiasticæ metu:tũ ꝑiculi magnitudine id facere sũt deterriti.
Quare cũ nõ modo oppida nõnulla:atq; urbes:& ĩ picẽtibus:& in um/
Anathe bris maximi anathematis formidĩe ut appellãt:a Frãcisco sphortia defe
ma cissent:uerũetiã necessarii ipsi:& sãgui ne cõiũctissimi desciuissent:unus
Frederi dũtaxat Fredericus comes urbinas ĩuentus est:qui ꝑ id tp̃is ætate adhuc
cus urbi/ adolescens:sed moꝝ grauitate admodum senex:ac mirifica probitate il/
nas lustris a fidei sanctitate non recederet. Erant hostiles copiæ supra uigin
ti hominũ milia: Sphortianus aũt exercitus omnis constabat militibus

ad ſummum ſex milibus. Cũq; reliqua loca oĩa Franciſco ſphortiæ ſu/
ſpecta eſſent: & inſidiaꝝ plena: neq; ab hoſtilis pugnãdi facultas offerret̃
ulla: ſed eo tẽderet hoſtibus oĩs callitas: & ĩduſtria: ut hic ĩtercluderet̃ cõ
meatu: ſolus inquam is Fredericus inuẽtus eſt: cuius ĩncorrupta fide: &
beniuolẽtiſſimi animi cõſtantia nobilliſſimus ille prĩceps in tantis reꝝ
omniũ fluctibus ſibi tutius nihil duxerit. Itaq; in tãta hominũ perfidia:
leuitateq; ſuoꝝ ſe recepit tanq̃ in opportunã aliquam ſtationem in agꝝ
urbinatem. Quo cum hoſtiles etiam copiæ eſſent continuo ſubſecutæ:
neq; ſæpius ad pugnam prouocatæ in æquũ campũ deſcẽdere unquam
auderent: ſed more Fabii illius cũctatoris ſe locoꝝ difficultatibus uſque Qu. fabius dictator
tutarentur: rem frumentariam: cõmeatũq; prohibẽtes: nunquã deſtitit
fredericus per maxima ſuoꝝ ſubditoꝝ omnium: ſuaq; incõmoda: atq;
detrimenta leuare omnẽ ſphortianam difficultatem: & id quidẽ cum ex
tremo ditiõis ſuæ diſcrimĩe. At malebat egregius adoleſcẽs (ut erat aĩo
inclyto) & dominatum omnem: & uitam etiam ipſam: id quod palam
aſſidue dictitabat: amittere: q̃ pati: ut de fide: cõſtantiaq; ſua quicq̃ deſi/
derandũ uideretur. Qua quidem perſeuerantia factum eſt: ut & reliqui
hoſtes fruſtrati opinione ſua ſpem potiundæ uictoriæ omnẽ amitterẽt
& magnanimus dux ille Philippus Maria in maiorẽ adductus admirati
onem de inſuperabili generi probitate: & ſapientia nullũ ſibi præſidiũ
regni ſui certius: firmiuſq; uideret: q̃ ſi unum franciſcum ſphortiam ad
ſe tutandum q̃primum accerſeret. Id autem eo erit facilius aſſecutus: qđ
eodem ipſo urbinati frederico tanq̃ dẹprecatore apud generum ipſum:
quem alienatum ab ſe exiſtimabat: eſt uſus. Decreuerat enim is & iure q
dem fortaſſis: & de Eugenio: & de Alphonſo: ab q̄bus neq; diuino: neq;
humano iure foret armis per omnem contumeliã acerrime appetitus:
debitam capere ultionem. Tanti autẽ fecit unius frederici ſtudium: pie/
tatemq; erga ſe ut cum facile iam poſſet uim omnem hoſtium retũde/
re: atq; opprimere (Nam auxiliares copiæ a florẽtinis: & a Venetis iam
aduẽerãt) id certe facere noluerit tũ magni eſſe ducens animi obliuiſci in
iuriarum: tum etiam grati frederico ĩpi gratificari plurimum: quem in
ſe adeo beneficum foret expertus. Quam ob rem & cum hoſtibus con/
tinuo bellum ſoluit: & ſe: cum primum per honeſtatem poſſet: iturum
ad ſoceꝝ cum oĩbus ſuis uiribus eſt pollicitus. Ipſum uero fredericũ ex
eo tempore nõ ſecus ac ſi eſſet filius: dilexit ſemp̱: & quod honorificum
p̃ſtare: maximeq; utile munus potuit: eũdẽ præfecit belli ducem uniuer
ſis ſuis exercitibus. Qua quidem dignitate ita ille eſt uſus: ut ſimul cum
ætatis progreſſu carior quottidie ſapientiſſimo: & grauiſſimo principi
atq; iucũdior redderetur. Sed iam cæteris maximis facinoribus: ſplendi
diſſimiſq; omiſſis: q̃ ĩnumerabilia pene ſunt: ad ꝓpria paucis ueniamus
Vt ſunt res humãæ oẽs fluxæ: ac breues: egregius ille prĩceps Philippus

14

Philippus Maria
Gallia cisalpina
Cremōa
Blanca Maria
Mediolanenses
Placentia
Mediolanenses
Veneti.
Thaddeus æstēsis
Andreas quirinus
Casalis maior
Padus
Addua
Carauagium
Forum nouum
Blanca Maria

Maria Anglus:q uno sapiētissimoꝝ omniū hominū iudicio potuit cū omni antiquitate in omni gloriæ genere de nominis īmortalitate cōtenderc:īopinato migrarat ex ac uita:cum Franciscus sphortia eiusmodi casus omnis ignarus:ut erat animo ī socerum & beniuolo:& pio:reuertiť in hāc galliam cisalpinā cū uxore:ac liberis:ualidissimoq̧ exercitu:quo illi auxilium ferret aduersus Venetos:q iam agrum mediolanēsem inuaserāt:& multis oppidis captis usq̧ ad portas urbis oīa ferro:igniq̧ uastantes quottidie circūquaq̧ discurrerēt.Igitur ubi cremonā uēit: quam dotalē ānis sex antea una cum uxore Blāca Maria a Philippo socero acceperat inita pro tempore cum Mediolanēsibus societate:quos norat hæreditario iure ad sese:uxorēq̧ ptinere:Placētiā celeriter obsidt.(Hæc enim īdigne ferēs Mediolanēsium dominatū ad Venetos ultro defecerat)Munierāt placētiā Veneti firmissimo equitatu:peditatuq̧ sub æstēsis Thaddæ ductu uiri īpigri:& cōstātis.Quam p uicatius repugnātem:ubi intra paucos dies ui expugnatam:captamq̧:& direptā(quis enī armatis uictoribusq̧ militibus modum imponat)mediolanēsibus ꝓ societatis fœdere tradidisse.Atq̧ ī ānum deinde proximum classem illam & magnā: & formidabilem:cui Andreas quirinus præerat uir mercaturæ:quam bello nauali aptior:mira industria:ac uiribus apud Casalem maiorem ex arido & fudisset:& cepisset ī Pado:mox trās adduā acto exercitu carauagium:quod iam antea Veneti occupauerant:circunsedit oppidum sane cum populo freqūes:tū a Venetis completum maximis uiribus.Occurrūt Veneti cnm potētissimo:firmissimoq̧ exercitu fortium uirorum supra uigitimillia:qui tādem post plurima quottidie:piculosissimaq̧ ꝓlia cum ītelligerent oppidum ad triduum usq̧ in ius nostri prīcipis concessurum:freti uiribus suis:& quod existimarent ocultatissimum:& uigilātissimum argū pinde atq̧ dormitantem posse opprimere:castra adoriūtur ad eam partem:quam opinabanť īcustoditam. Quare cum p uiam Fori noui in castra impetum audaciter faciūt:summa prudētia:īcomparabiliq̧ uirtute unius Frācisci phortiæ tāta clade pculsi sunt:ut nisi paucorū mediolanensium quorūdam:qui & ei:& uniuersæ reipublicæ inuiderēt:sanis cōsiliis coniuratio obstitisset:actum esset eo die de omni Venetorum imperio.Cæterum hoc loco quæ deinceps secuta sunt:non ab re mihi prætereūda iudicaui:ne si aliorū errata commemorauero:sanata uidear:& consolidata iam uulnera ueluti refricādo magis exacerbare. Illud sane omnibus & perspectū est:& cognitū tātam nostri diuini illius principis & sapiētiam:& cōstātiam:īauditamq̧ bonitatē extitisse: ut uniuersus Midiolanēsis & senatus:& populus tandē ubi sese collegisset: reiectis oībus Venetorū & suasionibus:& subsidiis unū Frāciscū phortiam una cū Blanca Maria mulierum clarissimarum omniū:quæq̧ sunt: aut fuerunt unq̄:aut imposterum sunt futuræ:ītegerrima:optimaq̧ uiragi-

ne ad totius reipublicæ imperium mirabili cõcordia:atq̃ beniuolẽtia ac
cersierit:& eundem:q̃ diu i uiuis fuit:summa cum fide:atq̃ pietate non
secus ac parentẽ:tum semp̃ obseruauerit:tum assidue obseruet:uel mor
tuum.Quid enim sim ꝓlixior i referendis aliis eius rebus:tã multis:tãq̃
magnificis:quas uel belli:uel pacis:& in omni laudatissimæ uitæ genere
cum sempiterna sui nominis celebritate cõfecit? Nonne id unũ explo
ratissimũ est illius mirificæ uirtutis documentũ:quod unus Franciscus Fr.sphor
sphortia apud omnis principes christiãos uenerabilis apud barbaros ue tia
ro:& aduersarios christi nominis esset admodũ formidabilis.Nam qua
lem ꝑterea uel erga maximos ecclesiæ Romãæ pontifices:uel erga Pher Pherdi
dinandum regem diui illius regis Alphonsi filiũ uel erga inuictissimum nãdꝰ rex
regem Francorũ Lodouicũ se præstiterit:totus terraꝝ orbis : & uidit:& Alphon
admiratus est.Sed quid plura in mediũ referam.Vno Frãcisco sphortia sus rex
nemo humanior:nemo benignior:nemo melior:nemo immortali deo Lodoui
per omnem iusticiæ & æqtatis:pietatisq̃ laudẽ:hominibusq̃ acceptior: cus rex
aut carior unq̃ fuit.Adde quod in tãta filioꝝ ꝓsperitate:rebusq̃ secũdis
simis:regno florentissimo summa gloria:ualitudie ĩtegra: leuissimo ge
nere mortis ita ĩtra biduum est extictus:ut eam ꝓ sua illa acutissima mẽ
tis acie:incredibiliq̃ prudentia intellexerit quidem:non autem senserit. Comple
Quæ cum ita sint:nostri muneris esse arbitror illustrissimi prĩcipes : ut xio argu
modũ iam tãdem nostro huic tam diuturno luctui imponamus: quod mẽtionis
ut ipsi primi faciatis:quo cæteris quoq̃ grauitatis exemplo sitis:non de
beo uos nõ monere:adhortari:orare: obtestari. Vincẽda est enim uobis
animi mollicia & lacrymæ omnes reprimẽdæ:ne quo magis ĩ parẽtem
pii uideri uultis:eo minus in deũ sperare iudicemini.Nam satis est mea
quidẽ sentẽtia uel pro imbecillitate naturæ:uel pro cõmuni consuetudi
ne annum iam totum in luctu:mærореq̃ agitasse.Redeat deniq̃ animi
tranquilitas cũ pristina illa uultus serenitate:ornatusq̃ elegantia. Quod
si minus fortasse uestra causa facturi sitis:id saltem huic uestræ uniuer Appuli
sæ reipublicæ condonate:quæ non uestra minus:q̃ amissi principis cau Pher.rex
sa in extremis uersatur ãgoribus:nam cum illo actum est q̃optime: qui Flaminii
per omnia:ut summatim complexi sumus:& animi: & corporis:& for Bononi
tunæ bona ad quintum & sexagesimum usq̃ annum uictis omnibus enses
& inimicis:& hostibus perseuerauit inuictus:& ita pacata omnia atque Senenses
tranquilla a nobis abiens reliquit: ut cum omnes eius abessent exerci Florẽtini
tus : alii in appulis : ut Regi Pherdinando pro affinitatis iure inserui Galli trã
rent:alii in flaminiis:nequis impetus oriretur aut in bononienses:aut in salpini
senenses:aut in florentinos:quos socios:amicosq̃ haberet.Alii in Gallis Lodoui
transalpinis:quo adessent Lodouico regi:ab quo propter Sagonam do cus rex
no Genuamq̃ acceptam bene esset affectus:ne minimus quidem tumu Sagona
latus in hanc usq̃ diem in uniuerso eius imperio suscitatus sit.Itaq̃ no Genua

15

bis moderate ferēda est huiusmodi hominis naturæ necessitas: tū quia mortalibus cūctis & communis est:& debita: tum etiam quia ærumnis præsentis uitæ nos liberās se ducē præstat ad meliores æui trāquillitatē: Quid enim eius mortem doleamus: cuius uita omnis plena fuerit honestatis:& aduersæ nulli subiecta fortūæ: Nam recte Pindarus Præmium primum tibi res secūdæ Afferēt. Laus hic sequit̄ probata: Quæ duo qsqs tenuit: beatus iure uocetur. Tāta erat sapiētia nostri pricipis: tātum omnibus ī rebus cōsilium: tāta moderatio: tāta grauitas: ut non solum nihil unq̄ pateret̄ aduersi: sed fortunæ ipsi tanq̄ dominaret̄: quicquid uel magnū: uel appetēdum ī uita sit: ī sua potestate usq; habuisse uideat̄. Est ille fœlicissimus: ait apud Euripiden Hæcuba: mali nihil cui accidit uiuo. Quis autem uir sapiēs fragilem hāc: atq; breuem uitā nō contemnat: habeatq; ꝑ nihilo: quo solidam: sempiternamq; cōsequatur: Hac sane ratione uerā beatitudinē docebat Epicurus ī hac hominum uita nullo pacto inesse posse: quia corruptiōi subiecta foret Ob eāq; rem uocat deum beatum: quod & īcorruptus sit:& sempiternus. Quid igit̄ illum post uitam tam diu bene actam adeo doleamus obdormisse ī domino: tanq̄ adhuc uelimus inter hosce turbulentissimos fluctus agitari: laborareq; assidue. Hūc omnibus & ꝑiis corporis:& sæculi cladibus liber sui ipsius uictor euasit ī cælum: quem si magis q̄ nos ipsos caste: ac pie diligeremus: gauderemus sanæ: nō doleremus. Si diligeretis me: ad Apostolos ait xp̄s: gauderetis utiq; quod uado ad patrē. Nec enim omnibus: ut scriptū reliquit Cicero ī cōsolatiōe de filiæ suæ obitu: iidē illi sapiētes arbitrati sunt eūdem cursum ī cælum pater̄. Nam uitiis:& sceleribus cōtaminatos deprimi ī tenebras: atq; ī cœno iacere docuerūt: castos animos: puros: integros: īcorruptos: bonis etiā studiis: atq; artibus expolitos leui quodā: & facili lapsu ad deos: id est ad naturā similem sui superuolare. Euolauit in quā Frāciscus sphortia ex his terrēis tenebris ī serenā illā: cælestēq; regionem: ut eius cōspectu atq; uisu in omnem æternitatem: frueretur: ad cuius imaginem: ac similitudinem nouerat se creatum. At stultū esse quis dixerit non dolere id oportere: q; sua natura sit malum: tanq̄ mors in bonis sit numerāda: qua tollit̄ uita. Præterea alias quiq; afferri posse lugēdi cās: quaꝝ una sumitur ex eo īcōmodo: quod ipsi accipimus ex illius obitu: quem dilexerimus: altera uero: quod existimemus animū sine uæhementissima doloris acerbitate a corpore: cui penitus īhæret: īfixusq; est: separari haud posse. Tertia autem cā suscipitur: quod arbitremur eūdē: quē lugemus: priuari huiusce uitæ uoluptate. adducūt etiam quartā ex horribili metu sempiterni supplicii apud īferos. Sunt præterea nonnulli īgenio usq; adeo deprauato:& ad omni hominis natura: dignitateq; alieni: ut animum opinētur una cum corpore īterire: dissipari: deleri. Itaq; eos ferreos esse dicūt: plāeq; amētis: atq; īsensatos q minus doleāt mor-

Pindarus
Euripides Hæcuba
Epicurus
Apostoli Christus Cicero
Confutatio & cōfirmatio
Quod sunt lugēdi causæ

tē:ac summis ducāt ī malis. Sed has ego singillatī lugēdi causas soluam & facile:& uero:& breuiter:& primum quidem ex antiquorum philosophorum sentētia probatur animi īmortalitas. Nam poetæ omni docto rum hominū genere lōge antiquiores quid senserint de animorum æternitate:cum Orpheus:& homerus:tum alii & græci:& latini fere īnumerabiles sunt locupletissimi testes. Plato duplicē esse animū docet: qui rationis particeps sit æternus:alterū mundi:alterū hominis Ita autē a Platone animus definitur:animus est essentia incorporea se ipsam mouēs: ac ratiōalis. Ea autem ratione animi immortalitatē probat Plato : quod is per sese moueatur & semper:ac cæteris quæcūq; mouētur : & fons sit: & principium motionis. Nec enim latere nos debet immortalitatem dupliciter accipi:quod aut aliquid immune sit mortis:quoniā eius sua natura capax non sit:ut animus:aut quod alterius beneficio a morte reddatur īcolume:ut mūdus secūdum Platonem. Qua etiam ratione aliquid agitari dupliciter dicit̄. Nam & de eo accipi solet:quod ex quo prīcipio esse cœperit:semper mouetur:ut mūdus:& quod semper & est:& mouetur ut animus. Nec sane ulla possum ratiōe assequi:qd illos mouerit:qui omnem animum uoluerūt una cum corpore īterire. Nam si ita foret: & mūdus iampridem:& quæ ī mūdo sunt: omnia perissent. Sed quo pacto mūdi animum īmortalem dixerunt:hominis autē mortalē:cū & principiū uterq; motiōis sit:& uterq; uiuat a seipso:& eadem eodē attingat modo: quippe qui ītelligat & quæ ī cælo sunt:& q̄ sunt ultra cælū:& quicquid est secūdum essentiā:quærat:ascēdatq; ad primū usq; principium Itaq; contemplatio secundum Plotinum:quæ ab ipso fit : ex iis:quæ ī ipso admirabilia sunt:& ex unoquoq; quod ī ipo est:& quod est ex Academica recordatiōe:etiā ante tēpus ipsa dat esse. Et quoniam ꝑpetuis animus sciētiis utit̄:ꝑpetuus quoq; necessario ipe est Ad hæc qcqd accepta cōpositione perficit̄:ut si:id idemtidē natura dissoluitur:ut est cōpositū. At animus una est:& simplex agilitas in uidēdo secundū naturam. Non igitur hoc pacto corrumpi potest. Præterea cum animus nō sit corpulētum quiddā:nec habeat quātitatem: etiā ubi separetur a corpore:dissipari:deleriq; nō potest. Num fortassis ī aliud trāsmutatus corrumpat̄? At huiusmodi trāsmutationis corruptio aufert formam:materiā dimittit. Hoc autē est cōpositæ rei passio. Si animus igit̄ secūdū horum aliquod genus corrūpi neqd:is est necessario īmortalis. Hāc aūt īmortalitatē animi humani cū aliis multis ī locis ꝓbat. Aristoteles:tum etiā ī libro secundo de aīaliū generatiōe uerbis huiusmodi. Oēs animi necessario sunt uirtute prius: quā actu. Necesse etiā est aut oēs nō esse prius & fieri:aut oēs antea existere:Vel alios esse ātea:alios nō esse. Ac fieri aut ī materia & nō īgredi ī maris sæmine:aut in materia uenire a sæmine quidem sed ī mare aut extrinsecus fieri oēs:aut nullū:aut alios fieri:alios non fieri. Quod

Prima cā

Orpheus
Homerus

Probatio īmortalitatis aīorū per rationes Platonica animi definitio

Plotinus

Aristoteles

16

fieri igit̃ nequaq̃ possit:ut aĩmi omnes prius existãt: patet ex huiusmodi
ratiõibus:Quorumcũq; enim principio℞ corporalis scilicet ẽ operatio
hæc ãtea existere sine corpore minime possunt: ut ĩcedere sine pedibus:
Quo:fit:ut animi extrinsecus ingredi nequeãt:Neq;.n.fieri potest:ut ipi
per sese:qui separari non possunt:ingrediantur: nec item in corporeo sæ
mine.Est enim semen superfluitas ĩmutati alimenti.Relĩquit̃ ergo mẽ
tem solam extrinsecus aduenientem ingredi:& eandem solã esse diuinã:
Nihil.n.cum eius agilitate habet commune operatio corporalis.Omnis
igitur uis animi uidetur alius corporis esse particeps: & eius q̃dem diui-
nioris:q̃ illa sunt corpora:quæ uocantur elementa.Si auctoritatibus tan
tum ĩniti nos opporteret:afferem alios plærosq; nobilis : spectatosq; phi
losophos:q sola grauitate nihil cõtradici posse conuincerent:Quis est.n.
usq; adeo hebeti:obtusoq; genio:qui sui ipius discrimẽ habeat nullum?
qui nõ ĩtelligat propriam animi humani perfectionem id esse:quod in-
corruptibile sit?At ꝓpria huiusmodi animi operatio ĩtelligere est.Ea.n.
hominis & pecudibus præstat:& stirpibus:& ĩanimis.Sed ĩtelligere secũ
dum uim propriæ naturæ uniuersalium est:& eorum : quæ corrũpi nõ
possunt.Sed cũ omnis perfectio ad suum perfectibile necessario propor
tionem habeat:relinq̃tur animũ humanũ ĩterritui nõ esse subiectũ.Mẽ-
talis inq̃ animus ĩmortalis est:& sempiternus Et ne id quidem mirum:
Nam si ea parte:quæ nobis est communis cum bælluis: corrumpimur:
atq; interimus:quis ambigat ea nos parte incorruptos:immortalisq; fu-
turos:quam ad dei imaginem: similitudinemq; creati communem ha-
bemus cũ cælestibus illis uel mẽtibus : uel angelis:quos appellãt? præser
tim quod necesse sit ea substãtias habere communis:quib us opera sunt
communia.Sed hominũ animos ita supremam cõtemplari:æternamq;
ueritatem:ut ãgelos qui ignorat:se hominem esse negat. Hãc certe uim
Aristoteles mẽtis solam dicit Aristoteles ĩ iis libris: quos de animo reliq̃t scriptos:a
ui sensitiua ita separari:quemadmodũ quod perpetuum est: ab eo quod
sit corruptibile.Et est huiusmodi sane aĩmus uiuax quædam imago dei:
quem idcirco ad suam creuauit similitudinem ut proximus sibi quodã
pacto ĩ suo genere immortalis etiã secũ foret:ut.n.scriptũ est ĩ libro sapi-
Solomõ entiæ:Incorruptio facit proximũ deo.Propterea ĩquit:ꝑ hanc habeo im
mortalitatẽ.Præterea si deus ipse dum taxat aĩmi humãi & cõditor est:
& creator:a quo alio:q̃ ab deo is perimi põt:quẽadmodũ de angelis affir
mamus:quos nulla ĩteꝛimituis naturæ? Nam q̃cq̃d ẽ natura corruptibi
le:id naturalibus cõstat causis:at aĩum deus naturæ causis non subiecit:
Timæus id quod ĩ Timæo etiã docet plato.Rectæ igit̃ in euãgelio ꝑcepitur:Eum
Plato timere:q posteaquã occiderit: potestatẽ habet mittere ĩ gehẽnam ignis:
Euãgeliũ animamq;:& corpus ibi perdere:Atque illud quoq; ꝑspicuum est:si ani
mus interiret:ex eo effici nihil posset:at quicq̃d est naturali causa : uique

generatum:nunq̄ perit:quin inde aliquid producatur:ut ignis ubi ligna cōcremarit:& carbones ex lignis:& cinerem: & uapores flameos efficit. Quo fit:ut nihil arte pereat:quin aliquid inde ſit reliquū. Id auté de aīo dici nequit:Is enim ſi pereat:relinquitur nihil oīno. Videmus inſup uirtutem omné inſtrumentalem debilitari in ipſius inſtrumenti debilitate eandéq; perire:ubi pereat inſtrumétum. Ita oculis auribus ue debilitatis audiendi ac uidendi uirtus debilitatur:eademque perit:cum ea pereunt inſtruméta. De mentali autem ui accidit multo ſecus. Nunq̄ enim neq; debilitatur:neq; perit ex cuiuſquā inſtrumenti uel amiſſione:uel debilitate:etiā ſi quandoq; eius agilitas ob imaginandi uim interceptā ceſſare uideatur. Nec ité illud ignorat quiſquam:q oīno ſtultus nō ſit. Quicqd forma utitur infinita:ac nullis terminis circūſcripta: id corporeum eſſe non poſſe:cū omne corporeū formā habeat & finitam : & ſuis terminis circūſcriptā. At uniuerſale ui multiplicationis dicimus infinitū : quodq; neq; ſit terminatū cōmunitate:neq; finitū quātitate. At mens cū in itelligédo huiuſmodi formā habeat ipſum uniuerſale:relinquitur eam eſſe & ſimplicé:& ſeparatā:ac ob eam rationé etiā īmortalé:Nā quid ſim longior in animoꝝ noſtroꝝ probāda īmortalitate:quæ illoꝝ duntaxat mētes non capit:qui aut ſtulti ſunt:& ita ſimiles iumentorū:aut ſcelerati:& impii:atq; proinde immanes adeo:ut diuinam uim quoq; negent oīno. Haud.n.ſcio quid Epicharmus ille comicus ſibi uoluerit:cū ait : homo & cōcretū eſt qddā:& diſcretū:atq; abit:unde uenit rurſus terra in terrā ſpūs aūt ſurſū. Quid hoꝝ triſte? nihil. At ego ita hoīem eē cōcretum arbitror:ut & aīo affirmé īmortali cōſtare:& corpore īteritui debito:qppe qđ cōpoſitū ſit ex quattuor elemétis ꝓportiōe quadā non arithmetica: neq; geometrica:ſed muſica potius:q̄ tantā uim hēt in uiui hoīs corpore:ut animū Ariſtotelis diſcipulus Arixtoſenus nō dubitarit harmoniā eſſe definire:ſed aīus q uitā dat corpori:& id ſua p̄ſentia regit:atq; moderat:aliud nihil eſt mea qdem ſententia q̄ creata ſubſtantia ſpiritalis:ſimplex:ratiōis:intellectuſq; particeps:quæ ſeipſam:moués naturale:inſtruméta leq; corpus tam diu afficit ea ui:quæ & uitalis eſt:& ſéſibilia admittit:quoad eoꝝ natura capax elemétalem cōuenientiā ſeruat. Huiuſmodi inquam animum æternus:& īmortalis deus īmortalé creando infundit in corpus humanū:& infundendo creat. Quam animorum īmortalitatem ut indubitato credam:ſi nullā etiam rationem afferre noſſem quæ ſunt prope infinitæ:nō probabiles ſolum: ſed etiam neceſſariæ: cōmunis tamé ipſe populorum omnium:ac gentiū:nationūq; conſenſus: qui eſt quædam ueluti firmiſſima lex naturæ:eam mihi ante oculos poneret:Quam enim audiuimus unquam: aut legimus uel barbarā multitudinem:quæ futura ſecula nihil ad ſe pertinere opinaretur? quæ paré talia negligeret? quæ minus & oratiōes:& ſacrificia pro iis faceret extin

Epicharmus

Ariſtoxenas

Harmonia

Animi đfinitio

Probatio ex cōi hominum opinione

17

ctis:quos uiuos carissimos habuisset? Quid enim illorum afferam testi
monia:qui uel in Italica ab usq Pythagora:qui Pherecydensyrium audi
uerat:uel in ionica philosophia:cui principiũ dedit thales milesius : uiri
eruditissimi:& grauissimi floruerunt? Qui uero inter arabas habiti sunt
illustres:accutissimiq philosophi: Auerrhus. Auicenna. Algazel. Isaac. Al
petragoras quam multis:q̃ uariis:q̃ subtilibus:q̃ ueris docuerint rationi
bus esse hominum aĩos immortalis:sit difficile numeratu. Nec illud par
uum est documẽtũ permansuros animos post corporis separationẽ:qd
& boni:& mali Angeli nonnunquã apparent hi ad malas actiones:illi ad
bonas homines adhortantes:quod nunq facerẽt : nisi nossent quasdam
eẽ paratas sedes animis mortuoꝝ & ad præmia: & ad pœnas. Sed quod
omnẽ superat ueritatẽ:habemus & uetus:& nouum testamentum:ac re
liquos sacros libros:quibus q̃diligentissime erudimur non solum uiue
re nos post obitum:uerumetiam cum corporibus una resurrecturos ali
quando:id quod magi quoq antiquissimi pſaꝝ philosophi cõstantissi
me asserunt. At uidete obsecro:quantũ ego tribuã auctoritati:atq sapi
entiæ unius frãcisci sphortiæ:cuius hæc agimus parẽtalia. Si nullæ pos
sent ratiões afferri:qbus hominũ animi ĩmortales esse demonstrarent:si
nulli gẽtiũ omniũ:nationũq cõsensus:si nullæ essentiaꝝ inuisibiliũ ap
paritiões:si grauiora nulla testimonia quirent adduci : sola illius diuini
prĩcipis uita:laudatissimiq mores:ut id sine ulla cõtrouersia crederẽ: sa
tis supq præstarent:Quo enĩ pacto se ab omni iniuria:ab oĩ abstinuisset
maleficio:si futuꝝ iudicasset:ut mors totius hoĩs esset ĩteritus? Quot fu
git & uoluptates:& emolumẽta honestatis grã? Quot labores:piculaq
suscepit:nequa turpitudinis cuiusq̃ suspitiõe se ingnaret? Duxerat olim
uxorẽ in calabris natus ãnos septẽ ac decẽ nobilissimã: pulcherrimamq
uirginẽ Polyxenã rufã:cui Mõtis Alti comitatus cum oppidis pluribus:
municipiisq parebat. Ex hac susceperat iã puellulã:cũ absẽs ad patrẽ sphor
tiã certior factus ẽ & filiã infãtulã primũ:dein ĩtra paucos dies Polyxenã
quoq uxorẽ ueneno a matertera eẽ ĩterruptã. Reuertit in calabros. Rẽ
ita hr̃e reppit:ut acceperat. Nã ĩpia illa mulier ut & comitatu Mõtis alti &
sororis filiæ polixenæ cæteris bonis oĩbus hæreditario iure potiret: tan
to se cõtaminarat scelere. Nõ milites sphortiani solũ sed ii oẽs calabri q
bus Polyxena pfuerat:hortant adolescentẽ:ac pfusissimis lachrymis ob
testãtur:ut ultiõe sumpta de sceleratissima muliere & interẽptæ uxoris:
& eius materteræ dominatũ oẽm:id quod facillimũ factu erat: sibi uen
dicet:cũ is nõ religiose minus q̃ grauiter ita respõdit. Et si nõ ignoro qd
munus iusticiæ est humanæ:malo tamẽ qd dei est:seq q̃ quod hoĩs. Scri
ptũ est enĩ mihi uidictã & ego retribuã. Neq illud præclaræ cõtinentiæ
argumentũ silendũ est. Quo tpe Frã. sphortia bellũ gerebat pro flotenti
nis aduersus lucẽses:Pontito municipio ui capto direptoq ĩter melieꝝ

Probatio ab auctoritate italica philosophia
Pythagoras
Phereci des
Iõica philosophia
Thales
Arabes
auerrhus
Auicẽna
Algazel
Isaac
Alpetragoras
Probatio ab appitionibꝫ spirituum
Probatio a sacris libris
Philosophi
Magi
Probatio a Frãcisci sphortiæ uita atq moribus
polyxena rufa
Mons altus
Florẽtini
Lucenses
Põtitum

militarem contumeliam:ut:fit:puella quædam eleganti forma quíq; ac
decem annos nata trahebatur a militum globo ad ludibrium ſtupri: cũ
uociferans illa íperatori ſe dedẽdã præcabat̃ imperatori.n. ſuam deberi
uirginitatem.Itaq; metu pculſi milites hãc ad illũ adducunt:q re intelle
cta idq; illa hilari uultu corã affirmãte hic ut & iuuẽis & coporis tẽpera
mẽto ,pcliuis in uenerẽ:& qui nondũ Blancã duxiſſet uxorem.nõ detre
ctat munus.Cũ uero tẽpeſtiue uirgine ĩlectũ aducta iã haſtæ innixus ue
neræ uoluptatis foret uulnus ultimũ illaturus:ſubito uoce flæbili ĩquit
uirgo.Ego te mi optime ĩmpator oro:atq; obſecro p hanc ĩpollutã Ma
riam uirginẽ:cuius ſacratiſſimã imaginẽ hic depictam aſpicis.Erat.n.
in ,pximo appenſo pariete quædã tabula:qua Mariæ uirginis imago re
pſentabatur:ne mihi meam uirginitatem eripias: ſed meo me ſponſo q
aſſeruatur ĩter captiuos:relinquas intactam.Quibus: auditis cõtiuo Frã
ciſcus ſphortia compſſa ui oĩ uenerei apetitus & illã dimiſit ĩtactã:& eius
ſpõſũ ppulchre dõatũ carcer̃ liberauit.Oh mirabilẽ atq; ĩ hãc diẽ ĩauditã
ſũmi uiri cõtinẽtiã:lõge mihi ,pfecto unũ hoc Fr.ſphortiæ nõ cõtinẽtiæ
ſolũ ſed religiõis & pietatis exẽplum maius illuſtriuſq; uidet̃: q̃ quod de
Africão ſupiore ,pditũ eſt memoriæ:q ne uẽire qdẽ ĩ cõſpectũ ſuũ ſit paſ
ſus puellã ludibili deſpõſatã:cũ tamẽ illũ dixiſſe cõſtat:equidẽ ea uterer:
ſi ſerua eſſet & non libera.Quis non eam iuſticiæ laudem admiret̃ qua
eſt uſus ad rubicona.Nicolaus picininus qua tempeſtate Venetos uehe
mentius p̃meret:ut ĩ agrum iam uſque Patauinum multis oppidis &
brixianis & ueronenſibus & uicẽtinis in deditionẽ actis oĩa circunquaq;
bellico more uaſtarentur:ueniẽs Fran.ſphortia ex picẽtibus ut Venetis
pro ſtipẽdii ſocietatiſq; iure auxiliũ ferret in ſummis difficultatibus: ad
Rubicona ſtatiua poſuerat:cũ ex urbe Foroliuio noctu ciuis cuiuſdam
famulus ad eũ uenit pollicitus illã ſe urbẽ ſine ullo ,pſus diſcrimine ei
traditurum:& quo pacto id facturus eſſet:edocuit. Cui cum reſpõdiſ
ſet ĩperator nõ eo ſe adueniſſe:quo pfido cuiq̃ eſſet adiutor:iuſſit homi
nem cõpræhẽdi illico:eũq; artius uinctum intra portas uſq; forliuii agẽ
dum curauit:quẽ re omni diligẽter expoſita ciuibus ad ſupplicium tra
didit imitatus is quidẽ:tum Camillum in faliſcis aduerſus magiſtrum
ludi:tum.G.Fabriciũ aduerſus medicum regis epirotarum pyrrhi. Poſ
ſem huiuſmodi exempla iuſticiæ ſummæq; uirtutis prope ĩſinita ĩ me
dium afferre.Sed aliis duobus tribuſue cõtenti ſimus.Nõ enĩ parentalia
celebrãtes hiſtoriã recẽſemus:Accepta ingẽti illa ad Carauagiũ memo
rabiliq; clade cum Veneti rebus ſuis iam deſperarent: ii qui Mediolani
Factioſi ciues per id temporis ſummæ reipublicæ ſorte præerãt. Franci
ſci ſphortiæ oẽm & uirtutẽ & gloriam:ut erant animi iudicio hulcerato
uertẽtes in pniciẽ ſuam clam cœperunt per henericum panicarolã uirũ
callidum & induſtriũ:qui mercaturam uenetiis exercebat: de pace cum

Blanca Maria
Africãus ſupior
Indibilis
Rubico
Nicolaus piciniuuſ
Veneti
Picentes
Forum li uium
Camilus
G.Fabri cius
Caraua gium
Veneti
Mediola num
Heneri cus pani carola

Gallia ciſ Venetis agere ea conditione:ut frãciſcũ unum ſphortiam ex hac Gallia
alpina ciſalpina oino extruderét:& ipſi certa iter ſe lege quas ille urbis: & oppi
da poſſidebat diuiderét. At Veneti quanq̃ intelligebát nihil tutũ ſibi fu
tuꝶ cum ciuitate factionibus diſſidenti:tamé quia intelligerét oém me
diolanéſium cũ ſuo duce diſcordiam ſibi nõ poſſe nõ prodeſſe: rem ue
luti probare:& uana cõſilia uerbis alere:opamq̧ dare:ut eæ omnes inſi
diæ ad franciſcum ſphortiã perferétur:qui etiam ipſe iampridem oĩa ꝑ
nõnullos optimos ciuis ex mediolano antea didicerat: diſſimulabat ta
men futuꝶ ſperãs:ut iproboꝶ animi præclaris ſuis ĩtegerrimiſq̧ operi
bus flecterent̃:ad ſanitatéq̧ redirent. Sed ubi uidet ĩ dies magis atq̧ ma
gis res ſuas apud Mediolanéſes hr̃e periculoſius:& Brixiã:quã iam eſſet
in deditioné recepturus e manibus ſibi eripi Mediolanéſiũ ad Brixiãos
lr̃is quæ ne id facerét:quoniã ꝓpedié cũ Venetis forent fœdera ꝑcuſſuri:
ſuadebãt:ea coactus neceſſitate ne & ipſe & Mediolanéſes una perirent:
Philipus ſocietaté init cũ uenetis ea cõditiõe:ut ſeruato fœdere qđ Philippus ma
Maria ria ſocer Ferrariæ paucis diebus prius q̃ uita excederet:cũ illis ꝑcuſſerat:
Ferraria ſibi auxilio forét:& eq̃tibus quattuor millibus:& peditibus duobus mil
libus & aureis nũmis terniſdenis millibus in menſes ſingulos: donec oĩ
Mediolanéſiũ ditiõe q̃ Philippi ſoceri fuerat:potiret̃. His humano atq̧
diuino iure ſanctiſſime cõſtitutis atq̧ firmatis:cũ Frã. ſphortia munici
pia & caſtella oĩa quæ ex bergoméſi agro atq̧ brixiano nuper abſtulerat:
Chrema reſtituiſſet Venetis:& Chremã præterea ex illo ferrariéſi cũ duce Philip
Philipus po fœdere traditurus prope dié foret:atq̧ Veneti cõtra annum iam ĩte
dux grum quæ cõuenerant q̃ abſolutiſſime obſeruaſſent: eo iã res erat addu
cta:ut Mediolanéſes diutius tãti belli molé tolerare nõ poſſent:præſertĩ
qđ inteſtinis ſeditionibus fluctuarent:& boni oés nobiliſſimiq̧ ciues eã
Padus popularem tyrannida iuxta atq̧ ĩfœliciſſimum auſpiciũ q̃ erumnoſiſſi
Ticinus me ferrét. Tum Veneti cœpere conſilium eius ſoluendæ ſocietatis au
Addua xiliiq̧ ferendi Mediolanenſibus contra Franciſcum ſphortiam:ubi mi
Frederi nus ipſe quãprimum & a bello deſiſteret:& quicquid intra Padum Tici
cus rex num atq̧ Adduã Mediolanenſibus bello abſtuliſſet:iis reſtitueret. Quæ
Carolus ratio ſenatus Veneti grauitatem a propoſito mouerit:non ſatis cõpertũ
rex eſt. Alii dicunt eos noluiſſe diutius tantam ſine ullo emolumento impé
Alphon ſam ferre:alii quod uitio ſibi dari:& a Frederico rege Romanorum & a
ſus rex Frãcoꝶ rege Carolo:& ab Alphõſo rege grauiter ducerent: qđ qui liber
Paſchalis tatem uni oĩum amplecti maxime tueriq̧ deberét:ii urbé quæ libera eé
Malipie uellet:ad ſeruiédũ cogerét. Sunt ꝑterea: qui aſſerãt illos ſibi ut uiros pru
rus détiſſimos metuiſſe:ne Franciſcus ſphortia ubi uoto potitus eſſet tãtis
Vrſatus auctus elatuſq̧ uiribus uictricia in ſe arma conuerteret. Qui decretum
iuſtinia hoc edictumq̧ Franciſco ſphortiæ nunciarent:lecti iam fuerãt duo Pa
nus ſchalis Malipperius & Vrſatus iuſtinianus: hiq̧ iam in itinere eſſe fere

bantur:cum Carolus Gonzaga uir strenuus ac fortis ducẽ hortatur hu Carolus
iusmodi fere uerbis.Quæ Veneti decreuerint :tenes:quid igitur cuncta gõzaga
mur.Sine ipse Bartholomæum hũc collionẽ ac reliquas uenetorum au Bartolo-
xiliaris copias quæ hic prope apud nos sunt:deimprouiso adoriar. Faci- mæus co
le enim opprimã: uertamq̃ ĩ prædã.Idem tu ipse facito de cæteris Vene lio
torum uiribus:quæ Chremam obsident.Et hoc pacto eadẽ hora tum Me
diolanensium peruicaciam:tum Venetorum insidias una uiceris. Ad q̃
nobillissimus imperator ita respondit.Doleo equidem Carole & uæhe
menter profecto:qđ me Venetorum societate quos & amaui semper:& fe
ci plurimi:ita priuatum iri ĩtelligam:ut quos ob maxima utriq; data ac
ceptaq; beneficia amicissimos semp oportuit:hostes sim habiturus.Cæ-
terum utrunq; res habeat:malo illos iniuriarum q̃ me & esse & haberi
auctores.Deus est cunctis hominum uiribus lõgissime superior.Huius
ego fretus auxilio metuo neminem.Quare nihil prorsus qđ me dede-
ceat:sum facturus.Quæ cũ dixisset:curauit illico:ut legatis Venetorum
Chrema traderet.Id enim p ipsum Carolũ cuius magnæ militum ma- Chrema
nus præsidio erat Chremæ uel chremensibus inuitis efficit. Nã q; antea
fuerat per Philippum socerum ferrariẽsi fœdere cõstitutum:& ipse postea
cõfirmarat:uoluit ratum esset:nequid abse factũ uideretur iniuste.Neq;
minore se animi uel magnitudine uel clæmẽtia gessit: posteaq̃ rex Me-
diolanensium est potitus.Nã ubi post acceptam Frãcisci sphortiæ bene-
ficio chremam Veneti decreto sunt usi:atq; is suo dũtaxat marte & icre
dibili sapientia suis cœptis deesset nunq̃: tandem post annũ a Mediola-
nensi republica prostratis atq; compressis sceleratorum quorundã ciuium
nefariis conatibus ultro est ad urbis & totius regni gubernacula una cũ
uxore ipsa muliere & sancta & pia Blanca Maria summis etiã cum præ Blanca
cibus accersitus:q̃ sese modeste moderateq; gesserit:auditore:quæso.Vt Maria
uniuersa urbs in sex partis distributa est:quas portas appellant:oratores
duodecim lecti sunt bini pro singulis portis. Tertius decimus lectus est
publico decreto Frãciscus philelphus:siue id linguæ dicendiq; beneficio Frãciscus
factum fuerit:siue q; hunc existimarint imperatori esse ꝑgratum : ut q̃ Philel-
non metuerit ĩ sũma gladiorum impunitate duas ad populum acerrimas phus
habere orationes in teterrimos illos immanisq; tyrannos : qui diuina oĩa
humanaq; iura uexarent atq; cõfunderent:& id quidem in sacratissimo
hoc templo in maxima omni magistratuum ordinũq; frequentia. Hic
igitur cum noĩe mediolanensis reipublicæ solus ex oĩbus oratoribus: quẽ
admodũ a publicis magistratibus mediolani constitutũ: fuerat orationẽ
ad Franciscum sphortiã:qui adhuc se moguntiæ continebat : habuisset
q̃ magis potuisset ad persuadendum accõmodatã:ut pro ĩmortaliũ sua-
rum uirtutum meritis pro tot tamq; multarũ rerum gestarum gloria
si uellet uniuersis ciuibus rem facere gratã & periucundam: triumphali

19

curru urbē ingrederetur more maiorum:ad hæc ille ut erat unus oīum ingenio & miti & uerecundo & graui:locutus de se pauca & mira cum modestia absit:inqt:ut ego ī patriam meā tā liberaliter ueluti reuocatus triūphans ingrediar. Quo si me cupitis pro benignitate uestra maxime honoratū operā date:ut oīa pacata iter uos eē offendā. Cessēt ciuiles oēs discordiæ:extiguant oīa odioꝝ īcēdia:iniuriæ oēs mea grā condonent: qd ut ēt ipi & priuati faciatis & publice:ego primus qcqd ē aduersus me meosqꝫ ꝑpetratū aut iniuste aut peruicaciter:nō ignosco solū:sed oēs rogo:atqꝫ oro:ut sēpiterna id obliuione ex aīo deleatis. Mecūqꝫ in posterū ita mutuis certeris officiis:ut & uici & uicere æque sit dulce:ita diuinus ille princeps locutus ē. Et q̄ locutus est:re ipsa ꝑstitit. Quo factū est:ut & oīs ciuiles discordias e medio sustulerit:& ulcīscēdi flāmas oīs extixerit & inimicos oīs reddiderit sibi amicissimos adeo ut eius obitū non secus doluerint ac parētis. Sed qua postremo animi æquabilitate segessit cū

Philippꝰ dux Venetis:q anno tertio post acceptū soceri Philippi imperiū pacatis tran

quillisqꝫ rebus oībus ubi cōspirassent cum Alphōso rege : maiore hunc

Alphonsus rex belli apparatu adorti sunt: Quos uni Frācisco sphortiæ nō reddiderunt aut hostes aut inimicos alios aptos ocultos alios: Florentini soli iusticiæ

Florētini partes tutati sunt:q auctore Cosmo medice infracto aīo uiro atqꝫ sapiē-

Cosmus medices ti nullā impensæ mollē nullū bellicæ fortunæ periculū recusarunt: quo illi optimo iustissimoqꝫ pricipi bene ꝓspectū eēt. Cum semp deus optimus maximus tū eo potissimū tpe Luce clarius ostēdit sibi nō eē neglectui uiros bonos & inocētis: Veneti.n.q nullo iure alienū appetebāt ipe-

Bergomum riū:suum pœne amisere: Nā præter has duas urbis Bergomū ac Brixiā & oppidū unum Chremā oīa quæ in Gallia cisalpina possederant iādiu

Brixia intra paucos mēses sub unius Frācisci sphortiæ dicionē ultro atqꝫ alacri-

Chrema ter deuenerūt. Idēqꝫ & brixiani & bergomēses chremēsesqꝫ fecissent:nisi

bartholomæus collio Bartholomæus collio usus ea qua semper fide cōsueuit:in medio uincēdi cursu ad Venetos defecisset. Qua ipsa in re bonitas etiā nostri pricipis prætereunda hoc loco certe nō ē. Didicerat Bartholomæum corruptū pecuniæ magnitudine fugā parare ad Venetos : amici & familiares oēs hortabant imperatorē:ut illū caperet:ne tanta de hoste uictoria iam fe-

Alexāder Sphortia re parta per unius hoīs perfidiam impediretur. Idqꝫ se facile effecturum Alexāder sphortia frater uir ingenio prōptus & itrepidus & industrius

Sena gallica cōstāter recipiebat: Tum Fraciscus Nolite me inquit mei obliuisci: ut ei male faciā:quem affecerim maximis beneficiis: Nā & senæ gallicæ cum

Philippꝰ dux essēt pro philippo socero:& ego me ꝑ id temporis continerem hæsi:audiens eū premi nō mediocri inopia octomillibus nummū aureum eius

Hæsis inopiæ cōsului:quos reddidit mihi nunq̄:& mortuo Philippo socero:ab

Moguntia quo quia clam sentiret cū uenetis:fuerat Moguntiæ cōiectus in teterrimum illū carcerē:quem nomināt furnū:mea est opera miseria illa omni

liberatus restitutis etiã omnibus eius & bõis & pecuniis:quæ i ticinensi arce quã ego iam possidebã:ab ipsius usq; captiuitate seruabãtur. Meaq; dein quoq; factũ est opera atq; spõsione: ut a republica mediolanẽsium cõduceret stipẽdio & amplo & honorifico: A qbus cum nõ multo post transfugisset ad Venetos cõtẽpta oĩ fidei sanctitate quã mediolanẽsibus spõsioriq; dedisset:nõ destiti tamẽ ad postremũ ut uidetis eundẽ hũc fugiẽtem a Venetis:ab qbus ad suppliciũ quærebat:inermẽ nudũq; excipere:& emolumẽtis maximis ac honoribus ꝓsequi. Malo igit̃ i tãtis beneficiis meis rursus falli a collione q̃ rationibus ullis adduci:ut falli ab isto credam:præsertim quod ea est uis diuinæ iustitiæ ut nullum sit neq; malũ ipunitum neq; bonũ irremuneratũ. Hæc Frãciscus sphortia & benigne & grauiter. Cæterum quo Bartholomæi auiditati occurreret:ei belli sũmam concessit aduersus Bergomum:q̧ eius rei maxime ille uidebatur cupere. Sed neq; hoc item pacto mederi potuit ingenio auarissimo ac neq̃ quo minus cõtempta omni hominũ fama deniq; reuerentia post acceptũ grande auri pondus homo unus omniũ ingratissimus trãsfugerit ad Venetos. Qui sibi tamẽ rebusq; suis nihilo eius accessiõe minus metuẽtes de pace ꝑ Paulũ Barbũ legatum suũ uiꝝ patricium & illustrem cõtinuo egerũt:quã ipsam princeps moderãtissimus nõ solũ non recusauit:sed ultro etiã castella oĩa mũicipia omnia oppida omnia : quæ iure belli sibi uendicarat:Venetis dono cessit:quo nihil deesset omnino ad perpetuæ pacis stabilimentũ ac robur imitatus sane quod scriptum est:pacẽ meã relinquo uobis:pacem meã do uobis:Cum enim delectaretur oẽm per se pacari Italiã:nihil per sese deesse uoluit ad tollendã omnẽ belli non materiam modo sed etiam suspitionem. Altius certe animus eius suspiciebat:qui mortalia despiceret omnia ĩmortalis illius uitæ gloriam beatitudinẽq; cõtemplans:ad quam sola iusticia nos perducit. Ecce rex tuus uenit tibi iustus & saluator:inquit zacharias. Itaq; uenit redẽptor humani generis rex Ihesus:ut iustissimum nostꝝ pricipem corporeo carcere aliquãdo liberatũ pro sua iusticia saluum faceret. Nam ut recte ac uero apud homerum ait Eumæus:non amat iniustos homines q iusque piumque Ornat honore deus:Haud sane mortuus est Frãciscus Sphortia: qui per tam multa tamque præclara iustitiæ opera se in omnẽ uitam tutatus ẽ:sed dormit:ut de puella inquit Christus:Reuiuiscet enim ac resurget in gloria non hac fragili & inani:quam uanæ hominũ circũferunt auræ:sed in illa potius:quã nulla circũscriptura ẽ ætas nulla deletura antiquitas nullus extĩcturus interitus. Nũc omnibus humanæ peregrinatiõis periculis liber est. Iam nusquã de uiis oberrare potest an fractibus. Quiescit iam tandẽ apud creatorem suum omni cura sollicitudineq; solutus:Nunc tranquillus nunc beatus est. Nã quid per ĩmortalẽ deum tantopere doleamus? Lugeantur sontes:lugeãtur flagitiosi:quoꝝ

Bergomum

Paulus barbus

Euangelicum præceptum

zacharias
Ihesus

Hõerus
Eumæus

Christus

Secunda causa

20

animi sempiternis suppliciis cruciant̃:Nam quod est cuiq̃ apud iferos
Tertia cã supplicium metuendum:qui supplicio dignũ nihil in uita gesserit?Quin potius nunc postea q̃ euasit ex huius uitæ laboribus :quæ stimulis & molestus & corporis & animi nũquã uacat:fruitur Frãciscus sphortia uera incorruptaq; uoluptate & gaudio sempiterno:quãdo quidẽ coram illũ & aspicit:& uidet:& contẽplat̃:qui solus fons & origo est totius fœlicitatis atq; beatitudinis.Præterea nec ullus acerbior ẽ dolor ĩ morte:quæ aliud
Quarta causa nihil est q̃ uitæ priuatio ĩ corpore atq; absentia:ut docet Aristoteles & id quidẽ ex corruptione proportiõis corporeæ.Nã quandiu elemẽtorum proportio humanũ continet corpus:uita animis illud afficit:ac mouet.Ea si
Aristoteles corrũpatur:animus ipse ĩcorruptus discedit a corpore:morsq; cõtinuo consequitur sensu omni penitus sublato. Quid igit̃ stultorum hominum
Arcesilaus greges mortem adeo ducunt in malis?quæ:ut monebat Arcesilaus illustris uir academicus:ut absens:& expectata egritudinis plurimũ solet afferre dementibus:ita præsens nemini est molesta:qppe quæ a perpetuo sopore quodam differat nihil.Dolere aũt ex incõmodo pprio hoĩs est:q
Quita cã nõ tam alterum amet q̃ seipsum:quiq; a fœneratore differat nihil.Qui enĩ ex amissiõe cõmodi quod sperabat:dolet mortẽ alterius gauderet is certe:si ex eius uita incõmodũ:metuisset : q̃q̃ sapientissimus ille princeps a nobis abiit ita bene:atq; moderate cõpositis rebus suis:uniuersoq; imperio:ut siqd nobis dolẽdũ est:illud sit sane:quod si unius illius obitu innumerabiliũ cõmitatu uirtutũ orbati sumus.Sed eo prĩcipes proba tissimi uestra futura illustrior est laus:si annitemini:ut nulla uideamini illi bonitate dissimiles.Ad hæreditatem succedere fortunæ ẽ beneficiũ:sed eã rerum gestarum gloria ppagare uestræ uirtutis ppriũ est munus: quasi non
Alexãder rex pluris faciundus sit Alexãder Macedo:quod ad ultimas usq; terrarum mœtas imperiũ propagarit:q̃ quod Philippi patris regnũ accepit. Nos aũt q̃
Philippus rex sub uestra diciõe uitã acturi sumus:eo feremus moderatius illius absentiæ desideriũ:quoniã ante oculos ponẽtes quæ a uobis recte: & cum laude gesta fuerint:patrẽ optimũ in liberis uobis optimis uiuere existima
Sexta cã bimus:& ita nihil ex eius morte nobis eẽ incõmodatũ.Nec.n.mors ĩ malis habẽda est:q̃ cõstituta oĩbus ẽ natura:nec uitã tollit:sed cõmutat corruptibilẽ hãc:atq; ærũnosam ĩ simplicẽ illã:& securã:& sempiternã. Præ
Pythagorei terea quod pythagorei monẽt:nõ absurdũ fortasse fuerit audire.
Quos diuina homini dederit fortuna labores:
Quæ tibi sors fuerit:capito neq; ferto moleste.
Anaxagoras Cui etiam ipsi sententiæ astipulatur prudenter Anaxagoræ discipulus Euripides ille tragicus:cum ait:
Euripides Casus sinistros qui bene tulerit:mihi
Vir optimus uidetur:ac sapiens quidem.
Quanq̃ si recte rem ipsam interpretemur:neq; illi grauius:neque nobis

inopinatum quicq̃ accidit. Nam quamdiu erat peregrinandum ĩ huius
uitæ humanæ salebris? Aduena ego sum aput te in terra dicebat Dauid
& peregrius: sicuti omnes patres mei. Siue enim mors altissimo sit som
no persimilis: siue longæ: atque diuturnæ peregrinationi: ut ait Pla-
to: ea certe non bona esse non potest: cum & animi angoribus: & labo-
ribus corporis nos soluit oĩo. Ad hæc an ignoramus quo diuturnior est
hoĩs uita: eo esse calamitati magis obnoxiã? Stultus ꝓfecto: & amẽs ille
mihi uideri debet: q coĩs hoĩum casus: & humanæ uitæ fragilitatẽ nõ ex
timescit. Si Cyrus clarissimus ille rex ꝑsarũ post tot: tãtasq; uictorias po-
titus etiã babylone cõtinuo esset extĩctus: ludibrio Tomiridi nõ fuisset.
Idẽ cũ de aliis ꝑmultis & dici: & cognosci põt: tũ maxime de Gn. põpeo
magno: de. G. iulio cæsare: de Marco Tullio cicerõe ꝑspicuũ est q si iunio
res obissent: inimicoꝝ oculos cladibus suis nõ satiassent. Quid tantũ no
bis afferre queãt maior annoꝝ numerus: quandoquidẽ si Mathusalẽ illi
us æquaremus ætatẽ: q ãno quartodecimo post diluuiũ morti cõcessit:
cũ ãnos nouẽ & sexagita supra nõgentos uixisset: nihil tamẽ ex tãta uitæ
lõgitudĩe nobis aliud supesset: q̃ maior sarcina peccatoꝝ. Xerxes ille ĩso-
lẽs: & supbus: q cũ qnqes decies cẽtẽis hominũ millibus hellesponto: bos
phoroq; cõstratis: & Atho uelificato traiecit ĩ græciã: cũ ex altiorĩ loco su
um oẽm cõspicaret exercitũ illachrymasse tradit quoniã diceret post cẽ
tũ ãnos se ex tãta multitudĩe uisuꝝ neminẽ. Quæ eĩm ulla tẽporis lõgi
tudo cũ æternitate cõtẽdat? Si ratiõe rẽ malimus q̃ ullo nr̃o uel commo
do expẽdere: uel libidĩe: satis sibi Fr. sphortia satis gloriæ: satis naturæ ui
xerat: q tãtis & tã multis rebus sũma gestis cũ laude: regno pulcherrimo
nõ cõparato solũ: sed etiã stabilito ãnos uixerit quattuor & sexagita: mẽ
sis septẽ: diebus q̃ttuordecĩ: relicto tã fœlici filioꝝ cœtu una cũ uxorĩ spe
ctatissima: prudẽtissima: optĩa ĩ tãta Italiæ pace quã ĩpe peperat solus ĩ tã
ta illustriũ ciuitatũ: potẽtissimorũq; regũ ac principũ societate: & amici-
tia: quos suis sibi maximis deuĩxerat beneficiis. Quid aũt mirari quenq̃
oportet: si naturæ ad cõstitutã diẽ: quã ꝑterirĩ nõ licebat: debitũ soluerit:
q natura mortalis erat. Mortuus est inq̃ tẽpestiue Frãciscus sphortia nõ
minus quã fortunate: id qđ ex eius natalis Horoscopo dignosci etiã li-
cet. Quas ob res (ut tãdẽ aliquãdo ponemus) q̃ mea sit sentẽtia: cognosci
te: obsecro moderatissimi prĩcipes. Satis ut opinior: mõ ostẽdimus: q̃ in
hac uita mortaliũ optari cuiq̃ fœlicitas potest: eã ita uni Francisco sphor-
tiæ cõtigisse: ut fieri maior nulla qret accessio. Nã & aĩmi bonis: & corpo
ris unus oĩum polluit maxĩe. Fortunã habuit semp splẽdidissimis uirtu
tibus suis adeo ĩ rebus oĩbus obsequẽtẽ: ut ea ꝓ arbitrio uti uideret. Ali-
ud nihil erat reliquũ: qꝺ optaret ꝑter eã beatitudinẽ: q̃ nulli fortunæ: nul-
li corruptiõi subiecta ẽ. Hãc illũ post mortẽ adeptũ esse cui sit ãbigẽdũ?
Nõ. n. solũ eas uirtutes cõsectatus ẽ semp dũ uixit: qbus it: sed multo etiã

Dauit
Cyrus rex
Babylon
Tomiris
Gn. põpeius magnus
G. Iulius cæsar
M. Tullius cicero
Mathusalem
Xerxes
Hellespõtus
Bosphorus
Athos
Græcia
Italia
Horoscopus
Cõclusio generalis ꝑ enumeratiõe & ãplificationem

21

studiosius qbus puenit ad deū. Nam religiōe: sanctimonia: pietate nihil apud se unq̄ antiqus esse uoluit. Nō tenebat solū: sed etiā pdicabat diuinā esse iusticiā qua & iusti i altera uita p his laboribus pmia reciperēt: quos hic inique ppessi essent: & iniusti p ipsis operibus plecterēt: Nullus unq̄ dies illuxit ne belli qdem & iter isidias hostium: qn genibus nudis humi nixus nō deuotas: ac supplicis minus quā plyxas oratiōes haberet ad deum. Nunq̄ præteriit dies: quo minus religiosis officiis: atq; sacrificiis iter esset. Idq; ab ineūte usq; ætate: Nunq̄. n. aut ineptis ludicris: aut tribudiis & saltatiōibus delectatus est: sed ad pbitatē suas oīs actiones: ad deūq; referebat. Eius fide sanctius nihil erat Nemini unquā opus negauit misericordiæ: ne inimicis qdē. Viros rerū diuinaꝝ pitos non minus uenerabat

Pius pōt. maximus

pie: quā audiebat libēter. Et ne sim lōgior: quā parē: cōuocarat Pius secūdus pōtifex maxīus ānis supioribus i cōuētū illū mātuanū principes oīs: regesq; christiāos ad cōsultādū de cōstituēda expeditiōe aduersus ipetū:

Turci Pānonia Italia

imanitatemq; Turcoꝝ: q capta iam: & direpta iferiore Pānonia Italiæ ueluti portis iminerēt. Cæteri christiāæ reipublicæ potētatus: & hi qdē pauci miserūt oratores: q aliud nullū præter uerba iania adiumētū afferrent ad opus tā piū: tā necessariū: tā salutare. At solus Frācīscus sphortia non oratores misit: sed ipsemet uēit cū uniuersa aula: & illustri sua illa nobilitate: quæ uniuersam romanā curiam illustraret. Is inquā Frācīscus sua illa grauissima: & maiestatis plena oratiōe præsens: corāque pollicitus est nō solum expositum ire facultates omnis: atq; uires suas ad ppulsandā: & profligandā uim omnem: cōatusq; turcoꝝ: sed iturū etiā sese cū exercitu pro ipius summi pontificis uolūtate: neq; ullū nō modo iperatoris: sed ne militis qdem aut laborē: aut uitæ periculū omissurū p libertate:

Christus opt. max.

atq; amplificatiōe: & splēdore fidei christianæ. Et dubitabit quisq̄ de huius piētissimi pricipis cælesti beatitudīe apud christū: q christi opera per uniuersam uitā representarit? Nec. n. eū mors offendit incautū: q sexta feria nōis martiis: cuius postridie euolauit i cælū: cōiectis deuotis: trāquillisq; oculis in saluatoris imaginē: quā tabula depicta e regiōe lecti cōtinebat: ait miti uoce: ac supplici: uisne domīe ita oīo? fiat ergo uolūtas tua. Quare positis lamētis oībus: & querelis nō tam nobis dolēdū est: quod talē principē amiserimus: q̄ lætandū: quod talē habuerimus: cuius mirificas: imortalisq; uirtutes si semp aīo uolutabimus: easq; apud oēs quottidie crebris sermonibus usurpabimus: icredibili pfecto mihi credite: uoluptate detīebimur. Nā qd tātū doloris mors cuiq̄ potest afferre: i qua ipsa nō solū nulla est iusta lugendi causa: ut modo pbauimus: sed etiā cū

Ambrosius Aristippus

alia plæraq; bona insunt: tum illud in primis: quod & uitia sepelit: ut inquit Ambrosius: & uirtutes suscitat? Itaq; rectissime scriptū est. Moriatur anima mea in animis iustorum. Si aristippus ille cyrenaicus: quo humanæ uitæ cōsuleret: qcqd auri. qcqd nummoꝝ habuit: dicit abiecisse:

nos ut i cælo sempiterni futuri simus: uitã hãc istabilẽ: & icertã tãtopere tuebimur? Si Menicœus thebãus: si rex athẽarũ codrus: si phileni: si curtius: si tres illi decii pater: filius: ac nepos: si alii nonnulli uiri magni: & clari iani ducti gloria huiusmodi spõte morti se dediderũt: nos ut gloriam cælestẽ adispicamur: mortẽ hanc adeo doleamus: q̃ uel naturæ cursu obuenerit: uel dono oĩpotẽtis dei: ꝓuidẽtiaq̧ cõtigerit? Sed ne si lõgior fuero: maiorẽ uobis pr̃es cõscripti: aulicíq̧ ducales: ac reliqui nobilissimi ciues: quo ad uos tãdẽ solos nr̃a se cõuertat orõ: acerbiorẽ ex recordatiõe illius nr̃i amissi pricipis dolorẽ icutiã: cũ omne uulnus eo magis exulcerat: atq̧ recrudescit: quo attrectat̃ magis. Hoc ego loco finẽ dicẽdi faciã: si unũ illud uos prius cõmouero: ꝓpterea esse oẽs reliqas ægritudinis ex aĩmis nr̃is radicitus extirpãdas: ꝙ nõ mõ nõ ẽ mortuus Frãciscus sphortia: sed uiuit adhuc: uigetq̧: ac sapit: & i dies magis: magisq̧ adolescit cũ i reliqs suis liberis: & sua p̃stãti idole: & spe pr̃næ ꝓbitatis isignibꝰ: tũ potissimũ i excellẽtissimo duce nr̃o Galeacio Ma. cuius tãtus igẽii splẽdor tanta magnitudo aĩ: tãta orõis maiestas: tãta i deũ ueneratio: tãta iusticia: tãta bẽignitas: tãtũ hõestatis studiũ: ut certo spar̃ iã liceat: hũc pr̃nã gloriã oẽm nõ eq̃turũ mõ: sed etiã nõ secus supaturũ: quã ac Achille canit̃ pelleus supatus. Nã de huius matre Blanca Maria regina nr̃a qd attinet plura meminisse: cuius inocẽtissima uita: sanctissimiq̧ mores apud ipsos etiã hostis sunt uenerabiles? Quotiẽs i hos cõiecerimus nr̃os oculos: ac mentẽ cũ nr̃e fidei: syncerææq̧ pietatis fungemur officio: tũ diui Frãcisci sphortiæ humãitatẽ: beneficẽtiã: absolutissimasq̧ uirtutes iucũdissima cũ aĩmi uoluptate i memoriã reuocabimus. Nã qd̃ i me est: unũ illud uobis polliceor: ꝓmitto: spõdeo: quãtũ p̃stare igenii potero uiribus: quãtũ lingua resonare: quãtũ arũdine latie: græceq̧ scribẽdo cõsequi aut oratoria: aut poetica facultate: sp̄ unus apud me Fr. Sphortia memorabit̃: audiet̃: legetur: ut nõ mortuũ mius: quã uiuũ ab uno Frãcisco philelpho & amatũ illũ: & obseruatu: & celebratũ p̃sentẽ oẽs: uẽturiq̧ cognoscãt. Finis.

Menicœus
Codrus
Phileni
Curtius
Decii tres
Galeacius Maria dux
Achilles
Pelleus
Blanca Maria
Fr. sphortia dux
Fãciscus philelphus

Quæ qdẽ oratio habita ẽ ab eodẽ Frãcisco Philelpho eqte aurato: laureatoq̧ poeta i ecclesia cathedrali Mediolãi: die lũæ. vii. Idus Martias: anno a natali xp̃iano Millesimo quadrigentesimo sexagesimo septimo.

FRANCISCI PHILELphi Oratio habita i funere diuæ uiraginis Blancæ Mariæ Mediolanẽsium ducis.

n

VNQuam Futurum existimarã: Patres cõscripti: ut nostro huic inuictissimo: atq̧ optimo prĩcipi Galeatio Mariæ sphortiæ cõsolator accedere i luctu tã iopinato: tanq̃ imaturo clarissimæ: idulgentissimæq̧ matris: ac uiraginis iclytæ Blãcæ Mariæ: q̃ qdẽ una ex uniuerso mulierũ omniũ gener̃ nihil ætas nostra pulchrius tulit: nihil illustrius: nihil præstãtius: nihil melius: nihil uenerabilius: nihil deniq̧ ex oĩ

Galeacius Maria

22

parte perfectius. Nam & si noram illam esse natura mortalē: tamē cum mecum ipse tacitus cogitarem: quāta foret uitæ cō tinētia: quāta frugalitate: quāta ī rebus omnibus moderatiōe: & ordine: minime ꝑfecto dubitare poterā homo septuagenarius iam & amplius: me nunq̄ eius funeri īterfuturū: quæ nondū absoluisset ætatis ānum quartum & quadragesimū. Sed ianis est ꝑrsus: atq; irridēda nostra omnis humana prudētia: ut uelimus nobis certi quicq̄: īcertiue polliceri: qui qua hominis parte mortales sumus: omni mutabilitati: īfirmitati: corruptiōi subiaceamus. Itaq; nō possum nō misereri & humanæ cōditionis: & ipsius mei q in id miseriarum īciderim: ut eius sim funus deploraturus: ī cuius uita certissimū mihi: liberisq; meis præsidiū collocarā. Venione ipse te laudaturus mortuā Blāca Maria: quæ ob īnumerabilis tuas: diuinasq; uirtutes digna fueras ut nō morte solū: sed mortis omni uacares suspitiōe? Nam quo magis atq; magis tuā ꝓbitatē: & morū integritatem: pudicitiam: īnocentiā: fidem: pietatem: sanctimoniāq; cōsydero eo me maior ex obitu tuo mæror adeo inuadit: ut quid de te primum locuturus sim: nesciam. Fulgor enim patriæ: parentūq; claritudo: ac cætera oīa: quæ sub fortunæ imperio posita cēsentur: tametsi magna ī te fuerāt: & excelsa: hæc tamen alia sunt: ut ꝓpria nequeāt cuiusquā bona appellari. at excellentia animi tui: maiestasq; uirtutis me de te mecū diligētius cogitātem ita reddit attonitum: ut ab hac omni cōsolādi oratione deterreat. Oh quāta: & q̄ grauis ad nos calamitas uirago heroica ex tua decessiōe peruenit. Heu q̄ nostri nos cogitatus de tua diuturnitate fefellerūt: ut cuius uitam quanlongissimam fore putaremus: ea in florescentis adhuc ætatis decore deciderit. Sed quo feror fanaticus senex? Quo meus me ītollerabilis præcipitem rapit mæror? Quo pacto sim alios consolaturus in tanta luctus acerbitate: nisi mihi tātisper antea moderer a doloris aculleis: donec de tuis diuinis laudibus uerba faciens ex illarum breui commemoratione digna consolatio oriatur. Sed quod tādem initium de iis facere aggredior? Nōne id unum est præstantiæ tuæ certissimum argumentum: quod natura omnipotens: quod deus ipse optimus maximus de te una mulierū planē omnium: quæ aut sunt: aut fuerunt unq̄: aut ī omnem posteritatem futuræ sunt: īnocentissima: & optima admirabilia quædam: ac dilucida signa tulit: quæ nulla hominum queat deprauare malignitas? Cum primum enim cœpisti ægrotare: nouum astrum exoritur: quod antea nūq̄ huiusmodi nec uisum: nec auditum magnum nescio quid: atq; obstupēdum portendere uidebatur (Nam ut mea fert opinio.

Blanca Maria

Cometes

Nō est ille ferus: qui uexat regna Cometes:
Et solet humanis rebus adesse minax:
Sed quod olympiaco deus auctor misit ab axe.
Sydere quo tanto regna superna colas.

Voluit enim deus:ut quo illustriũ uirtutũ omniũ ductu ueluti splendidissimo quodã sydere tuæ futuræ post mortem beatitudini in terra præluxeris eodem nũc illustreris ĩ cælo. Quo factum mirabiliter uidemus: ut una cum tuo obitu astrum ipsum ex hominum oculis occidẽs continuo euanuerit. Nulla est sane tanta uel leuitas uel celeritas:quæ cum animi aut leuitate aut celeritate cõferri queat. Tu Blãca Maria tu inquã mulier sapiẽtissima cũctis abstersa humãis sordibus & omni terrestri cœno purgata penitus corporeisq́ soluta uinculis libera omnino atq́ tui compos leuisimo quodã celerimoq́ uolatu in cælum illicet es euecta æterno gaudio ĩter ãgelos potitura. Nõ enim cũ illis sentio patres amplissimi:q nemini patere putãt neq́ bono cælestẽ gloriam:neque malo ĩfernale supplicium ad plẽitudinẽ usq́ temporis ac futurũ illud uniuersale iudiciũ. Sed ascẽdit cõtinuo ĩ cælum tum e corpore est egressa diua regina hæc nostra:ubi iam fruitur suorum mercede meritorum ĩ conspectu creatoris sui. Id uero quãquã ita de te mihi & tenẽdũ uidetur & affirmãdum uirago sanctissima:tamẽ cum tãta nos obtuam ex hac uita migrationẽ læticia & tanq̃ beatitudine priuatos ĩtueor nõ possum equidẽ non fateri aliquid esse cõcedẽdũ imbecillitati naturæ. Nam ut nimia ægritudo animi est mollium stultarumq́ fœminarũ:ita moderatus quidã atq́ sedatus animi motus ĩ luctu repræhẽdi nõ debet. Quo enim pacto p deũ immortalẽ nos ipsos cõtĩeamus generosa excelentissimaq́ uirago: quo minus animo cõmoueamur: cũ te corã iacẽtem extĩctamq́ aspicimus. Vbi est tua illa uẽusta facies niue omni candidior. Vbi rosæe nitidæq́ genæ: quibus gratiarũ:quas fabulãtur:mirabilis decor quidã referebatur? Vbi oculorũ splẽdor solaribus micãtior radiis? Vbi ubi tuus ille grauissimus sermo mira suauitate cõditus? Heu heu me miserũ atq́ infelicem. Quis usq́ adeo sit animo saxeo ac ferreo:q hæc tãta & tam eximia naturæ bona ĩfinitis quibusdã atq́ iauditis illustrata uirtutibus nõ reqrat amissa? nõ queratur? nõ ingemiscat? nõ collacrymetur? Cæterũ omni ĩ re modus seruãdus est patres cõscripti:& ita humanæ ĩfirmitatis cõcedẽdũ:ut nequid minus secũdũ illius Chilonis lacedæmonii sapiẽtissimũ dictum. Itaq́ omissis omnibus & querelis & lachrymis nostra se omnis ad te cõuertatur oratio Galeaci Maria prĩceps moderatissime. Scio tibi neq́ admonitore opus esse ad acriter recteq́ de unaquaq́ re iudicãdũ: q sis ingenio diuino potius q̃ humano:neq́ adhortatore ad singulas uitæ actiões pro dignitate atq́ officio obeũdas:cuius prudentia tanta est ut uix habeas parem:supiorem certe neminem. Quo sit:ut paucis mihi tecum sapiẽtissimo & ĩgenti aĩo uiro agendum ĩtelligam. Aegre tulisse te & pmoleste maternum obitum & si dubitat nemo:tamen ea est pspicua coniectura:quod ubi certior factus es prudentiũ medicorũ litteris matrem extremo iam spiritu laborare:ĩpe tam tristi perculsus nũcio confestim relicto

Ambrosii opĩo ĩ libro de bono mortis

Gratiæ

Chilo lacedæmonius

Sabbau- firmissimo robustissimoq; exercitu: quẽ aduersus adoriẽtis Sabbaudiẽ
dienses sium copias ad ĩdubitatã ac certã nõ pugnam sed uictoriam ĩstruxeras:
matrem uisurus allocuturusq; deuolasti. Neq; ĩterea temporis usquam
Abiatis a gemitu ac lachrymis es tibi inter eqtãdũ moderatus. Abiatem ad meri
Mediol a diem cum uenisses: nec multo post Mediolanũ: quotiens te ĩtra cubicu-
num lum recepisses: lamẽtationibus & flætibus nunquam abstinuisti. Ad Me
Melinia- linianum ubi peruenisses ad matrẽ iam morti ꝓpinquã: tu hoc loco facile
num ostẽdisti ut par erat: & magnitudinẽ ĩuicti aĩmi tui: & præcipuã quandã
singularemq; sapientiã. Nam quãquam eam intuens tãta es cõfectus ani
mi acerbitate: ut uix a te manum continueris: tamen qnod unum difficil
limũ est: uicisti teipsum: qui gemitu omni lacrymisq; cõpressis ĩ hũc mo
dum locutus sine ulla mutatiõe uultus perhiberis. Mater dulcissima cur
adeo te prosternis atq; affligis. Vbi est fortitudo animi tui? Vbi constan-
tia? Vbi magnitudo? De te mihi medici spem dant optimã. Teq; prope-
diẽ omni aduersæ ualetudinis periculo liberam fore certo pollicẽt. Noli
obsecro mater indulgentissima a teipsa desciscere. Collige animum tuũ.
Noli te ultro deserere. Num fortassis ignoras meam uitam a tua pende
re uita? Propter me saltem quẽ ex omnibus tuis liberis maxime diligis:
dilexistiq; semper: redi ad te spemq; uiuendi reuoca. Quibus mater iter
frequentis anhælitus auditis & spiritu: quem iam poene amiserat: uelu-
ti reuocato oculos ĩ te unũ cõiiciens. Vero ĩquit. Galeaci fili mi: iucũdissi
me locutus es. Nullũ ex omnibus meis liberis neq; magis dilexi unquã:
neq; pluris feci quã te. Sed ego ut potes animaduerteret: naturæ satisfeci.
Deus noster me ꝓ sua misericordia ad se reuocat. Huic parẽdũ est. Com
Elysabe- mẽdo tibi animã meã: deĩde fratres hos tuos omnis Elysabetãq; sororẽ:
ta quoꝝ te patrem esse oportet. Hyppolytæ uero filiæ mihi dulcissimæ ut
Hippoly qbuscũq; ĩ rebus opus fuerit: nũquã sis ꝺfuturus: ita abs te peto: ut aliud
ta ex animo nihil magis. Commẽdo tibi Mediolanẽses meos cæterosq; pa
Mediola ternæ ditiõis populos. Cremonẽses uero q mihi ex p̃no iur̃ dotales sunt
nenses tibi do atq; reliquo dono: quos nec alterius cuiusq̃ fore unq̃ uolui. Ea ta-
Cremo mẽ lege cremonẽses tibi do atq; reliquo dono: ut urbs tui sit iuris: sed ur
nenses bis ꝓuẽtus oẽs æqualiter iter te frẽsq; tuos diuidãt. Eos aũt oẽs ciues ut
Maria cõmẽdatissimos habeas: uelim. Ita enim meriti ꝺ me sunt. Ad postremũ
uirgo familiã nostrã omnem ita tractabis: ut ĩtelligat obsequia in me sua non
Ihesus fui sse frustra. Ego iam poenis corporis liberata beneficio beatæ Mariæ
xp̃s uirginis cũ Ihesu xp̃o redẽptore nostro futura sum. Quibus dictis p̃ide
Fatres quasi obdormisset: uitam deseruit. Quod ipse princeps humanissimæ.
obseruan aspiciens diutius naturæ aduersari nequiuisti: quin sensibus cunctis fere
tiæ amissis uoce etiam interclusa excideris. Quo quidem tempore a fratri-
Beatus bus obseruantiæ beati Francisci: qui diuino quodam nutu sex ac trigita
Frãciscus ex ordine illo primarii eo die in id cubiculi nec accersiti nec rei cõscii con

uenerant:ulnis exceptus in proximum cubiculum es delatus. Vbi cum
poſt ſpatiũ rediſſes ad te:& ĩterceptas corporis uires uix recuperaſſes tũ
eſt ab oĩbus ĩtellectũ idem dici de te ueriſſime potuiſſe:qd' de ænea uir
gilius cecinit. Spem uultu ſimulat:præmit altum corde dolorem. Simu
labas tu modo hilaritatem quandam ĩ facie:cum matrem ad bene de ſe
ſperandum adhortabaris:cum doloris tamen uulneribus cor tibi tuum
tráſfigeretur. Inquos eĩm ſingultus eueſtigio es ſolutus? Quæ mæroris
uerba in medium protuliſti? Quos lachrymarum effudiſti riuos? Quæ
nõ es queſtus. Non lamentatus.nõ uociferatus? Oblitus tu quidem ob
maternam pietatem id quod tua bona cum uenia dictum uelim:decere
principem nihil haberẽ commune cum uullgo. Lamẽtentur mulierculæ.
Eiulẽtur ĩdocti. At uir magnus atqꝫ idem ſapiens ſe ſui ſimilem ſemp
præſtet. Tu ſicuti unus es ciuibus tuis uniuerſis ut poteſtate : ita etiam
omni uirtutis genere ſuperior:te talem oſtende:qualis & es:& haberis
ĩfracto & forti animo principem:præſertim cum nulla ſit tibi oblata ho
neſti : cuiuſquam fletus & eiulatus cauſa. Mater tibi mortua eſt. Mor-
tua ſane mulier omni muliebri ſexu & dignitate præſtantior. Quam
enim Artemiſiam quam Pantheam quam Corneliam quam Liuiam
auguſtam cum unius Blancæ Mariæ tot ſummis : tantiſqꝫ uirtutibus
comparemus? Quid enim loquar ut hinc primum ordiar de eius ani
mi pudicitia:quæ neſciam : maior ne fuerit an caſtitas impolluti illius
corporis q̃ ſemper non uenerati minus q̃ admirati ſunt omnes. Sermo
nis autem pudor cum facti cuiuſqꝫ uerecundia contendebat:ut æq̃ ĩ uer
bis nulla dep̃hẽdi poſſet uel oſcœnitas uel ſcurrilitas atqꝫ ĩ factis qcq̃ qd'
minus cõuẽiret cũ grauitate & ſanctimõia. Itaqꝫ cynicorũ ĩeptá ĩpudẽtiá
loco flagitii ducebat:q & ſuis uerbis nude omnia appellarẽt:& facerẽ mul
ta in ꝓpatulo nõ erubeſcerent:qbus nihilo differrent a ſpurciſſimis ani
mátibus. Nec tamẽ interdum nõ utebatur ſalibus & cauillis:quibus ita
utabatᷣ:ut offenderet neminem:& placeret omnibus. Humanitate uero
& clemẽtia erat táta:ut uirum etiam Fráciſcum anteiret:quo quidẽ uno
nec. G. Iulius cæſar ille:q humanitatis & clæmẽtiæ laudibus fertur ĩ cæ
lum:uel humanior uel clæmẽtior haberetᷣ. Quá naturæ bonitatẽ & ani
mi magnitudinẽ:per uniuerſam uitam adeo eſt amplexa:ut nedũ om-
nem obliuiſceretᷣ iniuriam:ſed iis etiam benefaceret:a quibus iniuriam
accepiſſet: ſecuta ea quidem diuinum præceptum illud mihi uĩdictam:
& ego retribuam. Omnia enim mulier integerrima ſemper ad deum re
ferebat: quem norat ſupra hominum merita munificẽtiſſime retribue-
re Artaxerxes cognomẽto memor ut adeũtibus & facilem ſeſe præſta
bat & obſequẽtẽ ita legitimæ iubebat uxori:ut carpenti regii aulæis un
diqꝫ ſublatus aditũ adeũdi ſui ĩter ꝓficiſcendũ is quá facillimũ faceret:
qui re aliqua egerent? At Blanca Maria ita ingenio erat miti ac placido:

Aeneas Virgilius
Artemiſia
Panthea
Cornelia
Liuia
Pudicitia
Caſtitas
Pudor
Verecundia
Cynici
Sales
Humanitas
Clæmentia
Fr. Sphortia
G. Iulius cæſar
Bonitas
Magnãimitas
Beneficẽtia
Artaxerxes rex
Facilitas

ut ſine cuiuſquam admonitione adire ſe uolentem intempeſtiuum du/
Auaricia ceret neminé. Quinimmo ea attentiõe atqꝫ lenitate unũquemqꝫ audie/
bat:ut obſequentiſſimi numinis benignitatem repræſentaret. Videmus
pleraſqꝫ prope omnis mulieres & comparandæ & congerédæ pecuniæ
per cupidas. A quarũ natura ac moribus q̃ eſſet hæc aliena operæ præ
cium eſt breuiter audire. Nondum exceſſerat infantiæ terminos cum
Philip/ hanc Philippus pater ad ſeſe accerſitam:nam huius & ſuauiſſimo affatu
pus dux & aſpectu ipſo delectabatur plurimum uel ob eam rem maxime: quod
circa liniamenta corporis uideret eam ſibi quam ſimillimam:ut aureos
Genuen/ nummos:quorum millia permulta caſu iacebant in appoſita mẽſa a Ge
ſes nuenſibus miſſa dono:acciperet:quotquot uellet:hortatus eſt. At ĩfan
tula ne oculos quidem conuertens in genuinos non mihi iſtis opus eſt.
Genuini inquit:mi pater. nam nihil iſtiuſmodi mihi deeſt per matrem meam.
Quæ uerba Philippus admiratus. At uolumus:ĩquit:accipias ſaltem de
cem. Tum illa paternis obſecuta iuſſis aureis decem acceptis:& ei gratias
egit:& manum uerecunde oſculata cum primum reuertiſſet ad matré
eã omné pecuniã. iter ãcillulas diſtribuit:accipite ĩquiés:quo matri meæ
cariſſimæ libétius ſimul ac diligétius pareatis. A quibus ſane initiis ĩfan/
Liberali/ tiæ cum nullũ unq̃ peculium fecit:tum quaſcũqꝫ ex ampliſſimis ꝓuenti
tas bus ſuis cõſecuta eſt pecunias:eas oĩs q̃ liberaliſſime & ꝑ dignitate meré
tium uſqꝫ diſtribuit. Quid ſigillatim eos memĩero:quos nullo quaſi nu
mero ſuæ munificétiæ magnitudine ſibi q̃diu uixit deuinxerat: Quot ĩ
genuas puellas quæ ob dotis inopiam forſitan turpiter ꝑiſſent ſuis pecu
niis uiris legitĩe & honeſtiſſime collocauit? Quæ monaſteria nõ reſtitu
it? quæ nõ amplificauit? quæ nõ ornauit:ac locupletauit? Quos religio/
Pietas ſos quos dei ſeruos ĩmunes ſuæ beneficentiæ unq̃ eſſe uoluit? Profecto
hæc una ex oĩbus fuit:quæ comuné bonoꝝ omniũ nata utilitaté poſſet
iudicari. Quantam aũt curam ꝓ iis gereret:qui ta defuncti eſſent:eius tã
multa nec unq̃ intermiſſa ãniuerſalia atqꝫ parentalia dilucido ſunt argu
Anniuer mento. Neqꝫ minor eius fuit iuſticiæ obſeruãtia erga hoĩes: q̃ pietatis er
ſalia ga deum:Nam eius fide ſanctius nihil erat. Quicquid.n. ꝓmiſiſſet:emo/
Parẽtalia ri mallet q̃ minus q̃primum effectũ reddere. Quare cũ diem obituram
Iuſticia ſe aĩaduerteret:aiebat ob eã rem dũtaxat uitã tantiſpér cupere:donec æri
Fides alieno ſatiſfaceret:Nam ob donandi magnificétiam æs alienum nõ me/
dicore cõflarat. Idqꝫ ut diſſolueret:accuratiſſimo cauit teſtaméto. Om/
nia iuſticiæ munera ĩ mediũ referã nõ eſt opus:cũ neminé prætereat nõ
Fãciſcus modo illam oĩ iniuria ac maleficio ſemꝑ abſtinuiſſe ſed ita operam atqꝫ
dux induſtriam ſemꝑ adhibuiſſe:ut nullus ſibi locus propulſandæ ab aliis in
Galeaci iuriæ reliqueret. Quã ob aliã cãm putemus cũ & eius uir dux Franciſcus
us dux nõ eſſet ĩuiuls:& Galeacius hic prĩceps noſter cũ exercitu abeſſet ĩ Gallis
Galli in auxiliũ Lodouici regis miſſus a patre nullos tumultus nullos omnio

motus in tanto rerum discrimine cōsecutos:cum terror propter superiora bella īmineret a finitimis oibus præsertimq; a Venetis qui & potētissimi forent:& ob nō absurdas quasdā suspiciões honestā uiderent habere causam iusti belli.At hi ut sunt uiri iustissimi:nefas esse atq; piaculi simile iudicarūt armis lacessere sanctissimā mulierē.Quin potius eam ꝑ benigne hortati sunt:ut bene de sese amicissimeq; sparet: cū nihil prorsus ꝑtermittere decreuissent:qđ ei eiusq; rebus oibus profuturum itelligerēt. Quā Venetorum mentē cū finitimi cæteri cognouissent:lōge facilius sunt adducti:ut quiescerēt:nec in ducē clarissimā temptare aliquid auderent: quā hi etiā præ uirtutis magnitudine uerebant: quos hostili in eam aīo esse censebāt:Habebat cū iusticiæ cōiunctā opibus Blanca maria nō solum ingenii acrimoniā qua dicto citius res singulas discernebat:sed prudentiā quādā supra hoīs naturā:ut suo falli iudicio nunq̄ posset.Hāc muniebat corroborabatq; ualidius tēperātiæ adminiculis: qua existimatio potissimū seruatur oīs.Nā & cibo erat moderatissimo & uino dilutissimo utebat atq; aqua mera nōnūquā:cū diuinis ieiuniis indulgeret: qđ eius rei sæpissime faciebat.Quāta uero in ea eēt dicēdi grauitas quantus lepos quanta suauitas:hi oēs meminere:qui quottidie loquētem audiebāt.Et loquebat illa quidē ornatissime:uel potius eloquebat cū opus foret:& rursus tacebat:cū locus tempusq; reqreret. Audiebat enim quod legitur apud Sophoclen poetā.Mundū mulieri fert silentiū o mulier.Verum quoniam norat in perpolita castigataq; oratione uim maximā inesse ad omnes animi motus uel cōcitādos uel sedādos:curauit assidue ut liberi sui cum sapientiæ studio eloquētiæ coniungerent maiestatē. Non enim ignorabat mulier prudētissima q̄ parysatis regina illa persarum Cyri iunioris & artaxerxis mater filiis consiliū dabat:decere eū principem: qui apparate atq; imperiose quicq̄ dicturus esset:oratōe uti grauissima: atq; ornatissima.Tradūt Corneliā africani supioris filiā atq; Gracchorū matrem permultum filiis ad eloquētiā profuisse:quoniam latinitatem perpulchre calleret:essetq; disertissima.Num fortassis existimemus paruo adiumento a prima usq; infantia nostro huic sapientissimo eloquentissimoq; principi matrē hanc Philippi mariæ filiam Franciscique uxorē extisse cuius ut uita omnis erat hōestatis plena:ita quottidianus sermo mirificā dulcedinē quandā omni melle suauiorem grauitatemq; redolebat sententiarum crebritate atq; acumine redundantem. Quantū momētum habeat copiosa elegansq; oratio & ad persuadendum accōmodata. M.Tul.Cicero cum in aliis pluribus causis:tum in illa præcipue demonstrauit:quā habuit apud.G.Iuliū Cæsarem dictatorē pro.Qu. Ligario Ita erat Cæsar in.Qu.legariū animo inflāmatus:ut eum oīno foret condemnaturus.Quare cum uenientē Ciceronem uidisset:ut hoiem defēderet.conuersus ad amicos clam dixisse fertur. Quanq̄ reus mihi certo

Lodouicus rex Veneti

Acrimonia

Prudētia

Tēpantia

Eloquentia

Taciturnitas

Sophocles

Eloquentia & sapientia

Parysatis regina

Cyrus iunior

Artaxerxes rex

Cornelia

Scipio africanus

Gracchi

Philippa Maria

Frācīscus Sphortia

M.Tul. Cicero

G. Iulius Cæsar

Qu:Ligarius

M. Tul. Cicero Cæſar

Pugna pharſalica

Tubero

M. Antonius orator

Marius

Cinna

Athenięſes

Piſiſtratus

Pericles

Anaxagoras

Plato

Cyrus rex

dãnandus eſt:nil tamẽ ꝓhibet:ut Ciceronẽ audiamus. Quãtum fuerit dicẽdi põdus q̃tus torrẽs:quãta uis quãtus impetus ĩ diuio illo ingenio M.Tul.ciceronis:uel hic ĩtueri licet:ꝙ & Ceſarẽ & dictatorem & romanorum omniũ eloquentiſſimũ:& ira extuentẽ in reum ut quẽ aio iã cõdẽnarat:abſoluere cogerit uel inuitũ:Nõ ſolũ enim Cicerone cauſã agẽte pro dignitate inter attẽtius audiẽdũ cæſar ſe cõtinere non potuit: qn & uultũ ſæpe & colorẽ mutaret ĩ facie:ſed ubi ad cõmẽorationẽ pugnæ pharſalicæ prudẽs deuenit orõ:ſeq̃ cicero cõuertẽs ĩ accuſatorem Tuberonẽ turbato uultu uoceq̃ altiore eaq̃ ueluti iracũda ĩ hæc uerba erupiſſet.Quid.n.Tubero ille tuus diſtrictus in acie pharſalica gladius agebat cuius latus petebat? quis erat ſenſus armoꝝ tuoꝝ? quæ tua mens oculi manus ardor animi?Quid cupiebas?Quid optabas. Cum in hæc ĩquã Cicero nõ artificioſius mĩus q̃ uehemẽtius uerba erupiſſet: ita Cæſar aĩo eſt cõmotus.ut pinde atq̃ ſui ĩmemor ac pene amens p totius corporis cõquaſſationẽ libellis:quos inter manus habebat:abiectis cõtra pertinacem illam animi ſẽtẽtiam eum abſolueret:quẽ nõ iniuria oderat. Quid dicã de.M.Antonio illuſtri illo & grauiſſimo oratore?Nõne quos Marius ac Cina milites ad ſe obtruncãdũ miſerãt:ita ſermone ſuo flexit ac placauit:ut quos in eius ſanguinẽ mucrones diſtixerant & iam uibrabãt pcuſſuri:eos obſtupefacti oĩ cruore uacuos in uaginas remitterẽt.A thenienſes uero ſola piſiſtrati capti facũdia regiũ eius ĩperiũ perpeti maluerũt q̃ ſolonis cõſiliũ ſequẽtes publica frui libertate.Idẽq̃ pericli quodãmodo cõtigiſſe legimus:q quoniã ſapientiam cũ eloquẽtia cõiunxiſſet. Fuerat eni Anaxagora uſus pceptore:agebat in Athenienſi populo ꝓ uolũtate oĩa.Delectabat̃ Blanca Maria ubi diuinis officiis cæteriſq̃ rebus neceſſariis functa eẽt:nam ocioſa erat nunquã.ſemp aliqd lectitare:quo & ſibi prodeſſet:& melioris redderet ſuos liberos.Quare cũ in eam Platonis ſentẽtiã incidiſſet:qua ille dixiſſe tradit̃. Tum demum terraꝝ orbẽ beatũ fore:cũ aut ſapiẽtes regnarent:aut reges ſape cœpiſſent:lõge maiore ſtudio curauit:ut filii ſui quãtum humanũ pateret̃ ingeniũ:& ignorarent nihil:& quod didiciſſent:appoſite decoreq̃ loquerent̃:ut quos parentum diligẽtia muniſſet tam opulento:tam florenti impio: hi quo recte ſaperẽt:doctrina & eloquẽtia ornarent̃:huiuſmodi enim ſtudiis eoſ præditos longe apud oẽs fore admirabilioris arbitrabat̃. Id uero quãtã præ ſe ferat utilitatẽ:exẽplũ oĩbus pſpicuũ reddidit noſter hic princeps cũ adhuc eẽt adoleſcẽtulus.Fatebor aũt uel pſente ipſo ꝙ ueꝝ ẽ:haud q̃q̃ diſſimulãter.Noui eni humanitatẽ & modeſtiã eius:q nõ modo mentiri me nolit ſed ne mẽdaciũ quidẽ dicere.Nã tãetſi honeſtiſſimus ſemp factis delectat̃ magis q̃ ullis fecũdis laudationũ auris:uerã tamen gloriã aſpnari nõ debet pſertim eã:quã ſibi cõem eſſe ĩtelligit cũ ciuibus ſuis cũ indignis parere prĩcipibus pmoleſtũ ſit ac dedecorſum. Legimus Cyro

ſeniori illi ꝗ primus ĩ perſis regnauit:multas gētes natiōeſq; paruiſſe ter
rore eius nois:utpote ꝗ & ſapiētiſſimus qdem fortiſſimuſq; uir quicqd
aggrediebatˀ ex ſententia ſua ꝙcelerime efficeret: ſed multos pluris eius
imperiū ultro expetiſſe:qđ & iuſticia & animi moderatiōe ĩter morta/
les oīs hr̄etur ĩſignis.Solis ĩquā animi bonis ſplēdidiſſimiſq; uirtutibus
rex Cyrus tantū ſibi nomē:tantā gloriā in uniuerſū terrarꝫ orbē cōpara
uit:ut oēs ad ſeſe cōuerteret:& ita beniuolētia deuiceret:ut ab eo regi gu
bernariq; exoptarēt.Cui qdē uni nō finitimi populi ſolum ſed illi quoq;
nō ĩuiti paruere: ꝗ diſtarēt a Perſide nō mō plurimos dies uerūetiā mē/
ſes eū alii ne ipm̄ qdē uidiſſent unꝙ:&alii certo futurū exiſtimarēt:ut ꝑꝑ
ĩmēſū regionū interuallū nunꝙ uiderēt. Et enī prudētiſſimo optimoq;
pricipe qd optabilius qd beatius qd deniq; diuinius dari queat ĩ hoīum
uita?Talē aūt eē pricipē hūc nr̄m & in dies magis atq; magis fore:haud
obſcure licet nō dignoſci minus ꝙ ſpari.Aberat is qđ nō memineramus
ĩ Gallia trāſalpia iuſſu pr̄no auxiliū ferēs regi frācorꝫ Lodouico: ab quo
agnati eius oēs neceſſariiq; defecerāt:cū repēte ĩter ipſā de hoſtili p̄da ui/
ctoriā ꝑ maternū fit nūciū certior Frāciſcū ſphor.pr̄em ĩopinato periſſe
obitu.Quare hortatus ut nullo ꝓrſus ĩtermiſſo tpe iter quā poſſet tutiſ
ſime:ꝓparet ĩ pr̄iam:iis nocte iūcta cū die ut res poſtulare uidebatˀ:idu/
tus mercatoris habitu cū qnq; fideliſſimis comitibus ꝙſi mercatoribus
ꝑ alpes ipſas obeqtat ꝙuelociſſime.Nā iccirco hac ē uſus calitate militari
Galeacius:quoniā iure ſibi metuēdū eē cēſebat a Sabbaudiēſiū ĩſidiis.Ex
ercitū uero oēm loco tuto ĩ delphinato reliqrat.Nā eū ſecū agere ĩ tāta ꝙ
opus erat:celeritate ꝗ poterat?Quo die octauo idus martias dux Franci
ſcus mortuus ē.Erat Mediolani Petrus lignanēſis:ꝗ ſub eius merebat ĩ/
perio.Is cōtinuo ꝑ celerē nūciū Auguſtino abbati mōaſterii cæſe nouæ:
ꝗ ut erat hō facinoroſus:rebus ſēp nouis maleficiiſq; ſtudebat:rē oēm ſi
gnificat:eūq; hortatˀ:ut qđ accidiſſet cōi dūæ hyolāti Sabbaudiæ duci cō
feſtī expōat:& qđ faciūdū ſit paret.Nā Mediolāi tumultuaria eē oīa. At
abbas auguſtinus ĩgeniū ueritus muliebre cū primoribus qbuſdam ſe/
natoribus ſolū eā rē cōicat:quorꝫ etſi aliq ĩtercipiēdum eſſe Galeacium
ſuadebant: qui ſe tamē magis grauitate cōſilioq; præſtabant:id diſſuadē
bant omnino: ut rē iniquam ac ꝑiculoſam: ꝗnimo liberꝫ præbēdū trā/
ſitum cōſulebant:& tantū tanq; formidandū prīcipē quamhonorificē
tiſſime excipiendū.Egerat in ſentētiam ſuam abbas Auguſtinus equitē
auratum ac uirum ſane ſtrenuum Vgolinum alemannum chambiēſē
qui Taurini per id temporis prætorem gerebat.Ii duo ex chambriaco
mox abequitant citato itinere mōtem cinīſiū tranſgreſuri Italiam uer
ſus:quo ex ea parte quæ Mediolani gerebantur agnoſerent.Et ſupera/
to iam eius montis cacumine famulus illorum aduenit inquiens ſe uni/
uerſam adequitaſſe noctem amiſſo equo: poſteaquam ex chambriaco.

Perſe
Perſis
Gallia
trāſalpia
Lodoui/
cus rex✓
Fr. ſphor
tia dux
Sabaudiē
ſes
Frā.dux
Petrus li/
gnanēſiſ.
Auguſti/
nꝯ abbas
Sabbau
dia
Auguſti/
nꝯ abbas
Vgolius
alemāus
Taurinū
Chābria/
cum
Cinīſius
mons
Mediola
num

ubi ab iis ob negocium quoddam cõficiundũ relictus fuerat:discessisset
adhuc cũ die:quodq; in Galeacium icidisset indutum ornatu mercato-
rio:quiq; laneo pilleo tectũ caput capitioq; haberet atq; faciẽ fere totã p̃-
ter oculos.addebat etiã se cũ illo frustra sermonẽ conseruisse cum ne mi
nimũ quidẽ uerbũ ex eo excipere potuerit:habere aũt secũ ad quinq; co
mites idẽtidem idutos:nec deesse posse quãtũ ex eius equitatiõe posset
animaduertere:quin postridie eius diei transitũ illac faceret in Italiam.
Quibus auditis cũ nihil locutum frustra sagacẽ solertẽq; famulũ censu
issent:ambo omni sublata mora Abbas & Vgolinus cõuocatis cum pri
mo diluculo iis hominibus q plus posse uidebãtur Noualiciæ : q uicus ẽ
Italiã uersus situs ad radices eius mõtis:eis iubent ut sumptis armis dili
gẽter obseruẽt trãseuntẽ Galeaciũ Mariã Papiæ comitẽ idutum una cũ
paucis habitu mercatorio:& cũ captiuum faciãt:ita enim sibi iperasse il-
lustrissimã suam dominam Sabbaudiæ ducẽ:& ut captum agerent q̃pri
mum in arcẽ secusiæ:atq; arcis præfecto.traderẽt custodiendũ: donec a
duce ipsa imperatũ aliud fuerit.Cũ uero nõ multo post montẽ descen-
disset:uidissetq; Galeacius ex Nouacia uico magnã montanoꝝ hominũ
manum armis instructã currere aduersus sese ab illo diuertit itinere cõ-
monefactus a Petro mediolanensi mercatore:cui cognomẽtũ est aquo-
bibo(is enim Galeaciũ comitabat᷑)nõ longe abesse sancti petri ædẽ:cui
per sacrosanctæ ecclesiæ romanæ priuilegia asili ius foret.Ego igit᷑ Ga-
leacius per loca deuia:scopulosq; asperimos maximo cum labore:ac diffi
cultate uix ꝑuenit mõtanis illis usq; rusticis insequentibus:cum præsto
adfuerunt duo industrii:strenuiq; iuuenes Amideus iuris pontificii ꝓ-
fessor filius clarissimi equitis aurati:ac iuriscõsulti illustris Antonii mar
chionis romagnaniæ iusq; ex cõsobrino natus Briantius:hos enim An-
tonius romagnanus transituro Galeacio obuiã miserat cũ aliis multis:
quo illo nõ fauori solũ:sed etiã auxilio essent:ubi opus foret. Residebat
autem ꝑ id tẽpus antonius Taurini in ducali sabbaudiæ senatu:cum ab
infracto animo muliere Blãca Maria edoctus est ꝑ litteras de obitu uiri
sui ducis inclyti Frãcisci sphortiæ:ac rogatus:ut curã oẽm: atq; diligẽtiã
adhiberet:ut Galeacio filio quãtutissimus pateret in patriam reditus.Et
Briãtius quidem cognita periculi magnitudine dimisso Amideo regre-
ditur cõtinuo ad Antoniũ:quæ accidissent:renunciaturus oĩa. At ami-
deus ĩ mõtanos ru sticos:q alii tẽplum circũsederãt:alii intra templũ co-
mitẽ Galeaciũ obseruabãt:grauiter est inuectus eoꝝ increpãs audaciam
qđ tam detestabile facinus essent aggressi.Qui respõderũt se id fecisse fa
cereq; inuitos:Ita uero iussisse Augustinũ abbatẽ:& Vgolinum aleman-
nũ taurini prætores.Tum amideus ad galeaciũ reuerẽter ingressus ubi
est cum hortatus:bono ut esset aĩo:quoniã ab Antonio romagnano p̃e
ita eius saluti:& dignitati prouisum foret Taurini in ducali senatu ut ei

Noualicia
Galeacius Maria
Secusia
Petrus aquobibo
Sctĩ petri æclesia
Aeclesia romana
Asylum
Amidus rõagnanus
Antõius rõagnanus
Briãtius rõagnanus
Blanca Maria
Fr.sphortia dux
Augustinus abas
Vgolĩus prætor
Antõius rõagnanus

nihil quod nollet: posset accidere: monuit: ne illic diutius iter rusticos illos barbaros tẽpus terret: qui se tutissimæ uiæ ducem e uestigio seq̃ret. Iacere enim ad postremã eius ædis testudinẽ subiectã uallem a nemine custoditã: minusq̃ frequẽtatam: qua trãsitus eẽt ꝑbreuis ĩ loca p̃ris sui: quo ubi ꝑuenerit: tutissimũ iter fore ad Taurinũ: Nã taurini oĩa futura ꝓ suis optatis. Uerũ aportere: ut ꝑ fenestrã: quæ erat in pariete eius ædis post altare magnũ: se demitteret ĩ subiectã humũ. Nã eq̃tationẽ inde futurã ꝑ uallẽ: Quod ut clã faceret: corrũpendos eẽ pecunia mõtanos illos: q̃ ĩtra ædẽ se cõtinebãt. Quæ locutus fert̃ plærosq̃ aureos Galeacio tradere dono uoluisse q̃bus ad eã rẽ uteret̃: quos accipere ĩpe noluit: inq̃ens satis sibi eẽ pecuniæ. Rursus amideus celeritatẽ hortatus ait se cõtinuo iccirco ãtecedere: ut ꝑ fenestrã illã ubi se demiserit: sit ꝑatus ẽt cũ equo: quo ꝑ eã uallẽ q̃ cõmodissime ueheret̃. Et ita rursus celeritatẽ hortatus abiit. Nec Galeacius lõgius cũctãdũ eẽ iudicauit ea ductus fiducia q̃ iã pridem norat Antonii romagnani fidẽ: atq̃ obseruãtiã ĩ patrẽ suũ ducẽ Frãcisscũ. Uerũ quopacto idẽ abiret clanculũ: nõ uidebat: Nam tametsi mõtanos illos armatos ĩtelligebat manum ĩ se iniicere nõ audere: q̃ diu eẽt in eo tẽplo ꝓpter in hibitionẽ eclesiasticã: tũ cũ secũ ipse cogitaret eos nullas admittere suas muneratiões: quas facere tẽptarat: & pauloãte uenisse quendã ad se iuuenẽ ab Ugolino prætore uersute missum tanq̃ salutãdi g̃ra nõ ab re sibi cauẽdũ norat: ne inde abiẽs ab illis offenderet̃. & iã dies inalbescebat. Itaq̃ post a latere se recepit tanq̃ somno interceptus cãcellario prius edocto q̃d' facto sit opus. Is rusticos mitibus adit uerbis rogatq̃: tãtisꝑ ex æde secedãt: dõec dñs suus: q̃ tota nocte uẽtris doloribꝫ uæhemẽter uexatus fuerit: sõno aliquo recreet̃. Qui q̃dẽ oẽs nescio quo humãitatis afflatu se exorari sũt passi: ea fortassis rõne: quoniã de uẽtris doloribus uera audiebãt. Et ita ex æde egressi sunt. At Galeacius ꝓpere mutato habitu cũ suis oĩbus ex ea fenestra se demisit: cãcellario Bonifacio aliprando relicto dũtaxat ad simulandũ somnũ: cũ paulo post Ugolinus p̃tor aduenit: ut inde cõtẽpta: atq̃ despecta oĩ ecclesiastici iuris cẽsura Galeaciũ Secusiã trãsferret custodiendũ: Is cũ ex cancellario dormire eũ audiret: inãbulabat alios: aliosq̃ sermões de ĩdustria cõferens. Sed cũ a supueniẽti quipiã didicisset comitẽ galeaciũ in fugã se uẽdicasse: & abesse iam lõgius: tũ excãdescẽs iubet cancellario ædẽ curriculo patefaciat: nã eã ille: quo prĩcipes: eius abire cõmodius q̃ret: ualuis suis occluserat. Aitq̃ tu mihi mẽtiẽs Galeaciũ dormire suadebas: q̃ se fuga subripuit: ad eaq̃ cãcellarius respõdit: eq̃dẽ nõ meo cõsilio: sed domini mei iussu sum usus: q̃ diceret nõ eẽ dimittẽdũ: q̃ capiũdus nõ fuerat: ac se malle auẽ esse siluestrẽ: q̃ cauealẽ. Ugolinus uero ĩta delusus ira feruẽs equum ascendit boreã in euxino pelago secuturus. Nã Galeacius cum inde mouisset. iter minus cæteris frequentatũ faciẽs iã in portu nauigabat. At amidei pater

Frãciscus dux

Ugolinus pretor

Bonifacius aliprãdus,

Secusia

Boreas Euxinũ pelagus

27

Antõius Antonius cũ ex briãtio accepiſſet:quãto in periculo pẽderet Galeacius:
romagna ſenatũ ciſalpinũ uniuerſum Taurini coegerat:quẽ:& qa præerat:& quia
nus grauitate:& eximia q̃dã bonitate polleret:uel Auguſtino:Vgolinoq; p̃ti
Briantiuſ nacius repugnantibus illũ oẽm cũ mira aſſẽſiõe traduxerat in ſñiam ſuã
Auguſti- de excipiẽdo Galeacio Maria ut ducis Frãciſci filio:& ipſo futuro poſt il
no abbas lũ duce nõ ſolũ p̃humaniter:uerũetiã p̃benigne:atq; honorifice. Tũ ue-
Vgolinuſ ro Antonius ipſe romagnanus multis uiris nobilibus ſociatus iter capit
prætor ad tẽplũ ſãcti petri:quo Galeaciũ inde libeꝝ reddat:cũ offendit eũ prudẽ
Frãc. dux tia:& ĩgenio amidei filii ĩde exẽptũ plæraq; paſſuũ millia per loca ĩculta:
galeacius atq; ſilueſtria factitaſſe:ut idẽ antea filiũ faciũdũ monuerat:Interea hero
Sc̃ti Petri ica hæc uirago Blãca Maria cũ reſciſſet:qbus erat ĩſidiis Galeacius filius
eccleſia circũuẽtus:mittit illico uiꝝ ſtrenuũ:& ex nobilitate mediolanẽſi p̃ſtãtẽ
Amideuſ Petꝝ poſterulã:cui oĩum uni maxime fideret:cũ legatiõe libera:ut nihil
romagna oĩno p̃termitteret ob filiũ Galeaciũ liberãdũ:etiã ſi cæteri liberi ſabbau-
nus diẽſibus obſides dedẽdi eẽnt:& ſuũ ad hæc dotale p̃rimoniũ Cremona
Blanca tradẽda dono. Nec tamẽ ĩter ea tẽporis qcq̃ negligẽtius curat: q̃ ad bellũ
Maria p̃tineat:ubi ſabbaudiẽſes nullas honeſtas cõditiões admitterent:Cæteꝝ
Petruſ po nulla ut fuit opus:nullis obſidibus:nulla donatiõe:Nã & Taurini Galea
ſterula cius:& p̃ oĩa ſabbaudiẽſiũ oppida:atq; urbes liberaliſſime & ſũmo cũ ho
Cremõa nore exceptus ẽ. Cũ uero Nouariã p̃ueniſſet : oẽs undiq; ſubiecti populi
Taurinũ incredibili multitudĩe cõfluxere lachrymas gaudiis cõmiſcẽtes. Lachry
Nouaria mabanť.n.recentẽ ducis Frãciſci obitũ.Gratulabanť aũt comiti Galea-
cio ĩſperatũ reditũ:ſibiq; plurimũ lætabanť eũ nõ ſecus p̃ſtupore intuen
Mediola tes q̃ numẽ aliqd' demiſſum e cælo.Vbi uero reuertiſſet Mediolanũ ſta-
num tuto die.xiii.kalẽdas:apriles: & ducatus ĩſignia more p̃rio accepiſſet:nul
xiii. kalẽ. liſe uoluptati:nulli relãſſationi tot tãtiſq; laboribus fatigatus:nulli otio
apriles dedit:ſed ea quottidie obibat oĩa:q̃ & ĩ parẽtes erãt pietatis munera:ĩ ci-
ues ãt caritatis:ac iuſti. Et iudicabať certe ab oĩbus ſupra ætatẽ ſape.Sed
q̃ ei & nomẽ:& auctoritatẽ miꝝ ĩmodũ auxit:pulchꝝ ẽ audiř:& id qdẽ
curſi.Quod mõ attigerã:diuĩa hæc regia nr̃a:cuius aĩa pridie huius diei
in cælũ p̃ ſanctiſſimis eius meritis una cũ ſuo ſydere ẽ aſſumpta:cũ oĩ in
re circa liberos regie educãdos p̃cipua diligẽtia utebať: tũ in ea apprime
ſingulari:ut eloquẽtiã cũ ſapiã copularẽt.Rebať.n.id meritis cuiuſdã ne
qciæ eẽ p̃ſimile:ut q̃ prudẽtiſſime qs ſẽtiret ea inepte loquereť.Id quãtũ
Curia du Galeatio duci p̃fuerit:q̃ſo:attẽdite.Iuſſit cõuocari ordines:cunctos atq;
calis magiſtratus ĩ ſemotũ ducalis curiæ locũ quẽ ipſe delegerat : Nã neq; pa-
ter:nec alius qſquã ex eius maioribus id nunq̃ egerat.Qui ubi oẽs cõue-
Cõſiliũ nerũt:tũ is aggreſſus ab ordine ſenatorio:cui ſecreto cõſilio nomẽ ẽ: deĩ
ſecretum ceps a p̃toꝝ collegio:qd' iuſticiæ conſiliũ appellatur:gradatĩq; ab utriſq;
Conſiliũ ædilibus & ordinariis:& extraordinariis q dicunť:& a q̃ſtoribus deĩde:
iuſticiæ magiſtratibuſq; cæteris dicẽ do p̃ſecutus ita memoriter: ita copioſe: ita

ornate:atq; elegāter locutus ē:ut ex eius līgua:quod de Nestore apud ho Magistri
meꝝ legit:melle dulcior ꝓfluere uideret orō cū ea snīaꝝ ui:atq; grauita ordinarii
te:q̄ ex uniuersa philosophoꝝ schola colligi maior queat:nullū is profe/ Magistri
cto p̄teriēs munus:qđ ad singulos ꝑtineret.Ad postremū uero subdidit extraor/
cū qdā impatoria maiestate eā sibi eē mēte:ut singillatim p̄mia ꝓ digni/ dinarii
tate repēderet:& secundū iusticiæ sanctitatē:neq; affectioni cuiq̄ locum Thesau
apud se fore ꝓinde qsque operā daret : neqd præter officiū perpetraret: rarii
Quæ ubi locutus est:ita oēs a se dimisit:ut eius eloquētiam:atq; sapīam Nestor
admirati dicere nō dubitarēt:certe noster hic princeps iuuenile nil sapit Hōerus
q ita supat p̄rēm:ut pelea tradit achilles.Inter hæc bartholomæus collio Peleus
bergomensis : ut nunq̄ sua sorte contentus erat:contractis undiq; uiri/ Achilles
bus cōcisus magnitudini rei pecuniariæ:cuius auiditate sēper ardebat:ab Bartho/
dicat se ab īgenti uenetoꝝ stipēdio:ne illis qdem īuitis ꝓpter inexplebilē lomæus
hoīs auariciā:cui auri cōgerendi satis esse nil poterat. Mouetq; īflamini/ collio
am ea ductus spe:ut Immola nullo prorsus impedimēto potiret:quā iā Veneti
uenalem ꝓposuerat Borsio æstensi:Borsius enim ut est animo inclyto: Flaminia
& ueluti natus ad īperandum: in rempublicā bononiensē oculos cōiece Immola
rat:quam facile putabat ob ciuilis factiōes:quibus ea ciuitas sēper fluctu Borsius
at:suæ uolūtati:īperioq; cessuram:modo ii quos in ea urbe fautores ha/ dux
bebat ꝑmultos:sed id facile cōsecturos aīaduerterēt.Auxerat huius rei Bononia
cupiditatem Borsio callistus pontifex maxius:q ei pollicitus foret dono Callistus
Bononiā datū ire:cū primum sibi huius munificētiæ gratia dinumeras/ pōtifex
set centum millia nummū aureum: ac deinceps quotannis iure ecclesia/ maxi.
stici tributi aureos penderet quadragintamilia:id quod ex eo usque tem
pore utrinque confectum esset : nisi dux Frāciscus hoc tam execrabile fa Frā.dux
cinus prohibuisset suis uiribus Iohanni bentiuolo auxiliū ferens aduer/ Iohannes
sus Callisti:borsuq; cōuenta.Existimās igit bartholomeus collio sibi im bentiuo/
molam extincto duce Frācisco sphotia eē in manu:nā Galeacium ducē lus
nil contra ausuꝝ ut adolesentulum iudicabat: ideq; dux borsius sentie/
bat quā potest celerime ꝑ agrū ferrariēsem copias agit. Quod ubi apud Ferrariē/
Galeaciū increbruisset:ut est oī in re sollers:ac diligēs.senem iam ꝓpe de sis ager
crepitū adolescēs strenuus anteuertit expressum: & īcorruptum de sese
oībus documentum exhibēs:non minus bellicam disciplinam ex patre.
Francisco sphortia:q̄ urbanā omnem ex matre Blāca Maria didicisse:ha Frā.dux
bereq; ī promptu.Nā quoniā & quos pater moriens eqtatus:peditatusq; Blanca
reliquisset:& quos ipse ex trāsalpina gallia reuocasset:iam antea ad con/ Maria
tinendos ī fide populos suos oīs circūquaq;:ubi opus eē censuisset:distri dux
buerat:iis sine labore ullo sequi iussis in agꝝ parmēsem deuolat:ut inde Parma
pro tp̄e cōsiliū caperet.Fredericū uero feretranum comitem urbinatem Frederi/
qui nō lōge ab Immola se cum suis copiis continebat: inde bononiā uer cus cōes
sus propter Bartolomæi bergomensis aduentum nouisse audien s: non Vrbini

28

diutius differendũ ratus per Regii:mutinæq3 agrꝝ citato agmine in bo/
noniẽsem agit exercitũ:quo & bononiensibus ipsis aíos excitaret aduer
sus hostilis insidias:& ímolẽsibus auxiliũ ferret contra Bartholomæũ:
uel contra borsiũ potius:cuius íductu bartholomæus oia moliretᷣ:Puta
bat.n. Borsius ubi Immola potiretᷣ:facillimus sese bononiá actuꝝ í diti
oné suá.Galeacius ubi bononiá cũ maximo ciuiũ applausu est ingressus
curauit apud oís magistratus:urbisq3 primores hr̃e orone. Qui ubi oés
alacriter cõuenissent:eos hortatus ẽ:neqd sibi neq3 a Bartholomæo:nec
ab aliis ullis uiribus timẽdũ existimarẽt.Nõ.n.se modo:sed etiã Pherdi/
nandũ regẽ:& florẽtinos:& cæteros quosq3 socios bononiẽsibus auxilio
semp fore:modo secũ ipsi ad publicá utilitaté:dignitatéq3 cõuenirent:&
cõcordiá alerẽt.Quæ tãta cũ maiestate:& ornatu uerboꝝ locutus est:ut
ab oíbus nõ minus eloqntia: q̃ sapiá uniuersos prícipes ãteire iudicaretᷣ.
Tantá uero in eoꝝ animis excitauit erga se beniuolẽtiá : ut in oíum ore
honorifice:& ícredibili quadá cũ obseruãtia uersaretᷣ nec aliud qcq̃ mal
lent:q̃ uni Galeacio Mediolanẽsiũ duci gratificari oía.Rebus ita apd̓ bo
noniẽses cõpositis mouet illico íſestis signis Immolá uersus: quam Bar
tholomæus iá obsederat.Iungitq3 sibi renouato stipẽdio Fredericũ fere/
tranũ.Is.n.quod stipẽdiũ sub Frãcisco pr̃e mæruerat : eo functus iá erat.
At Bartholomæus collio lõge secus q̃ sperarat:sibi accidisse intutus obsi
dioné soluit primo ad Rubicona nõ lõge a castrocaro:dein uero ad faué
tiæ suburbia se recipiẽs.Nihilq3 oíum magis cauebat:q̃ pugnãdi necessi/
tatem:quá ipsam effugere tandé nõ ita potuit:quin ingẽti cũ detrimen/
to:ac dedecore intra difficillima ferrariẽsis agri stagna se tutaretur:& ita
coactus eiusdé Borsii.Venetorũq3 interuẽtu solueret oém belli suspicio
nem eodé regressus re infecta:unde modo egressus maria uidebatur: ac
mõtes subiugaturus.Cum hæc a Galeacio gerũtur in flaminiis.Sabbau
diẽses:quos sabbatẽses licet a Sabbatis mõtibus:atq3 allobrogas appella/
re:rati sibi opportunitatem:oblatam agrum nouariẽsem hostili manu
adoriuntur igni omnia: ferroq3 uastantes. Qua quidem re factum est:
ut dux Galeacius raptim regrederetᷣ sabbaudiensibus occursurus:quos
breui oés & repressit:& uicit nõ nullis eoꝝ oppidis aliis direptis:aliis ex
pugnatis.Quæ tamé oía illis pacé petentibus perbenigne:amiceq3 resti/
tuit:& Hyoláte splendidissima Sabbaudiensiũ duce:Caroloq3 nata rege
francoꝝ affinitatem cupidius petẽte Blancam filiá eius filio Sabbaudiæ
duci Filibertho iunxit matrimonio.Cum hæc tá multa táq3 & uaria: &
præclara:& belli:& pacis tam breui tempore a filio Galeacio duce gesta
aío uolutasset Blãca maria mater:cum certe dignissimum censuit:qui se
tam difficili tanti imperii gubernãdi prouincia liberaret.Ad quod obeũ
dum eo magis adducebatᷣ:quod diuino quodam somno iam præsagi/
ret se nõ admodum diu futurá in uiuis. Sõnia auté fuit huiusmodi. Cũ

Bononia
Regium
Mutina
Pherdinãdus rex
Florẽtini
Imola
Bartholomæus collio
Fredericus comes urbini
Rubicon
Castrocarum
Fauentia
Sabbaudienses
Sabbatenses
Sabbati montes
Allobro/ges
Ager no/uariensis
Hyolãtis dux
Carolus rex
Blãca ífãtula dux
Filiber/tus dux
Galeaci/us dux
Blanca Ma.dux

post castigatissimũ cũ multa sobrietate ieiuniũ soluta iesset in somnũ ap
paruit ei quã qetissime dormiẽti (ita.n.uidebat̃) dux Frãciscus sportiam:
quẽ uel mortuũ uxor pudicissima æque amabat:atq; uitã suam.Is ĩ hæc
uerba eam adiř uisus est.Blãca Maria qua mihi ĩ uita iucũdius nihil fuit:
Iam quiescendi tempus aduenit.Nõ multo post una futuri sumus.in il
la cælesti patria:ubi omnia sunt plẽa trãquillitatis:& gaudii sempiterni.
Tuæ de me pientissime orationes apud clæmentissimum humani gene
ris redemptorem exaudiri meruerunt.Vides ornatũ meũ:ac uultus hila
ritatẽ.Nihil triste apud me est:nihil lugrubre.Apparuerat enim ĩ habitu
ducali:habereq; uidebat̃ supra caput auream illã coronam:quã Ladisla
us nobilissimus rex siciliæ dono miserat ad Philippũ Mariam ducẽ.Pro
sequebat̃ deĩde:suspice ad dexterã altius.Cõtẽplareq; illud sydus:q̃ mul
tis illustrat̃ stellis.Hæ ãgeli sunt:quoꝝ tu comitatu tolleris ĩ cælũ.Cum
primũ sydus id apparuerit:itineri te accinge:Nõ enim tibi diutius labo
rãdũ fuerit.Itaq; tãti:tamq; difficilis imperii gubernacula trad̃ Galeacio fi
lio:q etiã tibi monẽdus est:ut ꝑ acrimõia ĩgenii sui gerat oĩa moderate:
neque rei cuiquã magis cõfidat quã deo: q solus eũ tueri.potest reddere
que ĩcolumẽ.Nam humana cũcta præsidia uana sunt:nulliusq; momen
ti.Coniiciatq; oculos ad coronã:quæ paucis post ãnis ei debet̃:si iusticiæ
maluerit:q̃ cupiditati studere.Quibus dictis & ipse euanuit:& blãca som
no est soluta:secũ igit̃ ipa cõsyderãs q̃ dormiẽti apparuerãt:nihil sibi cũ ĩ
somnis:q̃ græci enypnia uocãt: esse iudicauit:nec item cum ui
sis:quæ sunt:cum hæc duo genera nihil post somnum
portendãt futurum:sed aut esse somnum hoc est oneriõ: aut
uisionem:quod horama appellatur:aut oraculum potius: quem
chresmon græci nominãt.Et omnia quam accuratissime dis
quirens non difficulter cõiectauit tria hæc genera ad futuras actiones
referri oportere.Itaq; admõito filio Galeacio ꝑ iussis paternis nihil ex ea
die aliud curabat:q̃ ea omnia q̃ ad aĩæ salutẽ spectabant.De qbus qdem
rebus quoniã satis multa ꝑ tempore sum:atq; loco antea locutus:luctui:
mæroriq; nimio fine imponẽdũ cẽseo nobilissime dux Galeaci:cũ bene:
atq; ꝑbeate cũ sanctissima tua matre blãca Maria actum sit:ꝑsertim cum
nihil unq̃ optarit ĩ uita:cuius nõ se uiderit affatim adeo cõpotem factã:
ut iam decessio magis metuenda foret in tanta humanaꝝ rerũ mutabili
tate:q̃ accessio expectãda.Itaq; soluta aliquando aduersæ omni cuiusq;
rei sollicitudĩe:& formidine boni atis suæ:pietatisq; pẽis euolarit ad cæ
lum Quãta p deum ĩmortalem cum animi æqtate arbitremur regiam
nostrã migrasse ex ac caliginosa uita in serenum illud cælesteq; domici
lium ĩ tanta ciuium oĩum:& populoꝝ beniuolẽtia:fide:cõcordia:obser
uãtia:quos æque amauit semꝑ atq; uitã ipsam:Quamobrem etiã mori
ens nõ desinebat mediolanẽsem populũ ĩter cæteros tibi præcipue com

Ladislaus rex Sicilia
Philippus Maria dux
enypnia
phantasmata
oniros
Mediolanum

mẽdare. Idq̃ iterum atq̃ iterũ. Id unũ dũtaxat ꝑinde adq̃ suspirãs: q̃ me
diolani diem obire ꝓpter ingrauescẽtem uim febris nequisset. Illud aũt
ĩ primis addebat ꝑmagnæ sibi esse cõsolatiõi: q̃ foret relictura te filiũ pi
entissimũ nõ ducẽ solũ ac principem tãti: & tam florẽtis ĩperii: uerũ etiã
beneficium: clæmẽtissimũq̃ patrem illustriũ tuoꝝ frũm. Quare cũ ĩtel-
ligebat iam sibi ad hãc humanã felicitatẽ nihil amplius optãdum esse in
uita: nihil etiã sibi ducẽdũ esse ĩtẽpestiuũ: nihil ĩmaturũ: quo diutius ĩter
homines laboraret: nec. n. se corpore moriturã existimabat mulier sapiẽ
tissima: quæ supstes foret ĩ liberis: at animi ĩmortalitate nõ se prius frui
didicerat: q̃ in illius conspectum ꝑuenisset: ad cuius imaginem: & simili-
Perora-tio tudinẽ nouerat se creatam. Igitur ut rem tãtam breui oratiõe comple
ctar: nõ mortua est: sed uiuit mater tua princeps illustrissime diua Blãca
Maria: quæ commutata hac temporali uita cum sempiterna illa iam id
præmii ĩ cælo adepta est: q̃ usq̃ optarat: cum esset in uiuis. Fruit̃ præsen
tia: fruitur uisu corã: fruitur consuetudine: & colloquio humani generis
redemptoris. Hunc rogat: hunc orat: hunc præcat̃: ut tibi semper in om
nibus rebus: actiõibusq̃ tuis & propitius adsit: & adiutor: teq̃ dirigat as
sidue ĩ uiam iusticiæ: atq̃ pietatis. Quæ cum ita sint: æquo nobis animo
ferenda est hæc omnis uel naturæ necessitas: uel uolũtas diuinæ mentis.
Nam ut nullũ malũ sit natura: ita q̃cquid ab deo est: id bonũ certe æque:
atque salutare ducendum esse nemo sanæ mentis ignorat.

Frãcisci philelphi oratio funebris pro Magnifico ducali Senatore: & cla-
rissimo equite aurato Philippo borrhomæo Comite haronæ.

p Erdifficile mihi profecte: & apprime laboriosum oblatum
esse dicendi argumentum intelligo uiri excelentissimi: qui
cum ipse consolandus sim: uos consolaturus aduenerim.
Quid enim non admodum doleam: atq̃ ingemiscam Phi-
Philip-pus bor-rhome-us lippi huius borrhomæi splẽdidissimi uiri obitum: in cuius
uita permagna erat bonis omnibus spes reposita? Quare cũ publicũ: &
cõmũe quoddam perfugium: atq̃ præsidium e medio uideam esse sub-
latum: iure mihi dolendum possum existimare. Itaq̃ merito libet mihi
exclamare. Oh duram: & ineuitabilem naturæ humanæ necessitatẽ: cui
nulla nostra remedia aduersant̃. Oh ĩexorabilẽ: & ĩmitẽ hominũ sortẽ:
quæ tum oprimis maxime: cũ nullas abs te putamus ĩpendere insidias:
Sed quo feror demẽs? leuaturus accersor nõ exasperaturus acerbitatem
cru dissimi uulneris. Vinciat̃ igit̃: obstrĩgaturque omnis animi dolor ra
tionis custodia: ut quem denique tempus tollet omnino: eum iam hinc
sedet prudẽtia: & cõsilium. Nam animus perturbatus ita sese abhorret:
ut recte iudicare nihil queat. Et quoniam uulgo putant non esse humãi
tatis solum: sed etiam iusticiæ luger̃ plurimum eius mortẽ: quem pluri
mũ dilexerimus: quæ adduci possint istiusmodi mæroris causæ: uidet̃

dicendum paucis.Namq; hæ diligentius cogitanti mihi offerunť quin-
ꝗ numero. Aut.n.dolemus noſtra cauſa:quod exiſtimemus ex alterius
morte magnis nos quibuſdã priuari cõmodis:aut illius cauſa:quoniã eũ
opinemur uitæ huius ſuauitaté amittere: aut qa arbitremur morté ſine
acerbiſſimo dolore accedere poſſe nemini:aut qđ uereamur fore: ut ani
mus ipe iterreat una cũ corpoꝛ:aut ꝓpter futuros apud iferos cruciatus.
Et dolere qdé noſtra cauſa hominis eſt ſeſe amãtis:nõ alterũ: ob eamq;
rem neꝗ magnanimi:neꝗ liberalis:qn potius ignaui prorſus nulliuſque
uiritutis. i morte aũt q dolor ieſſe poteſt:quæ ſimillima ſomno é adeo:
ut diogenes ille cyõ ſolutus i ſomnũ ãteaquã morereť.ueluti iocabũdus
dixerit fratre ſororé anticipari.Nã eadem uia:atque ui & morté:& ſom-
nũ fieri acutiſſimi philoſophi tradidere.Sed ut ſomno ita etiã morte ne
ſentiétes quidé corripimur. Qui uero céſent animos ſimul cum cor-
poribus iterire:hi ſane cũ maxime uidenť uiuere:mortui ſunt nõ ea ſcili
cet morte:qua huius uitæ curſum:munuſque explemus: neque: ea qua
peccato morimur:& deo uiuimus:ut iquit Apoſtolus: Cõſepulti enim
ſumus cũ illo ꝑ baptiſmũ i morté: ſed ea potius:quæ eſt peccati: de qua
etiã ſcriptũ legiť:aĩa quæ peccat:ipa morieť. Futuri aũt apud iferos cru
ciatus illis horédi ſunt:q ſemetipſos cũ uiuerét hãc mortalé uitã:p omne
flagitii imanitatiſque genus quã fœdiſſime uolutarũt. Nõ Philippo bor
rhomæo:cuius uniuerſam uitam plenã fuiſſe honeſtatis:& officii noſtis
oés.Quis.n.unoi Philippo cõtinétior:quis modeſtior? quis cõſtãtior? qs
i omni re moderatior.Nã & humãitate:& beneficétia ſemp quãta fuerit:
nemo eſt:qué lateat:& nõ mõ nemini unquã iniuriã itulit:ſed ne cuiquã
iferreť:oĩ ope:opaq; curabat.Religiõis eius:& pietatis ſtudiũ ne parietes
quidé ipſi ignorant.Intelligebat eim homo prudétiſſimus nõ eſſe i hac
mũdana uita patriã noſtrã:ſed i cælo.Et quãdiu hic ꝑegrinamur: opor-
tere nos meminiſſe illius patriæ:ubi noſtra mãſio futura ſit ſempiterna.
Quare ut ab oĩ cõtagiõe peccati:& maleficio abſtinebat:ita die: noctuq;
aliud nihil neq; agebat:neq; cogitabat quam proſtratis:& cõculcatis tur
bulétiſſimis animi motibus:ad illius ſe uoluntaté componeret: atq; con
firmaret:ad cuius imaginem:& ſimilitudiné factus eſſet.Nullius inquã
nũc ſuppliciis eſt obiectus inocétiſſimus:& optimus uir Philippus Bor-
rhomæus:ſed illis fruiť p̃miis:quæ in cælo his ꝓpoſita ſunt qui dum i
huius uitæ curriculo ſe exercent:quam minimã ſibi ſocietatem cum cor
poribus eſſe ſinunt.Nã quã mihi fabuleť quiſpiã uitæ ſuauitaté? Quæ
nã eſt i hac ꝓcelloſa uita ſuauitas? quæ trãqllitas:quæ reqes ulla? Quod
ſi quam tandé ſuauitaté deprauata hominũ ratio ſibi finxerit: non tam
eius acceſſio ulla optanda fuerat in Philippo:quã metuenda ſeceſſio. Im
plerat iam quitum ætatis & quadrageſimum ãnũ ualitudine proſpa: &
eadé integritate ſenſuũ;qua ab ineũte adoleſcétia ſemp fuit. Bona uero

Quinq; lugendi cauſæ
Prima cã
Secũda cã
Dioge-nes cyon
Philoſo-phi
Tertia cã
Apoſto-lus
Quarta cauſa
Humani tas
Beneficé-tia
Religio
Philip-pus Bor-rhomæ-us
Vitaliãus

30

externa quæ animo bene ĩſtituto erãt maiora alia expectanda? Natus eſt Vitalião pr̃e uiro in omni genere laudis ꝓbatiſſimo: quo uno illuſtriſſimus ille & ſapiẽtiſſimus dux Philippus uix habuit apd' ſe qcq̃ aut carius: aut ſplẽdidius. Vitaliãoꝝ aũt originẽ altius ſiqs repetere uoluerit: ĩuẽiet eã manare a Vitalião ãtiqſſimo totius Venetiæ rege: a quo etiã ĩpo fluxiſſe comptũ eſt ſanctiſſimã Virginẽ hãc iuſtĩam: cuius ſacratiſſimũ nomẽ p tot religioſiſſima monaſteria ĩ uniuerſo ꝓpe orbe terraꝝ celebrat. Sed ne curioſius q̃ par ẽ: uetera cõſectemur: & ut reliquas etiã affinitates propinquitates: neceſſitudines: quæ ſunt fere innumerabiles: breuitatis gratia prætereamus: reliqt: ut oẽs ſcitis: nobiliſſimus uir Philippus borrhomæus filias tris: eaſq; pudiciſſimas: filios uero duos Nõne ex illarũ honeſtiſſimis matrimoniis tris ſibi clariſſimas potẽtiſſimaſq; familias perpetuo affinitatis: ac beniuolẽtiæ uĩculo cõiunxit Ruſconeos comi: Vicecomites mediolãi. Parmæ autem rufos? Nam ex huius Iohãnis cõiugio ornatiſſimi eqtis aurati: ĩ quo uno patritæ auitæq; uirtutes mirificæ reſurgũt: Magnificos carpi dominos habebat affinis. De Vitalião autẽ ingenti ſpe puero: quẽ hic præſentem lugubrẽq; uidetis: nõdũ p ætatem ei licuerat aliã curã cape: q̃ id p̃ſtat: ut & fratris: & ſui q̃ ſimillimus foret. Quid eĩ loquar de patriæ ſplẽdore: q qualis q̃tuſq; ſit ſatis: ſupque patet: cum de eius maioribus ſum locutus. Nã ſiue Patauinũ Philippũ dixerimus: ſiue mediolanẽſem: patria natus eſt & uetere: & ĩ primis ĩclyta. Nam patauiũ troianus antenor cõdidit: q qcqd iacet ĩter alpes: & ſinũ adriaticũ magna ſua cũ laude ſubiugauit. Mediolanũ uero ab Heduis. Galliſq; trãſalpinis cõditũ eſſe cõſtat: q ipſum nomẽ accepit ab urpe priſca illa: & nobili Mediolano: quæ ĩ xanthonibus adhuc extat. Quãti autem Mediolanẽſem hãc urbẽ fieri oporteat: ex eius rebus tam multis: & tam præclaris cũ ſuperioribus ſæculis: tũ noſtra etiã tempeſtate aſſidue geſtis nõ obſcure iudicari poteſt. accedũt opes: & ampliſſimæ facultates: qbus cæteris Mediolanẽſibus oĩbus poſt ĩpos principes ſupior philippus erat: atq; habebat. Dominabat enim nõ angleriæ: & haronæ ſolum: cuius erat Comes: ſed aliis quoq; nonnullis municipiis: & caſtellis. Quid enim meminero: uel militiæ: uel ſenatorii ordinis ĩſignia: qbus a diuo principe nr̃o ꝓpter eximias eius: illuſtriſq; uirtutes ornatus eſt. Quã uero carus eſſet: & piucundus uniuerſis ciuibus: atq; pegrinis: ex p̃ſentis funeris pompa licet aĩaduertere. Quid ſi duo maxĩe ĩ oĩ rep. expetũt: honos: & utilitas: ĩ qbus ĩpis pmagnã poſitã uoluptatẽ rentur: qd uni Philippo defuit in tantis uel ſuis: uel fortunæ cõmodis ad uitæ ſuauitatẽ. Tẽpeſtiue igit exceſſit ex hac uita turbulẽtiſſima in eã ꝓfecturus uitã: quæ nulli eſt motui: nulli mutabilitati ſubiecta. An fortaſſe neſcimus: quo diutius uiuitur: eo magis peccatur? Itaq; optãda profecto eſt ea mors: cuius ĩteruentu fit: ne culpa reddatur quottidie cumulatior. Quod ſi Ariſtippus uoluptarius ille

Philippus dux
Vitaliãorũ origo
Vitalianus rex
Iuſtina
Philippus Borrhomeuſ
Ruſcões
Comum
Vicecomites
Mediola.
Rufi
Parma
Philippus
Patauiũ
Antenor
troianus
Alpes
Mediolanum
Hedui
Galli
Xãthões
Angleria
Harona
Mũicipia
Caſtella
Pompa
Honos
Vtilitas
Voluptas
Philippus
Mors
Ariſtippus

Cyrenaicus:quo uitæ cõsuleret:qcquid nummorum ferebat secum:abiecisse fertur:nos:quo uitã possideamus æternã:miserabilem uitam hanc: atq; ærumnosam:quæ & caduca est:& lubrica:& icerta:tãti ducẽdã arbitrabimur? Cupio:iquit Paulus : dissolui:& esse cũ Cristo. Quis uero cũ Christo futurus sit:ubi se minus eius imitatorem gesserit? Quod si ille nr̃a cã mori uoluit nos ꝓpter nos ipos dubitemus mori? Nec ei ea mors mala esse ullo pacto põt : q̃ ubi aduenerit:oĩ malo nos liberat.at dixerit qspiã qd' uitã tollit:nõ malũ esse nõ põt.Nec illud rursus ĩ bõis nõ ẽ habẽdũ p qd' uitã adipiscimur sempiternã.Nisi boni plurimũ esset in morte: nũquã dixisset sapiẽtissimus ille Dauit.Preciosa ĩ cõspectu domini mors sanctorũ eius.Quod si beneficio Mortis terrestri hac omni mortalitate: pturbatiõibusq; exuti ĩmortalitatẽ simul cũ trãquillitate ĩduimur: si ne resurgere quidẽ licet:nisi animi a corpore separatio ãtec esserit.Nolimus p deũ ĩmortalẽ:nolimus mortẽ ĩ malis ducere:quæ aut ẽ optima:aut optimorũ bonorũ causa.Itaq; ponẽdæ sunt lachrymæ:reprimẽdi gemitus: & animi dolor sedãdus penitus.Nã cũ omnis perturbatio grauis sit: omniũ tamẽ molestissima est:& pniciosissima ægritudo:cuius ui atq; impetu sæpe factũ legimus:audiuimus:uidimus:alios ĩ ægrotationes ĩcurabilis ĩcidisse:alios furore: insaniaq; correptos:alios sibi manũ cõsciuisse.Et ne ꝓlixius nostra protrahatur oratio:prudẽtissimus ille mihi uideri debet:q & naturæ legi nõ aduersat̃:& æquo aĩo fert necessitatem.

Cyrenaicus | Paulus apostolus | Iesus xp̃s | Dauid | Dolor | Aegritudo

Quæ qdẽ or̃o habita est ĩ tẽplo Diui Frãcisci.xiii.kalẽdas semptẽbris anno a Natali xp̃ião Millesimo quadrigentesimo sexagesimo quarto.

Francisci Philelphi oratio funebris ꝓ magnifico eqte aurato ducaliq; Senatore Stefano frederico todeschino.

q Vamquam nõ obscure futurũ aĩaduertam illustres uiri & amplissimi pr̃es:ut mea hæc omnis de Stefani frederici todeschini obitu hominis sane & præstãtis & magni tumultuaria cõsolatio non tam ꝑsuasionis apud uos locũ quam impetitudinis cõsequatur:uolui tamen in hac uehæmẽti: ac ꝓpe cõmuni omnium uestrum acerbitate pertinacius eoꝝ uoluntati refragari:qui apud me & auctoritate & gratia ualere plurimum: & possunt & debent.Nam si alia etiam omnia quæ huic tãto tam pio:tam singulari tam eximio muneri pernecessaria sunt mihi adessent : quæ certe adesse nequaquã sentio:duo tamen sunt:quibus nõ temere a dicẽdo nõ deterreor. Quo enim pacto aut ausit aut speret qspiã cõsolari alios : qui uel ĩ primis cõsolãdus ipse sit.Nõ enim possum nõ dolere & grauiter & permoleste ferre eius uiri obitum:cuius uita tũ nostro diuo prĩcipi Philippo Mariæ anglo suauissimis suis moribus periucũda tum bonis omnibus grata.Quippe qui intelligerent cõmune sibi quoddam & firmissimum patrocinium præsidium opem in eius salute positam ac locatum

Stefanus fredricus

31

eſſe: his igitur non abſurde cum officii aut auxilii quicq̃ uel aduerſis uel
ſecũdis ĩ rebus ſuis deſyderant. Virgilianum illud liceat crebra memoria
atq; lachrymis uſurpare. Quis te palinure deorũ erupuit nobis? Quod
autem ſecundo loco me ab huiuſmodi oratione magis atq; magis de
hortatur: eſt recentior & inuſitatus dolor acerbi uulneris: cui ſi mederi ĩ
tempeſtiue ſtudeo: uereor ne uim doloris aggruaſcam potius q̃ ulla ex
parte leuem: faciam tamen neceſſe eſt quod imperiti medici nonnũquã
ſolent: q ubi grauius ægrotantes curãdos acceperunt: ueriti ne ſi diutius
tardarũt fore ut morbus & ĩualeſcat: & incrudeſcat magis: nõ graues ſo
lũ ſed etiã ꝑiculoſas curationes adhibent. Et ita fit fortuna quadã: ut quã
ſana ratio dſperarat: temeritas bonã ſæpe ualitudinẽ afferat. Nolim autẽ
miretur qſquã: ſi in hoc ſubito & repẽtino dolore ac luctu ſubita quoq;
Demad̃s & repentina noſtra erit oratio: ſapiatq; Demaden magis quã Demoſthe
Demo- nem. Ex tempore enim mihi dicedũ fuit nullo apparatu nulla præmedi
ſthenes tatiõe nullo ordine uti licuit tanquam tumultuarius Miles in aciem de
ſcẽdo. Magna profecto iactura nobis: & ea pœne ĩtollerabilis patres am-
pliſſimi in huius Magnifici & excellẽtis uiri Todeſchini obitu facta eſt:
Amiſſimus eĩ eũ q mullius officii: nullius bonitatis nullius erat uirtutis
exps. Nã cũ ab ĩeũte ætate accepiſſet duas eſſe uirtutes ac uias hominũ ãi
mis ꝓpoſitas quarum altera per temporales actiones: altera quæ in con
templãdis æternis rebus uerſatur perueniretur ad deum non ſolũ ut ſci
ret: ſed longe magis ut ſaperet operam omnem ſuã induſtriam omnem
Iob diligentiã accõmodauit. Memoria enim tenebat quod Iob uir ſanctiſ-
ſimus loquebatur: pietatem ſapientiam eſſe: malis autem abſtinere ſcien
tiam. Nihil uero magis eſſe ex media pietate quam deũ colere: quippe
qui & uera & unica ſapientia ſit: & omnis rerum temporalium ſcientia
Paulus ab ipſo manat id quod tum allii nonnulli tum apoſtolus Paulus plane-
apoſto- docet: inquiens. Alii quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ: alii ſer
lus mo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum. Quamobrem non ſolum
has nobiles inferioriſque uirtutes prudentiam: iuſticiam: fortitudinem:
temperantiam egregie in omnem uitam ſequutus eſt Todeſchinus: ſed
multo magis atq; magis ſapientiam ipſam. Intelligebat enim per hu-
iuſcemodi temporalium rerum cognitionem: & humanæ turpitudinis
fugam iter ſibi quoddam parari ad immortalem deum: quod tamen ſe
nunquam eſſe ad eum omnino deducturum: niſi & pium ipſe ſe & illi-
us incompræhenſibilis & ineffabilis maieſtatis indeffeſſum obſeruatio-
rem cultoremque præſtitiſſet. Itaque nihil tanti faciebat quanti diuinã
religiõem. Ea ſe recreabat & reficiebat: ea ſe dies nocteſq; oblectabat: nec
illorum quicquam aut omittebat aut prætermittebat: quæ ſacroſancta
chriſtiana fide præcipiantur. Tunc ſe ſancti & boni uiri officio maxime
fungi arbitrabatur: cum nihil quod a diuina lege abhorreret: ſed quod

ſas piumque uidiſſet: factitaret. Prædicare palam conſueuerat quod
Pauſanias pliſtonatis filius: cuipiam olim reſponderat: leges uiris non le Pauſaīas
gibus uiros dominari oportere. Et quoniam omni in re deum ſemper
ante oculos poneret: cui nihil occultum eſſe iudicabat: nihil erat eius fi/
de conſtantius nihil certius nec promiſſi pœnitebat unquá: Ea.n. in pro
mittendo grauitate utebatur & ita metiri omnia ac cōſpicere ſtudebat:
ut nemini unquam iniuriam faceret. Qua ī re illud regis Ageſilai mini/ Ageſila/
me ꝑbabat: cui cū quidam aliquádo diceret. At ꝑmiſiſti: eodemꝗ ſæpi us rex
us reuolueret Ita mehercule ꝑmiſſi īquit: ſi iſtud quidé eſt iuſtū: ſin au/
tem iniuſtum locutus ſum non ꝑmiſſi. Nihil enim neꝗ ꝑmittendum
neꝗ ullo pacto per ſimulationem diſſimultationemue dicendū eſſe cen
ſebat: quod a iuſticia honeſtateque foret alienum. Itaque Agin illū: qué Agis.
lacedemoniorꝝ ultimum regem ꝓdidere: mirum immodum laudabat:
qui cū parentes ut quippiá per iniuſticiam ſua gratia ageret hortarétur
ac rogarent. Vbi aliquandiu contradixiſſet & illi nixius urgerét ait: Quá
diu apud uos fui nullam tenebam iuſticiæ notioné. At poſteaquam me
patriæ tradidiſtis huiuſꝗ uiribus itemque iuſticia atque ꝓbitate ꝓ uiri
li parte īſtituiſtis: hæc enitar: & non uos ſequi. Et quia uultis me quæ op
tima ſunt agere: optima uero ſunt: quæ iuſta fuerit: cū hōī priuato tum
ualde magis prīcipi: quæ uultis agam: quæ dicitis miſſa faciam. Nō igit
mirari quenquam oportet: ſi tanta cum æquitate moderatione & abſti/
nentia ius omnibus diceret: ſi nullius nec precibus nec opibus a iuſticiæ
& pietatis regula dimoueri unquam potuit: adeo erat & magno & inui
cto & elato animo: ut nulla earum rerū cupiditate caperetur: quas uul/
gus maxime haberet ī ꝑtio: Quotus enim quiſquá eſt: qui ſi cui negotio
procuratiōiue præfuerit: nō iure poſſit repetūdarꝝ arceſſi? nequaquá
hi cū aīmo ſecū reputát: quod & prudéter & uer Alchanes thelecri filius Alcháes
aliquádo reſpondit. Nam cum quis percunctaretur: quá obrem a meſe
nitis munera nō accepiſſet: Quoniam ii accepiſſem īquit: leges pace frui
nequiuiſſent: At cum Thodeſchinus ei a noſtro humaniſſimo principe
magiſtratui præfectus eſſet: quo nullus alius īter īſubres ligureſque om
nis neque maior eſt neque illuſtrior: Quippe quod eius diciōi iuriſque
reddendo omnes ſacerdotum omnium dignitates: quæ permultæ áplif
ſimæque ſunt: ſubiiciuntur ac parent: non modo a nemine munera un/
quam accepit: ſed eos etiam pro ſua grauitate acerrime caſtigabat: Qui
uel poſt iudicatam cauſam diſceptatiōemque omnino compoſitam &
tráquillam huiuſmodi aliquid ſibi detuliſſent: Exiſtimabat enim homo
prudentiſſimus decere iudicem & magnum uirum non corruptela ſo/
lum ſed omni corruptelæ & auariciæ ſuſpitione uacuum eſſe. Proindeꝗ M.Curi/
&.M.Curii factum: quia a ſamnitibus aurum dono miſſum noluiſſet ac us Photi/
cipere: non poterat non probare: & quod Photion athenienſis his reſpō on

derat: qui centũ ad se talenta donaturi attulissent: laudibus ad cælum ex
Alexáder rex
tollebat. Nam cũ rex Alexáder regale id pulcherrimumq; munus ad eũ misisset: núcios rogauit photion qd tádé í toto atheniesiũ numero se solũ alexáder ea pecunia donaret: q cũ respõdissent: quoniá solũ ipsum alexáder duceret: & bonũ & æquũ uirũ: ꝓinđ ait sinat me: & uideri & esse talé. Quis igitur heu talé & tátum uirum non iure nobis ereptum doleat: ꝑsertim ac turbulentissima tempestate cũ eius tũ præsentia tum uirtute maxime opus esset. Nõ enim is erat: qui titanum: ut ita dicamus ac gigátum genere se natum existimaret. Nam qui ex illis ortũ sibi uédicarent: perpetuas cum deo inimicitias gerere: ab eoq; puniri nõ dubitabat. Sed quod iustis omnibus inocétibusq; uiris cõmũe est: & ab deo se certe opinabať: & ad deũ reditũ sibi facilem expeditũq; patere. Nos enim dii colo niá inferiorem hũc orbé incolere: quia & coloniæ ciuitatũ illaꝝ a quibus
Agis
missæ fuerunt: & iura & leges seq obseruareq; cõsueuerint: itidem & nos diuinæ iusticiæ atq; pietati lege cælesti obstrictos esse. Quod si religiose castæq; tueremur: breui fore: ut tanquá ex laboriosa quadá peregrinatio ne atq; exilio potius q̃ carcere ex ac mortali uita moleq; corporea í ciuita té patriá í cælesté libertaté í beatitudiné sempiterná reuocaremur. Itaq; stultos & ísanos appellabat: qui uétri & somno dediti: q uel inanibus uel turpissimis obnoxii libidinibus: nec unde uenissent: nec quo redeũdum foret: nec qui tandem ipsi essent cogitarét. Nec enim uos corpus esse: sed aliquid maius corpore multoq; præstátius & diuinius. Ná minime dici frustra uos ad dei imaginem creatos. Præterea nũquam ignorauit antiquũ illud siue dei Apollinis: siue sapiétis alicuius dicere maluerimus: & apud omnes celebratum: grauissimũq; præceptũ. Nosce te ipsum. Nam aliud nihil esse interpretabať seipsum noscere: q̃ ut & animũ suũ esse im mortalem: & corpus mortale quisq; cognosceret. Quæcunq; igitur age ret: quæcũq; diceret: quæcũq; deniq; cogitaret ad immortalitaté animi: ad beatam uitam: cælestemq; referebat. Memierat quod Simonides poe
Simonides Pausáias
ta Pausaniæ regi lacædemoniorum consuluerat se hominem esse. Memi nerat bonorũ morté nõ esse interitum omnia dissipantem: atq; delenté: sed uel separationem quandam animi a corpore: hoc est ímortalis uitæ
Plutarchus
a uita mortali: uel sempiternum somnum: ut Plutarchus ait. Tam diu auté sempiternum: quo ad cælestis illa tuba ísonuerit. His igitur cogitatióibus Todeschinus utens: ac sese per omnes humanæ: ac diuinæ uirtu tis modos exercens: & deo carus: & hominibus admirádus est redditus. Nõ enim sine quadam diuina dilectiõe: atq; benignitate tátá í huius sæ culi fluctibus: ac naufragiis ꝓsperitaté ad ultimam usq; diem expertus est: & eá certe prosperitatem propterea firmam: atq; immutabilé: quod
Leutichydes
omnia deo: & non fortunæ: quod leutychides etiam ille primus monebat: semper credidisset. Qui enim spem suam in deo collocarit: nunq̃ se

ſua fallit ſpes. Reſpicit ſemper deus pios: & iuſtos hoíes: eoſq; nõ modo
tuet́: ſed rebus ſecundis oíbus auget atq; amplificat. Veꝝ quid cæleſtia:
quæq; ſupra nos ſunt: pluribus cõſectemur? Quáti eſſet hic uir floretiſ-
ſimus faciũdus: ſatis nobis illuſtrium uiroꝝ: laudatiſſimarũq; uirtutũ
optimus eſtimator: p̃miatorq; oſtendit ſapientiſſimus prĩceps noſter: q
ubi mirabili illa ſua acutiſſimi ingenii ui: & diuino quodã mẽtis aſpectu
oĩa diligentiſſime rimatus penitus pſpexiſſet: nihil in eo eſſe qd' minus
fidẽ: & integritatem ſaperet. Quẽ adhuc infans a patre ſummo principe
ad ſeſe inſtituendũ: formãdumq; acceperat: non aliter ſemp apud ſe ha-
buit: & omni honore dignatus: pſecutuſq; eſt: q̃ uel chironẽ: uel phœni Chiron
cem Achilles tradit́: nec id quidẽ ab re: animaduertebat eni in Todeſchi Phœnix
no facilitatem: humanitatẽ: & modeſtiam ſingularem: mirificam animi Achiles
conſtantiã: atq; magnitudinem reꝝ gerendarum intelligentiã nõ uulga
rem: eximiam grauitatẽ quadam ingenua comitate conditã: præcipuã
innocentiam: egregiã equitatem: fidem ĩcorruptã: pietatem inauditam.
Quæ certe ſingillatim oĩa: aliaq; permulta: dũ mecũ ipſe conſidero: non
poſſum equidẽ eius obitu: nõ uehementer moueri: angi excruciari. Nec
ſtoicis aſſentior qui quod natura fieri nõ poteſt: ægritudinẽ omnẽ amo
uent: non enim ſum animo perfracto: ſaxeo: ferreo: adamantino. Verũ
cum rurſus expendo me: & qua cõditione nati omnes ſumus ĩtueor: fa-
cile intelligo huiuſmodi omnem dolorem fruſtra a nobis ſuſcipi. Quid
enim per immortalẽ deũ tantopere mouere nõ debet? Nõ uolumus cũ
natura pugnare? Quæ tãta demẽtia nobis eſt? Quæ deliratio? Quæ tã-
ta demũ inſania? An illud: quod græcoꝝ ſapientiſſimus apud Homerũ
ulyſſes loquit́: nunq̃ audiuimus. Nihil homine ĩfirmius tellus aĩalia nu Vlyſſes
trit. Inter cuncta magis. An qui mortales nati ſumus perinde atq; dei ſi-
miles qñi potius ſupra deũ. (Nã deus ipſe mori etiã uoluit:) ueluti cum
deoipſo quo ĩmortales futuri ſumus: contendere audemus? an ignora-
mus nõ in hoc terreno cœno: ſed in cæleſti illa: & triumphali gloria im-
mortalitatẽ parari nobis. Homo enim: ut inquit Plato: nõ terræ: neq; ĩ- Plato
mobilis plãta ẽ: ſed cæli: cuius caput: in quo mẽtẽ: & rationẽ: & intellectũ
poſuit. Et ex quo reliquũ corpus uerſum ad terrã pdeat: ueluti radix ſit
erectũ ad cælũ. Quid præterea hæc uita: quæ tot tẽpeſtatibus: tot nau-
fragiis: tot incendiis: tot ruinis obnoxia erumnoſa plane mors eſt: adeo
delectare nos debet: ut cum eius ergaſtulis: & uinculis noſtri aliqui libe-
rantur: flere: lamẽtari: lugere nõ deſinamus. Non iniuria illud prudẽtiſ-
ſimi ducis Epaminõdæ dictũ uideo a ueteribus laudari: qui cũ tempo- Epami-
re leuictricæ cladis audiſſet bonũ quendam & fortem uiꝝ animam ef- nondas
flaſſe. O Hercules inquit: quod ocium uir hic nactus eſt: ut inter tot ne-
gocia: ac turbationes p egrotationẽ ex hac uita diſceſſerit: diſceſſit inquã
Todeſchinus ex hac mortali uita ætate iam ultima mente ſana: & ſenſi-

bus integris:post omnia:quæ externa uocātur bona ī mediis totius Ita-
liæ ꝓcellis:ac fluctibus. Et ita discessit ut quoniā bene: ac beate uixerat:
mortē:quam inuocare nō cogeret:felicissimā sibi duceret. Nam cum sci
ret eum male uiuere:qui semꝑ ī uita fore se putaret:ita boni animi semꝑ
studuit:ut nihil ei inopinatū posset accidere:& mortem ipsam quando
cūq; ueniret nō inuitus expectaret. Quibus quidē orōnibus id tandem
est mea sententia assecutus: ut quod semp optarat:nūc ꝑ hanc:quā mor
tem uulgo appellamus:īmortalis effectus īmortalem deum corā aspici
at:& quod humano generi ultimū:sempiternūq; bonum est:& uero:&
solido:& incōmutabili:& æterno fruatur gaudio. Quare nolimus ob-
secro Patres amplissimi uæhementius dolore affici:quā oporteat: & qd
non diu post tempus docebit:huiusmodi necessitatem æquo animo fe-
rendam esse. Iam hinc ratio ipsa docere nos īcipiat:ne nostro uideamur
non alterius torqueri incommodo:& alienæ quodāmodo inuidere feli
citati. Mediolani in templo diui Ambrosii. M.cccc.xl.

ORATIONES NVPTIALES.

FRANCISCI Philelphi oratio de inita societate inter illustrissimos Duces Bonā eiusq; filium Iohānem Galeacium & Herculē æstensem.

Exordiū cum di-uisione a

ARISTOTELES ILLE PERIPATETICVS: Qui ob singularem quandā:ac prope diuinam ingenii acrimoniam: & uarietatem:magnitudinēq; doctrinæ: & diligentiā præterea indefessam:atq; incōparabilem inter uniuersos philosophos habitus est illustris: docet in iis præceptis: quæ ad

Alexāder rex

Alexandrum macedoniæ regem reliquit scripta:opus esse in omni rerū publicaꝝ genere eorum societatem constituere:qui & potentissimi sint & in proximo habitent:quo tum adesse tempestiue īuicē:tum usui mutuo esse possint. Quæ autem societas aut coniūctior:aut conuenientior aut etiā certior ac tutior q̄ ea offerri queat:quæ maxime est secundū naturam:& deum? Scimus hoīem ex oībus animātibus natū ad societatē:

Narratio Bōa dux Iohānes Galeacius dux Hercules æsten. anna maria alphōsus æstēsis Amplificatio

& hūc deū omnipotentē ubi creasset. in amœno illo: atq; iucundissimo delitiaꝝ:paradiso īpoluti uinculo matrimonii cōtinuo munisse: atq; decorasse:cū ait. Crescite:& multiplicamini:terramq; replete. Sapiētissime igit̄:atq; optime gloriosissimi pricipes Bona simul cū Iohāne Galeacio filio Mediolanēsium ducis: & uos itē magnifici oratores Bonifaci aquobibe:Nicolaeq; Roberthe iurisconsulte:q noīe ac uice illustrissimi ducis Herculis æstēsis hic adestis:cū uobis ipsis:tum uestræ posteritati consuluisti:quis ꝑ sacratissimū coniugii uinculū īnocētissimæ infantulæ Annæ Mariæ uicecomitis:& ꝓclaræ indolis Alphōsi æstēsis: q & ipse item est īfantulus:eam hoc die initis societatē:quæ utriq; principatui & decori plurimo:& utilitati nō mediocri futura est. Cæteꝝ ut rem oēm præstantissimi senatores & uos alii ducales magistratus: uiriq; nobilissimi

apertius intelligatis & melius:conuenerunt inuictissimi nostri duces cũ
excellẽtissimo duce Hercule:ut pro mutua beniuolentia: beneficiisq̃ q̃/
plurimis citro:ultroq̃ collatis ad ꝑpetuá societaté utriusq̃ principatus
Anna Maria ducis Bonæ filia & Iohãnis huius Galeacii ducis soror con
iugatur ꝑ legitimi ius matrimonii Alphõso Herculis ducis filio primo
genito.Quod.n.ad tantæ rei cõfirmationé:ac stabilimentũ potest aliud
sacramentum interuenire aut uenerabilius:aut incorruptibile magis:q̃
quod in primis parentibus suo ineffabili ore statuit deus optimus maxi
mus ꝑ cõiugii sanctitaté Nõne Christus etiá ipse humani redéptor ge/
neris in cõiugio nasci uoluit? qui ad nuptias quoq̃ inuitatus nõ inter/
fuit mõ:sed eas ornauit: ac iuuit:cum aquá uertit in uinũ.Quinetiam
apud priscam illá gentilitaté quáto in honore habitũ coniugium fuerit
satis dilucide declarat nobis perpulchra illa:atq̃ perurbana fictio pœta/
rum:qui perhibẽt Cecropa primũ extitisse inuentoré:auctoréq̃ matri/
monii:eũdemq̃ fuisse dissimili corporis figura:quippe q̃ a dimidio sur/
sum repræsentaret hoíem:inferiore auté parte bæstiam.Vertisse hũc:sci
licet uolunt incõpositam illá:& incontinenté hominum uitam:q̃ bestia
rum more in mõtibus:ac siluis passim nullis certis neq̃ nuptiis:nec legi
bus:nec domiciliis uagabát:in usum ciuilem:atq̃ coniugalem.Itaq̃ ob
tantæ rei gloriá Cecrops ab Atheniensibus pro deo & habitus est:& cul
tus:a cuius etiá nomine ii sunt Cecropidæ appellati:& urbs athenæ ce/
cropis.Et sunt hi sane duo principatus nõ finitimi solũ:sed iis muniti ci
uitatibus:quæ nullá Italiæ potentiá metuát.Thesauris uero tot:tantisq̃
abũdát:ut & í pace oém alioꝝ ornatũ superẽt:& siqua bellandi:ut fit:ne/
cessitas acciderit:possit & terra:& mari copias maximas:robustissimasq̃
parare.Ad hæc q̃ ꝑsentes affinitates inter se conueniát:expediam paucis:
nec altius repetá:ne q̃ dicendo gratus audientibus esse uelim:afferá ꝓly/
xitate ipsa fastidiũ.Quattuor mihi reqréda occurrũt in quolibet matri/
monio:nec ea qdé in spõso minus:q̃ í ipsa spõsa ꝓbitas:pulchritudo:no
bilitas diuitiæ.Probitas hoc tépore nõ tá in ipsis infantulis é cõsideráda:
q̃ in parétibus:Ná ea ætate sũt:ut spem de se optimá ex educatiõe dunta
xat nobis ꝑstare uideant.Alphõsus cũ ab íclyta mr̃e Leonora regis Pher
dinádi filia & altat:& educet:nõ debet nõ egregios de se fructus pollice
ri.Est.n.leonora nullius uirtutis inops:Nam de Bona íclyta duce nostra
quæ possint laudes a quoq̃ excogitari:quibus ip̃a nõ supet oém hoíum
opinioné?Prætereo eius pudiciciá: humanitaté : benignitaté: modestiá:
cõtinentiá:religioné:sanctimoniá:clæmentiá: & omne deniq̃ bonitatis
genus.Vidistis certe uos oés:uidistis inq̃:quáta cũ aí magnitudine: ac ro
bore ꝓximis domesticæ cõiuratiõi; tumultibus illis nocturnis uel furo
ribus potius occurerit.Quo ipso in discrimine táto:táq̃ repentino: atq̃
inopiato:& formidabili qs nõ miret:atq̃ obstupescat itrepidũ: íuictũq̃

Confir/
matio
Christus
Cecrops
ateniéses
Cecropi/
dæ
Athenæ
Cecropis
Amplifi/
catio
Italia
Quattu/
or í cõiu/
gio reqri
ꝓbitas.i.
alphõsus
Leonora
dux
pherdiná
dus rex
Bõa dux

Myrina heroicæ bonæ aĩum: q̃ incredibili quadá cũ fiducia uoluerit arma cape:
Pẽtesilea atqꝫ arcé egredi: manũqꝫ cõserere cõminus cũ ꝑditissimis tãti: tamqꝫ tru
Tomyris culẽti: atqꝫ ĩ manis sceleris auctoribus? Quam ergo Myrinã: q̃ Penthesi-
Pulchri- leã q̃ Tomyrin magnamĩæ huic uiragini cõparemus: q̃ in tãta aĩoꝝ cõ-
tudo .ii sternatione tã preclarũ facinus uel sola aggredi nõ pertimuerit? Huius-
Nobilitas modi igiť nata: educataqꝫ uiragine Anna Maria talis spnosa futura est:
.iii. quæ nulla ꝓbitate sperãda sit matre ipsa inferior. De pulchritudine aũt
pherdinã utriusqꝫ uel ex hac diiudicare possumus & sponsã: & sponsum ea uigere
dus rex formæ bonitate: ut cũ ãgelica specie quadá existimẽť compandi. Quot
Alphon si de nobilitate utriusqꝫ ꝓ dignitate loq uoluero: dies me deficiat. Nã ma
sus rex ternũ Alphõsi genus auum refert. Pherdinandũ regẽ manu ꝓfecto stre
Hercules nuum: & aĩo fractũ. Quid. n. memĩero Alphõsum proauũ illum: q talis
dux tantusqꝫ fuit: ut nõ absurde cũ omni antiqtate potuerit de regia maiesta
pherdinã te contẽdere? Nam pater Hercules quãtam de se laudẽ polliceatur: ꝓ-
dus rex bãt eius res clarissime gestæ cũ sub alphõso: & Pherdinãdo regibus nobi
Borsius lissimis: cũ multo clarius ĩ recuperãdo: seruãdoqꝫ patrito auitoqꝫ princi-
dux patu. Quis aũt ẽ nescius: q̃ta in luce uixerit splẽdidissimus dux Borsius:
Leonelus qui oĩum primus ducalẽ dignitatẽ ĩuexit in æstẽsem ꝓsapiã? Cuius fra-
marchio ter Leonellus marchio doctrinæ splẽdore cæteros suæ ætatis principes
Nicolaus antecelluit. At Nicolaus hoꝝ omniũ pater nulla uirtute carẽs ĩmortalita
marchio tis sibi memoriã cõparauit. Annæ aũt Mariæ genus unde originẽ ducat
anna Ma nemo est: quẽ censeã præterire: Nã maternũ non solum a Sabbaudiensi
ria bus: q allobroges sunt: manat prĩcipibus: sed a Cyprioꝝ. francorũqꝫ regi
Sabbau bus: Paternũ uero si uetustatẽ Sphortianoꝝ in mediũ efferamus: inueni
dienses emus a Daciæ regibus originem sumpsisse. Veꝝ cæteris breuitatis gra-
Allobro- tia prætermissis illos tantũ attigamus: quos oẽs & uidimus: & nouimus
ges Philippũ Mariam: Franciscũ sphortiam: & Galeaciũ Mariam: tris mea
Cyprii re qdem sententia in omni gloriæ numero ꝓclaros: atqꝫ summos duces. In-
ges genio: & prudẽtia: atqꝫ cõsilio Galeacius nõ difficulter mortales oĩs mi-
Francoꝝ rabiliter anteribat. Eloquẽtia uero fuit tãta: ut ex eius lingua: qď de Ne-
reges store Homerus cecinit: melle dulcior ꝓflueret oratio. Insuper rebus bel
sphortiãi licis quantũ claruerit: testis est Gallia trãsalpina: qua tẽpestate uiuo ad-
Daciæ re huc patre auxiliũ tulit regi francoꝝ Lodouico. Testis est post patris obi
ges tum flaminia: quo tẽpore Bartholomæus collio: ac cæteræ tam multæ
Philippꝯ hostiũ uires ꝓfligatæ sunt. Testis est semel: & iteꝝ extrema illa atqꝫ opu
Mar. dux lẽta cisalpinæ Galliæ regio: quã uulgo pedemontanã uocãt. In ea enim ĩ-
Fr. sphor gentis hostiũ copias superauit: uicit: oppressit: ꝑdidit. De Francisco autẽ
tia dux Sphortia huius patre quid dignũ eius memoria recitemus? Is ꝑ oẽm ĩ-
galeacius uictus ætatẽ: & uictor semꝑ tale: tantũqꝫ imperiũ nullis hominũ admi-
Ma. dux niculis sed sola sua: immensaqꝫ uirtute adeptus est: & Italiã uniuersam
Nestor quãdiu uixit: perinde atqꝫ peculiarẽ haberet in manu: in pace perpetua:

tranquillitate que seruauit. Nā de huius socero nobillissimo illo pricipe & si uerecundius uerba facio: quod nō parē eius diuis meritis orationē referre me posse intelligo: tamen nō ambigam profiteri) & id uerissime quidē) neminem unquā mihi neque uisum: neq3 lectum nec auditū: qui & belli & pacis artibus cū uno egregio duce illo Philippo maria fuerit cō ferendus: usque adeo supra omne humanū ingeniū fuit animo infracto ac sublimi: & amplo. Quod autem ad postremū quarto loco mihi dicen dum ꝓposueram: id omne circa utriusq3 patris opes: diuitiasq3 uersatur: quæ cum aliis multis in rebus: ac maximis plurimū ualent: tum in parā do: gerendo: conficiendoq3 bello necessariæ sunt omnino. Hæ uero tales tantæq3 existunt in huius sponsæ: sponsiq3 parentibus: ut cunctos Italiæ exercitus quandocūq3 fortunæ aliqua uis: turbulētiorue casus īgruerit: aut hominū insidiæ uoluerint aduersari: minimo cum labore cōducere audeāt: & quādiu uoluerit: sustinere. Quare cū & diuitias: & nobilitatē: & pulchritudinem iuxta ut probitatē utraq3 pars de se merito profiteri queat: reliquū est: ut q̄ utriusq3 pricipatus societas potētia plurimū pol let: & cōfinia habet admodū ꝓxima: ea solido: atq3 iuiolabili futuri cōiu gii sacramēto quā sanctissime cōfirmet: & uīculo roboret indissolubili. Quod igit felix: faustū: fortunatūq3 sit: uos magnanimi duces Bōa ma ter: Iohānesq3 Galeaci frater Annæ Mariæ īfantulæ: & uos item ornatis simi oratores: q uicē: ac psonā cōstantissimi ducis Herculis pro eius filio Alphonso infantulo primogenito repræsentatis: quæ cætera ad tātam rem pertinent post auxilium indiuiduæ trinitatis: Mariæq3 uirginis im ploratum per expressam uultus hilaritatem: animiq3 lætitiam facitotē.

Quæ quidē oratio habita est ab eodem Francisco philelpho Mediola ni in arce portæ Iouis. vii. Idus Iunias. M. cccclxxvii.

Francisci philelphi poetæ laureati: & oratoris egregii Epithalamiō in Ill. Beatricis: & Tristani sphortiæ nuptiis habitum.

e T si lætandum mihi admodū sentio. Illustrissime dux Bor si: qd eam sum nactus dicendi materiā: quæ cum fecundi tate sua: tum etiam dignitate sit tāta: ut ne tenui quidē: exi liq3 ingenio uerba deesse unq̄ possint: non ad loquendum modo sed ad copiosissime quoq3 & ornatissime eloquēdū: tamen nō debeo non cōmoueri: cum intelligo non tam ipsius rei ampli tudinis: atq3 splēdoris q̄ temporis potius rationem habere me oportere. Dicendū est enim de nuptiali bono: cuius nobilitas quanta sit: quantiq3 faciunda: uel ex eo probari auctore potest: q primus matrimonium insti tuit. Et quem nā hunc fuisse dixerimus? Num Cecropa illum uetustissi mum legūlatorem: qui genere ægyptius eadē apud græcos tempestate clarui: qua sapientissimus Moyses apud hebreos An Vulcanū: qui Mer curio apud ægyptios successit in regnum. Nam uterq3 hoꝝ q̄longissime

Hōerus
Gallia
trāsalpia
Lodoui cus rex
Flaminia
Bartho lomæus
collio
Gallia
cisalpina
Pedemō
tana rgio
Fr. sphor
tia dux
Italia
Philippo
Maria
dux
Diuitiæ
.iiii.
Italia
Cōclusio
p enume
rationē
Bōa dux
Iohā. gale
acius dux
anna ma
ria
Hercules
dux
alphōsus
Trinitas
Maria
uirgo
Prohemi
um
Borsius
dux
Narratio

35

fuit antiquior Romulo: quẽ tamen nõ mediocrem laudem assecutum
perhibent: quoniã urbe cõdita nihil sibi potius duxit ad salutẽ: decusque
imperii: q̃ fide caritateq; cõiugali ciuiũ animos diuincere. Tradũt enim
Vulcãus & Vulcanũ legem tulisse de pudicitia muliebri: & Cecropa ipm posteaq̃
hoĩes: qui in siluis ac mõtibus passim ritu feraꝝ nullis domiciliis: nullis
certis nuptiis nullo deniq; uitæ cultu dispersi uagarent̃: unam in ciuita-
tem q̃prudentissime coegisset: eaq; urbe munisset: quã a suo nomine Ce
Cecropis cropida primũ dici uoluit: Athenas deinde nominatã: salutiferas dedisse
Athenæ leges: quibus promiscua illa concubitus: incõsiderataq; libidine sublata
certos redderet partus: & oẽm uiuẽdi feritatẽ e medio tolleret. Quibus
sane pulcherrimis: atq; optimis nõ tam inuentis: quã inuẽtoꝝ imitatio-
Cecrops nibus eam legimus utriq; gloriã cõtigisse: ut & Cecropis ĩ græcis: & Vul
Græci canus in ægyptiis regnauerit: honoribusq; diuinis ornatus fuerit. Quid
enim e gentilitate: quid ex humano genere quenquam meminerimus:
cui huiusmodi inuentio dãda sit: cum rem tum multo antiquiorẽ: tum
adeo nobiliorẽ esse uideamus: ut si ad ullum humanum ĩgeniũ referat̃:
q̃ stultissimum sit. Nullus certe uir usquã tantũ coniugii fructũ: tantam
sanctitatẽ: tantã suauitatem: tantam bonitatẽ primus ĩuenit. Fuit enim
Deus oĩ- solus: fuit inquã deus ipe oĩpotens solus: qui in primis parentibus prior
potens ostendit nihil esse humano generi cõueniẽtius: nihil cõducibilius: nihil
oĩno melius dilectiõe: & necessitudine nuptiali. Quãtum aũt hoc unum
matrimonii sacratissimũ institutũ cæteris oĩbus institutis mirifice ante
cellat: ea ratione licet intelligi: quod reliqua sacramẽta humanæ sunt uel
inuentionis: uel pietatis: at cõiugii immortalis deus est auctor: & id qui
dem quod modo dicebã in primis parentibus: illisq; innocẽtibus: & nul
la adhuc titullatione sensuum irritatis. At quo in loco? Num qd in cubi
Græci culo? Nũ ĩ tenebris? In sereno certe illo: atq; floreo: & pamœno delitiaꝝ
Paradisõ horto: quẽ græci paradison uocãt: hedẽ ab hæbreis nomiatũ.

Et hunc quidem locum rerum omnium uisibilium: atque inuisibili-
um deus conditor: iccirco in terra quasi quandam regiam nullius pror-
sus neque pulchritudinis: neque bonitatis inopem constituit: ut quem
ad suam imaginem: ac similitudinem: proinde: atque regem terrestrem
creauisset: uitam in sanctissimo agens: pientissimoque coniugio felix in
ea: beatusq; sederet: uniuersæque terræ imperitaret. Non igitur est mi-
Xp̃s opti randum: si deinceps Christus optimus maximus: qui & uerus est deus:
mus ma- & ueri dei filius: tum in coniugio nasci uoluit: tum uxorem nisi adulte-
ximus rii causa dimittendam prohibuit: tum etiam nuptiis inuitatus interfuit:
easq; probauit. Quo fit: ut quãrectissime utrique uestrum prospectum
existimem: & tibi Beatrix illustris: ac præclara totius muliebris uirtutis:
atq; dignitati species: & tibi item Tristane paterni illius Sphortiani: insu
Beatrix perabilisque splendoris fulgentissimum lumẽ? Satis es præsens: satis es

coram o Triſtane: qui per legitimum procutatorem auunculum tuum
ornatiſſimum equitem auratum Lancelotum mainum:omnia tuo no- Triſtãus
mine tranſigi uolueris:quam rectiſſime inquam uobis proſpectum:cõ lãcelotus
ſultumque exiſtimo:qui ut eſtis incomparabile continentiæ: & pudici- mainus
tiæ ornamentum:ſacratiſſima uos coniugalis neceſſitudinis : caritatiſq;
lege mutuo deuiciri iſtitueritis:ut quæ humanæ ſocietatis coppula pri-
ma eſt natura:iam ueſtrum alterum uirum: alteram uxorem & dici : &
haberi oporteat.Non enim parua ſunt:aut negligẽda nuptiarum bona:
ſi ea nobiſcum docte cogitemus:quippe quæ tripartita uiri ſapientiſſi-
mi prodiderũt fidem : prolem:ſacramentum.Atq; ſacramento quidem Fides
ipſo:quo æterni uerbi repſentat:eccleſiæq; coniunctio:hoc uel maxime Proles
præſtat:ne diuortiũ fiat:ne quoniam coniugale decus in regendi matri Sacramẽ
monii:ſuſcipiendorũq; liberorũ officio poſitum eſt:alter ab altero ſepa- tum
retur:ne dimiſſa:dimiſſuſue alteri cõiũgat:ne prolis quidem ullius gra
tia.At proles cum pie ſuſcipienda eſt:tum benigne alenda:& quam reli-
gioſiſſime educanda.Fidei autem munus eſt:ne quam in libidinis inten
perantiam præter coniugalis uinculi ſanctitatem delebamur.Idq; æque
uiro atq; uxori cauendum cẽſeo:quo neuter adulteri crimini fiat obno-
xius:ſed mutua ſe dilectione proſequantur.Itaq; memineritis iã utrũq;
ueſtrum quantum ad corporis poteſtatem attinet:alterum alteri ſerui-
re & uxorem uiro:& uirum item uxori.Num ut Aurelii Auguſtini gra Aurelius
uis eſt:ueraq; ſententia:ne continere quidem cõiugi licet:ubi cõiunx no Auguſti-
luerit.Hæc autem una ſeruitus uſque adeo eſt libera:ut alia libertas nul nus
la in ciuili uita neque liberior ſit:neq; utilior:nec ſãctior:Itaque non ab-
ſurde Lycurgus lacedæmonius ſapientiſſimus legumlator eos omnis:q lycurgus
nubere uoluiſſent:a ſpectaculo gymnicorum ludorum arcendos iuſſit: Gymni-
& quem honorem:atq; obſeruanciam iuniores Præſtabant ſenioribus ci ludi
aſſurgendo:cedẽdoq; eoſdem carere uoluit. Quo factum eſt ut illud po
ſtea dictum in.Dercyllidan.inprobaretur a nemine: Dercyllidas q ſpe- Dercylli-
ctatus eſſet:&clariſſimus impator:cum aliquando ueniſſet in conſeſſũ das
adoleſcens quiſpiam ei ſubſellium haud ceſſit:quinquaſi exprobando
inquit:nam nec tu mihi:q ceſſurus eſſes:genuiſti:Et ut reliqua bene con
uenientis:feliciſque coniugii commoda breuitatis gratia pretercam:qd Penelope
de eius iucunditate: quid de laudatiſſimo:inſuperabiliq; amore dicen- Euadne
dum ſit.Nam nec ſecundis:nec aduerſis in rebus qui ſe tanto:ac tam pio Tiberius
coniugii bono dignos præſtitere : inferiores uſquã iudicati ſunt: quo- Gracchi
minus omnis uel fortunæ:uel naturæ difficultates ſuparint. Quid enĩ artemiſia
aut Penelopes : quam fabulant: cõſtãtiam:aut Euadnes tũ pacientiam: regina
tũ aĩ magnitudinem in medium referam?Nõne Tiberius ille Graccorũ Cares
pater uxoris uitam ſuæ uitæ prætulit?Nam Artemiſia regina carũ non Mauſo-
modo ſe uiri mauſoli cineribus ſepulchrum præbuit:ſed ne diutius eẽt lus

36

Plaucii in uiuis tabescendo inuenit. Omitto utrunq; Plauciū. Omitto. M. Bruti.
M. Bru Omitto Mithridatis; Pompeiiq; uxores: quæ tamen ipsæ perspicue de/
tus clararunt nullū esse inter humanas societates uinculū: quo magis quā cō
Mithri iugio modesto. atq; morigero nos uictos eē in oēm fortunā gaudeamus
dates Possem īnumerabilia pœne exēpla meminisse q̄bus cōiugalis felicitatis
Pōpeius ius: atq; decus magis magisq; pateret. Sed quoniā breuitate utendū ē cæ
teris omissis uos illud unū fortunatissimi cōiuges etiā atq; etiā moneo:
atq; hortor: ut nihil uobis maiore studio magnifice ex aīo curandū exi/
stimetis: q̄ ut deū semp̱ ante oculos corāq; habeatis: quo proīde atq; præ
sente: uideteq; & cogitetis: & agatis oīa: ad eumq; mentē oēm: animūq;
uestrū̄ sancte: pieq; referatis. Quod si feceritis: sicuti certe facietis: agetis
Deus oīa sobriæ: oīa cōtinenter: oīa pudice: oīa ritu: moreq; diuino. Itaq; deus
cunctis ī rebus propitius uobis aderit: uos cōplexabit̄: uos tuebit̄. Prope
Liberi diē uobis: cuius rei gratia matrimoniū est constitutum: optati liberi iu/
Nepotes cundiq; dabunt̄: cōsequentur nepotes: posteritas ꝑpagabitur: oīa deniq;
uobis fausta: felicia: fortunata erunt: Et quod proxime accedit ad deum
facile obsecro: ut parentum: generisq; uestri lau datissimos mores: p̄stan/
tissimasq; uirtutes quo ad eius rei fieri a uobis poterit: dies: noctesq; imi
Beatrix temini. Tu enim Beatrix splēdidissimū pudicitiæ: castitatisq; documētū
æstensis (ut reliquos illustris maiores tuos tēpori absequēs conticescā) nata es eo
Nicolaus patre Nicolao æstēsi florētissimo principe: q grauitate: & animi magni/
æstensis tudine cū omni antiquitate potuerit de gloria cōtēdere habuisti Leonel
Leōellus lum fratrē: cuius sapiētia: uirtusq; tanta fuit: ut nulla sit ætas laudes eius
obscuratura. Est enī tibi nō frater solū sed humanissimi: & beneficētissi/
mi patris loco: quē hic p̄sentē: & mirabili cū animi uoluptate cōiectis ite
Borsius oculis astantē intueris. Illustrissimus dux Borsius: q & belli & pacis lau/
dux dibus quāti sit faciundus cū aliis permultis argumētis ostendi potest: tū
uel ea ratiōe maxime: quod primus suoꝶ omniū in præclarā & præpo/
tentē æstensem familiā cū immortali sui nominis gloria ducatū inuexe/
rit: quam quidem dignitatem hoc tempore scimus ad regiam esse pro/
ximam. Quare tui est officii: atq; probitatis Beatrix nobilissima: ut tuis
te maioribus: atq; domesticis quātum fert īgeniū tuum castissimiq; mo
res: rebus in oībus dignam præstes: & ita præstes ut & luce functi in tua
prudentia: integritateq; reuiuiscant. & dux Borsius: qui te nō secus ac fi
liam mira caritate prosequitur: de tuis laudibus audire ī dies magis ma/
gisq; delectetur. Id autem una re facile consequeris: si tecum assidue me/
Tristāus mineris: & quo genere nata es: & cui īradita coniugio. Tristanus enim
uir tuus īter uniuersos nostræ ætatis iuuenes: siue ingenii splēd orē: siue
robur: magnitudinemq; animi: siue corporis dignitatem: ac uires consi
Iason deremus: talis ē: ac tantus: ut ea de se: quæ at oīa nō iniuria polliceri: quæ
Orpheus de Iasone ī argonauticis fingit Orpheus: cū illū cæteris heroibus p̄ferens

ita cecinit Clarior in cũctis diuus fulgebat Iaſon: Iuno & enĩ lætos oculis Iuno
afflarat honores: ac pulchrũ dederat: magnũq;: & pectoꝛ̃ forté. Ná qd de
ipſius patre Frãciſco ſphortia fortiſſimi illius ac ſũmi ĩperatoris Sphor- Fr. ſpor-
tiæ filio qué oĩs mirata eſt: ſenſitq; Italia: ĩ pſentia mihi ĩ tam breui tépo- tia
ris curriculo dicẽdũ ſit? Cũ eius res clariſſime geſtæ tot: tãtæq; ſunt: ut ſi Italia
eas nõ dicã exponere: ſed enumerarẽ uelim: Ante dié clauſo cõponet ueſp
olympo. Satis illud: ſuperq; ſit: qd' unum ex omni hominnm memo-
ria eſſe nouimus qui parua etiam manu uniuerſos Italiæ: ac maximos:
robuſtiſſimoſque exercitus: quibus eũ congreſſus non eſt? & ne id qui-
dé laceſſens unq̃: ſed laceſſitus: ſemp: coactuſq; ĩiuria eos ſemp cum glo-
ria fuderit: fugarit. uicerit. oppreſſerit. Quæ certe nunq̃ aduerſus omnis
fortunæ turbines: atq; pcellas potuiſſet efficere: niſi ob maximas: ĩnume
rabiliſq; uirtutes: qbus mortales cæteros mirabiliter ante it: omni poté-
ti deo gratus: cariſſimuſq; eſſet. Et enim fruſtra ſunt hominũ conatus: q
ſe a iuſticia abduxerũt. Illos ſolos tuet̃ deus: ac rebus ſecũdis auget: atq;
ornat: quos uiros iuſtos: bonoſq; cognorit. Quare mirari neminé opor-
tet: ſi aduerſus florẽtiſſimas: opulẽtiſſimaſq; reſp. aduerſus maximoſ: po
tẽtiſſimoſq; reges: aduerſus omné irruẽtis: & ĩfeſtæ fortunæ: quá uocãt
impetũ: illud imperiũ eſt adeptus nullis humãis opibus ſed deo dũtaxat
ĩ tantaꝝ: & tam illuſtriũ uirtutũ præmiũ auctore: duce: atq; uexilli fero:
quo nullũ eſt ĩ Italia nec opulẽtius. nec pulchrius: nec magnificentius. Et Italia
quod magis ſtupẽdũ eſſe iudico: cũ uniuerſa Italia mutuis belloꝝ incen-
diis modo conflagraret: reliquis omnibus principibus: Ciuitatibus: regi
bus de pace omnino deſperãtibus: Solus Frãciſcus ſphortia eſt ĩuentus:
q ſingulari ſua ĩgenii acrimonia: diuinaq; ſapiẽtia ardẽtiſſimas bellicorũ
flãmas præter omné omniũ opinionem ſubito repreſſerit. extinxerit. de
leuerit tantamq; repẽte pacé ĩtulerit: quãta ex omni ominũ ſæculo in Ita
lia nũquam fuit. Cumq; diſperati qdam: proſtratique Antæi romanæ
eccleſiæ oppida: urbeſq; diſturbare: atq; diſſipare moliant̃: ſolũ hũc unũ
eſſe pſpicimus: q quaſi uitalis: ſalutariſq; omnibus bonis aura eccleſiam
ipſam iam metu examinatã: atq; ſui ĩopem cõſeruet. alat. augeat. ſuſtine-
at. ſenſuq; afficiat. indignum ſane & impiũ eſſe ducens: ſi qui rebus ĩ cun
ctis deo utitur ſalutifero adiutore: non eius ſacroſancto ſe domicilio &
adiutorem: & liberatorem præbeat. Cum tales igitur parẽtum ueſtrorũ
ſplendidiſſimiq; generis ideas per omnes uirtutis numeros nobis propo
ſitas eſſe intelligatis feliciſſimi coniuges: curate quæſo: efficiteq;: ut cor-
poris oculis: & mentis luminibus ita eas intuamini: inſpiciatiſq;: ut ue-
ſtris omnibus honori: uobis uero ipſis emolumẽto: & q̃iucũdiſſimæ uo Borſius
luptati eſſe poſſitius. Quod aũt ad ré attinet: iuꝛ̃ gratulãdũ eſſe uideo: & dux
tibi pſtãtiſſime dux Borſi: & optimo illi meo: maximoq; prĩcipi glorio- Fr. ſphor
ſiſſimo Mediolanẽſiũ duci Franciſco ſphortiæ: qui per cõuenientiſſimi tia dux

37

huius:pulcherrimiq; cõiugii uı́culũ nõ modo pristinã necessitudinẽ ue strã:singulari beniuolẽtia cõfirmastis:sed bonis oı̃bus:totiq; Italiæ spem certissimã attulistis ꝑpetui ocii:exoptatæq; quietis. Quis eni dubitet bene uobis iter uos cõsentiẽtibus pacẽ Italicam firmã:inconcussamq; duraturã. Sed ne sim dicẽdi prolyxior ad ea ueniẽs: quorũ gratia tãta omnes frequẽtia cõuenerũt:q̃ reliqua sunt:materno usitatoq; sermõe transigã.

Ferrariæ.viii.Idus apriles.M.cccc.lv.

Francifcus Philelphus sal.d.Lodouico casellæ.

Aldasar cremẽsis:qui medicinæ studet apud uos renunciauit mi

Baldasar b hi hoc die sese interfuisse nuper sermoni:cuipiam Guarini uero

Beatrix nensis:qui affirmaret iccirco ı̃ proximo Epithalamio:quod ı̃ in clytæ:atq; pudicissimæ beatricis:& Magnifici Tristani sphortiæ nuptiis

Tristãus habuissem ferrariæ:nullis me donatum muneribus a ꝑstantissimo duce Borsio:quoniã dicere ꝑtermisissem de æstẽsiũ principũ origine:idq; om

Borsius dux niũ maxime dicendum fuisse Guarinum nostrum cõtendere. Hæc ipse audiens Lodouice partim cogor tibi quodammodo:ut ita loquar:succẽ

Lodouicus casela sere:partim Guarini memoriæ ridere:atq; cõmiserescere:q oblitus uide atur Philelphum in scribendo omnino neq; præterire:nec negligere soli

Guarius tum. Quid enim Guarinus nouit:quod Philelphus ignoret? Nã si quid

Philelphus plus ualeat Philelphus an id minus: doctiores iudicẽt. Omnium primũ breuitati:ut scis:fuit inseruiẽdum:id quod in meæ orationis initio pau cis qæstus sum:deinde nõ altius repetendum de prı́cipibus æstensibus

Aestẽses fuerat:q̃ de Sphortiis facerẽ.at plures sunt a me laudati æstenses:q̃ sphor

sphortiæ tiæ:cum tamẽ essem a Frãcisco sphortia tali:ac tãto prı́cipe ad id negocii

Fr. sphortia obeũdum & delectus:& missus. Quid quod multo fuissem & copiosior & ornatior si me per tuas litteras docuisses:q; de tuis immo nostris æstẽ sibus abs te antea tribus deiceps epistolis cõtenderam? Nunquid es obli tus me tertium scripsisse tibi eam esse prı́cipis mei ı̃ sentẽtiã : ut istuc irẽ habendi epithalamii gratia? teq; etiã atq; etiam rogasse:ut quoniam mi hi nulla esset eorum cognitio:quæ ad æstẽsis familiæ laudes maxime pti nerent:ad me omnia q̃ diligentissime perscriberes:quæ laudanda : ac prı́ cipi tuo grata censeres? Nonne eadem quoq; abs te per litteras : tum per antonium Triciensem ducalem aulicum cõtinuo petii:quo die in sub ur banos illos ferrariæ hortos diuertimus.at hæc qs est uel mediocriter do ctus:quem latere debeat extraria ista omnia: quæ tanti Guarinus facit: ab aliis uiris sapiẽtibus ı̃ minimis duci bonis:ab aliis uero ne ı̃ bonis qdẽ

Laus duci? quo fit:ut omnis uera laus sit. At uirtutis a me æstẽses sunt:pro tẽ pore egregie laudari. Nulla igitur aduersus me quisquã utatur in simula tiõe:nulla calumnia.quare minus me munifice munificentissimus dux

Borsius dux Borsius tractarit:cũ a b ipso equidem (q̃ta mea fert opinio) perhumani ter tractatus fuerim:& ut græci dicunt quippe qui me

tum publice miris laudibus extulerit: tum hilariter priuatim monuerit si quid esset: quod d se mihi usui foret: id omne i mea esse potestate posi tu. aut igit nihil a me erratu est: aut si quid est erratu: id omne tibi amicissime Lodouice dadu existimo. Itaq uel mea tu apud insimulatores istos uel tua apud me cam tuere. Vale & me illustrissimo isti pricipi unice co meda. Ex Mediolano. vi. Idus Augustas. M. cccc. lv. megalo prepos Lodouicus

Francisci Philelphi oratio nuptialis habita in sponsalitiis Theodori plati iureconsulti: & Elisabet Vicecomitis.

s Iue ipm naturæ ductu: siue ratiois: atq honestatis uim cosideremus: nihil esse i actiua: ciuiliq uita aut atiquius: aut dignius repiamus bene coueniétis coniugii caritate: & sanctimonia. Na si ex oibus gregalibus aialibus homo est maxime ad sociatate natus: quis no id uel istitutu: uel sacrametu maiorem imodu pbet: laudet: admiret: q hac naturæ comunitatem & tuet: & ppagat? Hoc autem matrimonio præstari qui nescit: seipsum uidet ignorare. Recte igitur: ac uero scriptu legimus ab Aristotele acutissimo illo: eruditissimoq philosopho hominem solitariu aut bæstia duci oportere: aut deu: utpote bæstia paucis egete rebus: deo aute nulla. Secus uero d homine usu uenit: qui cu multarum: uariarumq rerum ad uita idigeat: eas solus parar sibi nullo pacto possit. Itaq prima uitæ: domusq societas i coiugio est sita. Est hoc enim tanq seminario reipublicæ manat liberi: nepotes: posteriq omnes: qui cu unis ædibus capi nequeat: i uicos primu: dein i ciuitate ppagatur: & regnu. Quare non prudeter solum uerum etiam sancte: ac pie ille mihi humano generi uidetur consuluisse: qui primus ad hac naturæ communitatem matrimonium istituit: ab quo ipo qui abhorret: no debet no fateri: cu deus no sit: se simillimum est belluæ. Et quina is fuit? Num Romulus? num Cecrops? Nam Vulcaus? Stultus profecto existimandus uidetur mihi: qui huiusmodi inuentum humano igenio tribuat. Altius certe repetedum est nobilissimi huius: ac scissimi istituti principium: Fuit inq fuit oipotes ille: ac summus rex omniu & auctor: & creator deus: q cotiuo i primis nostris illis paretibus coiugiu costituit iubens. Crescite: & multiplicamini: terraq replete. Itaq possumus liquido itelligere: quata isit in matrimonii scitate no laus solum: sed etiam ueneratio: cu id a mete diuina & pfectu sit: & costitutu: & iussum. Et est sane coiugiu hoc est uiri atq mulieris secudum legem ad procerados liberos coiuctio ea prima societas q cu societatu omniu iter hoines & origo est: & fundametu: tu & suauissima ducitur: & utilissima: honorificaq i primis. Hec enim tria maxime expetunt i uita honos: utilitas: uoluptas uel ea potissimum ratioe: q honos debet uirtuti: utilitas necessariis rebus: cultuiq domestico: uoluptas aut ea: qua uel corporis: uel animi labore: atq negocio aliquado coquiescimus. Quæ qdem omnia iesse i bene morato coiugio no difficulter i

Aristoteles

Romulus Cecrops Vulcaus

ueniamus:si uelimus nobiscum ipi animo uolutare:a quod:quātisqꝫ fla gitiis per matrimonii sanctimoniam & tuti reddimur:& salutares:ob eā qꝫ rem maxime honorifici. Temperantes enim:atqꝫ pudici cōiuges nihil agunt:nihil cogitāt:nihil loquūtur:nisi quod honestū:decorūqꝫ sit: atqꝫ secūdum deum:quippe qui semper ante oculos habeant ad illius se ima ginem:ac similitudinem creatos nihil agere oportere:quod minus crea tori suo gratificentur sed omnia sobrie:omnia castæ:omnia innocenter: omnia secundum legem diuinitus cōstitutam. De utilitate uero quid est opus prolixiore utamur oratiōe:cum nemo sit natura usqꝫ adeo ꝓfu sus:aut incōsyderatus:qui dum se uidet obstrictum coniugali bono: nō cōtinuam habeat rationem amplificandæ rei familiaris: qua sese: atque uxorem:suosqꝫ omnis nō alat solum:sed cum dignitate tueatur. Eadēqꝫ mente uxor omnia ad cōseruatiōem rei domesticæ:omnia refert ad par cimoniam. Quibus utriusqꝫ studiis quāta cōfletur utilitas:nemo est quē lateat. Quem præterea fugit eorum:qui sine cōiugio sunt: rem omnē fa miliarem habere deterius in dies:utpote cui parcat nemo:sed obliguriāt eam omnes:atqꝫ diripiant? At uoluptatem nō ea metior ratione: qua pe cudes uidemus:ut sit suauis quædam sensuū titillatio: leuisqꝫ pruritus. Sed ea mihi uoluptas uidetur optanda: qua quod modo dicebam & ni/ hil corporis labores remitūtur & animi perturbatiōibus quādoqꝫ ꝑssī ueluti relaxātur. Huiusmodi uero uoluptatem bene compositum ma/ trimonium in sese cōtinere nemo sane mentis ignorat. Nam & uir ī uxo ris probitate:pudicitia:parcimonia:diligentia:atqꝫ charitate mirifice cō quiescit:& uxor in uiri prudētia:strenuitate:industria: ac mutua erga se uoluntate omnes animi molestias:curas:sollicitudines & reponit: & se/ dat. Ad hæc uero quanta est ea animi uoluptas:quæ cōtinuo exprocrea tis liberis percipitur:cum in iis sese parentes intueantur non solum esse: sed perpetuo fore? Possem alias plærasqꝫ ratiōes ī medium afferre: qbus ostenderem in hac actiua: atqꝫ ciuili uita nihil esse cōiugio nec præclari/ us:nec melius sed unum illud potissimum:quod cætera sacramenta ho/ minum prudentium excogitatione atqꝫ auctoritate:& inuēta sunt: & cō stituta. Matrimonium uerō cū deus ipse ī prima nostra origīe suo ore cō stituit:ac iussit:& id quidem in horto delitiaꝝ:& in summa uitæ cōtinē tia:atqꝫ puritate:tum etiam xp̄s optimus maximus dilucide cōfirmauit qui ī matrimonio nasci uoluerit:& diuortium temeꝛ̄ fieri prohibuerit: & ad nuptias inuitatus eas sua præsentia honorauerit:ac iuuerit. Perbea te igiť illis ego ꝓspectū reor uiri magnifici matresqꝫ nobilissimæ: q hac felicitate cōiugii muniri sese īsignīriqꝫ īstituerit. Quoꝝ honorifico splē/ didissimoqꝫ cœtui uos hoc die ascriptū iri iurecōsultoꝝ clarissime: atqꝫ ī tegerrime. Theodore plate & nobilissima pudicissimaqꝫ uirgo Elisabet uicecomes iure ac merito pro mea erga uos innocentissima uoluntate &

Matri moniū
Xp̄s opt. maxi.
Theodo/rus pla tus
Elisabet uiceco/mes

lætor:& gaudeo. Intelligo enim ĩ hoc mutuæ caritatis uinculo fore: ut trãquillá ac faustam & fortunatam uitá uestrũ utriq partá aĩaduertant oẽs:& fateant. Hoc aũt loco haud absurdũ fuerit mea sentẽtia : ut quid uobis tenẽdũ seruádũq sit:paucis cõmẽter. Enimuero prima cõiugii cá est spes quedá ĩmortalitatis : quæ ex liberis nobis parit. Nam q corpore mortales sumus:p illos reddimur ĩmortales. Propagatur enim caro no stra ĩ iis:quos gẽuerimus. Accedit etiá illud:quod cõiugati haud difficul ter uitãt illicitos omnis ꝓhibitosq cõgressus: ob quá quidẽ rem monet apostolus:ut quisq habeat suá. Est præterea uxor uiro ꝑmultis in rebus adiumento nõ mediocri. Solere etiá ꝑ uxoriá caritatẽ & acerbissimas ini micitias tolli ardẽtissimaq bella restingui raptæ sabinæ nobis exemplo sunt. Possem alia meminisse ꝑmulta:quibus cõiugii bonitas elucesceret. Sed quoniá res patet ipsa ꝑ sese:ea breuitatis gratia missa facio: mõ unũ illud uestrum prætereat neutrum triplicia esse bona coniugii secundum aureiium Augustinum fidem prolem sacramentum. Fidei autem illud est munus:ne præter uinculũ coniugale cũ altero aut altera concubat:id quod nõ minus uiro seruandũ est q̃ uxori. In prole uero attẽditur: ut cũ caritate suscipiatur: religioseq educetur & urbane. At in sacramento ca uendũ est omni studio:ne cõiugium separetur:ne per diuortiũ alteri cõ iugat:ne ꝓlis quidẽ ipsius causa. Estq præceptũ illud ꝑpetua recorda- tione usurpádũ. Quos deus cõiunxit:homo nõ separet. Quare illud est maxime officio:ut omni ope atq opa studeat:ut non corporum modo: sed nec etiá animoꝝ ulla sit diuortii suspicio. debent. n. coniugati assidue mutua se caritate cõplecti meminisseq iccirco matrimoniũ appellari:ut q̃ uiro cõiũgit mater fiat. Hæc. n. est tanq̃ regula nuptiaꝝ:quo generatio nẽ regeneratio excipiat:& ita deinceps regenerádo ꝑpetuo ꝓpaget ꝑ mu tuũ caritatis & obediẽtiæ uĩculũ:cum neuter habeat sui corporis potesta tẽ:sed alter alteri sint adeo obstricti:ut se cõtier nequeát altero cõnubii de bitũ postuláte. Cæterũ quid pluribus est opus. Solũ cõiugii sacramẽtum diuino ore cõstitutũ est:cũ cætera sacramẽta humáæ sint ĩuẽtiõi ascribẽ- da. Quod deus igit uoluit:constituit:iussit:id si quis negarit ulla carere bonitate:hũc ego ausim appellare & sceleratũ & impiũ. Nũc autem sepa- ratim ad utrũq uestrum quædá pauca sim dicturus. atq te primo allo quar Elisabet. Habes tu sane ea oĩa : quæ in sponsa spectari confuerunt: probitatem uenustatem nobilitatem dotẽ. Tua probitas est tota:quippe quæ ĩ animo est posita: hác tibi eripere nemo potest. Quare cũ tibi sit pe culiaris noctes tibi ac dies curandũ est: ut ei semp aliquid addas:eam am plifices: exornes: illustres. Venustas corporis est: quæ eo magis habent ĩ pretio:quo magis fuerit cũ uirtute cõiuncta. Nobilitas & diuitiæ fortu næ censent bona. Dos tibi & pulchra est & pro ciuitatis cõsuetudĩe satis ampla. Nam de tui generis splẽdore qd attinet multa memorare. Non

Bona tri- plicia
Fides pro les sacra- mentum

Elisabet
Probitas

Nobili- tas
Dos

39

Viceco-
mites

Mediola
num
Italia
Gallia ci-
salpina
Liguria
Gaspari-
nus uice-
comes
Philip-
pus Ma.
Iohanna
Ruscões
Comum
Iohãnes
aloysius
Frãchius
Agnes
Antõius
marliãus
Lezadra
Fr. Turri
anus co-
mes
Margari-
ta
Aloysius
dugnãus
Elisabet
Theodo-
rus
platus

enim familia uicecomitum aut obscura est aut noua: sed & prisca admo
dũ & illustris & præpotẽs. Nam ut reliquos missos faciã uiros ĩ omnĩ di
gnitatis gradu clarissimos: q ex hac ꝓsapia emanarũt: id satis mihi supq̄
uidet̄ ꝙ uni uicecomites inclyti & excelẽtissimi prĩcipes annos iam ꝓpe
cẽtum ac septuagita nõ Mediolanum dũtaxat qua una urbe nihil habet
orbis terræ populosius nec uniuersa Italia magnificẽtius: sed alias item
ꝑmultas & Galliæ cisalpiæ & liguriæ potẽtissimas urbis felicissimo ĩpe-
rio & tenuerũt quãdiutissime: & hac etiã tẽpestate tenẽt quãpacatissime.
Sed ne ĩ maioribus tuis enumerãdis amplissimis certe oĩbus optimisq̄
uiris uidear dicendo ꝓlyxior: satis ꝑ tẽpore fuerit meminisse Gasparini
uicecomitis parẽtis tui uiri ꝑfecto & generosi & singulari bonitate præ
diti: q illustrissimo illi prĩcipi Philippo Mariæ ob ĩcõparabilis suas mul-
tiplicisq̄ uirtutes & carissimus fuit & ꝑiucũdus adeo: ut nihil unq̃ ab eo
frustra postularet. Quid enim loquar de tua nobilissima illa Iohãna ma
tre: quæ ꝑstãtissimis Rusconibus nata q tũ alia nõ nulla oppida tũ etiam
urbẽ Comum quõdã tenuere dominatu: ĩ omni pudicitiæ ac prudẽtiæ
gloria nulla se gessit clarissima fœmina ĩferiorẽ. Habes ꝑterea qui hic ad
sunt tũ ornatissimũ eqtemauratũ Iohãnẽ aloysiũ tum Frãchinũ non fra
terno solũ sanguine sed etiã mirabili caritate cõiunctos: q ut sunt corpo-
rũ magnitudĩe ac forma ĩter omnis mediolanenses spectatissimi ita plu
ribus uirtutibus ac maximis apprime celebrãdi ob easq̄ rex excellentissi
mo nostro prĩcipi gratissimi. Sunt ad hæc tibi ĩuiuis sorores tres nõ uul
gari celebres honestate Agnes uiro grauissimo eidẽ sapiẽtissimo & opti
mo Antonio marlião cõiũcta matrimonio & Lezadra comitis Francisci
turriãĩ uxor: q qdẽ ambo ĩtegerrimi sunt prudẽtissimiq̄ ducales ædiles:
quos uulgo magnos uocãt ducaliũ ĩtratarũ. Est itẽ soror tertia Marga-
rita nupta ducali aulico aloysio dugnão. Quibus sane sororibus tuis Eli
sabet pudicissimis ꝓbatissimisq̄ debes nulla uirtute cedere. In primisq̄
meminisse hũc te uiꝝ esse habiturã id qd̄ faustũ felix fortũatũq̄ sit. The
odorũ Platũ: qui & genere natus est splẽdidissimo & patentibus optimis
& ipse quoq̄ ꝓbitate eruditiõe eloquẽtia posterior nemine: siue cũ iure-
cõsultis conferat̄: siue cum philosophis siue cum oratoribus maximisq̄
uiris ĩ omni genere laudis & gloriæ. Vellem mihi liceret Elisabet ea om
nia de tuis laudibus dicere quæ & pulcherrima sunt & uerissima. Sed cũ
ea sit apud oẽs ꝗ te fama pudicitiæ prudẽtiæ ꝓbitatis: ut uirginibus om
nibus una tu exẽplo esse & possis: & debeas: iã tẽpus me admonet: ut om
nem meũ oratiõis cursum ĩ futurũ hunc spõsum tuũ breuibus cõuertã.
Quid autẽ de te primũ laudẽ: Theodore plate: uel qd non laudẽ potius?
Nam quis omniũ est: q de tuis pulcherrimus maximisq̄ uirtutibus ĩge-
nio disciplina certius testimoniũ uno Francisco philelpho afferre queat:
cuius uel admodum adolescẽs ĩstitutus es disciplinis: & cum ætate ꝓue-

ctus:& ſapiētia:ab eiuſdem te familiaritate & amicitia:nunq̄ alienum te
uoluiſti? Finxit te natura īgenio uigili acri ſtrenuo dextero. Quare non
modo quæ recte audires:celeriter tanq̄ pcipiebas:ſed pmulta quoq; aſſi-
duo ſtudio diligētiaq; tua:ex uariis lectiōibus cōquiſita atq; collecta per
inde atq; in optimæ quédam atq; frugiferæ meſſis aceruū cōgerebas ni-
hil quod uel ieptum eſſet uel minus luculētū admittēs. Quibus qdē na-
turæ tuiſq; īſtitutis factū eſt breui:ut nihil quod ad oratoriá attineret:ni
hil quod philoſophiæ grauitatē ſaperet ignorares. Cum uero ītelligeres
& p cōditione tempoꝶ:& pro maiorū tuoꝶ gloria legum ciuiliſq; iuris
ſapiētiam omnino tibi eſſe obeundá ad hác te totūtanq̄ ī patritā & auitá
poſſeſſioné recepiſti. Idq; uſus & ingenii acrimōia & memoriæ bonitate
& cōtinua quadam diligētiq; īduſtria breui temporis curriculo præſtiti
ſti:ut iuriſcōſultoꝶ & eruditiſſimus habereris & īnocētiſſimus. Nec ta-
mē īter hæc ſtudia ſiquid ocii uenari poteras:id uacuum fluere petieba-
ris. Sed quod alii plæriq; omnes ad relaxationē & uoluptatis illecebras
cōferunt:id tu omne aut ad reꝶ diuinaꝶ pſpicientiam aut ad aliarū diſ-
ciplinaꝶ cognitionem trāſferebas. Quo factum uidemus: ut omni ī lau
de uerſatus exiſtimeris. Nec eīm te fugiebat duo eē hominū genera alte
rū doctū & urbanū:alterū īdoctū & ruſticū:& hoc quidē humanæ præ-
ſtātiæ q̄ minimá partē repræſentare:quo de uno uerecundæ locutus eſt
hieronymus īquiens. Sancta quippe ruſticitas ſoli ſibi prodeſt. At alterū
illud lōge pprius uidetur ad diuinam bonitatem accedere:cū nō ſibi ſo
lū ſed uniuerſo humano generi natum iure queat iudicari:quod & cōſu
lēdo & monēdo & īſtituēdo & tuendo ſit oībus uſui. Et enim cum duæ
ſint animi partes:quaꝶ altera rōnem habet:altera caret:ī utriuſq; ui exi-
mius eſſe uoluiſti. Quapropter uirtutes oīs cōplexus eſt & cōtemplatio
nis & actiōis:quo utriuſq; felicitatis etiá īter uiuos fieres cumulatiſſime
particeps. Turpiſſimū certe iudicás a primis tuis illis maioribus Platōeq;
& ſolone ulla ex parte degenerare. Platoꝶ enim familiam & priſcá eſſe
& percelebrē ſatis nobis oſtendit ipſe unus plato:ab quo plati defluxere
Quis enim audeat negare extitiſſe platonē philoſophoꝶ pláe omnium
& maximū & grauiſſimū. Vt diuini illius īgenii ſummæq; ſapiētiæ cæte
ra argumenta prætereá:fuit ille omniū philoſophoꝶ primus: q & de tri
nitate & de rebus diuinis ac noſtris multo ante humani generis redem-
ptorem q̄ aptiſſime fuerit pientiſſimeq; locutus. Qua ipſa re una quanq̄
philoſophorum oīum nobiliſſimus iudicari debet: altius tamē eius eſt
nobilitas recēſenda. Plato uir fuit athenienſis Xenocratis academici &
Ariſtotelis pipatetici doctor. Is ſuo pprioq; nomīe ariſtocles dictus eſt.
Nā platonis appellationē aut a pectoris latitudīe ab oratione huberiore
deductum putant πλατυσ platys.n.græce latum latine ſignificat. Hu
ius paternum genus a Codro manauit athenienſium iuſtiſſimo rege

Duo hominum genera

Plato Solon
Origo domus theodori plati
Platonis origo
Ariſtoteles peripateticus
πλατυσ
Platys
Codrus

40

Melan/ melāthi filio:at maternū a Dropide poeta elegātissimo Solonis legūlato
thus ris fratre. Qui quidē ipsi altius referūt genus suū i Hileū heroa neptū fili
Solon um ac peliæ fratrē. Ex quo itē nileo & chlora amphionis filia nati sunt fi
Nileus lii duodecim:quoꝝ natu minor fuit Nestoris:q ī bello troiāo sapiētia &
Chlora eloquētia īter græcos cæteris præstitit. Itaqꝫ mirādū certe nō est:si The
Amphiō odorus platus huiusmodi ortus genere & ipse iuxta ac pater Georgius
Nestor clarissimus ille iuriscōsultus legum ciuilisqꝫ iuris sapiētia est illustris: &
Theodo/ Petrus antonius huius frater cū militiæ gloria tū poetica est & oratoria
rus laude īsignis. Theodorus.n.ꝑ transfusa & ꝓpagata in posteros ui soller/
platus tiaqꝫ naturæ platonē solonaqꝫ repræsentat. At Petrus Antonius tū nileū
Georgi/ illū q & pilū cōdidit & res gessit maximas:tū amphiōa & dropidē:quo ;
us iuris/ eloquētia reddidit celeberrimos. Vterqꝫ autē bonitate referūt Codrum
cōsultus regē. Is enim pro iusticia & caritate patria sese ultro morti obiicere non
Petrus dubitauit. Ea deniqꝫ ratiōe hi duo frēs ꝓ diuino pricipe nr̄o patriæqꝫ sa
Antōius lute si opus esset:uitā ipsam ultro alacriterqꝫ exponerēt:ꝑsertim cū aīad/
platus uertāt ī pricipis salute patriā salutē esse cōstitutā. Quā ī uno ipo Theodo
ro omnē maiorū suoꝝ laudē & gloriā ita liceat reperire ut nullus nobis
neqꝫ amphion neqꝫ dropides nec etiā nestor sit desyderādus. Nam ad cæ
teras uirtutes & uersu ualet & oratiōe soluta adeo : ut qđ đ nestoꝛ apud
homeꝝ legimus:ex eius lingua melle dulcior oratio ꝓfluat:adde mode
stiam facilitatē mansuetudinē comittatē moruqꝫ elegantiam mirifica &
Insubres īaudita quadā īgenii dexteritate prudētiaqꝫ cōditā. Quid multis? Ita ipe
per sese pollet:ita suo splendore præclarus est:ut uideatur maiorum etiā
Liguria claritudini præluxisse. Quid enim sim lōgior ī recēsenda platorū nobi/
Genua litate:cum non modo in Insubribus:ut uetustiora illa silētio : iam inuol
uam: uerumetiam & ī placētino ac parmensi solo superioribus tempori
bus: & ī ipsa etiam liguria:cuius caput est Genua lateqꝫ ꝑ Italiam nōnul
li ex platoꝝ familia uiri magni & prepotentes castella plurima oppidaqꝫ
possederint? Quare ne prisca illa curiosius repetētes quæ magis ad rem
faciunt:prætereamus:paucis mihi complectendum uidetur:qꝺ & ostēdi
omnibus potest:& ipse legi. Extāt enim grauissimæ quædā tabulæ quæ
Platus uulgo hac tempestate uocantur publica īstrumenta:& æe quidem reper
Matho/ tæ in archiuo placētino confectæqꝫ anno a natali christiano uigesimose
dia cūdo supra millesimum. Quibus quidem tabulis perspicue patet fuisse
Loniel/ fratres sex ex quodam natos magnifico militaris dignitatis uiro Plato
lus lucia/ nomie:qui ex plata familia ortus esset ac nobili fœmina Mathodia:quæ
nus filia foret magnanimi equitis aurati comitisqꝫ lonielli luciani atque his
comes paternum auum extitisse Facinum platum & ipum equitem auratum:
Facinus auiam uero probatissimam & nobilem fœminam Domnillam arasmi
platus turriam filiam. Atqꝫ his quoqꝫ in tabulis quæ confectæ sunt herciscūdæ
domnilla familiæ gratia dilucide apparet fuisse illis platis amplissimum patrimo/

nium & arces permultas atq; oppida:quæ pro suis portionibus singilla-tim inter eos fratres diuisa sunt. Castellū autem unū nomine platonum iccirco Indiuisum atq; cōmūne relictū esse:quoniā platoꝝ familia a diuino illo Platone philosopho trahēs originem haberet agnatiōis suæ perpetuum cognomentū. Cūq; hi sex fratres secūdum portiones quæ cuiq; obtigerant. Alius Bononiā. Alius Ferrariā. Alius Genuam. Alius Parmā Alius Immolā sese contulissent. Antonius platus qui foret ex illis omnibus natu minor:haberetq; portionē suā in Mediolanensi ditione:Mediolanū se recepit:ab quo quidem uno cū cæteri maiores tum illustris & sapientissimus iureconsultus Georgius platus clarissimi huius spōsi pater profectus est. Quid enim memorem quod est oībus luce ipsa magis perspicuum:uiꝝ illū grauem atq; sapiētē Guidetum platum:quem ipse Georgius auum habuit. Fuit enim ille tanta probitate & sapientia:ut nō modo apud Iohānem mariam secundū mediolanēsium ducē iuuenem sane ferocissimū primum locum obtinuerit:sed apud eius etiam pr̄em Iohānem galeaciū quo nihil uidit ætas illa ī omni præstātiæ genere nec admirabilius nec p̄fectius:tanto est habitus in honore:ut existimari posset diuinus ille princeps nihil apud se habere uno Guideto plato aut carius aut prætiosius. Itaq; nō est mirandū:si talis ille tantusq; uir pro suæ pietatis munere ad sanctā ciuitatē hierosolymam cū ornatissimo famulatu nauigauit:quippe qui intelligeret honorē omnē huius mundi inanem esse:ubi diuino uacaret cultu. Quā obrē deuotissime eo profectus ubi uoti sui piētissime factus est compos:a serenissimo Hungariæ rege Carolo apud sacrosanctū sepulchrū ipsum militaribus est ornatus insignibus. Hoc igitur auo Guideto & patre Georgio natus est excellētissimus hic iureconsultus Theodorus & quo de modo uerba fecerā Petrus antonius & cū alii fratres tum Anastasius adolescēs:qui etiam ipse patrem atq; alioꝝ suoꝝ maioꝝ gloriam egregie imitatur. Nam ip̄e quoq; legali ciuiliq; sapiētiæ ita operā dat:ut suoꝝ æqualium cedat nemini nequaq̄ is quidem solonis platonis oblitus. Nā & solonis leges quanto fuerint in honore:uel unum illud est dilucidum argumentū:quod Romani ipsi rerum domini legatos decem in græciam usque miserint:qui eas ab Atheniensibus petitas in urbem ferrent ad suum īstabiliendū iusticia & decorandum imperium:Et Plato quantam præ se laudem ferret legū iusticiæ uniuersæq; administratiōis ciuitatis cum alia permulta eius uolumina eruditissime atq; sapientissime lucubrata tū libri decem de re publica duodecimq; de legibus apertissime declarant. Sed his omnibus omissis quid loquar de materno genere Theodori? quid inquam de huius m̄re pudicissima atq; optima muliere Agnete Maffei muzani illius filia:q & senator sapientissimus fuit & ob maximas suas īnumerabilisq; uirtutes Philippo mariæ nobilissimo duci carissimus: Num tantus ille

Arasmus turriāus Castellū

guidetus platus georgius platus Iohānes Mar. dux

Hierosolyma

Carolus rex

Anastasius platus

Solon Romani Græcia

Plato

Agnes Maffeus muzāus Philippus Maria dux

41

princeps cuius splendidissimum nomen nulla unquam neq; inuidia nec posteritas obscurabit: tãto fecisset unum maffeum mazanum nisi omni laude dignum censuisset? Vellem mihi liceret ea omnia in medium referre: quæ ad uera de te laudes attinere intelligo præstantissime iurisconsulte Theodore plate: quæ quoniã tpis breuitate impedior: ut prætereã: est necesse. Vnũ illud certe scio: te unum esse inter oĩs: qui nõ tam platus dicendus sis quã plato: utpote qui non modo platonẽ in omni sapientiæ gloria repræsentes: ue℞ etiam sis idẽ plato: a quo illustris familia olĩ tua quæ nunc deprauatione tẽpo℞ plata dicitur: platonica fuerit appellata. Sed quoniã me tempus iam admonet: ut ad uerba illa solemnia qbus tota uis matrimonii p uerbũ de præsenti cõcludit: nostra omnis oratio se conuertat: de his nunc satis atque super.

Theodorus platus / Plato

Francisci Philelphi orõ nuptialis habita in desponsaliciis Petri Biragi & Elisabet princiualis.

q Vi sacratissimũ coniugii uinculũ non sũmopere laudãt excellẽtissimi principes idigni profecto illi mihi uideri debẽt qui ex ullo hominũ numero iudicentur: Nã si natura fieri uidemus: ut qcqd aut aliter aut sentit: pducat aliqd sibi simile: quo in sua specie propaget: idq; nõ in cæteris aĩalibus solum quæ rõne carẽt: sed in hærbis etiam & arboribus quæ sunt inopes sensus: intueri liceat: quid de humano genere dixerimus: q diuinã imaginem præse fert? Nonne ad ipsum naturæ appetitũ diuino quoq; præcepto admouemur: ut crescamus: ac multiplicemur: terrãq; repleamus? Et est sane cõiugiũ ut mea fert opinio: uiri adq; mulieris secũdum legẽ ad procreandos liberos coniunctio. Nõ enim ad pruriendis libidinis nõ ad titilantis sensus nõ ad obscœnæ uoluptatis intemperantiã institutũ ẽ matrimonium: sed ut pro ratione pro lege pro sanctimonia nobis similes generemus. Itaq; in coniugio admodum est cauendum nõ modo: ne quid p adulteriũ q impium est: sed ne p lasciuiam quidem ullam quod pecudum est propriũ: perpetremus. Omnia sunt a nobis secundum uirtutem ac deum agẽda: dicẽda: cogitãda. Hæc qui pure caste innocẽterq; seruare prexerint: nõ difficulter triplicia illa bona assequentur: quæ dicũtur fidei prolis sacramenti: Huiusmodi autem matrimoniũ tãtũ in se iucunditatis habet: ut nihil in uita possit esse felicius. Quod si ex ullo unq̃ sperandũ fuit: tum ex hoc præsenti fausto fortunatoq; cõiugio nõ modo licet sperare: sed ita omnino sperare: atq; ea quæ oculis cernuntur & in nostra situ sunt potestate. Quis enim ignorat spõsam ipsam Elisabet princiuallis lampugnani uiri clarissimi atq; optimi katherinæ spinellæ nobilis & honestissimæ mulieris filiã ita esse ab prima usq; infantia educatã: ut simul cũ lacte uideatur pudicitiã bonitatẽq; oẽm hausisse? Nã de Petro sponso quid attinet multa dicere: quem oẽs scimus nemine suo℞

Præceptum diuinum / Cõiugiũ / Liberi / Libido / Intemperantia / Lex / Sãctimonia / Matrimonium / Elisabet / katheria

æqualiũ in omni ꝓbitatis genere inferiorẽ. Et ne lõgior sim: q̃ tẽpus lo-
cuſqꝫ patiatur: Et certe Petrus parentũ maioꝝqꝫ suoꝝ q̃simillibns: quip-
pe qui natus Antonio birago ornatissimo uiro & Elisabet souica mulie
re probatissima habuit Maffeolũ paternũ auum: quem præstãtissimus
dux philippus ob eximiã erga se fidẽ singularẽqꝫ prudẽtiã præfecit suæ
uniuersæ: curiæ magistꝝ: quem quidẽ pulcherrimũ & amplissimũ ma-
gistratũ Maffeolus ea diligentia & integritate gessit: ut perinde atqꝫ hære
ditariũ diuinus ille prĩceps in Antoniũ eius filiũ post patris obitũ trans-
tulerit. Quid dicam præterea de huius patruo Andrea briago uiro ma
gnifico & grauissimo: Nonne idem dux Philippus tanti eum semper fe-
cit cũ publicis tum priuatis in rebus ob ĩgenii acrimoniam magnitudi-
nem qꝫ cõsilii: ut neminẽ haberet cariorẽ: neminẽ iucundiorem: neminẽ
cui plus aut tribueret aut crederet? Apud hunc aũt illustrissimum prin-
cipem nostꝝ quantũ semper idem Andreas ualuerit: quoad uixit: & au-
ctoritate & gratia & domi & belli ob eam: qua plurimum semp claruit:
diligẽtiam ac fidem: nemo uestrum omnium est qui nesciat. Quid enĩ
uager per alienas familias quibus Petrus sponsus affinitate coniunctissi
mus ẽ? Souicos posterulas amideos aduocadros morones uicecomites
ipsosqꝫ lampugnanos: cum inter biragos tot uiri floruerint ac etiã nunc
floreãt in omni uirtutis genere: ut si eos numerare uoluero in hac tẽpo-
ris breuitate: sim nõ mediocri tedio futurus? At d'nobilitate & generis
claritudine pudicissimæ huius sponsæ Elisabet si uerba uoluero pro di
gnitate facere: non sit mihi huiusmodi breni sermone' opus sed prolyxa
oratione uel quam spatiosissimis potius uoluminibus. Nam quæ fami-
lia est paulo excellẽtior non mediolani solum sed in hac uniuersa Gallia
Cisalpina: quæ non sibi maximo semper duxerit ornamento lampugna
norum affinitates? Quare ut tempori inseruiatur cætera omnia omittẽ
tes paucis ea percurramus: quæ ad domesticas sponsæ laudes in huius-
modi necessitudinis genere attinet. Nata est Elisabet patre ut modo di
cebatur Princiualle: uiro certe mea sententia: qui & dexteritate ingenii
& strenuitate magnitudineque animi alteri nemini suæ patriæ cõcedat
fide autem & obseruantia tanta in excellentissimos nostros prĩcipes Frã
ciscum sphortiam Blancamqꝫ Mariam duo huius temporis splendidis
sima luminaria: quãto esse maior nullo pacto possit. Quid enim memi-
nero aut Petrum auum paternum ciuilis pontificiiqꝫ iuris peritissimũ
grauissimumqꝫ doctorem? aut Georgium illum patruum: cuius ad pa
ternas laudes tanta beniuolentia accessit in hunc diuinum principem: ut
eam non nisi cum uitæ exitu terminarit? Nam & Bernardum philoso-
phum ac medicum & Baptistam atqꝫ Iohannem andream uidetis in ui-
uis non uulgari uirtute iuuenes. Hieronymus etiam ipse patruus quan
ta modestia humanitateque præstiterit: dum uita frueretur: cognostis

Petrus Antõius biragus

Maffeolus

Philippus dux

Andreas biragus

Elisabet

Gallia cisalpina

Fr. sphortia

Blanca maria

Georgius

Bernardus philosophus

Baptista

Iohãnes andreas

Hieronymus

42

oẽs:Sed ut de reliquis ne sim in dicendo lõgior:cõticescam:Nõ ne unus
oldradus hic Oldradus lampugnanus magnificus.eques auratus ducalisque sena
Philippo tor sapientissimus tãto semper in honore est habitus ob eius præclaras
Ma.dux sũmasque uirtutes cum apud Philippum Mariam illum:tum apud hũc
ipsum Franciscum sphortiam socerum generumque duces:ut alterum
habeamus neminẽ:qui cum hoc uno queat de gloria contẽnere? Quæ
cum ita sint:non dubiam nobis omnibus spem affertis felicissimi coniu
Elisabet ges Elisabet lampugnana Petreq; birage in oĩ uos laude similis fore pa
rentum maiorumq; uestrorum.Respondebitis enim respondebitis ꝑ
fecto genituræ sæmini:talisq; uos præstabitis:ut non minus illis prælu
xisse q̃ accepisse ab illis lucem sitis iudicandi. Quare qđ felix faustũ for
tunatumq; uobis sit:iam ad ipsum desponsationis munus propius acce
damus.Mediolani.iiii.Idus septembres.M.cccclviii.

Francisci Philelphi epithalamion in nuptiis nobilium coniugum Iohã
nis antonii simonetæ & Margaritæ cottæ.

Nter humanæ societatis uincula:quibus ratione duce iucũ
de inter nos uiuimus:nullũ profecto neq; iucundius neq;
i utilius esse aĩaduerto:quã quo uir & uxor mutua caritate
inuicẽ coniunguntᷣ.Scimus enĩ in uniuersa re domestica q̃
cõstituitur seminariũ reipublicæ triplicẽ esse societatẽ heri
& serui uiri & uxoris patris & filii:& id qdem secũdum triplex ciuitatis
administrãdæ genus.Hanc uero cõmunionũ coniugium qđ uocamus:
tantã uim in se habere tantã magnitudinẽ tantam præstantiam excellẽ
tissimi philosophi tradiderunt:ut inde gradatim secũdis auspiciis ad sũ
mum usq; eatur imperiũ.Vt enim unius egregii uiri principatus & opti
Gregori matiũ præstat & populi dominatui:ea ratione secundum Gregorium
us nazan Nazanzenum:quod exẽplo unius dei in cælo regem unum oportet esse
zenus in terra:eodẽ modo cõiugalis dignitas quæ unius est ad unã:reliquas so
cietates antecellit.Itaq; mirandũ certe nõ est:si deus optimus maximus
ab ipso usq; humanæ creatiõis initio cõstituit iussitq; matrimoniũ:con
Cecrops tinuoq; adiecit:crescite ac multiplicamini:& replete terrã.Nõ enim a Ce
Aegyptii crope illo quẽ fabulantur:nõ ab ægyptiaca supstitione nõ a Romulo ne
romulus scio quo:est huiusmodi cõiunctionis bonitas aũt introducta aut excogi
tata:sed ab ipso ĩmortali deo:a quo qcquid est boni:ad nos peruenit:& si
ne quo boni esse oĩno nihil potest.Et quãq̃ maritalis caritas inter oĩs su
auitates ẽ sua natura suauissima:tũc tamẽ fit lõge suauior & gratior:si q̃
rõne ĩstituta est:eadẽ etiam ꝑpetuo seruetᷣ.Nã procreatiõis gratia matri
moniũ introductũ uidemus & id nõ hominũ magisq̃ cõmuni quadam
naturæ lege.Sic enim & arbor arborẽ & seges segetẽ & animal ex se aĩal
gignit:quod qui diligenter sccũ animo uolutarit:omni opa diligentiaq;
curabit:neqd in maritali præcellẽtia aut agat:aut meditetᷣ: q; ab eius de

coro sit alienũ Sãctum inquam & impollutum oportet eẽ cõiugium ꝙ ut ĩ omni uita mutua dilectione tueamur: illud nos oportet præceptum assidue meminisse nec uirum habere potestatem sui: nec uxorem sui eẽ arbitrii Sed utrunqꝫ alteri pari quadã pietate obstringi. Quid enim me minero: quæ quantaqꝫ commoda atqꝫ emolumẽta ex ipo benecõuenien ti cõnubio consequuntur: cum ii simus ignari ut est prudentis patrissa milias rem quottidie: quãtum honestas patitur: augere ita sollertis dili gentisqꝫ matronæ eam domi digerere ac tueri. Quare nõ equidem pos sum uobis nõ admodum gratulari Iohãnes antoni atqꝫ Margarita: qui diuinum præceptum ac legitimã coniungii sanctionẽ hoc die ꝙ utriqꝫ uestrum felix fortunatumqꝫ sit: inituri q̃rectissime uobis posteritatiqꝫ uestræ cõsuluistis facturi uos certe omnia pro uestra uestrorũqꝫ dignita te. Nã ut abs te incipiã castissima: pudicissimaqꝫ puella Margarita: nõ po tes tuoꝝ parentũ nõ esse simillima. Siue.n. ante oculos tibi ponas nobilis simã & honestissimã matrẽ tuã Magdalenã Leonatinã siue patrẽ tuum clarissimũ & grauissimũ senatorẽ hũc Petrꝝ cottã: tãto debes accẽdi pro bitatis desyderio: ut nisi ꝙ honestum sit & laudabile apud oẽs: intelliges tibi eẽ in uita ꝓpositũ. Nõ.n. es ignara: q̃to semꝑ tum uniuersaꝝ Cottaꝝ familia tũ ornatissimus pater tuus ĩ splẽdore sit hitus. Nã ut antiquiora breuitatis grã cõticescã: nisi uir iudicatus semꝑ eẽt ꝓbatissimus pr̃ tuus nunq̃ ꝑstantissimus dux Philippus tãti eũ fecisset q̃diu fuit ĩ uiuis: neqꝫ il lustrissimus hic atque optimus priceps nr̃ ordini senatorio ascripsisset. Quo fit ut oĩ tibi cura oĩ studio oĩ industria annitẽdũ sit: ut huius ætas q̃ ad seniũ iã ꝑuenit: ĩ tua ꝓbitate atqꝫ laude congescat. De te uero Iohan nes Antoni simoneta nihil eẽ intelligo: qđ non q̃optime sibi qsqꝫ debeat polliceri. Es.n. tu oĩum primũ singulari q̃dã prudentia ꝑditus: q̃ fit: ut q̃ te seq oporteat ĩ mr̃imonii sc̃titate: & q̃ uitare: nescius eẽ nõ possis. Acce dit auũculi huius tui uel pr̃is potius ĩtegerrimi atqꝫ sũmi senatoris An geli simonetæ auctoritas & ãplitudo cuius prudẽtissimis ĩstitutis: & uo lũtati cũ sꝑ parueris: ac ꝑeas: hanc oẽm quã hẽs: tibi gloriã pepisti. Quid enĩ memorẽ hoc loco sapiẽtissimũ & eruditissimũ uiꝝ ducalẽ secretariũ cõsobrinũ tuũ Cicchũ: q ut affinitate tibi cõiũctissimus ẽ: ita maximũ ad iumẽtũ ad noĩs claritatẽ. His sane rõibus factũ ẽ: ut supiore tpe magnifi cus eq̃s auratus Oldradus lãpugnanus ille cuius nomẽ illustre ẽ unicã fi liã quã hẽbat: tibi mr̃imõio copulauerit. His ẽt rõibus adductus uir spe ctatissimus Petrus cotta te sibi geneꝝ libenter accepit fisus is certæ tuæ ante acte uitæ: quã nouit oĩ ex ꝑte ꝓbatissimã eẽ. Qua ꝑꝑ tibi opa dãda ẽ: ut tãtæ de te expectatiõi nõ mõ respõdeas: sed ẽt mirabiliter supes. As picis ꝑterea nõ obscure: q̃tũ tibi munus ad gloriã ẽ additũ qđ humanis simus priceps nr̃ splẽdidissima sublimitatis suæ ꝑsẽtia cũ tot illustribus iclytisqꝫ pricipibus mr̃imoniũ hoc honorat futuꝝ is q̃dẽ sperãs: ut tales

Iohannes antonius Margarita

Magdalena Petrus cotta

Angelus

Cicchus

oldradus

e uobis coniugibus liberi ꝓdeant: quales. Angelum Petrumq̃ꝫ ẽ exptus quorũ erga se fidem atq̃ꝫ deuotionem tãtam i rebus oĩbus eẽ cognouit: ut accedere nihil possit ad summũ. Sed ne lõgius nostra protrahaẽ orõ: iam deo duce atq̃ꝫ auctore ad transigendas nuptias propius accedatur.

Francisci philelphi oratio nuptialis habita in desponsione magnificæ puellæ Maruciæ & magnifici equitis aurati Raymundi attenduli.

q Vanti fieri oporteat bene conueniens matrimonium Magnifici atq̃ꝫ illustres uiri: uel ea ratiõe probari potest: quod que tria maximæ expetũtur in uita: honos: utilitas: uoluptas eiusmodi uinculo apprime continetur: Nam ut in societate humana nihil est adulterio turpius: ita cõiugii sanctitate honestius nihil. Quid: qđ ex oĩbus sacramentis quibus bene atq̃ꝫ beate uiuiẽ: hoc unum duntaxat diuino est ore constitutũ & id quidẽ in primis illis parẽtibus: quibus præceptũ est ab oĩpptẽti deo: ut crescerẽt: ac multiplicarẽtur: terramq̃ꝫ replerẽt. In his sane oĩbus laudatur cælibatus: qui cõtẽpta omni carnis copula angeloꝝ sese quam hominũ similis maluerunt. Sed qui uitã ciuilem adamãt: nec sibi nec reip. recte cõsulũt: ubi a cũnubio abstineãt. Quẽadmodum enim uidemus natura fieri: ut quæcũq̃ꝫ uel aluntur uel sentiunt: ꝑducãt aliqd simile sui: id quod non in cæteris animantibus solũ intueri licet uerumetiã in stirpibus & herbis: nõne is fuerit ob omni naturæ lege alienus: qui inter hoĩes manens non se hominem eẽ meminerit? non quærat ꝓ generis propagationem se i terris quoq̃ꝫ reddere immortalem? Legimus apud maiores eam Lycurgi legẽ plurimum laudari solitam: qua is sanxisset eos ominis q nubere noluissent: tũ in Gymnicis ludis a spectaculo arceri: tũ etiã affici ignominia: qppe q eos priuatos uoluit eo honore atq̃ꝫ obseruantia: q̃ seniori bus a iunioribus ꝑstareẽ. Idq̃ꝫ ob nullã aliã cãm: q̃ ut ꝓcreãdoꝝ liberorũ q̃diligẽtissimã haberẽt rationẽ. Quo ẽt factũ est: ut a nemine adolescens ille repræhẽdereẽ: q adueniẽti Dercyllidæ i Theatꝛ nõ modo nõ assurrexerit: ac subselliũ cesserit: sed adiecerit potius: Nã nec tu mihi o Dercyllida q cessurus esset genuisti: cũ Dercyllidas tamẽ & uir grauissimus foret: & res maximas suo iperio ꝑclarasq̃ꝫ gessisset: Sed qd aut lycurgi aut multo ante lycurgũ Mercurii ac Cecropis: qd dein Romuli de coniugio istituta cõquirimus: q̃doquidẽ Christus opt. maximus q & idẽ filius dei eẽt & deus: tum i matrimõio nasci uoluit: tum inuitatus: ad nuptias eas præsentia sua ornauit: ac iuuit? Quãta uero utilitas manat q̃ta uoluptas ex cõiugali cõiunctiõe: oẽs i mr̃imonio sũt: facile intelligũt. Nã cõiugali amoꝛ nihil ẽ ꝓfecto mitius nihil dulcius nihil suauius. Vtilitatis aũt oĩa plena sũt q̃ mr̃imõiali ꝑcimonia atq̃ꝫ diligẽtia administranẽ. Rectissime igiẽ utriq̃ꝫ uestꝛ ꝓspectũ iudico magnifica uirgo Iulia Marucia & magnifice Raimũde attẽdule: qđ ꝑ spõsaliũ iuriũ sctimoniã atq̃ꝫ splẽdorẽ si

Deus oĩpotens

lycurgus

Dercyllidas

Mercurius

Cecrops

Xp̃s opt. maximꝰ

Iulia marucia

Raimundus attẽdulus

tis hodierno die mutuo caritatis uículo coppuládi:quo & uobis ipsis posterisq̧ uestris q̄ saluberrime & maxima uestra cū laude cōsulatis. Nec.n. præterire uos debet tria eē nuptiaꝝ bona mutuā inter cōiuges fidē ꝓlis nō solū ꝓcreādæ sed benignæ alēdæ & ingenue atq̧ īnocenter educādæ studiū in primisq̧ sacramentū:quo impollutū cōnubiū & omni suspicione uacuum seruat̄:Ita enim uos faciētes & cælesti satisfacietis & mūdi gloriæ:Nam parentū & maioꝝ uestroꝝ claritas nō paꝝ incitare uos debet ad omne coniugii officium ac decus. Es tu sane Iulia nata splēdidissimo equite aurato & rerum bellicarum laude celebrādo Baldo Marucio illius Nicolai tholētinatis filio:cuius illustre nomē nullus unquam delebit interitus. Vnus enī Nicolaus ille tholētinas talis fuit tātusq̧ belli dux ut princeps ille nobilissimus philippus Maria & patrem appellare eū cōsueuerit:& eius fidei suam omnem dicionē administrandam commiserit. Hūc etiam Veneti:hūc Florētini:hūc Romana ecclesia suaꝝ: omniū copiaꝝ imperatorum habuit:Nam de patruo tuo Iohāne tholētinati q & præsens est:& te nō secus amat ac filiā:eo loquor uerecūdius:qđ suas de se laudes nō libēter audit quippe qui ut est omni i re modestissimus: malit haberi & esse laude dignus quā corā laudari. Sed illud satis est dilucidum argumentū excellētissimæ suæ summæq̧ probitatis & sapientiæ:qđ ob multas & maximas res suas fortissime gestas magnanimus ille noster & inclytus dux Frācisċus sphortia & hunc sibi geneꝝ asciuit & magnis copiis præfecit:& in ordine senatorio locū ornatissimum obtinere uoluit:& nō secus ac filium & carum habuit & piucūdū semper: dum fuit in uiuis:Quanti aūt hunc faciat:præstantissimus dux Galeacius:uidemus omnes. Num q̄squam minus eum admiretur:quem diuina sapientia tanti principis facit maximi? De te uero Raimunde attendule quid multa dicturus sim:qui natus patre Michaele fortissimo illo & laudatissimo belli duce quem uniuersa prope Italia ob præclaras suas frequentisque uictorias habuit in honore:te omni in re simillimum illi præstas: dignumque ostendis cognatione inuictissimi nostri principis. Quæ cum ita sint: aliud nihil restat: quā ut per uerba illa desponsionis solēnia ad rem ipsam propius accedamus.

Tria nuptiarum bona | Iulia | Baldus marucius | Nicolaus tholentinas | Philippꝰ dux | Veneti | Florētini | romana ecclesia | Iohānes tholentinas | Frācisċus Sphortia dux | Galeacius dux | Michael | Italia

Francisci Philelphi oratio habita in connubio magnificæ puellæ Margaritæ arcimboldæ & magnifici equitis aurati Antonii cribelli.

c

Vm inter uæhementissimos ac maximos animi affectus tanta sit uis amoris Illustrissime princeps præstantissimi patres matresq̧ honestissimæ: ut etiam antiquissimus ille poeta Orpheus idemque theologus cum non dubitauerit non modo deum asserere:sed primū quoq̧ deorum omnium post discretum atque digestum in sua membra chaos:quod nominant apparuisse in cælo:ob idq̧ phanetis appellationē meruisse ꝙ nihil

orpheus | Phanes

scilicet sine amore atq; concordia in uniuerso mundo constare firmius aut diutius possit. quid dicemus de sacratissimo ipso amoris uinculo ac plane idissolubili: quo uiri atq; uxoris animi honestissimo quodã nexu inuicẽ uĩciũtur? Quod si cõiugiũ prius in cælo fit diuino iussu ac decreto quodã: quã celebret in terra: qs ambigat qcquid ab eo fit: id optimũ eẽ oportere? At in primis parentibus matrimonium deus ipse oĩpotens mirabili caritate ĩstituit. Ad hæc Ihesus clementissimus humani generis redẽptor tum in cõiugio nasci dignatus est: tum ĩuitatus ad nuptias nõ ĩuitus uenit: easq; sua psentia nõ solũ honestauit sed etiã iuuit. Et qq oĩs amor delectare plurimũ solet: is tamẽ qui ex bono cõiugali pcipitur ac manat: tantã & tam incredibilẽ uoluptatẽ præ se fert: ut nihil in uita possit esse iucũdius. Ad huiusmodi aũt amoris honestatẽ ac iucũditatem accedit magnitudo utilitatis: quæ quidẽ tria cum ĩ uniuersa uita expetuntur tum in amicitia maxime. Nam quam aliam amicitiam huic necessitudini caritatique coniugali anteponamus? Nõ enim coniuges nõ possunt rationem habere & augendæ & conseruãdæ rei familiaris cum ob uniuersam domũ tum ob liberos procreatos uel pcreandos: quoꝝ uitæ dignitatiq; consulere naturæ etiã ductu impellimur. Erat sane apud lacedæmonios iis: qui ad senectutem usque uitam cælibem duxissent perinde atq; proposita quædam ignominiæ nota: quippe qui nihil in posterum propagandæ reipublicæ consulere uiderentur. Quo factum est ut generosi illius adolescentis dictum in Dercyllidan improbaretur a nomine. Nam nec tu mihi qui cessurus sit: genuisti. Nõ eñi assurrexit Dercyllidæ adolescẽs: neq; honorem: quem mors erat a minoribus præstari grãdioribus natu: ei exhibuit. Et quisnam dubitet eũ: qui tam ut uiuat actiuã: infamiæ crimine uacare nõ posse: ubi sine uxore uixerit: cũ uel diuino præcepto crescere nos semp oportet: ac multiplicari: & quadã naturæ lege gignere nobis similes. Itaq; non absurde uestri uobis parentes ut sunt uiri graues & sapiẽtes: nec inutiliter pspexerunt: cũ tibi Margarita arcimbolda pulcherrima: pudicissimaq; puella tum itẽ tibi generose adolecẽs equesq; aurate Antoni cribelle: quos non mõ nõ aduersantes: sed q̃modissime obtẽperãtes uolũtatibus adhortatiõibusq; paternis hoc laudatissimo & optimo ad pcreãdos liberos sacramẽto inuicẽ uideã coniugari. Et eñi reliqua oĩa sacramẽta humanæ sunt & inuẽtionis & instituti. Matrimoniũ uero solus deus ipse cõstituit & in primis parẽtibus: qd' modo dicebatur: & ĩ delitiarum horto: qui a græcis paradisos dicit. Igitur nõ ignorare uos oportet: q̃ sint tanti ac tam pclari muneris bona: quæ triplicia uiri sapiẽtissimi eẽ uoluerunt. Nã primum positũ est in fide: alteꝝ in prole: tertiũ in sacramento. Et sacramẽto quidem cauet ne diuortiũ fiat: sed omnia quæ ad regendum matrimonium suscipiendosq; liberos attinẽt: sancte innocẽterq; seruẽtur. Quod autem munus

Ihesus

Dercyllides

Margarita antonius

Paradisos

ad ꝑlem spectat:illud esse uolũt:ut & pie suscipiẽ:& alatẽ benigne:& educetẽ religiose. Fides uero omnẽ fugat ĩ temperãtiã libidinis:quo uiculi cõiugails tam ĩ uiro quã ĩ uxore sanctitas ꝑ mutua dilectiõe ppetuo cõstet Et ne sim ꝑlixior quã & locus & tẽpus & ꝑsonarũ postulet dignitas: iis ĩ ꝑsentia prætermissis:quæ ꝑ rei magnitudĩe pmulta dicenda essent:ego uos spectatissimi cõiuges monerẽ:hortari:rogare:obsecrare:obtestari nõ desinã:ut nihil uobis potius ducatis q̃ & dies & noctes habere ãte oculos deũ:ad quẽ unũ mẽtem omnẽ cogitatusq; uestros q̃ pietissime referatis: quo tanq̃ præsente atq; uidẽte omnia:nihil omnino neq; agatis neq; dicatis:neq; meditemini nisi castæ & cõtinẽter. Sic eĩm omnia erũt uobis optata: atq; felicia. Quod aũt secũdo loco uobis arbitror obseruandũ:adhibete diligentem operam:ut parentibus maioribusque uestris ornamẽto laudiq; sitis. Tu eĩm Margarita nata es Nicolao arcimboldo clarissimo iurisconsulto ac uiro disciplĩarum omnium laudatissimarum doctissime erudito cõsilerioq; ducali sapiẽtissimo & optimo. Matre autem ꝑbatissima ac nobili Vrsina canosa. Nam quid ego commemorem tot ac tantos uel paterni uel materni sanguinis nobilissimos magnificosque uiros:palauicinos:rubeos:folianos:torrellos:archensesq; comites: cum in hoc uno:Nicolao arcimboldo tanta sit uirtus:tantus splendor: ut cũ omni antiquitate possit de sapiẽtiæ & ĩtegritatis laude cõtẽdere? Tu autem Antoni ea cribellorum familia natus es:quæ diuum Guilielmum origine com item auctorem generi habẽs non mediolani solum illustris est: & præpotẽs:sed ĩ uniuersam Italiam nõ belli minus quam pacis artibus cognita:quorũ ego singulorum eximias laudes si uelim singillatim ꝑsequi:nullam neq; temporis nec loci rationem sim habiturus. Vt enim silẽtio prætereã & Vrbanum tertium summum ecclesiæ Romanæ põtificem & alios permultos uel episcopos uel belli duces:ad hæc & iurisconsultos & philosophos:quibus familia tua est iampridem splendidissimi celebritatem nominis omnium gẽtium testimonio assecuta:satis tibi ad optimarum actionum imitationem exemplo sint uel pater tuus uir magnificus Vgolinus comes:uel patrui ipsi duo cũ reuerendissimus pontifex nouariẽsis Iacobus philippus tum comes Antonius humanitate prudẽtiaq; insignis. Prætereo enim cõsulto affines reliquos atq; propinquos tuos:quorum numerus est prope ĩfinitus:ne iudicer q̃ par sit:ĩ dicẽdo curiosior. Tu uelim ad domestica exempla quibus d̃bes ad omne ꝑbitatis generis mirifice ĩflammari:utaris etiam illa qui semper soles: bonitate ĩ genii tui. Fac obsecro:ut quam de tua laude expectatiõnẽ cõcitasti: hanc nõ minus in hoc fausto & benecõueniẽti coniugio:q̃ in cæteris uitæ partibus substineas atq; tuearis. Volat enim adolescẽtia alis ꝑnicibus & omnis ætatis flos breui momẽto languescit. Sola uirtus stabilis est possessio sola ĩcommutabilis:quæ tãetsi ĩ omni uitæ statu est utilis:ĩ matrimonio

Nicolaus arcĩboldus Vrsina

Guilielmus comes

Vrbanus pontifex

Vgolĩus comes Iacobus Philippus eṗs Antõius comes

45

tum maxime necessaria. In hoc enim reipublicæ seminariũ constituitur: quod nisi omni uitio uacauerit: nunq̃ ad bonam frugem sit peruenturũ Sed de his satis. Iam ad ea ueniamus: quæ materno sermone paucis trās/figenda sunt. Mediolani. vii. kalendas. Iulias. M.cccc.lviii.

ORATIONES DIVERSAE.

FRANCISCI PHILELPHI ORATIO AD PIVM SECVNdum Pōti. maxi. habita Mātuæ ĩ publico uniuersaliq; Cōsistorio ꝓ Duce Frā cisco Sphortia die martis quartodecimo kalēdas octobres. M.cccc.lviiii.

Exordiũ

Fr. sphortia dux

C

VM ESSEM PATER BEATISSIME Nomine Atq; iussu humanissimi prīcipis huius mei Frācisci sphortiæ ĩclyti Mediolanēsiũ ducis apud sanctitatē tuā in tāto hoc & tam florēti splēdidissimoq; coetu uerba facturus de rebus maximis & clarissimis & cũ necessariis tum xp̄ianis oībus nō mediocriter cōducturis: nō poterā equidē non subuereri: ne idē mihi accideret: quod grauissimis ac summis & oratoribus & philosophis usu aliquādo uēisse tradit̃. Nā &. L. crassus cũ paternā ulturus iniuriā apud. Qu. Maximũ foret aduersus Gn. carbonē causam acturus: ne uerbũ quidē potuit emittere. Et Tyrtamus cognomēto Theophrastus pauca admodum uerba apud Atheniensem populum dicturus obmutuit. Demosthenes uero talis ille tantusque orator apud Philippum regē Alexādri patrē orationē habiturus idem est passus. Nā qd dixero de eloquentissimo uiro eruditissimoq; philosopho. M. Tullio Cicerōe? Nō ne ĩ causa illa nobilissima Titi āni milonis fortissimi uiri & optime de se meriti ita expalluit: ita tremuit: ita defecit: ut ĩeptius nunq̃ orauerit? Hæc igit̃ mecũ repetēs pater beatissime animoq; uolutās tum huius loci ornatissimi amplitudinē atq; maiestatē: tum ĩcredibilē tuā diuinamq; sapiētiā merito optimoq; iure expauescebā: nequid ĩcipiēti mihi: quod nollem accideret. Sed iam ne plane recreat: ac reficit mitissimi tui istius uultus atq; animi facilitas singularisq; illa benignitas: quam nuper in urbe Roma corā ipse de te expertus maiore cũ fiducia ad dicendũ uenio. Vt ad rem ꝓpius accedā: hic optimus prīcipes meus ut ē sanctitatis tuæ: & sacri huius collegii cardinaliũ uniuersæq; Romāæ ecclesiæ obseruātissimus: cum uideret: quanto cum studio & diligentia & labore ĩcumberes ad uindicandam xp̄ianam rempublicam: ex atrocissima & teterrima seruitute turcorum ĩ pristinam suam & libertatem & dignitatem: indignũ profecto & iniquum a se factum iri existimasset: si abs te tantopere perhumaniterq; accersitus ad cōstitam diem minus ip̄e: quamprimũ uenisset in pulcherrimum hũc perillustremq; cōuētum tot uenerabiliũ patrum & dominorum & principum. Intelligebat enim ĩ tanto rerũ discrimine quo tota religio nostra fluctuat: celeritate plurima opus esse: ne dum præstolando consultandoq; serius tempus teritur: diui Petri naui

L. crassus

Qu. maximus

Gn. carbo

Tyrtamus theophrastus

Atheniēses

Demosthenes

Philippus rex

Alexāder

M. Tull. cicero

T. annius milo

Roma

Narratio

Petrus apostolus

cula ante naufragio obruatur:quam tabernaculo fuerit rudétibusq; mu
nita. Itaq; posthabitis omninoq; prætermissis cæteris negociis suis om/
nibus quæ circa noui pricipatus sui administrationé i tantis huius nře
tumescétis fluctuátisq; Italiæ ꝓcellis atque tépestatibus:neq; parua nec
leuia esse possunt:ecce ut uides:nō inuitus paruit salutiferis ad monitio/
nibus & sanctissimis iussis tuis:qppe q ut est uir nō minus studiosus reli
gionis & pietatis quá & īgenti animo & cōsilio:animaduertebat te pon/
tificé maximū & scissimū nō sine causa ī tāto itineris labor & īfirmitate
corporis: & apostolico illo solio Mātuā cōcessisse: & uniuersos xpianæ fi Mantua
dei pricipes ac reges cōsultandi ferédæq; opis gřa īstāti necessitati litteris
ac nūciis cōuocasse. Nā qd magis decet xpianū hominé quā nō mō pecu Cōfirma
nias atq; uires suas ꝓ illius nomine gloriaq; offerre sed etiā semetipsum tio & con
si opus fuerit:deuouere:qui ut ipsi uita frueremur æterna:cum e domi/ futatio
no seruus fieri tū crudelissime & ꝑ omne ignominiæ genus mori uolu/
it. Oh diuinā illam clæmentiam. Oh liberalitatem & munificentiam ob
stupédam. Tu pro nobis xpe optime maxime:quo illius origialis delicti
& perpetuæ culpæ reos īexpiabili facinore liberares pudendam acerbissi
māq; morté nō solū non recusasti:sed ultro etiam atq; perlibenter depo
poscisti Nos auté ita simus īpudétes:ita īgrati:ita métis ac sensus inopes:
ut facultates nostras atq; uitam ipam si fit opus:quam a te uno gratis ac
cepimus:in tanta tui nominis iactura & contumelia tibi repetenti redde
re dubitemus? Absit a regibus & principibus xpianis tantū dedecus tan
tum opprobrium tantum nefas. Quid enim reliqui principes sint factu
ri pater beatissime:quoꝝ opes ac uires maiores formidabilioresq; sunt:
quando unus hic Franciscus sphortia ne dilectissimis quidem & fratri/
bus & filiis parcere decreuerit:modo possit aliquam opem salutemq; af
ferre huic salutifero pientissimoq; operi? Nouit certe princeps pruden/
tissimus nos esse natos nō nobis solis: sed bonis omnibus : sed toti fidei
xpianæ. sed immortali deo xpo Ihesu redemptori nostro cuius īnocenté Xōs
& sanctissimam ciuitatem pati ludibrio esse diritati immanitatiq; turco Ihesus
rum turpissimum est & dedecorosum in primis. Eo enim omnis īdigni Turci
tas ducenda est indignior:quo ab indignioribus infertur hominibus : si
homines quidem potius quam afferate prorsus & truculentissimæ quæ Scythæ
dam bælluæ Turci sunt appellandi:cum nihil in se humanitatis habeāt
præter hominis figurā & eam sane ob flagiciosissimam turpitudinis fœ Caucasus
ditatem deprauatam ac nequam. Quis unus omnium turcos ignoret Persis
fugitiuos esse cytarum seruos eosq; pastores : qui ex ergastulis illius ua/ Iustinia
sti & in hospitabilis montis Caucasi cum in persida ac Mediam latroci/ nus im/
natum descendissent:nullūq; certum incolerent domiciliū præter obso perator
leta lustra & horrétes syluarum latebras : primū Iustiniani temporibus Helles/
ad hellespontum usque clandestinis insidiis impetum facientes : eodem pontus

46

ductore & collatrone perditissimo Bocchano urbem oppulentissimam Bosphorũ repẽtina ui captam diripuerũt. Deide ubi laxius ut homines humiles abiectiq; negligunť: cõtemnũturq;: imperãte cõstãtinopoli Ale xio comneno tantũ rebus suis ĩcrementum fures obscurissimi cõtinuis latrociniis attulerũt: nam qd non cõsequať assiduitas? Vt iam auderẽt apto etiã marte cũm ĩperio illo oriẽtali de pricipatu cõtẽdere. Visu enim fieri quottidie uidemus: ut quo qs humiliore ignobilioreq; natus generẽ fortunæ ĩpudẽtia usus fuerit: eo se arrogantiorem insolentiorem super biorẽ præstet. Et ne sim ĩ re minime iucũda narrãdo ꝓlyxior: ubi turci ꝑ Theodorum cãtacuzenum: qui Iohãnem palæologum ut pupillũ & ge nerum impius circũscriptor patrito auitoq; regno fraudarat: ex asiatica Mysia in thraciam callipoli ad hellespõtum tradita perĩde atq; socii sunt traducti: nũc socerum nũc generum Horcãe ductore fallẽtes: ut sunt ad omne improbitatis genus procliues atq; anhælantes: breui temporis cur riculo magna ex parte thracia occupata: duce Amoratho Horcanis filio in triballos: q nũc serui appellanť: irruere: Quo in loco ubi magna utrin que cæde iam perpetrata Amorathus a Lazaro strẽuo atq; fortissimo tri ballorum duce: qui se pro patria immaculatam hostiam deuouens cum duodecim intrepidis commilitonibus in castra ipsa ĩtra crudelissimi sce leratissimique tyrãni tentorium impetum fecerat: multis uulneribus cõ fossus occidiť. Huic ubi Baisetes filius successisset non re minus fulmen quam nomine: id enim Baisetes turcorum lingua significat: non solum thessalia christianis & Boetia est erepta: sed ipsa etiam noua Roma Con stantinopolis ita uallata & pressa diuturna obsidione oppugnationibus que continuis & tremendis: ut profligato iam ad Nicopolin Sigismũdo rege hungariæ cum tanto & tam rebus omnibus ornatissimo exercitu fortium uirorum ad trecentamillia post internicionem tãtæ Gallorum nobilitatis post ludibripsam & barbaram ac spurcissimam cõtumeliam tot principum tot ducum post iam prope extinctum christiãum & no men & cultum ni repẽte Christus Ihesus qui se de inimicis suis cum ini micis item suis ulcisci dignatus est. Thomyrin massagetam cognomẽto taberlanum quoniam pede altero esset claudus: cum inumerabili firmis simoq; misisset exercitu: ipsa inquam noua Roma constantinopolis ex illo usq; tempore & capta ui esset & uersa ĩ prædam. At noluit tum deus omnipotẽs tãtam paci ĩdignitatem: quin potius perspicue omnibus gẽ tibus declarauit frustra esse humanos cogitatus omnis qui diuino care ant auxilio. Victus est igiť & captus illico a Thomyride tamberlano ful mineus ille & horribilis Baisetes nulla pugna nulla cõcussione hastarũ nulla ensium uibratione sine ullo prorsus sagittarum iactu: Nam ante uniuersus Baisetæ exercitus fugæ turpissimæ terga dedit: quam descen sum esset in aciem. Oh mirabilem dei prouidentiam. Oh incomprensi

bocchãus
Bosphorus urbs
Constãtinopolis
Alexius cõnenus ĩperator
Theodorus catacuzenus
Iohannes ĩperator
Mysia asiatica
Tracia
callipolis
Hellespõtus
Horcães
Amorathus
Triballi serui
Lazarus
Baisetes
Thessalia
Bœtia
Constãtinopolis
nicopolis
Sigismũdus rex
Galli
Christus Ihesus
Thomyris tamberlanus

bilem immensamq; potentiam. Oh caritatem: qua nos complecteris: infinitam. Et nos miseri nondum respicimus? non respicimus? captus igitur & nõ multo post obtruncatus p multã cõtumeliã ille tam potẽs tam elatus tam formidabilis Baisetes cum non nullos filios reliquisset: cæteris demũ deinceps omnibus p Sultanum fratrem strãgulatis arquus neruo ex quo postea cyricis dictus ẽ: solus hic sultãus cyricis ĩ tyrrãnida successit nihilo quidẽ minus quã Baisetes pater christianis pniciosus. Nam & Mysos qui citra Danubiũ sedẽt: & ultra Danubium Balacchos & Moldauiã subiugauit: adiecitq; quicquid mari ægeo Ionioq; adiacet præter solam pellopõnensum ad illiricos usq;. Qui posteaquã animã efflasset: secutus est Amorathus filius ob amorathũ proauum ita nomiatus. Is omnium primũ post strãgulatũ Mustapham fratrẽ urbẽ cõstãtinopolin permagno & accerrimo munitus exercitu obsedit mẽsibus tribus: oppugnauitq; fortissime: quo tempore illic me cõtinebam disciplinæ græcæ cõsequendæ gratia: quam ubi nequisset expugnare: agro igni ferroq; uastato abiit adortus Thessalonicam ĩ macedonia: quæ turcorũ metu Venetis se dediderat. Hãc posteaquã dies tris cõtinuos oppugnat: tãdem expugnat: agitque ĩ prædã. Murum Isthmi qui pellopõnensum per cõtinẽtem ab ægeo ad ionium pelagus tutabatur: cum cepisset per ĩcolarum proditionem: solo æquauit inde abacta ingẽti præda. Qui ubi sæpenumero pugnasset cum hungaris & id quidem infeliciter: demum ubi apud Barnã cum iisdem hungaris manũ cõseruisset: essetq; unius Iohãnis Vaiuodæ clarissimi belli ducis calliditate summaq; uirtute superatus atq; ingẽti cũ cæde in fugam uersus: factum est subito audacia atq; animositate regis Vladislai: ut e uicto uictor euaserit hungaris cũctis non tam fugatis quã per subitam animorum cõsternationem ob ĩtolerabilem dolorẽ quem ex interempto rege animo cõceperant: ultro fugiẽtibus. In qua quidem christianorum fuga illud uulnus uel maximum nomini christiano infixum: est: quod Iuliãum cæsarinum sanctæ crucis cardinalem uirum uero dignum Romana ecclesia hungari frustra a fuga reuocantem crudelissime trucidarũt. Amorathum autem hunc nõ multis post annis maiores calamitates ĩ christiãum populum ærumnasq; molliẽtem peropportunæ mors e medio sustulit relicto Mahometo filio uno certe omniũ q sunt: fuerũt: futuriq; sunt: impurissimo adolescẽte & omni immanitate immaniore. De hoc autem tetro diroq; portẽto de hoc ĩquam tam truculẽto tam scæuo tam horrẽdo tam funesto prodigio quid dicẽdum qd sentiẽdum quid tenẽdum sit: nescio. Illud certe scio nemiẽm unquam alterum ex omni hominum memeria extitisse: qui breui adeo tempore tãta trepidatiõe atq; terrore uniuersum prope terrarũ orbem affecerit. Et ne id quidem mirum. Quas enim calamitates unus hic alter ĩpius & abominabilis mahometus tam paucis annis xpiano populo ĩtulit? Nobi-

Sultanus turcus
Cyricis
Mysi
Danubiũ
Balacchi
Moldauia
Aegeum mare
Ionium mare
Pellopon ẽsus
Illarici
Thessalonica
Macedonia
Veneti
Isthmus
Hungari
Barna
Iohannis uaiuoda
Vladislaus rex
Iulianus cæsarius cardĩalis
Mahometus tyrannus

47

liſſimum illud oriẽtalis imperii emporium Nouam Romam Conſtãti
nopolin: heu miſſeram noſtram ĩfelicemq; tempeſtatem: num latiſſimi
illi altiſſimiq; muri craſſiſſimæq; turres: quæ ſingulæ mũitiſſimas arces
repræſentabant: cum uiderentur omni adamante ſolidiores: num ulla
hominũ aut ĩgenia aut uires tutari potuerunt quo minus a turcis captũ
& immiſerabilẽ ac luctuoſiſſimam prædã uerſum omnibus gẽtibus ſit
exemplo nihil eſſe nobis ſuperbiẽdum? Nõne paulopoſt Pelloponneſus
eodẽ tacta fulmine periit? Quid enim Triballos quid Illiricorũ qd Dal-
matiæ reliquias cõmemorem: quos omnis aſſiduis ĩcurſionibus & incẽ
diis præmit: ac perdit idem nefarrium abominabileque monſtrũ? Veꝝ
qd triballos memini? Hos enim Mahometus iam omnis ægit ĩ erumno
ſiſſimam ſeruitutem. Nũc ultimo exitio pannoniis imminet. Eoq; facili
orem ſpat de iis uictoriã: quod Spendorobũ triballoꝝ emporiũ expe-
ditum ꝑ danubiũ tranſitum ĩ Hungaros præbet. Hungari uero ipſi etſi
ſunt tum animoꝝ ferocia: tum robore corporũ pæritiaq; belladi aduer-
ſus turcos aptiſſimi: tamẽ quia ĩteſtinis ſeditiõibus aſſidue inter ſe digla
diant: ſunt ad rem tãtam tãq; neceſſariam imbeciliores. Quo fit: ut niſi
ꝓpediem a ceteris xp̃ianis principibus eoꝝ imminẽti: extremoq; pericu
lo ſuccurrat: indubitato ſint pituri. Illius autẽ populoſiſſimi regni belli-
coſiſſimiq; euerſio: quod omẽ deus auertat: quãtam ſit cladẽ cũctis xp̃ia
nis illatura: quis eſt tã rerũ ĩſcius: qui ignoret? Expergiſcimini ergo: ex
pergiſcimini tãdẽ principes & populi xp̃iani: ferte periclitãtibus auxiliũ
ferte Chriſto Iheſu: ferte uobis ipſis: ferte filiis uxoribuſq; ueſtris. Nolite
pati per deum immortalem: nolite pati tãtam peſtem tãtam perniciem
aduerſus xp̃ianam rempublicam diutius inualeſcere: incrudeſcere debac
chari. An ignoratis fore: ut ſubiugatis hũgaris: qui nobis clipeo ſunt &
muro: continuo uobis ſit de ueſtra & libertate & gloria ſaluteq; pugnan
dum? Laudatur a uiris ſapiẽtibus & L. Brutus & Mãlius Torquatus:
quod proprios filios uirgis cæſos ſecuri percuti uiſſerint ducti illi quidẽ
ut aiunt: alter diſciplina rei militaris alter ſalute patriæ. Laudatur Curti-
us: quod ſe in profundiſſimum terræ Hyatum illum periturus præcipi
tãt: quo metu mortis patriam ſolueret. Laudãtur tres decii pater & filius
ac nepos: quod in extremis reipublicæ periculis ſeſe deinceps pro patria
deuouerĩt. Laudatur. M. Attilius regulus: qui ut fidem hoſti ſeruaret ad
acerbiſſimos corporis cruciatus ad dedecoroſiſſimam contumeliam: ad
indubitatam mortem redire nõ dubitarit. Laudãtur inquam: Laudãtur
cum alii multi tum phileni & Codrus: qui honeſtam mortẽ turpi uitæ
ingenti animo præferre pertulerint. At hos omnis qua ratiõe ductos ar
bitremur? Alia nempe nulla: niſi ut umbratilem & inanem huius ſæcu
li gloriam uel mortui uiderentur aſſecuti. Nos autem qui ad huius ui-
tæ celebrem gloriam æternam quoque atq; cæleſtem gloriã ſimus aſſe

Noua roma Conſtãtinopolis
Pellopõnẽſus
Triballi
Illiryci
dalmatia
Pãnonii
Spẽdorobus
Cõcluſio ꝑticularis
L. Brutus
Manlius torq̃tus
Curtius
Decii treſ
M. attilius regulus
Phileni
Codrus
res

cuturi: cũctabimur diutius obuiam ire pulcherrimis gloriosissimisque triumphis. Iam tandem felicissima signa in barbaram turcorum illã & abiectã seruilemq; nationem tollenda sunt te auctore & duce atque uexillifero pontifex Maxime pientissime Pie secunde: qui christi uices in terris gerens omnia pro animi tui magnitudine & incomparabili sapiencia diuinaque uirtute cõstitues: geres: moderabere: perficies. Quis adeo sit a fide christiana alienus: quis ita abhorrens ab omni humanitate: qs tam suis rebus sibique aduersus: q in re tam pia tam necessaria tam laudabili tam utili beatitudini tuæ pareret subterfugiat, atque nolit uitam suam si sit opus: deo offerre: quo tanto dedecore amarissimoque flagello christiana respublica liberetur. Nam qd ad Franciscum sphortiã mediolanensium ducem prĩcipem meum attinet: hic eo consilio abs te accersitus eo animo huc uenit: ut omnia sit pro tua & sacrosanctæ romãæ ecclesiæ uolũtate: iussuq; facturus. Non modo enim & uniuersam tibi substantiam & exercitum suum omnem pollicetur ad hanc rem tantam: tã sanctam tam deo hominibusque acceptam sed fratres etiã ac filios: præsertim cum non ambigat cæteros quoque principes regesq; christianos idem singulos pro sua facultate facturos. Ac multo sane alacrius & libentius ipsemet p̃stãtissimus princeps meus: ut est inuicto & excelso aĩo religioniq; deditissimus & sc̃titatis tuæ obseruantissimus ĩ tã p̃clarã tãq; salutiferã expeditionẽ p̃ficisceretur: si p̃italicarũ rerũ cõditionẽ ei liceret.

Cõclusio generalis

F. sphortia dux

Frãcisci philelphi ad uiros Papienses orõ cõgratulatoria de creatiõe Iacobi Borrhomæi Vitaliãi comitis. f. ad dignitatẽ & gradũ episcopalẽ.

n ON POSSVM EQuidem Viri papienses & uos cæteri Patres amplissimi non uæhementissime uobis ecclesiæque uestræ gratulari: quod eum tandem pontificem estis adepti: cui ad decus & ad gloriam nihil est: quod deesse insigne queat. Videtis enim diuina benignitate eum uobis contigisse. Episcopum Iacobum istum Borrhomæum præsentem hic corãque astantem: quem esse magno splendore præditum: magna doctrina magna fide: magna religione non fama uaria: aut dubia. Sed longo usu: & multiplici experientia didiceritis. Quæ dum mecum ipse consydero: tum uobis gratulor: quibus cupio esse quamoptime: tum mihi gaudeo: cui secunde res uestræ omnes non letæ esse non debent: Nam pristina illa uestra maximaq; merita quibus hic iampridem docens & publice sum a uobis & priuatim ornatus: nullus unquam obliuionis iteritus e memoria mihi deleat. Quare cum noua hæc & peroptata præsentis põtificis creatio cõmunem mihi uobiscum uoluptatem afferat: quãtum hodierno die ab immortali deo nobis bonum oblatum sit: breui saltem oratiõe recensendum existimo. Cum papiensis põtificatus sedes annos complusculos iam uacaret: & ingens competiorum numerus ma

Exordiũ

Narratio

48

ximis opibus & studiis ad tāte dignitatis fastigium niteretur:idque per/
sæpe frustra temptatum esset:quippe quod nō humāi sed diuini potius
fauoris opisq; īdigeret:ꝓspexit opportune Chistus optimus maximus
huic rerū difficultati:qui nō quod ipi uolumus sed quod nobis optimū
fore nouerit:multo ante deliberat. Itaq; eodem fere tempore & christia
nissimus prīceps noster philippus Maria Anglus & sūmus pontifex Eu/
genius:qui Christū in terris gerit:uterq; ueluti diuino quodā afflati nu/
mine Iacobū borrhomæū reliquis omnibus reiectis ac repudiatis cōpe/
titoribus:nihil tale neque petētem nec cogitātem eadem mēte cōmūiq;
cōsensu episcopatui papiensi præesse uoluerunt Quæ quidē res triplicia
mihi bona illa uidetur esse complexa:quæ ad bene beateque uiuēdū ma
xime expetunť:honestatē.utilitatē.iucūditatē. Harũ autē pulcherrima
rum laudū campū quoniā nō tam prolyxe differere:quā attigere paucis
tempus iubet:& si cupiebam ita dicēdo explicare:ut nō modo fruges &
fructus omnis feracitati hubertatiq; respōderet:sed nihil omnino relin/
querem aut desertū aut īcultū:oratiōe metiar expedita magis & circun/
scripta quā ambienti & locupleti. Et ut eodē ꝓsequar ordine:quo pro/
posui:quoniā honestū id ducitť:quod uirtute constat:quid honestius pa
piēsi episcopatui qd pulchrius qd illustrius.cōtigere potuerit : quā quod
eum sibi pontificem uidet oblatū:cuius uirtutes & multæ sint & singu/
lares ī primis? Cum enim ueluti duo quedam itinera quorum altero
se ituros altero peruenturos ad diuinam illam & incommutabilem bo
nitatem arbitrantur:mortalium animis sint proposita scientia atq; sapi
entia:ita in utroq; Iacobus borrhomæus uel ab ineunte usq; ætate uersa
tus est & agendo & contemplando:ut ne grandioribus quidem natu ui
ris eruditissimis & eisdem religiosissimis unquam cesserit:Nam cum sci
ret quibus præcepuis i hac temporalis uitæ fragilitate exerceri se oppor
teret:omnium primum ita semper temperantiam coluit: ut nullis cupi
ditatibus uictus:nullis uoluptatum illecebris labefactatus:id assiduis su
is laboribus laudatissimisq; operibus effecerit : ut nihil sibi facilius sit ni/
hil usitatius nihil antiquius uita sobria & pudica. Quod cum in omni
ætatis cursu tum in adolescentia difficillimum factu sit:id magno nobis
argumento esse debet hunc diuino quodam munere facillime adeo po/
tuisse tam indomitas atque effrænatas corporis bælluas uīclis iugoque
rationis obtemperantes sibi & obsequētes reddere.In iis autem doman
dis subiugādisque nō fortitudinis minus quam temperātiæ & modera
tionis adminiculis usus est:quibus nixus omnes blādientium appetitio
num insidias atq; irruptiones nō modo constantissime sustinuit:sed etiā
acerrime fudit:ac ꝓstrauit.Non.n. est inscius probatissimus hic ponti/
fex eum qui pestiferis animi perturbationibus liber non sit:omni turpi
tudini seruire.Nec ullum esse in iusticiæ genus : cui alacri animo non oc

Christus op.Max. Philippus Maria āglus Eugēius

Diuio tri mēbris Honestas Vtilitas Iucūditas Cōfirmatio .i. & cōfutatio

Scientia Sapientia Actio Contemplatio De scientiæ ptib; Temperantia

Fortitudo

Iniusticia

currat:non pareat :non ſe penitus dedat Quare omni ope atqꝫ opera ſē/
per ſtuduit:ac ſtudet:ut nihil agat:uec meditetur:nec cogitet quiquā qđ
a iuſticia ſit æquitateqꝫ alienū.Nec id iuſticiæ munus ducit:ut laceſſenti
cuiquam noceatur:quippe quod cum feris commune ſit: quæ uix cuiq̄
nocent:niſi fuerint laceſſitæ:Sed prohibere iniuriam:& prodeſſe omni
bus in media iuſticia ſitum putat:Nam prudentiā quæ ꝑpter uarios ca Prudētia
ſus inopinatoſqꝫ reꝝ euentus uix ſenectuti oīno conceditur ita callet:ac
tenet: ut nihil uſquā in humanis actionibus accidere poſſe uideat̃:quod
uel cōſultando uel gerendo aut incognitū ſibi aut minus prouiſum fu/
tuꝝ ſit.Prudentiæ aūt omne & iuſticiæ & fortitudinis tēperantiæqꝫ of/
ficium nō ad aures popularis:ſed ad dei gloriā ſemper refert.Humanos
enim fauores omnis ita admittendos arbitrat̃:quoad huic itineri.quod
aditum parat ad deū:impedimento eſſe non poſſint:Nam has oēs uirtu
tes quibus gentilitas gloriatur:nō tam propter ſe cenſet expetēdas : quā
quod ſapientiæ:quæ ſola perducit ī cæleſte ſpectaculum:ueluti proſcæ/ Sapiētia
nia quædam ſint:Itaq; maxime omnium pietatem colit.Quid enim di/ Pietas
uino cultu agere poteſt aut melius aut pulchrius? Nam ſi id eſt bonorū
omnium maximū:ad quod reliqua bona omnia quæ ducuntur:referri
oporteat:deum ipſum duntaxat noſtrā eſſe felicitatem ſiquis ignorat :
oēm uim boni naturamqꝫ ignoret.Felicitatem autem oēs uolūt : quam
qui norint:perpauci ſunt:Non enim in hiſce terrenis ſordibus ac cœno
hominis bonum collocatū eſt:Id omne cælitus eſt petendum.Inferiora
hæc omnia & infirma ſunt & inſtabilia & caduca.Quod uero & incom
mutabile eſt & ſummum & ſempiternū bonum:ſola nobis ſapiētia pol/
licetur:quæ ita reꝝ cæleſtium ueritatem diligenter inquirit:atqꝫ contē/
platur:ut non prius conquieſcat:quam ad diuinum ſplendorem illum
uſqꝫ peruenerit.In huiuſmodi inq̄ ſapiētiæ lumine ſeſe intuens Iacobus
borrhomeus liquido perſpicit nihil eſſe humano generi præſtabilius ni
hil magis optandū q̄ omnes ſuas & actiones & cogitatus referre ad deū
qui ſolus colendus ſit & omni religionis & fidei ſinceritate unice uene/
randus.Sed quoniā de honeſtatis parte locuti ſumus: iā ad utilitatis ra/
tionē noſtra tendat oratio.Nam q̄q̄ id ſolum eſt utile? quod ſit honeſtū: Cōfirma
cuiuſmodi tamen alia quædam ſeparatim utilitas ex hoc pontifice ſit in tio.ii. &
papiēſem epiſcopatū & in uos itē uniuerſos emanatura : breuiter cōple/ confuta/
ctar.Latere uos id nō puto:quod eſt etiā peregrinis luce ut ita dixerim: tio
clarius:conſueſſe plæroſqꝫ pontifices ſupioribus iāpridem temporibus
papienſem eccleſiā permagnis detrimentis afficere:alios quoniam eſſent
inopes:alios quoniam expleri nō poſſent:Quare cū hi nollent pecuniis
abſtinere:nequirent autem illi parcere:ſe utrique pernicioſos ī rem eccle
ſiaſticā præſtiterunt.Nihil autem huiuſmodi eſſe de pſenti pōtifice ue/
rendū tum eius probatiſſimi mores docēt:tum paternæ diuitiæ ac ſplē/

dor. Nam quopacto aliena uel auferat uel surripiat: q ultro sua benefi-
cétissimeqꝫ cõferre sit solitus? An estis obliti: quáta liberalitate semp sit
usus Iacobus borrhomæus: & cum apud uos ingenuis artibus studeret
ãnos nõnullos: & cũ paucis ante mẽsibus hoc ĩpo ĩ loco põtifici iuris ĩsi-
gnibus q̃ pulcherrime ornaret? Quis.n.oĩum dici qat: q ullo uel humãi-
tatis uel facilitatis uel benignitatis & munificẽtiæ genere cũ hoc uno sit
cõferẽdus? Quod si & adolescẽs & abbas nihil sibi laudabilius eẽ cẽsebat
q̃ benefacere quã æq & boni nosse tueriqꝫ rõnem qd nũc iudicandũ est ꝺ
uiro plane sapiẽti religiosissimoqꝫ episcopo? Atq huius pater uir magni
Vitalianus comes — ficus & illustris uitalianus comes iis facultatibus atqꝫ opibus frætus ẽ: ut
magni putet ĩteresse ad decus & ad laudẽ suã: si oẽs semp intelligãt suos
quosqꝫ aliis nullis quã paternis & suis locupetatos esse diuitiis. Quod q-
dẽ cũ aliis pmultis ĩ rebus tum in sacris tẽplis apparatuqꝫ diuino quotti
die ostẽdit nõ cõiecturis & argumẽtis quod facere nõnulli solent q uide
ri quã esse malunt liberales ac benefici: sed magnis muneribus magnisqꝫ
ĩpẽsis. An fortasse nescimus diui Barnabæ monasteriũ cui noster hic am
plissimus põtifex in hãc usqꝫ diẽ sua maxima cum laude abbas pfuit: q̃ta
Diui barnabe monasteriũ — primũ inopia mẽdicitateqꝫ præmeretur? Nõ fundi oẽs predia oĩa ædes
oẽs superiorꝫ abbatũ uel auaricia uel negligẽtia fœnore rapinisqꝫ pierãt?
Nõ hæc oĩa uidemus unius Vitaliani pgrandi auro singulariqꝫ ĩdustria
nõ modo recupata restitutaqꝫ monasterio sed ita amplificata & ĩ cumu
lũ aucta: ut nunq̃ eius census aut maior fuerit: aut expeditior aut liberi-
or? Est.n.comes Vitalianus pro suo ingẽti animo eodẽqꝫ regali non mi
nus splẽdidissimis moribus pstantissimisqꝫ uirtutibus quã fortunis or-
natissimis & maximis. Quare qcquid habet: tantũ autẽ: habet: quantum
alius in Italia unus nemo: id omne cũ bonis habet cõmuue: Nã quod in
bonis & claros hoĩes beneficium cõfert: id non tam dare q̃ accipere exi-
stimat. Itaqꝫ mirari neminẽ decet: si in huius qdem unius hominis uita
Cõfirmatio.iii. & confutatio — tanta est apud diuum principem nostrꝫ auctoritas tantũ consiliũ tãta fi-
des: ut non tam oret: q̃ exoret oĩa. Quæ certe res quanto etiam uobis oĩ-
bus usui sit futura: licet uel me reticẽte cognoscere. Tertius locus erat iu-
cũditatis: quæ quáta esse debeat: nõ solum ex honestatis utilitatisqꝫ rõne
Triplex aĩ bonũ — æstimari oportet: sed ex ipsa quoqꝫ ui propria & natura iucũditatis. Tri-
plex esse bonũ in animo cõtemplationis actionis iucunditatis: quã eãdẽ
Cõtẽplatio — uoluptatis nomine appellant: & alii plures inclyti excellẽtissimiqꝫ philo-
sophi & Aristoteles locupletissimus testis est. De sapientia & uirtute an-
Actio — tea pcutimus. De tertio autẽ bono nõ pluribus transigamus quã rei atqꝫ
Iucũditas — tẽporis ratio postulat. Permulti sunt: qui uoluptatẽ uitio dent: hi nomẽ
Aristoteles — magis nescio quo pacto quam rem ipsam fallaciter expendentes: Sed uo
luptatẽ quam ipse honestiore uerbo si quẽ forte uoluptatis nomẽ offen-
uoluptas — dat: iucunditatem nomino quippe quæ & mente & sensum iuuet: quan

ti fieri cõueniat:perſpicue docet christiana etiã ueritas.Quod enim præ Vnde iu/
mium nobis aliud eſt futurũ uigiliarũ laborumque noſtrorũ:quos pluri cunditas
mos & maximos ad ſinceritatẽ fidei & dies obimus & noctes: quã per/
ẽnne quoddam & infinitũ gaudium:quo inuidenda coramq́ contem/
planda ineffabili dei eſſentia & animo & corpore quãiucundiſſime per/
fruemur? Nam ſiquis eiuſmodi uoluptatẽ ſtatuat:quam Sardanapalus Sardana
ille rex aſſyriorũ aut Smindyrides ſybarites ſecutus dicitur:hic nõ mul/ palus
tum differat a pecude.Sed nos eam uoluptatẽ ponimus: qua bene inſti/ Smindy
tutus animus & i hac uita fruitur:& in illa perfruitur. Huiuſmodi autẽ rides
uoluptatẽ uos capturos uiri papienſes ex præſentia & conſuetudine hu
ius ueſtri põtificis nõ ſum neſcius:Cum enim pſpexeritis humaniſſimi
huius patris ſuauitatem:uitæ integritatem ſingularem modeſtiã morũ
ſanctimoniam lenitatẽ grauitatẽ inſignem expreſſamq́ probitatem:qui
uos plurimũ & monẽdo & hortando & docẽdo & conſulando & ſubue
niendo iuuerit:nõ poteritis affici nõ mira iucũditate.Quæ cum ita ſint re Perora/
cte uobis lætandũ ſentio:q talẽ ſacerdotẽ eccleſiæ ueſtræ præfectum eſſe tio
uideatis:qualẽ poſt illa prima tẽpora diui Syri:in cuius hoc ſacratiſſimo Syrus
tẽplo. hæc a nobis habetur oratio:alterũ nunq̃ ullũ habueritis. Habetis
inquam eum epiſcopũ:q & ſcientia rerũ temporaliũ nemini agendo con
cedat:& ſapientia cultuq́ diuino:uiris etiam religioſiſſimis antecellat.
Tantam uero ſit uobis utilitatem iucũditatemq́ allaturus: quantum a
plæriſq́ ſuperioribus pontificibus & detrimẽti fuerit & ægritudinis im
portatũ.Tu autem pater ampliſſime Iacobe pontifex ages oĩa gereſq́ ꝓ
ingenio & conſuetudine tua hoc eſt igenue innocẽter moderate abſtinẽ
ter caſte pudice continenter.Omnia ad religionẽ refert oĩa ad pietatem.
Expectationẽ quam de tua præſtanti inſigniq́ uirtute apud oẽs mirabi
liter cõcitaſti:hãc para nõ modo ut ſuſtineas atq́ tuearis: ſed amplifices
etiam: ac exupes.Reſpõde Eugenii de te iudicio reſpõde opinioni princi Eugẽius
pes noſtri: q te quoniã bonæ ſpei adoleſcẽs uidereris: decimonono æta/
tis anno abbatẽ eſſe uoluit:& hoc tẽpore nõdum natũ annos octo & ui/
ginti:quia cũ ætate ſimul bonitate proceſſeris : ad epiſcopalẽ dignita tẽ
amplitudinẽq́ promouit:eo (ut mea fert opinio)animo ac mente:ut ad Vitaliani
maiorem laudis atq́ honoris gradum auſpiciis ſuis:ductuq́ puenias: ſi unde
non te minorem geſſeris epiſcopũ:quam fuiſti abbas.Memineriſq́ eo ti Vitaliãus
bi maiorẽ neceſſitatem additã ad uirtutis & nominis claritudinem quo rex
non infimo aliquo &humili genere natus es:ſed Vitaliano patre:qui nõ Iuſtinus
modo maiorũ in ſplendore ſed multo etiam magis ſuis laudibus ac me/ rex
ritis:& illuſtrẽ ſe oĩbus & admirandũ reddiderit. Nam q̃q̃ Vitalianorũ Diua Iu/
familia nobilitatis & originis ſuæ Vitalianum regem Iuſtini regis fili/ ſtina
um &diuæ Iuſtinæ patrem qui ex Antenoris troiani poſteritate fluxiſſe Antenor
traditur:auctorẽ memorat:& nõnulli poſt hũc reges ad Attilæ uſq́ hu/ Attila

50

Totila mo℞ & Totilæ illius in xpianos flagelli gotthorūq; procellas Pataui Ve-
Gotthi netiæq; regni successionē gessere: deinde tamen ut res humanæ plæreq;
Patauiū oēs labiles caducæq; sunt paulatim p̄cla℞ illud & p̄potēs Vitalianorum
Venetia nomē simul cū opibus & fortuna extenuatū in id calamitatis inciderat:
ut nō lōge abesset ab īteritu. Itaq; diuiua quadā ope īmortaliq; beneficio
Vitaliāus Vitaliāus hic splēdidissimus pater tuus q̄si sol qspiam Vitalianis oībus
iam ,ppe obscuratis tempestiue illuxit: q noctē late oīa occupantē suis ra
diis tolleret: icubātibusq; tenebris altius fulgēs serenitatē lucēq; inferret.
Cicero Quare quod in suā laudē Cicero iactare aliquādo consueuit: maioribus
se suis præluxisse: id de se Vitalianus iure profiteri meritoq; possit. Igit̃
non mediocris tibi opera dāda est: ut qđ perpulchre facis & laute tui pa
tris uiri optimi & hoīs magnifici dissimilis nō sis. Non enim minor ei ī
Philippo te uno spes reposita eē debet q̄ in fratre tuo uiro clarissimo Philippo ip̄o
borrho- Borrhomæo paternæ gloriæ atq; uirtutis æmulo & repositā uidemus
mæus & constitutā. Voluta præter ea tecū animo: quantū munus susceperis: q
Episcopo & sis & nomineris Episcopus: Quoquidem nomine iccirco ab homero
qd signi- interdum hectora honoris gratia appellatū inuenimus: quod & rex eēt:
ficet & speculator: & tutor: & altor. Rege igitur etima tu Christi hūc opimū
Christus & amplissimū gregē tuæ fidei & tutelæ cōmissum pro tua integritate &
excellenti iusticia diligenter ac sedulo. Quid agendum obseruādūq; sit:
& dies tecū speculare & noctes. Bonos omnis quam studiosissime tuere:
constantissimeq; defende. Qui se flagitii & facinoris quā probitatis ma-
luerint pietatisq; participes: digna censuræ ultione compescendos cura.
Hæc si pro tua singulari grauitate atq; uirtute feceris: nō modo pulcher
rimo tuo nomini & muneri satisfacies: sed omnipotenti etiā deo te gra-
tissimum reddes & cunctis hominibus acceptissimum.

M.cccclvi. septimo kalen. octobres Papiæ.

Canzon morale di Francisco Philelpho a dio omnipotente in cōmen
datione & raccommendatione dil Illu. principe Philippo Maria anglo a
lintrata dil uescoue di pauia Iacobo Borrhomæo.

Signor che pur di nulla fatai il tuto
I ciel col sole īsieme e lauree stelle
Tra laltre cose belle
Che ,pducesti p tua gr̄a e duono
sel mio iudicio. e. buono
Nō mi par la mīor ne di mē fruto
Ch̄ un tal lūe al mōdo habi ,pduto
Il q̄l si aduāza di uirtu e di honor̄
I principi e gli re e ciaschun sire
Per le sue opre mire:

Cōe fa il sole o mostra il so splēdor̄
Tra li specchi piu chiari
Di lethereo pol: o son men rari
I lampeggianti lumi el grā fulgore
Questo e quel gran signore:
Che p mare e p̄ t ra e il piu nomato
Chalcunaltro: che sia ī uita p̄giato
Quādo la terra sforzandosi uolle
Produr di se il glorioso parto
Premendo ciaschun arto

Acioche non naſcieſſe coſa molle
Ma dura e fiera e folle
Partori di giganti il grieue ſtuolo
Per dare affanno e duolo
Achi lhaueua brugiata e pria ſomerſa.
Ma gioue perſentita la ſciocheza
Ela uana baldeza
Di lorgoglioſa terra:hebbe diſperſa
In brieue ſpatio lira
Di gliabbattuti corpi:ĩ cui ſaggira
La diuina uendetta in lor riuerſa.
Ben fu punita e perſa
La terena audatia el una conſiglio:
Che uolle icõtra il ciel drizar ſo artiglio
Ma il cielo in cui mahgior ſaper ſe ſtende
Per ſua gloria monſtrar cõ uero effeto
Quanthauea dentro al peto:
Tutto per humilta col uiſo chino
Al ſummo amor diuino
Nulla occoltando ſcuoure:o piu facẽde
Di mãdãdo merze:il perche prende.
Giuſta licẽza e gratia al parto occolto
Di darci quello triumphal monarcha
Il cui intellecto uarcha
Tutti li ſenſi humani:peroche tolto
Dal celo:oue piu alto
Labitacol diuin lempyreo ſmalto
Donque il ſydereo globo in ſe racolto
Partori il nobil uolto
Di philippo Maria anglo poſſente
Pregio & honor di tutta humana gẽte
Heroica ſtatura in coſtui ſorge
Celeſtial ſaper ingegno & arte
E come gioue e Marte
Sempre in piacere e tranquilio ripoſo
Eſtato glorioſo
Se regge.e ſerba.e degna pena porge
A ſuoi nimici:qualumque ſaccorge
Hauer cuor di gigante a ſe rubello:
Coſi a tutto prouide il mio ſir giuſto
E comel buono auguſto
Igiuſti exalta e deprieme ognum fello
E ſol per pace hauere
Soſtene ogni fatigha al ſuo potere:
Amando il ſeruo come car fratello.
Qual Cleobis qual Tello
Non.e. remunerato di ſuoi affanni:
Sien di coſtui infiniti igiorni e glianni.
Alegrar donque o popolo paueſe
Col cor iucundo.e.cõ la uiſta lieta
Te puoi: quando tal pieta
Vedi il tuo ſire il tuo padre benegno
Hauer di te:che degno
Tha giudicato in cui lui ſia corteſe
Vedere ben puoi:ſel duca milaneſe
Ama la tua quiete il ben.la pace:
Quando di tal paſtor tha honorato
Il cui ingegno.e.ornato
Di doctrina e uirtu e fede uerace.
Figliol dil ſuo bon ſeruo
Conte Vitalian:cogni ſuo neruo
Metter per gli ſuoi amici mai li ſpiace
Qual donque.e.quel che tace:
Che meco ĩſieme al ſõmo dio nõ facia
Per coſtui preghi con le ſteſe braccia?
Omnipotente dio
Che tutto uedi.e regi.e ben gouerni:
Per gli tuoi imperii eterni
Con humilta te ſupplicamo tutti
Che ſerui.e.guardi il noſtro ſignor pio
O dolce ſignor mio
Per quegli amari e ſaporiti frutti
Morendo e riſorgendo
Riceuoti da te uero miſſia
Sol per riſtuor di noſtra colpa hauẽdo
Pieta di noi che eſſendo:
Il delitto impunito
Ciaſchunera nel ſuo ben far perito
Degnati il tuo Philippo Anglo Maria
Guardarlo dogni inciampo e ſorte ria:
Eodem anno & die & loco.

Francisci Philelphi oratio de laudibus Lazari scarāpi epi ad cōmēses.

Lazarus scarāpus

INstituenti mihi uiri cōmenses uerba apud uos facere cum de episcopali dignitate tum de ipo uestro episcopo Lazaro scarāpo: quē præsentē hic corāq; uidetis: haud equidē facile dixerim: uter maior dicendi labor de dignitate ne an de homine sit oblatus. Vtraq; sane res tanta est & tā nobilis tā magnifica tam excellens: ut uix ulla ingenii ui: ulla orationis copia uideatur esse cōtenta. Scimus enim ut hic primū aggrediar: ab heroicis usq; temporibus eodem episcopum esse nomine regēq; appellatū: id quod apud Homerum de hectore licet animaduerti. Et ne id quidem absurdum. Quid eim aliud Episcopus significat apud græcos: quam inspectorem: speculatorē: custodē: consultorēq;: & ultorē: ac ppositi cōpotē: Rex enim omnia diligēter inspicit: omnia puidet: quæ ad tutandū regnum & amplificandū attinent: suis præmiis bonos psequēs: ac dignis animaduersionibus malos afficiens. Et quoniā nihil agit in cōsulto: nihil imprudenter: quicquid pposuit efficit. Hec eadem certe mēs idē animus epo i ecclesiā esse debet: & eo studiosior atq; propensior: quo humāe res cūctæ: ne cum minima quidem alicuius diuinæ rei particula cōferri possunt. E numero qs fidelis atq; doctus christianus minus nouit a christo optimo maximo esse episcopos quasi reges suis ecclesiis īstitutos. Ipse enim cum adhuc esset in terris manum apostolis suis imponēs eos ordinauit episcopos: iussitq; ut irent in mundū uniuersum: & omni creaturæ euāgelium prædicarent ac dicerent regnum cæleste appropinquasse. Ad hæc ut curarēt: sanarentq; infirmos: mortuos suscitarent: ut mūdarent leprosos: dæmones eiicerent: permultaq; alia in suo nomine facerent: quæ naturæ diuinæ sunt: nō humanæ: Ihesus inquā saluator noster huiusmodi psules īstituit: id qd' apostolus Paulus spiritui sancto ascribēs ait. Attēdite uobis & uniuerso gregi: ī quē uos spiritus scūs posuit episcopos regere ecclesiā Ihesu xpi. Atq; taliū sacerdotū tanta est amplitudo & ita sublimis gradus: ut eos angelorum nomine in Appocalipsi appellatos inueniamus. Accipimus enim episcopū munus a primis inde tpibus illud i catholicis ecclesiis extitisse: ut populos docerēt: ipsiq; ea annūciarent: q̄ ad gloriā ptinēt sempiternā. Quare cū in appocalipsi iubent angeli pœnitētiā agere: nō de iis sermo ē angelis: q & īcorporei sunt: & quorum alteri ob efferatā ingratitudinē peruicacēq; supbiam æternis suppliciis sunt addicti: alteri humiles & accepti memores beneficii lōge absunt a terrena cōtagiōe: sed de hoibus potius: q quādiu ī uita sunt: obnoxii sunt peccato. Nec enim epi q humani quidam sunt angeli: quoniam diuina præcepta ac redēptoris nostri Christi Ihesu uoluntatē nunciāt: sine peccato eē ullo pacto possunt. Atqui pontifex ipse quem præcipui honoris cā summū uulgo appellamus: aliud quicq̄ nihil habet egregium: quam qd' episcopi

Eps & rex

Hōerus

Hector

Eps qd Græci

Euangelium

paulus apostolus

Angeli appocalipsis

est proprium. Quis enim est alius summus pontifex quam ecclesiæ Ro
manæ episcopus? Et singularum quidem urbiū episcopi dici pontifices
& possunt & consuerunt: qui q̄q̄ in suis ecclesiis sunt maximi ac summi:
eo tamen minus dicuntur: ut quem cæteris pontificibus lex præesse uo-
luit: is honorificētiore epitheto ornaretur. Sed quoniam paucis ostendi
mus eundē esse in ecclesia dei episcopū: quem & regē & angelū uocamus
reliquū est: ut de hoc ipso Lazaro scarampo: qui felici quodam diuinoq̧
auspicio episcopus uobis contingit: non quæ dici laudando possent: sed
quæ non dici iniustum sit: breui oratione p̄stringamus. Vidi plerunque
nōnullos qui cum maxime student aliquē laudare: eas potissimū laudes
cōquirunt & consectantur: quæ alieni sunt iuris: nec præstari a nobis pos
sunt. Nam patria & parētes: quæq̧ alia uel fortunæ uel corporis siue bo-
na siue commoda sint dicenda quancunq̧ merentur laudem: propterea
scilicet mærentur: quod iis moderate prudenterque utamur: quamdiu
adsunt. Fragilia enim & caduca sunt: nec ī nostra potestate posita. Aliud
profecto nihil præter uirtutem & rationē afferre possumus: quo de certi
q̄cquam habeamus magnūq̧ polliceri. Bona animi nostra sunt: quæ for
tunæ omni cōtempto impetu nullam uim morbi nullā tēpoꝝ mutabi-
litatem nullum incommodorum turbinem contremiscunt. Itaq̧ uera
omnis ac perfecta laus posita est: & collocata in sola animi præstantia.
Quid enim memorem Lazarum episcopum esse nationem ligurem: fa Ligures
milia uero scarampum. At Ligures in Italia quales sint: qualesq̧ semper
fuerint: nemo sane rerum paulo peritior ignorat. Nam ut tempori obse
quens silentio præteream: quæ præclara quāq̧ permulta facinora tēpesta-
te nostra ligures sæpe gesserint: & nūc etiā gerant: tradūt nobiles nōnul-
li reꝝ scriptores tum latini tum græci aborigines extitisse: q̄ maiore ex
parte imperitarēt Italiæ: cum in eā Troiani primum uenissent ænea du-
ce. Aborigines uero alios nullos esse quā ligures: ita noīatos: q̄d mōtani Aborigenes
sint populi. Horos enim græce mōtem significat. Nā liguria prope tota
mōtuosa est & ardua ob idq̧ genus hominū acre atq̧ bellicosum. Inter Italia
ligures aūt scarāpi p̄ceres semp habiti sunt illustres: & id quidē in omni Troiani
laudis ac probitatis genere. Quot iurecōsulti: quot in omni doctrina ma- Aeneas
gnitudine eruditissimi & eloquētissimi uiri: quot equites aurati & scarā
poꝝ familia prodiere? Quid enim repetā in præsentia priscū illum & in
clytum auctorem huius generis ac nominis scarampū: qui ex Aragonū
regia in Italiam profectus post res splendidissime gestas in liguria conse Italia
dit: cum floruerit semper scaramporum domus & fortissimis belli duci
bus: & religiosissimis plærisq̧ atq̧ amplissimis nobilissimarum urbium
pontificibus. Itaq̧ mirandū non est: si scarampis proceribus cū præstan
tissimis prope omnibus primariisque familiis non ligurum & insubriū
modo: sed totius huius galliæ cisalpinæ affinitas ac summa necessitudo

52

cōtracta est. Omitto reliquas cliētelas amicitias uires facultates: q̄bus sca
rampi proceres plurimum pollent. Prætereo cōsulto ī mediū afferre uel
Antoniū huius auum: uel Rainaldum patrem: quorū uirtus & domi &
foris tāta ē habita & tā celebris: ut eorꝝ nomē nulla sit antiq̄tas deletura:
Satis enim hic unus Lazarus episcopus superq; est: qui omnē de se laudē
queat profiteri. Non is ꝑfecto est Lazarus: qui suū iactet clarissimum
genus: qui aliena laudet: cum semꝑ studuerit nō aliuūde sed ex sese ipso
potius deoq; pēdere. Nā quid de hoc tā sancto & sapiēti præsule uestro
Viri cōmēses primum ducamus laudādū Nā eximiā forme bonitatem?
Quæ tanti fieri in principibus consueuit: ut nō dubitauerit tragicus ille
de Priamo loquens ita affirmare. Priami quidem speties meretur impe-
rium. Quod si materia sequitur formā natura: quis ambigat animi præ
stantiæ debere corporis excellentiā omnē respondere? At fit sæpe malo
hominum more: ut naturæ probitas deprauet. Eo igitur maiore admi-
ratione dignus est Antisthes hic uester: quod omnia fit semꝑ natura du
ce pro animi ratione nō minus feliciter cōsecutus: quā diligentissime se-
cutus. Omnem inquā corporis dignitatē omne robur: omnē ualitudinē
cum animi sanitate: & ui: atq; pulchritudine cōformauit. Quare cum in
telligeret ad tantā naturæ bonitatem accedere opportere bonam quan-
dam præstanteq; doctrinam: hanc tanto studio: tanta industria: tanta di
ligentia est amplexus: ut non diuina poetica: non regina humanarꝫ rerꝫ
oratoria: non optimarū omnium artium procreatrice philosophia con-
tentus sese penitus sacrorum librorum lectioni Theologiæq; dediderit.
quibus in rebus tantum ualet: ut omnium opinionem superarit. Nec si-
bi aliud quicquam boni proposuit unquam in uniuersa uita: q̄ qđ ipsa
ueritas quæ solus est deus: desinierit. Nam per huiusmodi sapientiæ ge-
nus se facile assecuturum existimabat quod uerum & incommutabile
atque sempiternum foret. Quid enim uerecundos eius memorem con
tinentissimosque mores: cum nulla sit omnino uirtutis pars: cuius assi-
dua consuetudine priuatum se uoluerit? Præ cæteris autem iusticiā at-
que pietatem præcipua quadam cura & ueneratione prosequitur. So-
lebant prisci illi gentilesque philosophi qui dicuntur: uirtutem sequi
non tam uirtutis gratia: quam ut inanem hominum gloriam uenaren-
tur. Itaque studebant: quod est simulationis propriū: magis uideri bo-
ni quam esse. Omnes eorum uigilie atque peregrinationes qui septem
existimati sunt sapientes in græcia: referebātur ad humanæ gloriæ nebu
lam. Idem stoici: idem Achademici: & peripatetici: reliquique socratici
faciebant. Quæ nam mens uel pythagoræ samio: uel agrigentino Em-
pedocli fuerit: tum illius auratum femur: tum huius inhiatum æthnæ
præcipitatio dilucide declarat. Nam Romani quod aut pro patria se de-
uouerint: aut filios interemerint: aut tot tantosque labores exāclarint

Ligures
Insubres
Gallia cis alpina
antonius
Rainaldus
Lazarus
Priamus
Theologia
Iusticia
Pietas
Gentiles philosophi
Sapiētes
Stoici
academici
Peripatetici
Socratici
Pithagoras
empedocles
Aetna
Romani

uel acerbiſſimos cruciatus morteſque pertulerint:quid aliud quam no-
minis immortalitatem apud homines affectabant? Non enim ullam ii
ſibi omnes:ſi recte uelimus iudicare:certam uirtutem expreſſamque pro
põebát:ſed adumbratam quandá ac fucatá uirtutis imaginem. Nam
uera & indubitata uirtus ſuis nixa hærcuſque radicibus nihil habet ſu-
pra ſe maius nihil præclarius nihil præcioſius:quod aut bonum aut ex-
petendum cenſeri oporteat. Quo fit:ut ſolus deus ea ſit:atque ſola uir-
tus:a qua tanquã abundátiſſimo & peremni atque inexauſto totius uir Virtus
tutis fonte noſtri omnes & cogitatus & actiones debent emanare eoq; re
ferri. Nec enim in terris ulla eſt hominis gloria præter eam : quæ cum
cæleſti gloria ſit cõiuncta. Quare cum Lazarus ſcarampus ab uſq; pue Lazarus
ro i eo ſe uirtutis genere accurate ac ſummo cũ ſtudio exercuiſſet : quod ſcarãpus
i agédo uerſat:mox ieũte adoleſcétia ad ueritatis perſpicientiam animũ
cõuertit.Intelligebat enim generoſus adoleſcens iferiora hæc omnia &
mutabilia eſſe & obnoxia iteritui.Sola ea quæ i cælo diuiaq; ſunt : nulli
caſui ſubiecta eſſe:pláeq; ſempiterna.Itaq; ab aſſidua exercitatiõe ſciétiæ
ad ſapiétiæ ſtudiũ ſeſe cõferés:tátũ ea i re breui tépore ꝓfecit: ut cũ maxi
ma ſui nomis claritudie iuris põtificii ornaret iſignibus. Et quoniá noſ
ſet nõ Idcirco dicédũ eſſe ut q̃ pulcherrima optimaq; ſunt: ſciamus dũ-
taxat:ſed multo etiá magis:ut ſecundũ ea:quæ didicimus:opemur:qcqd
egregii & cõſpicuit tot laboribus & lucubratiõibus ſuis p diſciplinã fue
rat aſſecutus:id ita uſu quottidiáo ſibi fecit familiare:ut omnibus ambi-
guũ reddiderit:utra præſtátior iudicádus eſſet actiõis ne laude an conté
platiõis.Vtraq; certe uæhemeter excellit:adeo ut nemini cõtédédi ſecũ i
hac omni gallia ſpem reliquerit táta eſt eius dicédi facũdia:táta legũ & ſa
croꝝ canonũ memoria:táta rerũ uariaꝝ & laudatiſſimarum in differen
do ſubtilitas. Mirari ergo neminem decet:ſi i tot ac tátis & externis & Pius põt.
ſuis bonis Lazarus Scarampus eſt a ſummo pontifice Pio cæteris omni
bus i electiõe comeſis epiſcopatus ſine ulla controuerſia ꝑlatus: q & mul
ti & grauiſſimi uiri nõ mediocri iter ſe cõtentiõe ad id ſplédidiſſimi mu
neris ferebátur.Nõ enim erat ignarus pater ſapiétiſſimus neminé opor-
tere aliis præeſſe i eccleſia dei:qui ſit ullo genere laudis iis iferior:quibus
præeſt.Accedebat ad rem quod nõ ſine cauſa táti hũc fieri intelligebat:a Fr. ſphor
præſtátiſſimo pricipe noſtro Frácíſco ſphortia : cuius áimi magnitudo: tia
cuius ſplédor igenii:cuius táta eſt uirtus:ut omni pœne antiquitati uide
atur anteponédus.Quid enim humaniſſimus priceps noſter hũc minus
diligat:minus amet:quem norit nõ modo eſſe obſernátiſſimum ſui re-
rumque ſuarũ ſed plane talé:qué omnis honos & omnis dignitatis gra-
dus debeat cupere atque exoptare? Quamobré ut & pricipi noſtro quá Comeſes
optime de ſe merito gratificaret pater beatiſſimus:& eccleſiæ ueſtræ ui- Lazarus
ri Comeſes cõſuleret ſaluberrime:hũc uobis Lazarum delegit epiſcopũ: eps

qui & uobis anunciaret: quæ dei sunt: & eam doctriam traderet: quæ ad uestræ salutis atquæ cælestis gloriæ rationem attinet. Vestrum igitur munus erit: ut huc cum omni fide ac pietate audiatis: & eius ītegerrimis paternisque īstitutis diligentissime obtēperetis: si cupitis uobis atque uestris omnibus bene & ꝓbeate cōsultū iri. Habetis enim præsulem eruditū. eloquētem. sobriū. pudicū. facilem. benignū. affabilē omni præditum humāitatis officio. omni bonitate īsignē: cuius admōitiōibus parere honorificū est. Tu autē pater amplissime etsi minime uereor fore: ut omnia regas atq; administres moderate & sapiēter: tamen ꝓ mea erga te obseruātia nō desinā dignationē tuā monere: hortari: obsecrare: ut cogites etiā atq; etiā: quātam simul cū hoc īpo augusto episcopatus fastigio molem subis: cū sit episcopus nō minus opis atq; honeris q̄ honoris nomē.

Rex

Tyrānus

Aristoteles

Quid enim aliud ī ecclesia est episcopus quā rex ī Christo Ihesu? Exerce igit̄ officiū regiū. Quid eīm īter regem adq; tyrānū īterest? Illud nempe secūdū Aristotelē: quod tyrānus: ut est comūis quidē bonis omnibus: teterimusq; hostis: omnia refert ad utilitatē cōmodumq; suū. At rex quasi animus reipubli. quoniā omnia sibi cū ciuitate ducit esse communia: nihil sibi priuatim quærit: nihil uult: nihil admittit: quod idem cūctis ciuibus non sit ueluti proprium. Ita etiam tibi faciundum cēseo. Cura quæ sunt ecclesiæ. Huic uni stude. Huic inuigila. ad huius emolumentum & dignitatem cogitatus tui omnes referendi sunt. Ita enim præesse debes

Deus

ut prosis: quibus te præesse uoluit deus. Pasce oues meas: præcepit dominus. Quod uni Christus iussit episcopo: id esse & tibi & episcopus cæteris iussum existimato. Qui eīm rex ī ecclesia & āgelus diceris: gere etiam te pastorem. Neq; id tibi turpe ducēdum est: cum nobilissimus poeta homerus appellet etiam Agomemnona sæpenumero pastorem populoꝝ. Vt enim pastor ouibus suis a lupo metuēs ex aliqua specula oculis attentissimis lustrat circunquaq; omnia: nequid detrimenti per īsidiatorem suum importetur: ita etiam tibi acerrimo ingenio iteꝝ atq; iteꝝ speculādum est: ne frustra sis nomiatus speculator hoc est Episcopus. Nam qđ

Ihesus

sit diligentis pastoris officium Ihesus ipse docet ī Euaugelio: cū ait se esse pastorem bonum & non mercenarium: qui cum pastor non sit is: cuius sunt oues ꝓpriæ: cum primum uiderit lupum uenientem: illas demittit ac fugit. Lupo relictis ouibus rapiendis dispgendisq;. At pastorem bonū cuius sunt oues: facere secus omnia. Nam quia nouit eas sua interesse: ne animam quidem suam pro illis ponere uereri. Inspice igit̄ quam accuratissime omnia: quæcūq; sint ecclesiæ commensi conductura: nullū detractans laborem: nullūue uitæ quidem periculum reformidās. Nam

Ambrosius

sicut nihil est ut inquit Ambrosius: Episcopo excellētius: sic nihil miserabilius: si oues sibi commissas neglexerit. Pasce igit̄ oues Christi . Eaꝝ saluti prospice: quibus custos quibus speculator es datus. Quod si tu illa

omnipotētis dei:quam sub prophetæ Ezechielis psona episcopo ipsi qd Ezechie-
obseruādum sit:præcipiunt:uerba quæque consyderaueris: nunquā er- lis
rabis.Speculatorē īquit dedi te domui Israel. Audiens ergo sermonē ex Israel
ore meo annūciabis eis ex me. Si autem uideris gladiū uenientem: & tu
nō annūciaueris:ut reuertatur impius & a uia sua:ipse quidē in iniquita
te sua morietur:sanguinem uero eius de manibus tuis requiram.Si autē
annūciaueris:& ille nō fuerit reuersus:morietur ipse quidem ī iniquita-
te sua.Sed tu animam tuam liberasti.Satis enim tuo officio pater integer
rime fungaris:si populo Commensi ac reliquæ tuæ ecclesiæ:quæ iussit
dominus p singulari tua eruditiōe anunciaueris:si quæcūq; ad animarū Domius
salutē pertinēt:grauiter eloquēterq; docueris:si operā quantū ī te fuerit:
dederis:ne relicto calle cælestis patriæ ī miseriā deruāt sempiternā. Ad
quæ quidem omnia quoniā liquido ac pspicue animaduerto tua te spō
te mirifice incitatum:nihil est:quod oratione sim longior. Noui enim
innocentiam tuam. Noui sanctimoniam uitæ. Noui magnitudinē &
altitudinem animi. Noui prudentiam & consilium. Noui iusticiam.
Noui pietatē. Nunc exprome:quæso:recōditos thesauros tuos iustos
non pecuniarum:quibus unus omnium liberalissimus es: sed sapientiæ
cæterarumq; uirtutum: quibus es omnibus admirādus. Scis eum fidei:
& religioni tuæ populum esse prouidentia diuina commissum:quo uix
alius in uniuersa Gallia cisalpina est nobilior:utpote quod ab eadē olim
Gallorum gente Cōmum est cōditum:a qua & Mediolanum & Bergo Cōmum
mū & Brixiam Veronamq; & Tridentum aliasq; nōnullas urbis clarissi- Mediola-
mas ac maximas prisci rerum gestarū scriptores conditas tradidere. num

Quæ quidem oratio habita est ab eodem Francisco philelpho Cōmi Bergo-
in ecclesia Cathedrali.xvi. kalendas decembres anno a Natali Christiāo mum
millesimo quadringentesimo sexagesimo. Brixia

Francisci philelphi oratio pro Theodoro plato Iureconsulto. Verona

f Verat profecto æquum & ab omnibus mea sententia pla- Tridentū
ne concedendum Illustrissimi principes & uos reliqui pa-
tres grauissimi: ut qui in dicendi acie miles haberi possem
non modo ueteranus:sed iam omnino emeritus huiusmo
di omni oratorio munere uacarem in tanta præsertim do-
ctissimorum & eloquentissimorum hominum repub. Est enim hoc of
ficium iuuentutis:& robustioris cuiusdam feruentiorisque ætatis. Non
ingenio dumtaxat ad orandum non eruditione : non exercitatione est
opus : sed facili quadam atque expedita linguæ mobilitate:& in celerita
te uerborum uoce tum clara & sublimi tum sonora & piucūda.Quarē si
qua mihi ad dicendum adiumenta : uel natura uel disciplina uel indu-
stria attulisset:quæ tamen corporis sunt non animi:hæc in homine secū
dum & sexagesimum annum iam nato non esse eadem quæ in iuuenæ

fuerunt:& ipse intelligo:& alium fugere puto neminem. Itaq; si de laudi
Theodorus platus — bus huius præstãtis & pdocti adolescẽtis. Theodori plati cum pauca bre
ui oratiõe pstrixero minus fortassis aliqua ex parte satisfaciã expectatiõi
de me uestræ: erit mãsuetudinis uestræ: atque sapiẽtiæ: id quicquid dete
rius fuerit nõ tam negligẽtiæ a qua semp omniũ maxime unus aborruĩ
q̃ ætati ipsi ascribere. Namque hoc omne qcquid est oneris potius quã
honoris nõ tam adiui q̃ admisi: quippe q neque Theodoro ipi deesse po
terã: quo tẽpore uirtutis studiiq; sui pulcherrimis donaret insignibus: q̃
esset a me ãtea istitutus oratoriis socraticisque ornatus neq; huius patri
Georgius platus — clarissimo & sapientissimo iurisc ũsulto Georgio plato de me psæpe quã
optime merito i tãta eius læticia obsequi nõ debebã. Sed quonia hæc om
nis laudatio a legũ ac Iuris & ciuilis & põtificii sapiẽtia proficiscit pauca
De legũ iuẽtore — primũ de initis pgressuq; huius rei i mediũ referã. Qui primus leges
iter mortales iuenerit istitueritq; iudicia non eadẽ omniũ est opinio. He
Moses — brei hũc Mosen fuisset uolũt. Athenẽses Cecropa. Argiui Phoroneũ: a
Cecrops — cuius nomine forũ nõ minus cõmode acceptũ reor q̃ ob eam rem ita no
Argiui — minatũ qđ eo lites cõtrouersiæq; ferãtur. Cretenses Minoa atq; Rhada
Minos — mantũ Lacedæmonii lygurgũ. Aegyptii Mercuriũ nili filiũ cui uulcãus
Mercurius — successit i regnũ. Persæ uero zeroastrẽ. Nam latini quo i legibus ferẽdis:
quo iuniores extiterũt eo cæteris hominibus i hoc doctrinæ genere mi
Zeroastres — rifice omnibus pstiterũt. Quod aũt ad Mosen attiet: hũc alii legũlatorẽ:
ut philo iudæus ẽ locupletissimus testis: alii sacrarũ legũ interprætẽ pdi
Philo iudæus — dere. Claruitq; eadẽ tẽpestate apud suos qua cecrops apud Athenienses:
quos cecropidas ab ipius & cõditoris & legũlatoris nomĩe appellatos ẽe
constant. Et id quidem annis a mundi creatione tribus millibus sex cẽ
Phoroneus — tis quinquaginta. Et Phoroneum qui inacho natus regnauit argis se
cundus annos circiter trecẽtos postea legibus argiuos ac iudiciis munis
se. Nam Rhadamantum & huius fratrem Minoa qui Ganymedem ra
puit. Europa & Asterio natos fuisse longe his tribus posteriores. Lycur
gum uero quas leges lacedæmoniis tradidit a cretensibus accepisse.

At zeroastres rex battrianorum qui primus omnium magicam illusio
nem repperit: quibus fuerit tẽporibus satis ea rõne patet. quod aduersus
Ninus rex — eũ Ninus rex assyriorũ dimicauit. Et ne sim narrãdo plyxior neminẽ in
terlegũ latores inuenio: quẽ antiquitate Mercurio comparẽ. Hunc aliis
omnibus legũlatoribus q̃ longissime superiorem: Idcirco Ioue Maiaque
natum poetæ cecinere: q; & mentis acumine iuguerit & prudẽtissimus
fuerit. Mercurium enim auctorem fuisse affirmant eloquẽtiæ: quæ ex ĩ
tellectu gignitur & prudentia eundemq; & palæstræ & liræ & præstigio
rũ peritiam primũ tradidisse. Sũt etiam qui hanc laudem legum ferẽda
Eacus Achilles — rum dent Eaco Achillis auo: cuius filium Peleũ eum argonautis aduer
sus Cholcos nauigasse ostẽdit Orpheus. Quãplurimos ptererea legimus:

q cererem omniū primam extitisse arbitrenť ferēdæ legis auctorē: quod eo argumento refelli pōt quod cererem fuisse cōstat annis ab initio mū/ di tribus millibus septingētis octoginta: Sed q omnē illam superiorē an tiquitatē legalis sapiētia gloria suparit. Solona fuisse cōtēdunt: q antiqua tis omnibus Diaconis legibus præter eas quas de cede tulisset: ipse leges Atheniēsibus dedit: quos ob eā rationē axes nominauit: quoniā i ligneis axibus scriptæ essent. Et floruit quidem solon iter septē græciæ sapiētes Olympiade quadragesimaseptima: uel ut alii phibēt qnquagesimasexta Pisistrato Athenis regnāte. Huius aūt unius philosophi leges adeo apud omne pene hominū genus illustres atq̧ præclaræ sunt habitæ: ut ne Ro manos quidē puduerit post exactos reges easq̧ leges omnis penitus sub latas quæ prius ab ipso usq̧ Romulo latæ fuerāt athenas mittere decē le gatos: q iclytas leges Solonis peterēt: qbus romana resp. fundareť. His in decē eburneas tabulas pscriptis in Vrbemq̧ allatis & ꝑ rostris ad apertio rem uolētiū pceptionē positis: propterea duæ postea tabulæ Hermodo/ ro ephesio auctore i ānū ꝓximū ex publica potestate adiectæ sunt: quo/ niā ad tantæ ciuitatis īperiū pluribus legibus esset opus. Et ita leges sunt duodecim tabularū appellatæ. Deinde secutū est ius ciuile. Legis actio/ nes. Ius elianū. plebiscita quæ postea lege hortēsis ꝑ legibus habita obser uataq̧ sunt. Post hæc ius id additū necessario est quod senatuscōsultum nominať. Deiceps adiecta opportune sunt edicta prætoꝝ: a quoꝝ hono re ius est appellatū honorariū. Ad postremū aūt principe cōstituto accep to ue illud est ius ītroductum: quod ab unius principis uolūtate manās pricipale uocatū est. Quid. n. singillatim memorē aut de publicis aut de priuatorum legibus quæ priuilegia dicuntur? qd de consularibus & tri/ bunitiis? qd de satyra? qd de iure militari? qd de iure quiritium? quid de cōstitutionibus? qd de prudētium respōsis? Nulla est prorsus neq̧ legis nec æqtatis nec iuris pars quā Romani aut legumlatores aut iurecōsulti ītactam īdiscussamq̧ reliquerint. Non. n. ī tot corūcanis. brutis. sceuolis paulis. labeonibus. pomponiis. trebatiis. tuliis atq̧ aliis ꝑpe infinitis unū aut Lycurgum aut Solona īuenias. Quam. n. nunq̄ in uniuerso terrarū orbe remp. excelluisse meminerimus: quæ cū in omnis laude uirtutis: tū maxime ī splēdore iusticiæ cum romāoꝝ imperio cōparari queat? Hæc autem nō natura sed disciplina primum acqritur: & ea qdem disciplina: quam nobis legum & iuris ciuilis & sciētia subministrat. Hæc sane ea est iusticia quam ait Euripides Hespero atq̧ lucifero magis esse mirabilē. Hæc īquam una uirtus ita cūctis uirtutibus antecellit: ut q eam adeptus sit solus: bonitatis cognomētum adeptus existimetur. Quare cum orna tissimus adolescens. Theodorus platus ab ipsa usq̧ puericia quodam na ture ducti bonitatem arderet: audiretque quottidie hāc per īscitiam po tissimū comparari ab eloquētiæ studio qua non mediocriter ualebat ad

Olympi/as

Romu/lus

Romani

Theodo/rus pla/tus

55

legum & iuris ciuilis ſcietiam quaſi ſulpitius ꝗdam animũ cõuertit. Et
citabat eum præterea uel paterna uel maiorum ſuorũ gloria:quorum ſe
diſſimilem ſore mõſtri ſimilimũ ducebat. Nõ enim erat ignarus platoꝝ
familiã quæ nũc uocat:nam priſcis temporibus platonica dicta eſt a pla-
Plato — tone philoſophoꝝ omniũ maximo & grauiſſimo duxiſſe originẽ. Plato
Ariſto-cles — nem uero ipum q ſuo ꝓprioqꝫ nomine Ariſtocles dictus eſt referr pater
nũ genus ĩ codrũ regẽ Melãthi filiũ:maternũ aũt ĩ dropiden poetã ſolõis
fratrem. At ſolona & dropiden ĩ nileũ heroa. Hinc uidere licet uim ſoler
tiamqꝫ naturæ non abſurde ĩ poſteros etiam ꝓpagari. Vt enim Theodo-
rus ad legalis excellẽtiæ laudem raptus eſt Solona ſcilicet imitatus. Ita hu
Petrus antonius Platus — ius frater Petrus Antonius diuio ĩgenio adoleſcẽs ad oratoriæ poeticeqꝫ
præſtantiæ gloriã impulſo quodã & tanꝗ neceſſitate naturæ:quæ a Dro
pide frate ſolonis flueret:tãto ſe ſtudio cõtulit: ut iam natu maioribus il
Dropidẽs — liſqꝫ doctiſſimis coæquãdus iudicet. Scimus enim Dropiden eſſe ab om
nibus poetã eloquentiſſimũ & grauiſſimũ habitũ. Nã nileus adeo claruit
rebus bellicis ut ĩter heroas numeret:quẽ etiã ipſum ꝗ Petrus antonius
ꝓpulchre emulet nouiſtis omnes. Sed ut eo unde diuertit noſtra reuer-
Solon — tatur oratio:qualia quãtus que legumlator ſolon fuerit ex iis ſatis ſuper-
quem patere arbitror:quæ a me modo narrata ſunt. De platone uero qd
Libri. x. de rep. — attinet prædicare:cuius libri decẽ de rep. & duodecim de legibus locum
nullũ prætermiſere:quẽ ad omnẽ iuſticie iuriſqꝫ rationẽ ꝑtinere uir ſapi
Libri. xii. đ legibus — entiſſimus iudicaſſe. Quã uero Theodorũ oporteret uæhemẽter accẽdi
atqꝫ ĩflamari ad eam quã naturæ ſuoque ĩſtituto tãtopere cupiebat ſcien
Georgius platus — tiam cõſequẽdam Georgii patris nomẽ atque honos erat ĩ cauſa:quẽ ui-
debat ĩmediolanenſi rep. præſtãtiſſimis etiam iurecõſultis doctrina & in
nocẽtia plurimũ anteire ob eamqꝫ rem adeo ualere & auctoritate & gra-
Fr. ſphortia dux — tia apud diuinum principem noſtrũ Frãciſcum ſphoriam: ut de nemine
melius ſentire uir prudẽtiſſimus ſummuſque uideatur. Quam obrẽ cũ
primum ſe Ticinum cõtuliſſet id ſtudii cuius gratia profectus eſt tãto la
bore tãta cura tãta aggredit diligẽtia ut intra tertiũ annum in publica re
petitione:quam uocãt ſcholaſtici:eam de ſe opinionem in omniũ animis
collocarit:ut nulla ex parte maioribus ſuis inferior futurus cenſeretur.
Videmus ſane apud nõ nullos uſu plærũque fieri:ut q adoleſcentes aſſer
uatione aſpectuqꝫ ſuorum liberi ſunt licentia ea omni:quã habent : non
tam uitantur quam abutantur. Nam quod tepus in audiendo debet legẽ
doqꝫ conſumi:id aut in ludis aut in cõmeſationibus teritur cũ magno ip
ſorum dedecore ingẽtiqꝫ detrimẽto rei familiaris: At iſtorũ talium diſſi
millimus Theodorus ne pũctum quidem temporis omittebat quomi-
nus aut eruditiſſimos honeſtiſſimoſqꝫ doctores audiret:aut legenda tra
ctaret:aut quæ legerat & tractarat litterarum monimentis commenda-
ret Eorũ autem æqualiũ & cõdiſcipulorum ſemꝑ cõſuetudine uſus eſt:

qui aut docti & boni eſſent aut cuperẽt tales effici. Sciebat enim probos adoleſcẽtis: ubi etiã minus improborũ cõſuetudine a recto animi iſtituto flecterẽtur: ſuſpicione tamẽ deprauari moris non uacare omnino. At eos omnis q cæteris aut auxiliũ ſint aut cõſiliũ allaturi non minus famæ quã Iuſticiæ atq; ĩtegritatis rationẽ habere oportere. Cõſultoribus uero ĩ omni quæſtiõe æque facillimũ atq; ſubtiliſſimũ ſe præſtabat. Quod autem ipẽ uel dicẽdi uel differẽdi gratia quæreret: ut acute ĩuenerat: ita modeſtiſſime ꝓponens mirabili artificio: ad quẽ finẽ intenderat: deducebat. Et peruicaciũ omnem exoſus id ſolũ qđ ueritatẽ ſaperet: ſequebať. Spectatiſſima. n. ĩgenia mendaciũ nullũ admittũt eamq; ſibi ĩ diſſerendo uictoriam propõi uel maximam arbitrãtur: ſi à ratione nuſq̃ diuerterint. Præterea quod tempus uix aliis ĩ audiẽdo ciuili iur̃ ſatis eſſe cõſueuit: id Theodorus platus in utroq; iure penitus perdiſcẽdo lõge prius abſoluit: Theodorus platus Et ne id qdem mirũ. Nõ enim otioſe debebat nullas illecebres ſectabať. nullam faciebat ĩtercapedinẽ: totus erat ĩ audiẽdo. totus ĩ legẽdo. totus ĩ ſcribẽdo. totus ĩ differẽdo: Quo factũ eſt: ut cũ quarto ſtudii ſui ãno docere q̊ didicerat publice ĩ maxima audiẽtiũ frequẽtia cepiſſet. Ecce cum ĩcredibili admiratiõe omniũ ãno ſeptimo ex quo primũ ticinenſem: ut ita dixerim: ariopagum ex noſtra mediolanẽſi academia petiiſſet ab omnibus ſit: ut uidetis: digniſſimus iudicatus quem utraq; ĩſignia decorẽt. Sed iam me locus ipſe atque tẽpus admõet: ut poſteaq̃ de legibus ac iure ciuili locuti ſumus: paucis ꝑcurramus de iure põtificio. Id aũt q primus apud romanos ĩuenerit quẽ nũc Pompilio anteponã: habeo neminẽ. Nã apud alias natiões atq; ciuitates ut uarii dii ĩ honor̃ ſunt hiti: ita uarii ſupſtitiões ritus iuraq; fuerũt adeo ut ẽt dæmones ꝓ diis haberenť. colebat enim ſtulta illa gentilitas & bonos quos opinabať & malos deos. At malos qdem ne obeſſent: bonos aũt ut ꝓdeſſent. Sed ut reuertar ab Numã. Gẽtilitas Is genere ſabinus: cũ Romulo ſucceſſiſſet ĩ regnũ: uideretq; Romanũ populũ lõga bellãdi cõſuetudĩe efferatũ aliud nihil malle q̃ uaſtationẽ q̃ ꝑdã q̃ ĩteritũ: quo illũ tãdem ab ea ĩmãitate animi diritateq; auerteret ius põtificiũ ĩtroduxit ꝑ tripudia & ſaltatus ludoſq; ſolẽnis adhibitis ſacrificiis & carminibus: qbus placari numina ꝓpitiaq; reddi maximo ſtudio rex callidiſſimus ꝑſuaſerat. Quæ qdẽ ſupſtitio ubi ſimul cũ ĩperio ĩ dies magis magiſq; augeſceret: ea demũ ꝑ aduẽtũ ueri & oĩpotentis humãi generis redẽptoris chriſti optimi maximi radicitus exciſa corruit. Eſtq; tẽpeſtiue nouũ ius pontificiũ ĩpolutũq; oblatũ q̊ a ſacris libris grauiſſimiſq; ſanctiõibus cõflatũ decreti atq; đcretaliũ uoluminibus ſciſſime cõtineť. Quæ certe oĩa Theodorus platus nõ audiuit & didicit ſolũ ſed etiã q̃acutiſſime edidicit: & alios q̃ ſubtiliſſime & q̃ elegãtiſſime ſumma cũ laude docuit. Quæ cũ ita ſint: Reliquũ ẽ præclare adoleſcẽs Theodore plate ut quæ tibi humãi diuiniq; iuris ornamẽta ĩ hoc ſacratiſſimo tẽplo ĩ hoc re

ligiosissimo die ĩ hoc tãto & tam illustri ãplissimoꝝ hominũ cõuẽtu ex sũmi atq; uniuersi magistratus auctoritate corã parata ĩtueris: accipias ea mẽte: eo aĩo: eo cõsilio: ut oĩa semp & dicas & agas: & modereris ꝓ dignitate tua maiorũq; tuoꝝ. Nec.n.satis ẽ qđ iusticiã pietatẽq; didiceris: nisi eas ĩ omni actiõe repraesentãs & iustissimũ te ꝓstiteris & ĩtegerrimũ & hominibus deoq; carissimũ. Versetˀ tibi assidue ãte oculos sciẽtissimus hic & cõtinẽtissimus iurecõsultus Georgius pater tuus. Versetˀ Plato ipe. Versetˀ Soloni. Versentˀ quotquot a Codro rege athenaꝝ & ab heroe Nileo magni & egregii uiri ĩ omni genere & uirtutis & gloriae. Ad hãc usq; aetatẽ emanarũt. Et ut breuitatis gr͞a praetereã ĩnumerabilis fere nõ solũ utriusq; iuris eruditissimos uiros sed ẽt eqtes auratos & fortissimos belli duces & urbiũ domĩos ac põtifices: qbus polluit clarissima domus tua: Repete memoria Maffeum muzanũ auũ maternũ uirũ illũ grauissimũ planeq; humãissimũ cuius prudẽtia cuius eloquẽtia tãta fuit ut eius opa & ĩdustria excellẽtissimus prĩceps noster relicto ĩ apulia tot urbium tot populoꝝ opulentissimo prĩcipatu ad magnanimũ illũ ducẽ diuũ Philippũ uenerit: cuius aduentũ diu cõcupitũ atq; exoptatũ q̃ti philippus fecerit nõ obscurˀ nec dissimulãter ostẽdit. Nã Maffeũ q esset consilii iusticiae secretarius ordini senatorio q̃ primũ ascripsit: tãtoq; semp hũit ĩ honore ut ĩ maiore nemĩnẽ Nã qd ego memorẽ: q̃nta de tua & eruditiõe & ꝓbitate sit expectatio cũ apud alios uniuersos uiros clarosl & praepotẽtis tũ apud nobilissimas primarias familias: qbus cõ tibi est affinitas: quoꝝ certe omniũ opiniõi tibi nitẽdũ est nõ modo ut respõdeas: sed ut ea mirabiliter superes. Verum ne singula persequar quanta nunc tibi ad bonas actiones necessitas quantum calcar est additum: quod regina haec nostra diua Blanca Maria simul cum splẽdissimis regulis Galeacio & Hyppolita quasi latona quaedam phoebo dianaq; omnia coruscãs sua te praesentia honorat. Quae sane res una longe est: & praeciosior & illustrior q̃ ciuilis pontificiiq; iuris aureum omne gemmatumq; diadema.

Georgius platus — Plato — Solon — Codrus rex — Nileus — Opera Maffei muzani — Frãciscus sphortia uenit Mediolanũ — Blãca maria dux — Galeacius Maria — Hippolyta — Latona

Quae quidem oratio habita est ab eodem Francisco philelpho Papiae in ecclesia cathedrali tertio Nonas augustas anno a Natali xp̄iano Millesimo quadringentesimo sexagesimo.

Francisci philelphi oratio habita Mediolani in principio studii.

t Anquã eloquẽtiae & illustriũ disciplinaꝝ studia ad triarios sint redacta: reuocatˀ miles emeritus post quintũ & uigesimũ annũ ĩ aciem docẽdi & ne is quidẽ ĩuitus: cum ĩtelligat huiusmodi benignitatis munere se rem factuꝝ excellẽtissimo suo prĩcipi Galeacio Mariae nõ gratã solũ uerũ etiã piucũdã. Si ita ĩstituerit florẽtissimae huius reip. iuuẽtutẽ: ut & dicẽdo & iudicãdo iure possit cũ uniuersa Italia de gloria cõtẽdere. Non igitˀ cuiquã obscurũ esse debet uiri clarissimi & qđ sit nostri sapiẽtissimi prĩcipis cõ

Galeacius Maria dux — Italia

filium:& quod itē meum īstitutum. Cæterum ea mihi molestia: quod nō eadem uis:ac uigor tuetur:atq; corroborat corporis huius instrumēta:quo ingenium ipsum meū intelligētiaq; munit:ac pollet. Vbi enī pristinus ille uocis uel sonorus cōcentus uel tēpestiua cōtētio? Vbi firmitudo laterꝝ? Vbi līguæ in oē motum uel celeritas uel facilitas? hæc oīa sunt una cū ætate magna ex parte facta debiliora. At uolūtas certe bene ꝑmerēdi eadē est:q̄ prius:& sapiēdi studiū lōge uæhementius. Animus uero tum infractus tū nulli neq; ignauiæ:neq; desidiæ seruiēs. Nec Dareti cedebat Entellus:nec Annibali Fabius:& bos quo lassior ē:eo magis cauet: & firmioribus nitit̄. Enīuero q̄to pulchrius ē didicisse q̄ discere:tāto animus senis q̄ animus iuuenilis plus & uiget:& sapit. Quo fit:ut & cōsulēdo:& instituendo senilis grauitas ueneratiōi habēda sit semꝑ perīde atq; iuuētutis:& dux & gubernatrix. Quibus ipse ductus ratiōibus nō sum ueritus tertiū iam & septuagesimū:agens ætatis annū docēdi arma resumere:& tanq̄ Neoptolemus quidā in aciē descendere aduersus iacula sagittasq; ignorātiæ & inscitiæ:breui futurꝝ sperans:ut gratificādo humanissimo nostro prīcipi: & huberrimos & honorificos fructus his omnibus pariā:qui secum doctioris:tum etiā melioris mea īdustria reddi nō detractauerit. Quare q modestissimi adolescentes in hunc locū discendi studio cōuenistis:ad audiēdum animos parate. Vos autē cæteri uiri grauissimi qui nō ut aliquid discatis:sed uel iudicādi uel mei honorādi gratia hic adestis. Si æquo animo ac placide tuleritis q̄ a me paucis differentur:permagnas sim profecto uobis & īmortalis gratias habiturus. Nunc uero ne simus dicendi prolyxiores quā uel personarū dignitas uel temporis breuitas patitur:ad eoꝝ declarationem nostra omnis se conuertat oratio quæ in politicorum libris ab Aristotele eruditissimo eloquentissimoq; philosopho tractata diuinitus atq; perscripta sunt.

Dares
Entellus
Annibal
Fabius

Francisci Philelphi oratio ad Sistum quartum pont. maximum.

q Vam mihi profecto mirificam animi lætitiā affert concupita diu atq; exoptata sanctitatis tuæ præsentia pater beatissime:hāc nō mediocriter offendit īmportuna hæc uocis raucitas:quā partim itineris difficultas partim aspitas hyemis ītulit hōi seni utpote iā agenti septimū atq; septuagesimū ætatis annū. Qua qdem ī cōmoditate fit:ut quo ut me oportuisset ī agēdis tibi gratiis ornatu dicēdi ꝑ tāta tua in me beneficētia:qua sim accersitus ī hoc domiciliū orbis terræ : quo reliquū uitæ meæ exerceā in laudē oīpotētis dei ac tuæ beatitudinis:eo in ꝑsentia cogar abstinere. Sed recreat me:ac bono aīo eē iubet singularis tua sūmaq; sapiētia:q nihil temere nihil incōsulto:sed oīa potius ꝑ ratione & recto animi iudicio metiaris: cōsideres:modereris. Quo factū iri existimo:ut eum etiā imiteris:cuius expressum quoddā & uiuū & simulacrū:eiusdēq; uices in terris sanctissi

57

me atq; innocētissime repræsentas. Vt enim ille seipsum donās sola beneficentia: cuius partes secundū Ambrosium beniuolētia liberalitasq; sunt redemit uniuersum humanum genus: quod perierat: ita etiam tu pater beatissime pro caritate diuinitus tibi ingenita hac benignitate pōtificali cū me mihi restitues: tum uocē illā pristinā ac sonorā efficies etiam clariorem. Pro aūt tali tantoq; beneficio: quas tibi tandem grās sim acturus? eas certe quibus tibi sapiētissimo reipublicæ christianæ antistiti gratias offerri nihil queat. Ad quas deniq;? alacre atq; syncæram animi gratitudinem: quæ una uirtus quā sit pulcra quātiq; faciunda: uel eo probatur

Angelus argumento: quod primus ille angelus impietatis filius sola ingratitudine corruit præceps ex illa cælesti sublimitate ī tenebras sempiternas. Nā si gratus eē uoluisset: si accepti memor beneficii: neq; inuidisset creatori

Supbia suo: nec in diram illā sceleratamq; superbiam exarsisset. Mea uero animi gratitudo ea futura sit: ut tuum diuinum nomē quod sua natura splendissimum est: splēdore etiam oratiōis tam græcæ q̄ latinæ eodēq; & carmine & oratiōe soluta: id quod alius ex hominibus nostris præstare nemo potest: quantū uel anniti ingenio: uel doctrina efficere diligētiaque potero: trāsfundam in oēm posteritatē: & ita transfundā ut nulla sit hominū ætas illud obscuratura. Non. n. ea humana gloria appetēda nō est: quæ p optimas actiōes se diuinæ gloriæ similē reddit: tum oīa hominū bona a diuinis bonis ꝓfluāt sit necesse. Interea uero tēporis clæmētiā tuā rogare: orare: obsecrare: obtestariq; nō desinā: ut hunc humillimū seruū tuum ut omni fide & obseruantia tibi deditissimum ita cōmēdatissimū habeas: siquidem putas nullum apud me beneficiū tuum itermoriturꝝ.

Francisci Philelphi oratio habita in principio quæstionum tusculanarum. M. Tullii Ciceronis in studio urbis Romæ.

Tirones q Vi tirones primū in castra uenerint: ne reꝝ bellicaꝝ imperiti oīno possint existimari: cōsuerūt ea ītra uallū repræsentare: q̄ in dimicādi arte didicissent. Et ita cum mira q̄dā corporis agilitate nunc exiliētes resiliētesq; nūc ꝓcedētes audētius: nūc in ꝑpede se referētes per oēm motū gestūq; mēbrorum aut ensem in uarias uibrādo coruscādoq; partis: aut hastam ultro citroq; in multiplices ictus cōcutiendo ꝑspicuum afferre argumentū cū uiriū suaꝝ ad alacriter strenueq; pugnandū tum etiā fiduciæ ad uincendum. At milites ueterani, uiri clarissimi qui in hūc locum cōuenistis honorādi mei potius: ut existimo: q̄ audiēdi gratia: ut sunt diu ac multum exercitari fortissime per pulcherrima q̄plurimaq; facinora: nihil huiusmodi facere aggrediunt᷑: sed tantisper quietē agunt: donec descendat᷑ in aciē. Quo ubi uentū est: & itur in pugnā: non secus ac leones marmarici q uocātur in hastē obuiā illico ferūtur tāta ui tāto impetu tāto robore ac turbine: ut nusq̄ nisi parta uictoria conqescāt. Idem mihi quodāmodo ii

facere soliti uidentur:qui nup in docēdi quasi aciē profecturi prius q̄ de rerum magnitudine atq̧ splēdore:quarum se interpretes haberi uolunt:q̄cq̄ laude dignū in mediū efferāt:tēpus fere omne cōsumūt:ut sunt iuuenes in elegātissimo quodā orōnis apparatu.De rebus aūt ipsis uix aliquid ꝓ auditorum utilitate attingētes.Quā ego cōsuetudinē etsi minime reprehēdo:cum sit tum ea ætate tum prima exercitatiōe minime indigna non satis tamē eos cū illis cōuenire semꝑ existimaui:q in dicēdi docēdiq̧ curriculo q diutissime uersati rerum debēt grauissimarum potiusq̄ fucatæ cuiusquā orōnis ad demulcēdas audientiū auris habere rationē. Quod si alteri cuiq̄ est cōsiderandū tum mihi potissimū qui ætatis iam annū agēs septimū ac septuagesimū:tandiu sum in omni orōnis genere ꝑ uniuersā propemodū exercitatus Italiā in maximis & amplissimis ciuitatibus eisdemq̧ primariis:ut dici iure possim in huiusmodi studiorum certamine miles nō modo ueteranus sed indubitato etiā emeritus & ita emeritus: ut musarum tēplo arma uictricia perīde quasi Romulus q̄spiam Ioui feretrio iāpridē obtulerim.In præsentia uero tāquā in aciem accersitus atq̧ reuocatus a Sāctissimo & eodē ī oī laude nobillissimæ disciplīæ & exq̄sitissime eruditiōis sapiētissimo domīo nr̄o Sisto q̄rto totius reip.xp̄ianæ pōtifice maximo atq̧ optimo ad Iuuētutē īstituēdā in hoc domicilio orbis terræ humanitatis artibus:quæ aliud nihil est q̄ totius uitæ morūq̧ disciplina:quem oium magis imitari debeo q̄ tanti pontificis summam sapiētiam? Ex illius enim ore nihil prodit omnino:qđ minus sit quadā mirifica grauitate excultaq̧ doctrina præceptisq̧ iis refertum:quæ tam ad bene beateq̧ uiuendum q̄ ad omnem honestatem & dignitatem pertinent.Accedit ad rem quod esse Romanæ nonnullos audio:qui uiri disertissimi nullum quottidie prætermittunt luculentissimæ dictionis ornatum:quo & delectent eos:qui audiunt & agant ad omnem animorū aut motum aut etiam quietem.Quæ de tribus reliqua tribus pars in docendo uersatur:quæq̧ & meæ est dignitatis:& ad interprætationē quæstionū tusculanarum.M.Tull.Ciceronis spectat maxime in ea tractāda nullum meum:ut spero:desiderabitis officiū.Quare ad audiēdū animos parate:De rebus enim altissimis & cognitione dignissimis in his quinq̧ libris quos sumus expositurі:quā cumulatissime simul & quādiligentissime scripsit Cicero.Romæ pridie idus Ianuarias.M.cccclxxv.

[margin: Consuetudo · Exercitatio · romulus · Iuppiter feretrius · Sistus q̄rtus pōti. maxi. · M.Tulli. Cicero · Questiones tusculanæ]

Francisci Philelphi oratio de suo in urbem reditu Ad Sistum Quartum pontificem maximum.

q Vanta sit in obseruatione ꝓmissæ fidei grauitas quanta ueneratio cōstituta:pōt uel eo argumēto nō difficulter aīaduerti pater beatissime:qđ religio uniuersa & sanctimonia christiana in sola fide fundata est:& eam quidē fidē quæ in conuentis atq̧ promissis consideratur: iccirco arbitrantur

[margin: Fides]

58

Mediolanum

uiri docti & diligẽtes hoc appellatã nomine:quoniã per illã quæ ꝑmissa fuerint:fieri oporteat. Non igitᷣ absurde quo fidẽ eam impollute seruarẽ q̄ hinc Mediolanũ repetẽs adducendæ familiæ meæ gr̃a me obstrinxerã tuæ beatitudini:ecce ut uides:redii cõtẽptis cæteris rebus oĩbus & publicis & priuatis. Fateor eqdem serius me redisse q̃ putarã. Quod certe nulla mea uel negligẽtia uel culpa alia factũ est:sed aut diuina quadã prouidentia:cui aduersari nemini licet:aut malignitate fortunæ:si quã tandẽ fortunã esse dixerimus:quæ quod nefas est credere:potior sit diuino iudicio nobis:sane occulto:sed eo plane & ĩcommutabili & oĩ certitudine certiore. At ausim affirmare pater clæmentissime ꝑmulta mihi fuisse ĩpedimẽto:quo serius fungi officio meo quiuerim:& primũ qdẽ repentinus:ut cætera missa faciã:duoꝶ meoꝶ liberoꝶ casus mihiq̨ ꝓ humanæ ĩbecillitatis cõditiõe admodũ molestus:qppe q ꝑ dieꝶ paucoꝶ ĩteruallũ uitã deseruere p̃claræ illi qdẽ idolis ĩfantes & magnæ spei. Agebãt.n.ætatis annũ alter septimũ alter octauũ:cũ & uigerẽt:& saperẽt longe magis q̃ pueri. Ex quoꝶ inopinato celeriq̨ obitu misera mater mihiq̨ carissima tãtũ aĩo dolorẽ mærorẽq̨ cõcepit:ut in uæhementissimã ægrotationẽ inciderit. De cuius breui recupanda ualitudine cũ eruditissimi prudẽtissimiq̨ medici mihi suaderẽt:coactus sum euetũ rei expectare: ut non inanis oĩno reuertisse Mediolanũ possem existimari. Quæ.n.alia cã eo me reuocarat: q̃ ut uxorẽ & filios reliquãq̨ familiã mecũ ad urbẽ ducerẽ:ubi sub xp̃o meo Sisto quarto põtifice maximo:uitã oẽm eẽ acturus? Sed oh q̃ uarii q̃ incerti q̃ mutabiles sunt casus humanæ huius naturæ:q̃ miserabilis cõditio nostra oĩs. Cũ uisa iam foret uxor conualuisse: meq̨ itineri accigerẽ:uel potius iã eẽm in itinere:noua calamitas supuenit. Illa enĩ exceptis intra p̃cordia penitus acerbissimis illis filioꝶ amissoꝶ uulneribus cũ diutius ea ꝑpeti nõ posset:repẽte pp abortiuũ partũ:quẽ ante illoꝶ obitũ passa fuerat:ita uexata ita examiata ẽ:ut morti ipsi ꝓpe cõcederet. Quæ qdẽ oĩa aliaq̨ q̃plurima mecũ ipse uolutãs aĩo statui potius eẽ redire solus:ut antea solus uenerã:quã si diutius differẽ:aut irã diuinã aduersus me cõcitarẽ:tanq̃ oĩa uellẽ pro meis optatis cõsequi:aut tuæ summæ sapientiæ suspicionẽ afferrẽ uiolatæ fidei:qua ipsa apud me nihil est nec antiqus nec sanctius. Adsum igitᷣ pater beatissime ea facturus oĩa: q̃ uel ipse iusseris:uel tibi grata fore animaduertero. Nã ego tibi & sacrosãctæ Romanæ ecclesiæ me & uiuũ & mortuũ dedicaui ac deuoui.

Cæsar Fredericus agathus laura magdalena Sistus q̃rtus pont. maxi.

Francisci Philelphi ad Iacobum Antonium Marcellum patriciũ Venetum & equitem auratum de obitu Valerii filii consolatio.

Iacobus Antõius Marcellus

c VPIENTI MIHI Aliqd ad te scribere Iacobe Antoni Marcelle quo tuus acerbissimus mæror ille quẽ ex inopinato & ĩmaturo obitu Valerii dilectissimi filii aĩo cõceperas:aut tolleretᷣ omnino:aut magna ex parte leuaretur:eo difficilius consola-

tionis genus est oblatū:quod paris ægritudinis socius accedens non mi/
nus ipse consolandus uidear:q̄ te cōsolaturus. Quod enim cōsilium cui
quā sit daturus:qui sibi uix possit? Qua spe alteri medeat̃:qui ipse,ī mor
bo sit? Sum equidē eodem quoq; transfixus uulnere:quo te uideo labo
rare. Erat enim mihi puer mirabili indole Olympus Gellius: qui nato
tertio Idus apriles āno a natali xp̄iano milesimo q̄drīgētesimo qnq̄gesi/
mo tertio cū nōdū īplesset octauū annū:ea & loquebat̃:& sapiebat:quæ
uix adultæ:aut etiā grandioris ætatis solent. Nihil leue præ se ferebat:ni
hil cōtēnendū. Vrbanis erat & cōpositis moribus. Ingenio acri & fæcūdo
& splēdido. Ligua ad oēm celeritatis ad oēm motus cōueniētiā expedita.
Voce clara facili & sonora. aspectu miti & grato. Ea cōpactiōe aptitudie/
q; mēbroꝝ:q̄ & strenuitatē referret & robur. Et ne curiosius cūcta singil
lati p̄sequar:talis erat Olympus meus:ut in eo oīa naturæ ad ꝓbitatem olympus
adminicula inesse uiderent̃. Quid enim memorē:qua esset in me obser/ gelius
uātia? quo cultu? qua pietate? Quā oībus in rebus studeret paternæ uel
institutiōi uel uolūtati nō minus obsequi q̄ parere. Hic mihi iucundissi/
mus tantæq; spei filius nuper ad octauū Idus Martias depositū quod ac
ceperat usurariū:repetenti deo optimo maximo nō modo reddidit:sed
ita grato aīo ita libenter reddidit:ut nō uita excedere sed in sempiternæ
atq; beatæ uitæ domiciliū sese cōmigratuꝝ & cōstanti sermone & uul/
tus tranquillitate hilaris quodāmodo ac lætus certo credere significaret
Quid animi tum mihi fuisse putas:cū repēte illum inter loquendum si
mul cum uoce spiritus defecit? Nō potui equidē qđ fragilitatis es natu/
ræq; humanæ:in tam recenti tamq; inopinata luctus acerbitate non cō/
moueri animo:cū eodem temporis puncto quē tam uehemēter dilige/
rem:& uiuum intuerer & mortuū. Itaq; ubi cogitabundus ac subtristis
aliquādiu siluissem:tandē non sine gemitu erupi in hæc uerba. Quā mi/
serabilis est humana conditio: Quā ridendi cogitatus nostri. Quā stulta
cousilia. Quā uanitatis plena sunt oīa. Nihil est certi in hominū uita: ni/
hil constātis:nihil diuturni:oīs spes nostra ianis est. Omne uotū frustra.
Quid de te mihi fili dulcissime non proponebam? nō pollicebar? nō fu/
turum existimabam? Gratissima tua præsentia iucūdissimoq; affatu la/
uabam curas:oblectabā animū:meq; ipse mihi totum uēdicabā. Quem
senectutis meæ bacculū:ac præsidiū fore arbitrabar:en exanimū subito
nullūq; aspicio. Heu me miseꝝ atq; infelicem. Sic me Olympe dilectissi/
me deseris? Sic destituis patrem senē. O ineuitabilem nostram necessita
tem. O ferreum atq; inexorabile humanæ legis iudiciū:quod nullis præ
cibus nullis præmiis:nulla ui neq; mutari nec flecti potest. Hæc paucis
questus illico rediens ad me totus cœpi me tacitus mecū cogitare: ac me
paulatim leuitatis arguere quod ea essem imprudentia:ut nescirem:& q̄
lege nati essemus omnes & quantum & quodq; dolendū foret:aut non

59

dolendum. Continuoq; ita cogitanti mihi ea uenerunt in mentem: quæ
menāder græce apd' Menādrū dicta sunt in Trophimū. Sed ea referāt a me latiæ.
Trophi/mus Si lege natus Trophime tu fores ea:
Vt omnia ad uotum tibi: quæ uelles: fluerent.
Et id deorum aliquis recepisset tibi:
Recte doleas quidem: fefellit enim fidem:
Ac fecit absurde: sed iisdem legibus
Commune quoniam tu quoq;: quibus nos alii:
Cælum hauseris: ut audentius tecum loquar:
Ferenda sunt hæc fortius: & animo simul:
Voluēda graui quæ dico: paucis accipe
Homo es & ob id mutabilis quidem citius.
Res admiseras: rursusq; animal nullum mala
Admittit ultro: iureq; id sane: quoniam:
Natura quem tulit imbecillum: maximis
Se rebus is fulcit: cadens igitur bona
Quamplurima conterit: ipse uero nunc Trophime
Neq; admodum orbatus bonis ex eximiis
Nam sunt tibi nunc: mediocria quidem mala.

Mediocriter igitur tibi quod deest: feras. His igitur Menandri uersi/bus primū admonitus: & quæ esset naturæ lex: & quæ hominis infirmi tas: & quanti quod accidit incōmodi: faciundum sit: & quomodo feren dum: deīde ad ualidiora rationis remedia auxiliaq; cōuersus ita sum iis & adiutus & cōfirmatus: ut intelligā plane mihi mali euenisse nihil: qd' Olympum meū quo ne uitā quidem ducebā cariorem: non tam morte amiserim. Hæc autē qualia fuerint: in te cōsolando breuiter ostendā. Ne q; enim futurū uereor: quo minus rationi malis q̄ perturbationi obtēpe rare. Noui magnitudinē animi tui: noui prudentiā: noui grauitatem. Fa cile ut es maximo splendidissimoq; ingenio: reuocabis uim animi a sen/suum imbecillitate: & nō quid indocti sed quid uiri sapientissimi senti/ant: cogitabis. Nec sane cōmissurus sis: ut post tot tibi. ac tāta res pulcher rime gestas patiaris clarissimū nomen tuum ulla uel incōstātiæ uel mo/liciæ nebula obduci. Erat tibi Valerius filius cum formæ præstātia tum animi robore acrimoniaq; ingenii & elegantia morum tui admodū si/milis. Hic a prima usq; infantia qualis futurus esset: nullis aut præceptis aut admonitiōibus: sed sola naturæ probitate suaq; adductus certissima
Chrema signa dedit. Aberas tu Chremæ prætor: cum tibi nuncius est allatus de infante nato. Quod ipe audiēs tanta uoluptate animi affectus perhiberis ut ex oris hilaritate admirationē iniiceres circunstantibus. Inest sane in animis nostris diuina uis quædam: quæ supra corporis sensus permulta ex sese & intelligit & uidet: quæ nos plerūq; ne cogitamus quidē. At pri/

mum de nato tibi infante nũciũ tantam de illius futura probitate: spem cõceperas: ut tibi magnũ ad felicitaté cumulum additũ putares. Nec te tua fallebat opinio. Fert͛ eni susceptus in lucé infans: & cum minimo par turiẽtis breuiq͛ labore: & qđ mirabile dictũ est: nõ modo nõ uagiẽs sed etiam surridés ac ueluti paréti ipsi alludés: ut de eo rectissime dici posset Virgilianum illud. Incipe parue puer risu cognoscere matrem. Erat faci le liberali & eleganti. Inerát in oculis quasi corruscantes scintillæ quædá: quibus paterni intutus & uigor repræsentabat͛ & grauitas. Totum ue ro corpus ut erat ætatis initio grandiusculũ ita & decorum & solidũ. Et quoniá ipse ob publici magistratus officiũ adesse nõ poteras: cõtinuo re ligione diligentiaq͛ materna p sacri baptismi lauacꝝ renascit͛ in xp̃o Ihe su indito noĩe ualerio. Quod ip̃m nõ sine quodá naturæ ueluti p̃sagio se cũdũ Platõis snĩa mihi factũ uidet͛. Recte. n. q supra ætatis rõné plurimũ eét ualiturus & ĩgenio & ꝓbitate. Valerius noĩat͛. Solét ĩfantes natura fe re oẽs admittẽdũ uitæ alimẽtũ eé ꝓniores: & tãq̃ edaces ob eáq͛ ré corpo re ẽt ĩmũdo. At Valerius secus oĩa Nutrici quá ei mr̃ prudẽtissima & so briá delegerat & pudicá: nũq̃ molestũ se p̃stabat. Sed horis p ĩteruallũ q̃si cõstitutis lac modice capiebat quo & corpusculũ scite ĩ ꝓceritaté alebat͛: & quoniá nulla eét p̃ter debitá stomachi cõcoctioné ei supfluitas erat cu te pnitida ac tersa: nullisq͛: neq͛ digestiõis sordibus nec alia purgatiõe na turæ aut nimius aut grauis. Agebat iá mẽsé tertiũ cũ mirifico mẽbrorũ oĩum ĩcremẽto: dũ ipse magr̃atus cremẽsis mũere iá pfũctus aduẽis do mũ. Vix ianuá es ĩgressus: cũ nullo adhuc p̃cedẽte dõesticoꝝ neq͛ strepi tu nec uoce: ut q a nemine subito aduenĩés uisus esses: cõfestĩ dimissa ex ore nutricis mamilla: quá mõ solutus somno sugere cœpat: caput simul oculosq͛ sustulit: & ueluti: arrexit auris tanq̃ aliqd noui uel uisurus uel auditurus: quæ qdé res p̃stantioré uim quandá animi declarat: Vbi uero e uestigio appuisses: uix teneri poterat a nutrice: quo post emissas ui ma nus atq͛ brachia ex ĩcunabulis qbus erat artius ĩuolutus: nõ se totũ in te cõiiceret lætis oculis risuq͛ suauissimo. Et q̃ p ætaté ꝓloqui nõ poterat: dimidiato noĩe patré balbutiebat. Apphẽderas eũ tu nõ stuporis minus q̃ lætitiæ plenus. Cũq͛ ĩfanté benedicẽs oscularreris: ille te cõtra e collo pé dés exosculari nõ desinebat. Et ita oculos tuos oculis fixis ĩspiciebat ge stiens: ut dicere uideret͛ te sibi eé oĩ uitæ suauitate iucũdioré: Ná & a nu trice quæ ori mamillá obiiceret: tanq̃ ĩdignabũdus auertebat͛: & blãdiẽti mr̃i eũq͛ abstrahẽti pudore quodá magis ĩgenuo q̃ uolũtate cõcessit: sed ita cõcessit: ut te reflexa ceruice intueri usq͛ & p uerboꝝ fractioné nescio qd blãdius balbutire nõ desisteret. Tu aũt præ admiratiõe loquebaris ni hil: tecũq͛ tacitus gaudebas qđ magnũ quendá & excellentem uirũ atq͛ ciuem futurum Valeriũ iudicares. O fallacem lætitiam. o ĩcertam spem nostram. Alia sunt humana cõsilia: alia dei iudicia. In dies augescebat in

Virgilius
Xp̃s Ih̃us
Plato
Valerius

Valerio cũ ſenſu corporis mẽtis intelligentia: q̃ inata quædã prudentia:
quæ peritæ ſenectutis ẽ ꝓpria:miro quodã incremẽto comitabatᷣ. Cũq;
ſupra ætatẽ & calleret & ſaperet:deũ oĩpotentẽ religioſiſſime uenerabatᷣ
Caritate patria nihil ducebat ſanctius:parẽtes incredibili pietate ꝓſeque
batur.In neceſſarios oĩs erat obſequentiſſimus:Eruditoꝝ autem & gra/
uium uiroꝝ præcipue ſtudioſus.Cupiebat ſemꝑ præclaꝝ aliquid diſce/
re aliquid audire.Itaq; aut abs te cũ quippiam otii a publicis muneribus
nactus eſſes:aut a magiſtris aliq̃d quo doctior fieret:continenter quære
bat.Et quoniã in te uno atq; eodẽ omnia ineſſe gloriabatᷣ:quæ ſibi effin/
gẽda diſcẽdaq; ꝓponeret:adeo te ſemꝑ per oẽm pietatis cultũ admiraba
tur:tanq̃ aſſidue nouũ aſpiceret.Te ſequebatᷣ in omni uitæ inſtituto:tibi
adhærebat:te imitabatur.Quo tua p̃ſentia tuus ſermo tua admonitio ſe
meliorẽ efficeret:q̃diu eras domi:nuſquã lõgius abs te aberat.Erat enim
ĩſatiabili quadã aliq̃d ſemꝑ diſcẽdi cupiditate.Eoq; mẽtis acie ferebatur
ut aliq̃d boni quottidie ſupra annos ſupra naturã aſſequeretᷣ .Quo q̃dẽ.
ſciẽdi ſtudio q̃ uitæ ĩſtitutiõe:qua puritate moꝝ effectũ eſt: ut eius aĩus
nullis blãdiciis ſeduci decipi illud poſſet.Et cũ in eoꝝ quæ diſcebat:uelu
ti certamẽ ut fit:cũ æqualibus ſociiſq; deſcẽderet:quanq̃ modeſtiæ & ge
neroſæ animi ſubmiſſionis laude ſupabat inuidiã:eã tamẽ multo magis
in admirationẽ ſui uertebat:qđ nullã cuiq̃ relinqueret ſecum contẽdẽdi
ꝓuinciã:adeo cunctis uirtutibus oẽs ſupra modũ antecedebat. Vincẽdi
aũt laude nulla efferebatᷣ:nullã ferebat præ ſe iactantiã:quin ingenii mo/
rũq; grauitatẽ frontis hilaritate cõdiebat:alios blãdiciis leniẽs : alios ſibi
beneficiis cõcilians:alioſ in ſtuporẽ ſui obſeruantiãq; conuertẽs ob eam
animi præſtantiam:qua in omni bonitatis numero ſine ulla cõtentione
eminebat.Nihil inerti ocio ſibi magis ducebat aduerſum.Hoc enĩ & cõ
tabeſcere uim ingenii & robur corporis demoliri dictitabat: itaq; nullũ
ſibi uacuũ tempus dabat puer egregius : quo minus aliq̃d aut lectitaret:
aut tenellis digitis iã ſcriberet:aut ageret deniq;.Cũ enim a matre quan/
doq; increparetᷣ:ut ẽ ingeniũ muliebre erga filios indulgentius: ne tantã
operam litteris daret:fieri enim poſſe:ut nimia animi cura in aduerſam
ualitudinẽ incideret:uix tandem ab eiuſmodi ſtudio tantiſper dum ma
ter aderat:ueluti auulſus tanq̃ ab intelligendi ratione ad actionem ſe cõ/
uertebat.Circuibat uniuerſam familiam.Quid præbitor quid procura
tores quid negociatores: quid reliqui domeſtici facerent: diligentiſſime
diſquirebat ſingulos leni hortatu atq; hilari uultu monẽs: ut ſuo funge
rentur officio:ſic enim fore:ut uel ſe internuntio atq; adiutore quicquid
a patre uellent:aſſequerentᷣ:Ex quibus unus ubi iocabũdus ſubdidiſſet:
cura Valeri litteras:& hæc relinque patri:continuo excepit: at ego in pa/
tre:& pater in me eſt.Præterea an ignoratis ex litteris ſcientiã gigni:ſciẽ/
tiam uero omnem referri ad actionem? Quid enĩ profuerit cuiquã uir

tutem scire:nisi secũdum uirtutem egerit?Quæ illi audientes admirabã tur:quasi diuinũ quiddã ĩtuerentur in puero.Frequẽtabãt:ut quottidie solent inumerabiles prope uiri amplissimas ædes tuas: alii tui salutandi alii negocii sui gr̃a:qbus ille si forte aberas:cõfestim fiebat obuiam alacer ac lætus:Quid nã uellẽt sciscitabatur accuratissime atq; pmodeste: seq; oĩa patri cũ primũ reuertisset domũ:renunciaturum pollicebatur.Et ita cuiusq; intellecta aduentus cã neminẽ dimittebat:quẽ sibi nõ antea red/ didisset singulari affectum beniuolẽtia:cũ aliis opera aliis uerbo uolũta/ te & diligẽtia oĩbus inseruiturũ se ostenderet.Quotiens domũ redires: occurrebat ad ianuã:teq; reuerẽter salutato dexterã blandius aprpæhen sam osculabatᷓ & q̃fortunatæ res publica & q̃ belle ipse haberes:quærere nunquã omittẽs eaq; deinceps addebat:quæ te merito ĩ stuporem addu cerent.Erant.n.oĩa prudẽtis senis nõ pueri uerba.cumq; erat domi:quã/ tum fas eẽ arbitrareᷓ:abs te longius nusquã aberat: aut sedanti astabat: aut inãbulantem subsequebatur. Deniq; quicquid aut ageres:aut dice/ res obseruabat.tũ ipsum uultũ atq; omnẽ corporis tui gestum conspica batur acutius sibique imitandum proponebat. Tantaque animi uolu/ ptate in te contẽplando afficiebatur:ut eum gestientem aspiceres.Quod si fortassis interdum te cogitabundum ut usu uenire solet:animaduerte ret:attentissime tuos omnis & oculorum & corporis motus considera/ bat;tacitus:Dein tum ex matre tum e seruis quærebat.accidit ne patri no ui quippiã:Quid ita cogitabat secum?Demum pudibundus & tanq̃ sub timidus te adiens petebat:nunquid quod noles quod deus auerteret:no ui aliquid accidisset:quamobrem ita minus læticiæ ostenderes in facie. Cui cum leniter arridens subderes:nihil mi Valerii: illico exhilaratus di cebat.Pone igitur mi pater aliquantum difficilioris istos cogitatus tuos: estoq; tui similis.Quid enĩ tot te semper curis affligis & publicis & pri/ uatis?Serua te ipsum q̃diutissime & reipublicæ:& nobis: quorum uita omnis manat e tua uita.Quæ loquentem dum oportunæ & apte ex tu/ is familiaribus quidam seorsum abduxisset: quæsissetq; ex eo dic mihi? Valeri: si tuis optatis omnibus faueat deus:si quod Ihesus saluator no/ ster auertat:alteri moriendũ esset:utrius obitum males tuum ne an pa/ tris?Tum ille totus facie uultuque commotus constantissime est indu/ bitanterq; iuratus suam se uitam pro paterna uita cũ usus foret:non ul/ tro solum sed libenter etiam traditurum semper:cũ diceret sua se morte aut nihil posse aut parum incommodi afferre quiquam: paternam uero mortẽ cum patriæ nõ mediocre incommodum tum uniuersæ familiæ nostræ maximũ detrimentum ruinamq; illaturam.Sed quid ego plura commemorem:que tanta sunt & tam multa:ut si ea uellim referre cun/ cta in medium:me dies sit defecturus?Quare ne ĩ prolixiore oratiõe eo uideat tibi magis refricare acceptum uulnus:quo diligentior fuero circa

Ihesus

61

diuini illius pueri cōmemorādas laudes:ueniam ad id:cuius causa hoc ē
cōsolandi munus a me susceptū. In tanta īgenii atq; morū felicitate ī tā/
ta spe probitatis:in tanto futuræ gloriæ studio ut est hominū natura fra
gilis ac uariis & pœne īfinitis obiecta periculis. Valerius ille tuus ægro/
tat ægrotatiōe primū:quātum uideri poterat:nō admodū grauem.Ac
cersuntur medici:quærit͛ morbi causa:quæ quoniā puer erat uita conti
nētissima:alia nulla est uisa q̄ uæhemētior susceptus labos in ludo.Nosti
enim Valeriū tuū fuisse adeo natura bene īstitutū:ut nunquā se ne ī sum
ma quidē in edia: ac siti aut cibo ingurgitaret:aut obrueret potu: sed &
hoc dilutissimo utebatur:& illo uilissimo ita:ut sæpius ad panē obsoniū
nullū adderet:& obiugāti quādoq; matri:qd ita faceret:ille blādiēs respō
debat:quia hoc o mater dulcissima delector magis: Præterea crapula &
ebrietas litteras nō admittit.Itaq; malo stomachū de me quæri quā mē/
tem.Quapropter ex communi medicorum consensu ea omnis ægrota/
tionis causa data est nimiæ lusioni.Nam ad remittendum animi laborē
cui Valerius circa litteraturæ & eloquentiæ instituēdæq; uitæ studium
erat plurimum deditus:ut ludo se interdū exerceret permittebat͛. Res
sane pueris omnibus natura maxime grata.Itaq; non absurde qui primi
apud græcos nomen pueri inuenerunt:id a ludendo deduxere. Lude/
παιζειν pæzin παισ pæs
re enim apud illos dicitur παιζειν pæzin:ex quo παισ pæs hoc est puer
descēdit:quod ipsum nomē apud nostros etiam qui per litterarum mu/
tationem quandam ab eodem uerbo acceptum cōtenderint:non inepte
fortasse contendant.Ludebat igitur quandoq; Valerius sed non tessaris
quidem unq̄ nec alio ullo genere aleæ.Aut enim in palæstra aut in cursu
exercebatur:aut in emittendo iaculo:aut in iactu lapidis aut in pila. De/
niq; ludum omnen ingenium quo uel agilius uel robustius redderetur
corpus:eiusmodi nullum prætermittebat:& id quidem sine ulla æquali
um uel minima offensione.Non modo enim uictor aliis īsultabat: at ne
uerbo quidem ullo utebatur:quo se uicisse ostenderet.Quin potius qua
si illorum causam ageret:semper aliquid ex cogitatum acutius efferebat:
quo illis non suo sed fortunæ uitio minus ex sententia : & ut par fuerat:
euenisse contenderet:decereq; euentis consilia æque anteponi atq; fortu
næ probitatem.O generosam pueri indolem.O præclara eximiæ sum/
mæq; uirtutis documēta.Malebat puer modestissimus extenuare laudē
suam q̄ in uero prædicando uictis ægritudinem augere.Qua ex re factū
est:ut æqualibus omnibus & carissimus esset & honoratus in primis.In
ualescebat in dies:& incrudescebat morbus: Nullæ ratiōes medicorum
nulla remedia proderāt.Vis mali radicitus inhærens assidue magis ma/
gisq; emergebat ī robur.Febriebat inclytus ille puer febrem & uæhemē
tem & erumnosam.Et quo magis efferuescentis ægrotatiōis immanita
te atq; diritate affligebatur corpus:eo is erat animo maiore ac magis in/

uicto. Remedia medicorũ nulla depræcabatur. Quicquid iussissent& alacer obibat & fortiter. Speiq; bonæ plenus quo uitalis spũs magis atte rebatur ĩ dies:eo erat ui aĩmi erectiore. Vsu certe fieri uidemus ut q mo ribus fuerit bene ĩstitutus:quo magis ẽ ꝓpĩquus morti:eo sit sensu mẽ tis uiuacioꝛ. Deficiebãt ĩ illo pedetẽtĩ ac sensim:ut fit:uires aĩæ. Strenu um illud delicatũq; corpusculũ iam lãguebat. Frigus ac rigor pedes atq; genua occuparat. Facies quæ omni erat niue cãdidior:pallore induebat. Rosæ genis exciderãt. Syderei ocelli segnius lucescere palpebræq; iam de mitti. Ligua uero qua neq; tẽuius nec expeditius nec mobilius qcquã fue rat: habetior fieri. Vox deniq; sonora illa & cygnea ac fere diuina obmu tescere. Quæ aduẽtãtis luctuosissima mortis signa cũ tu corã aspiceres: nõ potuisti ita tibi moderari:quo minus ꝓ pr̃ni affectus ĩbecillitate & la chrymis & gemitu aĩ solicitudinẽ ostẽdẽres. Quod ille ita ut erat ui mor bi moleq; ꝺiectus :tãquã e somno exercitatus ubi aĩaduertit:febrius æstu ans lassusq; anhælitu quid agis ĩquit Pater mi dulcissime? Quid gemis? Quid ita illachrymaris? Ita consolaris Valeriũ tuũ? Pone q̃so lachrymas mi pater. pone omnẽ aĩ curã. Bene nobis sperandũ est. Nos deus nõ desti tuet: Cui tamẽ qcqd placuerit:id trãquillo atq; læto aĩo feramus: necesse est. Quod si bonã ualetudinẽ recuperaro:nunq̃ patiar:ut eã nimia ludẽdi exercitatiõe amittã : idque tibi bona fide polliceor: Meminerat enim pu er spectatissimus se plærũq; abs te admõitũ:caueret sibi a nimia lusione: ne ob laborẽ ĩmoderatũ in aliquod morbi genus incideret. Tum ipse fi de igitur mi fili. Fac aliquod uotum christo Ihesu. Fac Mariæ uirgini: Nã qcqd uoueris:ipẽ psoluã. His auditis puer nobilissimus q̃q̃ erat toto corpore ꝓstratus atq; semiaĩmus:ꝑinde tamẽ atq; collectis ĩ unũ dispsis & ꝓfligatis uiribus sublato ad cælũ ĩtutu ĩ hæc uerba suauissimũ os aper uit. Deus oĩpotens christe Ihesu redẽptor nostre te q̃ deuotissime p̃cor ꝑ sanctissimã passionẽ tuã:te inquã clæmẽtissime rex gloriæ q̃ humillime obsecro ꝑ impollutæ Mariæ uirginis tuæ pientissimæ matris merita:ut hãc a me domine:qua tã uæhemẽter affligor:ægrotationẽ:si tibi placitũ est:amoueas:meq; iucũdissimo patri huic meo matriq; dilectissimæ re stituas. At ego tibi liberator humaĩs generis qd sim ꝓ tãto beneficio rela turus? Nempe ad ꝑpetuũ deuotiõis uenerationisq; meæ studiũ omnia ue stimẽta mea ac reliquũ omnẽ corporis ornatũ dono do paupibus. Quæ locutus mirabili cũ aĩmi affectu quasi extremo labore fessus ac lassus ob ticuit. Hic tu pater aliquando exhilaratus tẽpestiue subdidisti: Meũ autẽ uotũ Valeri mi suauissime illud est: ut ego una tecũ:si conualueris:utar fusca ueste. Verum tu serica & in annũ:at ego lanea idq; in omnem uitã. Adidisti enim serica:ueritus quoniam puer uti semper consuesset læto quodam amœnoq; cultu corporis:ferret tristius fuscam uestem. Sed au di obsecro tu:ut cæteri tecũ audiant:quid is respõderi. Absit: ĩquit: absit

Ihesus
Maria
Oratio

62

mi pater. Imo ego induar ueste & fusca & lanea: sic enim decet: tu uero ele
ganti ut semp: atq; senatoria: Nam i te nõ familiæ ac tuorũ solũ sed reipu
blicæ decus repræsentatᷣ. Dum hæc scite serioq; loqtur: mors paulatim
irrepens præcordia frigore obsidet. horret iam puer: ac tremit: Nã quo
magis aimi magnitudie uicere nitebatᷣ fragilitatẽ afflicti corporis: eo ma
gis febris ĩmanitas mẽbra ꝓsternebat. ita ut demũ diceret sublatis ad cæ
lum oculis: Miser ego qs me liberauit de corpore mortis huius. Quãdiu
claudar hoc sæculi carcere? Quod ipse audiẽs cum trãsfixus doloris iacu/
lo cœpisses durius flere: tũc ille. Quid est mi pater ut tãto te dolore cõfici
Virgilius as? Stat sua cuiq; dies. Impleui cursũ: q mihi a domino datus est. Nõ hic
uiuitᷣ nostro arbitrio. Peregrinamur: quãdiu sumus ĩ uita. Quæ tamẽ ui
ta certe nõ est: sed simulacrũ quoddã pure ĩnocẽterq; uiuẽtibus uitæ illi
us beatæ & sempiternæ. Itaq; studẽdũ semp est: ut q̃ properãtius licet: re/
deamus ad cõmunem bonorũ omniũ patrem: q mitis estᷣ & misericors.
Sic enim frui licebit corõa iusticiæ. sic saturari æternis gaudiis: Suauis. n.
est dominus. Volẽtiq; plura loq iam lĩgua balbutiebat Iam grauior som
nus sensum oppresserat. febris in ardorem æstuabat. iã desperatũ erat de
puero. iam parabãtur quæ sunt funeris: cũ nequid ĩtemptatũ uideretᷣ: cõ
Gerar/dus uero/nensis festim accersitur Gerardus medicus ueronẽsis uir sane & doctus & ami
cus: Nam alii nõ nulli ueneti medici ãtea puerũ curãdũ acceperãt: q quo
niã desperarãt de salute: se ĩde subtraxerãt. Gerardus igitur cum ueĩsset:
omniũ primũ urinam ĩ uitrea mathula conspicatur: quã & rufam uidet
& turbidã: deinde manibus appræhẽsis arteriolisq; uitalibus cõtrectatis:
reperit earum motiũculas perdebilis ac raras & per intercapedinẽ se mo
uentis. Contrectat extremos digytos pedum. deinde genua. demum par
tem uicinam cordi. Sentit omnia mortis uiribus ĩtercepta. Vocat puerũ
suo nomine. Respõdet is nihil. Vocat rursus altiore uoce: Valeri mi nihil
respondens medico? Valerius ad hæc ueluti reuiuiscens cœpit rursus le
uiter respirare: & cũ difficultate maxima prolapsas palpebras tollit. Tum
Gerardus pupillas diligẽter ĩtutus quæsiuit a puero: an se agnosceret: ad
quem ille etsi cum difficultate spiritus agnosco inquit: Vẽisti enim iam/
pridem ad patrem salutatum: cum se per æstatem ruri soluẽdi aĩmi gra
tia contineret. Id autem factum est: cum nõdum Valerius implesset ter/
tium ætatis ãnum. Memoriæ bonitatem medicus admiratus ĩ tãta præ/
sertim ui morbi rursum minutatim quæsiuit singulas aduersæ ualetu/
dĩs causas ac progresus: cui ille ita deĩceps prudẽterq; respondit: ut medi
cus faciem auertens a lachrimis se nequiret continere. Cunq; postea sub
didisset: ne metue mi Valeri: Curabo enim te cõualescesq; q̃primum. Cõ
ualescam inquit ille: & breui equidem cõualescam. Nam mihi medicus
Christus Christus est. Petiitq;: ut uicinæ sacerdos accersaretᷣ: Qui ubi euestigio ad
fuisset: rogassetq;: quidnam uellet: Responit puer. Iam hinc michi abeũ

dum est. Itaq; audi: rogo: peccata mea: meq; si fas est: culpa omni absolue quo liberior iter quod sum facturus: leuiorq; emetiar: assedit moderatissimo puero sacerdos: quæ is deliquisset i uita auditurus. Quæ sunt eius errata? Vnū id sane & maximū: quod dum post animi circa litteras & studiā morumq; disciplinā exercitatiōes assiduas nihil otii sibi indulgēs exercet etiā corpus īgēue: ea est ui morbi correptus: qua ex hoc terrestri carcere ante ī cæleste patriā reuocat̄: quā p ætatē posset flagitii fœditatē: cognoscere. Miratus igit̄ sacerdos singularē integerrimi pueri bonitatē: qppe quē nulli reatui uideret obnoxiū sed simplicis cuiusdā potius atq; absolutæ ꝓbitatis speculū: dum eum iubet bene sperare: dum religionis more imposita capiti manu omni culpa libere absoluit: Valerius inocentissimus filius ille tuus dū eleuatis ad cælū oculis deū orans castissimum pectus coniūctis digytis atq; labella pcutit: seque sanctissimo triūphalis crucis signaculo aduersus cōmūis hostis īsidias armat: ac mūit. Post breue suspiriū ac lachrymulā tam leniter emittit spiritū: ut spōte rursus occlusis oculis obdormisse nō mortuus existimari posset. Et quod mirabilius ē creditu: niueus ille purpuræ mixtus color quo pulcherrimos omnis suæ ætatis pueros mirifice anteibat in uita: repēte simul cū obitu maiore quadā gratia emersit i faciem: argumētū sane nō paruū neq; cōtenendū eoꝝ mortē: qui recte beneq; uixerunt: nō modo nō esse malum sed bonum etiam atq; expetendum. At ipse tamen non potes eius obitū non dolere ferreq; permoleste: in cuius uita magnam quandam ac certā spem & tibi & patriæ propositam esse existimabas: quē ex te ipso genueras: in quo uiuo te etiam cum naturæ concessisses: uicturum arbitrabare Sūt ista profecto eiusmodi: quæ hominum animos nō commouere nō possint. Videmus opifices suis operibus quæ sibi ueluti genuerint. inscribere sua nomina. Erat nuper Cōstātinopoli quem barbarus hic prīceps amyrasq; Turcorū Mahometus amorati filius est demolitus miræ magnitudinis atq; pulchritudinis equus aheneus: in cuius dextero pede anteriore legebantur græce expressa eminētioribus litteris huiusmodi uerba: Patrophilus fictor fecit. Egregius excusor ille patrophilus quoniā aliter fortasse non poterat: per illiusmodi inscriptiōem immortalitatem sibi comparabat in uita. At phidias in eburneo Mineruæ simulacro quod eximia arte fabricatus traditur. cum lege patria suum nomē prohiberetur inscribere: effigiem suam in eius clipeo ita inclusit: ut sine totius operis demolitione diuelli nō posset. Et grauissimi philosophi uiriq; sanctissimi quoscunq; libros ædiderint: propriis ipsorum nominibus illustrare consueru nt. Quod si huiusmodi monimēta ingenii idcirco plurimum nos delectant: quoniam per ea immortalitatem quāsi quandam memoria nominis nostri apud uiuos assequimur: quanto magis totius hominis ꝓpagatio: quæ ꝑ filios a nobis manat: deinceps in posteros: & cara pa

Cōstāti nopolis
Mahometus amyras Turcorū
Patrophilus
Phidias mineruæ simulacrum

63

tri cuiq; esse debet & periucunda? Non.n.corpore dũtaxat quod ipsum natura sua mortale est: ĩ filiis uiuimus: sed nõnullis etiam animi ptibus: Nã quamq̃ est cuiq; sua mens diuino creata arbitrio: plæræq; tamẽ sunt animi uires: quæ simul cum corpore a parentibus transfunduntur ĩ libe ros. Atqui fieri potest: ut uel malis moribus uel temporũ calamitate uel alia maiore ui quippiam natura hominis deprauetur: uitieturq; : id qđ in. M. Tulii Ciceronis in. Qu. Fa. maximi alobrici in Aristotelis philoso phi in Dionysi senioris filios eodem quoq; modo in. Qu. hortensii in. P. crassi ĩ Africani fratris nepetes accidisse legimus. Rarissimos tamẽ iueni as: q parentũ maiorumq; suorũ & exteriorem & ĩteriorem tum magna ex parte si minus exercẽt: haud referãt tamẽ. Quare cũ & bonitate natu ræ & ĩstitutiõe diligẽtiaq; paterna eum haberes filium: q totus tui erat si milimus: cũ existimes fortassis ex illius obitu magnam tibi factã esse ia cturam: cẽses te iure ac merito & eius & tua causa dolere oportere: Verũ erige te obsecro Iacobe Antoni Marcelle. Cedãt rationi turbulentissimi atq; præcipites motus animi. Fac ut ĩterior exteriori homini dominet: si te ipsum audire: si tui compos esse uolueris: ĩtelliges pfecto tibi nõ mo do nihil accidisse mali: qđ Valerius tuus abs te abierit: sed eo te esse meli ore cõdicione: quod certo didiceris dilectissimũ filiũ simul cum ægrota tiõe corporis liberatum omni ægretitudine animi frui nunc cælestis glo riæ gaudiis sempiternis: esseq; tui apud iudicem eũ depræcatorem : q & iustissime semp iudicat: & quæcũq; aut agimus: aut dicimus multo an te cognouit: q̃ a nobis fuerint cogitata Quid enim per immortalem deũ ĩ unius ĩfantis obitu acriter adeo tibi dolendũ esse arbitraris? An ignora bas: quod Telamon euripideus lõge ãte Anaxagoran clazomeniũ de aia ce respõderat: filiũ abs te genitũ esse mortalem? Non omnes ea lege nati sumus: ut alii citius alii serius omnes tamẽ moriamur déiq;? Xerxes ille maximus atq; potẽtissimus rex persarũ qui montes prostrauit: maria q; cõstrauit: cũ ex altiore loco exercitũ illũ dispiceret: quẽ ex quingẽtis my riadibus ut tradit herodotus hoc est ex quiquies decies cẽtenis hominũ millibus conflarat: se a gemitu ac lachrymis continere non potuit: Inter rogatusq;: quid ita faceret: idcirco se flere respondit: quod post ãnos cen tum eorum nemo quos tũc uidebat: superstes: futurus esset. Quã natur humanæ ĩbellicitatem Euripides meditatus: ut est omni in re grauis ac diligens: ita locutus est:

Natura quæ mortalibus est rebus: tenes?
Haud uideor equidem: nam unde? at auribus accipe.
Mors omnibus debetur his. nec est aliquis:
Qui cras futurum se sciat. Quam igit nobis polliceamur huius uitæ felicitatem: cuius omnia sunt incerta omnia mutabilia. oĩa plena formi dinis? Itaq; alio spes nostra dirigẽda est alio intẽdẽdi cogitatus: nã qd feri

M. Tull. cicero
Qu. Fab. Max. alobroicus
Aristoteles
Dionysius
Qu. hortensi
Qu. Crassus
Telamõ
Anaxagoras
Aiax
Xerxes
Myriođs
Herodotus
Euripiđs

us dici potest in hominum uita: cum nullus sit tantus annorum nume-
rus: qui si cũ æternitate cõferatur: minimã puncti particulam represen
tet? Nec ea profecto uita ẽ optima: quæ uel Nestoris uel Sibyle quã fabu Nestor
lantur: uel ea potius quæ Matusalẽ annos uixerit: sed quæ honestissima Sibylla
fuerit porbataq; apud deũ: etiam si unius: diei uitam quis uixerit. Nos Matusa-
enim multitudine ãnorum magnitudĩe prestantiaq; uirtutis hominis lem
beatitudo simul cum uita definitur. Num iccirco Chrysippum aut aliũ Chrysip-
quẽpiã huiusmõi: uel Platoni uel: Aristoteli ꝑtulerimus: qa plura ĩ philo pus
sophia uolumia ꝓlyxiora scripserit? an illos potius chrysippo & chrysip Plato
pi similibus: quoniã acutiora & meliora ĩgẽii doctrĩæq; monimẽta poste Aristote-
ris reliquere? Num propterea arborem laudemus: quod plurimũ sit an- les
norum? an quia & pluris de se fructus & suauioris efferat? Et ne celeri-
us q̃ par est: a similitudĩe discedamus: ut in arborum fructibus accidere
uidemus: ut aliis alii citius maturescant: idq; nõ indiuersis mõ sed ĩ eodẽ
etiam genere fructuũ: ita de hominibus quoq; uenire usu quis dubitet:
ut pro cuiusq; nature temperamẽto alii serius alii citius uitam finiãt? Si
eum arrogantem solemus & dissolutum existimare: qui hominum legi
bus aduersat̃: qualis ducẽdus sit: q succẽset naturæ legi: quæ uiuendi tem
pus omnibus definit: ut id præterire nemini liceat. At naturæ legibus
irasci quid aliud est q̃ deo aduersari: a quo natura omnis creata est. Qui
enim egræ fert quod uoluit deus: is plãe uidet̃ deũ arguere iniusticiæ: in
eumq; irasci. Itaq; nõ absurde hunc ab Eschylo legimus repræhensum: Eschylus
cum dixit: Boni ẽ grauisq; uiri mali: si qd patitur. Nunq̃ deis irasci. Quã
sententiã apte secutus Euripides ait. Aduersa qui bene fert: uir optimus Euripid̃s
mihi uidet̃ ac prudẽs. At mea me de Valerio meo: dicas fefellit spes. Qui
enim non doleam: quod ab eo relictus sim hæres: quem mihi fore spera
bam hæredẽ. Et quem supstitem optabã: ei uideam me supstitem. Et in
quo uitæ huius omnẽ collocaram iucunditatẽ: eum morte sublatũ aspi
ciam. Qui ergo tam tristi tã acerbo tam ĩfelici casu non crucier nõ angar
animi: cũ illũ mihi tam ĩmature tam inopinato ereptũ sentio: quo aliud
nihil in uita præciosius habeã nihil amabilius nihil carius nihil suauius.
At nihil debet esse inopinatum sapiẽti. Amisisti: fateor: ĩ Valerio magnã
huiusce uitæ iucunditatẽ magnum solatiũ magnũ ornamẽtum. Nõ po-
teras eius ingenium atq; ꝓbitatem considerãs nõ tecũ ad mirari: nõ tibi
plaudere: quod talẽ filium gẽuises tam modestũ tam uerecundũ tam fa
cilẽ tam strenuum tam benignum. Delectabat te plurimũ ingenita eius
prudentia & bonarum artium studiũ ac facundia singularis. Et eius cari
tatem atq; pietatẽ obliuisci nõ potes. Quæ quidem oĩa cum uideas tam
repente una cum illo amissa: irrecuperabili te detrimẽto & maximo affe
ctum arbitraris. At uelim tecũ aio uolutes illã Vlyxes sentẽtiã apud Euri Vlyxes
pidem poetã. Sapientis est quæ oportet ĩ malis sapere. Nũ iccirco fortas- Euripid̃s

64

ſe te illuſum & deſtitutũ putas:quod antea : q̃ tua ferret opinio. Valeriũ tuum ad ſe deus reuocari? An tibi moleſtum ẽ:quod celerius tua ſenten tia euocatus ille ab deo eſt & emiſſus ex his corporis uinculis ad ſeq; ideo accerſitus:ut omni cura liberaretur oĩ ſolicitudine? Quodſi in re belica turpe exiſtimatur dicere non putaſſem:ubi inopinato in nos hoſtis ac re pente ĩpetum fecerit:quanto id eſt turpius iudicandum in huius uite cõ diciõe : quæ ĩ numerabilibus periculis & calamitatibus eſt obiecta: cuius finis eſt ille:quem effugere nemo poteſt? Omnes enim morimur horaq; mortis incerta eſt. Itaq; recte admonemur: Vigilate:& orate: qa neſcitis horam neq; diem. Quid inquam facere nos oportet: quibus ſapientiæ

Iheſus — magiſter Iheſus ẽ datus:quando idẽ & a gentilitatis philoſophis poetiſ-

Næuius — q; predicatur. Pati multa neceſſe eſt ait Neuius poeta mortalem mala. Sed

Perſius — eruditiſſimus perſius lõge apertius. Viue memor lœti fugit hora : hoc q; loquor:inde eſt Decet nos certe ita uiuere ut ſemper credamus futurum: ut moriamur. Aliud nihil eſſe philoſophorum uitam affirmat Plato quã mortis commentationem. Et docte id quidem atque ſapienter. Nam ſi ad finem omnia referenda ſunt: ſi bene beateq; uiuendi principium capit ab ipſo fine rationem:ſi finis humãæ uitæ mors eſt : cui nulla eſt mortis meditatio:is ſane neq; prudẽs nec filix eſſe ullo pacto põt. Quam me uer ba illa delectant:quibus utitur apud Euripiden:ut mihi uidet Theſeus.

Euripid̃s Theſeus

At ego quod a ſapiente quodam didiceram:
Curas calamitates & exilia mihi
Mortis acerbas & malorum alia genera
Verſaueram animo: nequid illorum prius
Quæ cogitaram:ſi quid accideret:magis

Anaxagoras — Recens noceret. Didicerat Theſeus a ſapiente quodam hoc eſt ab Anaxa gora Euripides eſſe omnia quæ ĩ huius uitæ mutabilitatem poſſunt ca dere:diligenti meditatione prouidenda:quo ĩ omnem caſum armati in ſtructiq; ſimus aduerſus omnes animi motus: ut ſicuti uigiles: & periti

Scythia Euxinũ Pelagus — gubernatores priuſq̃ dent uela:Scythiam p euxinum pelagus petituri ſe anchoris muniunt & rudentibus:ne ſiquis ſecus quam opus ſit : uentus incubuerit fruſtra ſint auxilium deſyderaturi:ita etiam uos nõ adeo re-bus lætioribus efferamur:aut deiiciamur aduerſus : ut uideamur obliti: q̃ uaria ſit q̃ fragilis q̃ inconſtans humana condicio. Quid.n.aut noſtro rum aut noſter etiã obitus nos affligat? Fac uitã corporis ſempiternam eſſe. Quis adeo ſit tanta dementia:qui non mori q̃ primum malit : ubi ĩ eam ſit uitam peruẽturus: de qua fore ſcriptum legimus:ut deleat deus omnem lachrymam ab hominum oculis : & ubi neq; mors amplius ſit futura:neq; luctus neque clamor nec dolor : q̃ in hac uerſari diutius ho-minum uita : quæ plena eſt miſerabilium ærumna rum in tot rerum omnium Commutationibus in tot cupidatum tædiis in tot faſtidiis

uoluptatum? Quæ hic nobis requies est? quæ tranqllitas? Quæ nō oīa plena formidis? plena angoris? nihil eē uidemus ī hac instabilitate uitæ ita homni cōcupitū: cuius post usum satietas nō sequat: ut qđ maxime cōsequi studemus id cōpotes uoti facti nō abdicemus: & alia atq₃ alia deinceps appetamus. Nunq̄ nisi in morte appetitiōis fax extinguitur. Itaq₃ nō ab re & Dauid & Hieremias & Elias aliiq₃ nōnulli uiri sancti & sapiētes uitæ diuturnitaté ingemuerūt: ita sunt oīa uaria: ita īcerta: ita īfirma nusq₃ manétia. Id qđ aīaduertés pīdarus ut ē ī oī re prudēs ita locutus ē Dauid Hieremias Elias Pīdarus

Spes uitæ sursum simul & deorsū. Nosse fortunam: quoniá futuri
Multa iactantes celeri feruntur Cæca mēs nobis: hominiq₃ multa
Orbe uersatæ ꝓbat id: quod ore Præter optatum tulit ipse casus
Nemo uenturá potuit deorum Tristia: & rursus miseris subactam
Extulit rebus ꝓpere uoluptas.

Quare cū in rebus humanis nulla sit certitudo nulla stabilitas nulla fides: nihil sapiēti oportet eē īopinatū: cū usu didicerit quottidie euenire: ut lætis tristitia & tristibus læta succedát. Itaq₃ ad eadé te hortabor: ad quæ Corydon apud Theocritū Battum. Corydō Theocritus Battus

Fidere amice decet: melius cras forsan habebis
Sperandum est uiuis: non est spes ulla sepultis.
Nunc pluit. & clarus nunc Iupiter æthere surgit.

Vt eim silétio iuoluam uel. P. uétidiū: qué a patre Gn. pōpeii magni actū ī triūpho & oculis populi romāi miserabiliter antea subiectū: de parthis ad postremū pulcherrime triumphanté Roma cōspexit uel. G. corneliū Scipioné nascicá: q a carthaginensium carcere ac uīculis nō solū oía quæ seruitutis cōditione amiserat: postliminii iure recupauerit: sed ad sūma cōsulatus īperiiq₃ fastigia é euectus: satis unus Iob exéplo sit: Quid. n. hic triste passus nō é: quæ acerba nō pertulit? ipse de se testimoniū perhibet. Suscitabis īquit: corpus hoc meū: ī quo multa mala sum passus. At idem Iob ubi aduersa oía & corporis & fortūæ uirtutis patiétia mirifice supasset: ita sibi ꝓpitiū benignūq₃ deum reddidit: ut ad huius quoq₃ humāæ uitæ felicitaté nihil reqreret. Magna ꝑfecto uirtus é patiētia. Moderate nobis ī utráq₃ fortuná feréda sunt oía. Nunq̄ diffidédum é rationi: nunq̄ legi naturæ aduersandū. Tollenda spes nostra in deum est Iacobe Antoni Marcelle: qui solus quid nobis rebusq₃ nostris aut cōducat: aut non conducat: & nouit semper: & tempestiue prouidet. Seuocādus est nobis animus atq₃ diiungendus ab istiusmodi cogitatibus & motibus turbulētis: Nam perturbatiōes aīoꝝ: ut inquit Pindarus: sapiētem etiá uirū cogūt ī sanire. Neq₃ fléda tibi Valerii mors nec doléda é: sed laude potius & gaudio ꝓsequéda: quem dignum deus iudicarit cælesti domicilio. Nunc uiget in rerum oīum cognitione earum: quas ita facile cū uiueret: discebat ut eas nō tam discere quá reminisci secundū platonem quiret existimari Proinde satius feceris: si doloré pectoris tui quo īopinato percussus es: P. Ventidius G. cornelius Scipio nascica Iob Pindarus

65

recordatiõe illius laudum cõsolabere: Nam si eos dolemus: qbus bene ẽ: quid de nobis simus facturi? Nobis ꝑfecto potius de nobis ipsis dolẽdũ est: atquam cauẽdum merito ne dum filios flæmus: eorum beatitudini ĩuidere iudicemur. Illi enim iis bonis nũc fruũtur: quæ nec oculus uidit nec auris audiuit: nec ĩ cor homĩs ascẽderunt. Nos autem assidue uolutamur in cœno. Et eo mors nostra & durior est & tristior futura: quo diutius uiuimus. Verũ ea nobis offert̃ consolatio quod non multum abesse

Valerius olympus

possit: ut quos tanto animi ardore desideramus: coram liceat intueri & tibi ualeriũ tuum & mihi Olympium meum æqualibus nobis æqualis illos: Nam ut illi eodem & ãno & mẽse nati cõplerant annum octauum neuter ita nos ãnum quartũ & sexagesimum igressi uterq; sumus: tu ad .xvi. kal. februarias: ego uero ad octauum kal. augustas. Et immortales certe quantum mihi uideor augurari: futuri nõ sumus. Quare iter nos & filios: quos amisimus: nõ admodum longa futura sunt diuortia modo demus operam quod ĩ nobis est: ut una cum illis quos tanto desiderio ardemus: esse possimus. Quãuis enĩ nesciamus: quæ dies morti sit ꝑstituta: qđ tamẽ scriptũ ẽ: nos latere nõ debet. Oĩs caro fœnũ: & oĩs gloria eius q̃si flos fœni. At cũ sciamus pulcherrimos atq; recentis flosculos leui aura tactos languescere paruoq; uenti flatu agitatos marcescere solere: nihil eẽ uideo: qđ ĩmatuꝝ natura qđ intẽpestiuũ dici debeat inter hoĩes. Quãdocũq; nos morituros iusserit deus: id & matuꝝ ducundũ ẽ & tẽpestiuũ. Quid enĩ est aliud mori: q̃ depositũ reddere? Deposuit deus apud nos animũ nullo præscripto tẽpore. Quæ igitur iusticia nostra fuerit cum repetenti minus alacriter q̃primum restituere? Num grauiter nobis ferendũ est: si quod ab deo nobis datũ est usui: id ei cum exigit reddere. Reddimus enim nõ damus. At ne mensarii quidem si sapiũt: si decoquere erubescunt: moleste ferãt depositum reddere alienũ. Nũ uir sapiens atq; idem gratus quẽ animũ accepit ab deo usui ac ueluti deposi ti iure: repetenti domino aduersari audebit? Nec ille minus in culpa iudicari solet: qui doleat uel depositũ uel cõmodatũ restituisse: quã qui illud sit abiuratus: Nam fides in utroq; & gratitudo desideratur. Cũq; oẽ uitium graue sit: ac ꝑiculosum: tũ ingratitudo turpissima atq; admodũ detestabilis cẽseri debet. Homo enim ingratus pudore uacat. Qui uero ĩpudentiæ se facit obnoxiũ: is oĩs se flagitio facinoriq; ascribit. Si primus

Angelus primus

Angelus uoluisset gratitudinis meminisse: neq; in sũpbiã exarsisset: neq; inuidisset creatori suo: nec e summo beatitudinis gradu in extremæ miseriæ præcipiũ corruisset. Quã me delectãt duo illa præcepta: quæ uocã

Delphica ꝑcepta

tur Delphica. Cognosce teipsum & nequid nimis. Hæc talia sunt: ut alterum manet ex altero: & inuicem se cõmutẽt. Nam & qui se nouit: nihil nimis neque cogitat: nec facit. Et qui nihil nimis aut dicit aut uult: seipsum nouit: Qui ergo se mortalẽ esse cognouerit: neq; efferetur nimis

rebus secūdis:neq; aduersis ita humilē abiectūq; psternet:ut luctui semp ut eiulatui sit addictus. Honorat sane luctus ut ē in fabula:lachrymis & doloribus.Itaq; nō inuitus ad eos pficiscit:a qbus huiusmodi honoribus excipit:ab quibus aūt negligitur: iis abstinet. Vt omni in re demisso nos aīo aduersus deū esse oportet: & quicqd ab eo fit:ad nostrā utilitatē factum existimare:itaq; uident aduersa & uoluntati nostræ expectationiq; infesta:& constanter ferenda sunt nobis:& sapienter.Nam ut grauiter inquit Euripides Necessitati qiu dedit terga:sapiens est ille uir:nec inscius quidem deū.Si enim necessario omnes morimur:finisq; huius uitæ mors est:quid hæc nobis & frustra & inutiliter uel lachrymāda ē uel dolenda? Audiamus obsecro Menandrum:quā scite hæc:ut omnia — Luctus — euripides — Menander

Nostris mederi si malis possent lachrymæ.
Semperq; tolli flætibus quiret dolor:
Lachrymas emeremus auro:at herus negocia
Non curat hæc:nec respicit suam uiam
Seu tu flæas:seu non:faciēt:proin quid facimus?
Nihil dolor arborum instar hos fructus habet.

Lachrymas.Nihil igitur dolendum est:roges:nihil ingemiscēdum: nihil lachrimandum omnino:ne ī morte quidem carissimi filii? At flæuit Ihesus Lazarum:quem reuocabat ad uiuos.Non flæam ipse: non animi torquear:qui me in iucundissimo mihi filio mortuum sentiam. Respōdebo equidem tibi audacter:& ex animi sententia respondebo: ut nihil dolere omnino ihumanum est: ita dolore confici effœminatum & molle.Nullos inquam sentire in utraque fortunam animi motus lapidis est non hominis:qq etiam in lapidibus inesse motus quosdam natura insitos non ex magnete solum sed ex silicibus ipsis pcipitur. Verū pati motus eos effrænatius ferri:nec ullis compescere rationis cōsiliiq; remediis belluæ est droprium.Si enim in nobis nulla prorsus inesset affectio:cum aliæ plæræq; animi uirtutes:tum amicitia ipsa qua nihil in hominū genere suauius eē nec necessariū magis aīaduerto: beniuolentiaq; omnis e medio tolleretur.Itaq; cauendū esse arbitror:ne falsa quadā decepti opinione aut quod nullū est:iudicemus malum:aut quod sua natura minimum sit:maximum ipsi faciamus.Qui enim quod per sese aut bonum est aut boni cā:ducit in malis:hic nō potest esse nō demens.Qui uero & tristicia & læta pro ratione apteq; tulerit:uir mihi prudētissimus uidet efferendusq; summis laudibus.At non potes tu quidem non dolere:qd tali uideas filio te orbatum:quod sentias uiscera tua abs te ueluti diuulsa:quod in eo sis mortuus:in quo te futurum superstitem putabas. Homo:argumētaris:sum non deus.Et recte tu quidem:præsertim cū deus etiam ipse:qui mortuū Lazarum ut obiicis:erat suscitaturus: collachrymatus est.Velim tamen memineris grauissimæ illius quā modo dicebā — Ihesus — Lazarus — Lazarus

66

Solon Solonis sententiæ:nequid nimis.Nam quod ais collacheymatum etiam
Ihesus Ihesum:recte quidé narras modo intelligas id esse ab eo factũ nõ minus
Lazarus qđ Lazarꝝ quem plurimũ diligebat: eét reuocaturus ab alterius ueræq͂ uitæ beatitudine in huius:quæ falso uita noïatur:miseriá quá ut humanæ ïbecillitatis affectũ exprimeret.At se supra hominé gerere: hoc est supra uulgi cõsuetudiné & oïa pro ratiõis regula deoq͂ metiri uiri est magnifici planeq͂ heroici.Præterea si uolueris meminisse optime cum illo actũ esse:qđ adeptus te patre suaq͂ uirtute omnem uitæ huius felicitaté quá dicimus:ita excesserit:ut cũ adũbrato fucatoq͂ sæculi bono æternam sibi gloriá:& beatitudiné possessurus:intelliges tibi lætandũ esse potius:ꝙ talé genueris:q̃ dolendũ ꝙ talé amiseris. Quod si illius non potes absentiá ferre:qui cælum habitat:nõ tam eius uideris q̃ tuá uicem collachrymari.At istud certe nõ est animi uero liberalis:neq͂ magni:neq͂ paterni neq͂ ipsius tui:qui pluris faciebas unũ Valerium q̃ uitam ipsam:q uir magnificus es & omni uirtute illustris.Illius bono gaudendũ est inquam potius q̃ tuo dolendum incõmodo.At qui ea conditiõe filios nobis cõmendauit deus:ut quádocũq͂ repeteret redderemus. Num igitur malimus creditori succésere:quod suũ exegerit: q̃ commodanti gratias agere.Quin potius imitádus est : nobis sanctissimus ille patiétissimusq͂
Iob Iob atq͂ illius uerba sincero métis affectu usurpáda.Dominus dedit:dominus abstulit.Sicut domino placuit:ita factũ est:sit nomen domini benedictũ.Quid táto enim torqueamur dolore : qd diuturnis lachrymis: quos amisimus:lugeamus:si qdem ad tépus est creditũ id perpetuo seruare nõ possumus? Nihil nobis cũ agit natura durius q̃ cum elementis uniuersoq͂ mũdo cõsueuit.Num quæritur terra:quod fructus quos táto cũ labore cõcepisset:peperisset:aluisset:amiserit:cũ tam sæpe antea uomeribus scissa esset rastris & ligonibus cæsa:ïbribus obruta: tempestatibus fracta:nũc rigore nunc æstu uexata: quo annua munera parturiret: cũq͂ uariis amænisq͂ floribus ïduta gestiret:mox exuta spoliataq͂ omné ornatũ lataq͂ deposuerit? At ne mare q̃dé moleste fert:quod ꝑ anni ac témpoꝝ uices eorũq͂ mométa nũc remissioribus nũc uæhemétioribus uentoꝝ flatibus ïter ꝓcellas fluctusq͂ agitatũ nauibus circũquaq͂ sulcatũ:& hamis ac rætibus appetitũ sentiat:quos genuerit auxeritq͂ tantos pisciũ greges prædæ oïbus rapinæq͂ expositos & ꝓciosissimas margaritas aliaq͂ ꝑmulta & gemmaꝝ & reꝝ nobilissimarũ genera ab se aut ui auferri aut ïsidiis abduci.Ná quid aer ipse mihi memorádus est? Luget ne an gemit:qđ qui mõ solis radiis illustratus albesceret:& iucundus oïbus esset aspectu:mox nocturno calligat horrore: sæpenumero etiá interdiu obscurat̃:quodq͂ aues quaꝝ & ludenti uolatu & mulcenti cõcétu gaudet: multiplici dolo uariisq͂ artibus in sũma ét regione capiant̃.Et ne uidear in singulis enarrádis curiosior:cælũ etiam ip̃m nõ semꝑ eodé lucet aspe

ctu sed ꝑ ortu occasuq́ȝ solis nũc manãtibus radiis collustraṫ: nũc corruscatiõibus stellaꝝ ueluti scitillis debilius fulget: q̃doq́ȝ ẽt nusquã appet: Quare si oĩa sunt plena mutationũ: si nihil ẽ in uniuerso mũdo liberꝝ ab ĩteritu: nihil est: qđ ipsi nobis p̃cipuũ postulemus. Quod si ꝑ ĩbecillitate humani ingenii nõ potes talẽ filiũ nõ reqrere: nõ dolere: nõ ĩgemiscere: cũ boues ẽt uideamus reqrere uitulos quos amiserint: multoq́ȝ mugitu ac tristi testari piũ naturæ affectũ. Sed oĩ in re modus seruãdus ẽ: & nusq̃ a rõne discedẽdũ. Vsus corporis cũ mẽtis affectu nobis ẽ cõmutãdus: ut quoꝝ aspectu atq́ȝ sermõe curas leniebamus: eoꝝ gaudeamus recordatiõe ac btitudine. Ad hæc tibi cauẽdũ est: ne cõtinuis lachrymis eo cõtra has grauiorẽ culpã: quo diuinæ uolũtati magis uideris aduersari. Solet enĩ q̃doq́ȝ deus uæhemẽtius illos affligere: quos repugnãtes sibi rebellisq́ȝ cognorit. Itaq́ȝ nõ absurde poetæ fingũt Niobẽ ob huiusmõi cãm filios amisisse. Quis scis p̃terea: si deus ipse: cui & p̃terita & futura oĩa corã sũt: miseratus ẽ Valeriũ tuũ: ob eãq́ȝ rẽ ad maiorẽ ætatẽ uẽire ꝓhibuerit: neqđ tristius patereṫ? Quot. n. & q̃ta quottidie accidũt ĩ uita tristia miserabilia ærũnosa: q̃ sola morte effugiũṫ. Si Cyrus ille senior q res tã multas tãq́ȝ p̃claras gesserat: ad senectutẽ non peruenisset: nunq̃ tã crudeliter tã ignominiose tã seruiliter ꝑ caliditatẽ ĩpotẽtiãq́ȝ fœmineã perisset. Idẽ đ cro seo rege. đ pœno Annibale. de. G. Põpeio magno. de. G. Iulio Cæsare: de G. Mario. đ Cicerõe. đ. L. anneo seneca: aliisq́ȝ ꝑmultis põt aĩaduerti. q̃to igiṫ Valerius tuus celerius excessit e uiuis: tãto eius mors desiderabilior ẽ cẽsenda: qđ mali nihil neq́ȝ nosset: neq́ȝ ꝑpetrasset: qđ eius rei cõsiderãs Menãder idẽ: quẽ mõ meminerã: ait. Quẽ dii amãt: moriṫ iuuẽis. Libat ꝓfecto mors sæpe nõnullos & maxĩs & acerbissimis malis: qbus ii uacãt q uel ĩfantes uel pueri ex hisce uitæ ærũnis excesserũt. Si Priamo cõtigisset ea mors: q̃ falso ĩmaturã dicimus: nunq̃ hæc tã flebiliter apud Homerũ q̃reretur.

Niobe
Cyrus
Tomyris
Croesus
Annibal
G. Põpe. magnus
G. Iulius Cæsar
G. Mario
Cicero
L. Annæus seneca
menãder
Priamus
Homerus

Ingredere o fili murum: quo troas & omnis
Troiadas serues: nomen neq́ȝ clarius hosti.
Pellidæ efficias: tua nec tibi fata ministres
Ante diem: miseriq́ȝ patris miserere: superstes
Quem facis elatum: senii quem limine sæua
Sorte deum genitor: perdet mala plura tuentem
Funera natorum. natas hostiliter actas
Strupatasq́ȝ nurus infantum strage sub alta
Membra inflicta solo: nam me mucrone supræmum
Postq̃ aliquis uita spoliarit: rictibus atræ
Ante fores catulæ pergent laniare iacentem
At quando canũq́ȝ caput canamq́ȝ molossæ
Dedecorent barbam grandæui in cæde natantis
Hoc miseris fuerit: longe miserabile cunctis:

67

Talia uoce senex queritur:multumq; capillum
Hector Vertice uellebat:sibi quod minus audiat Hector.
Virgilius Quãqdẽ Homeri sniam Virg.familiaris nr aptissime secutus uel potius
executus iqt.Hæc finis Priami fatoꝝ:hic exitus illũ. Sorte tulit troiã icẽ
sam & ꝓlapsa uidẽtẽ. Pergama tot quõdã populis terrisq; supbũ. Re/
gnatorẽ asiæ:iacet ĩgens littore trũcus. Auulsũq; humeris caput & sine
noĩe corpus. Ex quo possumos ĩtelligere nõ obscure:q̃ piculosũ q̃formi
dabile sit diutius eẽ ĩ uita.Quid.n.aut nr̃is aut nobisipsis lõgiorẽ uitã op
tamus tãq̃ nescii:quo diuturnior fuerit uita nr̃a:eo mortẽ fore peccatoꝝ
Iacob mole grauiorẽ.Dies ãnoꝝ uitæ meæ quos hẽo.c.&.xxx.iqt Iacob: mini/
Aposto/ mi & mali.Vnde apostolus.Mihi uiuere xp̃s ẽ:& mori lucꝝ.Recteq; ad/
lus didit:dissolui.n.& eẽ cũ xp̃o multo melius. Quid igit̃ tãta sit nobis uiuẽ
Christus di cupiditas:cũ nõ sumus ignari multitudinẽ ãnoꝝ uitioꝝ multitudinẽ
cumulari.qd̃ si qd ẽ bõi:qd̃ de se q̃at hæc uita mortaliũ polliceri:id nõ in
aĩ & corpis cõtũctiõe ac uiculis sed ĩ uirtute ĩpa : q̃ aĩ rõne adipiscimur:
& ĩ bonis ẽ moribꝫ positũ.Itaq; ut uirtute qd̃ malũ ẽ suũ:cauet hæc uita
mortalis:ita qd̃ bonũ ẽ morte cõseqt̃.Qua re q sibi hoc ẽ scd̃m aĩ uirtu/
tẽ deoq; uixerũt:quocũq; tpe moriat̃ & tẽpestiue moriũt̃ & bene:eorũ/
q; mortẽ nõ eiulatu sed laude:nõ luctu sed celebri memoria: nõ lachry/
mis & dolore sed graꝝ ad deũ actiõe & aĩ trãquillitate ꝓsequi debemus
qd̃ his periculis sæculi liberati cælestibus illis sempiternisq; bonis potiti
sũt qbus solis uera hoĩum definit̃ btitudo.Cũ tuus igit̃ Valerius ita ege/
rit ãnos suos:ut nullã ne minimã qdẽ senserit corporis cõtagionẽ:sed po
tius esset & puritatis & bonitatis exemplum:nõ tam tibi lugendum ẽ:
Xps Ihe/ quod tali careas filio:q̃ immortales agẽdæ gratiæ xp̃o Ihesu quod illius
sus te patrem facere sit dignatus:quo etiã aliquãdo patrono uti apud se pos/
sis?Quid enim tantũ lachrymarum effundis?Quid adeo gemis?Quid
diutius doles?An ignoras q; totiens diximus fragilem nostram & cadu
cam esse naturam conditionemque corporis nobis datã esse cõmunem
cum pecoribus & iumentis?Quænam est huius uitæ suauitas?Quæ cõ
moda?uel quæ potius nõ ĩcommoda?nõ tristia?nõ plena maloꝝ oĩa?
Scio me eo tibi dolorẽ facere lõgiorem:quo in dicendo sum longior.Ve
rum cum uideo tui te Valerii:quem tanto desideras opere : ueluti sagit/
tis assidue uulnerari & eo quidẽ animi uulnere:quod dolore te conficit:
institui nõ antea finem dicẽdi facere:q̃ ita te tibi restituero:ut me mihi ĩ
luctu meo restitutũ sentio.Nõ possum inquis a dolore nõ possum a ge/
mitu nõ possum a lachrymis cõtinere me.ut quem supstitem atq; here
dem mihi fore opinabar:eum efferri & sepiliri uiderim.O imitis atq; ini
qua mors:quæ filios piẽtissimos ab indulgẽtissimis parẽtibus distrahis:
ut quos ĩmortalis eẽ oporteret:in ipso uitæ limine opprimas.O malorũ
oĩum malũ atrocissimũ teterrimũ pessimũ.Eodẽ uideo nos reuolui Ia/

cobe Antoni marcelle. Frustra me uideo ꝑcepta eloquētiæ didicisse: q eo tibi qđ cupio: quodq; in te ē: minus ꝑsuadeo: quo sum i suadēdo cupiosior. Num tibi soli mortuus est filius? An ignoras: quæ in mūdo sunt: & mutabilia eē oia & mortalia? Num putas singultibus flætibusq; tuis reditură ad te Valeriū? Vīne tibi licere: quod sibi deus ipse nō patit deus: ut agathon iquit: īfecta facere: quæ facta sunt: tametsi deo nihil est neq; ꝑteritum neq; futurū: cui omnia sunt præsentia: Audi obsecro quibus uerbis Ditys cōsolatur danaen. Agaton Ditys Danae

Eē iteris curæ gemitꝰ putas tuos?
Suspiriisq; tuis tibi reditū ire filiū?
Quiesce: mœo. ꝓximoꝝ si mala
Respexeris: feras facilius cōsiderās
In uicla quot laxāt hoies: quot ꝑes
Orbi senescūt: qq; regnātes opibus
E maximis lapsi nihil sūt: hæc tuo

Versanda sunt animo. Cōsiderandæ sunt iquam tibi aliorum calamitates & ærumnæ. Et quod monebat Socrates: incōmodum tuum cū aliorum aduersis rebus cōferendum. Quod si feceris: inuenies profecto longe tibi meliorem esse fortunā: q̄ aliis multis: qui habētur fortunatissimi: laudat a nonnullis Antimachus poeta & id quidē nō iniuria: qui cū ex obitu Lydæ uxoris: quā unice amabat: dolorē intolerabilē contraxisset: scripsit grauē elegantēq; elegiam noīe Lydam quam per enumerationē illustrium mulieꝝ q̄ extremis cladibus sunt cōfectæ: seipsum cōsolatus est. Et. M. Tul. Cicero cū filiæ mortē æquo animo ferre nō posset: grauissimā ipse quoq; ea de re cōsolationē sibi lucubrauit: ubi cū. Qu. Maximi illius &. M. Catonis tum alioꝝ pœne īnumerabiliū & græcorum & Romanoꝝ patientiā atq; constantiā im mediū referens se sibi sua i causa patronū cōstituit: grauissimis exēplis rōnibusq; ostendēs dolorē oēm: q ex alicuius morte suscipiat: & muliebrē esse & uanū: cū nihil sit malū iudicandū: qđ fit natura. Et cū omnia nobis dederit deus: nec sit quicq̄ prorsus: qđ tanq̄ iure peculii nostrū dicere possimus: qd est: ꝙ uel amissū uel redditū tāto ægritudis cruciatu nos torqat: Prudēter igit & q̄uerissime i hāc sniam Simōides poeta locutus ē. Socrates Antimachus Lyda M. T. Ci. Qu. Maximus M. Cato Simonides

Hoies paꝝ possūt iania studia.
Breuiq; tpe labor ad laborē etiā
Quod ē ineuitabile: iminet oibus
Mors sæua: cuiꝰ & bōi & mali parē.
ptē rcipiūt: nec mius apte euripids

Nō solū.n. pecūias minime ꝓprias.
Hoies hūt: sed ꝓrsus hūanū nihil:
In oibꝰ itaq; dicer par ē ea gerimus
Quæ sūt hoibꝰ a deis hec cū uolūt
Rursum auferret. Euripids

Cum igit nihil nobis sit ꝓpriū: sed quicqd habemus id deus nobis usui dedit: quid tā moleste tāq; inique ferimus alienū reddere & restituere mutuāti. Nullis hic meritis nulli uirtuti parcitur. Alia est dei alia hoium ratio: diuiæ retributiōes multo nr̄is meritis sūt maiores. Veꝝ eæ dei iudicio nō nostro æstimādæ sunt. Dauid rex & sanctus & sapiēs filiis antea duobus amissis altero icesto altero parricida quos etiam mortuos flæuit ut iprobos: amisit deinde tertiū eūq; paruulū: quē habebat carissimū hūc: q̄diu sperarat seruari posse: nec destitit lachrymari &

diuinũ auxiliũ orõibus aſſiduis ĩplorare & ieiuniis uti & in cilicio iacere:
cæteraq; oĩa facer̃:qbus dominus ꝓpitius redderet̃.Vbi uero ad ſe puerꝝ
euocauit ds̃ ſimul cũ luctu lachrymis poſitis & ſurrexit d' terra cõtinuo:
ac lauit:& regio more unctus atq; ĩdutus deũ adorauit: eiq; grãs agẽs re
fectus ẽ cibo.Suis ãt rẽ mirãtibꝰ reſpõdit ſe recte uiuo ĩfãte ieiunaſſe plo
rãs ſeq;:quõiã arbitraret̃ uitæ dñm miſereri poſſe:nec dubitãdũ eũ q poſ
ſet mortuos ſuſcitar̃:uitã ẽt ſeruar̃ poſſe.Iã uero obita morte qd ieiũaret
Nõ.n.ſibi licer̃ mortuũ reducere exanimũq; reuocar̃.Ego ĩqt:ibo ad eũ:
ĩpe ãt nõ reuertet̃ ad me.Et grauiter qdẽ ille & d̃miſſe:q neq; d' diuĩo iu-
dicio auderet q̃ri : aut lachrymas fũdere p̃ſerti cũ ſciret puero melius eẽ
cõſultũ:& deſideriũ ſuũ ſpe alterius uitæ cõſolaret̃.Quid.n.exẽpla gẽti-
liũ ĩ mediũ ꝓferã aut Horatii puluilli aut Dionis ſiracuſani aut Antigõi
regis aut Demoſtẽis oratoris:aut Periclis olympi aut Xenophõtis Socra
tici:aut.Qu.Martii regis aut eoꝝ:quos mõ noiarã:Telamõis:Anaxago-
ræ.Qu.Maxi.L.Pauli hemilii.M.Catonis Ciceronis aliorũq; huiuſmo-
di:q filioꝝ obitũ & forti tulerũt & ĩuicto aĩo.Satis tibi unus Dauid exẽ-
plo ſit.Hũc nobis ꝓpõamus: hũc imitemur:qd fruſtra colachrymemur
quos recupare non poſſumus:& qbus uita nõ erepta ẽ ſed cõmutata.At
nõ potes non deſiderare:quẽ ex te genueras quẽ magis amabas q̃ teip̃m.
Sed uir ſapiẽs nullus unq̃ deſideret:qd' ſibi contigere poſſe deſp̃et.Et ut
fruſtra qd' habuimus:deſideramus:ita fruſtra qd' amiſſũ ẽ:lugemus ita-
q; parcẽdũ eſt lachrymis:cõprimẽdus gemitus:ægritudo aĩ lenienda:ne
que pietas flætũ excitat:diffidẽtiæ aſcribit̃.Nõ.n.mortuus ẽ Valerius:ſed
uitæ trãſegit cõditionẽ:ut q mortalis erat:factus ſit ĩmortalis.Ille nũc ſi-
mul cũ angelis:quoꝝ ſimilimus creatus ẽ & grã & pulchritudine & ſplẽ
dore:faciẽ dei uidet:uultuq; reuelato ſempiternã domini gloriã ĩeffabilẽ
q; btĩtudinẽ lætus cõtẽplat̃ & gaudẽs.Nũc p̃ſpicue cernit:q̃ certo ſparat:
cũ eẽt ĩ uita:ſibi gloriæ apd' humãi generis redẽptorẽ repoſitã eẽ mercæ
dẽ ſuũq; ſibi ſeruatũ ab ãgelis hĩtaculũ.Nũc p̃ſenti corãq; aſpicere ei licet
ordĩes illos.vii.qbus beatoꝝ aĩ p ĩſaciabilẽ lætitiã pfruunt̃.Nã & eos cer-
nit:q ſupata carne & domita nullis ſũt eius illecebris deliniti: & itẽ eos:q
bus ꝓ aſſiduitate & ĩnocẽtia illud ẽ p̃ciũ datũ:ut erroribus cũctis pturba
tiõibuſq; ꝓſtratis ob q̃ꝝ reꝝ memoriã flagitioſoꝝ aĩ p curaꝝ æſtus ſol-
licitudinũq; ardores torquẽt̃ p̃eniter:ĩceſſanterq; cruciant̃:trãqlla ĩpi po
tiant̃ ſecuritate.Eos deinde uidet:q ob legẽ ſeruatam eo dei teſtimonio
intelligũt ſe munitos:ut ob ea q̃ geſſerũt in uita:neq; iudiciũ ſe oporteat
neq; iudicii euẽtũ formidare.Tũ illos cõtẽplat̃:q & reqẽ ſuã ĩtelligere: &
q ſibi futura ſit gloria:uidere iã ĩcipiũt:eoq; ſe leniẽtes ſolatio ãgelorũq;
p̃ſidiis ſtipati ſuis ĩ habitaculis mira cũ trãqllitate reqeſcũt.Deĩceps eo ĩ-
tuet̃:q quoniã ex huius corporei corruptibiliſq; carceris tenebris ac uicu
lis ĩ lucẽ libtatẽq; uenerũt:& affluẽtiſſime exultatiõis ſua uitatẽ hñt & re

horatius puluilus
Dion ſy-racuſãus
antigõus
Demo-ſthenes
Pericles
xenophõ
Qu.Martius rex
Telamõ
Anaxagoras
Qu.Maximus
Paulus hæmy-lius
M.Cato
Cicero
Septẽ ordines beatorum

ꝑmissā sibi hereditatē possidēt. Post hos āt ii uisui offerūt: qbus qđ scriptū ē: demōstrabit. qa uultus eoꝝ sicut sol icipiat refulgeṝ: & stellaꝝ lumibus cōpari. Demū uero ī eos figit ītutū: q sūma cū fiducia exaltāt: certoq; cōdūt & ītrepide gaudētes accelerāt eius uidere uultū: cui p assiduā seruitutē obseq̄ntis se pstiteret: & a quo p īnocētis memoriā cōsciētiæ ītelligūt gloriosam & sēpiternā minimi laboris sui se mercædē cōsecuturos. Nūc firmo fixoq; obtutu Valerius tuus aspicit: aspicit atq; admirat splēdorē īmēsum & corruscāte illius uibrātis luīs: quo dei facies oīa illustrat & īcōpræhēsibili fulgoṝ quodā irradiat. Nūc ille reuelata facie totū robustus aspicit ac uidet: q uē hic ex pte cognoscebat: ut puulus & ueluti p speculū ī ænigmate. qd ergo dolemus illū regnare cū xpo: q p breui curriculo uitæ lōgā bene agēdo uixit ætatē An ignoramus xpi morte oēm mortuā eē mortē. Itaq; uiuit filius tuus q obdormiuit ī xpo. q ēt ipe dixit ī euāgelio. Nō ē mortua filia tua: sed dormit & lazarus a somno nō a morte: q̄ ꝓpe diē erat pitura suscitatus ē Nō đ filiis iq̄ nobis dolēdū ē: q bene habēt: & pbtē: sed de nobisipis: q quottidie obiicimur pturbationū uulneribus: & a qbus đ uerbo ēt ocioso rō exigeṫ. Securus nūc Valerius uiuit tēptationū oīum: Iā nullis pōt flagitiis sordidari: quoꝝ uulnera. s. cū morte ꝓstrauit ac uicit. Ille nūc uictor at triūphās nō eqs Camilli aut Scipionū sed piis uirtutū opibus sed cōtiuis illis ac scis orōibus qbus mitē sibi dominū ꝓpitiūq; reddiderat: decorā illā atq; māsuetā faciē suā: & splēdidos oculos uerecūdūq; uultū ī te cōuertēs cū & dolētis misereṫ: & laborāti assistit: tū ut bono aīo sis: hortaṫ: quoniā tibi iā sedē paret: q̄ secū oī aī angore curaq; solutus æternis in gaudiis sis mansurus. Quid. n. mortē accusemus: sine q̄ ad tātū felicitatis bonū puenire nō daṫ? An potius cū ī ea tātū sit boni: represētāda nobis ē: cū adhuc sumus ī corpe. quid sp iacemus humi ꝓstrati? Surgamus aliquādo ex hoc terrestri cœno. Abducamus animā a sensuū tenebris. Mētis lumīa tollamus ad cælū. Surgite eamus hīc: pcepit domīus. Euolemus ad Ihesum exuti terrēis cūctis pmotōibus ac pēnis pietatis īduti. Volētibꝫ benefaceṝ nulis ē difficile. Adest đus iplorātibus se. Orātis exaudit. Inuocātibꝫ psto ē. Quid affligimur quottidie īanibus đsideriis? qd capi patimur illecebraꝝ laq̄is? qd ultro fallimur uiscolibidinū. Quid sciētes uidētesq; dolosis uoluptatū īsidiis irrætimur? Eiiciamus a nobis tādē: eiiciamus īanis cogitatus. Fallacis opiniones lōgius ferri qd sinimus. An ignoramus quo magis nobis blādiṫ mūdus: eo maiorē đ nobis uictoriā hostē illū īmanē atq; formidabilē spare? q̄ res multe fluūt ad uotū: sine aliquo đmū īgēti malo finiṝ nō possūt. Itaq; laudaṫ rex Philippus alexādri pr̄: cui cū sub idē tp̄s tres grati & fortunati nuncii eēnt allati: & qđ eq̄stri q̄drigaꝝ cursu Olympia uicisset: & quod ab eius duce Parmemōe eēnt Dardāii pugna supati: & qđ uxor Olympias ei filium pepisset cōtinuo sublatis ī cælū māibus O fortūa īquit puero me ma

Ænigma

Lazarus

Camillus

Scipiões

Ihesus

Philippus

Alexāder

Olympia

Parmēio

Dardanii

olympias

69

lo aliquo ꝓ tot tãtisq; bonis afficito. Verebat̃.n.uir prudẽtissimus: ne qđ accidere sæpe solet: post tot res lætas magnũ aliqđ ĩfortuniũ seq̃ret̃. sicu ti certe demũ secutũ ẽ. Nã quã Attalũ ꝑpetrati flagitii pœnã dar̃ neglexit iniuste: iustissime ipe luit. Scimus.n. Philippum ab adolescẽte Pausania itereptũ theramenes ãt uir grauissimus ubi ædes: ĩ quibus una cũ aliis fa miliaribꝰ q̃plurimis cænabat: fũditus corruissent: cæterisq; obrutis atq; oppressis oĩbus solus ipe seruatus eẽt: ob idq; ꝓinde ac felix a cũctis extol leret̃: alta uoce exclamauit ĩquiens: o fortũa ad qd igit̃ me reseruas? Nec se suus fefellit metus. Nã nõ multo post tꝑe trigĩta tyrannoꝝ iusu uene no intrepide abducto periit ĩ carcere: quẽ acerbitatis casum eo patiẽtius tulit: quoniã se antea in omnẽ aduentũ accinxerat. Itaq; ubi mortiferꝝ ue nenũ illud aduẽtius ac tanq̃ sitibundus hausisset: arridens deinde atq; io cabundus eiectũ qđ reliquũ erat: e poculo hoc inq̃t pulchro Critiæ ꝓpi nio. Neq; illi quẽ ĩ se fuerat ĩ iustissimũ exꝑtus: falso mortẽ est ominatus. Critias.n. nõ multo post eorũdẽ iussu tyrãnoꝝ morte mulctatus est. Et ita quod ei mortis poculũ Theramenes mõ præbiberat: idẽ deinceps ipe nõ minore appotus mẽsura absorbuit. Istiusmodi uero humanoꝝ rerũ mutabilitatẽ atq; icõstãtiã cogitãs Paulus hæmilius sibiq; sanctius nihil ducẽs patriæ caritate cũ ob uictũ Perseũ macedõiæ regẽ in maximo atq; clarissimo felicitatis suæ ꝓuentu metueret: neq̃d mali reipublicæ ĩmine ret: deos ꝑcatus ẽ: ut siq̃d aduersi in populum romanũ molirent̃: id om ne ĩ domũ suã cõuerterẽt. Quare cũ ex q̃ttuor filiis quos & bonitate for mæ & ĩsplẽdore ĩdolis habebat egregios: duos ãtea adoptiõis iure in Cor neliã fabiamq; familiã transtulisset: reliquos duos qui domi erant: alterũ ãnos q̃ttuordecim natũ quĩto ãte triũphũ die: alterꝝ uero qui ãnũ duode cimũ agens ĩ triũphali curru cõspectus fuerat: q̃nto itẽ post triũphũ die amisit. Cumq; ꝓcedentẽ sibi obuiã populũ uideret: qui & eius uicẽ mise re doleret: collugeretq;: Paulus eadẽ oris uultusq; grauitate: qua uti con sueuerat semꝑ: Nũc ait patriæ sum eq̃dẽ metu atq; ꝑiculo liberatus: quo niã successuũ meoꝝ ĩuidiã q̃ ĩ familiã meã fortuna euomuit: ꝓ oĩbus tu lerim. Contigit.n. mihi: qđ optabã: ut uos meũ casum potius lugeatis: q̃ ego uestrũ ĩgemiscã. Nũ tibi uidet̃ talis tãtusq; uir aut doluisse aut fudis se lachrymas: qđ uel ĩopinato sibi q̃cq̃ tristius accidisse: uel ĩmature ĩ tan ta reꝝ lætitia pueros duos quos reliquos habebat: ĩtra dies tã paucos diẽ obisse diceret? Vt est.n. prudentis & magni uiri omnia quæ accidere pos sunt ĩ uita: lõge ãtea meditari: seq; in omnẽ casum cõponere: ita nihil du cere ĩmatuꝝ: quod uel natura facit uel ratio aliqua tẽpestiuũ. Nã qđ diff cillimũ scitu est: siquis diligenter obseruaret: atq; perspiceret: horoscopi uim syderumq; eoꝝ ĩfluxus: quæ nascenti ualerio illuxerũt: intelligeres ꝑfecto nihil mirabile accidisse: qđ minus is diu uixerit. Vixit.n. q̃tum ei fuerat natura definitũ. Id ãt quoniã habeat mõ ita ostendimus Valerius

Attalus
Pausãias
Thera/menes
Critias
Theramenes
Paulus hæmilius
Perseus
Horoscopus

tuus natus ē eodē & āno & mēse quo meū Olympū superius natū memi
nerā:iteꝶ hic ad tertiū idus apriles paulo āte solis ortū. At Valerius post Valerius
solis ortū circiter horā secūda ad octauū kal.maias.Volūt āt astrologi: q M.cccc.
istiusmodi tēpore natus sit:eius uitā diuturnā eē nō posse idq; tū ex Mar liii.
te:q teneret secūdā domū:tū ex Mercurio qui a saturno offensus domui olympus
præesset:cū Mars etiā ipe iouē:q fortunæ pri dominaret : ī sua q̄dratura Mars
offenderet Huic.n.secūdæ domui ipiq; Mercurio sub quo Valerius dici- Mercuri-
tur natus:uis q̄dā ītrinsecus atq; extrinsecus data ē: sine qua uita esse nō us
pōt.Quod si ab ea secūda domo Mercurioq; qui domui dominat:uis q̄ Saturnus
alimur: īest ī nobis:nō uideri debet absurdū:si ex offensiōe & domus & Iupiter
domini ātea quis moriat:q̄ pfectū ratiōis usum attigerit. Nec mihi qsq̄ Quadra-
obiiciat uolūtatē diuinā primā eē cām & sphæraꝶ & motionū nihilq; si tura
eri:qd nō de iteriore itelligibiliq; aula summi iperatoris egrediat:cuius Aurelius
qdē uolūtas cā prima sit & bōæ & aduersæ ualitudinis uitæq; ac mortis: augusti-
tū ēt premioꝶ pænarūq; eodēq; mō & collati cuiusq; beneficii & relatæ nus
grāæ:eādēq; dei uolūtatē solā eē:unđ oīa quæcūq; sunt: traxeř ortū cū ipa
æterna sit:ortūq; nullū habuerit Qua si mens diuīa & cælū ipum & uni
uersum mūdū minus creauerit:eamq; naturā & potestatē infunderit:ut
omnia certa ratiōe atq; ordie ꝓgressus faciāt suos & oriēdo & occidēdo
p uarias diuersasq; & causas & effectus nūc serius nūc cicius: & tēpestiue
tamē oīa.Quis.n.sanæ mētis ignorat oīa ꝓ diuio arbitrio ac nutu & cre
ata esse & cōstituta:nihilq; cuiq̄ uel accidere uel contingere:quod aut do
no eius aut pmissiōe nō fiat:Id āt ita esse ne Homerus quidē ignorauit. homerus
Apud illū.n.Acilles Priamū interēpti Hectoris corpus suppliciter flæbi Achilles
literq; rogātem hiice uerbis consolat: Ah miserāde senex mala qui tibi Priamus
plurima pectus Obsedeř tuū:nauis ut solus achiuas Veneris:atq; oculis Hector
huius te ostēdeř coram Pertuleris:qui tot natis & talibus orbū Te mō
reddiderim:mēs est tibi ferrea ꝓrsus. Ast nūc animo qbus angere:pelle
dolores. Hocq; sed solio.gēitus nil ꝓfuit ullus. Vt statuere dei:miseris
mortalibꝫ ægra Vita dat:nullis tāgūt numīa curis. Dolia namq; iacēt
ī limīe bīa tonātis:Diuisim quæ dōa bōi tenuere maliq; iupiter hæc mis
cēs tribuit q̄doq; maligno Et quandoq; ꝓbo.Veꝶ cui tristia dira Sorte
dedit: cūctis tenenndū reddit:& unū: Quē dolor in terrā stimulis agit
acer amaris: Quemq; dei atq; homīes nullo dignant honore. Quod si
bonoꝶ maloꝶq; nostroꝶ uel naturæ ordo uel dei uolūtas ē in cā:q qcqd
facit & recte facit & utiliter nobis:nihil est:qd ullus nobis casus acerbus
uideri debeat.Nā is nouit solus:qd nobis aut cōducat:aut nō conducat.
Itaq; monebat Socrates aliud nihil a diis īmortalibus petendū esse:q̄ ut Socrates
bōa tribuerēt:quoniā iidē scirēt:qd cuiq; expediret sed quoniā iā satis mi Aliæ qd
hi uideor ostēdisse neq; nr̄a cā lugēdū esse:qd neq; liberalis sit neq; pater sint lugē-
ni neq; magni neq; amātis aī:nec etiā filioꝶ certe cā:qd eos.s.putemus ui di causæ

70

tæ suauitaté ac fructū obitu amisisse:cū hic nō mō nulla sit suauitas:sed ĩ
cōmodo℞ atq; acerbitatū pléa uideamus oĩa:siquæ reliquæ sunt:quæra
tur tāti mæroris causæ:eas iuenio tris posse afferri:qđ aut existimemus
cū corporibus simul aĩos iterire:aut morté sine maximo ĩtolerabiliq; do
lore accidere nemini:aut ꝑpter futura ĩ iferno supplicia. Quid si has cãs
quoq; nō minore ui uictoriaq; ĩfrigā atq; ꝑsternā:quā de duabus illis su
perioribus factū uides:Cessabisne tādé a luctu? redibis ad te ipum? Intel
liges tibi mali nihil ĩ Valerio accidisse? Nā futura illa supplicia qbus tādé
horréda sunt? bonis ne an flagitiosis? Nō ignoramus id:quicqd est mali
quo qdé aliud nullū neq; formidabili⁹ eé pōt neq; ærumnosius neq; ma
ius:illud hominū culpæ ꝑpetratisq; ĩ uita sceleribus:non morti ipi:quæ
malo℞ omniū finis é:dari oportere? qnimio ꝑpterea esse morti maioré
gratiā habéda:qđ culpā nō patiat̃ āno℞ accessione fieri grauioré? Præte
rea quæ illi suplica đbent̃:q nō mō nulli se flagitio unq̃ fecit obnoxiū:sed
ita ꝓbitati studebat assidue:ut in eo ab solutissima quædā uirtus nō mi/
Nym nus natura diuinoq; afflatu:ut de nympholeptis theoleptisq; fabulant̃:
pholepti q̃ disciplina iesse exercitatiōeq; uideret̃ Adeo.n.egregius ille puer erat in
theolepti oēm uitæ parté pulcherrime istitutus:tātaq; ĩgēii ad omné bōitatis ꝑstā
Horosco tiā acrimonia & splédo℞:ut uis quædā supra hominé ĩ eū diuinitus uide
pus ret̃ infusa.Quid.n.ad natalé:quid ad horoscopū reuertamur. Nō.n.dicā
ea ratiōe Valeriū tuū ingéio fuisse & acri & graui & facili & excelso appe
Gemini tentissimoq; discendi:quod natus sit ascédéte prima gemino℞ facie quo
Mercuri/ tempore Mercurius esset ĩ ariete:qui & a Marte feruoré & téperamentū
us a Saturno acciperet.Quamq̃ hæc omnia ut cætera quæq; ab deo sunt ta
Aries mé quia minus nota sunt omnibus nō cōtendā cum indoctis & ꝑtinaci
Mars bus:Sed illud affirmare nō dubitabo non potuisse Valeriū ea & loqui &
Saturnus agere:nisi aliquid supra hominis ingeniū diuinūq; habuisset.Quo factū
est:ut diuino quoq; beneficio uix puericiam ĩgressus huius sit uitæ picu
lis liberatus:ne si diuturnior hic fuisset:sordibus peccato℞ inquinaret̃.
Perdifficile.n.é eū demum a scabie nō corripi:qui diuitius utat̃ cōsuetu/
díe scabioso℞.Quod si eos ĩmāia quædā ĩmanét atrocissimaq; supplicia
qui uixerunt flagitiose:q̃ illi prima nō sunt ꝑposita:qui se totos uirtutū
deoq; đdiderūt? Qui uero opinant̃ nō fieri morté sine grauissimo sensu
doloris:ii maximo ĩerrore uersāt̃.Nō.n.mihi:cređ ipa mors cuiq̃ grauis
est sed mortis metus:qui omnis tollitur:cū mos aduenerit. Hic illud est
diogenes grauissimi diogenis dictū:qui interrogatus an mors esset mala: quomō
inquit mala:q̃ presentem nō sentimus? atq; metus ille uiuēti hoī grauis
Quomō est cuius deprauata opinio malo℞ eé arbitrat̃: quod bonū sit.Nā nullū
fit sōnus esse doloré ĩ morte: rōne aut difficili assequamur:si quomō illa fiat: noli
& mors mus ignorare.Eadé.n.mors uia nō corripit:q̃ sōnus ĩuadit.Nam ut do/
Alemæō cet Alemæō sanguis recessu ĩfinitimas uéas fit sōnus:q si diffūdat̃ expre

ctioné iducit. At si oīno sanguis recesserit: cōtiuo mors cōsequit. Si rece-
déte igit i uenas sanguie rapimur i somnū ne sétiétes qdé: qd miremur:
si sāguie i locos suos nō redeūte q̄si ppetuo somno occupati morimur:
Vt.n.morte i oé tépus sēsū amittimus: ita sōno cōsopiti sétimꝰ ad tépus
nihil. Itaq̧ nō idocte iqt Aristoteles somni sturporé uolés ostéder i dimi Aristoteles
dio uitæ felices nihilo pstare miseris hoībus dimidiū.n.uitæ pro somno
posuit. Et morté nō nulli philosophi sépiternū eé somnū definierūt: ob
id tātū illi errātes: qđ somnus ille nō est adeo sépiternus: ut finé nullū sit
hiturus inq̄. Resurgét.n.hoíes idq̧ nō solū nr̄a hoc est christiana sed géti
liū ét philosophoꝝ sentétia eoꝝq̧ psaꝝ. Futuꝝ.n.eni psæ affirmāt: ut re Persæ
uiuiscāt homīes: sintq̧ īmortales. Quod si somnus sit secūdū Diogené diogenes
Appollōiaté: q ait ubi oīno sanguis diffusus uéas īplerit: & eū aera q i uéis
continet: ad pectus īpulerit atq̧ in subiectā aliū: somnū fieri ac thoraca
qué uocāt: reddi calidioré: qđ si tota uis aeria e uéis đfecerit: morté effici:
qd plus in morte molestiæ sit q̄ i somno. Sin aūt Platoné malimus sequi: Plato
somnus fit remissiōe spūs sensitui elati ad sinciput: quo i loco pricipatus
ponit. Cū uero sésitiuus spūs oīo remittit: atq̧ relaxat: tum morté effici
platōi placet. Quod si ita ée cōcedimus: nō minoré eé gratiā morti habé
dā q̄ somno mihi uideor itelliger. Hic.n.ad breue tépus curaꝝ mole nos
leuat: ac mors ppetuo liberat. Atq recte qdé Homerus somnū q pfundis homerus
simus sit: æneū uocat & eūdé mortis fratré: Mortéq̧ ac somnū ob eā: q̄ i-
ter sese & generationé & similitudiné hént: gemios dicit. Itaq̧ Diogenes diogenes
ille sinopeus: q cognométo dictus é cyon: cū uæhemétissime ægrotans la cyon
xaret in somnū: & excitatus a medico iterrogaret: molestius ne quicq̄ pa
teret: respōdisse tradit nihil Verū frater sororé āticipat: hoc é sōnus mor
té. At paulus apostolus ut spiritus sancti pléus ita nullius elegantioris do Paulus
ctriæ iops cū cōsiderasset morté: q̄ nomiamus: idest sepationé aīmi a cor apostolus
pore aliud nihil eé q̄ dormitioné adq̧ somnū quédā: uetuit de dormiéti
bus esse dolédū. Ita.n.mōet credédū esse eos q dormiunt: suscitatū iri: &
posteaq̄ sopōré digesserit for: ut cū sanctis uigilét: atq̧ una cū āgeli dicāt:
gloria i excelsis deo & iterra pax hoībus bōæ uolūtatis In terra.n.& i hoc
mortali cœno qd aliud é q̄ factiōes q̄ seditiōes q̄ discordiæ q̄ bella q̄ incen
dia q̄ uastatiōes q̄ cædes: Quos i hoc uitæ salo & mentis & corporis: flu- Camillus
ctus nō patrimur: Quibus nō obiicimur naufragiis: quo qs melior fue
rit: eo se magis addicit iuidétiæ iaculis & mucrōibus: tū feriāt sūmos ful Miltiađs
mina mōtis. Quid patriæ caritas Camillo pfuit: qd Miltiadi: qd themi Themistocles
stocli quid Aristidi: qd utriq̧ africano: Num de his oībus triūphū ager
uictrici inuidiæ pudor fuit. Nōne iuidétiæ diritate piit Abel. Non eadé Aristides
Ioseph omni ludribrio inocentem obiecit: Nōne in horto deliciaꝝ ser- Africani
pens hominé eo ueneno ifecit: cuius morte humanū géus mors corripu- Abel
it: Non etiā i cælo primus angelus eadé peste correptus isidias suo téder Ioseph

71

Ihesus
Christus

creatori est ausus? Quid ago pluribus in re pspicua? Vt.n.patriarchas & pphetas ut apostolos ac martyras cõticeã: Ihesum ipsum ipii liuoris ĩmanitas p omnẽ sæuiciæ & sceleris cõtumeliã erubescẽde affixit cruci. Quæ igit̃ supbia nr̃a fuerit: ut q ad imaginẽ dei ac simillitudinẽ creati sumus: melior postulemus eẽ ɔdiciõe: q̃ se d̃us ipe uoluerit? Nũ imago id ãtecellat: cuius ẽ imago? Nũ d̃us morit̃: & homo sit ĩmortalis? Quod si Christus pp̃ter nos mori nõ dubitauit: nũ ipi pp̃ter nos ipsos tã uæhemẽter mortẽ horremus? An ignoramus mortẽ esse ĩtroductã pp̃ter hoĩs uitium: ut ea restitueret bõitate sua: qd' uitæ malignitate pierat? Quid arrogãtius qd ĩpudẽtius aut dici põt aut cogitari: q̃ cũ sciamus nos esse mortali: ĩmortalitatẽ appetere Quid.n.id q̃si priuatũ nostrũq3 lugeamus qd' oĩbus esse cõmũe: oĩbus eẽ p̃scriptũ: qd'q3 nullo pacto uitari a nobis posse ĩtelligamus? Nulli ẽ odio nobis habẽda mors: sed optãda potius cũ sit malo4 omniũ finis: q̃bus quottidie affligimur: & cũ sepultuta uitio4 q̃ sola corpus aĩmumq3 ĩterimũt: tũ uirtutũ suscitatio: qua4 meritus ĩ gloria uiuimus sempiterna. Itaq3 rectissime dictũ legimus: Moriat̃ aĩa mea ĩ aĩs iusto4. qd.n.molestiæ põt esse ĩ morte: q̃ somni similimã esse ostẽdimus? oĩs autẽ aĩmi cõtractõ nõ ex alio mortis ĩcõmodo: q̃ ex solo metu pficit̃ Itaq3 aptissime de morte. arcesilaus locutus tradit̃ eũ diceret: solũ hoc qd' malũ dicit̃ ex aliis oĩbus: q̃ putant̃ mala nemini unq̃ p̃sens molestũ fuit sed absens atq3 expetatũ affert ægritudinẽ. tolle igit̃ metũ: malũ omne sustuleris. metuer̃ autẽ mulieris ẽ nõ uiri. & metuẽda qdẽ ea sunt: q̃ a natura maxime abhorrent. Sed ut morte nihil ẽ magis secundũ naturã: ita iustius certe nihil. Sola.n.mors æq̃lis est oĩbus: q̃ neq3 paup̃es discerit: nec excipit locupletes: regesq3 pi iure adit & subditos. qd̃ nisi corpus nobis fragile eẽt: cor lubricũ: aĩus ĩbecillus: nõ mõ mortẽ nõ timeremus: sed miro potius d̃siderio eã appetereũs. ĩtelligereũs.n.? maximã nobis in morte positã esse utilitatẽ: cũ uita hæc pniciosa sit tota: & extrẽo obiecta discrimĩa. qd' Paulus apte significãs. Mihi: ĩqt: uiuer̃ xp̃s ẽ & mori lucrũ. Nã xp̃m esse ĩtelligebat corp̃is mortẽ & sp̃us uitã. Mors certe illa est optima: q̃ cũ adhuc sumus ĩ carne: pctõ qdẽ morimur: d̃o aũt uiuimus. Illa uero & horribili & pessima: d̃ q̃ scriptũ legimus. Dimitte mortuos: ut sepeliãt mortuos suos. Istiusmõi.n.morte: dũ uiuit etiã corpus: aĩus ipse facino4 mole oppressus morit̃. hĩc illud ẽ. Anima q̃ peccat: ipa moriet̃. Qua qdẽ morte quæ mors alia esse q̃at aut tristior aut amarior: nullã reperio. Hæc.n.mors illa est ob cuius horrẽda formidinẽ dictũ audimus. querẽt hoĩes mortẽ: & nõ ĩueniẽt eã. quiq3 frustra dicturi sunt mõtibus: cadite sup nos: & collibus opite nos. Et mors qdẽ: q̃ discessum aĩus facit a corpore: q̃q̃ sua natura ĩ maximis bonis habẽda est: qd' & maximis huius scilicet malis nos liberat: & ad maxima alterius uitæ bõa nobis transitũ prebet: dãda tamẽ est opa: curãdũ diligent̃: ne nos ĩparatos offendat. Nã & sa

Paulus
Christus

lutifera medicorꝝ pocula q minus tempestiue: & ut oportet obduxerit: ad pniciē sui corpis nō ad salutē obducit. Et gubernator qbus uentorꝝ flatibus poterat mō secūdis uti: fit quādoq; eius uel negligētia uel ignauia: ad uersos ut patiat̃. Mors. n. nusq̄ lōgius a nobis abest: que p omnē uitæ cursum nos comitat̃: nobiscū pnoctat: nobiscū uigilat: nobis adhæret semp & qcqd uel agimus: uel dicimus: uel aīo uersamus: curiose obseruat. Nec ē qd' qcq̄ malit: q̄ pdesse nobis. mō aīaduertat nos sui non obliuisci. Monetq; exēplo totius uitæ: ut quottidie discāus moricū pspicue cognoscer̃ liceat nullā esse uitæ ptē: quæ diutius duret: quæ nobis etiā uolētibus petētibusq; nō se morti dedat. Quē. n. repies: q suo ætatis statu cōtentus uiuat? Debilis balbutiēsq; īfantia pcacitatē & lusionē puericiæ cōcupiscit. At pueri adolescētiæ libidinē atq; amores adamāt. Hæc uero ætas iuuentutis robur & gloriā admirat̃. Iuuenes āt grādioris ætatis tum prudētiā tū auctoritatē maxime omniū optāt. Sed illo ubi ē puētū: qs ē: quē sui nō pœniteat: cū ītelligat sibi frustra eē oīa cōcupita: seq; uideat uel ignorātē singulis ætatibus uitæ suæ eē mortuū: nec ita mortuū ut āplius moriendū nō sit. quo fit: ut ī oibus sit īnata q̄dā mutationis finisq; apetitio. Sola mors ea nostrarꝝ actionū omniū ultima: q̄ tāto nobis ē horrori: & pturbationū omniū finis est. & cum malorꝝ omniū cessatio tū cōmigratio ad qetē. Nā quid mortē habētē horremus: q̄ psens simillima ē somni? Vt. n somno sæpius ītercipimur ne ad uertentes quidē illū adesse neq; sentientes: ita etiam morimur sensu pœnitus īntercepto. Eademq; facilitate mortem obimus: qua somno occupamur. Plurimi uero interest: utrum nos illa paratos expectantisq; inueniat: an imparatos īter oscitatisq; offendat. Eadem. n. quæ nobis quāoptime cupit fore: speculat̃ nostra oīa acutissime: īsidiat̃ q;: siquid agat̃ a nobis pperā. Et captato tēpore uiribus omnibus impetum in nos facit. Nullasq; neq; rationes nec præces admittens nature debitum exigit. Facitq; confestim: ut quod concretū fuerat secundum Epicharmum: discernatur: eoq; redeat: unde uenerat: terra in terra spiritus autem sursum: Cuiq; enim elementorum: quod erat elementale ī corpore humāo p sua reddit̃ portione & humus humo & aquæ humor & aeri flatus & igni uis ignea. Nam animus: qui ē substātia īcorruptibilis īcommutabilis sempiterna: qui uitā infundit corpori: qui uita est corporis: nō humi remanet natura sui: sed ubi se a corporea concretione secreuerit: morit̃ quidem corpus: ipse uero mortem non recepit: sed relicto corpore: si nullis se carnis sordibus īquiauerit: euolat altius: nusquāq; cōsitit: donec eo puenerit: unde pfectus ē ad illum scilicet: qui ait. Quis scis an nocte hac a te tua anima reposcat̃? Non. n. morit̃ animus una cū corpore: sed ab eo repetitur. a quo usui datus est. Itaq; nō interit: nō dissipat̃: nō deletur: sed ut inquit propheta: in manibus dei est semp. Eo autē cū puenerit: quiescit tandē lōgiorius suæ peregrinationis fructus huber

Epicharmus

Profecta

72

rimos ꝑ omnē beatitudinis læticiam assecutus. Cum tãtum igiť ĩ morte sit bonū: eaqꝫ tanta serpat facilitate: ut ne sentiať quidē quid mors nobis timēda est: uel potius nō optāda? Audi etiã quæso: quibus uerbis Socraten facit Plato uti apud iudices. Nec mireris: quod tã multa a græcis traduco. Non. n. id a me factū est propter eam orationis facilitatem: quã mihi in omni & scribendi & dicendi genere æque apud græcos atqꝫ apud latinos promptu esse opinaris: sed ut ad latinos: quos habere potes ipe permultos græcis quoqꝫ testibus additis nō sis ꝑsuasu difficilis. Socratis autem uerba hæc sunt: ut memini: Timere. n. mortē o iudices aliud nihil ē quã existimare se esse sapiētē: q nō sit. Videť. n. sciř: quod nescit: Nã nemo scit mortē. Hæc aūt bonoꝝ oīum ē homini maximū: quã homīes æque timent: ac si certo norĩt ēsse maximū oīum maloꝝ. Et recte qdem Socrates Quid eīm boni ĩ se habent hæc uita mortalis? Vel qbus potius malis nō abūdat? Permulta ꝓfecto nobis ĩ huiusce uitæ agitatiōibus ac fluctibus ĩ omnē partē obeūda ferēdaqꝫ sunt aīmo cōstãti atqꝫ ĩuicto: quæ sūt omni mortis acerbitate quam falso existimant: lōge acerbiora: qđ ni ita esset: nō tam multi fuissent: qui ut se iis difficultatibus aut animi aut corporis soluerent: uitæ mortē spōte atqꝫ alacriter prætulerūt. Quem enim inuenies: cui uni ad aīmi præstantiã cōmoda omnia & corporis & fortunæ pro uoluntate cōtigerint? Nō patitur ratio naturæ: deus ipse nō patitur: ut bona simul omnia: quæ uulgo existimanť: ita in unum aliquē uirum confluant: ut tanq̃ Perpetua sint futura: id quod etiam Helene illa Homerica non ignorans ita loquitur.

Socrates Plato

Ast alias alii quisquis ualet omnia solus.

Datqꝫ bonūqꝫ malūqꝫ deus. Oīa inq̃ nobis & bona & mala hoc ē ĩcommoda & ĩcōmoda ab deo sunt: idqꝫ semꝑ ad nostrã utilitatē. Nã uitiū & peccatū: quod certe sua natura malū ē: a deo eē nō potest. Itaqꝫ studendū ē: quod ĩ nobis: positū puto: ut bonoꝝ operum ueræqꝫ pietatis simus studiosi: Quæ uero aut extraria sunt aut a nostra potestate aliena: ea si aderūt: & modeste utamur & grauiter: sin aberunt: non turbemur: Nam ut breui exēplo Vlysses monet apud Homerum:

Vlysses homerus

Non uni dat cuncta deus: formosus ut idem
Sit simul & prudens ac multa laude disertus.
Qui specie caruit: deus hunc uenerabilis ornat
Vtribus eloquii: quo fit: mirentur ut unum
Hunc alii suauis linguæ dulcedine capti.
Hic autem fidens orat: leniqꝫ pudore
In cœtus excellit agens: quem numinis instar
Suscipiunt. urbem quisquis petiere: loquentem
Ast alium formæ bonitas quem cōminus æquat
Cælitibus: penitus defecit gratia linguæ.

Vt igitur naturæ atq; fortunæ cõmodis moderatæ utendum est & secũdum ratioñe ita etiam incõmoda siqua sunt:aĩo infracto atq; ingẽti tolerãda sapientes iubẽt.Siquid legit᷑ Valerii obitus tibi fortassis incõmodat:debes tu sane id quicquid ẽ:incõmodi cũ illius maximo cõmodo pẽsare:Ille.n.ex huius sæculi tædiosa & ꝓmolesta ꝑegrinatiõe ex hisce erroribus turbulentis in trãquillũ illũ & exoptatũ beatitudinis portũ beneficio mortis elatus est.Et mors quidẽ ipsa quæ stultis tanto habetur odio: nõ solum est naturalis atq; necessaria sed habenda in bonis optatissimis. Nã si qcquid ex cõtrariis rebus cõstat:corruptibile ẽ natura: cui miꝝ uideri debet:oportere hoĩem aliq̃do corrũpi:quoniã sit ex cõtrariis cõcretus.An ignoramus id eẽ necessario corruptibile: qđ generabile sit natura? Cũq; homo naturaliter generet᷑:necessario fieri:ut is secũdum naturã corrũpat᷑? præterea humani corporis elemẽta nõ alius sunt speciei q̃ alioꝝ partes elemẽtoꝝ:sed cum ea elemẽta quoꝝ concretiõe alia constant corpora:corruptionẽ admittãt necessitate naturæ:nũquid meliore sint priuilegio humani corporis elemẽta? elemẽtis aũt corruptis huiusmodi:nostrane corpora ĩtegra sint futura? Ad hæc si natura ipsa quã dicimus:a mẽte diuina & ꝓducta est & cõstituta:sicuti certe est:quæcũq; a natura sunt:nõ bona eẽ nõ possunt fluunt eĩm ab illo:de quo scriptum ẽ:Vidit deus cũcta quæ fecerat:& erãt uald᷑ bona.Nec enim naturã solũ sed ẽt effectus oĩs q sunt secũdũ naturã:ab deo ut prima efficiẽtiq; & uniuersali rerum oĩum causa ꝓductos eẽ & theologi oẽs philosophiq; affirmãt.Cũ mors igit᷑ sit effectus adeo naturalis:ut unus sit secundũ sapientissimũ Solomonẽ hoĩs iumẽtoꝝq; interitus & æqua utriusq; cõdicio: eam q malã esse dicit:& naturæ cõtradicit & deo.Nihil est inq̃ morte cõmunius.Animãti parcit᷑ nulli.Nemo ẽ neq; fuit nunq̃ tãta felicitate tãta grã apud deũ:cui moriẽdi ius detrectare licuerit.Quã rei necessitatẽ Homerus secum animo meditatus ita Mineruã loquentem introducit. Solomõ homerus Minerua

Sed neq; cælicolæ quem dilexere:tueri
Aequa morte queunt:ubi perniciosa trahentis
Sors rapuit lœti.Et ne id quidem absurdum.

Num inquam qui sibi non pepercit:quo nos ab æterna morte recuperaret:nos patiat᷑ propter nos ipsos sæculi mortis ĩmunes:sine qua ad sempiternã uitam ire non licet? Quod si animalia uniuersa ineuitabili quadam naturæ lege morti sunt adiudicata:quid ipi frustra atque inutiliter naturali iudicio aduersemur? præsertim cum uix ullum sit animal homine ĩmbecillius uel Homeri sententia:qui ait.

Nil magis est hominis natura infirmius omni.
Enumero:spirant quæcunq; animalia terris.

Ac serpunt.Si enim uellimus nostri corporis naturam:cum cæterorum singillatim animaliũ natura cõferre:inueniamus multo nos & pluribus

73

& maioribus subiectos incommodis q̃ aliud ullum animal. Itaq; nō in/
Vlyxes cōgrue Vlyxes ille sophocleus id considerans ita loquitur.
sophocle Quicunq; uitam uiuimus: aliud nihil
us Quam simulacrum aut inanis umbra nos sumus.
Recte sane hominē simulacrū sophocles atq; umbrā uocat rē sane & ua/
horatius nā & contēnendā. Hunc aut ꝓpemodū secutus Horatius Flaccus inquit
flacchus Puluis & umbra sumus: Sed lōge id aptius & apertius Pīdarus expressit.
Pindarus Quid autem est ullus? quid nullus?
Vmbre somniū hō. Nā cū umbra debilius nihil sit: quale sit umbre som
niū: nō est ītellectu difficile. Vnde igit̃ tāta sit nobis aīi elatio: nescio: ut q̃
cæteris aīantibus sumus fragiliores: soli uelimus ex oībus detrectare ius
mortis: quæ ut natura rōneq; debet̃: ita necessario cōis ē oībus. Quod si
intelligeremus: quantū inest ī ea boni: nunq̃ adeo nobis essemus aduersi
atq; inimici. Quæ. n. īprudētia nr̃a est: ut ignoremus ad finem oīa referri
oportere? finē uero ut bonū appeti? finis āt uitæ huiusq̃ mors alius ē nul
lus: q; si sūmū bonū & finis ultimus cōuertūt̃: mortē habēdā eē in rōne
Crœsus felicitatis q negarit: q̃ sit felicitatis rō: nō ītelligit: Simul. n. cū morte & ui
Solon ta & hūana oīs finit̃ actio. Itaq; recte cræsū & sapiēter monuit solō huiꝰ/
mōi fine expectare oportere: & tū demū de humana felicitate iudicare:
Nōne præterea scriptū est āte: mortē nō laudaueris quenquā? Mors enī
& finis est & testimoniū anteactæ uitæ. Tum demum suo officio fūctus
est gubernator: cū nauim deduxit ī portum. Nec orator laudem meruit
nisi persuaserit. Nec medicus: nisi sanauerit. Et miles absolutam stipēdii
mercæde non recipit nisi hostem superauerit. Et īperator cōfecto bello
laurea decoratur. In ea secessione: quam animus facit a corpore: ipse qui
dem molestia omni sollicitudīeq; absoluitur: at corpus resoluitur. Quo
fit: ut animus ita absolutus incredibili gaudio perfundat̃. Corpus aūt re
solutum ī terram cum nihil sentit: mali omnio patiatur nihil. At mors
est humanæ huius uitæ priuatio. Argute quidem obiicitur & subtiliter.
Priuamur enim mortis beneficio quottidianis curis diurnisque & no/
cturnis angoribus. Priuamur inquam priuamur iis cunctis perturbati/
onibus: quæ tanquam efferatæ quædam & īmanes truculentissimæq;
belluæ aīum corpusq; cōficiūt. Quē. n. mihi excipies: q minus sit: aut ad
solicitudīes anxius aut ad labores desidiosus aut ꝓcliuis ad uoluptates?
Quid tāti facimus hanc uitā: in q̃ nulla ē securitas nulla tranqllitas nulla
quies. Ad quas. n. cupiditates nō incēdunt nr̃os aīos nō inflāmant arden
tissimæ faces corporis? An ꝑterit unq̃ dies integer sine aliq̃ uel corporis
uel animi saltē offensiōe? Nōne in rebus etiā lætissimis tristia ne īterue/
niāt: nobis timēda occurrūt a deo ut metus ipse magis etiā nos affligat: q̃
qd̓ perinde atq; miserrimū timuimus cū aduenerit? Nū secundæ res q̃s
opinamur maiori nobis sunt uoluptati q̃ dolori aduersæ? Quod si etiā

bona:quæ existimant̃:sine angore nõ sunt:qd in uita sit boni? nõ intelli/
go.Non nasci longe optimũ inquit solomõ:& id quidẽ multo melius q̃ Solomõ
Silenus.Is enim cõpræhẽsus:ut est apud Crantora:monuit Midam regẽ Silenus
uitã hanc esse cruciatũ:& a pricipio usq; ortum hoĩs infortuniũ esse ma/ Crantor
ximũ.Et Iob uir ille sanctissimus diu antea ait:Benedictio morituri ue/ Mida
niat in me.Sciebat.n.id humi teneri ac sepulchri latebris occlusum resol Iob
ui in terrã:q̃ nõ secus morti q̃ uitio esset obnoxiũ.Illud uero qđ uirtutẽ
disciplinãq; appeteret:quod sũmi boni deiq; esset studiosum:a ltius euo
lare:eiq; adhærere ad cuius imaginẽ est creatũ:unde uitæ accepit spiritũ
& in aĩam uiuentẽ factum est.Itaq; iure aliquãdo dicere cõsueuit.Pereat
dies illa:in qua natus sum.Satis.n.ostendebat:quantũ boni esset in mor/
te:cũ dies natalis sui:ut periret optabat.Nã ut natalis initium est incõmo
doꝝ atq; maloꝝ oium:ita etiã mors trãsitũ nobis præbet ad bonorum
omnium sempiternam possessionem.Cuius rei desiderio & hieremias Hieremi
se generatũ esse deplorat:& rex Dauid petebat a domino:ut notũ sibi fa/ as
ceret finẽ suũ & numeꝝ dieꝝ suoꝝ.Quod neuter certe fecisset:nisi mor Dauid
tẽ ut egregiũ quoddam bonum optasset.Quãtum præterea sit bonũ in
morte:nõ modo patriarchæ & prophetæ ac cæteri sancti uiri: sed ii etiã:
qui gentium dii sunt habiti:iussu ueri omnipotentisq; dei dilucide ostẽ
derunt.Cleobis & Biton fratresq; & argiui:quoniam pro iumentis iugo Celobis
colla subdidere:matrẽq; curru insidentem ad templũ Iunonis usq;: qđ Biton
stadiis quinq; & quadraginta distabat ab argis:mira pietate traxerũt:ꝑ Iuno
summo tantæ bonitatis præmio ut est apud Herodotũ: a numine mor Argi
te donati sunt:Ideq; boni inter dormiendũ cõtigit: cũ Agamedi & Tro/ Herodo/
phonio:quoniam pulcherrimum delphis templum Apollini sunt fabri tus
cati:tum etiam Pindaro:cum quid esset homini optimum:ab Apollinis Agame/
oraculo quæsisset.Nam non multum post tempus in gymnasio cũ esset des
relaxatusq; in somnum caput in dilectissimi pueri sinum posuisset:sua/ Tropho/
uissime diem obiit:Sed quid pluribus gentillitatis deliramenta cõsecter nius
cum ratione non obscura mortis bonum probari queat.Illud ꝓprie ue/ Delphi
roq; bonum & dicimus & tenemus.quod ad animi pertĩet dignitatem. Apollo
Quod autem animo detrimentum non affert:id malũ certe nõ est.Sed Pidarus
cum mors nullum afferat:animo detrimentum:malum esse non potest.
Quod uero malum non est:id bonum esse patet.Quid ergo uel nostrã
uel nostrorũ mortẽ adeo ægre ferimus:quæ tãtũ continet in se bonum
ut sine illa esse beati nullo pacto possimus? Quare cum ostenderimus
mortem eẽ & communem & naturalem & necessariam & oĩbus debitã
eandemq; habere rõnẽ finis:qui non bonus esse non potest:& tãta præ/
terea facilitate irrepeȓ: ut uix a somno suauissimo qcquã differrat : quid
est : quod eam nobis lugendam exstimemus:quæ sola nos liberat omni
turbido corporis motu:seq; nobis tutissimam ducem prestat:qui ex his

74

tenebris excedamus in lucem illam: quæ & uniuersum mūdum illumi-
nat & ex hominum corde calliginem omnem eiicit? Num forsitan igno
ramus mortem ipsam: quid sit? Nec aliud quicquā nos magis torquet:
quam ipsius nominis significatū cum uulgo affirmēt iccirco mortē esse
noīatam: quod mordeat? mordere aūt esse atrocium & immanium bel
luarum? quasi culices quoq; & muscas & pulices mordere nō dicamus:
quasi culices etiam oīa noīa sint uel a natura uel a sapientibus indita: &
non plura opinio sæpe uulgi ac uoluntas quam ulla exquisita ratio inue
nerit. At ego nō a mordēdo mortem deduci arbitror: sed a græco nomi
moros ne quod est μορος moros quod sortē mortēq; significat: unde & mori
merin or & mortē descēdere qs ambigat? Moros aūt a uerbo μερειν merin de-
scēdit quo uerbo partiri ac separe significat. Nā qd aliud ē mors: q̄ quod
modo dicebā: animi a corpore separatio naturæ. s. incōmutabilis atq; in
mortalis a natura mutabili & mortali. Num sumus obliti: qcquid culpæ
Adam obnoxium est: id etiā morti deberi. Si pp Adam sumus oēs in culpa: oēs
propter Adam debemur morti. Si debitū igit' est mortis decoctores idu
bitato futuri simus: ubi impatientius feramus mortis solutionē. Debet
enī finis cōuenire prīcipio. Et quo pacto possimus pro caritate pt̄ria pe-
ctus offerre obuiā morti: si alio℞ obitum tanto luctu tāto mærore psequ-
mur. Quod. n. accepimus: qui p patria mortē appetiuere: quod certe nū
quam fecissent: si tantum in morte doloris tantum mali posuissent. An
pluris fortasse patria nobis faciunda sit quā natura: quā deus? Num qd'
dies tandem obliterabit: id non ratio prius leniat? An malimus eorum:
quorum mortem acerbe ferimus: memoriam obliuisci q̄ per cōsolatio-
nis remedia tueri: ut quo℞ recordatio uoluptate debet: afficiat animum
ægritudine? Si rursus effusior si īmoderatum gaudium uitio datur: nū
luctus: num lachryma℞ nimietatem laudemus? Quid: quod pturbatio
nū oīum ægritudinem eē pessimam grauissimi philosophi tradiderūt.
Paucosne īuenias: quos nimius aī dolor alios ad insaniā alios ad laqueū
Niobe alios ad fer℞ īpulerit: ut quē mærorē ferre nō possent ab eo se morte uē
Artemy- dicarent? Prætereo Nioben: quæ nimio luctu sensum amisit. Artemysiā
sia conticeo: quæ ob uiri Mausoli obitū in assiduis lachrymis & eiulatu cō-
Mauso- tabuit: Quid phyllin illā Demophōtis Quid Aiacem Telamoniū cōme
lus morem. Quid. M. Catonem. Quid. M. Brutum. Quid. M. Othonē cæsa
Phylis rem. Quid alios pœne infinitos in mediū referam. Romano℞ & Græco
Demo- rum historiæ amentiū hominū plenæ sunt: qui sibi propterea mortem
phon asciuerūt: quoniā patiētiā nō didicerant. Itaq; dum animo℞ magnitudīs
Aiax se laudatū iri iudicassent: sunt a sapientibus uiris oībus mollissimi iuxta
M. Cato atq; supbissimi iudicati. Nam quē animū ueluti deposuit apud nos deus
M. Bruto hunc debemus reddere nō abiicere: ne collatū beneficiū uideamur male
M. Otho ficii loco ducere: Quæcūq; ab deo sunt: ea oīa bona sunt: sine illo autem

boni eẽ nihll cuiq̃ põt. Vt mors igit optanda: ita minime ante uertenda. Quin opera danda est: ut nos uigilantis semp accĩctosq; inueniat. Quod si fecerimus: de aĩ sede nũq̃ neq; deiiciemus: neq; mouebimur. Et nõmo do interitũ animi: quem idocti nonnulli falso opinatur: sed ne dolorem quidem corporis ĩ morte qui nullus ẽ oĩno formidabimus. Nam uiuere animum post dissolutioné corporis ac p sese cõsistere: põt trplici de mõ strari: & primum quidé quadam naturæ ui tũ rõne demũ uero diuina iustcia. Et ĩmortalitaté sane animoꝝ satis nobis probare debet ipsa natu ra: si alia etiã nulla ratio quæ sunt fere infinitæ: posset adduci. Videmus enim nullam esse oĩno nationem neq; fuisse unquá: quæ nõ gerat diligé tem curá mortuorum uariis officioꝝ & generibus & ritibus eorum ani mos ꝓsequens: quod certe nemo faceret: si ea putaret ad uita defunctos nihil pertinere. Ad quod omnes gétes cõiter sentiunt: id quadá naturæ lege fieri uidetur. Qué quidé populoꝝ omniũ de aĩoꝝ ĩmortalitate con sensum: ii oẽs qui habiti sunt anĩo altissimo acerrimoq; ingenio maĩoré ĩmnodũ cõfirmarunt. Quis enim uir magnus ac sapiens mori ultro uo luisset: si animum una cum corpore moriturum esset arbitratus? Num se præcipitasset ĩ Aetnã Empedocles sine spe magna ĩmortalitatis. Si fal sum esse Theombrotus putasset: qđ de animoꝝ ĩmortalitate apud Pla tonem legerat nũquam se de muro p̃cipitem dedisset: quo illá assequere tur. Quæ tanta cupido gloriæ Curtiũ. quæ tanta patriæ caritas in illum terræ hiatũ potuisset ĩmergere: si totũ se periturum morte credidisset. Idem de Codro rege: Idem de Philenis. Idem de tribus deinceps Deciis. Idem est de aliis q̃plurimis existimandum: qui prudentia & uirtute plu rimum claruerunt. Ex quibus rebus cognosci potest animum: non mo do non interire cum corpore: sed ab eius uinculis solutum longe esse me liore statu uitæ. Itaq; recte inquit Phocyllides.

Aĩmũ uiuere post mortem tripliciter probatur

Prima ꝓbatio

Aetna empedocles

Theombrotus

Curtius

Codrus

Phileni

decii tres

phocyllides

Vita breuis nobis: ad tempus uiuimus omnes.
Ast animus mortem seniumq; ignorat: & idem
Viuit in æternum: Nec illa ĩeptius dicta ab eodem Phocyllide legimus.
Nãq; manent animi mortali in corpore mortis
Expertes: homini concessus spiritus usu:
Est imago dei. Quod si ui naturæ prisci illi gentiles per quasdam uelu ti coniecturas perq; nocturna atq; diurna uisa animorum immortalita tem assequebantur: quid nobis faciundum est: quibus renatis ĩ Christo Ihesu omnis caligo inscitiæ e mentibus debet esse sublata? Homerica il la necati hominis diuinatio quæ uocatur νεκυομαντεία necyomãtia: qd aliud tota demonstrat q̃ animos esse immortalis: Et hominem aliud ni hil esse q̃ animum ipsum inquiens.

Homerus

Necyomantia

Tiresiæq; anima sceptroq; ornatus & auro
Venit. Dedita enim opera cum aĩa in fœmineo genere usus esset poeta

Tiresias

Homerus

sapientissimis:ad maschulinum transiuit genus:ut ostenderet animam esse Tiresiam. Itaq; omnium primus Homerus fuisse legitur ex gentilibus:qui hominis corpus carcerem nominarit hoc est demas:ut doceret solam esse mortem:quæ hominis animum corporeo carcere atq; nexu liberat. Animum uero a corpore separatum & uigere & sapere meminisseq; ac uelle. Quam quidem sententiam Homerus secutus ita Patroclũ in somnis facit loqui perite Ad Achillem.

Demas
Homerus
patroclus
Achilles

Num dormis oblite mei? nunc negligis orbum
Luce:modo uiuum quem sic curaueris ante?
Me sepeli propere:quo inferni Dytis Achille
Transuehar ad portas:animi nam me eminus arcent
Extincti populi secum tranare uetantes
En uagor:& frustra manes peto. porrige dextram:
Imploro:nec enim retro me annare potestas
Post ignis fortem. nec uiui longius acti
A sociis sessum. nos consultabimus ambo.
Sed me quæ genuit:sors dura absorbuit olim.
Et te fata eadem Troiæ sub mœnibus almæ

O supis forma similis stát certa perite. Nũ hæc finxisset unq̃ átiqssimus ille diuinusq; poeta:nisi firmissimis rõnibus cõpertũ habuisset animos hominũ cũ discessũ fecisset a corpore:p se cõsistere nullaq; tági mortis suspicione? Et ut reliquos poetas missos faciá audiamus Euripiden:qui Anaxagora doctore ẽ usus apud hunc.n. hæc loqtur Polydorus.

Euripides
Anaxagoras
Polydorus

Adsum relictis promptuariis latebris
Portisq; tenebrarum:colitur ubi deum
Aregia procul erebus:cisseide
Polidorus Hecuba natus ac Priamo patre:
Qui urbem periclum cum teneret argolici
Martis:ruiná ueritus ad Thracis hospitam
Polymestoris me clanculum misit domum
Is cherrhonesiam optimam glebam ferens
Populum ferocem ui regit. mecum simul
Multum dat auri pater:ut esset filiis:
Quo uiuerent:satis superstitibus suis
Atqui priamidum quoniam eram natu minimus
Me misit extra genitor. arma nam iuueni
Hastamq; ferre non potis eram brachio.
Dum troia rectis mœnibus:dum turribus.
Infracta staret:dum meus frater fieri
Hector secundis utitur belli uicibus
Paternus hospes me quasi quem surculum

Alebat augens miserum.at ubi patria periit
Hectorq; frater:& patris lares penitus
Cecidere.Pyrrhi & ipse procubuit manu
Iugulatus impii pater ad aram deæ:
Occidit auri gratia me hospes miserum:
Corpusq; pelago tradidit:quo aurum domi
Haberet ipse:iaceo nunc in littoribus
Nunc in salo ponti sine sepulchro & flætibus
Quāplurimis uorticibus actus fluctuum
Nunc corpore relicto feror matrē ob hecubam
Iam tertium pendens diem:quantum mea
In cherrhonesio solo ex troia ueniens
Adest misera parens:quietem danai agunt
In littore omnes huius agri threici
Cum nauibus simul suis:nam peleo
Satis parente super suo uisus tumulo
Omnis Achilles copias classis danaæ
Quæ palmulas domum maritimas dirigunt
Remoratur unus uictimam suo dari
Ac præmium Polyxenam tumulo petens
Meam sororem consecuturus quidem
Nec enim ab amicis non feret quem petit iugulum
Fatum sororem cogit hocci die perimi
Cadaue ra duo filium tuebitur
Mater duorum illius infauste ac meum:
Nāq; ut sepulchrum rite contingat mihi
Seruæ offeram me pedibus in maris salo
Manes enim exoraui:ut in matris manus
Cadam:ac sepeliar:quod itaq; optaui mihi
Erit:anui matri eminus cedam meæ
Hæc ex tabernaculo Agamemnonis ueni
Mei metu uisi:o parens quæ regia
Genita domo seruis:ut infelix agis.
Quantum prius nunquā:deus quis te bona
Ex ante fortuna malis cōficit uariās. Obscure ne Euripides nobis im- euripides
mortalitatē aīorꝝ ostēdit ī hac lōgiuscula īterfecti Polydori cōquestiōe. Crantor
Et ne cū poetis sim dicēdo ꝓlixior.audiamus:q̄ ex academico crātore au xēocrates
ditore Xēocratis Arcesilaiq; doctore & Cicero & Plutarchus memoriæ Arcesilaus
ꝓdidere de Euthynoo quodā Italo Elisii terinæi filio. Tradunt.n. hunc Cicero Plutarchus
Euthynoū nulla neq; morbi nec alia q̄ uideri posset:antecedēte causa re Euthynous
pēte esse morte correptū.Quā qdē inopinatā casus afflictionē pr̄ Elisius Elisius

Terina qui iter oẽs urbis Terinæ ciues & opibus & uirtute & gloria prĩceps eẽt: cũ ferret ĩpatienter: putabat.n. filiũ sibi ueneno subreptũ: nec aliũ in tantis opibus & pecuniis ullũ habebat filiũ: quare cum nesciret: quo alio mõ

Psychomantion quiret liberari ea suspiciõe: petiit psychomátion quoddá.i. animi uaticiniũ: eliciebanť enim a malefica illa superstitiõe stultæ gentilitatis animi mortuoꝝ quibusdá sacrificiis & carminibus: ꝑ quos ueritas disceretur. Quare ubi post pacta sacra: ut mos erat. Elisius obdormisset: habuit uisum tale. Visus est ei suus adesse pater: cui cũ narrauisset de filii obitu: illũq; etiam atq; etiá rogaret: obsecraretq;: ut sibi interẽpti filii auctorẽ indicaret: ille ob hanc cám uenisse respõdit. Itaq; ab hoc inqt: accipe: q̃ tibi uides allata. Ná ex his oía q̃ adeo doles: ĩtelliges. Erat aũt ille quẽ pr̃ secũ adduxerat adolescẽs qdam Euthynoi ꝑsimilis: & ætate & forma: Is iterrogatus qná eẽt: geniussũ respõdit: filii tui. Quæ locutus tabellas ei reddidit. Ea uero apte tris huiusmodi uersiculos cõtinebát scriptos.

Infans uirorum tu elisi mentes rogas

Nam morte fatali Euthynous iacet tuus:

Quẽ uiuere neq; parẽtibus erat utile. Quod si gentiliũ opinioni non credimus: an ẽt uiris xp̃ianis: illisq; & sc̃issimis & eruditissimis nõ credemus? Hæc sunt Aurelii Augustini uerba ad Paulinũ ep̃m nolanũ. Porro cũ Mediolani eẽmus: audiuimus: ꝙ cũ debitũ repeteret a quodá defuncti pr̃is cautiõe ꝓlata: qď filio nesciẽte a pr̃e iá fuerat ꝑsolutum: cõtristari homo grauissime cœpit atq; mirari: ꝙ ei pater moriẽs nõ dixerit: qd deberet: cũ fecisset etiá testamentũ. Tũ ei nimis anxio apparuit idẽ pr̃ eius ĩ somnis: & ubi esset recautum: quo illa solutio uacuata fuerat: indicauit. Quo inuẽto iuuenis atq; mõstrato: nõ mõ falsi debiti calũniam ꝓpulsauit: sed ẽt pr̃nũ recepit chirographũ: ꝙ pr̃ nõ recepat: q̃do est pecunia ꝑsoluta. Hic igiť putať aĩa hoĩs curá gessisse ꝓ filio: & ad eũ uẽisse dormiẽtẽ: ut docẽs qď ignorabat: a magna eũ molestia liberaret. Ambigendum ne est cuiquá aĩos hoĩum esse ĩmortalis: ubi a corpore se diremerit: cũ ꝑspicue intueri liceat eis uiuos etiá esse curæ? Sed audi deinceps magis admirandũ: qď seqtur: Sed eodem ferme tp̃e quo audiuimus: id nobis apud Mediolanũ cõstitutis. Carthaginis Rhætor eulogius: q meus in eadẽ arte discipulus fuit: sicut ipse mihi posteaq̃ in africá remeauimus rettulit. Cũ rhætoricos Cicerõis libros discipulis suis traderet: recẽsens lectionẽ quá postridie fuerat traditurus: quendá locũ offendit obscurũ: quo non intellecto uix potuit dormire sollicitus. Qua nocte somniáti ego illi qď nõ intelligebat: exposui: ĩmo nõ ego sed imago mea nesciẽte me & tam longe trans mare aliquid aliud siue agẽte siue somniáte & nihil de illius dubiis omnino curante. Quomodo fiant ista. nescio sed quomodolibet fiant: cur nõ eodẽ modo fieri credimus: ut in somnis qsq; uideat mortuum: quo fit ut uideat: & uiuum ambobus utiq; nesciẽtibus neq; curáti

Aurelius Augustinus Paulinus ep̃s Mediolanum

Mediolanum carthago Cicero

bus:qs uel ubi uel quãdo quorũdã imagines somniet. An fortassis cupiã
minus locuples testis uideri d̃bet Aurelius augustinus & eps & tãta sapi/
entia uir:qđ nõ q̃ ipe fortasse ꝑmulta i se esset exptus:præ uerecũdia nar
rare uoluerit:sed aliena rettulerit? At nõ ea ꝓfecto narrasset uir grauissi
mus:nisi uera esse certo didicisset. Verum audiamus præsbyterum Hie/ Hierony
ronymũ uiꝝ ut triũ linguaꝝ eruditissimũ ita ueritate & sanctimõia ne/ mus
mini ipare. Is.n.in iis q̃ ad Eustochium:& ad reliquas uirgines scribit de Eustochi
regula uiuẽdi i monasterio:ita iquit. Expto itaq; seni deuote cõsulẽti cre us
dite filiæ. Si semel gustastis:q̃ dulcis ẽ dominus:ad quẽ accedẽtes poteri/
tis ab eo illud audire:uẽite:& ostẽdã uobis oẽ bonũ. Et tũc ostẽdet uobis
talia:q̃lia nõ nisi assuetæ mẽtes norũt. Scio qd carissimæ. Nã ut inscipien
tiã loquar:ego homũculus sic abiectus sic uilis i domo domini adhuc ui
uens i corpore angeloꝝ choris sepæ iterfui de corporeis ꝑ hebdomadas
nihil sentiens diuinæ uisionis itutu post multoꝝ sepæ dierũ sapiẽtia ꝑsci
us futurorũ. Corpori redditus flæbã: qd sic manẽs felicitatis habebã: qd
inerrabilis delectationis sentiebã. Testis est ipa trinitas:quã cernebam:ne
scio quo intutu:testes sunt:& ipi beati spiritus:q aderãt:testis ẽ & cõscien
tia mea qbus bonis ipse fruebar:quod & q̃lia nescit ꝓferre mollicies cor
poris mei. Nõ põt ad tãte cõtẽplatiõis dulcedinẽ cor sæcularibus plenũ
negociis ꝑueire. Hæc ab Hieronymo scripta sunt. Quæ uero uas electi/
onis Paulus apostolus de se scripserit:nõ sunt uisa mihi ꝑtereunda. Nã & Paulus
auctoritate scribẽtis & rei magnitudie sũt auditu dignissima. Si gloriari apostolus
iqt:oportet:nõ expedit qdẽ. Veniã aũt ad uisiões & reuelatiões domini.
Scio hoiem i xpo ãte ãnos.xiiii.siue i cope siue extra corpus nescio : deus
scit:raptũ hoiusmõi utq; ad tertiũ cælũ. Et scio huiusmõi hoiem siue in
corpe siue extra corpus nescio: d̃us scit:quoniã raptus i padisũ & audiuit
arcana uerba:q̃ nõ licet hoi loq. Si uiuẽtiũ adhuc i corporibus aĩ nõ ꝑ ui
sa q̃dã allata extrisecus q̃ a græcis uocãt̃ φαντασματα Phãtasmata sed Phantas/
sui ipoꝝ ui atq; natura siue ad breuissimũ tpis pũctũ ab illo fuerit a cor/ mata
poribus sepati atq; iisdẽ redditi:qui uerbo & Lazarũ suscitauit & puellã: Lazarus
siue a sensibus abducti atq; altius eleuati ea lumie mẽtis ꝑspexerit:q̃ ocu
lo corporeo uider̃ nõ licet:si uiuẽtiũ inq̃ aĩ ꝑsẽte sine ullis corporis admi
niculis ꝑmulta scire atq; cognoscere : quæ sunt ab omni sensu corporis
aliẽa:quid dubitemus & animos esse imortalis:& tũ demũ frui suæ im/
mortalitatis bono:cũ a se omnino abdicarint corporeũ omne ipedimen
tũ. Sed hæc horũq; similia:si cum fortasse uideant̃ antiquiora:exẽplis itẽ Gabriel/
duobus tempestatis nostræ cõtenti simus. Gabriel condelmarius qui'po condel/
stea Eugenius nominatus summa cum dignitate & gloria Romano pũ marius
tificatui præfuit:cum uæhemẽtius ægrotaret:essetq; de eius salute a me Eugẽius
dicis oĩbus desperatum:illi iam de morte nõ tam sollicito quã nihil cer/ Petrus
tius expectãti & petrus & paulus apostoli duo apparuerũt i somnis : utq̃ Paulus

bono aio esset: hortati sunt. Nam & bonam ualetudinem ei redditā esse & ꝑpediē fore: ut summus pōtifex crearet. Quod quidē uterūq; secutū ē

Martius columna
Nicolaus quintus
Nam tum simul cū somno illū reliquit febris: tū nō multo post cū Martinus Columna prudētissimus ille & āplissimus pōtifex quā fortunatissime & cū mirifico ecclesiæ romāæ icremēto uitā finisset: pōtificatui ipse ꝑfectus ē. At Nicolaus Quītus optimus ille & eruditissimus plane uir in cuius munificētissimi patris obitu docti oēs īgenioq; ꝑstātes extremum

Nicolaus cardialis
Thomas
aufragiū passi sunt: Cū nicolai albergati sapiētis i primis & sācti uiri Cardialis bononiēsis obitū molestius ferret: hūc tādē p somnū ad se ucir exi stimauit: & ita anxiū appellare: Thoma fili qd diutius gemis: qd adeo te affligis: pone lachrymas: & te collige. Nobis.n. bene ē benignitate Ihesu. Itaq; surge atq; accigere. Ad breue.n. tēpus graue tibi subeūdū ē munus

Petrus apostolus
Germāia
Eugēius
Philelphus
Aeneas Siluius
Fredericus rex
Philippus dux
petri gubernādæ nauiculæ. Quā qdē somni uisionē haud ille dissimulanter præ se tulit: Nā cū aliis nō nullis familiaribus: tū etiā mihi cū hac iter faceret Germaniā petēs ab Eugenio legatus: cū iter loquendū i sermonē icidissemus de māsuetudie & grauitate Nicolai cardialis id oē somnium corā ueluti iocabūdus rettulit: subdidit enim cū hoc euenerit: Philelphe mi fructū recipies ueteris nostræ cōsuetudis. Cumq; intra alpes eodē itinere obuiā habuisset Aeneā siluiū itegerrimū & eloquētissimū episcopū trigestinū: q a Frederico austrio romāoꝝ rege orator ueniebat ad philippū Mariā iclytū Mediolanēsiū ducē: simulq; uterq; uespi diuertissent in quādā cauponulā: & aeneas parcius sumptū faceret: utpote q ab eo rege legaret: q stoica eruditus īstructusq; disciplina nō mius parsimoniæ nūmorū quam. uitæ frugalitati cōtinēter studet: tum ad æneam cōuersus Thomas Reuerendissime pater īquit: quid est opus tanta utamur parsimonia: cum uterq; in ecclesia romana pontifices maximi futuri sumus? Quam qdem rem nō serio minus q̄ ioco eum prædixisse certus ostēdit euētus: Videmus.n. alterum summa sua cum laude summum pontificē

Pius secūdus
Samuel
Saul
Iacob
Iohannes apostolus
cōcessisse naturæ: at Aeneam cui nūc Pio seccūdo nomē ē: nō secus fortiter quam cōstanter pōtificatum gerere. Sed qd tam multis exemplis utimur? Nū uetus nouūq; testamētū frustra emanarit ī mūdū? Succita Samuelem ait Saul. At Iacob descēdam ad filiū meum in īfernū lugēs. Hæc ne ab utroq; dicta essent: si minus certo tēuissent filioꝝ animos post corporis dissolutiōem ēt uiuere? Quid.n. afferam testimoniū Iohānes apostoli atq; euāgelistæ? An huic ēt nō credīmus? Licet inqd exterior homo noster corrumpat: interior tamē renouat de die in diem. Rursusq; licet moriat in corpore: uiuit in aīa. Quid.n. meminero aut mortuū diuitem

Habraā
sepultumq; in īferno: aut mēdicum ad angelis portatum in sinu habraæ cum ore domini dictū audiamus. Qui crediditin me: nō moriet ī æternum. & licet moriatur uiuit? Viuit īquam Iacobe Antoni Marcelle Valerius filius ille tuus. & uiuit is qdem eam uitā: quæ mutabillitati nulli su-

biecta ē:sed eadem semp atq̨ perbeata. Itaq̨ uiciēdus tibi est atq̨ obstrin gēdus ratiōis custodia omnis aīmi mæror. Luctus oīs ac gemitus abdicā dus ī te florētissimi senatus & bonoꝝ grauiumq̨ uiroꝝ oīum oculi diū/ gunt. Quare tibi cauēdū ē:neqd cōmisisse existimeris:quapropter repre hēdi iure queas. Quam me delectat Hesiodus:q natales oīum dolés gau det ī funere: Quem ipum fortasse Thraces secuti tradunt ortus hoīum lugere:obitus uero celebrare soliti. At Massilenses eodem die. quo funus ē elatum. adhibito domestico sacrificio necessarioꝝq̨ cōuiuio luctum fi nire cōsuesse. Apud lycios uero nō morem dūtaxat sed legem fuisse legi mus:ut nō nisi ueste muliebri luctū seruarēt: Idq̨ ob eam rem factū : ut cultus deformitate commoti se maturius a mærore abducerent:cū intel ligerēt luctū effœminatum esse & mollem & a uiri grauitate dignitateq̨ maxime alienum. Tot igit exemplis admoniti non uincemus tandē om nem animi molliciā? nō reprimemus lachrymis? nō luctui finem statue mus? Cauendū ē:si sapimus :ne nimia nostra in filios pietas despationis loco apud deum habeat Quod si communis ea oīum gētium opinio si tot graues ueræq̨ sententiæ nobis aīorum īmortalitatem nō probā pro pter eos:q deprauatis moribus existimant aīos una īterire cum corpori bus ob eam. s. rem:quod ne in corporibus quidē ipsis suos sibi aīos eē sen tiunt:utamur etiā rationis adminiculis atq̨ armis:qbus omnis male cre dentiū pertinacia nō oppugnet modo:sed etiam expugnee:opprimatq̨. Sed antequam differendi aciem descendam:in medium ueniant prisco/ rum philosophoꝝ de aīmo sententiæ. Sic enim facilior uictoria nobis erit. Aggrediamur autem ab iis:qui ī philosophia ionica claruerunt. Tha les milesius animū dixit esse naturam:quæ semper seipsam moueret : ta lis autem definitio & si declarat animū esse immortalem:nō homini ta/ men magis conuenit:quam præstantiori cuidam essentiæ. Anaxagoras uero clazomenius esse aīmū dixit specie aereū & corporeū Zeno stoicus animū uoluit ignem esse alii uero plæriq̨ stoici spiritū calidū animū esse dixerūt. Et hi qdem omnes nō de hominis animo hoc ē intellectiuo sed de sensitiuo atq̨ corporeo sunt locuti. Platonis autē discipulus Aristote/ les dupliciter de aīo ē locutus. Nam ubi quattuor nota illa principioꝝ ge nera cōplexus esset:ex qbus corpora inferiora oriunt omnia:quintā quā dā censuit esse naturā:ex qua sit mens. Eam uero nominauit enthelechiā hoc est perfectionem idcirco ita appellatam:quod aīmatum corpus per ficiat ea ui atq̨ uirtute:qua corpus est aīmatum. Enthelechiā uero ipsam aliud nihil esse uult Aristoteles quam energian id est agilitatem quan/ dam & operationem īteriorem:quæ est ueluti uia ac dux ad exteriorem corporis actionem. Huiusmodi enim ui atq̨ motu animi corpus aīma/ tum ad operandum impellitur? Ipsum autem animum ita definit: Ani/ mus est enthelechia prima corporis naturaliter īstrumentalis : q̨ uitam

hesiodus
Thraces
Massilenses
Lycii
.ii. probatio
Thales
Anaxagoras
Zeno
Plato
Aristoteles
enthelechia
energia
Animi definitio

78

habere pōt. At huiusmodi de aīmo definitio nō interest magis hoīs q̄ & pecudis & stirpis. Præterea enthelechiā Aristoteles: quæ ut dixi: pfectionem significat: ꝓ speciali itelligi uult essentia: quæ est ī effige: Nam essentia tripliciter accipit̄ apud Aristotelem: Vna quæ constat corpoꝝ qdē: sed ut aīmalia & ea quæ nō arte fiunt: Et hæc ꝓpterea essentia dicit̄: quoniā & hæc ipsa sit: & cætera quæ sunt: esse faciat. Altera est essentia: qua materiam informē & rudem adhuc mente cōsyderamus. Et hæc quidē essentia potestate est oīa: quæ fieri ex se possunt: effectu autem nihil adhuc ut æris massa & ligna rudia. Tertia uero ē essentia: cui effectu accidēs pficit eā: exornatq̨ forme impressione: Ex qua quidē forma q̄ īsigniuit ars: id quod pfectū ē: nomē accipit ut statua: quæ ex similitudīe formæ: cuius ē statua: simulacrū uocat̄. Similiter īquit homo animal certe est: & ē rudis materialisq̨ essentia: & hæc sane cōposita ex materia ac forma: qppe q̄ ex corpore aīoq̨ cōstat. Eius igit̄ corpus materia est aīus uero forma. Et secūdū eā formā hoc est animū aīmal nomē accepit. Hanc igit̄ formā qua singula formātur: Aristoteles generaliter uocat enthelechiā id ē absolutā pfectionē: Hac enim obueniēte pfectiōe rudia quæ antea & in sola potestate fuerāt: ad actū effectumq̨ pueniūt: Nā sunt quedā ut ipse īquit: sola potestate animalia: ut oua aut sæmina quædā uero cū opatiōe & effectu: ut quæ adhibito fotu excudūtur animalia quēadmodū cognosci ex auibus pōt: Nā eæ ex ouis quæ fouerit: pullos excudūt. Qua ex re nō obscure apparet enthelechian nō cuiusuis corporis eē aīum: sed eius tātū q̨ aīmi capax sit: & ob eā rem dixit. quod uitā habere pōt: Nō enim quicquid est corpus: idē ēt uiuit. Nec tamē prætereūdū arbitror Aristotelē ꝓ illo quinto genere aliud ītellexisse nihil secūdū Plutarchū q̄ cælū ipum. Quare cū Auerrhus ille cordubēsis: qui ī plerosq̨ eius philosopi libros egregie ē cōmētatus: colligit ex aristotelis dictis unā eē & eadē ī oībus mētē: ita id puto accipiēdum: quod ita ex illa cælesti specie aīus intellectiuus in cūctos hoīes æqualiter fusus sit: ut corpora aīmātiū oīa ex quattuor illis elemētis ortum habēt. Hāc autem animi uim eundem hūc esse immortalē uoluisse pater ex iis: quæ ab eo sunt scripta ī libris de aīo. Ita. n. īquit. De mēte aūt & ui cōtemplatiua nōdum ē perspicuum. Sed uidet̄ eē aliud gēus animi. Et hoc solum pōt separari quēadmodum id: quod ē perpetuū ab eo: q̨ corrūpi pōt. Sensit igit̄ Aristoteles tātus ille & tam illustris philosophus quod secūdum erat aī genus: īmortalem eē animum: cum ostēdit mētem: quæ nobilissima est & optima pars aī: & corrūpi nō posse & esse sempiternam. Et mētem quidē docet eam eē animi partem atq̨ uirtutē: ad quam referunt̄: q̄ singuli sensus nunciant: & quæ de iis quæ sentiunt̄: iudiciū facit: examinatq̨ cuiusmodi ea sint: quæ sensibus uarie occurunt. Hāc uero locatā esse in penetralibus cordis asserit: ubi alias quo ꝓ aī species locatus dicit imaginationē memoriā apetitū excursionē. Et alio ī lo-

Essentiā dei tripliciter

Plutarchus auerrhus

co asserit Aristoteles mété aduenire extrinsecus: eamq; solam eē diuinā Ita.n. scribit libro secūdo de aīalium generatione ad uerbum. Aristoteles

Relinqtur ergo mentem solā extrinsecus aduenićtem ingredi:& eádé solá esse diuiná: Nihil.n.cum eius agilitate habet cōmune opatio corporalis. Omnis igiť uis aīmi uideť alius corporis esse pticeps & eius qdé diuinioris q̃ illa sunt corpora: quæ uocátur eleméta. Nec me latet: quæ sit cōmunis philosophoꝝ quorūdā nostræ tépestatis opinio: q se solos Aristostelicos haberi uolunt etiā iis: quæ nusquā ab Aristotele scripta cogitataue sunt: cōtédétes isti quidé animū esse totum in toto corpore & totū item in qualibet parte corporis. Sed habeant isti sibi philosophiā: quā uolunt philosomati potius quá philosophi: modo aut Augustini sententiá: Philosomati quam minime improbo: ubi scilicet intelligať de illo toto solū: quod pfectionis essentiæq; uocať: aut ineptias suas aristoteli nō ascribát: Nam q̃q̃ Augustinus animi uires magis ī uno loco quá in alio apparent: aliæ ī cerebro aliæ ī ie core aliæ ī testibus & aliæ ī aliis membris ꝑ qualitate & aptitudíe corporeoꝝ īstrumentoꝝ earum tamé omnium initia & quasi radices quasdá Aristoteles ꝑbat e sede cordis emanare: quádo sucus cōcocti atque confecti cybi p uenas cordis cæterū corpus irrigat: & motus corporeus qui iocularis est: a corde ipso initiū sumit. Venarū.n.& neruorū initiū & ueluti quidá nodus ipsum cor est: ut Aristoteli placet. Penes cor auté intellectiua uis agitata rationabiliterq; ignita se ibidé coaceruare existimať potestate quidem illic habitans actu aūt atq; effectu ad corporis conseptū & uiciniam commeans: Quin etiam docet Aristoteles in iis quæ de motu animalium causa reliquit scripta: nulla necessitate fieri: ut in quaque corporis parte sit animus sed in quodam principio. Id autem esse cor antea exposuimus. Itaque neque secundum totum quantitatis animus est in qualibet corporis parte: cum animus talem totius naturam: nec per se habere possit: nec ꝑ accidens: neq; etiam secūdum uirtutis totū. Nō eím pro sua ui qualibet animus ē ī qualibet corporis parte: sed secūdum uim uisiuam ī oculo & secūdum auditum ī aure: & secundum alios sensus in aliis sensuariis. Sed ut redeam ad métis immortalitatem: separari docet Aristoteles ītellectiuum hoc animi genus ab illo: quod sensitiuum uegetatiuūq; dicimus. Hæc enim pars tota est corporis: quod quoniā constat ex concretione quattuor illoꝝ elemétorum: & discernatur: & corrūpať: necesse est. Aristotolis autem auditor Dicæarchus & Dicearchi condiscipulus Aristoxenus mihi probari nullo pacto possūnt: quorum alter animum esse dixit conueniétiam corporis & intétionem quádam: quæ ex ipius corporis natura figuraq; uarios motus multiplicesq; cieret. Dicæarchus uero animum uoluit aliud nihil esse quá cōuenientiá quattuor elementorum. Vterq; enim de animo in commūi locuti sunt. Hos autem quodammodo secutus Asclepiades medicus animum esse dixit concer Dicæarchus Aristoxenus Asclepiades

tationẽ sensuũ. Concertationẽ autẽ uoluit eam esse cõueniẽtiam qua sen sus ipsi certatim ad naturæ munus uterent. Itaq; hi tres pariter animũ uoluerunt esse corporeũ. At Critolaus & ipe peripateticus animũ dixit cõstare ex quinta essentia: hãc uero ꝓ cælo ĩtellexisse nemo est: qui secus sentiat. Hipparchus uero stagerites a doctore suo necessarioq; Aristote le dissentiẽs ob idq; lõge deterior uoluit animũ aliud nihil esse q̃ ignem. Sed ãteq̃ de Platone reliqsq; platonicis uerba faciã: me cõferam ad Pytha gorã: qui philosophiæ Italicæ prĩceps fuit uir sane & doctus & magnus. Veꝝ pythagorici hũc aliqui narrãdo ãtecedãt. Et omniũ primus Epicu rus: qui animũ esse dixit tẽperationẽ ex hisçe quattuor ex q̃litate ignea: ex qualitate aerea: ex qualitate spiritali: & ex q̃litate q̃rti: cuiusdã generis ĩnominati. qđ apud eũ erat sensituũ. Ex quo põt ĩtelligi epicuꝝ de aĩo ĩtellectiuo locutũ omnino nihil. Democritus uero quẽ epicurus ĩ physi cis est plurimũ secutus: putauit aĩmũ esse cõcretionẽ igneã ex iis atomis: quæ ĩ ratiõis cõtemplationẽ cadũt: quæ formas quidẽ orbicularis habẽt uim autẽ ignitã: quod esse corpus uoluit. At Leucippus huius doctor cũ posuisset numerũ atomoꝝ frigidarũ: dixit animũ esse tẽperatũ respira tiõis frigus. Nec multo melius sensit agrigentinus Empedocles: qui ani mũ esse affirmauit sanguinẽ cordi suffusum in eodẽ ille errore uersatus: quo ii qui dixerũt animũ esse cor ipsum ex quo & misericordiã dicimus & cõcordiã. Sed Hippon animũ esse aquã: ob eam rem nõ dubitauit affir mare: quod diceret sæmẽ genitale: nõ sanguinẽ esse sed aquã. Critias ue ro nõ aquã animũ esse uoluit sed sanguinẽ: quoniã uideret: qđ membrũ sanguinis sit exps omnino: cõtinuo morte ĩtercipi. Verũ eo est empedo cles tolerabilior Critia: quod ĩ corde principatũ aĩmi ĩtelligẽdiq; uim cõ stituit. Inqt enim sanguĩe cordis uigeř hoĩs ĩtellectũ: siqdẽ ĩtimis nr̃is sen sibus sentimus ea: quæ sunt extra nos propter cognationem: ob eamq; rem ita reliquit scriptum:

Terreno terram nostro flamasq; calore
Humidaq; humenti sentimus & aera flatu:
Paceq; tranqllũ sit litis imagĩe litẽ.

Sed de his oĩbus uel qualia sint: uel q̃tam habeãt differẽtiã ĩter sese: cordis sanguĩe dicebat diiudicari. Fuerũt etiã q dixerũt aĩum eẽ aĩam: hãc ãt eẽ uoluerũt spiritũ: quo uiuimus Nõ nulli existimarunt q̃dã cerebri cellulã: aĩ tenere prĩcipatũ. Alii uero secus. Nã neq; cerebri partẽ ullã eẽ aĩum uoluerũt. Sed aĩ sedẽ hac locũ ii posue rũt ĩ corde hi aũt ĩ cerebro. At Pythagoras samius cuius nomen habitũ ẽ illustre auctoritasq; ãplissima æternitatẽ aĩoꝝ ostẽdere cõatus aĩum đfi niuit eẽ numeꝝ: q seipum moueret. Nec ẽ mirũ ita Pytagorã aĩum đfinis se: q tãtã uim numeris dignitatẽq; tribuerit: ut eos ãte mũdi aĩum fuisse assereret: & cũ unũ nõ eẽ numeꝝ diceret sed fontẽ quẽdã atq; originẽ nu meroꝝ: ĩferebat unitatẽ. q̃ a græcis dr̃ μονασ Monas: oĩum eẽ initiũ ac

[Marginalia: critolaus; Hipparchus; Plato; Pythagoras; Epicurus; Democritus; Leucippus; Empedocles; Hippon; Critias; Pytagoras; Animi definitio; μονασ Monas]

finē:cū ipa neq̧ pricipiū i se nec finē admittat. Et ita eā deducēs ad diuinā
illā sūmāq̧ essentiā referebat:eiusq̧ notionē assequētiū rex numero po-
steritateq̧ ideo seqstrabat:qd' non pluralitate nec tēporis posteritate sed
pcreatiōe seiunctā uellet:eandēq̧ unitatē ad uniuersi mūdi aīum: a quo
sint aī singulox:simul rōne referr nō dubitabat. Itaq̧ hāc unitatē q̄ a pri
ma rex causa ortam affirmaret usq̧ ad mūdi aīum ubiq̧ itegrā semp q̧ i
diuiduā ppetuā perēnemq̧ potestatē seruare Pythagoras arbitrabat. Et
quoniā putaret numeros eē rex oīum substātias:dicebat unū qd' eēt pri
cipiū numeri:& qd' cū ente cōuerteret:idē eē. Numex eīm ex unitatib₃
cōponi neq̧ ad ens ullā oīno accessionē facere sed diuisionē negare dūta-
xat. Omne aūt ens aut simplex eē & ita diuissionē nullā admitter neque
opatiōe neque potestate aut esse cōpositū:& id qdem nō i diuisiōe suax
partiū sed i eax cōiunctiōe habere suū esse:& ita unū quodque tueri suū
esse:ut suam tuet unitatē huiusmodi igit humāi substātiā quā æternam
opinabat:numerum esse definiebat seipsum mouentem. Et is quidem
numerum pro mēte accipiebat: quam ipam id circo numex appellauit:
quoniā ad harmoniā quæ conuenientia quædā est:numero opus sit. Ve-
rū etsi hic aliqd dixit nō multū tamē. Nam i pecudibus quoque animus philolaus
q̄diu est i corpore:seipum mouet. Philolaus uero Crotoniates Pythago Heracle-
ran secutus animū esse disseruit harmoniā. At Heracletus ephesius igēio tus
suo fisus magis q̄ doctoris cuiuspiā disciplina:quo se nullo unq̄ usum af
firmat:duplicē esse aīum uoluit:altex mundi:altex aīantiū. Ac mundi q
dē animū esse euaporationē ex humidis:quæ i ipso sunt. Sed aīantiū ani Cauillū
mū ex ipsa fieri euaporatiōe:quæ extrinsecus fit:& ex ea quæ similis ge- Alchmæ
neris est i ipis. Itaq̧ mirādū nō ē si:itercutis aquæ morbus fuit i causa:ut on
periret:q tātū humidox euaporatiōi tribuerit. Quā ipsam opinionē Al diogenes
chmæon medicus idēq̧ philosophus eadē demētia ē secutus. Diogenes anaxime
uero apollōiates Anaximenes Cretēsis nō multo his duobus mihi sunt nes
uisi prudētiores:q rex pricipiū aeri tribuerūt:& hūc eē uoluerūt animū Heracle-
Nā quoniā secūdū illos aer ē elemētox oīum & tenuissimus & pricipiū tus
ideo aīus & cognoscit & mouet. Qua eīm pricipiū ē:cognoscit ēt cætera xēophāes
qua uero tēuissimus:ideo eē pbant cōsentāee motiuū. Et qd' prætereū Parmeni
dū nō est: de Heracleto:sunt q illū dicant: definisse animum esse scintillā des
stellaris essentiæ. Xenophanes quoq̧ colophonius mihi incōstantior ui- Boethus
sus ē:q aīum nunc ex terra aquaq̧ cōstar:nūc spiritū esse dixerit: & utro Hippo-
q̧ tamē modo mortalē. Nec Xenophane mihi uisi sunt multo acutiores crates
aut Parmenides q ex terra & igni aut Boethus q ex aere & igni animum Pythago
cōstar sunt opinati. At Hippocrates medicus animū esse dixit: tenuē spi ras
ritū p corpus omne dispsum. Sed iam ad pytagorā nostra reuertat ora- Phere-
tio. Is eīm Pherecyde syrio usus doctor philosophox omnium primus cydes
ut tradunt qdā:æternitatē aīox asseuerauit:q̄q̄ Thales milesius q pytha Thales

goran ānis circiter centū antecessit:idem tenuisse ostēdit. Pytagoras igit̄ primus ex italia philosophorꝝ familia asseruit aīos nulli subiacere interi tui nulla tamē ad eā rem reddita ratione:siue qđ definitionē satis ex sese firmā esse iudicasset:siue qđ tāta eius foret auctoritas apud omnes: ut q̄ quid ipe dixisset:oī ratiōe firmius haberet̄. Secutus ē tādē Plato Socratis auditor:quē tris ꝓbare ac sequi solitū legimus:doctorē suū eum quē dixi. Socratē ī moralibus:& Heracletū ī naturalibus. In iis uero quæ supra naturā:diuinaqꝫ sunt:Pythagorā. Is igit̄ Plato cū ad mundi simililtudinē animū trifariā diuisisset:eius principatū hoc est mētem quæ ratiocinat̄: ītelligit:ac sapit:ī cerebro tanq̄ ī capitolio:aliquo collocauit: quoniam ea corporis pars lōgius abest a colluuiōe & sordibus: uigorē autē iracūdiæ atqꝫ aīmositatē quē græci Τυμον Thymō appellāt ī corde:cupiditatē uero subter præcordia Huiusmodi enim ordinē etiā ī uniuerso mundo & ī republica ipsa seruauit Plato. In ciuitate.n.& uniuerso populo q prudētia cæteris ciuibus sapiētiaqꝫ præstāt: eos habitare iubet æditioris locos urbis:qque præcepta dent:iubeātqꝫ agēda. In medio aūt urbis tanq̄ in castris militarē iuuētutē & rebus agēdis aptam collocat:quæ exequatur & agat:quæ sunt a præstātioribus constituta. In extremis uero Vrbis eius dē locis opifices esse uult & uulgaris reliquosqꝫ oīs:q aut ī sesilli:aut ī sordida arte uersent̄:ut pareāt ꝓ cōuenieti quoqꝫ atque utili ministerio. Ea dē ratiōe ac similitudīe ī mūdo ē usus:cuius summitatē ac principē q imperat:regit moderat̄ oīa:cælesti domicilio dimetit̄. Huic tanq̄ in media regiōe subiicit āgelos atque dæmōes:q agāt omnia exequāturqꝫ ꝑ imperio. In terra uero homīes sunt positi:ut pareāt:& ministerio præsto sint. Et ita ī nobis qddam regale esse uult positum ī summo:qđ imperat: qddam uero quod agat collocatum in medio. Tertium aūt pubetenus & īfra positum:quod regit̄ atque administrat̄:& ea quidem duo appetitus species esse uult:quæ ratiōi tamē naturaliter pareāt. Imperat igit̄ mens ī capite:quæ ē prima animi uis eaque cōtemplatiua:qua ītelligimus ac sapimus. Altera uero aī uis quæ secundæ ē dignitatis:ī pectore cōstituta ut agamus:quæ iussa sunt:efficit. Reliq̄ uero inferius posita illa uis uiribus melioribus morē gerit. Cēset aūt plato animū meare ꝑ oēs artus totum que corpus:& ꝑ singula mēbra quasiīstrumēta uim suam ostēdere & ad ipsum in sentiendo quidem referri oīa:quæ sensibus occurant:ea uero q̄ sensus referans:esse alia atque alia. Definit autē Plato aīum hisce uerbis. Animus est substātia īcorporea seipsam mouēs ac ratiōalis: Huius uero immortalitatem demonstraturus ita Socratem in libro de pulchro: qui Phædrus inscribitur:disserentem facit tali argumentatione & ea quidē ad uerbum: Animus oīs immortalis est. Quod enim semper mouet̄: est immortale. Quod autem aliud mouet:& ex alio mouetur: cum finē habet motionis:uitæ etiā finē habet. Solum ergo quod seipsum mouet: ut

[Margin notes: Plato / Socrates / Heracletus / Pytagoras / Τυμοσ Thymos / Angeli / Dæmōes / animi definitio / Phædrus / Argumētatio platonica]

qđ seipsum non reliquit:m oueri nũquam desinit: sed etiã cæteris quot quot mouentur:hoc fons & principium est motiõis: Ad pricipi nulla é origo.Ex principio.n.oẽ ortum necessario oritur.Ipsum uero nullũ ortum:Nam si ex aliquo principiũ gigneret:principiũ esse non posset. Sed quoniã non oritur necesse est:ut nec etiã corrũpatur.Principiũ eni si perierit:neq; id ex alio unq̃ nec aliud ex illo oriatur: si quidem a principio oriri oportet oĩa.Ita igitur fit:ut motionis qdem principiũ ex eo sit:qđ ipsum moueatur a seipso.Hoc aũt nec interire nec nasci potest. Vel & oẽ cælum naturaq; oĩs corruat:atq; cõsistat:Quæ ipsa nunqd ex eo cõsistere rursus possint: Vnde agitata ortum sint habitura? Cum igitur perspicuũ sit id esse ĩmortale:qđ mouet ex seipso:qs uerebit hãc ipsam esse aĩ essentiã & rationẽ dicere?Omne.n.corpus.qđ exteriore agitatur motu: est in aĩum.Quod aũt interiore motu suoq; agitat:aĩatum é: hæc.n. est propria animi natura.Quod si hoc ita habet:aliud nihil esse: ꝙ ipsum a seipso moueatur:q̃ animum necessario fit:ut animus neq; nascatur:neq; moriatur:Quã subtilissime certe plato: & q̃pulcherrimæ ĩmortalitatem animi argumentando cõclusit modo nõ ita principium quẽadmodum finem sustulisset.Nã & si animi nõ nascunt:creantur hi tamẽ: simulque ab illo infundũtur in hoĩum corpora:ab quo sunt oĩa ex eo creata:ꝙ antea nõ fuisset:& eodẽ quidẽ temporis puncto & creant & infunduntur. Nec.n.cum illis sentio:q uolunt aĩos nostros simul oĩs creatos esse. Nec item cũ illis:qui asserũt ita hoĩum animos ab animo:ut corpora ab Adæ corpore manare.Xenocrates uero aliud dicere nihil usus est:q̃ quod doctor eius Plato sensisset.Nam cum ait animum esse numeꝝ:cuius uis ex natura sit maxima:nihil plus addidit: q̃ oẽm illam seipsam mouentem uim ab ipso deo manare:id quod etiã Platonem uoluisse ex eius scriptis dephendi potest. Arcesilaus uero ut fuit mediæ auctor academiæ:ita ẽt a Platone supioribusq; platonicis dissentiẽs eadem ratione animum esse putauit sanguinẽ:qua & Hippon & empedocles nõ quæ mentis uis foret secum ipse cõsiderãs sed oĩa ad sensum referẽs:qui cũ totus sit corporis:interit etiam una cũ corpore.Nec prætereũdus est Heraclides ponticus:qui animũ dixit esse lucem principatũ is uidelicet igni tribuens. Sed redeamus ad Platonẽ.Hic nõ tam animi nobis qui creatus eẽt:ĩmortalitatem ostendit quam eam æternitatem:cuius etiam pricipium nullum est:firmissima argumentatione demonstrauit. Quã ratiocinãdi uim & Speusippus ac reliqui fere omnes qui a Platõe fluxere:maiorem immodum approbauerunt:suntq; secuti.Vnus Aristoteles est inuentus qui a doctore suo quem ãnis uiginti audiuerat dissentire sit ausus argutia potius usus quam ueritate: Quod si maluisset uiꝝ se gratu & iustum existimari quam æquæ uersutum ac doctum: nunq̃ ab eo quod nõ minus probat.quam accutissime norat:declinasset itinere.Sed ita sunt hominũ

Xenocrates
Arcesilaus
Hippon
Empedocles
heraclides
Plato
Speusippus
Aristoteles

81

ingenia gloriæ cupiditate plerũq; accensa ut neq; pensi uelint: nec uerita
Stoici tis habere rationẽ. Nec tamen stoici prætereundi sunt: qui auctore Anti-
Antisthe sthene Socratis discipulo nomẽ inter philosophos habent: honorificum
nes plærinq; hoꝶ ex natura ignea cõstare animũ putauerunt: qui consentien-
Socrates tes Empedocli eius prĩcipalẽ partem locauerunt in corde: nec eam tamẽ
sanguinem esse uoluerũt. Siquidem sanguis cũ corpore simul nascitur.
Zeno At Zeno Cittieus thebani Cratetis auditor opinatus est animũ esse spi-
Crates ritũ: ex eo nactus rationẽ: quod spiritu recedente a corpore animal mo-
reretur. Itaq; dicebat hoc sane est aĩal. Sed naturalis spiritus dum recedit
Chrysip- moritur aĩal. Quo fit: ut naturalis spiritus aĩus sit. Crysippus uero Stoi-
pus coꝶ omnium ultimus idẽq; eius sectæ eruditissimus & in scribẽdo non
minus copiosus q̃ accurratus dicebat una eadẽq; re nos spirare & uiue-
re. Sed quoniã naturali spiritu spiraremus: eodem etiam nos uiuere spi-
ritu. Et qa nos aĩo uiueremus: hinc cõcludere nitebatur animũ nihil ali-
ud esse q̃ naturalẽ spiritum. Animũ uero ipsum ĩ partes octo diuidebat.
Cõstare eni hunc asserebat ea ui: quæ imperat & sensibus quĩq;: tum uo
cali substantia præterea serẽdi gignẽdiq; uirtute. Partes aũt animi a cor-
dis sede tanq̃ a fontis origine manare: & per uniuersum diffundi corpus
uitaliq; spiritu singillatim mẽbra cõplere oĩa & ea regere atq; moderari
arbitrabat̃ innumerabilibus diuersis uirtutibus alendo adolẽdo mouẽ-
do localibus motionibus instruendo: sensibus cõpellendo ad operandũ
totũq; animum sensus qui sunt eius officia ueluti ramos ex illa principa
li parte tanq̃ trabe futuros: eorũ quæ sentiuntur nuncios pãdere. Ipsum
uero de iis quæ nunciauerint: iudicare tanq̃ regẽ. Et ut singuli quidẽ sen
sus unum quiddã sentiunt: idq; ad præsens tẽpus. Nam neq; præteritũ
quicq; meminere: nec futuꝶ suspicant̃ quicq̃ ita intimæ consultationis
deliberationisq; propriũ esse Chrisippus uult: tũ cuiusq; sensus passionẽ
intelligere: & ex his quæ nunciant: colligere quid ea res sit: tum accipere
præsentia: meminisse præterita: ꝓuidere futura. Additq; muta etiã ani-
malia habere uim animæ principalẽ: sed eam duntaxat: qua cibos discer
nant: imaginẽtur: insidias declinẽt: prærupta præcipitiaq; ꝓsiliãt: & locos
sibi tutioris quæritent: ac necessitudinẽ recognoscant: multaq; sibi parẽt
quæ ad salutẽ expediunt: sed hanc uim secundũ naturam esse dicit: non
secundũ eam mentis rationẽ: qua ex oĩbus animãtibus homo utitur so-
lus. Adduciq; similitudinẽ uir eruditissimus non ineptã. Ait enim. Quẽ
admodũ Arachnea in medio cassis sedẽs omnia filioꝶ exordia tenet pe-
dibus: ut cũ ex bestiolis qd ex quacũq; parte plagas inciderit: de proximo
ipsa sentiat: sic principalis uis animi posita ĩ media cordis sede sensuum
exordia retinet: ut cũ quid nunciabũt: de proximo recognoscat. Et uocẽ
quoq; Chrisippus uult e gremio cordis mitti: quæ ubi tandem a lingua
cæterisq; dictiõis instrumẽtis formata fuerit: sonos articulatos ædere q

ſermonis ſunt elemēta:quo quidem ueluti interpraetetur ipſius mentis arcani motus aperiantur. Et id uocāt animi principale. Quare cum ſpiritum animū eſſe dicit. cū ſane corpus dicit:ideoq̧ eundē pati:quē corpus interitum: Siue aūt ſimul cum corpore eiuſmodi animis ītereat: ſeu nō multo poſt ad rem nihil q̄q̄ non intelligo: quid nō pereat ſimul cum corpore:cū idem ſit etiam corpus. At Poſſidonius cum animū diceret eſſe corporis formā aliquid dicere uidebatur:ſed nō multum:cū eam ſubiiceret interitui. Nos uero alia rōne & ab iis qui ſibi animum cum pecudibus cōmunem eſſe uoluerunt:& a Platone & caeteris qui hominis aīum deo aequalem ſtatuerunt:non iniuria diſſentimus. Credimus eni & affirmare indubitato audemus ita aīum eē in corpore humano:ut deum in mundo. Nam ut deus qui nullo tāgitur motu:omnia actu mouet cum ipſe neq̧ ꝑ ſe neq̧ ꝑ accidens moueatur: eodem modo cum animus immobilis ipſe ſua natura ſit:corpus tamen mouet. Mouetur enim ꝑ accidens animus:cum mouetur. Nam ut caeteris ī rebus omnibus deo ē animus:ita uirtus animi quae mouetur:inferior eſt dei uirtute:quae mouet oīa. Sed iam ad firmioris nos rōnes & xp̄ianas & noſtras ꝓpius acceſſuri quibus animi immortalitas dilucide appareat:quid animus ipſe ſit: nr̄o quaſi marte definiamus:atq̧ tueamur nō tam fortaſſe ſubtiliter q̄ recte ac religioſe. Id uero facillimum factu fuerit:ſi prius oſtēderimus nō ſimpliciter dici animum:cum eius nomen latius pateat. Nā quaecunq̧ dicimus uiuere:iis animū damus. Quare cum & herbae ſtirpeſq̧ omnes uiuāt:haec oīa minime carent animo eo ſcilicet:quo aluntur & adoleſcunt Et in pecoribus & iumētis ineſt animus idem:qui in herbis & in arboribus:ac praeterea qui dicitur ſenſitiuus. Sed in his neq̧ intelligentiam nec perfectam rationem ineſſe uolumus. Itaq̧ animus omni perfectiōis numero abſolutus ī homine eſt ſolo. Hunc ergo ita definiamus. Animus ē creata ſubſtantia ſpiritalis ſimplex rationis ītellectuſq̧ particeps:quae ſe ipſam mouens naturale inſtrumētaleq̧ corpus tādiu afficit ea ui: quae & uitalis eſt:& ſenſibilia admittit: quoad eorum natura capax elementalē conuenientiam ſeruat. Hic mihi humanus uidetur animus: quem ſiqs ignorat quonam pacto quo delphico praecepto admonemur : ſeipſum cognoſcat:non ītelligo. Huiuſmodi autem animū neque corrūpi nec aliud quicquam pati poſſe:quo a ſeipſo diſcedat:cum diſceſſum facit a corpore nullus mihi uidetur labore ſuſtiere audacterq̧ defendere. Nam ut a facilioribus rem probare aggrediar:animus corpori applicatus nequaq̄ eſt:ut Platoni placet. Id enim ſi eſſet:non unum quiddam eſſe animus poſſet:ſed multa permixta. Nec enim iccirco uitam ſuſcipit corpus : qđ ei animus applicetur:ſed quoniam per omnes eius partes diffundatur. Quid autem aut per mixtionē aut cōcretionē afferam:cum nullum corpus queat alid' corpus uſquequaq̧ penetrare. Quare ſi neq̧ corpus neq̧

Poſſidonius

Plato

Animi definitio

Plato

corporeum quicquã penetrat: animum corpore carere q̃s neget. Atqui omne corpus aut interiore agitatur: aut exteriore motu. Sed quæ exteriore utunt̃ motu: in anima sunt: quæ autem interiore animata. Quod si animus esset corpus: aut animo aliũde sumpto uteret̃: aut ui animi careret. Sed cũ utrunq; hoꝝ absurdũ sit: relinquitur animũ esse incorporeũ. Præterea si animus eẽt corpus. sequeret̃ corpori sociari corpus. At ea societas uel ex applicatiõe fiat: necesse ẽ: uel ex ꝑmixtiõe uel ex cõcretione. Sed ex applicatiõe animi q solus dat uitã corpori: societas ea fieri põt: cũ applicatus animus si sit: ad corpus intimũ nõ ꝑmanat. Nihil enim penetrat applicatũ. Itaq; animus & corpus applicatiõe sociari nõ possunt: sed nec etiã permixtiõe. Nõ. n. animus esset unum q̃ddã sed permixta multa. Nũ fortassis cõcertione societas ea fiat? si ita foret: duo ꝑ se corpora inuicem trãsirent: & locus unus quo corpus cõtinetur duoꝝ corpoꝝ capax esset qđ fieri certe nõ põt. Quare cũ neq; ex applicatiõe neq; permixtione neq; cõcretiõe corpus & aĩus sociant̃: patet animũ esse incorporeũ: & quoniã sua q̃dam ui naturaq; cõsistit eundẽ etiam ĩmortalẽ. Mouet̃ enĩ ipse ex sese: & mouet corpus. Nõ mouet̃ a corpore. Nec a corpore q̃cq̃ recipit secundũ eẽ & substantiã suã: sed uitam dat corpori: & ut sentiat efficit. Idq; semꝑ dũ adest: habitaq; in corpore: Cũ se uero secreuerit a corpore: hoc sane eius discessu interit. Ille aũt q̃a indissolubilis & ĩmortalis creatus est atq; sempiternus: ꝑ sese cõsistit: & eo melius hẽt: q̃ seruitute ueluti q̃dã corporis cathenisq; liberatus sua natura suoq; bono fruit̃: cũ iã ei nihil eẽ põt ĩpedimento: quo minus acutius ac ꝑfectius: & ĩtelligat & sapiat: oẽmq; iã ꝑspiciens diuinæ essentiæ ueritatẽ sua btĩtudine sit contẽtus. Itaq; ut ĩ cœteris aĩantibus mors ẽ interitus: quo animus simul cũ corpore & dissipat̃ & perit: quoniã nihil in iis est eo sensu ꝑfectius: q sine corporis uita esse nõ põt: ita in hoĩe ẽ aĩ a corpore separatio: q̃ ubi contigit: leuis ille atq; incorruptus euolat altius: nusq̃ãq; retardat̃: donec in illius conspectũ peruenerit: cuius imaginẽ ac similitudinẽ præ se fert: & tum demũ omni labore oĩq; tædio ꝑegrinatiõis huius mũdanæ uacuus securus trãquillusq; q̃escit. Nã quid aut Epicuro aut Heracleto aliisque istiusmodi ĩ mẽtẽ uenerit: nescio: q simul cũ sensu corporis perire intellectiuum aĩum putauere. Nã id fortassis opinati sunt: quoniã aĩum corpore solutũ corporeis oculis uidere nõ possent: q̃ si nõ illũ eadẽ ipsa & cogitatiõe cõplecti & ratiõe cõsequi possimus: qua deum datur: quẽ & si corporis oculis nõ uideremus: rõne tamẽ atq; intelligẽtia ꝑspicue cõpræhẽdimus. An ignoramus mentẽ ac sensum differre inter se plurimũ? Sensus enim a sensibilitatis nimietate corrũpitur: ut de his legitur: qui sedẽt a Catadupos: ob eãq; rem debilius sensibile a sensu ipso minus sentitur: ut in tubicinibus tibicinibusq; nõnulli: & in iis qui aut fistulis aut tympanis crebrius utuntur: persæpe animaduerti; redduntur enim auditu

epicurus Heracletus

catadupi

imbecilliore adeo ut quæ uoce sunt debiliore minus audiant. Ideq́ acci-
dere illis solet: qui oculoꝝ intutũ aut in solis radios aut in altiorē niuē fi-
xus intēderint. Nã uidēdi aciē aut hebetant: aut etiam amittunt. De mē-
te autem secus accidit: quæ posteaq̃ intellectu attigerit ītelligibilia illa cæ
lestia ac sũma: lōge facilius ac melius ītelligibilia q̃ sunt īferiora munda-
naq́: itelligit. Quare si mens magis operãdo nō frangit: nec etiã quomi
nus fit corrũpat. Præterea reꝝ earũ quæ sunt inter se cōtrariæ: cōtrariã
esse rōnem puto mihi cōcessum iri ab oībus. Si quicq̃d est cōcretũ: discre
tionem patit: & dissolutionem oē cōpositum: animus certe qui neq́ cō-
positus est neq́ cōcretus: nec discerni potest nec dissolui. Nã si quod ma-
teria uacat: corruptioni nō subiacet: quomodo animus quē simplicem
eē substantiã definiuimus: corrũpi queat? Et cũ uideamus ī natura quas
dam formas a materia separatas oīno ut angelos ac dæmonas quasdam Angeli
autē oīno insitas atq́ immensas: ut naturales formas ex materiæ ui ab- Dæmōes
stractas: nōne formæ quædã tertiæ ueluti mediæ dãdæ sunt ad ipsius to
tius ꝑfectiōem: quæ a materna scilicet manãtes secundũ illud esse: quod
inferius noīatur: ut eæ manant formæ: quæ a materia sunt deductæ: q̃
manãtes inquã a materia separati ab ipsa possint secundũ suũ esse supe-
rius quēadmodum sunt formæ separatæ oīno? Sed huiusmodi certe sũt
animi nostri: qui quo ad uires sensitiuas manãt a materia: sed quo ad ui
res ītellectiuas separari possunt. Hic fit: ut quantũ ad mētalē attinet uir-
tutem: æque hi atq́ angeli & demōes nullũ interitũ patiant. Insup igno
randũ ne sit: qd' simplex est. Id a seipso separari nō posse: sed animus cum
sit simplex: quo pacto separet a seipso? Itaq́ neq́ a suo ipsius esse. Nec. n.
per aliã quandã formã q̃ per propriam ac suã animo est suum esse: quod
dicitur. Nã de cōcreto & cōposito secus est: Id. n. habet esse per formam:
quæ potest a materia separari: & ita etiã corrumpi. Ad hæc nihil corrũ-
patur: nisi aut ꝑ id quod sibi contrariũ habet: aut ob alicuius defectũ rei
quæ sit ad eius esse necessaria. Sed huiusmodi animis nihil habet cōtra-
rium neq́ ad propriũ eius esse corpus est necessariũ: cum siue in corpore
sit. siue extra corpus: animus ipse per sese cōstitit. Ex quo satis patet ani-
mum nō corrũpi corruptiōe corporis. Neq́ re alia differret ulla: q̃ q̃ dũ
est ī corpore: se corpori aīus cōem facit: dũ abest a corpore: nō facit. Rur-
sus si fieri nullo pacto potest: ut frustra sit naturalis appetitus: cumq́ ho
mo natura appetit semp esse: & esse id dicamus: ad qd' fertur oīum appe
titus: & nos ipsum eē mente cōcipiamus nō solũ ut præsens pecudũ mo
re sed simpliciter potius. An est obscuꝝ hoīem q̃ sit corpore mortalis: cō
seq perpetuitatē secundum animũ: quo esse absolute & secũdum omne
tēpus appræhēdit. At qui si animus simul cũ corpore interiret: nemo se
morti obiiceret. Neq́ aliud quicq̃ duceret uita carius. Num Mutius ille Mutius
qui postea Scæuola est cognominatus: habuit corporis potius q̃ animi Scæuola

Porſéna rationem:cum ſolus intra tot hoſtium millia Porſennã eſt adortus mo
riturus?cũ foculo manum tanq̃ imprudẽtiæ ream exurendã impoſuit.
Zeno Nam Zeno eleates quãti corporis ſalutẽ fecerit. Phalaris teſtis eſt:cuius
Phalaris ſæuiciã & truculentiã metu mortis pluris duxiſſet quam animi dignita
tem : nunquam facinus illud tã præclarum eſſet adhortus:quo & pha-
larim interemit:& ſe iam pene interemptum reuocauit ad uiuos?Quid
L.brutus L.Brutum memorem:qui ut Arũtem Tarquinii regis filiũ interimeret
tarqnius uitæ ſuæ non pepercit.Eadẽ fuit ratio Leonyde ad Thermophylas:eadẽ
Leonidaſ Epamynondæ apud leuctra eadem.M.Marcelli fortiſſimi gentilis illius
Thermo tui:cũ ab Annibale quem nuꝑ omniũ primus Romanorum imꝑatorũ
phyle in fugã uerterat:inſidiis eſt circũuẽtus.Nam ſi corporis ſaluti maluiſſet
Epamy- quam animi magnitudini decoroq; conſulere:ſe hoſti fuga facile abſtu-
nondas. liſſet.Certe ſi animus una īteriret cũ corpore:nũquã eẽt ullus inuẽtus: q
Leuctra nõ ſe omni ope atq; opera ab omni mortis diſcrimine adduxiſſet.At ui-
M.Mar- demus & permultos & magnos uiros:qui ſe alii pro patria alii ꝓ deo uo-
cellus uerunt. Nõ ſolum uniuerſa Romana legio atrociſſimis impii maximi-
Annibal ani Cæſaris ſatellitibus trucidandã ſe præbuit:ſed maximi quoq; orna-
Maximi- tiſſimiq; exercitus idẽ ſæpenumero fecerunt:faciũtq; quottidie. Nec.n.
anus dubitant corpus quod ſua natura mortale eſt:morti exponere : quo ani-
Cæſar mũ īmortalẽ ꝑ egregia uirtutis pietatiſq; facinora liberent periculo atq;
miſeria huius uitæ.Et nos adeo noſtri obliti ſumus ut noſtroꝝ obitum
non ſecus lugeamus:quam ſi animi ſimul cũ corporibus ſint ſepulti tan
quã aĩo:qui ẽ humani corporis forma:grauius accidere quicquam poſ-
ſit:quo corruptus intereat. Tripliciter enĩ forma corrumpi poteſt:aut ꝑ
actionem cõtrarii ut calor ꝑ frigoris actionem:aut ꝑ ſubiecti uitium ut
oculus ſi perierit:pereat etiã uis uiſiua neceſſe eſt:aut ꝑ cauſæ defectũ ut
ſi pſentia ſolis defuerit:deeſt etiã lumẽ aeris.Sed animus noſter nihil hu
iuſmodi pati põt.Nã quo pacto ꝑ actionẽ cõtrarii corrũpat᷑ : cũ per eam
Ariſtote- mentẽ quã Ariſtoteles uocat ſecũdũ græcos Δυναμιν dynamin hoc eſt
les ui atq; poteſtatẽ poſſit & cognoſcere & recipe cõtraria oĩa?Cuius aũt ſu
dynamis biecti corruptiõi ſubiaceat q nõ a corpore manat ſecundũ ſuũ eẽ : ſed ab
ipſo deo creatus eſt : Defectus uero cauſæ q poſſit ullus accidere cũ eius
cauſa q̃ alia nulla eſt q̃ deus:& īmortalis ſit & incõmutabilis & æterna?
Quẽ præterea mihi afferes uel mediocriter doctũ:qui minus confiteat᷑
quicqd eſt intelligibile:ideo eſſe & diuturnius & firmius: quod ſenſibile
eſſe dicimus:ſed qd' ſenſibilius in rebus eſt:ſicuti materia prima corrũpi
nõ poteſt quo ad ſuam ſubſtantiã:hinc fit:ut longe etiam minus ea mẽs
quæ eſt ſecundum poteſtatem corrumpi poſſit.Formaꝝ enim intelligi
bilium capax eſt.Item quod agit eſt eo quo patiatur:multo pfectius atq;
præcioſius.Mens eſt autem huiuſmodi ea:quæ ſecundum agilitatẽ ope
rationemq; dicitur.Hæc enim facit:ut actu ea intelligatur:quæ corrum

pi non possunt. Sed huiusmodi mens est quædam animi nostri uis quæ
neque separari neque misceri nec pati potest: & propterea immortalis.
An illud etiam fortassis ambigamus: quicquid ex seipso mouetur & ope
rando & agendo: alteri applicari non posse. Nam si alteri applicaretur se-
cundum esse & essentiam: tunc operandi agendiq; causæ operationibus
atq; actionibus æqualiter responderent. Quod si ita sit coniunctũ: oẽs
internæ operationes externæq; actiones sint ipius coniuncti: necesse est.
Quo fit: ut causæ quoq; sint eiusdem coniuncti: nec illud sit: quicquid
ex seipso mouetur ad operandũ & agendum: Itaq; huiusmodi cõsequẽs
est tolendum. Nam quod seipsum mouet ad operationes actionesq; suas
non applicatur alteri. Animus uero intellectiuus ita seipsum mouet ad
interioris exteriorisque actus: ut ad hos nullo naturæ impulsu agitetur.
Id quod in his quoq; artibus cognosci potest: cæterisq; rebus quæ princi
pium capiunt ab actiuo ratiocinatiuoq; intellectu. Itaq; secundũ esse &
essentiam non applicatur corpori. Quod cum ita sit: patet animum ite-
ritu eius interire non posse: cui secundum esse & essentiam non applica-
tur. Num quid etiam simus nescii: id cuius operatio & materiam excel-
lit & corpus: corruptiõe corporis nõ corrumpi. Nec enim operatio excel
lẽtior est ea substantia: cuius ipsa est. Cum igitur intellectiui animi ope-
ratio sit huiusmodi: intelligit enĩ uniuersale: is ne una cum interitu cor-
poris interibit? Qui uero putant animũ esse corporis uirtutẽ: magno ĩ
errore uersantur. Videmus enim uirtutum instrumentaliũ operationis
post annos quinq; & quadraginta ĩ humanis corporibus fere omnibus
frangi & debilitari solere. At illo ætatis flexu & sapiẽtia augescimus: & ad
sciendum reddimur acriore ui quadã mentis lõgæ præstãtiores. Quod
si animus ille noster corporis uirtus esset: ea dũtaxat ĩtelligeret: quæ cor
poris sunt. Nã cuiuscunq; aliquid capax est: pro sua natura est capax. Sed
mens cum spiritalia simpliciaq; intelligat: corporis uirtus certe esse non
potest. Ad postremum ne uideamur q̃ oportet argumentando: longio-
res: quicquid ꝓ una eadẽq; formæ rõne est imago & similitudo separa-
tæ illius atq; diuinæ mentis: nõ manat a corpore secundum esse & pote-
statem. Nam si ita manaret cum quicquid formæ alicuius capax est: eius
pro ui propria suaq; est capax: & ita eam sibi formam pro corporis mate
riæq; natura impræssam reciperet: quæ quidem in eo esset uel tanq̃ for-
ma corporea uel quẽadmodum forma quæ & ĩ corpore & pro corporis
conuenientia non ui propria operatur: qua quidem absurditate nihil ab
surdius. Nam quod mentis diuĩæ imago similitudoq; est: sua ui suaque
natura ita mouetur ad operandum in corpore humano: ut illam uniuer
so ĩ mũdo operari & dicimus: & certo credimus. Itaq; necessario fit ut qc
quid secundum eãdẽq; formæ ratiõem est imago & similitudo diuinæ
mentis: quæ ut habet in Osee signaculum est similitudinis: id a corpore Osee

secundum esse & operationé & potestatem manare nullo pacto queat. Sed forma huiusmodi separatæ mentis cũ & omni in loco sempqꝫ sit: si quis ambigat eadé hanc ratione recipi i animum intellectiuum: is ab oĩ se ratione alienũ fateatur: oportet. Quod cũ ita sit: quid ueremur audacter ueroqꝫ affirmare huiusmodi animũ nec manare a corpore: nec fieri ullo modo posse: ut intereunte corpore ipse intereat: nihil ĩquam habet animus noster in se mixtũ nihil cõcretũ nihil corporeũ nihil externum: sed sua quadá natura constat: suaqꝫ ui: qua sentit: qua sapit: qua uiuit: ac uiget: qua totus est dei simillimus: quo fit: ut neqꝫ dissolui queat: nec secerni nec deleri: sed ĩmortalis sit potius: planeqꝫ sempiternus. Quid ergo dolemus Iacobe Antoni Marcelle nobis ereptos filios? Quid tandiu collachrymamur? Quid quærimur? diruperunt illi tandé: diruperũt: atqꝫ leues puriqꝫ ꝑualerunt nebulosum: hoc est caliginosum cælũ: eoqꝫ sunt euecti: ubi nulli uentoꝝ flatus nulli imbres: nullæ sunt tempestates: ubi nullus rigor: nullus æstus: nulla mutabilitas sed tranqͥlla oĩa serenaqꝫ sũt ac plena gaudii ineffabilis. Itaqꝫ redi aliquãdo ad teipsum colligere: recreare: agnosce: qui sis quantusqꝫ ciuis. An unus fortasse tu ĩter patricios Venetos sis inuẽtus: q̃ diuinæ iusticiæ diffidere uelle existimeris? Hæc. n. Venetis uobis laus ẽ ueluti peculiaris: qđ mortaliũ oĩum primi iusticiã colitis: atqꝫ ueneramini. Num Veneti iusti sint: deus uero iniustus. Nam hoc erat tertiũ qđ mihi dicẽdũ mõ ꝓposuerã: cũ aĩoꝝ immortalitaté ostẽsuruꝝ me sum pollicitus. Quæ iã ꝓbata quoniã nobis ẽ nõ minus firmissimis rõibus q̃ incorrupta quadã natura lege: reliquũ est: ut idé a diuina iusticia muniamus: ac ueluti roboremus qđ certe facillimũ factũ ẽ. Præstãtissima qdé ĩter uirtutes: & eadé splẽdidissima optimaqꝫ uirtus a uiris sapiẽtibus iusticia iudicatur. Nã neqꝫ domus neqꝫ respublica neqꝫ ipm hominum genus uacare iusticia ullo pacto queat. Quin cælũ ipsum oĩsque natura concidat: est necesse: ubi iusticia sit medio sublata. Si solus deus ẽ uirtus: & omni uirtute præstãtior: solus certe deus est & iustus & totius iusticiæ fõs atqꝫ origo. Hic ẽ ille. de quo scriptũ est apud Esaiã: Meæ sunt iusticiæ & ĩperiũ. Itaqꝫ nõ absurde ĩ Osee legiť: Rectæ uiæ domini & Iusti habitabunt in eis. De hoc ipso ẽt Dauid inqt: Iusticia est plena dextera tua. Quod si tãta est iusticia dei & tã abundãs: si tanta est eius ĩperii potestas: dubitandũ ne sit eũ qđ est apud Matthæũ apostolũ: cuiqꝫ secũdum opera sua reddituꝝ? Nã si secũdum Aureliũ Augustinũ placuit diuinæ ꝓuidẽtiæ præparare in posteꝝ bona iustis: qbus nõ fruenť iniusti: & mala impiis: qbus nõ cxcruciabunť boni: satis nobis argumẽto eẽ debet animos nostros esse ĩmortalis. Videmus. n. quottidie: q̃ta in his rebus cõfusio sit: quæ orbi lunari subiectæ sunt. Qui. n. in huius sæculi cõmodis ordo est: uel quæ potius nõ abusio? Qui oĩ sunt seruitute inferiores: ĩperãt uiris bonis: atqꝫ dominanť. Honorãtur ĩpii: cõtẽnuntur pii. Qui doctri-

Tertia ꝓbatio

Esaias

Osee

Dauid

Matthæus apostolus

Augustinus

na ualét & grauitate:ridiculo sunt. Assentatores idocti habétur i pretio. Flagitiosi ac neq̃ & opibus abũdãt & gloria. Viri frugi ac præstátes & mé dici sunt & obscuri. Nulli ꝓbitati nulli eruditiõi é locus. Leuitates oía & stulticiæ plena sunt? Quá rerũ absurditaté Abacuc ueluti admirás íquit. Quare respicis cõtéptores:& taces:cõculcáte impio iustioré se? Et quod uidemus quottidie usu fieri:affligunť uiri iusti ab ipiis:& ad morté usq; ꝑ omné uitæ cursum acerbissime cruciant. Qui aũt uim q iniuriá q con tumeliá iferũt nõ modo pœná subeunt:nullá ꝓ sceleris magnitudie: sed i deliciis potius & uoluptate uiuũt. Sardanapali uitá nõ exitum assecuti. Quod si uera sunt:quæ scripta legimus Nullũ malũ impunitũ : & nullũ bonũ irremuneratũ:cũ persæpe iprobi nullá perpetrati facinoris i hac ui ta pœná recipiũt:nec præmiũ probi:ubi esset dei iusticia:si aími simul cũ corporibus iterrirent? Num fortasse Diagoran illũ meliũ malimus: quá ueritaté sequi? Diagoras eim melius cũ accusasset eũ:ab quo liber quem ispe cõposuerat:subrectus esset:idq; ille a se factũ peierasset: deinde libro perinde ædito ac suo magnũ ex ea re sibi nomé atq; gloriá peperisset. Dia goras quia impune adolescétem i tãto successu fortũæ peierasse uideret: deũ esse homo stultissimus negauit. Nesciebat.n.aliá esse đi aliá hominũ consuetudiné. Permittit quãdoq; deus affligi bonos:quo uel magis exer citati meliores fiant:uel merita meritis cumulantes maiora sint præmia habituri:uel ob aliam reconditam cãm hominibus nobis incognitam il li notam. Itaque recte in libro sapientiæ scriptum est:Nec enim est alius deus q̃ tu. Tibi cura est de omnibus : ut ostendas: q̃ non iniuste iudicas iudicium. Neque enim rex neque tyrannus in conspectu tuo iquiret:de seris:quos ꝑdidisti:Cum ergo sis iustus:iuste omnia disponis:ipum quo que pater qui nõ debet puniri:cõdemnas:& exterum existimas a tua uir tute. Et paulopost. Tu autem dominator uirtutis i trãquillitate iudicas: & cum magna reuerentia disponis nos. Quis est præterea ita ab omni ra tione sensuq; abhorrens:ut quod ab hominibus nõ negligitur:id ab deo neglectum putet? Si nos eorum quos genuerimus:diligétissimam curá gerimus:num arbitremur deum nullam rerum humanarum nullá ho rum quos ipse creauerit:curam gerere. Faciamus ne deum omnino otio sum? & secũdum Epicurum prouidentiam eius tollamus omné? At au diatur ecclesiastes : ne dicas coram angelo non est prouidentia:ne forsan deus iratus super sermones tuos dissipet cuncta opera mãuum tuarum. Qua propter cum deus gubernet omnia prouidentia : & cum iustus sit dominus secundum Hieremiam:satis nobis probari debet eos omnis q in hac uita receperint:fore ut in altera uita post iteritum corporis quisq; pro meritis suis aut præmium recipiét aut pœnam. Sed cum corpus ab animo separatum quoniam nihil sentiat:nihil etiam pati possit: an diffi dimus:quin id totum, quicquid est uel optandum uel formidãdum:ani

Abacuc

Diagoras melius

Solomõ aut philo

Epicurus

Ecclesia stes

Hieremi as

85

mo ipi primum deinde post resurrectionem & animo simul cumulatio⸍
re quadam mēsura debeatur & corpori? Qua ex re patet uel pro diuina

Cōclusio ꝑ enume rationé

iusticia hominum animos esse immortalis. Cum igitur iam satis osten⸍
sum sit nullā esse neqꝫ necessariam neqꝫ honestā causam tā diuturni ac tā
uæhemētis doloris tui: quod filiū uideas teterrimo ac tristi corporis car
cere mortis beneficio liberatum: cum morti quæcunqꝫ in mūdo sunt de
beantur omnia: eamqꝫ itelligas maloꝝ omnium atqꝫ incōmodoꝝ finé:
quibus hominū uita cruciatur: & cum suauissimi præterea cuiusdā som
ni imaginé tum uitioꝝ omniū sepulturam: & ut improbis propter fu⸍
tura supplica formidandā: ita probis ac piis quibus æterna debet gloria:
expetēdam maxime atqꝫ exoptandā. Quid est ꝑ immortalem deū: quod
in ac tāta immortalitate libertate beatitudine animoꝝ lugere te oporte⸍
at faustū felicem & fortūatū Valerii tui obitum: qui ut te patre uiro præ
stantissimo ita admiratiōe ꝓbitatis suæ adeptus omné huius uitæ quæ⸍
cunqꝫ haberi potest felicitaté ex hisce luctuosissimis tenebris commigra
uit ad lucé illius cælestis & pacatissimæ ciuitatis: ubi oīa rident: oīa exul⸍
tāt: oīa bonoꝝ omniū plena sunt? Iam sane tu Valeri beneficio q nuꝑ so⸍
lum eras uenetiaꝝ cælestis patriæ factus est ciuis: ubi nullus est liuori lo
cus nullus obtrectatiōi nullus cōtentiōi: Quicquid enim bonoꝝ acqui⸍
rūt liberi: nō minus bonis parētibus quā sibi acquirūt. Quare cū pulcher
rima & dilectissima tui portio cælesti republica est donatus: potes etiam
iure tu cū uoles: uelle autem semꝑ debes: iura tibi filii uēdicare: Quid. n.
est amplius: quod requiras inuita? Abūdas tu certe his oībus & bonis &
cōmodis: quibus humana felicitas cumulatur. Nam si ad sæculi huius fe⸍

Peripatetici

licitaté triplicia bona Peripatetici pertinere præcipiunt fortunæ quæ ali
ud nihil quam dei uolūtas é: corporisqꝫ & animi qs neget felicissimū esse

Venetoꝝ origo
Dores
Diodorus siculus
gallia trāsalpina
Britānia
Eneta
Epirus

te? Vt. n. a patria ícipiam: siqs secum aío uolutet: & q̄ primi fuerít Veneti
& quæ regna tenuerint: & ubi tádem cōsederit: & quas urbes illustrioris
cōdiderint: satis quod ad patriæ laudé spectet: a se narratū existimet. Nā
res illoꝝ maioꝝqꝫ tuorū clarissime gestas si uel deliberare instituero: nō
breui quipiam aut oratione aut libello: sed tot uoluminibus opus sit: ut
uel eas enumerare difficile fuerit. Itaqꝫ ut paucis rem percurrā: es tu Iaco
be Antoni Marcelle oíum primū in ea patria natus & ab íeunte adolescē
tia ad istā usqꝫ ad præsenté uel aduentātem iam senectutem ꝑ oēs ætatis
gradus egregie honoratus: qua nulla uideo í uniuerso terraꝝ orbe nomi
nis gloria clarioré. Quæ. n. gens nō mō í Italia sed ét ítra oém terræ am⸍
bitūm nobilior é Venetis? Qui primū ꝓfecti a Doribus: ut diodorus si⸍
culus autumat: relicta ea galliæ transalpinæ parte opulētissima & præcla
ra quæ iacet e regiōe Britāiæ: Nec. n. iis assentior: q uenetos putant & or⸍
tos & nomíatos alii ab Eneto rege Illirycoꝝ: alii ab urbe Eneta: q̄ etiā ípa
in Epiro & illustris fuit & potés: cōsedere post res multas atqꝫ peringētis

pulcherrime gestas i paphlagonia. Deide Phylæmene duce atq; rege auxiliū regi Priamo ferētes aduersus Græcos tādē post maxima clarissimaq; facinora Phylæmene amisso cū paphlagoniā ob ītestīas eius regni seditiōes repetere nollēt: se abeūti Antēori nauigatiōis atq; fortūæ socios addidere: siue is post Illi quā uulgo tradūt captiuitatē: grecorꝫ benignitate pro ueteris hospicii iure usus sit siue post ambitionē sub fœderibus græcorꝫ ut sunt Aegyptii huius sentētiæ locupletissimi auctores ex ipius Priami & Hectoris uolūtate coloniam deduxerit ītra sinū hadriati cū. Itaq; bello uictis fugatisq; euganeis q mare īter alpesq; populi ferocissimi īcolebāt Eneti simul Troiāiq; uniuersæ illius regiōis ponti: in quem primū essent egressi locū troiam uocauerūt. Idq; Pago nomē māsit: Gētem autē uniuersam ob multitudinē uiresq; enetorꝫ ex ipsius Antēoris troiāorꝫq; sentētia eneti sunt appellati. Eneti igit̄ adepti pulcherrimā atq; feracissimā Italiæ orā patauio atq; aqleia: quā postea ipsam tēporꝫ calamitate funditus deletā rursus cōdider̄ romāi: aliisq; nō nullis ī ea cōditis āplissimis & opulētissimis urbibus ac regno mirabili īcremēto āplificato. Demū ut sunt res humanæ īcōstātes oēs ac mutabiles: eneti iidē qui addito æolico digāma ueneti postea dicti sunt: ob Hūnorꝫ Gottorꝫq; īpetū ac uastatione fortunæ tēporibusq; prudēti atq; salutari cōsilio cedētes quotquot ex uniuersæ uenetiæ ꝓximisq; Italiæ urbibꝫ & opibꝫ & nobilitate p̄stabāt: ī hūc istū locū quē felicissime nūc tenetis: ut erat ab oī barbarꝫq; turbie & īmanitate apprime tutus: sese oēs cū suis oībus īcolumes receperūt. Vbi urbē uenetias diuino quodā ductu atq; auspiciis cōdiderūt: q̄ qdē una nihil ē sub sole neq; mirabilius nec melius. Per idē uero tēpus īclyti illi maiores tui plæriq; Marcelli moti nō cū ueter̄ illa necessitudīe ac beniuolētia q̄ Aeneæ Antenoriq; fuerat īter se maxima: tū securitate & amœnitate loci post uersam a Gotthis urbē Romā in prædā & uniuersam ferme Italiā ferro igniq; uastatā cū ornatissima opulētissimaq; classe se Venetis priuati ac publice ꝑ oīa ciuitatis munera cōiūxer̄. Quid. n. memorē supioris illos maioris tuos aut. M. Marcellū fortissimū & clarissimū īpatorē: ꝑ primus Romāorꝫ ducū uidit Annibalē fugiētē: q unū de q̄dragies collatis signis mirabili sua cū gloria cū hoste dimicauit: q nō mīus aduersis quā secūdis ī belli uicibus eadē se aī cōstātia strenuitateq; semꝑ gessit īuictū? aut. M. itē Marcellū uirū nō minus acrē & grauē q̄ eloquētē: q ut publice libertati bonoq; consuleret: maluit īcerto ac formidabili belli discrimie Pōpeiū seq quā ullo blādiētis fortūæ usurus beneficio sentire cū Cæsare? Qualis āt futurus erat Marcellus ille adolescens: quē Octauiæ sororis filiū Cæsar augustus ꝓpter motū īgēiiq; p̄stātiā sibi adoptarat: si diutius fuisset ī uita: ex Virgilio nr̄o cognosci pōt. Ita. n. de illo cecinit.

Quantos ille uirū magnum Mæuortis ad urbem
Campus aget gemitus: uel quæ Tiberine uidebis

Paphlagonia
Phylemenes
Priamus
Græci
Antenor
Ilium
Aegyptii
Priamus
Hector
Euganei
Eneti
Troiani
Troia
Eneti
Patauiū
Aquileia
Aeolicū digama
Veneti
Hunni
Gotthi
Venetia
Marcelli
Aeneas
Gotthi
Roma
M. Marcellus
Annibal
M. Marcellus
Pōpeius
Cæsar
Octauia
Virgilius
Mauors

Funera:cum tumulum præter labere iacentem.
Nec puer iliaca quisquam de gente latinos
In tantum spe tollet auos:nec romula quondam
Vllo se tantum tellus iactabit alumno.
Heu pietas heu prisca fides inuictaq; bello
Dextera.non illi quisquam se impune tulisset
Obuius armato:seu cum pedes iret in hostem:
Seu spumantis equi foderet calcaribus harmos.
Heu miserande puer siqua fata aspera rumpas:

Tu Marcellus eris.Prætereo reliquos maiores tuos : q̃ & plurimi extiterũt ĩ florẽtissimo isto Venetorũ senatu & ãplissimi uiri: quos certe oĩs cũ maximo sui nomĩs splẽdorẽ mirũ ĩmodũ reipublicæ ꝓfuisse cõstat.Quid enĩ de uniuersa uestra republica uerba faciã:aut sim circa publicas laudes curiosior:cũ uestrorũ quorũdã cã effectũ uideã ut ꝓpriæ lauds negligãt? Quo factũ ẽ:ut tot tãtæq; uenetorũ res geste ad hãc diẽ ĩ obscuro sint eorũ uitio:q nulla ipi fortasse uel minima digni laude aliorũ gloria offendũtur nesciẽtes ii qdẽ uix ullũ ĩ republica uitiũ esse iuidẽtia execrabilius pnitiosi usq;.Desinãt igit fucatæ simulatores:iusticiæ male cõsuler:ne dũ uident id agere neqd discordiæ ĩ bene morata ciuitate oriat ex cognitiõe illustriũ facinorũ:nõ minus uniuersæ patriæ q̃ optimis qbusdam ciuibus occultis odiis nocuisse iudicentur. Nos autẽ hoc tẽpore prætermissis publicis laudibus illisq; & maximis & ꝓpe ĩfinitis de te uno qd cœpamus: breui absoluemus.Natus ergo ex illustri gener Marcellorum adeptusq; opa diligẽtiaq; parẽtũ ea initia & adminicula omĩa:quæ bonũ & egregium ciuẽ factura essent:& ab ipa usq; adolescẽtia ĩ rebus grauissimis semp fortiter ĩnocẽterq; uersatus breui tẽporis curriculo cũ incredibili oĩum admiratiõe ad summã gloriã puasisti.Cõticebo enĩ breuitatis gratia cõmoda tui corporis: qbus heroas etiã illos quos ob excellẽtiã humãæ naturæ decãtat ãtiqtas:uel æq̃s uel supas:ꝓceritatẽ latitudinẽ robur conueniẽtẽ mẽbrorũ cõpactionẽ tũ uigorẽ scintillasq; oculorũ ĩtegritatẽ oĩum sensuũ formæ bonitatẽ ac præstatiã:qua ita emĩes ĩter alios:ut ea de te iu-

Iason — re dici queant:quæ de Iasone canit Orpheus.

Orpheus — Clarior ĩ cunctis diuus splendebat Iason:
Iuno & enim letos oculis afflarat honores.
Et pulchrum dederat magnũq; & pectore fortem.

Quæ quidẽ omnia tãetsi non mediocria ad uirtutẽ sunt adminicula:talia tamen sunt:ut simul cum corpore cõsenescãt.Sola ẽ animi uirtus : q̃ ĩ dies magis atq; magis reuirescit ac floret:eosq; fructus de se fert: q & suauissimi sunt & salutares & sempiterni.Quibus autem uirtutibus ipe nõ polles. quid ingenio tuo uel acutius uel fecundius? Quis te uno dicendo aut grauior aut ornatior aut gratior:e cuius lingua quod de Nestore

Homerus memorat dulcior omni ĩ melle oratio ꝓfluit. Iusticia uero ĩ tegritateq; tãtus es: ut neq; Fabricius neq; Cato nec Paulus hæmilius nec Aristides nec Phociõ tibi sit ꝓferẽdus. Quid memorẽ tẽperantiã: qd inui ctũ animi robur: qd tollerantiã & cõstãtiam tuam omnibus ĩ rebus. Nã fide & pietate ueritateq; tibi sanctius nihil ducis. Facilitate uero humani tate mãsuetudine affabilitate beneficentia tãta es: ut eos etiã q te nunquã uiderunt: mirifico tui desiderio afficias. In omni autem prudẽtiæ & cõ silii genere quem tibi anteponam: habeo neminem. Et ne id quidem mi rum. Ita enim a primis annis & mari & terra es per omnis uicissitudines fortunæ uel tuo uel reipublicæ tuæ nomine in rebus plurimis uariisq; & maximis diu multũq; uersatus: ut eadẽ audeã de te affirmare: quæ de strenuo atq; sapienti Vlyxe illo Homerus poeta finxit. | Homerus Fabricius Cato Paulus hæmilius Aristides Phocion Vlyxes Homerus

Callentem dic musa uirum: qui mœnia sacræ
Duruta post troiæ multumq; diuq; perrerans.
Et mentes hominum multorum nouit: & urbes
Vidit: & horrisona qui tristia plurima ponto
Pertulit: ĩ patriã quo se sociosq; referret.

Sed illud ĩ te ẽ uirtute oĩ ꝓstã tius: qđ cũ cæteros omni laude ãtecellis: te nõ modo cæteris oĩbus parẽ uelis sed multis etiã ĩ rebus ĩferiorem. Et facis tu quidẽ oĩa sapienter. Nã etsi pulcherrimũ ducit̃ cæteros beneagẽdo supare lõge tamẽ & pulchri us est &: diuinius seipum ita uincere: ut nihil ĩani gloriæ tributũ uideat̃. His artibus his studiis factũ ẽ: ut omnia ĩ maximo tuo amplissimoq; se natu nõ mõ nõ petẽs sed quãdoq; etiã fugiẽs cũ maxima tua sis laude cõ secutus. Quãti autẽ faciũda sit egregia uirtus tua singularisq; prudentia: ex istoꝝ patrũ đ te iudicio facile potest ĩtelligi. Est. n. patricioꝝ apud uos ordo: id qđ de romanis quõdã regi Pyrrho cyneas rettulit: senatus mul toꝝ regũ. Itaq; nihil apud uos temere iudicat̃: sed & mature & sapiẽter oĩa. Quod ut re ipsa clarius pateat: paucis e multis breuibusq; exẽplis & grauissimũ sẽatus tui de te iudiciũ & tuã ĩ rebus gerẽdis cõficiũdisq; stre nuitatẽ celeritatẽ ĩdustriã cõpendio exponã. Fuit florentissimæ reipubli cæ uestræ nuper cũ nobilissimo illo & excelso animo principe Philippo Maria anglo diuturnũ bellũ atque piculosum: cuius initiũ a Florẽtinoꝝ fractis afflictisq; rebus fluxit: q cũ a uobis opem & auxiliũ ĩplorassent ad uersus eũ: qui cũ uetus uobis necessitudo atque amicicia semper fuerat: cũ graui detrimento uestrũ ærariũ affecerunt: tum ĩ tantam rerum diffi cultatẽ uos coniecerunt: ut de uniuerso quandoq; imperio iure discrimẽ cogeremini. Casalem cognamẽto maiorem: quod quidem oppidum po situm est in padi ripa: oppidanorum defectione tenebatis. Id Philippus ĩ genti ornatissimoq; exercitu classeq; munitissima flumine terraq; ador tus indefesse atq; acriter oppugnabat: & pilis saxeis & missilibus atq; om ni tormentoꝝ ac telorum genez: Permultum enim rei suæ eum locũ cõ | Romani Pyrrhus Cyneas Philippus dux Florẽtini Casalis maior Padus

87

ductur ū arbitrabatur uel ad tutādum agrū cremonensem uel ad tolēdā
spem hosti subuehēdæ classis aduersus urbes suas : quæ pado ad iacent.
Erāt iam oppidāi peregriniq̧ milites assiduis uigiliis & laboribus ita de
fessi & exināti uiribus corporꝝ: ut de deditione cōsiliū inirent. Tu uero q
oppidāis: cunctoq̧ præsidio præfectus itelligeres: q̄ti interesset illud op/
Brixia pidū non solū ad turbādam rem hostis sed etiā ad Brixiæ salutem : quæ
rei frumētariæ inopia laborabat: nec ei aliunde quam ex Casale quo a ue
netis ꝑ padum nuper maxima uis frumēti esset aduecta: cōsuli ꝑ id tem/
poris ac ꝓuideri posset: omnibus & animi & īgenii uiribus cōtra ānixus
alios beniuole monēdo alios acriter accusando hos adhoratiōe illos mi/
nis singulos singulis remediis ut usui erat impellēdo: illud breui conse/
cutus es prudenti oratione & animi magnitudíe: quod alius quisq̄ i tāto
hostium terrore i tātis difficultatibus oppidi nullis uiribus sperari ausus
esset Frustari eím hostis cum sua se uidisset spe ob unius Iacobi Antonii
Marcelli consiliū atq̧ diligentiā: coactus est deniq̧ inde abducere suas co
pias. Quæ q̄dem res cum magnā de tua ꝑstanti singulariq̧ uirtute admi
ratione apud hostē tum præcipuā apud tuos tibi laudem cōperauit. Ob/
Philip/ sid ebat Philippus idē maximo & firmissimo. eq̄tatu peditatuq̧ urbē Bri
pus dus xiam: quæ cœnomanorꝝ omnium caput est: & populo atq̧ opibus præ/
Brixia potens Eoq̧ iam res erat adducta ob diuturnitatem belli obsidionisque
Cœno/ molem: ut ciues pressi fame & rerum necessariarꝝ omnium defatigati in
mani opia i ultimam essent desperationē acti: Nam & uniuersus cāpus ea tēpe
state & municipia castellaq̧ montana fere omnia in hostiū erant potesta
Nicolaus te. Itaq̧ nullus aditus in urbem patebat omnino: adeo Nicolaus ille pusi
īperator nus Pħippi imperator uigilātissimus bellicosissimusq̧ locos oīs non mo
do urbi uicinos copiis suis custodiisq̧ uallarat: sed etiam eminus iacētis
per quos ullus patere posset accessus: munitione firmissima asseruabat.
Rumor quottidie magis apud Venetos īcrebruerat propediem brixiam
perituram nisi & frumētum & auxilium illico mitteretur. In tanta rerū
iniquitate cū fluctuarent patres: neq̧ quid consilii caperent ī casu tam re
pētino & tam difficili offerretur: tū ipse ut es ingenio acerrimo & animo
Scipio ad res magnas atq̧ periculosas inuicto: te ultro quasi alter Scipio ad id
negotiī atq̧ discriminis iturum polliceris: Cumq̧ nō nulli te rem su pra
uires conaturꝝ discerēt: aliudq̧ nihil quam mortem tibi & senatui dede
Frācíscus cus reportaturum: solus Frācíscus Foscarus prīceps ille sapiētissimus est
foscarus inuētus: qui mirificæ tuæ diuīæq̧ uirtutis grauissimus iudex ac cēsor &
dux probaret tuā profectionem : & magnā ex ea utilitatem ac laudē ad repu
blicam peruēturam certo speraret. Tu autē moræ omnis impatiens iter
arripis per īuia uillium diuerticula per īaccessibiles uepribusq̧ cōseptos
atq̧ misere īpeditos siluarꝝ ambitus per asperos montiū saltus rupesque
præcipites. Et ita omni quiete uacuus diebus coniungens noctes quo tē

pore ducalis miles Brixiæ turrim ceperat:eratq; i urbem iam populabũ
dus descẽsurus:iopinato ipse ac subito quas cælitus missum numẽ: cum
ardẽtius pugna utrinq; ferueret:cũ plũbeis omnia pilulis scorpiõibus &
missilibus streperẽt:atq; ĩtonarẽt:appares ĩter ipsas dimicãtium dextras:
Quẽ hostes repẽte ĩtuti atq; stupescẽtes:tãquã fluminis ictu aliquo tacti
essent sese cõtinuo omnes & ab urbe & a turri quã occuparãt: præcipites
auertere:coactiq; sunt ab obsidiõe re ĩfecta discedere. Tu aũt recreatis cõ
firmatisq; ciuiũ aĩmis oratiõe primũ deĩde etiã rex omniũ copia & præ
sidio Roatoq; municipio tuo etiã ductu ex obsidẽtium hostiũ faucibus Roatum
erepto:ĩ agrũ ueronẽsem qui ab iisdẽ hostibus præmebat:mira celerita
te reuertisti:cuius aduẽtu ueronẽsi præsidio quod hostilũ metu uirium
ĩtra moenia urbis se cõtinebat:magnisq; præmebat ĩcõmodis : cõfirma
to rebusq; necessariis & oportunis omnibus ĩstructo:ager ueronẽsis om
nis q ad Mintiũ iacẽs labare iã & sentire cũ hostibus cœperat : ad sanitatẽ
rediit nihil fide aduersus uenetos sibi sanctius ducẽs. Cumq; non multo Philip-
postea idẽ Philippus maiore apparatu & uiribus bellũ Brixiãos ĩstauras- pus
set:classemq; ĩ Benacũ ualidã & ĩgẽtem ĩuexisset:oĩaq; terrore tumultuq; Brixiani
implesset:nouum ipse nauigandi genus & nunq̃ antea auditum excogi- Benacus
tasti:& id quidem tum admodum salutare uenetæ dicioni:quod exẽplo
postea nocuit plurimum regiæ urbi Cõstãtinopoli. Nam ĩpius iste Ma Maho-
hometus Amorathi filius eodẽ machinamenti genere traducta classe p metus
cõtinentẽ a Bosphoro Cõstãtinopolitãum in portum ĩexpugnabili illa Bospho-
nobilissimaq; urbe potius est cũ maxima christianorũ oĩum iactura. Lau rus
datur sane Xerxes quod Asiam atq; Europã ad hellespõtum ponte cõiũ Constãti
xerit:quod cõtinentem ad Athon nauigabilem reddiderit. Sed lõge tua nopolis
ẽ laus illustrior:quod classem uenetã quasi Dædalum remigio alarũ cæ- Xerxes
lo ipi crediderit. Nã cum oĩa municipia & castella quæ Benaco adiacent: Asia
in hostium essent potestate:nec ullus pateret aditus ad classem deducen Europa
dam in eum lacum:montium iter ad nauigandum mirabili quodam in Hellespõ
genii acumine reperisti. Compactis enim trabibus æqualibus inter sese tus
p nauium latitudĩe atque longitudine ĩteruallis:illisque salutati excisis Athos
in longum pro carinæ dorsi capacitate in iis myoparões biremesque at- Dædalus
que triremes omnes singulæ singulis sunt impositæ. Et ita ab Athesi flu Athesis
minæ per asperrimas atque eminẽtis montium rupes scopulosque hor
rendos ad ipsa usq; caligantia montium cacumina rudentibus ac machi
namentis incredibili sunt tracte celeritate: Cõtinuoque eadem ui atque
industria retinaculis tamen quibusdam impetum moderãtibus & aqua
ueluti peremni in trabium sulcos infusa:ne nimio pondere ac motu ac-
cenderentur: eadem inquam industria eædem naues omnes suis ordini
bus a summo ipso montium uertice subiecta præcipitia demissæ: prius
in Benacum uisæ sunt descendisse:quam de illarum molitione quicquã

audiretur. Quarum subita præsentia quasi portento hostium animi cõsternati nihil sibi inhonesta fuga potius duxere. Magna tamen ex parte formidabilis illa Philippi classis aut capta ẽ aut demersa. Blasius ãt axeretus clasis eius pfectus q paucis ãte ãnis nobilissimũ regẽ Alphõsum ĩ mari tyrrhẽo cũ duobus simul fratribus totq; regulis ac ducibus ad Caietã illustri illa nauali pugna supauerat: & ĩ captiuitatẽ egerat piscatoria ĩcẽsa cymba in fugam uersus hostiles mãus uix effugit. Et hæc quidem uictoria tibi tota est danda: cuius caliditate & consilio factum est: ut uinceretur. Ad hæc cũ nõ multo post tẽpore idem Nicolaus ĩperator cum ĩgẽtibus copiis ac uiribus ueronẽsem uincentinũq; agrum non parua ex parte occupasset. Venetorum imperium ĩ tata rerum mutatione ĩstabilitateque animorum non mediocri periculo laboraret. Totaq; spes ĩ uno Frãcisco Sphortia fortissimo & fortunatissimo imperatore: qui nũc Mediolanensium dux & ĩsubribus & tot ãplissimis urbibus pacatissime ĩperitat: ubi accersitus a Venetis cũ exercitu quadraginta milliũ militũ rei uestræ auxiliũ ferrũt: certe nisi tua ĩdustria obuiam occurrisses: frustra fortasse tantus apparatus extitisset. Nicolaus enĩ q tãti ĩperatoris aduẽtum præsens erat: cũ nõ esset ĩscius: & quãtus Frãciscus eẽt ĩ re bellica: & quam ĩpe illo uiribus ĩferior: se prærupta latissimaq; fossa ac uallo & turribus munierat futuꝝ opinatus: ut ãte urbe Verona quã obsidebat potiret: quã transeũdæ fossæ Frãcisco facultas eẽt. Tu uero q ut es mentis acie acutissimus & reꝝ pitissimus humanaꝝ uiri cõsilia optime calleres: ĩtellecta periculi magnitudĩe nihil cõctatus tecũ assumpta parte præsidii ueronensis ĩtrepide atq; expedite per medias hostiũ statiões cũctis munitiõibus supatis ad iuga montiũ ĩaudita celeritate puasisti. Illudq; es ppere cõsecutus: ut municipiis cũctis castellisq; recuperatis & hostiũ præsidiis pulsis omnibus te quãprimũ ĩperatori Frãcisco cõiũxeris: & exoptati ĩ urbem trãsitus comitem similis ducẽq; præstiteris. Qua quidẽ re audita confestim Nicolaus obsidionẽ omnẽ deseruit: fugæ similẽ reditũ faciens: parũq; defuit: quin a Sphortiãe ĩsequentibus caperet. Idq; opinione omniũ factũ esset nisi a suis domesticisq; militibus sublatus humeris: nam dũ incautius se Nicolaus recipet: equus ĩ præcipitum obuium lapsus est: ex ĩsequentium manibus esset ereptus: Tua igitur nõ minus diligentia quam tanti imperatori aduentu ac uiribus factum uidemus: ut & uerona obsidione illa ducali: atq; immĩnẽti captiuitate liberaretur: & uicẽtinus ueronensisque ager omnis recuperatus immortalis ageret tibi gratias. Si uelim oĩa tua memorabiliaq; facinora singillatim suoq; ordine referre: dies me deficiat. Itaq; cæteris omissis: illud certe reticendum non ẽ. Cum idem dux Philippus superato etiam Mintio uerona urbe per insidias esset potius: nihilq; ei deesset præter arces: & iam ciues omnes alii pterriti ob tantam hostium multitudinem quos intra mœnia receptos cursitãtesq; uide-

Blasius axeretus · Alphonsus rex · Caieta · Nicolaus ĩperator · Fr. sphortia · Philippus dux · Mincius · Verona

bant:alii rerum nouarum cupidi:ut populorum mos: se Nicolai unius
potestati permitterent:tu accersito imperatore Frácisco qui iuga supra Frácíscus
Benacum occuparet aduersus hostium præsidia:confestim superiorem Sphortia
ingressus arcé cum expeditissimis uiribus in urbem redis.Tantusq; ī ho Benacus
stes ipetus factus est:ut firmissimus ille pons qui Athesim cõiungebat la Athesis
xaretur:atq; una cũ ingenti militũ numero in subiectum amné fractus
corrueret.Aufugit igitur bellicosissimus ille inuictusq; Nicolaus nec eũ
puduit clara uoce testari apud Philippũ mariam se ab uno patricio uene
to Iacobo Antonio Marcello urbe uerona extrusum esse.Quinetiá im
perator ipse Fráciscus sæpenumero aliisq; permultis audientibus quoti
ens de tuis laudibus loqtur:loquit́ enim & frequéter & perlibenter: ad
dit etiá illud Nicolaũ perusinũ non minus tua q̃ sua opera urbe Verona
esse eiectũ.Sed oĩum tuorum quæ & plurima & pulcherrima facinora
fuerũt:illud mihi uisum est:ueluti colossus aliqs extitisse:quod post Ni Colossus
colai obitũ quo nihil Philippus unquá duxit ĩ uita tristius: cũ uestræ co
piæ Adduá usq; uniuersum Philippi agrũ populatæ essent Michaele at Addua
tendulo ĩperatore:factuq; utilissimũ oĩbus uideretur:transmittere q̃pri
mum in agꝝ insubriũ:quo & mediolano & laudi & Como & Ticino ac
reliquis insubriũ populis facultas eoꝝ omniũ tolleret́:quæ sunt ad ho Insubres
minum uitam uictũq; necessaria:nemo in tãto exercitu est inuẽtus: qui Mediola
prior flumen puadere auderet.Nã iam hyems erat asperior:& Addua q num
sua natura semp est altus:tunc imbrium ui magis intumuerat : uortici Laus
busq; feruebat & põtes oẽs in Mediolanensiũ erãt potestate.Parandi aũt Comum
extẽpore nauigii nulla præstabatur occasio & celeritate opus erat & dili Ticinum
gentia.Hic tu cæteris trãsitũ detractãtibus aĩo illo tuo infracto planeq;
Marcellus repente flumen eques ingrederis: reliquosq; ut te sequantur
hortaris:Nusquáq; deflectẽs inter altissimos rapidissimosq; uortices an
te in ripa insubriũ uisus es q̃ alius quisquá ex tãto & militum & ductoꝝ
numero equorum ungulas aqua tinxisset.Cæpit tandé cæteros pudor:
seq; oẽs aĩ fortunæq; commiscere:paucisq; fluminis rapiditate amissis
se ĩsubres cõtulere.Fuit sane dies illa præstãtissimo illi principi Philippo
Mariæ Anglo:& tristis & ad morté usq; perniciosa:ut qui modo ꝑpter
tot tantasq; uictorias & terras & maria terrore sui nominis cõcussisset:
nũc se uideret amisso & imperatore & uisu.Nam & Nicolaus perusinus
iam dié obierat:& Philippus ipse nimia uigilandi assiduitate uisum ami
serat:intra Mediolãi mœnia urgeri:& qui antea semp afflictis omnibus
auxilio esse consuesset:iam cogi ut aliunde auxilium imploraret.Tu enĩ
unus Iacobe Antoni Marcelle ꝙ certe uel mea uel aliorũ pluriũ eruditis
simorum & grauissimoꝝ hominũ cã factum nollé: præcipuus auctor
extitisti extremæ calamitatis illius clæmentissimi atq; optimi principis
qui non cõtentus Adduá supasse:& amœnissimas late uillas uicosq; bo

m

89

nis omnibus refertissimos diripiendos militibus obiectasse:ac tot peco-
rum greges tātū hoīum numerꝝ uertisse ī pdā:uoluisti ēt:ut uexilla ipsa
signaq; uenetorum ex illa celebri sublimiq; arce sua Dux Philippus quā
tū oculi paterent:posset coram aspicere.Nā cū uniuersis copiis intra secū
Annibal dū lapidē quasi Annibal cōsedisti:teq; ab īperatore Michaele aureis mi-
Michael litiæ insignibus in illius humanissimi principis ludibriū ornari es passus
Cūq; ad ipa usq; suburbia te quottidie inter pliantiū militū globos uisen
dum ostenderes:nūc hos nunc illos ad suburbiorꝝ irruptionē hortando
incitādo īpellēdo:nimirꝝ ita animi ægritudinē diuino illi principi auxi-
sti:ut inde uæhementi ægrotatione cōtracta post paucos mēses ī maxīa
regni clade uitā ipe amiserit.Cuius morte cū oīa eēnt tumultuaria tuis
Laudēses adhortationibus atq; suauioribus laudenses placentiniq; adducti se ue-
Placētini netis dedidere:principium sane ingens ad totum Philippi regnū & bre-
ui consequendum & expedite:si plus amor patriæ apud tuos quam quo
rundam priuatus aduersus te liuor ualuisset.Sed utendū est uulgari illa
consolatione.Quid si hoc melius.Cadunt persæpe inter prīcipes simul-
agamem tates irritamentaq; animorꝝ:& id quidem occulto quodam ac iusto dei
non consilio:quod ipsum etiam Agamemnona & Achillem accidisse Home
Achilles rus narrat.Ita enim incipit carmen Iliados.
Home- Iram diuam refer Pellidæ immittis Achilli
rus In numeris quæ sæua malis aflixit achiuos:
Iliados Heroumq; animas tot fortis impulit horcho
pricipiū Membra minutatim quorum laniata molossis.
Alitibusq; dedit pro regis mente deorum.
Atqui mirum uideri neminem debet:si in tot tuis & tam illustribus suc
cessibus ulli sint reperti:q tuæ clarissimæ uirtuti īuiderit:ob eāq; rem nō
patriæ minus obsuerint.quā tibi optarint:quē insectando splendidiorē
effecere:cum uideamus nō defuisse per idē tpis:q inter grauissimū tuū:
sapientissimūq; Senatum : & īuictissimum prīcipē hunc meū Franciscū
Sphortiā maximas discordias bellaq; infuderunt.Quibus non multum
post tempus e medio sublatis pax repente:rursus atq; societas inuicē est
suborta aduersus mediolanenses:qui collati ut nosti:immemores bene
ficii aduersus eundem hunc principem īpie coniurarant.Quo ī bello cū
tu legatus a tuo senatu datus legatione libera cū mul tis maximisq; in re
Franci- bus huic uni profueris:tū illud beneficiū fuit maximū:quo prudētia cō-
scus pici- silioq; tuo idē sibi uitā ferme ereptā recuperauit.Franciscus enim perusi
ninus nus qui a patre Nicolao fortissimo imperatore non minus fide degene-
Nicolaus rauit:q̄ Iacobus frater uirtutes paternas oīs non mediocriter uel æquit
picininus uel superauit cū aīo efferato ac nefarrio decreuisset huius humanissimi
Iacobus principis necē:occultisq; insidiis cū hortaret ad inuadēda huiusce urbis
picininus munitissima:suburbia:cū instructā se habere diceret q̄dā mediolanēsiū

factioné:quæ ſecũ pro eo ſentiret:eiuſmodiꝙ nõnulla afferret argumen
ta:qbus facile ſibi fidé uédicarat:ſolus certe fuiſti tu: q hũc ne id faceret:
iis rõnibus es hortatus:qbus aptiſſime poſſet aíaduertere ſibi oío cauen
dũ eé ab oí braciana factiõe.Itaꝙ abs te uno pſuaſus a Suburbiis ſe abſti
nuit.Quæ ſi eét ígreſſus:qué Mediolanéſes nũc habét ſalutaré:hoc prin
cipe careret.Quid aut dicá de inſidiis Mogõtinis.Quas de te laudes pdi
cat príceps meus?Quá de te honorifice ſemp loqtur?Obſidebat Mogõ
tiá Fráciſcus ſphortia.Et í id difficultatis oppidũ cõiecerat:ut diutius ob
ſidioné ferre nõ poſſet.Iáꝙ de deditiõe Mogõtini cõſultabát:cũ idé Frá/
ciſcus Peruſinus de íterimédo íperatore ſuo clá cõſilium init.Idꝙ poſtri
die futuꝝ erat:cũ tu noctu Sphortia adiés mones cũ íter loquédũ:ne ita
ſolũ ſe quottidie ímiſceat ordinibus bracianis:fieri.n.poſſe:ut oportuni
tas pariat:qđ nulla honeſtas ſinit.Inueteratá.n.eé ſimultatem atꝙ mali/
uoletiá bracianis aduerſus Sphortianos.Præterea fráciſcũ nõ eé pris ſimi
lé & eũdé ſibi uideri ícõſtáté ac leué.Itaꝙ cauédum eé ab illo plurimum.
Quare cũ SPhortia í poſteꝝ dié tuũ ſeq optimũ cõſiliũ ꝙ moré ſuũ íſti/
tutũꝙ maluiſſet:ſeꝙ ab inuiſendis ordinibus abſtinuiſſet. Fráciſcus idé
ueritus ut opinor:íſidias ſuas illuſtratas patefactaſꝙ teneri cõtinuo tráſ
fugit Mediolanũ:Addá íté ad hæc unũ egregiæ tue prudétiæ documétũ
Iam inhorruerat anni tps:tantaꝙ erat actá uæhemens hyemis magnitu
do:ut uniuerſo íſubriũ agro & niuibus obruto & obſtricto glatie nihil
pabuli uſquam offerretur Aloyſius uermius:aliiꝙ ductores plæriꝙ oés
imperatoré adeunt:eũꝙ pro ſe quiſꝙ impenſius hortantur:ut in Comé
ſem agrum citato agmine uires agat.Sic enim fore:ut Comenſes qui in/
teſtinis inter ſeſe diſcordiis digladiantur:deditionem faciant.At Sphor
tia & ſi intelligebat ſuorum conſilia aliud nihil ꝙ prædam machinari:
tépori tamé cedés eis obſequebatur.Verebatur enim militum incõſtátiá
Iá uniuerſæ copiæ procedebát:cum tu ut es facundia inſignis:ab iis cœ/
ptis & ductores ipſos dehortaris & milites eos docens:& pabuli reꝝ om
niũ inopiam paſſuros apud Comenſes.Apud Nouariéſes aũt ſecus oia.
Quibus illi adducti rationibus cum in nouarienſem agrũ diuertiſſent:
continuo ciues imperatori ſe Sphortiæ dediderunt plures adducti beni
uolentia pauci etiam metu:& ii quidem qui ad ducem Sabbaudiæ eo/
dem ipſo die deficere inſtituerant. Quod certo factum uidebatur: niſi
calidiſſimo tuo ſanoꝙ cõſilio eſſet obtemperatum.Qua quidé ſpe Sab/
baudienſes copiæ deſtitutæ Romanianum Nouarienſium municipiũ í
fidé receperunt. At Franciſcus Sphortia ut eſt aío grauiſſimo: te quam
amiciſſime cõplexus palá & alta uoce profeſſus é ſe tibi debere plurimũ
cuius opera factum foret:ut Nouaria potiretur.Quæ uero deiceps ſũt:
ſubſecuta tá belli ꝙ pacis:ea diuino cõſilio uoluntatiꝙ danda eé ambigé
dũ certe non é.Quod autem laudenſes placentineꝙ partes Venetas ſunt

Mogon/tia
Mogon/tini
Inſubres
Aloyſius uermius
Comen/ſes
Nouarié ſes
Dux ſab/baudiæ
Sabudié/ſes
Romaní anum
Nouarié ſes
Nouaria
Lauden/ſes
Placétini

ecuti tua prudentia factũ scimus. Quod in p̄sentia Duci Frãcisco felicissi sme parẽt: a uobisq; desciuerit: nõ tua sed illorũ culpa q tuæ uirtuti inuide runt: effectũ ẽt & id quidẽ ut modo loquebar: iudicio quodã ac mẽte dei

Esaias Quis. n. ut est apud Esaiã: cognouit: sensum domini? aut qs consiliarius eius fuit? Quod si ea quæ & incõmodãt hoĩbus & a plerisq; dicunt̃ ĩ ma ximis quibusdã malis: sine diuina sententia nõ fiũt: nec ea tũc ĩ tãtis tuis & tã secũdis rebus sine diuino cõsilio acciderũt aduersa nõ tam tibi q̃ rei publicæ: nec Valerii recentẽ obitũ sine mẽte dei: qui qcqd facit: ad nr̃um facit emolumentũ: debemus factũ esse existimare. Num icci reo in tot & aĩ & corporis ac fortunæ bonis deterius habes: qđ ex tot liberis puerum unũ ad se reuocarit Deus? Quod si in mercatura nõ sumus uiuo cõtẽti: nisi lucrũ etiã dignũ accesserit: num deus iniustus sit si ex tot liberis quos nobis mutuo dedit: unũ sibi exegerit? habes tu & filias & filios pluris mo ribus ingenioq; eximios: eosq; & grandiusculos & minusculos: quibus te potes nõ consolari solum: uerũ etiam p omnẽ aĩ iucũditatẽ oblectare. Vt enim cæteros prætereã: quãto tibi solatio: quãto gaudio uoluptatiq;

Franciscus marcellus eẽ debet Frãciscus tuus tãto ingenio tãta morũ elegãtia tãta ꝓbitate uir? Nũ habeas: qđ ad tuæ felicitatis summã tibi sit desyderãdũ: cũ oculos ac mẽtẽ in Frãciscũ unũ conieceris? Non ne ẽt iste tui est quãsimilimus? Nũ pueri te magis recordatio torqueat: quã uiri filii præsentia aspectusq; de lectet? At de Valerio mihi magna spes erat. Quod de Valerio futurũ spe

Alcibiades rabas: id tibi de Frãcisco præstare licet: ẽt Alcibiaden qui magna spẽ puer fuerat pditissimum perniciosissimũq; ciuem Athenæ expertæ sunt. Itaq;

Ahtenæ si me audias: immo te uirũ magnũ & sapientẽ: omnem istum animi mo tum uincies tandem: ut antea monui: atq; obstringes rationis custodia: ut quod tempus aliquando est facturum: faciat ratio eadẽ nunc: qua po stea es usurus: Nec enĩ tunc erit meliore uitæ conditiõe Valerius: Et tur pe est ꝑfecto plus apud te ualere tẽpus quam rationẽ. Quid quod iã an num prope agis in luctu? Hic est natalis christianus. Ad proximũ kalen das ianuarias Valerius tuus reliquit mẽbra mortalia. Satis naturæ affe ctui satis consuetudini datũ est. Redi tamen ad te: & tibi te totũ uendica Simusne ingenio muliebri inferiores? Quot enĩ legimus mulieres: quæ

Lacæna mulier obitum filiorũ & cõstanti & infracto aĩo tulerũt? Mulier lacæna filiũ: q in acie ceciderat: sepeliens hoc est illum disticho hilaris prosecuta:

Sit flendum timidos: hilaris te nate sepulchro
Condo meum pariter & lacedæmonium.

Altera cũ filiũ sepeliret: & tenuis quædã anicula propius accedẽs misera biliter dixisset o mulier fortunæ: continuo illa per geminos bonæ respõ dit. Qua enĩ gratia filium peperi: ut pro sparta moreretur: hoc mihi con

Gyrtia Creta tigit. At Gyrtia & ipsa lacæna cum nuncius uenisset ex Creta: qui Acrota ti ex filia nepotis mortẽ nunciaret: respondit: nonne cũ iret aduersus ho

ftes:aut erat ab illis interimendus:aut illos interépturus: libentius uero ait eum mortuũ audio ꝓ matris & urbis maiorũ.q; suoꝝ dignitate: quã si tépus omne ignauus uiuere. Damatriæ uero factum est lõge seuerius: quæ cũ accepisset filiũ & timidum esse:& se indignum:eum cumprimũ aduen isset occidit:inscripsitq; huiusmodi epigramma. Dama/tria

Hunc timidum mater Damatrion ipsa peremit Damatrius

Nec dignum matre nec lacedæmoniũ. Et alia ité lacæna cũ audiuisset filiũ & seruatũ eé & fugisse ex hostiũ mani bus:ita ei scripsit. Mala de te fama diffusa é:aut hác nũc elue:aut ne sis. Alia rursus filiũ aduenieté ĩtuta: & qd ageret pr̃ia pcũctata:cũ is respõdisset:oés perisse; eũ tegula sublata pcussit:atq; interemit:inquiés te igit̃ malũ nũcium nobis miserũt. Idétidem etiã a lacæna illa muliere factũ legimus:quæ filiũ :q ex acie fugerat: occidit: inquiés:non meũ é hoc germé:addiditq; huiusmodi epigrãma.

Vade malum tenebras germaem pete: quemq; perosus

Eurotas ceruas nec fluat ad timidas.

Si catulus nequam perrexeris:ito sub horchum.

Nec sparta dignus:nec generis titulis. Et quoniã exépla huiusmodi possem infinita pœne afferre:uno tantũ & peregrino & de lacæna ité generosaq; muliere exéplo addito:reuertar ad uiros eosq; patricios ac Venetos. Lacæna quædam mulier filios quinq;:quos habebat ad id bellũ miserat:quod in suburbiis gerebatur. Quare cũ stetisset euentũ pugnæ expectans:ubi quis adueniés percũctanti ei nunciasset filios omnis obisse: non hoc inquit percũctabar ignauum mãcipium:sed quid agit Pr̃ia: cui cum ille subdidisset ab ea esse uictoriã:libenter igitur ait accipio etiã filiorũ morté. Sed audi iã de tuis eruditissimis duobus:& sapientissimis uiris Leonardo Iustiniano ac Frãcisco barbaro:Hic enim fratré habebat Zachariam uirum certe grauem & perhumanum patré amplissimi Veronensis pontificis Hermolai:qui non secus Franciscum educauerat atq; dilexerat: quã si ex seipse genuisset:eũ uero Franciscus æque obseruabat & omni pietatis munere uenerabat̃ ac si pater extitisset:ubi uero diem obiit Zacharias:primarii urbis ciues ad Franciscũ uenere cõsolandum: quos ita ille excipiebat:& oris trãquillitate & grauitate sermonis:ut q cõsolaturi uenerãt:cõsolãdi fuisse uiderét̃. At Leonardus qua cõstãtia qua æquitate aĩ:qua lenitate:qua ui orõnis in obitu Marci fratris uiri cõtinétis & integri:quo uno nihil habebat in uita carius:usus fuerit:qs est:qui melius norit quã ipse tu. Quod taliũ uiroꝝ factũ laudas:quid tibi faciũdum sit:nosti. Turpe é enim qua laude ipsi careamus: eam cuiquam :ut rem præcipuã præclarãq; tribuere. Reliquum é:ut duorum principum & Paschalis & Malipperii qui præsentia summæ reipublicæ pest:& Frãcisci Foscari:qui hunc in ea dignitatis maiestate antecessit: iclytas eadé ĩ re uirtutes silétio inuolui nulla uel cõsuetudine uel negligétia uestra pa/

Leonar/dus iusti/nianus Frãciscus barbarus Zachari/as Hermo/laus eps Paschalis dux Frã. dux

tiar:q̄q̄ id fieri fama est quorundá culpa:qui uel domesticæ cuiuspiá sibi
notæ conscii:uel quia neq; in sua nec in suoꝝ maiorum ulla uirtutis lu/
ce uersati alioꝝ gloriæ inuideant.Francisco enim Foscaro tanta pruden/
tia tanta reꝝ magnaꝝ omniũ cognitione tanta eloquentia:tanta aĩ ma/
Iacobus gnitudine uiro Iacobus erat filius: qué pater & q̄a filiũ & quia unicũ in/
Foscarus credibili caritate atq; indulgétia diligebat:adeo ut eo nihil habere in ui/
ta iucũdius posset ab oĩbus iudicari.Quid aũt in cá fuerit:nescio.Illd' mi
hi uideor scire nullũ:aut esse aut excogitari posse genus cruciatus:quo il
le fere ad morté usq; afflictus sæpe non fuerit.Ad postremũ arcesitus ex
Cræta insula Creta:ubi relegatus asseruabat':& in organo porrectus ac uinctus
quo torquédi genere aliud nullũ fert' neq; durius esse : neq; horribilius:
ita mébratim tractus exagitatusq; est:ut solutis neruis artubusq; laxatis
exaĩus ꝓpe redderet'.Nũ dux Fráciscus aut uultum mutauit unq̄ aut uer
bũ fecit ullũ in táta & tá atroci filii clade q̄ corá quodámõ ĩtuebat'.Satis
enĩ ĩtuebat':cũ & fili uociferatiões eiulatusq; e ꝓximo cubiculo audiret:
& quod sit organi supplicium:nõ esset ignarus.Cũq; post illius ĩmanitaté
truculentiáq; supplicii corá uideret allatum:ná quouis modo duci potu
isset:cui nulla corporis pars cõsisteret.Num qd ullum inuitatũ signum
ostédit in facie:q̄cq̄ ne est locutus aut mollius:aut remissius? quasi istius/
modi questionis horribilitas nõ superet oém mortis non dicá dolorem
Pascalis qui ut docui nullus est sed doloris formidiné qué indocti iudicát.Ná Pa
dux schalis dux quo uno nihil ꝓduxit: natura humanius nihil mitius nihil
melius nihil amabilius:solũ filiũ qué habebat uiꝝ magnũ & modestum
quinto mense ante ducatum amisit: & quem filii loco mirifice diligebat
solũ ex eo filio nepoté præstáti indole &spe maxima pueꝝ hoc anno pau
cis ante mensibus sepeliuit.Quis eũ uidit aut in filii aut in nepotis obitu
uel lachrymulá unam fundere.Et sapienter id quidé.Quid enim ullus
doleat: qd' & naturale est & necessariũ & bonũ? Scimus hunc casum oĩ
bus eé cõem:Itaq; uanus est dolor:qué nec primũ nec solum esse cogno/
Ecclesia/ scimus.Et præsens uita quid habeat in se boni nihil uideo.Proĩde sapié/
stes ter ait ecclesiastes totá uitam odio habui.Quod si uita habenda est odio:
Paulus ut maloꝝ oĩum cá:certe mors & appetéda est & amáda plurimũ:hoc ha
apostolꝰ bet tantũ uita in se boni:q; p eá transitus patet ad morté:sine qua reuiui
Christus scere nemo põt.Qué.n.mihi ꝓbabis resurrectuꝝ:nisi morté antea mo/
Fráciscus riatur? Cupio dissolui inqt Apostolus & eé cũ xpo. An id dixisset uir ille
philel. sanctissimus:nisi ĩtellexisset:ut erat oĩ doctrina sapiétiaq; insignis : & in
Iacobus hac uita mortali nihil eé oĩno boni:& in morte ut mali oĩno nihil:ita bo
antonius ni etiá plurimũ? Quare si Franciscũ philelphũ tuũ:qui & ipse in simili ca
marcel/ su est:& te plurimũ diligit:audire sequiq; istitueris Iacobe Antoni Mar/
lus celle:nõ modo non lugebis obitũ Valerii filii:sed gaudebis potius:quo/
Valerius niá cũ illo actũ est optime.Exultat ille nũc inter angeloꝝ choros ꝑturba

tiõe curaq; oĩ uacuus. Diuinæ substãtiæ uisiõe fruit. Tibiq; pii indulgentissimo: quo dũ erat in terris: nihil sibi neq; carius hẽbat neq; iucundius: in cælo domiciliũ parat. Inest.n.adhuc in filiis nostris sanctus qdã appetitus recipiẽdi corporis: ut quo socio ĩ terrestri ac pegrinatione & comite usi sunt cũ eo ẽt simul ĩ cælesti trãqllitate & beatitudine gaudeãt. Quod si corpus appetũt secũ eẽ parẽtes etiã quoꝝ portio corpus ẽ: cõsentaneæ appetũt. Quid igit doleamus in gaudiis & gloria filioꝝ: At indulgendũ aliqd fuit naturæ desyderio: ne si efferuescẽte adhuc uulneri remedia fortiora essent adhibita: dolor magis atq; magis exagitatus incrudesceret. Qui.n. recẽti uulneri curatiões adhibet ualidioris: dolorẽ exasperat magis: q̃ lenit. Sed ecce animus iã tibi præterit. Satis naturæ ĩbecillitati satis opinioni satis officio tributũ est. Iam ratiõe uti nos decet. Priuatus dolor cũ amicorũ dolore tibi est digerendus. Omnes.n. quibus es carissimus: tua causa dolemus: At fuerint uel humanitatis: cuius mirifice ab oĩbus laudaris: uel liberalitatis tuæ qua cæteros hoĩes antecellis: liberare nos tãdem omni doloris aculleo: qd una sane re feceris: si te uiderimus finẽ imposuisse tãtæ doloris acerbitati. Quod si neq; tua neq; nostra etiã causa: ut tibi tuæq; ætati parcas: potes adduci moueãt te saltẽ reliqui tui liberi: quos tuus mæror tenet in lachrymis: moueat luca uxor nobilissima prudẽtissimaq; uirago q̃ lõge magis tantus dolor tuus affligit: q̃ cõmunis iucundissimiq; filii mors cõmouerit. Quã eius ingenium eius moderatio me delectat. Quẽ se maiorũ suorum similẽ quam se ostendit illustrem. Est uxor ista tua patauia: & ex leonibus quidem patauina. Fertur autem leon inter Antenoris proceres clarissimus extitisse. Ex illo aũt auctore leonum familiã patauii emanasse ne grææ quidem negãt historiæ. Quare ut nobis amicis oĩbus: ut liberis tuis ut tãta ꝓbitate uxori tam diuturnã tam grauem tam intollerabilẽ animi molestiam oĩno auferat: & monet tempus & cogit ratio. Id aũt facillime assequaris: si iisdẽ remediis in tuo isto casu: ut aliquãdo instituteris qbus ipe in obitu Olympi mei sum usus Nã ad eas cæteras rationes: quas modo collegi: plurimum tibi proderit: non ad leniendã ægritudinem solum: sed etiã ad lætioris uitæ suauitatẽ si oẽm Valerii filii infantiã si indolem si ingenium si corporis formam si morum probitatem hac decus si doctrinæ & eloquentiæ studium si tot illas tãtasq; uirtutes repetere tecum aio perrexeris. Nec.n. esse debes oblitus: cum tuo ex collo Valerius penderet: cum te oscularetur: cũ hæreret in brachiis: & quo magis garrula lĩgua balbutiebat: eo fiebat ipsa uerboꝝ offensione iucũdior auditu. Reminiscere præterea: q̃ lucebat in eius oculis scintilla uigoris tui: & ut tuoꝝ morum simillitudo tanq̃ per cutis erũpens speculum animi tui magnitudinem ac prudentiam referebat. Recordare faciem illam niue oĩ candidiorẽ roseasq; genas purpuræ q̃ simillimas. Nonne sic ore matris uenustatem formæq; paternæ dignitatẽ re-

Leones

Antenor

Leo

Patauiũ

olympus

92

præſentabat:ut uno in corpore uterq; cognoſci poſſet? Repete eius mã/
ſuetudiné & modeſtiá:qua erat tãta:ut oẽm uinceret ſanctimoniá:Neq;
eni ingenii doctrinæq; & eloquẽtiæ bonitate abutebat:ut in ſupbiá ela/
tus abducta frõte æqualis cæteros cõtẽptui haberet:ſed ſe oĩbus facilem
affabilé amabiléq; pſtabat.Grãdioris uenerabat præſertim eos:q uirtute
& grauitate antecellerẽt.Inferioris uero tanta ſibi cõciliabat beniuolẽtia:
ut ſe illis paré facere uideretur.Et adeo gloriá purgati animi uirtute ante
ibat:ut nullá aduerſus ſe concitaret ĩuidiá:ſed æque diligeret atq; obſer/
uaretur ab æqualibus oĩbus.Et quaſi ĩtelligeret ex æqualiũ moribus ſe
iudicatũ iri:illoꝝ pueroꝝ ſemper conſuetudine utebat:qui oĩ uacarent
ncõtinentia:quos nullius flagitii reos ſentiret: quos ad diſciplinã: quos
ad ꝓbitatem incitatos agnoſcere.Quos tamen oĩs quaſi ſtellaꝝ fulgores
ipſe tanq̃ iubar ſolare quoddá mirabili ſplẽdore obumbrabat atq; obſcu
rabat & quo magis ab illis fugeret honorari:eo ſe honorabilioré præſta
bat:quoq; erat aĩ celſitudine excellẽtior:eo ſe humilitatis uirtute: quam
Christus apud Chriſtum primam eſſe didicerat:magis deiiciebat.Iurgantis auté
inter ſe ſocios quéq; pro more cuiuſq; aggrediebat:aliũ monẽdo:alium
blandiendo:alium rogando:& ita oĩs leni amicoq; ſermone mutua beni
uolẽtia ueluti fœderabat.Quod ſi quem uidiſſet ex ſociis aut uerbo la/
ſciuo uti aut ĩeptiore:illũ uel cõtracta frõte uel triſti uultu aſpiciés argu/
ebat leniter ac ſubmiſſa uoce inquiés eiuſmodi ſermoné nõ eſſe patricii
nec ingenui pueri:& quod ꝓ oris orõnem uolũtas oſtenderet:Et nequa
uanæ cogitatiõis ſagitta feriri poſſet incautus:nullũ otium admittebat.
Ná quãdo ab aliis rebus ſibi otium uidebat oblatũ:diuiná aliquá oratio/
né aĩo uolutabat:q̃ ueluti clipeo uæhemẽtior ictus oĩs repelleret.Quis
eni adeo eſt a natura bene ĩſtitutus:ut tanq̃ ſenſus exps pturbationũ ini/
tiis nõ tãgatur?qbus tamé reſiſtere:& eas nõ pati effundi latius ſummæ
uirtutis é.Meminerat ſane qđ ſcriptũ é:ꝓcliuius eſſe cor hoĩs a puericia
ad malũ.Quare táetſi erat generoſa q̃dam atq; pœne inaudita aĩ magni
tudine ab ira tamé quá nõnulli coté fortitudĩs eẽ dicũt:ita ſe cõpeſcebat:
Architas ut iratus nunq̃ uideret.Repetebat.n.frequẽter aĩo nõ modo illđ Archy
tæ tarẽtini dictũ in uillicũ:Afficeré te ſupplicio:niſi iratus eſſem:ſed etiã
multo melius illud ꝓpheticum:Turbatus ſum:& nõ ſum locutus: atq;
iraſcimini:& nolite peccare.Quid:qđ ornatu corporis ſæculo ac mẽtis
puritate deo ſeruiebat?Diuitiaꝝ affluẽtia non uitioꝝ ſed uirtutum ma
teria illi erat.Quicqd pecuniolæ aut abs te pr̃e prudẽtiſſimo aut ab ĩdul
gẽtiſſima matre accipiebat: id oẽ pauperibus tribuebat:Illudq; p̃ceptum
aſſiduo ſermone celebrabat.Si uis eſſe pfectus:uade:& uẽde oĩa:quæ ha/
bes:& da pauperibus:& ueni:& ſequere me.Et quoniam uerecundia ſe/
nõ metu ad uirtutem munierat:modeſte ſemp aliqd ꝓponebat. libẽter
audiebat:nec unq̃ ſine ĩgenito illo pudore:q ornabat ætaté: ꝓponẽtibus

respōdebat. Recta suscipiebat. quæ praua esse aīaduerteret: acriter confutabat. Operamq́ dabat: ut aduersarium docere magis q̄ uincere uideret: Siquid boni aut fecisset aut dixisset: eius laudē omnē uel in parentes uel ī magistros referebat. Quod si quicq̄: ut fit: aliter euēisset: q̄ uellet suū esse erratū dicebat: magistros aūt aut parētes nulla eē ī culpa. Ita eius fæcūdū igeniū multipliciū uariarūq́ laudū studiis tenebat: ut instar lætæ segetis huberisq́ agri culmis atq́ aristis luxuriātis supra oēs uirtutis gradus mirifico incremento quottidie adolesceret. Quid. n. plura meminerim? Nihil eius īgenio natura docibilius ꝓtulit: nihil acutius: nihil feracius: nihil admirabilius. Et cū nō esset ī discendo minus uelox q̄ in audiendo: quæ didicerat: ita memoriter tenebat: eloquēterq́ ꝓferebat: ut diuīo quodā afflatus numīe qret ab omnibus iudicari. An hæc & alia fere infinita si tecū tactus recēsuris: nō cogitatiōe ipsa lætabere? nō gestes? nō exilies gaudio? Equidē existimo te illū nūc absentē pinde reflexa ceruice īter dormiendū pſepe & quærere & aspicer̄ & cōplecti & alloqui: quasi præsentem. Nū parꝝ tibi ex illius recordatione suauitatis supest: cum uidet adhuc cogitāti tibi oculos tuos deosculari: uultui hærer̄: ceruicē cōplecti ut nullis: teq́ blādiēs rogar̄: ut sollicitudinis tædia abducas: ut curas leues: ut ægritudinē omnē aīo abiicias: ut nihil seruilius nihil lāguidius nihil eneruatius nihil humilius nihil demissius præ te feras: cū q excelsiore loco natus sis: q res illustris tot tātasq́ gesseris: nullū tuū neq́ dictū neq́ factū latere possit. Hæc inquā tibi reminiscēda sunt Iacobe Antoni Marcelle: atq́ uersanda frequēti aīo Quod si factū abs te fuerit: nō poteris nō miro pfundi gaudio: cū ītellexeris & tibi & filio cōsultū esse quā optime: illi qdē: qđ post īnocēter & bene actā sæculi uitā æternā adeptus beatitudinē iā nihil sibi sentiat formidādum: tibi uero: quod certo sperare licet a Valerio tuo paratam ī cælo sedem: ubi tu nō post diuturnum admodum tēpus trāqllam atq́ iucundam uitam unam cum illo p sempiternam gloriā sis acturus. Interea uero quod reliquum est ad idem te adhortabor: ad quod Nicoclen regem Isocrates. Quoniam mortale tibi contigit corpus: animus autem immortalis: enitere: ut animi memoriā relinquas immortalē. Iacobus Antonius Marcellus

Ex Mediolano anno a natali christiano millesimo quadringentesimo sexagesimo primo. viii. kalendas Ianuarias.

Ad illustrem & summum uirum & clæmentissimum patrem dominum Alphonsum Sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalem.

Frācisci philelphi præfatio ī Aristotelis rhætoricā ad Alexandrū regē.

C Vm superiore āno Bononiæ docerē clarissime pater qđ ea ī urbe nemini maioribus aut honoribus aut præmiis unq̄ contigit: cœpere nō nulli & nobiles & magni uiri dare operam græcis litteris: qppe qui iam aīaduertissent: si secus facerēt: ne pro dignitate ad latinū eloqum eniterent. Quare cū Bononia

93

Alexāder rex

Aristotelis præcepta illa iis græcæ legerē: quæ đ ciuilibus causis ad Alexā drū regē: cū ꝑ auctoris more doctissime: tū ut semp disertissime scripta sunt summis a nobis pcibus cōtēderūt: id efficerē: ut ea latīe loquerētur: Censebāt.n.prudētes uiri: qđ lōge plus & utilitatis & ornamenti ex iis la tinis a me factis: quoniā & illi latīe loq: q̄ græcæ mallēt: q̄ si græca essent: as sequerenť. Nō.n.eo græcas litteras tantope oēs discere studemus: quo iis apud atheniēses bizātiasue utamur: ut illaꝝ subsidio atq; ductu latinā li teraturā atq; eloquētiā melius teneamus & lautius. Præterea nescio quo pacto q mīus & diu & multū græcos codices ptractarīt: & sese illis totos dediderint: nusq̄ ícredibilē illū ac ꝓpe diuinū lactei græcoꝝ elōqi leporē atq; dulcedinem neq; apud oratores neq; apud poetas neq; apud philoso phos pcipiūt: quo fit: ut nostri fere oēs q auris delinire cōcupierit: malīt initio græca latine q̄ eadē græcæ lectitare. Ignorantes hi qdē & utilius ad modū fore uolētibus græca discer: ut græcæ uoces græciq; cōcētus illoꝝ auribus die noctuq; obstrepāt: & quēadmodū grauitate latīos græcis ita nobis suauitate illos & quadā quasi dictiōis ambrosia ac nectare mirum īmodū ātecellere. Id igiť ita familiaribus a me illis efflagitātibus obstina tissime refragari cœpi: tū qa uidebā rem a nobis peti cū sua natura diffici lē. Est.n.ī arte uerbū sæpius e uerbo exprimendū quod ne absurde fiat: la boris nōnunq̄ maximi: iterdū aūt ꝓpter sermonis uel dissimilitudinem uel āgustias uoti ē: tū quia nō eo me pollere īgiēo usuue intelligerem: qui maiestatē Aristotelicæ dictiōis latinæ īterpretatiōis filo exprimerē. Pro īde nolebā aut īeptus apud aliquos aut temerarius iudicari. Sic igiť pro uirili pte refragantibus nobis clarus uir mihiq; amicissime & tui nomi nis eximius pdicator Alberthus is qui p id tēporis Bonōiæ quæstorē ꝑ sūmo pōtifice gerebat: idē cœpit: quod illi ātea cōsuessent: studiosissime a nobis cōtēdere. Qui tametsi ꝑ suo iure oīa apud me potest: eo tamē fa cilius psuasit: quod unā hāc rē fore diceret: quā præcipue gratificari man suetudini tuæ quirem. Aiebat enim te unū esse q pro regia ista & īnata ti bi animi magnificētia generositateq; & in audito quodā splēdore magni tudieq; īgēii cū reliquas oīs illustris disciplīas īsignisq; uirtutes maximi pēderes: tū asce elegātioris artes ī primis. Id mihi uir ille & amicus & gra uis psuasit haud difficulter utpote quē uera loqi nō minus nosse: q̄ uelle: iāpridē aīaduertissem. Quodquidē cū aliis multis rebus de illo expertus sum: tum ī iis laudibus quas de tua felici & augusta illa bononiēsi legatio ne dies noctesq; pdicabat: Eas eīm ita ponebat āte oculos: ut nihil postea bonōiēsiū reipublicæ acciderit: qđ nō multo ante īpēdere: uel lapides ipsi ꝓuiderint. Et ꝑfecto si tua sequi uestigia quibus ea res erat ī māu: uoluis sent: neq; ipsi excidissent: neque tanta tamq; præclara urbs in tantas cala mitates ærumnasque decidisset. Sed de his alias. Cum hanc igitur tradu ctionem non ingratam tibi futuram intelligerem: ut amicissimo homi

ni morem gererem: idest: ut meipsum tuo nomini cum Alberto meo dedicarem: oblitus sum nostri. Omnia uicit amor. Rem difficilimã & meis imparem uiribus sum aggressus. Audentes fortuna iuuat. Potuit homericus ille Aiax hectoria: quem neq; Vlyxes neq; Nestor in prælium ꝓuocãtem excepisset: sola audacia & aggredi: & singulari certamine spare. Potuit & Troias idẽ ab icensis iam nauibus fusis achiuis oĩbus arcere: potuerimus fortassis etiã nos etsi minus orationis Aristotelicæ nitorẽ: at ipsa certe sensa latinis uerbis explicare. Verumne id unũ omiserim: Nos a Fabio Quintilião nõnullis i dictiõibus iterpretatiõe discrepasse. Idque nõ iconsulto factitatum ut quod ille demegoricum uerbum e uerbo exprimens concionalem genus: & procatalepsin præsumptiõem dixerit: nos usitatiore uocabulo deliberatiuum: & præoccupationem non absurde: ut arbitror: exprimere maluimus. Sic & alia plæraq; inueniri contigerit Nã quis ꝑdoctus ille qdẽ & acutus uir fuit: ueluti certe ẽ uoluit tamẽ i nõnullis uerbis & rebus magis se sui q̃ Cicerõis similẽ dici. Nos autẽ & M. Tulli & Horatii flacci & Eusebii Hieronymi q latissimi simul & eloquẽtissimi extiterũt: testimonio & auctoritate freti: i id maxime studemus: ut q̃ a græcis trãsferimus: nihil aliud quo ad eius rei fieri possit: q̃ latinitatẽ sapiat. Proĩde & hoc ꝑsentis opis ad numeꝝ caractera ac figurã ꝑ uiri li parte traduximus. Suscipies igit̃ ꝑsens hoc qcqd est: munusculi: magnifice pater: qđ siquidẽ auctorẽ ipm tecũ reputes Aristotelẽ: non te minus e regia ꝓsapia genito magnanimo pricipe: quam Alexandro macedonũ rege dignum existimes. Si nostrã uero ĩ te obseruãtiam si nostrã ĩ Albertum & in ꝑclarã omnem Albertorũ familiã dilectiõem amoremq; cõsyderes: & eximium certe id ĩ primisq; deuotũ. Cæterũ si hisce te rebus đle lectari intellexero: efficies: ut propediẽ huic quasi ꝑludio maiora fortasse quædã ualẽtioraq; certamina subnectã. Interea uero hũc Aristotelẽ lectitabis Intueberisq; magna ex parte: quæ a maioribus nostris de bene dicẽdi sciẽtia & tradita uobis ac relicta sunt: ab Aristotelico fonte ꝑcepta illa quæq; emanauisse. Qua quidẽ ex re eo magis eorum impudẽtia mirãda est q cum se Aristotelicos dici uolunt: & loquẽdo & scribendo absurdissimi simul & infantissimi plane reperiuntur.

Aiax Vlyxes Nestor Troes Achiui Fabius quintilianus demegoricum procatalepsin Cicero M. Tullius Horatius flaccus Eusebius Hieronymus Aristoteles Alexãder rex Albertus Alberti

Aristotelicus fons

PRAEFATIO.

Aristoteles Alexandro regi salutem dicit.

Cum tuis litteris factus certior nonnullos sæpe ad nos misisse: qui ut ciuiliũ causarũ præcepta ad te perscriberẽ a me peterent. Ego uero haud negligentia quidem ulla in hoc usq; tempus rem distuli. Sed ut quærerẽ ita diligenter de iis ad te scribere: ut alius certe nemo qui iisce in rebus elaborasset diligẽtius unquã scripserit. Hæc igitur recte mihi fuerat sententia. Nam quẽadmodũ uestiũ decore atq; magnificentia cæteris hoibus ꝑstare ma

xime studes. Ita ut etiã dicẽdi iuentionem ac uim eã accipias nitendũ est: quæ pulcherrima sit: apprimeq; præclarissima. Lõge eni pulchrius est: ac regale magis aïo esse bene cõstituto: quam habitũ corporis uestibus ornatum pulchris ĩtueri. Absurdum enim est: eũ qui rerum gestaꝝ gloria cæteris antecellat: uideri humillimus quibuspiã in dicẽdo cedere: præsertim cũ non sis nescius eos qui ĩ populari prĩcipatu uersent: res omnis ad populũ: q uero sub unius imperii ductu constituti sint: ad rationẽ orationemq; referre. Quemadmodũ liberas ciuitatis cõmunis lex: quæ ad honestissimũ aliquem finem ducat: dirigere cõsueuerit: eodẽ etiã modo & oratio tua queat eos: quos imperio tenes ad id agere: quod cõducibile sit & utile. Et.n. lex ut ita dixerim: oratio quædã ẽ quæ cõmuni ciuitatis cõsensu definita iubet: quo pacto unumquoq; agendũ sit: Accidit ad rem: quod neq; tibi obscurũ existimo: solere nos laudibus eos ꝓinde atq; honestos & fortis ꝓsequi: q̃ & ratiõe utunt: & oïa ea duce ageř ꝑgunt: Qui uero absq; ratiõe & oratiõe quicq̃ faciũt: tanq̃ atroces ĩmanesq; odimus: Qua quidẽ re factũ est: ut & malos eoꝝ uitium ostendẽtes: male affeceri mus: & bonos eoꝝ uirtutẽ declarãtes: quasi beatos admirandos imitandosq; uoluerimus. Sic quæ & comodo futuras calamitates euitaremus: bonisq; ĩstãtibus frueremur: adinuenimus: Proinde & ĩminentes difficultatis effugimus: & absentes utilitates cõparauimus: Nã ueluti uita: quæ nulli mærori subiacet: eligenda: ita prudẽs est oratio deligẽda. Neq; id te prætereat: oportebit: quod hominũ plurimis aliis quidẽ lex ipsa: aliis uero tua tum uita tũ oratio exemplis dat: Vt cunctis igit tũ græcis tũ barbaris antecellas: omni tibi studio ãnitendũ est: quo hi qui uersantur ĩ his exemplis. Ita horum imitatiõem per uirtutis elementa pulchre effingãt ut haud sibi deteriora consulant: sed eius se particeps fieri & cupiant: & exoptent. Rerum est præterea humanarum augustissimum cõsulatiõe uti. Quare ne in superuacaneis uulgaribusq; rebus studium tibi terẽdũ est: sed pro uirili potius parte elaborandum: ut ipsam belle consultãdi artem & perdiscas & teneas. Quis.n. sane mentis dubitarit: siquis inconsulto quid egerit: amentiæ quidem: sin aũt ratione duce: sapietiæ signũ esse Intueri etiam licet eos. omnis: qui optima ĩter græcos repu. utuntur. oratione prius q̃ rebus conuenire: Itemq; apud eos qui inter barbaros dignitate præstant: oratiõem rebus anteire: quippe qui prope norit eam: quæ ratione orationeq; perspectio utilitatis cognitioq; fit: esse quãdam salutis arcem Et eiusmodi certe Arcem: quæ nõ manufacta: uerum & inexpugnabilis quidem sit: in primisq; secura opinãda. Sed uereor hac de re pluribus ad te scribere: ne fortassis ostẽtare meipsum uidear: hisce præsertim in rebus: quæ probatione non indigent: sed plane patent: & in promptu sunt omnibus. Quam ob rem hæc omnia missa faciens: illa dixerim solum: de quibus in omnem uitam dicẽdũ est. Hoc unum esse: quo cæt/

Lex quid

Græci
Barbari

eris animalibus præstamus:præclarum quoddam ab immortali deo ad epti uideamur. Ná siquidé & cupiditate & ira & aliis huiuscemodi affe ctiõibus utuntur:etiá reliqua quæq; animalia:oratiõe autem homo dú taxat:absurdú ,pfecto maxime omniú cædat:si qua una re bæstiis átecel limus:eam beneuiuédi ducem præ negligentia reliquerimus Proinde te iampridem tua spõte icitatú etiam atq; etiá hortor:ut dicédi philosophi am omni studio complectare. Nam ueluti corpus bonam ualetudinem ita & aímus disciplía eruditiõeq; seruat. Huius eím ductu haud quamq̃ tibi in rebus gerrédis aberrare cõtigerit:quípotius oía.ut ita dicá:quæ ti bi iam parta sunt bona pláe tuebeř. Quod si præterea oculis uidere iucũ dú est:animi luminibus cernere penitusq; pspicere admirabile certe plu rimú. Rursus auté quemadmodú impator sui est seruator exercitus: ita etiá eloquétia quæ sapiétiæ coniuncta sit humanæ est uitæ gubernatrix. Sed hæc oía atq; his similia operæ prætiú puto:ut missa hoc tépore facia mus. Mõuisti auté tuis litteris: ne quis omnino mortaliú húc librú acci piat:quippe q nõ sis nescius:sicuti parétes:quos ex se genuerit magisq̃ hi quibus suppositi sunt partus amare solent:eodemq; modo ii q præclaꝝ aliquid ex se íuenerint:maiore ad id studio afficiunť:quá qbus eo uti cõ tigerit: Nõ secus enim ,p íuétis atq; ,p liberis emori periclitenť. Enimue ro ii quos parios uocát sophistæ: quoniá nihil ipsi ,p íerti quadam negli gentia pariunt:ne diligunt quidem:sed acceptis pceuniis ab se dimittunt Hác igiť ob rem te uæhemeter moneo:& exhortor:ita hæc dicendi præ cepta serues atq; tueare:ut cum & ipsa adolescunt nullius opibus uiolen tur:sed honeste tecum decoreq; una uiuát: & cú í adultam ætatem euase rint:ímortalé gloriá nácíscátur. Assumpsimus aút sicuti nobis Nicanor exposuit: siquid hisce de rebus apud cæteros artis scriptores expolitum elimatúq; íuenimus:Impendes aút operam ét hisce duobus libris:quoꝝ alter meus é eas cõtinés artes :quas ad Theodecté scripserá. Alter autem est Coracis. Reliqua uero oía quæ siue ad ciuilia præcepta:siue ad iudicia lia ptinent:separati hoc í libro scripta sunt. Quapropter ex hisce ad te co metæriis ad ea cõsequéda abunde tibi adiuméta suppetent Vale.

Philosophia dicé di

sophistæ paru

Nicanor

Theodectes

Corax

TRACTATVS

T Ria sunt genera ciuilium causaꝝ. Deliberatiuum Demon stratiuum Iudiciale:horum autem species sunt septem. Sua sio dissuasio laus uituperatio accusatio defensio & questio: aut ipsa secundum sese:aud ad aliud. Species igitur in qui bus omnis uersatur oratio:hæ sunt numero Iis autem uti mur & in cõsultatiõe ciuili:& apud iudices:& circa alicuius certæ perso næ dictiõem:de quibus qd est omnibus:ita poterimus apte dicere: si sin gillati uniuscuiusq; speciei uim & usum & exercitationé numero cõpre héderimus: & primum qdem de suasionibus est dissuasionibus dicédú

Genera tria

Species septem

95

Ipsarum.n.usus in demõstratiuo deliberatiuoq; genere locum ĩ primis habẽt. Vt igit̃ summatim dixerim. Suasio ẽ ad aliquid eligẽdũ au dicendum agendumue exortatio: Dissuasio uero nequid eligat̃: aut dicat̃ agaturue dhortatio. His aũt ita definitis suasor ostẽdat: oportet: hæc ad quæ exhortat̃: & iusta & legitima & utilia & honesta & iucũda & facilia factu esse. Quod si minus id poterit: demõstrãdũ erit: cum ad laboriosa & grauia quædã exhortat̃ hæc factu & possibilia esse: & q̃ necessaria Dissuasor aũt ex cõtrariis dehortet̃: oportet: ut neq; iustum neq; legitimũ neq; utile neq; honestũ neq; iucũdum neq; factu possibile hoc sit: uel saltem & laboriosissimũ id esse: & minime necessariũ. Omnes aũt actiones hax̨ utriusq; sunt causax̨ particeps. Quare dubitandũ nõ est: quin oratio harũ alteram cõtineat: Quæ igit̃ suadẽtes dissuadentesq; desyderare cõueniat: hæc sunt. Definire aũt iam aggrediar unũquoq; horũ: qd sit. Demonstrabiturq; unde ea nobis ĩ dicẽdo suppeditemus. Iustũ igit̃ ẽ omniũ aut plurimorũ nõ scripta cõsuetudo: honestia turpiaq; determinãs. Id uero est honorare parentes: amicis benefacere: & beneficiis gratiã referre. Hæc.n. & his similia nõ iubẽt scripte leges hominibus faciũda: sed cõsuetudine nõ scripta & cõmuni quadã lege legitimũ fit Iusta igit̃ hæc sunt. Lex aũt est cõmunis ciuitatis cõsensus: q scriptis p̄ceperit: quomodo unũ quodq; agẽdũ sit. Vtile nõ est præsentiũ bonorũ cõseruatio: aut absentiũ comparatio: aut malox̨ ĩstantiam propulsatio: aut futurox̨ incõmodorum inhibitio. Hoc autem diuidas oportet: priuatis qdem hominibus ĩ corpus & animũ & res extrarias. Corpori.n.ẽ utile robur: formæ dignitas bona ualetudo: Aĩmo uero fortitudo sapiẽtia iusticia. Extraria uero sunt amici pecuniæ possessiones his aũt cõtraria inutilia sunt. Ciuitati autẽ utilia talia quædã sunt: concordia uires ad bellum pecuniæ & prouẽtuũ copiæ sociorũ uirtus atq; multitudo: ac summatim reliqua his similia utilia eẽ ducimus. Quæ uero his cõtraria: sunt ĩutila. Honesta uero sunt: ex qbus splẽdor aliqs atq; illustris honos ĩ eos: qui aliquid gesserint: emanaturus sit. Iucũda aũt quæ afficiũt gaudio. Facilia uero sunt: quæ breui tẽpore & minimo labore impensaq; absoluuntur. Possibilia aũt quæcunq; fieri natura possunt. Necessaria uero quæ ut fiant: arbitri nostri non est: sed tanquam ex diuĩa quadam aut humana necessitate omnino fiunt. Iusta igitur & legitima & utilia & honesta & iucunda & facilia & possibilia & necessaria hæc sunt. De his autem dicere abũde poterimus & ex antedictis & his similibus: & ĩpis cõtrariis: & ab his quæ iudicata sunt: aut a diis immortalibus: aut a claris hominibꝫ: aut a iudicibus: aut ab aduersariis nostris. Cuiusmodi igitur iustum esset: declarauimus. Simile autem iusto est huiusmodi. Nam quemadmodum iustum existimamus obtemperare parentibus: idẽtidem cõuenit filios parentum res gestas imitari: & ueluti beneficiis benefacere iustum est: ita & iis a quibus mali nihil suscepi

[Marginal notes: Suasio quid — Dissuasio quid — Iustũ qd — Lex quid — Vtile qd — Bona triplitia in priuatis hoĩbus — Bona ciuitatis — Honesta quæ sint — Iucũda q̃ — Facilia q̃ — Possibilia quæ — Necessaria — Iusti simile quid]

mus:iusto simile est nõ nocere. Hoc igitur modo simile iusto capiẽdum
est. Ex contrariis autem opus est exemplũ ipm̃ pspicuũ faciamus. Nam
ueluti iustum est ĩ eos animaduertere: qui aliquid perperã patrauerint:
ita iis qui nos beneficio fouerint: referr̃ gratiam decet. Id autem iustum:
quod ab aliquibus claris uiris iudicatum fuerit: sic erit accipiendum. Ve-
rum neq̃ nos soli odio hostes insequimur: maloq̃ afficimus: sed & Athe
nienses: & Lacedæmonii iustum esse iudicãt inimicos mulctare. Iustum
igitur hoc modo crebra exercitatione accipies. Legitimum uero quale
etiam ipm̃ sit: ãtea nobis definitũ est. Oportet aũt ubi usui sit: ut is qui
sententiã dicit: legem etiam assumat: deinde simile legi scriptæ esset uero
huiusmodi. Nam sicuti legumlator maximis animaduersionibus fures
plectẽdos uoluit: ita & seductores maximopere sunt mulctãdi. Et enim
hi furantur eius quem deceperint hominis mẽtẽ. Et ueluti legũlator he
redes eos statuit: qui genere proximi iis essent: qui sine filiis ĩterissent: eo
dem modo & huius pecuniarũ rerumq̃ liberti me nũc dominũ fieri de-
cet Nam cum iis qui ipsum liberarit: hac luce orbatis ꝓximis ipe sum co
gnatiõe: iustus certe sum: qui illius res omnis dominio teneã. Legitimo
ergo simile assumitur: hoc modo Cõtrariũ uero sic. Siquidẽ lex ꝓhibet
publica priuatim distribuere: pspicuũ est eos qui illa distribuunt: iniuria
omnis afficere a legumlatore iudicatos. Nam si eos leges ornari iubent: q
honestæ rebus cõmunibus iusteq̃ præfuissent: nequaquam obscu℞ est:
quin & publicarum rerum dissipatores multa dignos existimãt. Ex con-
trariis igitur ita legitimũ cla℞ sit. Ex iudicatis aũt hoc modo neq̃ ipse so
lum præsentem legem ha℞ cã re℞ a legũlatore positã dico: sed etiã antea
ipsi iudices auctore Lysitida: æque atq̃ nũc a me dicitur sententiã de hac
re ꝓtulere. Legitimũ igit̃ hoc modo tractãtes multipliciter demonstra-
bimus. Vtile autẽ quale sit: antea definiuimus. Assumendũ est aũt ĩ dicen
do etiã siquid ex utili ĩciderit: eodemq̃ modo tractãdũ: quẽadmodũ ĩ iu
sto legitimoq̃ tradidimus. Et sic crebris in locis ostendẽdum. Esset autẽ
utilis simile huiusmodi. Sicuti namq̃ in bello conducit eos: qui plurima
ualent animi magnitudine: primos in acie ordinare: eodem modo in re-
bus publicis permagnæ utilitati est: prudentissimos multitudini iustissi
mosq̃ præesse. Et quẽadmodũ hominibus ĩ bona ualitudine cauere ne ĩ
aduersam ĩcidãt utile est. Ita etiã pacatis urbibus cõcordiaq̃ utẽtibus cõ-
ducibile est: sese ab omni seditioni custodiant. Similia ergo utili hoc mo
do crebro tractãda sunt. Ex cõtrariis aũt utile sic perspicuum fit. Nã si cõ
ducit eos ciuis: q & æq & boni sunt: honoribus ꝓseq: ita punire ĩprobos
utilitatis plurimum affert. Et siquidem inutile ẽ: nos solos aduersus the
banos bellũ gerere: utile erit: ut lacedæmonios socios nobis assiscamus.
Itaq̃ aduersum illos belligeremus. Ex cõtrariis igitur sic utile clarum effi
cies. Vtile uero a claris uiris iudicatũ hoc pacto assummes. Nam & lace-

Atheniẽ-
ses
Lacedæ
monii
Simile
legi

Legi con-
trarium

Ex iudi-
catis
Lysitida

Vtilis
simile

Vtili con
trarium
Thebani
Lacedæ-
monii
utile a cla
ris uiris

dæmonii ubi atheniēses bello superassent: usui sibi fore existimarunt: ne eorum urbē in prædā uerterēt. Et Atheniēses rursus cum possent spartē funditus euertere cōducere sibi arbitrati sunt: si lacedæmonii supessent: Et iustū qdē & legittimū & utile sic tibi tractādū ē. honestū uero & facile. & iucūdum: & possibile & necessarium quo mō & hæc supiora te tractare cōueniet: & de iis qdē & hisce dicere cōmode poterimus.

Vrsus aūt definiemus quātū & quale & qd tū in curia: tū i cōciōe cōsultabimus. Nā si hoȝ singula plane tēuerimus: res ipæ ꝑ unaquaqꝫ nobis cōsultatione uerba suppeditabūt: cōis aūt spēs quas diu ante nouerimus: facile in unā quāqꝫ cām inducere poterimus. Quaꝓpter ea sunt nobis diuidēda: de qbus uulgo cōsultāt oēs Vt summatim ergo d xerimus: eæ de qbus orationē hēmus: ꝓpositiones septē sunt numero. Necesse eīm ē: nos & cōsultare & orare: tū in senatu: tū apud populum aut de sacrificiis aut de legibus aut de apparatu ciuili: aut de societatibus ac fœderibus aduersus alias urbes: aut de bellis aut de pace: aut de pecuniaȝ ꝓuētibus. Hæ igit̄ ꝓpositiōes sunt: de qbus oīs est nobis & cōsultatio & oratio. Haȝ aūt unāquāqꝫ diuidamus: consideremusqꝫ qbus modis oratione i his utendum fuerit. De sacrificiis aūt abunde dicere necesse ē. Aut. n. dicimus p̄seuti i statu ea seruāda eē: aut ut magnificētius: aut ut i his humilibus quodāmō agēdū sit. Cū igit̄ dixerimus i p̄senti statu ea seruāda esse: cās iuenimus: ex iusto qdē dicētes. Iniustū apud oīs esse: præter consuettudīes primas qcq̄ agere. Quodqꝫ oīa uaticinia hoībus iubent patrio more sacrificia eē faciūda. Et quod eoȝ qui urbes primo cōdiderūt & tēpla diis īmortalibus erexere: diuini cultus maxime sunt diuqꝫ obseruādi. Ex utili autē dicemus: quod ad rei pecūiariæ ipēsam aut priuatim aut publicæ cōducet ubi ꝑ patrio more sacrificiis sit idutū. Et quo ad ciuiū audētiā ea res cōfert nō mediocriter quippe qd̄ grauioris armaturæ peditibus equitibusqꝫ ac uelitibus ludos celebrātibus: ciues ea ambitiōe delectati audētiores fiēt. Ab honesto aūt dicemus: si hoc modo celebritates pulchras spectari cōtigerit. A iucunditate uero: si & uarietas quædā circa deoȝ sacrificia ad aspectādū accesserit. A possibili autē si i eiuscemodi ludis nihil fiat: neqꝫ parū neqꝫ nimis. Cū igit̄ i rebus diu cōstitutis consultatio nobis habet̄: cū hæc tractamus: operæ prætiū ē de antedictis aut de hoȝ similibus consideremus & ea ꝑ rei natura edoceamus. Cū uero cōsultemus ut ad splēdidiorē quēdā apparatū sacrificia traducāt̄: eæ sunt causæ nobis afferēdæ: quibus merito cōsuetudīes patrias mouere uideamur: dictitātes addere p̄sentibus qcq̄ id haud eē soluer̄: sed auger̄ potius res antea cōstitutas ac firmatas. Deīde quod & cōsentaneū sit: deos īmortalis beniuolentiores i eos esse: a qbus magis uenerent̄. Itē quod neqꝫ maiores ipi eūdem semp modū i sacrificiis obseruabant: sed ꝑ tēpore proqꝫ secūdis rebus: & priuati & publicæ deoȝ cultū legibus sanciebāt. Postea

Marginal notes: Quæ sint consultanda — De sacrificiis — Ex utili — Ex honesto — A possibili — De apparatu splēdididior̄

uero qđ & ueluti in cæteris rebus oĩbus conſueuimus:ita & reſpub.atꝗ
priuatas domos adminiſtramus.Dicas.n.opus eſt:ſi qua ex his ita cõſti/
tutis utilitas ciuitati aut ſplẽdor aut uoluptas futura eſt: quæ qdẽ oĩa ita
tractabis:ueluti ĩ ſuꝑioribus dictũ eſt.Cũ ad humilius exhortemur:pri/ ab humi
mũ quidẽ tꝑibus eſt accõmodanda oro:dicendũꝗ quibus in rebus dete/ liore ap
rius nũc habeãt:q̃ antea habuiſſent.Deĩde uero quod ne cõſentaneũ qui paratu
dẽ ſit deos ſacrificantiũ ſumptibus ſed pietate potius gaudere.Itẽ qđ eos
q ſupra uires quicq̃ faciũt:& dii & hoĩes q̃ſtultiſſimos iudicãt.Demũ ue
ro ꝙ nec in hominũ arbitrus publici ſumptus modo:ueꝝ & in ſecundis
aduerſiſꝗ rebus exiſtũt.Has igiť cauſas & haꝝ ſimiles in ſacrificioꝝ pro
poſitiõibus habebamus.Vt aũt & quæ ad optimũ ſacrificiũ ꝑtinent:ſcia
mus & exponere & ſancire:hoc etiã definiã.Eſt.n.id unũ oĩum quidem
optimũ ſacrificium:quod aduerſus deos pie ac diuĩæ : ad ſumptus uero
moderate ad bellũ aũt utiliter:ad ſpectacula uero ſplẽdide habuerit.Ad/
uerſus aũt deos habebit pie:ſi patriæ cõſuetudines inſtitutaꝗ nõ ſoluan
tur.Moderate uero ad ſumptus:ſi nõ quæcũꝗ ad põpam miſſa fuerint:
cõſumanť.Ad bellũ aũt utiliter:ſi eqtes & milites una compoſite ludos
agant.Ad ſpectacula uero ſplẽdide ſi & auro & his huiuſmodi rebus : q̃
haud cõſumũtur:magnifice quis utiť.Quæ igitur aduerſus deos ſeruã/
da ſunt:perpulchre ex his cõſtituemus. Ex iis uero quæ ãtea dixerimus
plane ſcire poterimus:quibus modis oratio de unoquoꝗ ſacrificãdi ge/
nere haberi poſſit.De legibus aũt deꝗ cõſtitutiõe ciuili rurſus eodẽ mõ Alegibus
tractemus.Etenĩ leges ſunt ut ſummatim dixerim ciuitati publici con/ & ciuili
ſenſus:q ſcriptis terminãt:atꝗ imperãt qui unũquodꝗ agẽdum ſit. Eæ cõſtituti/
uero leges colẽdæ ſũt qbus magiſtratus parui qdẽ ac multi ex ſortitione one
id qđ ſeditiõe uacat.Maximi aũt ex totius multitudĩs ſuffragiis ĩ popu/ Lex quid
laribus prĩcipatibus deſignẽtur.Ita.n.& ipſe populus quoniã ĩ ipõ ſit eos
donare honoribus:quos uoluerit:haud quaq̃ accipiẽtibus inuidebit: &
clariores magis:magiſꝗ ꝓbitati ſtudebũt utpote:q ĩtelligãt uſui ſibi fu/
turũ apud ciuis ſe ꝓbari.Quæ igiť circa comitia ĩ populari dominatu ſã
ciri oporteat:hæc ſunt.Quæ uero ad reliquã adminiſtrationẽ ꝑtinẽt:ſin
gillatĩ exponere operoſum admodũ fuerit.Veꝝ ut breuiter dixerĩ:id ob
ſeruari oportet:ut multitudini leges ĩpedimẽto ſint:ne locupletũ rei in/
ſidiẽť.Diuites aũt ĩducãt:ut ultro ad publica miniſteria munificẽtiſſimi
ſint:hoc aũt aſſeq poterũt:ſi locupletes ꝑ ea:quã in publicũ munificentiã
exhibẽt ſtatutis qbuſdã honoribus ab ipſis legibus donenť:Siꝗ &agrico
las pauꝑibus:& nauiũ gubernatores uectoribus anteponãt.Sic.n.& locu
pletes nõ inuiti reipu.ĩſeruiẽt:& plæbes nõ calũniæ:ſed miniſteriis ſtude
bunt.Opus eſt p̃terea ea incõditis legibus ſeueritatẽ ineſſe:qua neꝗ agꝝ
ad egeſtatẽ redigere: neꝗ morientiũ ſubſtantias publicare fas ſit:& ma/
gnos iis cruciatus inſcribere : q hæc obſeruare neglexerint: decet autem

97

aliquem his honestũ sepulturæ locũ ante urbẽ publicæ dari: qui pro pa-
tria belládo perissẽt: & eorꝝ filios ad pubertatẽ usqꝫ publicis a limẽtis enu-
triri: huiuscemodi igiť leges ĩ populari prĩcipatu ferendæ sunt. In oligar-
chiis uero: quæ paucorꝝ dominatu administranť: magistratus æque sunt
in oẽs illius ordinis uiros distribuẽdi legibus. Horꝝ autẽ plurimi qdẽ ex
sortitiõe: maximi uero magistratus occulto suffragio: & iureiurando &
magna cũ diligẽtia atqꝫ studio decernẽdi sunt: ĩ eos aũt q ulla in ciues uti
cõtumelia perrexerit: maximæ sunt pœne cõstituẽdæ. Plebes nãqꝫ nõ ita
ægre patitur: qđ magistratibus caret: q grauiter & moleste fert: qđ affi-
citur cõtumelia. Ciuiũ autẽ cõtrouersias perbreui dissoluere neqꝫ in tpˢ
trahere cõuenit. Neqꝫ uulgus in urbẽ ex agro est cõgregandũ. Nã ex hu-
iusmodi cõueniẽtibus plebes turbanť: paucorũqꝫ prĩcipatus rescidũt. Vt
paucis igiť dixerĩ: debẽt in popularibus principatibus leges cohibere ple-
bẽ: ne locupletiorꝝ bonis inhiẽt insidiẽturqꝫ. In paucorũ uero principati-
bus auertere illos: q rẽpu. gerũt: & ab ĩbecillorꝝ contumeliis: & a calũniis
ĩsimulatiõibusqꝫ ĩ ciues: Quæ igiť & in legibus & in oĩ cõstitutiõe ciuili
desiderãda obseruãdaqꝫ sunt: ex his cognosces: Is aũt orator q quicq̃ lege
suadere uoluerit: hãc ostẽdat: oportet: æqualẽ eẽ ciuibus & reliqs legibus
cõsentaneã ciuitatiqꝫ cõducibilẽ ad quietẽ & cõcordiam maxime: uel ad
ciuium ꝓbitatẽ: aut ad publica tributa: aut ad ipsius reipub. gloriã aut ad
Cõtrariũ urbis potẽtiã: aut ad aliud huiusmodi aliqd usui cedere. Aduersarius ue-
ro primũ cõsiderabit an minus lex illa cõis sit oĩbus. Deinde an reliquis
legibus nõ consentiat: sed aduerseť potius quodãmõ: ꝑterea an ad horũ
quæ ante dicta sunt cõductura sit nihil: sed cõtra docitura potius. De le-
gibus igiť deqꝫ cõstitutiõe ciuili: ex his & cõtendẽdo & orãdo nobis faci-
De socie- tatibus & fœderibꝰ lius aditus fiet. De sociis aũt deqꝫ aduersus alias urbes fœderibus dicere
incipiemus. Fœdera igiť atqꝫ eorꝝ ordines necesse ẽ publicis cõuẽtiõibus
fiãt: Socii uero ꝓ ea tẽporꝝ sunt cõditiõe faciũdi: cũ aliqui suis uiribus in-
firmi sunt: aut bellũ aliquod uideať impẽdere. Aut eo est cũ aliquibus in-
eunda societas: qđ bello quosdã a se defecturos putẽt: Hæ igiť sunt cau-
sæ: hiisqꝫ cõsimiles: qbus pluris nobis assiscimus socios. Necesse ẽ autẽ cũ
ineundã societatẽ ꝑsuadere uolueris: eam maxime tẽpestiuã ostẽdas de-
clarescqꝫ eos socios apprime iusticiã colere: & bene antea rẽpu. affecisse: es-
seqꝫ potẽtissimo: & ĩ ꝓximo residere. Quod si minus hæc oĩa potueris:
Cõtrariũ quæ suberũt orõne cõplectere. Cũ autem societatẽ dissuaseris: primum
ostẽdas oportet: haud nũc eam facere opus esse: deinde quod neqꝫ ii iusti
sunt: postea uero quod & male nos prius affecerint. Sin id minus poterĩ-
mus: dicemus eos a nobis porro habitare: neqꝫ facultatẽ iis esse quo no-
bis opportune adsint auxilio: Ex his igiť hisqꝫ similibus circa faciundas:
aut nõ faciũdas societates & dissuadendi suadendiqꝫ usum facile cogno-
scemus. Rursus aũt & pacis & belli faciũdi maxima nobis argumẽta ca-

piantur. Causæ itaq; belládi aduersus aliquos sunt huiusmodi. Par aũt é: de his tépestiue nũc ultioné capiamus: q nos antea iniuria lacessiuerũt aut nunc iniuria ꝓuocati ꝑ nobisipsis: aut ꝑ cognatis aut ꝓ iis q benefici erga nos fuerit aut quo auxilio simus iniuste affectis sociis: aut publica ꝓ utilitate: aut ad gloriá aut ad opes: aut ad uires: aut ad aliud qppiá huiusmõi bellũ suscipiamus. Cũ igit̃ ad bellũ auditores uoluerimus exhortari: debemus ex his causis q̃plurimas dicendo complecti: ac demũ demõstrare eoꝝ plurima: qbus bellátes superiores fiant ipsis auditoribus adesse. Superiores & eñi omnes fiunt: aut deoꝝ beniuolétia: quá bonam fortunam appellauerimus: aut corporum multitudine atq; robore: aut pecuniarũ affluentia atq; imperatoris prudentia aut uirtute sociorum aut oportunitate locorum. Ex his igitur & similibus quæ maxime rei cõgruát: bellũ summi oportere exhortabimur aduersarioꝝ partes deprimédo: nfas aũt augédo atq; amplificádo. Quod si futuꝝ bellum impedire studuerimus: primũ eæ causæ inueniédæ sunt: quibus demõstretur aut oío nullá aut ꝑuas humilesq; molestias afferri: qbus ad bellũ rapiamur: deinde qd̃ bellũ minime cõducit: eritq; ꝑcurrendum: quæ hoíbus bello soleát accidere calamitates: ad hoc ité ostédendũ: q̃ uictoriá solent in bellando efficere: ea hostibus magis adesse: hæc aũt sunt: quæ paulo ante commemorauimus. Futuꝝ itaq; bellũ ex his rebus dissuademus. Quod si ab instáti bello quiescendũ esse cohortabimur: siquidé consultores superiores fuerint hoc ipsum primũ dicendũ erit: decere eos: qui mente ualét haud opperiri quoad casum eant: sed cum uincunt pacem faciunda is eé. Deinde quoniá ea belli natura sit: ut & plærosq; : ex eis q secunda í eo fortuna primũ usi sunt: ad postremũ ꝑdat. Pacis uero cõtra: ut & uictos seruet: & uictoribus rerũ bello adeptaꝝ fructũ afferat. Exponédũ etiá erit eas: quæ í bello cũ multæ: tum uariæ mutationes fieri solent. Qui ergo superiores in bello fuerint: ex huiusmodi rationibus ad pacem exhortabimur. Eos autem quibus aduersæ in bello res extiterint: tum ex ipsis casibus exhortabimur: tum ue a quibus iniuriam ante susceperint: suis calamitatibus admoniti irritare eos ꝑgant: tum ex his periculis: quæ antea quam pacẽ noluissent perpessi fuerit: tum deniq; quod satius ꝑtem aliquam suarũ fortunaꝝ potioribus ipsis cedere: q̃ bello periculose decernere: quo ipsi una cum sua re pareát. summatim aũt id sciamus oportet tũc solere omnis homines bellũ íuicé soluere: cum aut iusta hostes rogare arbitrentur aut cũ aduersus socios ulla fuerit exorta cõtentio: aut bello d̃fatigati sint aut aduersarios timuerunt aut ipsi inter sese dissideant. Quamobrem q̃ ex his omnibus atq; horum similibus cõmodatissima í ré fuerit: colligés q̃ facillime & de bello poteris & de pace disserere. Reliquum est ut de pecuniis comparandis iam loquamur. Primum igitur considerandum erit: si quid ex urbis possessionibus neglectũ est: & neque redditũ afferat

De pecuniis cõparandis

98

neq; diis immortalibus dedicatum sit:ueluti sint quidã publici loci iam neglecti:ex quibus aliqs prouẽtus ubi ii priuatis hominibus: aut uendi-ti mercede exculti fuerint:ciuitati fiat huiusmodi nãq; census oĩum maxime cõis est semper:quod si nihil sit huiusmodi:necesse erit pro singulo℞ copiis tributa inferant. Vt pauperibus quidẽ indictũ sit corpora lo-cupletibus aũt pecunias:opificibus uero arma præstent aduersum pericula. Sũmatim aũt oportet eũ qui de huiusmodi ꝓuentibus narret dicere eos æqualis ciuibus & diuturnos ac magnos eẽ:hostibus autem secus. Propositiões igit̃ de qbus in deliberatiuo uerba faciemus:& ha℞ partes de quibus orõnẽ & suadẽdo & dissuadẽdo cõstituemus:ex antedictis cognoscemus. Rursus aũt ꝓpositiões de laudatiua uituperatiuaq; specie de

De generẽ demonstratiuo

inceps dicere aggrediemur. Laudatiua igitur species ut cõpendio utar ẽ & uoluntatũ & re℞ gesta℞:& uerborũ illustrium amplificatio:& eo℞ q̃ absint accõmodatio. Vitupatiua ãt cõtra illustriũ ho℞ extenuatio:obscuro℞ uero exaggeratio. Et digna quidẽ laude ea sunt: q̃ iusta:q̃ legitima: quæ utilia:q̃ honesta:q̃ iucũda:q̃ facilia factu sunt:quæ qdem oĩa cuiusmodi sint:& quopacto iis abũdæ utamur:in supioribus dictũ est. Oportet aũt eum q laudat:orõnem ostẽdat in hoc seu hoĩe seu in rebus huius aliquid inesse:quod aut ipse gesserit:aut p ip̃m manarit:aut ex hoc cõtigerit:aut huiusmodi gratia factũ fuerit:aut qd' sine hoc patratũ non sit. Eodẽ uero modo & uituperator ostẽdat:oportet:ho℞ cõtraria inesse in illo quẽ uituperatũ uelit:quod ex hoc contigerit hoc modo. Ex studiosa corporis exercitatiõe uictoriæ cõtingũt:& ex ocio in ægrotationem incidit ur. Itẽ ex philosophiæ studio hoĩes circa prudẽtiã sunt acriores: Et ex negligentia sunt re℞ necessaria℞ indigẽtes:q; huiusmodi gratia factum fuerit hoc modo. Vt a ciuibus coronent̃ ꝑmultos labores ꝑmultaq; pericula mortales ꝑferũt & ut iis quos diligunt gratificent̃:aliud curant nihil. Quod aũt sine hoc patratũ nõ sit:hoc modo. Neq; sine nautis naualiũ pugna℞ uictoriæ:neq; sine potu æbrietates fiũt. Hæc autẽ atq; his similia ꝓide ut supiora ꝑcurrẽs & laudare & uitupare abũde poteris. Amplificatiões uero extenuatiõesq; ac talia simul quæq; hoc mõ tractabit. Primũ quidẽ ostendes ueluti modo docebamus ab hoc multa uel bona effecta eẽ. Vnus igitur amplificãdi modus hic est. Secũdus aũt modus est cũ iudicatũ aliquid trãsfers si quid laudes:bonũ si autẽ uitupes malum deĩde cõferas oportet qd' abs te dictũ sit: & adinuicẽ cõpares ex tuis maxima ex aduersarii uero dictis minima enarrando & hoc modo magnũ illud iudicatũ ostẽdas. Tertius modus ẽ:ut ad illud:qd' abs te dictũ ẽ: minimũ qd ex his q̃ sub eandẽ spẽm cadũt:cõpares. Sic.n.quod abs te dicit̃ maius apparebit:ueluti mediocri statura hoĩes maiores apparẽt:cum ad minores cõparant̃. Amplificare autẽ poteris hoc modo. Si magnum sit hoc bonũ iudicatũ:magnũ appareat malũ necesse est: ubi cõtrariũ huic

aliquid narraueris. Eodē uero modo: si magnū malum existimatur: ubi huic cōtrarium dixeris: magnum bonum apparebit. Amplificabis autē & hoc pacto uel bona uel mala: si eū gradatim ostēderis: quod pmeditatus iā diu fuerit: qđ de īdustria multa gerere aggressus sit: quod pmultū tēpus gesserit: quibus cū nemo alius: qđ post hos post quos alius nemo quo sponte qđ ex sententia quod si oēs pariter atq̧ hic fecerimus: profecto bene beateq̧ aut cōtra male misereq̧ uixerimus. Oportet aūt & consequēti cōtinuatiōe uti: & rem alterā tāq̄ in alterā properādo amplificare hoc modo: Cuius uero amici curæ sunt hūc recte cōsentaneū ē suos etiā colere parētes. Qui aūt suos parentes colit: hic pfecto uolet etiam patriæ benefacere. Sūmatim autē si multaꝝ siue bonarū siue malarū rerum eū cām ostēderis: eæ magnæ uideātur necesse est. Considerandū est etiā: q̄lis res ipsa uidebit: eam suis partibus diuidēdo singillatimq̧ narrādo: quæq̧ maior uisa fuerit: eam hoc modo explicare cōueniet. Amplificādo igitur ubi hoc pacto tractaueris: & plurimas facies & maximas. Extenuabis aūt in dicendo & bona & mala si cōtrario modo tractaueris: sicuti in magnis dixeramus: & tum maxime cū nullius eū rei auctorē demōstraris: uel si id minus quod minimaꝝ & paruissimaꝝ. Quō igit̄ & laudando & uituperādo amplificabimus: atq̧ extenuabimus: quæcūq̧ uoluerimus scire ex his poterimus. Amplificationū aūt causæ in aliis quoq̧ speciebus utiles sūt. Sed plurima ipsaꝝ uis ī laudatiōibus uituperatiōibusq̧ cōsistit: de q̄bus qdē ex ātedictis plane adiumēta nobis suppeditabimus.

Vrsum autem simuli modo accusandi defendendiq̧ spēm: quæ circa iudicialē uersat̄ cām: quibusq̧ rebus cōstat: & qūo iis uti cōueniat diuidamus. Accusatio quidē est: ut breuiter dixeri: iniuriarum delictorūq̧ expositio: Defensio aūt est delictorū & iniuriaꝝ: quæ uel in accusationē uel in suspicionē uenerint dissolutio. Cum utraq̧ uero species hanc uim habeat accusatori quidē dicendū est: quādoquidem improbitatis aduersarios crimine‍t̄: eoꝝ facinora & iniusta & iniq̄ esse: ac ciuium multitudini pniciosa: Cū uero stulticiæ crimine‍t̄: qđ & ipsi agēti inutilia ea sunt: & turpia & iniucūda: & quæ pfici nullo pacto queant: hæ & his similes aduersus īprobos uanosq̧ argumētiores sunt. Et prætera & hoc accusatoris obseruādū aduersus cuiusmodi crimina supplicia sunt a legibus cōstituta & circa q̄ ipsi iudices mulctas definiūt: cū lex itaq̧ pœnā definierit: hoc est dūtaxat accusatori cōsiderādum ut demonstret facinus patratū esse. Cū iudices autē crimen admissum sciūt: crimia illa q̄q̧ aduersariorūq̧ delicta augeri cōuenit: ac maxime quidē demonstrari spōte illū: & de īdustria nō forte q̄dā: sed debita uæhemēter opa iniuriā intulisse: qđ si minus hoc fieri abs te potuerit: putāsq̧ potius ab aduersario demōstratū iri se mō quodā deliq̄sse: aut q̧ hæc ager̄ pbe meditato sibi minus psp̄e successerit: debes uenire apđ auditores auditū inter

De gener̄ iudiciali accusatio quid Defensio quid

99

cludere. Inqes nequaq̄ aduersarios decere ut post gestū negociū se impru déter errauisse dicát: sed ante potius uereri q̄ gerát. Deide ꝙ quis ille ipru déter gesserit: aut ei aduersæ successerit oportet ipsū tam ob casus atq̄ i prudētiā lōge mulctari magis q̄ q hoꝝ neutꝝ perpetrasset. Præterea qđ etiā legúlator eos q ĩprudenter deliqssent non penæ ĩmunes: sed iudicio obnoxios fecit: ne oĩbus errádo noceát. Dicédū est ét ꝙ si talia respōdété admiserit: nōnullos sūt habituri ad iniuriā q̄prōptissimos. Nacti náq̄ oc casioné q̄cūq̄ uoluerit efficient. Si uero aberrauerit ré in fortunā reiicié tes supplicio se liberabūt. Accusatores igitur ex huiusmodi rebus ueniæ locus auferendus est: sicuti antea dictū est: multorum malorū causæ ad uersarioꝝ facinora p exaggeratiões demōstranda sunt. Spés igit accusan di ꝑficitur ex his partibus.

Defendédi spés

Defendēdi aūt spés tribus præceptis constat: aut enim defensori ostendendū est: se nihil eoꝝ quorū accusat: patrauis se: aut si cogat fateri enitendū est: ut gestū a se negociū & legittimū & iu stum & honestū & publicæ utilitati usui eé ostendat. Si hoc aút ostédere nequiuerit: aut in ĩprudétiā aut in fortunam gesta negocia conferens: & iacturas ab his ꝑfectas q̄minimas ostendés: ut sibi ignoscatur: operā dabit. Iniuriā aūt & imprudentiā & casum ita definias: qđ ex meditatione mali fit quippiā id iniuriā ponere: iquiés oportere pœnas maximas ĩ hu iusmodi rebus capere: quod uero p ignorátiam detrimenti quid agitur. Imprudentiā esse dicendū est: quod aút non sponte: sed aliena potius ui aut fortuna quadā nihil eoꝝ: quæ rectis cōsiliis administrata sunt: perfi cit. Casum esse ponendū est: dicitoq̄ iniuriā inferre malorū esse hominū ꝓprium. Imprudéter uero delinquere & circa rem gerédam aduersam fortunā pati nō esse sibi priuati modo sed & cōmune & ipsoꝝ iudicium & alioꝝ quorūq̄ hominū: coactus auté ex huiusmodi causis quid fateri: ut tibi ignoscatur: præcabere. Et ut per imprudentiā casumq̄ deliquere tibi cum auditoribus ipsis cōmune esse ostendas: studebis. Oportet auté defensorem undiq̄ ĩtueri: qbus ĩ criminibus leges supplicia iussere. Iudi ces uero ĩpi pecuniis puniūtur. Et cum lex supplicia iusserit demōstrádū erit: aut oĩno nihil patrauisse: aut legittime iusteq̄ fecisse. Cum iudices uero cōstituit f nerint punitionis extimatores: rursus eodé modo haud dicendum est qđ hæc non egerit: sed elaborandum est potius: aut osten dat se paruo detrimento aduersarium affecisse: & inuitum deliquisse. Ex his igit atq̄ similibus accusando defendendoq̄ uerba suppeditabimus. Reliquum est: ut iam questionis speciem pertractemus.

De qōne

u T igitur summatim dixerim. Questio est uoluntatum uel rerū uerborūue adinuicé aut ad aliam dissentienté uitam demonstra tio. Oportet auté quærentem quærere sicubi aut uerbum eius quem quæret aut actiones: aut uoluntates inter se discrepant. Præceptū uero hoc sit. Considerandum erit in præterito tempore: si cui quis antea

amicus cum esset: rursum inimicus & iterum hinc ipsi amicus effectus fuerit aut aliud quid cõtrariũ aut ꝙ petulantiam & flagitium ferat gesserit: gesturusue sit: si quando ipsi detur occasio qđ ante actis rebus eius contrarium sit. Identidem quoq; intuere: si quid dicẽdo contrariũ nunc iis dicit: quæ prius ab eo dicta fuerint: aut si quid iis quæ dicuntur: aut q̃ antea dicta sunt: contrariũ dixerit. Eodẽq; modo siquid dicere uoluit iis contrariũ: quæ ab ipso ante dicta sunt: aut uelit oportunitate oblata. Idẽtidem uero assumẽdæ sunt etiam ad alia præclara studia eius: qui querit uitæ contrarietates: Quærendi ergo speciem si hoc pacto tractaris: nullũ reliques quæstiõis modũ. Hax autẽ omnium spẽrum quas superius partiti sumus oportet etiã diuisim qualibet ꝓ cõmodo uti: & uua ipsax proprietates cõmiscere. Hæ nãq; differentias habent maximas. Enimuero cõis earum est adinuicem usus & idem quod & hominum species patiunt̃. Hi nãq; partim similes sunt: partĩ ueri dissimiles tum aspectibus tum etiã sensibus: Sic aũt determinatis spẽbus rursum quibus indigent cõmuniter enumerabimus: & quomodo his uti conueniat quæremus.

P Rimũ igit̃ & iustũ & legitimũ & utile & honestũ & iucundũ: reliquaq; deinceps: quẽadmodũ ab initio sum partitus speciebus oĩbus sunt cõia. Verũtamen maxime in suadendo his utimur. Secundo autẽ loco amplificatiões extenuatiõesq; præ cæteris oĩbus utiles sunt: hax uero usus in laudẽ ac uituperationẽ maxime cadunt. Demũ aũt ꝓbatiões sunt: qbus & si circa oĩs causax partes utẽdũ est. In accusationibus tamẽ defensiõibusq; ꝗutilissime sunt. Hæc nãq; plurimæ cõtrouersiæ idigẽt. Sunt ꝑterea & ꝑoccupatiões & postulata & iteratiões & orõis ꝓlixitas & ꝓlixitatis modus & breuitas & ĩterpretatio. Hæc. n. & his similia spẽbus oĩbus sunt cõia. Quoniã igit̃ de iustis & legitimis ac de his similibus prius determinauimus: & eox usum enarrauimus: & đ amplificatiõibus quoq; extenuatiõibusq; diximus iam de aliis declarabimus.

U T igitur a probatiõibus primũ incipiamus duo sũt eax genera: fiũt. n. aliæ qdem ex ipsis uerbis & negotiis & hoĩbus. Aliæ uero appositæ sunt iis quæq; dicuntur & quæ gerunt̃. Nam Icota & exẽpla & coniecturæ & cõmentatiões & sententiæ & signa & argumẽta & ꝓbationes ex ipsis uerbis & omnibus & negotiis sunt. Appositæ aũt ꝓbationes testes iuramenta & quæstiones existunt. Opus est aũt hax unã quãq; probationũ intelligere: qualis sit: & unde idonea in eã uerba abunde nobis suppetẽt: & qd demum ex inuicẽ differunt icos igitur quod ꝓbabilem ꝓpositionem dicimus: illud est: qđ cum dixeris: auditoribus ĩ mẽtibus eius exempla tenent. Dico autẽ ueluti siquis ĩquiat uelle patriã magnã esse: & necessarios rebus secundis uti: aduersis aũt inimicos: atq; his similia summatim ꝓbabilia uideant̃. Quilibet. n. auditorum q huiusmodi desyderiis teneat̃: Ipse sibi de hisce deq; similibus rebus cõscius est

De ꝓbationibus

Icos

100

Quamobrem hoc nobis in dicendo semper suadendum est:si rei de qua
loquimur:cõscios audirores perceperimus hisce.n.rebus par est credere
eos maxime.Vis ergo probabilis est huiusmodi:Ipsum uero ĩ tris distri/
buemur species.Vna quidem est:quæ eas perturbationes accusando aut
defendendo uerbis compræhẽdit quibus hoĩes natura afficiuntur:uelu
ti si quem aliqui floccipenderint:aut timuerint:aut eandem rem sæpis/
sime fecerint:aut iterum uoluptate uel dolore uel libidine affecti fuerit:
aut cupiditatem uacarint: ut diuitiis abundarint : aut aliam huiusmodi
perturbationem siue animis siue corporibus siue aliquo illorum sensuũ
quibus hoĩes afficiũtur passi fuerint:Hæc namq; & his similia quæ cões
sunt humani ingenii pturbatiões:auditoribus nota sunt : quæ igitur se/
cundũ naturã hoĩbus fieri cõsueuere:quæq; dicẽdo cõpræhendenda di/
cimus:sunt huiusmodi.Altera uero probabilis pars est mos:quem ꝑ cõ
suetudine singuli facimus.Tertia uero species lucrũ est. Nã sæpe lucrãdi
gratia naturæ uim afferẽtes cõsulto mores inducimus.His aũt ita deter
minatis in suadẽdo qdem ac dissuadẽdo demõstrare pro quæsitis opor/
tet:ut hoc negociũ:ad quod ipsi exhortamur:uel cui aduersamur : ita fit
sicuti a nobis dicit᷑.Vel ut ea quæ huic negocio similia sunt:hoc mõ fiũt
quo uos dicimus:aut plurima aut oĩa.Cõtra res igitur hoc pacto ꝓbabi
le est capiundũ.Contra hões uero ĩ accusatiõibus qdem si potueris : de/
mõstrabis aduersariũ hoc idem negociũ sæpe antea patrauisse.Sin id m i
nus poteris huic similia demõstrato.Ostẽdere aũt elabora qđ hæc facere
cõducibile ei fuerat.Hominũ autẽ plurimi quoniã ipsi utile oĩbus rebus
anteponũt.Itidẽ etiam alios oĩa gerere huius genera facile putãt.Siqdem
igit᷑ ab ipsis aduersariis ꝓbabile capere potueris.Ita illud inducito.Sin id
minus quiueris:a similibus tibi:quæ hoĩes cõsueuere inferẽda sunt:Di/
co aũt ut huiusmodi iuuenis est:quẽ accusas:quæ ii q id ætatis sunt agũt
Hæc ipsum fecisse dicito.Nam ꝑ similitudinem etiam quæ aduersus hũc
dicunt᷑ facillime credent᷑.Eodemq; modo si eius socios tales ostenderis:
qualẽ hũc esse dicis.Etenĩ ob eam:quæ huic cũ illis cõsuetudo ẽ uidebit᷑
iisdẽ rebus indulgere qbus amici solent.Itaq; ꝓbabile accusatoribus hoc
pacto tractãdũ est.Defensores aũt maxime ostendãt:oportet ut minime
ꝓrsus oĩum quicq̃ antea eaꝝ rerũ quaꝝ insimulant᷑ neq; ipĩ neq; amico
rũ aliqs neq̃ ipoꝝ similiũ qs unquã egerit:utq; nihil in iis utilitatis cõseq
potuisset.Quod si liqdũ sit hoc idem te antea patrauisse : causam ĩ ætatẽ
reiicies:& aliquã huiusmodi aliã afferes cãm:quã tũc nõ absurde errauer/
ris.Dic aũt nec ea tẽpestate.dum hæc gesseras:cõduxisse tibi:nec etiã nũc
cõducere potuisse.Sinautẽ nihil abs te huiusmodi patratũ sit:sed ex tuis
amicis aliqui talia quædã fecerint.Dicendũ est haud quaq̃ iustum esse te
ab illis calũnia affici.Eritq; demõstrandũ eoꝝ socios q tibi cõsuetudĩe iũ
cti sint:& moderatos:& honestos eẽ.Sic.n.in simulationẽ ambiguã red/

des:quod si similiũ aliquos demõstrarint eadẽ patrauisse: absurdũ esse ĩ quies:si ꝓpterea quod alii quidã deliquisse appareãt:creditũ erãt:te eorũ aliquid qbus in iudiciũ arcesseris factitasse.Siquidẽ igiť inficiatus fueris: haud ea fecisse:quorũ accusaris:sic te per ꝓbabilia respõdere oportet. Ita namq; accusatiõis uerisimilitudinẽ ĩfirmabis.Si uero fateri compellaris ex multorũ cõsuetudĩe similitudinẽ negotiis tuis uẽdica: quã maxime ĩ quiẽs ut plurimi uel potius oẽs & hoc & similia agũt:sicuti etiã abs te factitatũ sit:quod si hoc demõstrari nequeat:cõfugiendũ ẽ ad casum & ad ĩprudẽtiã:& ut ibi ignoscať enitendũ.Oẽsq; hoĩum ꝑturbatiões qbus ratione deficimur cõplectẽdæ:hæ aũt sunt: Amor. Ira. Vinolẽtia. Ambitio & his similia.Itaq; his præceptis ꝓbabile pulcherrime tractabimus.

Factitatũ

De exemplis

e Xẽpla aũt sunt res iis quæ factæ sunt:similes:& his de qbus nunc loquimur cõtrariæ.Is uero utẽdũ est: cũ quod ipse affirmas:ubi minus uerisimile sit:id te ꝑspicuum facturũ dicas.Nã si minus: fidei p ꝓbabile ꝑsteť:ubi didicerit rem aliã ei similẽ đ qua loqueris:ita habuisse:ut a te diciť:magis crediderit uerbis tuis.Sũt aũt exẽplo℞ duo genera.Res nãq; partim rõne partim præter rõnẽ fiũt. Quæ uero ratiõe fiunt:facile creduntť.Quæ aũt præter rationẽ:nõ creduntť. Dico aũt sicuti si qs ait diuites esse paupibus iustiores adducitq; iustas aliquas uirorum diuitũ actiões.Huiuscemodi exẽpla secũdũ rõnẽ uidẽtur esse.Plurimi.n. putãt diuites paupibus iustiores.Quod si qs rursus enũciet diuitũ quosdã ob pecunias iniuriã ĩtulisse:eo usus exẽplo:quod præter rõnẽ sit: plãe afficiat quo locupletibus fidei minus adhibeať.Idẽtidẽ etiã si qs earũ rerũ exẽplũ afferat:quæ rõni similes sunt quoniã Lacædemõii quandoq; aut Atheniẽses fræti essent magna socio℞ mãu:hostis expugnauere:& sic auditoribus suadet socios multos eẽ faciũdos: huiusmodi ergo exẽpla secũdũ rationẽ sunt.Oẽs.n.existimãt ĩ bellis multitudinẽ nõ parum momẽti ad uictoriã ferre.Siqs aũt ostẽdere uoluerit nõ hãc eẽ uiuẽdi causam:ea℞ rerũ utať exẽplis:quæ præter rationẽ factæ fuerĩt. Ingens ut athẽa℞ exules cũ qnquaginta primũ uiris dũtaxat & tribu assumpta ẽt aduersus eos q admodũ plures ĩ urbe fuerãt:quãq̃ Lacædemoniis sociis utebãť: bello ĩ urbẽ rediere.Thebãi aũt lacædemoniis atq; oĩbus ꝓpe pelopõnẽsibus ĩ boetiã ĩpetum faciẽtibus.Hi soli ad leuctra cõmisso prelio lacedæmoniorũ uires ꝑfregere.Dion uero syracusanus cũ militibus tribus millibus syracusas nauigãs dionysiũ lõge maiore ui frætũ debellauit.Itidẽ aũt & corithii cũ ĩ syracusano℞ auxiliũ nouẽ triremibus issent:Carthaginenses q cẽtũ & qnquagita nauibus ĩ syracusano℞ portus applicuissent:atq; urbẽ oẽm præter arcẽ haberẽt:nihilo tamẽ minus expugnauere. Sũmatim uero hæc atq; his similia:q̃ præter rõnẽ sint gesta:ea ĩcõsultatiões ĩprobare cõsueuere:quæ pro rõne fiunt.Exẽplo℞ igiť natura est huiuscemodi.Iis uero utroq; modo utendum est. Nam cum res quæ ratione fiunt dixeri

Quot genera exẽplorum
Lacedæmonii
Tebani
Lacedæmonii
Athæniẽses
Athæniẽses exules
Lacedæmonii
Peloponenses
Boetia
leuctura
Dion
Dionysius
Corĩthii
Syracusani
Carthaginenses

101

mus ostédemus ut plurimũ hoc pacto negotia ꝑfici. Cũ aũt q̃ ꝑter rõné fiũt: loqmur: afferremus quæcũq; temeritate uidet̃ facta rectissimo fine cõclusa. Cum aduersa aũt hoc dixerit: oportet ostédere: hæc ꝑinde ac fortũato casu aliquo accidisse. Eritq; dicédũ eiusmodi res q̃ rarissime contigisse: quæ uero ad te narrarent̃: q̃ sæpissime. Exéplis igit̃ ita uti cõuenit: enimuero cũ ea quæ nulla ratiõe sunt facta ĩ mediũ attulerimus: opus ẽ eoꝶ q̃plurima cõplectamur: dicamusq; nihil ea magis q̃ hæc fieri cõsueuisse. Exéplis uero nõ ex his solũ ueꝶ etiã ex cõtrariis est utendũ sicuti si ostéderis auare quosdã usos sociis: & ꝑpterea ipsoꝶ solutã amicitiã & asseras: nos uero si æqualiter ac ꝑ cõmodis erga ipos ré gesserimus: societatem multũ téporis cõseruabimus. Et iteꝶ si quos alios quoniã imparati descendissent ĩ bellum: deuictos superatosq; ostédas: ita dixeris si ĩstructi bellũ aggredi uoluerimus: meliores certe spes de uictoria habuerimus. Multa uero assumés exépla: tum ex præteritis: tũ etiã ex ĩstantibus negociis. Plurimæ nãq; res partim similes: partim dissimiles inuicé sunt. Quã obrem ob id causæ exemplis abũdabimus: & quæ ab aliis dicũtur: haud difficile refellemus. Exéploꝶ ergo genera & qũo iis uti oporteat: & unde multa capienda sunt: ex antedictis cognoscere possumus.

De coniecturis

c Oniecturæ autem sunt: quæcũq; iisce rebus: de quibus omnis habetur dictio: repugnarint. Et quibus ipsa sibi oratio aduersatur Auditorum enim plurimi his contrarietatibus: quæ dicédoagédoue contingunt. Coniectant sani inesse nihil: neq; in dictis neq; ĩ factis quidem. Multas autem capies coniecturas ĩtuens: siue ipsa sibi aduersarii contradicit oratio siue res ipsa est dictioni contraria. Coniecturæ igitur huiusmodi sunt: & ita uti hubertim poteris.

De cõmétationibus

c Ommétationes uero sunt. nõ eæ modo quæ orationi atq; negotio aduersant̃: sed & aliis rebus oĩbus. Assumes aũt multas easq; tractabis: quéadmodũ ĩquærédi specie dictũ est. Cõsiderabis etiã sicubi ipsa sibi dissentit oratio: aut si gesta negocia iustis aut legi aut utili aut hõesto aut possibili aut facili aut ꝑbabili aut mori dicétis aut reꝶ cõsuetudini aduersat̃. Huiusmodi igit̃ cõmentatiões sunt contra aduersarios assumédæ. His uero cõtrariæ ꝑ nobis dicédæ sunt. Quippe q ostendamus & negocia & uerba nr̃a iniustis & ex legibus & inutilibus & ĩproboꝶ hominũ moribus & summatĩ his q neq̃ cẽsent̃ maxime aduersari. Oportet auté haꝶ singulas breuiter & noĩbus q̃paucissimis eloq. Cõmétatiõibus igit̃ hoc modo copiosissime uti optimeq; poterimus.

De senténtia

Quot sẽtétiaꝶ genera

s Ententia uero ut summatim dicã: est aduersus res omnes opinionis propriæ declaratio. Sententiarum autem duo genera sunt. Alterũ quidé credibile. Alteꝶ uero incredibile. Cũ ergo credibile dixeris: nullæ sunt reddendæ causæ. Nam neq; quod dicit̃: ignorat̃: neq; nõ credit̃ quidé. Cũ uero incredibile dixeris: causæ paucis sunt dicendæ

ut & dicacitatē & incredulitatem effugias. Sententiæ aūt eæ semp afferēdæ sunt: quæ sint rebus præsentibus q̄consentaneæ: ne quod dicitur īcōcinnum uiolētumue appareat. Eas aūt multas faciemus: aut ex ꝓpria natura aut ex superlatione aut ex similitudine. Sententiæ aūt ex propria natura huiusmodi sunt. Nemo mea sententia rerum imperitus grauis īperator esse pōt. Altera autem talis est. Prudentium uirorum certe ē: ex rerum præteritarum exēplis operam dare: ut inconsulta effugiant errata. Ex propria igitur natura huiusmodi sentētias faciemus. Ex suplatiōe uero talis: ex acerbiora mihi uidētur fures q̄ latrones admittere. Nam ii clāculum: hi uero palam pecunias eripiunt. Sentētias igitur ex superlatione hoc modo multas faciemus. Ex similitudīe aūt sunt huiusmodi: qui pecunias auferūt: idē faciūt mea sentētia: q̄ ii solēt: qui urbes prodūt. Vtriq̄ enī crediti īiuria credētes afficiūt. Alia uero huiusmodi ē. Vidētur mihi aduersarii tyrānos plane imitari. Nam etiam illi quarū ipsi reꝝ iniurias aliis faciūt: pœnas dare īdignū putāt: quæ autē aliis crimini dāt uæhemētissime hoꝝ causa illos cruciāt: & hi si quidē ipsi aliqd mihi debēt: haud reddūt: si quid uero his ego d̄beo: & id & fœnora restitui sibi decere arbitrantur. Sententiis igitur ita tractando affatim abundabimus.

De signo

[S]ignum uero est alterius aliud nō quod ius cuiusuis: neq̄ omnis omne: sed quod aut ante fuerit: aut in ipso negotio: aut post fieri consueuerit. Est autem signum & factum non facti solum: sed & non facti. Identidem uero & non factum nō solū nō facti ueꝝ & facti. Signa uero efficiunt alia quidē opinionē: alia uero sciētiam. Id autem pulcherrimum est quod sciētiam efficit. Secūdo autem loco quod opinionē maxime uerisimile operatur. Signorū autem copia nobis hubertim erit: ut summatim dicā ex eoꝝ singulis: quæ dicūtur: quæ gerunt quæ uidētur: ꝓ uno quoq̄ assumēdo tum ex magnitudīe: tū ex prauitate eorum: quæ nobis mala bonaue cōtingūt. Itē ex testimoniis ex testificatis ex nostris ex aduersariorū fautoribus ex ipsis illis ex ꝓuocatiōibus ex temporibus ex aliis multis hic igit̄ signorum multitudine abundabimus.

Signum quid

De argumento Eléchon

[A]rgumentum autem est: sic.n. elenchon interpretamur: quod aliter habere non potest: atq̄ ipsi dicimns. Assumitur autem ex natura necessariis: ut nos dicimus: aut aduersarius & ex iis quæ natura fieri aut possunt: aut nō possunt: sicuti aduersarii dicunt. Natura igitur necessarium est: sicuti uiuos cibis indigere: & his similia. Vt uero nos dicimus: necessarium est: affectos uerberibus ea confiteri: quæ cædentes iusserint. Natura autem fieri non potest: puellum argenti tantum furto subripuisse: quātum ferre nequeat: & id ferentem abisse. Vt autem aduersarius dicat: fieri non poterit: si quidem dixerit quibus temporibus athenis debiti tabellas nos fecisse: ipsi aūt pssumus auditoribus demōstrare: ut ea tempestate ad aliam quādam urbem aberamus. Arguméta igitur

ex his atq; similibus faciemus. Prorsus uero & ex ipsa conditione & ex negotiis & ex aliis probationes omnis transegimus. Consideremus etiam quid item inuicem eæ differunt.

De ꝓbabili & differentiis

p Robabile igitur ab exemplo hoc differt: quod ꝓbabilis ipsi auditores notioné habent. Exempla uero ex cõtrariis & ex similibus fieri possunt. Coniecture autem solum ex dictioĩbus actionisq; contrariis constát. Verum commẽtatio a coniectura hác habet differétiam: quod coniectura quidem circa dictionem actioneq; cõtraetas quædam est. Commẽtatio uero & circa reliquas species cõtrarietates excipit Aut quod & cõiecturá nõ est in nobis assumere: nisi circa res & uerba repugnãtia quædam fuerit. Cõmentatio uero e multis locis trahi dicendo põt. Sentétiæ aũt a cõmentationibus differunt: quod eæ solum ex cõtrariis constát. Sétentias uero & cum repugnátiis & simpliciter ipas secũdũ sese ostédere possumus. Signa aũt a sentẽtiis & ab oĩbus átedictis hác habet differétiam: quod reliqua quidem oĩa opinionem faciũt apud auditores. Signoꝝ aũt quædá ut etiam perspicue hi cognoscát: efficiũt. Ité quod ex reliquis nequaq̃ cõtigerit: ut ipi plurima suppeditare possimus. Signa uero plurima facile queũt fieri. Ité & argumentum a signo hác habet differétiam: quod signoꝝ quidem aliqua opinionem dũtaxat faciunt apud auditores. Argumétũ aũt omné ueritatem iudices edoceat. Verboꝝ igiť rerumq; probatiões eiusmodi sunt: & unde his abũdemus: quidq; inter se differunt possumus ex antedictis cognoscere: quæ aũt apponũtur eas singillatim ꝑcurramus. Opinio ergo dicentis est suá aduersus negotia declarare sentẽtiam. Opus aũt est earum se rerum: de quibus oratiõem habuerit: peritum esse ostẽdat: demonstretq; sibi cõducere nõ mediocriter ut ueritaté de his loquať. Aduersariũ uero demõstret nullá prorsus: de q bus cõtra enũciet: tenere peritiá: opinionéq; identidé ostédat. Sin hoc fieri neqerit: dicédũ erit: solere etiam rerum peritos errare nõ nunq̃. Si hoc autem dici nequeat dicetur perniciosum aduersariis esse de hisce rebus ueritatem loqui. Itaq; hoc modo dicentis opinionibus utemur: & nostra asserendo & aduersariis contra dicendo.

De testimonio & testibus

t Estimõiũ uero est rei cognitæ uolũtaria cõfessio. Necesse aũt est: aut uerisimile testificatũ eé: aut nõ uerisimile: aut ad credédũ ambiguũ. Eodé quoq; mõ testé aut ꝓbabilé aut íprobabilé aut ambiguũ eé: cũ ergo testificatũ uerisimile fuerit: & testis uerax: testimõia epilogis minime ídigét: ni fortasse decoris gr̃a uel sentẽtia uel cõmentatiõe ut paucis uolueris: cũ testis aũt suspectus fuerit demõstrãdũ erit: ut neq; gr̃a neq; cruciatu neq; lucro aliquo hic mẽdacii qcq̃ testificareť. Docẽdũ é etiá: neq; cõduceŕ quidé mẽdosum testimoniũ. Ná & utilitates ꝑuas eé & argui difficilimũ ꝑsertim cũ ꝺprehẽsum nõ solũ argẽto ueꝝ & gloriæ & ꝑfidiæ pœna leges plectẽdũ uolunt. De testiũ igiť fide ita loquemur. li

aũt q testimonio cõtradicũt:oportet testes moribus detrahant:si impro bus fuerit:aut testificatũ quærẽdũ eẽ dicãt:si minus ꝑbilitatis habuerit: aut hoꝝ utriq; cõtradicãt:& ĩ unũ oĩa aduersarioꝝ uitia flagitiaq; conge rãt.Cõsiderãdũ ẽ etiã:an testis ei:cui testimoniũ dicit:amicus est: aut si se cũ negotii alicũde ẽ particeps:aut si ei quẽ cõtra testificat̃ inimicus ẽ aut paup.Hi &.n.alii gr̃a alii cruciatu alii lucro mẽdacii suspiciõi obnoxii te stificãdo existũt.Et falsoꝝ testiũ legẽ đ his legũlatorẽ tulisse ĩqemus. Pro ĩde absurdũ eẽ dicemus:qbus legũlator nõ crediderit:Iudices q secũdũ le ges iudicare iurati sunt:testibus ĩpis credãt.Hoc igit̃ modo testiũ fidẽ in firmabimus.Poterimus aũt & testimoniũ ĩprudentibus aduersariis no stris subducere:hoc pacto.Dic mihi o calicle testimoniũ p deos ĩmorta lis nullo mõ sum dicturus.Nã me ꝓhibẽte hæc gesta ab hoc sunt. Et ob id ĩferẽda sentẽtia falsus testis falsi testimõii pœnæ nõ erit obnoxius. Cũ igit̃ testimoniũ subducere nobis cõduxerit:sic eo utemur:qđ si aduersa rii tale qd fecerit:đm mõstrabimus eoꝝ uersutiã & scriptis testimõiũ dicer̃ uiđbimus Quomõ igit̃ & testibꝫ & testimõiis uti cõueiat ex his sciemus.

q Væstio uero est inuita conscii hominis confessio. Cum nobis igi tur utile fuerit eam uæhementem efficere:dicendum erit: ut pri uatim quidem homines de ualde necessariis : ciuitates autem de maximis rebus ex quæstionibus probationes capiunt:quodq; certior te stibus est quæstio. Nam testibus mentiri conducit sæpe : quibus autem quæstiones admotæ sint:ueritatem loqui plurimum utilitatis affert. Sic enim cruciatu celerrime liberantur.Cum uero quæstiões improbare uo lueris:primum qdem dicẽdum erit:ut quæstionibus cruciati iis : a qbus traditi sunt:hostes fiunt:& propterea non nihil ĩ heros mentiuntur. De inde quod quærẽtibus plerũq; nõ uera cõfitentur:quo maturius dolori bus sese eximãt.Erit etiã demonstrandũ nõ nullos liberos homines quo celerius suppliciũ effugerẽt:aduersum semetipsos tormẽtis effectos emẽ titos.Quam ob rem magis consentaneũ esse seruos aduersus dominos: quo suum effugiãt cruciatũ ementiri q̃ multos dolores & corporibus & aĩs tollerare:quo cæteri nihil mali patiant̃:ubi mẽtiri ĩpi uoluerĩt. Quæ stiões igit̃ ex his atq; hoꝝ similibꝫ ꝑbabilis & ĩprobabilis cõstituemus.

i Vsiurandũ est cum diuina ueneratiõe dictio probatiões expers. Cum igitur augere ipsum uoluerimus:ita dicẽdum erit. Nemo certe peierare uellet: cum diuini supplicii metu : tum dedecoris apud homines:eritq; subdendum latere homines posse:deos autem non posse.Cum aduersarii uero ad iusiurandum cõfugerint: si extenuare id uoluerimus:demõstrandum erit eorũdem esse hominũ:ut male agant: & peierare nõ curent.Nam qui facinorosus deos latere putat:hic neq; pe ierans supplicium se ire sortitum putat. Et iusiurãdum quidem eodem modo:quo etiam reliqua antedicta tractauimus plane dicẽdo nobis sup

De iure iurando

103

petere. Summatim autem omnis probationes quemadmodum propo/suimus: iam percurrimus: dedimusq̃ nõ eam uim solum: q̃ earum quælibet haberet: uerũetiam quid iter se differũt: & quo pacto iis uti cõueniat ostẽdimus. Nũc autẽ edocebimus de reliqs partibus: quæ & triũ specierũ sunt: & ĩ omnẽ orationẽ plurimum decoris & utilitatis afferunt.

De p̃poc/cupatiõe

Præoccupatio igitur est: qua & auditorum existimationes & eorũ q cõtradicturi sunt uerba præueniẽtes obuias difficultates remouebimus. Auditorũ autẽ existimationes hoc sunt modo præoc/cupãdæ. Admirãtur autẽ alii qui fortasse uestrũ: quod ipe iuuẽis ita de rebus magnis uerba facere aggressus fuerim. : Et rursum Nemo sese mihi difficilẽ obuiam offerat: quod de his sim uobis rebus consultaturus: de q bus alii quidã audacter apud uos eloq cũctant̃ Quæ igit̃ moleste auditoribus laturi sunt sic præoccupãdo causas feras oportet: quibus recte facere cõsultãdo uideare: utpote qui demõstres oratorũ inopiã p̃iculorũ magnitudinẽ aut publicã utilitatem: aut aliã huiusmodi cãm qua auditorũ ĩdignationẽ soluturus sis Quod nihilmominus auditores turbẽtur: breuiter dicẽdũ est uel tanq̃ ĩ sentẽtiæ uelut ĩ cõmẽtatiõis figura: quarũ omniũ absurdissimũ uẽire quidẽ tanq̃ ea hisce de rebus cõsulturos: quæ optima sint. Nũc autẽ quãdo quidẽ uolũt eos audire: q sentẽtiã dicũt: arbi/trari pulchre cõsulere posse. Et rursum honestũ ẽ: aut ipos assurgẽtes sententiã dicere: aut dicẽtes audire: quæcũq ex suffragiis facere ipsi cẽsuerit. Deliberatiuo igit̃ in genere sic ẽ: & præoccupatiõibus utẽdũ & tumulti/bus occurrendũ. In iudiciali auten præoccupatiõibus utemur quẽadmodum etiam ĩ prædictis. Occurremus autem tumultibus siquidem ĩ orationũ prĩcipiis fiãt: hoc modo. Nonne igitur absurdum ẽ legũlatorem q dem iussisse duas orationes aduersariorum cuiq reddendas: uos autem iudices ex lege iudicare iureiurãdo astringi: deĩde ne unã qdẽ orationẽ audire uelle: & eã quidẽ orationẽ: quæ tãtã cõsilii uim habet: ut ĩ ea audiẽda rectissime sitis sentẽtiã laturi. Vos aũt in his adeo negligẽtes eẽ ut cũ neq ipsa dictionũ initia pertuleritis: iam oĩa accuratissime didicisse existime/tis: & alio modo q nõ absurdũ est: legũlatorẽ qdẽ ĩ pari sententiarũ numero ĩperare reo uictoriã dari. Vos aũt usq adeo cõtra d his sentire: ut neq ĩ simulatiõi reos r̃spõdẽtes audiatis & illũ qdẽ ob maius reorũ p̃iculũ hãc ipsis prærogatiuã atq priuilegiũ ĩ ferẽdis sentẽtiis ĩpartiri. Vos aũt cõtra his q ullo sine p̃iculo accusatũ ueniũt neq cõtentiosos: neq p̃tinaces esse: eos uero q cũ metu p̃iculoq criminibus respondẽt: clamoribus corripere atq p̃terrere. Siquidẽ igit̃ ĩ orationũ initus turbe fiant: hoc pacto erit iis occurrẽdũ. Quod si ĩ dictiõis progressu dicẽtẽ turbauerit: siquidẽ pauci quidã id agãt: erũt ii corripiẽdi: dicẽdũq ipsorũ p̃fecto esse iusticiæ: ut se se nũc ad audiẽdũ præstent: ne aliis recte iudicãdi impedimẽto sint: cũ uero audierit: ut tũc qcqd libuerit: faciãt. Sin multitudo oĩs tu multuet̃: nõ

ipsos iudices sed ipm te corripias:oportet.Ná si illis molestus fueris: irã í te cõtrahes.Si te uero accusaris ac dixeris deliqsset:ut ueniá consequare: facile pstabis.Opus é ét iudices depræcemur:ut nos dicétis benigna audi ant & quaꝝ reꝝ clá sentétiá sunt laturi:iá pspicuá métem ponát. Et aũt breuiter cõplectamur:turbis summatim occuremus uel sentétiis uel cõ métatiõibus:ostédemusq; pturbátes:aut iusto aut legitimo aut publico utili aut honesto repugnare.Ex hisce nãq; maxime fit:ut auditores a tu multibus aqsecant. Quomodo igit̃ poccupatiõibus apud auditores uté dũ sit:& quo pacto turbis occurrédum ex antedictis cognoscemus.

q Væ aũt ab aduersariis uerisimiliter dici poterũt rursum quomõ præuniéda sint demõstrabo.Forteq; suam deflebit iopiá. Cuius nõ ego quidé sed huius mors erit cá.Et rursus audio ipm:& hoc illudq; dicturũ.In supiore ergo oratiõe:quæ aduersarii dicturi uideátur: sic præoccupando & soluere & ifirmare oportet.Et ení táetsi firmissima sunt quoꝝ insimulamur:non itidem magna iis qui iam antea audierít: uidentur.Quod si secũdæ in dicédo partes nobis date fuerint:& aduersa rii quæ dicturi sumus præoccuparint : ea rursum cõtra anticipádo ita a nobis soluenda sunt. Hic auté ne dum multa de me mentitus apud uos fuerit:sed certo sciens sese a me redargutum iri meá orationem occupan do calumniæ dedit:ne eam quam oranti sibi præstiteratis:in me audien do attentione sitis:uel ne ipse orattõem habeá apud uos ob eam quá hic de me prius calumniam habuerit. Sed plane puto oportere uos meá di ctioné ex me ipso potius q̃ ex aduersario meo cognoscere:& si hæc ab eo sunt prius dicendo insimulata:quas non mediocres dixerim esse conie cturas eũ nihil nunc sani dictitare.Vtit̃ aũt & Euripides in philotete pul cherrime hac specie hoc modo.Dicemus ipi licet & hic nostram putet iá pdidisse dictioné suggerens iniuriá fecisse.Veꝝ ex me meas res disce:sese pádet:hic de se loquens.Quéadmodũ igit̃ præoccupatiõibus & erga iu dices & erga aduersarios sit utendum ex his sciemus. Euripids

p Ostulata uero í orationibus sunt:q̃ auditoribus oratores postu lát Horũ aũt alia sunt iusta:alia uero iniusta.Iniustũ quidé postu latũ est p quod his quæ loquimur attétioné præstari:ac benigne audiri petimus.Iniustũ uero quo secũdum leges nos iuuari: ac nihil præ ter leges in nos decerni & casibus ignoscendum postulamus. Siquidem postulatum præter leges fuerit iniustum.Si uero secundũ leges fuerit iu stum dicitur.Postulata igitur sunt huiuscemodi.Ipsorum aũt differétias diuisimus:quo & iustũ & iniustum postulatum dignoscentes nõ inepte iis uti possumus & ne nos aduersarii lateát cum iniusti quicq̃ a iudicibus flagitant.Et de iis quidem & ex antedictis scire poterimus. De postu latis

i Teratio aũt est breuis admõitio. Ea uero utendnm est tũ circa ptiũ tũ circa totius orationis exitũ.Iterabimus aũt summatim uel ratio De itera tione

nando uel interrogando uel enumerando uel eligendo. Ipsorum autem unũquodq; quale sit: demõstrabo. Ratiõari igitur est huiusmodi. Ambigo aũt ipse quidé quid si fecerint: nisi uos plane antea reliquissent. Arguebatur aũt aduersus hanc urbem nostram cum exercitu processisse. Nihil uero eorꝝ unq̃ quæ spopõdissent: factitarũt. Itaq; ratiõari est huiusmodi. Enumerare aũt tale ẽ. Demõstraui autem ipsos q priores societatem soluere: q primum nos sunt adorti: quo tépore aduersus lacædemonios bellum gerebamus: quiq; maxime studuere urbem nostram ĩ prædam uertere. Enumerare igitur est huiusmodi. Ex electiõe aũt admonere est huiusmodi. Recordari oportet cõtigisse nobis: ut posteaq̃ societaté cum his iniuimus: nihil unq̃ mali ab hostibus passi sumus. Ná cum sæpenumero nobis auxilio uẽisset: lacedæmõios q nostrũ agrũ deuastarét: ꝓpulsaret. Multas etiá pecunias etiá hoc tpe ad nos d̃ferũt. Ex electiõe igit̃ hoc mõ ad monebimus. Ex ĩterogatiõe uero hoc mõ. Libenter aũt ex istis q̃reré: qd uobis ꝓ cõuẽtis haud soluũt. Neq;.n. ĩdigẽtis se dicere audeát: qppe q tátũ pecuniarꝫ & hoc solo quotánis accipisse demõstrent̃. Neq; dixerit̃ q dé multũ æris circa répu. cõsumpsisse. Prorsus.n. minores ĩpensas: q̃ reliq oẽs ĩsulani ptulere. Ex ĩterogatiõibus igit̃ hoc pacto tractabimus.

de ironia

i Ronia uero quá tũ simuládi: tũ dissimuládi cauillationem uocamus: ẽ cũ aliud dicimus: & aliud dicere simulamus. Eius auté forma sit huiusmodi: ut ĩ antedictis breuiter cõmorando psistá. Nequa q̃uero dicer̃ oportet mea sn̄ia: ut hi q multa se bona factitasse p̃dicát: malis plurimis ciuitaté affecerint. Nos uero q ab his ingratitudinis carpimur: & his auxilio sæpe fuerimus & iniuriam nemini ĩtulerimus. Cum igit̃ aliqd simulamus omittere: eo quod breuiter dicimus: hoc pacto admonemus. Res uero cõtrariis noĩbus appellare ita fit: hi quidé probi uiri multorꝫ malorꝫ socii extitere. Nos aũt ignaui plurimorꝫ fuimus bonorꝫ auctores. Ex his igit̃ breuiter admonétes ĩterationibus utemur. & circa singularꝫ partium & circa totius orationis exitum.

De facetiis

u Nde aũt facere dicendũ: & pro arbitrio orationis prolixitate uté dum sit: rursus exponemus. Hic igitur facere dicẽdi locus est: siq dé cõmétationes totas mediasue dixerimus. Ita ut quod reliquũ ẽ: mediũ auditores ipsi cõpræhedát: quo locis & sententiis uti conuenit Opus ẽ aũt in totá orationẽ facetias hasce dispartiamus: uerbaq; cõmutemus: neq; easdé sp ĩ eandéq; sententiá frequẽtis afferamus. Est hoc pacto nostra cum is apparebit oratio. Qui uero dicendi ꝓlixitate uti uoluerit opus ẽ: rem diuidat. Et q̃ q̃libet ĩ parte ĩsint. quáq; naturá sapiát: edocet: eorꝫq; usum omné tũ ꝓpriũ tũ cõmuné & ipas cãs enarret. Quod si longioré quoq; uoluerimus orationẽ efficere: pluribus noĩbus circa singula utẽdũ ẽ: eritq; singulis ĩ orõnis ptibus iterãdũ: & iterationẽ ipam paucis absoluẽdũ. In fine uero orõnis hæc oĩa de qbus singillatim dixeras: cõge

ſtim ponas ac de rebus omnibus dicas:cõuenit:hoc igitur modo ꝓlixiores reddi orõnes poterunt.Qui auté dicendi uoluerit breuitate uti oportet:totũ negociũ uno uocabulo cõplectať: & hoc maxime qđ in ipſa re breuiſſimũ inſit.Opus eſt ét paucis uti copulis:plurima uero cõiungere Noĩbus ita uti ut una dictio duabus ſeruiat rebus.Eritq̃ freq̃ns illa iteratio e partibus amouéda:& in orõnũ dũtaxat finibus iterádũ. Et hoc qdé modo breuis poterimus orones efficere.Quod ſi mediocritate uti in dicédo uolueris partiũ maximas delegés & hiſce uerba facias:oportet.Eſt etiá mediis utendũ noĩbus:quæ.ſ.neq̃ lõgiſſima neq̃ breuiſſima neque multa de aliqua una re ſint ſed mediocria potius.Oportet & epilogos ex intermediis partibus neq̃ oĩno auferri:neq̃ ubiq̃ rurſum inferri.Sed q̃ maxima auditoribus nota eẽ uolueris ĩ his maxime ad finé iteratiõibus uti cõuenit ex hiſce igiť q̃docũq̃ libuerit: ꝓlixitate uti ĩ dicẽdo q̃bimus.

q Vod ſi facetam uoleris orationẽ ſcribere:permaxime tibi obſeruádũ eſt:ut uerborum mores hominibus ſimilis queas reddere Id autem efficies:ſi qui magni qui curioſi: q mediocres ſunt mores cõſideraris. De his igitur poteris hac uia cognoſcere:de nominũ uero cõpoſitiõe iam declarabimus.Eſt enĩ etiam hoc apprime neceſſariũ. De faceta orõne

p Rimum igitur figuræ noĩum ſunt tres:ſimplex cõpoſita & tráſiata.Eodé etiam modo poſitiones ſunt tres. Vna quidé:quæ in uocalé connexionibus terminat:& a uocali incipit. Secunda uero quæ a muta incipiens in mutam deſinit.Tertia autem quæ mutas uocalibus iungit.Item ordines ſunt quattuor:quoꝝ unus ſimilia nomina aut inuicé collocata aut diſpergit.Alius uero qui eiſdé ratiõibus utitur: aut inuicé mutat.Tertius uero qui uno multiſue noĩbus rem appellat. Quartus aũt ordo ẽ: quo geſta negocia noĩamus aut p̃terimus:quo igiť pacto pulcherrime orationis filium texendũ:ſic nunc edocebimus. De nominũ cõpoſitione Poſitiões tres

p Rimũ qdé interpretatiõné ipſam in duas partis diſtribuere:deĩde cõuenit dilucide dicere.In duas uero partes ĩterp̃tationem diſtribuimus:hiſcemodis.Vno qđ ipſe põt & hoc & aliud.Secundo qđ hic qdé haud poteſt:alius aũt poteſt.Tertio qđ hic & hoc & aliđ poteſt.Quarto ꝙ neq̃ ipſe neq̃ alius põt.Quĩto ꝙ ipſe quidé poteſt:alter uero nõ poteſt: Sexto ꝙ ipſe quidem alterum poteſt:alius uero non poteſt:alterum horum autem unumquodq̃ ex hiſce perſpicies.Quod &enim ipſe poteſt & hoc & aliud huiuſmodi eſt.Ego aũt nõ haꝝ dũtaxat reꝝ auctor uobis extiti.Veꝝ & Timotheo q aduerſus uos eſſet expeditiões ducturus:ĩpedimẽto fui:Quod uero hic nõ põt:alter aũt poteſt tale eſt.Ipſe qdem nõ potis eſt:qui pro uobis legatiõe fungať: hic uero q ſpartiatarũ ciuitati amicus eſt:facillime apud eos quæ uultis queat efficere.Quod hoc aũt & hoc & illud eſt huiuſmodi.Non aũt in bellis ſolum hic ſe robuſtiſſimũ & fortiſſimũ p̃ſtitit:ſed &cõſiliis ciuiũ cedit nemini. Quõ ſit texenda oratio

Quod autem neq ipse neq alius potest tale est. Neq ipse parua munitus manu hostes queat: neq alius quisq̃ cuiuiũ expugnare. Quod uero ille potest: ipse autem nequit: est huiusmodi. Nẽpe hic corporis ualet uiribꝰ ego uero sum corpore ĩbecillus. Quod autem ipse aliud potest: ille uero non potest aliud huiusmodi ẽst. Equidẽ ipe q clauo & gubernaculis præsim ualeo: hic autem neq qui remo utatur: potis est. Figuras igitur ĩterprætãdi in duas partes facies hoc modo. Oĩbus in rebus idẽ modus seruãdus ẽ: qbus aũt rebus dilucide tua reddatᷣ orõ. Id rursũ ẽ cõsiderandũ.

de orõne dilucida

Primũ quidẽ quodcũq dixeris ꝓpriis suisque noĩbus appella & qcquid ambiguũ fuerit: euitato. Caueas etiã oportet: ne uocales deinceps ponas. Aduertendũ est præterea: ut quos articulos uocant: opportune & apte locos. Itẽ cõsideres: opus est: ne cõfusa sit: neq pturbata nominũ cõpositio. Talis.n. orõ & obscura ẽ & cognitu difficilis cõiunctiõibus uero q̃scũq ante dixeris cõsequẽtis reddito copulas. Coniunctiões aũt coniũctionibus reddere ita fit. Ego qdem ad qdᷣ tẽporis dixerã affui. Tu aũt quãdo te uenturꝝ dixeras: nõ uenisti. Itẽ cum eadẽ coniunctio cõsequẽs sit. Tu eteni & illorꝝ auctor extitisti: & horꝝ auctor ipe tu: de cõiũctionibus igitur dictũ est: ex qbus licet: & reliq̃ quæq cõiecta ri. Ipsa uero noĩum structura neq cõfusa neq perturbata fieri debet. Et cõfusa quidẽ ẽ huiusmodi sicuti cũ dixeris. Graue est hũc uerberibus afficere. Nã obscurũ eẽt: q̃ esset cædens: ꝙ si ita dixeris. Graue est hũc uerberibus ab hoc affici perspicuam reddes orõnem. Structura igitur nominũ cõfundere tale ẽ. Vt aũt aduertas quo pacto articuli ipsi tẽpestiue apteq addãtur: ex hisce tibi liqdum fiet. ουτοσ ο ανθρωποσ τουτον τον ανθρωπον αδικει hic ipse homo hunc ipsum hominem iniuria afficit. Nũc.n. ĩteriecti articuli dilucidã faciũt dictionẽ: exẽpti uero obscurã apd græcos efficiẽt. Cõtingit autẽ & aliquãdo cõtrariũ. Quæ igitur in articulis seruari cõuenit huiusmodi sunt. Vocales aũt iuxta ĩuicẽ ponẽdæ nõ sunt: nisi aut aliter obscura reddatᷣ orõ: aut replicatio q̃dam aliaue segregatio fiat. Ambigua uero fugere ita qbimus q̃dam noĩa diuersis seruiũt rebus: sicuti ludus quẽ ludimus & ludus schola. Oportet aũt ĩ huiusmõi noĩbus semp id cõplectamur: qdᷣ ꝓpriũ est significatũ. Et dilucide qdẽ ĩ noĩbus si hæc fecerimus: loquemur. Ex supioribus uero p̃ceptis in duas partes ĩterprætationes distribuemus. De contẽtionibus aũt & cõparibus & similiter cadẽtibus iã dicere aggrediamur. Nã & his quoq nobis opus erit. Est igitᷣ cõtẽtio: q̃ cõtrarium nomẽ simul & uim oppositis rebus habet: aut horꝝ alterꝝ quæ igitur cõtrariũ nomẽ simul & uim habet huiusmodi esse poterit. Non.n. iuris est hũc meis rebus usurpãdo locupletari. Me uero meis priuatũ rebus pauperiæ ita p̃mi. Contentio uero nõibus solis erit huiusmodi: Det.n. locuples ac felix pauperi & egeno. Vi autem contẽtio hæc sit. Ego quidẽ hunc aduersa ualitudine laborantẽ curaui:

De cõtentiõibꝰ & cõparibꝰ & similiter cadentibus

hic aũt mihi maximoꝝ auctor maloꝝ extitit. Nam hoc loco nõ in noi/
bus sed in ipsis rebus cõtrarietas ẽ. Quæ ergo & ui & noie contentio fue
rit: ea erit longe pulcherrima: reliquæ uero cõtẽtiões duæ sunt. Cõpar De com/
autẽ est: quãdo duæ pares enuunciantur clausulæ pares aũt esse poterunt pari
multæ etiã paruæ clausulæ paucis magnis & pares magnitudie paribus
numero. Figuram uero habet cõpar huiusmõi. Aut ꝑpter pecuniarum
inopiam: aut ꝑpter belli magnitudinẽ. hæ nãq; clausulæ neq; similes ne/
q; contrariæ sed tamẽ inuicem pares sunt. Similiter uero cadẽs est: quod De simili
compari quidem maius est. Nõ.n. pares solum clausulas uerum & simi ter caden
les & similibus efficit uerbis. Est aũt huiusmodi quantum te decet oro/ te
nis imitatio tantum adsit delectationis machinatio. Maxime uero simi
les fieri oportet exitus dictionũ. His nanq; uel in primis efficitur simili/
ter cadens. Similes aũt dictiões sunt ex similibus syllabis: in quibus plu/
rimæ litteræ eædem sunt sicuti militibus nullis ualet: & uiribus multis
caret: quæq; uero extra artẽ posita sunt: ea ultro idipsum demõstrabũt.

Ed de his hactenus satis & eni iustũ & honestũ & utile reliquaq; Enume/
ſ & ipsa q̃ sunt tenemus: & unde his affluamus ex antedictis pla/ ratio
ne cognoscimus. Eodem autem modo quæ sint amplificatiões
extenuationesq;: & ex quibus hæ locis desumantur: intelligimus. Identi
dem uero & præoccupationes & postulata ab auditoribus & iteratiões
& facetias & orationum prolyxitates & ipsius interpætationis structurã
omnem scimus. Quasobres cõmunem oĩum specierum uim atq; diffe/
rentiã ipsarũq; usum oẽm si ex antedictis tenuerimus: assuefecerimus fa
cile nosmetipsos q his oĩbus ꝑ artis præceptis exercitati abundemus. Et
adiumenti ex ipsis plurimũ tum dicẽdo tum scribẽdo cõsequamur. Igi/
tur præcepta causaꝝ hoc pacto accuratissime ꝑ partes distribueris. Vt ãt
ꝑ unaquaq; specie ad humani corporis effigiem uerba locari conueniat:
& quæ sint circa orõnis partes obseruãda: & quomodo iisce partibus sit
utendum rursum ostendam. De exordiis igit̃ dicendũ est prius. Ea uero
septẽ speciebus cõia sunt: & omnibus in negociis cõgrue dici poterunt.

Xordiũ est ut cõpendio dixerim: orõ quædam: quæ rebus iis: de De exor/
e quibus reliqua futura ẽ dictio: sũmatim expositis auditoꝝ aĩos diis
ad attentionẽ idoneæ: & quo ad fieri dicẽdo potest: ad beniuolẽ/
tiam nobis comparat. Hæc enim per exordium præstari conuenit: quo/
modo autem eo utamur, primum quidem deliberatiuo in genere & in
suadendi specie ostendam. Cũ rem igitur auditoribus ꝑponere ac liqui/
dam facere uoluerimus: fieri poterit hoc modo. Surrexi: ut quo pacto ꝑ
Syracusanis bellandum sit consulã: uel hoc modo: Surrexi: ut quid sen/
tiam: dicam: qui nõ deceat nos Syracusanis auxilium ferre. Hoc igitur
modo summatim rẽ exponemus. Qui uero ad attentionẽ exhortemur
scire ex hisce poterimus. Si nos ipsi animaduerterimus: q̃bus & uerbis

.106

& rebus ad audiendá sententiam attenti sumus. Nempe his sumus attē-ti: cū de magnis uel terribilibus uel ad nos ptinētibus rebus cōsultamur aut cū orātes ipsi demōstraturos se dixerint. Iusta illa eē & honesta & utilia & facilia & uera: ad quæ nos gerēda exhortant̄. Aut cū nos rogauerit: se attēte audiamus. Quēadmodū igit̄ ipsi aliis solemus. Ita & nos si quæ ex præmissis cōmodissima in psentē rem fuerint: delegerimus: eaq₃ auditoribus pspicua reddiderimus: eos nobis attētos faciemus. Ad attentionē igit̄ ex his auditores exhortamur. Beniuolentiā uero cōparabimus: si cōsiderauerimus primū: quo in nos aīo ipsi sint beniuolo ne an in festo aut neq₃ bono neq₃ malo. Si beniuoli ergo fuerint de beniuolentia dicer̄ superuacaneū cedat. Ve℞ si omnino id facere uoluerimus: oportet paucis cum dissimulatiōe quadam id fieri hoc modo. Quāta sit mea in hác urbem beniuolētia: ut quæ sæpenumero suasu meo quæ factu eēnt utilia gesseritis: & qua me præterea ad cōia cōmoda præbeo iusticia: quippe qui publica℞ magis q̄ priuata℞ mihi rerū habendā rationē censuerim: nequaq̄ a me dici opus existimo. hoc. n. nobis pspicuum est & cognitū. Verum qd̄ & nunc si fidē adhibere mihi uolueritis: cōsuletis in rem pulcherrime: hac de re ut nos edoceā: dabo operam. Hoc igitur modo eos q bono sunt in nos animo in cōsultatiōibus beniuolētiæ admonebimus: Si uero auditores neq₃ nobis infesti sunt neq₃ beniuoli: dicendū est: & iustum esse & cōducibile: eos iis ciuibus beniuolos fieri: qui nullū sui dederunt experimētum. Deinde oportet laude auditores demulcere: qd̄ iuste & grauiter quæ dicunt̄: iudicare cōsueuerint. Itē & extenuatiōes afferendæ sicuti si dicatur. Surrexi nō tam ulla dicēdi ui elegantiaue cōfisus q̄ existimās ea a me narrari: quæ ad cōem utilitatem cōmodūq₃ accedāt. Cum igitur auditores neq₃ a nobis alieni neq₃ beniuoli uobis sunt: ex huiusmodi rebus beniuolentia captabitur. Sinaūt calūniæ obnoxii apd̄ auditores fuerint: necesse est: aut ipsos in sese aut res de qbus dicūt: aut ipsā demū orōnem calūnias cōtinere: hæ aūt calūniæ: aut ex præsenti aut ex p̄terito tpe trahunt̄. Ex p̄terito qdē tpe siqua improbitatis suspicio de aliquo hēatur. Primū ī auditores poccupatiōe utēdū est: atq₃ dicēdū ita. Neq₃ ipse qdē ignarus sū me apd̄ uos calūnia affectū eē. Sed oēm ego de me ī simulationē falsam eē demōstrabo: postea summatī enumerādo ī exordiis dicēdū erit: siqd ī rē tuā orōne cōplecti q̄as. Et aut uitupāda iudicia: necesse. n. ē: siue publice siue priuatī calūnia de quo pia facta sit: uel eē uel fore iudiciū: uel nolle accusatores iudiciū sumere. Eritq₃ dicēdū ut iudicatū iniuste fuerit: quodq₃ inimici nobis hoīes nocuerit. Aut si minus hoc uerisimile uisum fuerit: dicendū erit satis id eē debere qd̄ minus tunc ex sentētia nobis cesserit. Iniustū aūt esse: cū res iudicatæ iā fuerint: rursum easdē calūniari. Si uero celebre sit iudicium futu℞: te paratum plane dicito: qui ad insinuationes in hoc ipso pulcherrimo consessu respondeas.

Et quid aduersus remp. per iniuriam patrauisse: demõstreris: te morte mulctatũ iri. Sinauté accusatores minus in causa persistát: eodé oportet uti cõiectura: quoniá falsam de nobis calũniá detulissent: desistunt causa Non.n. consentaneũ uidebitur nolle eos iudiciũ capere: qui uerá accusationé detulerint. Vsq; uero in calũnias acerrime est inuehédũ dicendũq; q̃ trux & cõmunis & multorum malorum causa. Ostendatur quoq; oportet permultos iam iniuste p calũniá petisse. Ité monendũ stultum esse eos q de repu. cõsultant. nõ quæ ab oĩbus dicunt audire: & quod utile sit: animo uolutare: sed aliquorum insinuatiõibus cõmoueri. Cõmune facias aũt atq; pollicearis oportet: ea te de qbus cõsulere sis pollicitus & iusta & utilia & honesta demõstraturum. Eos igitur quorum ex præterito tépore calũnia delata sit cõuenit hoc pacto isimulatiões in cõsultatiõibus soluere. Ex præsenti uero tépore oratoribus calũniam solet afferre primum quidé ætas ipsa: nam siue oĩno iuuenis siue senior cõcionatur: auditores moleste ferunt: huic.n. nondũ incipere: illi uero iam qescere deorum esse putant. Deinde si crebro orationé habere cõsueuerit. Hic.n. iportunus uidet esse. Etsi nunq̃ antea orationé habuerit. Ná & hic alicuius priuati cõmodi gratia præter cõsuetudiné uidetur cõcionari. Ex psenti igitur tépore huiusmodi poterunt in illũ insimulatiões fieri: q apud cõcioné orauerit. Sed causa de his afferat: necesse est. A iuniore qdem ex cõsultantium inopia & ex eo qd suum esse potissimũ uidetur: quéadmodũ si dixero de ludicro lápadarchiæ uel de Cymnasio uel de armis aut de equis aut de re bellica. Horum.n. nõ minima pars adhæret iuueni. Dicédum est aũt: q tametsi nondum iuuenis p ætatem prudens esse potest: uerum natura & diligétia quadam certe potest. ostendendum est etiam: qui aliquid imprudenter gesserit: aduersum casum sibi priuatim dari. Assecuto uero communem esse utilitaté cũ reliqs. Iuuenis igit ex his atq; similibus argumentabit senior at arguméta & ab inopia cõsultátiũ & a facultate sua: pterea & a magnitudie & nouitate piculorum & ab aliis huiusmõi rebus. Crebro át dictioné hre cõsuetus ab expiétia argumétabit: & ab eo: qd turpe sit: nõ eũ sentétiá nũc dicere: q antea cõsueuerit. Nõ aũt cõsuetus argumétabit tũ a piculorum magnitudie: tũ ab eo qd necesse oĩo sit eũ q ciuitatis est particeps: de his q̃ in psentia agunt: sententiá dicere. Eas igit insimulationes q̃ in cõcionibus circa hoiem fiũt: hoc pacto refellere studebimus. De isimulatiõibus circa rem

f Iunt autem circa rem: cum quis nihil neque iis a quibus nulla simus iniuria lacessiti: neq; iis fortiores potétioresq; sunt pernocédum esse: consultat: aut pacem turpé fieri persuadet: aut circa deorũ imortaliũ sacrificia q̃ minimos effici sumptus monet: aut huiusmodi qcq̃ narrat oportet aũt in huiusmodi rebus poccupatiõe prius ad auditores uti: quarum causam aut in necessitaté aut in fortuná aut in tempora aut in aliquod cõmodum referamus: dicamusq; nõ consultantibus qdé

esse:sed rebus potius huiuscemodi causam ascribendá:hoc igitur modo eas quæ circa rem sunt:insimulatiões a consultantibus remouebimus.

de ĩsimulatiõibus circa orõné

Ratio uero ipsa in cõcionibus solet insimulari.Cũ autem ꝓlyxe aut nimis prisce aut minus ꝓbabiliter dicatur:& siqdé lõga fuerit in rerũ multitudiné causa est referenda. Sin prisca sit:doceat oportet.Nũc ipsam tépestiuá esse.Sinauté minus ꝓbabilis sit: pollicearis oportet:eá te uerá in dicédi ꝓgressu demõstraturũ.Cõsultationes igit̃ ex his rebus prĩcipio cõstituemus:quo uero utamur ordine aiaduerti conuenit.Siqdem nulla prorsus ĩsimulatio sit:neq; nobis neq; orõni neque ipsi rei a ꝓpositiõe cõtinuo est inchoãdũ.Attente aũt quæ dicunt̃ huma neq; audire ad postremũ exhortabimur:Sin uero aliqua sumus ab illis q ante dixerũt in simulatiõe ꝑuenti post anticipatá auditorũ opinioné eorum quorũ insimulati fuerimus:& responsiões & cás breuiter in mediũ deferentes ita proponemus:& auditores ad attentiõem exhortabimur.

Exordia quidem in cõsultationibus hoc modo sunt constituenda.

P Ostea uero necesse est:aut res gestas a nobis renunciari referriue aut res præsentis diuidédo exponi:aut quæ futuræ sunt: iá prædici.Cum igitur de legatione sit nobis renunciandũ:oĩa quæ dicta fuerĩt dilucide narrare oportet quo primum quidé grauitaté oratio præ se ferat.Hæc.n.renũciatio solum erit.Nullaq; alia orõnis figura incidet.Deinde siquidé nobis ex sententia minus res contigerit : nõnulla id negligétia nostra:sed alia quadá causa accidisse auditores existiment.Sin uero ex sentétia cõtigerit:nõ casu aliquo sed nostra diligétia & industria id factũ opinetur.Hæc aũt eo facilius credũt:si quoniá gestioni negotiorum nequaq̃ interfuerint:nostrá in orõne negligentiá promptitudinéq; ꝓspexerint:utpote qui nihil omittamus:sed unũquodq; q̃accuratissime referimus:Cum igitur legationé renunciemus: his causis singula quæq; quo pacto gesta fuerint:renunciari oportet. Cum uero ipsi concionátes aliquid præteritũ narramus:siue etiam præsentia exponamus:siue prædicamus futura:necesse est:ut unũquodq; horum & breuiter & dilucide & nõ sine probabilitate faciamus.Dilucide quidem ut quæ dicuntur cõpræhédi queant:breuiter auté:quo quæ dicta fuerint:memoriæ auditores teneant.probabiliter uero:ne ipsi auditores priusq̃ ꝓbationibus atq; iuris partibus nostrá orationem cõfirmauerimus:nostras iam narrationes falsas esse reprobent.Dilucide igitur exponemus: aut a noĩbus aut a negotiis :a negotiis qdé:si nõ ea ꝑturbate exponamus:sed rerũ ac temporum ordinem seruemus: reliqua non deinceps collocemus: & si neq; eo de quo dicere cœperimus:relicto negotio in rem aliam transeamus:a negotiis igitur hoc modo dilucide narramus:A nominibus uero si q̃maxime idoneis rerum nominibus negotia appellemus : & si non ambiguis utamur:neq; perturbate ipsa collocemus : sed usq; coherentia deinceps

ordinemus. Dilucide igitur expõemus: si hæc diligẽter obseruauerimus Breuiter uero narrare poterimus: si tum ex negotiis tum ex nominibus ea remouerimus: quæ nõ sint dictu necessaria. Et ea solum cõplectemur sine qbus obscura reddet oratio: & breuiter quidem hoc modo exponemus. Probabiliter ãt a nobis narrabit: si ad ea negotia q̃ minus uerisimilia uident: cãs attulerimus: qbus illa nõ absurde gesta uideant. Si q̃ uero oĩno ĩcredibilia cõtigerint: ea reliquamus: necesse est. Sin aũt necessaria sunt: quæ dicant: ea te scire ostẽdas: oportet. Sed ad cõfutationis partẽ q̃ cũ illa ĩplicata sint: dicẽda reseruare. Orõnisq; pgressu id te ue℞ demonstratu℞ polliceri: ea usus argutia: qd quæ prius dicta abs te fuerit ea prius uera iustaq; demõstrare: q̃ aliud huiusmodi quicq̃ uelis. Et hoc qdem mõ iis q̃ minus uerisimilia sunt: medebimur. Vt aũt summatim una oĩa cõplectamur: & renunciãdo & exponẽdo & p̃dicẽdo ex iis oĩbus quæ antediximus: dilucidas breuis & probabilis narrationes faciemus.

(e) As aũt tripliciter ordinabimus. Nã siquidem ea de quibus dicimus: pauca sint auditoribus cognita: exordio narrationẽ coniugemns: ne pars hæc separatim posita breuis admodũ fiat. Cũ uero negotia & pmulta & incognita sint ad unũquodq; cõiunctas narratiões faciemus: easq; iustas & utilis & honestas ostendemus: quo nõ modo in narrãdis rebus occupati simplicẽ & nõ uarietate quadã ĩsignẽ orõnem faciamus. Ve℞ & audito℞ animos capiamus. Sinautẽ negotia mediocria & minime nota opus est uel renũciationẽ uel expositionem uel prædictionẽ in exordio uno & eodẽ quasi corpore collocemus: hoc aũt faciemus si a re℞ initio ad extremũ usq; narrãdo prosequamur: & nihil aliud cõplectamur. Sed ipsa negocia expedite declaremus: quẽadmodũ igitur in exordio narratiões ordinãdæ sunt. Ita scire poterimus.

(d) Einceps aũt confirmatio sequatur: necesse est: p quã prænarrata negotia exprobatiõibus & iustis & utilibus sicuti nos demõstraturos polliciti sumus: cõfirmabimus. Cum igit coniunctas narratiões facere oportet pbatiões: in cõsultatiõibus q̃cõmodissime ducũt a re℞ cõsuetudine ab exẽplo a cõmemoratione & ab ea: quæ de oratore fit apud oĩs: opiniõe. Vtẽdũ est ẽt & si q̃ ex aliis pbationũ partibus ĩciderit. Eæ uero sic sũt collocãdæ: Primũ qdẽ dicẽtis opinio: Sin id minus poterimus: re℞ cõsuetudies ordinabimus: demõstrabimusq; & hæc q̃ dicimus uel & his similia hoc mõ fieri cõsuesse: deĩde uero exẽpla efferemus Et si qua est cum iis: quæ a nobis dicunt: similitudinem adducemus. Ea aũt exẽpla capiamus: oportet: quæ tum rei cõgruãt: tũ ipsis auditoribus uel loco uel tpe sint proxima. Sinautem secus sint: debemus ex aliis quæ maxima & notissima sint: accipe. Post hæc uero sentẽtiis utẽdũ ẽ. Oportet autem eas partes: quibus probabilia & exempla tractata fuerĩt: ĩ fine cõmentatiõibus & sentẽtiis terminemus. Et pbatiões quidẽ hoc mõ ad

108

negociorum confirmationem adducemus. Si uero narratis rebus cõtinuo sit fides adhibita: ꝓbatiões ipsas reliquemus. Et a iusti & legitimi & utilis & honesti & iucũdi & facilis & possibilis & necessarii partibus antedicta negocia cõfirmabimus. Et siquidẽ iustũ iest: id primũ collocabimus Et ꝑ hoc pꝗ huic simile & ꝑ cõtrariũ & ꝑ iudicatũ iustũ enarrabimus. Et similia iis iustis de quibus loqueris: exẽpla sunt afferenda: habebis aũt ꝑ multa exẽpla: tum ex iis quæ priuatim apud singulos iustũ existimant tum ẽt ex iis q̃ in ipsa urbe ubi orõnem habes: tum demũ ex iis quæ ĩ aliis urbibus iusta duci solẽt. Cũ uero hæc oĩa hoc modo ꝑcurrẽtes narrauerimus. In ipsiusq; iusti fine sentẽtias cõmentationesq; moderatas & si biinuicẽ dissimiles attulerimus: si quidẽ ea pars lõga sit: eiusq; meminisse uoluerimus: paucis iterabimus. Sin au tẽ mediocris sit: cõmemoretq; tunc ubi eã finierimus: aliã quoq; partẽ adiungemus. Est autẽ id huiusmodi. Quod iustũ quidẽ est auxilium nos ferre Syracusanis: satis ex iis q̃ dicta sunt: demonstrandũ existimo. Quod aũt etiã id nobis conductum sit: enitar edocere. Et cũ rursus eodẽ modo ut de iusto factitaras utile percurreris: & eius extremã partẽ uel breuiter iterando uel finiẽdo absolueris. Itidem aliam partẽ quæcunq; tibi in manu fuerit: adiunge. Hoc igit modo aliam alii partẽ addere & orationem cõtexere opus est. Cum hæc uero oĩa prosecutus fueris quibus ea quæ persuades confirmari queas. Oportet in his de oĩbus summatim cũ cõmẽtationibus & sententiis coloribusq; demonstres: non ea efficere & iniustũ & perniciosum & turpe & triste admodũ fore. Contra uero summatim addendum est: & iustum & utile & honestum uoluptuosumq; futurum: si hæc ad quæ eos exhortaris: effecerint. Vbi uero iam satis abundeque sententiarum grauitate usus fueris: quæ persuades: cõclusione terminabis. Et hoc quidẽ modo quæ proposita fuerint: cõfirmabimus. Post hanc autem partem de præoccupatione dicere aggrediemur. Est autem præoccupatio eorum locorum: q̃ contra tuam dictionem haberi possent præoccupãs repræhensio. Oportet autem quæ ab aduersariis dicuntur extenuare: tua uero amplificare ueluti superius in amplificandi tractatu audieras. Opus est etiam conferas unum unicũ tuum scilicet maius sit. Et plura pluribus & unum multis: & multa uni. Sic secundũ oẽm speciem uarietate debemus uti nostra quidẽ augẽdo: aduersariorum autem infirmãdo atq; deprimẽdo. Et hoc q̃dem modo præoccupationibus utemur: hæc aũt ubi fuerimus ꝓsecuti iterationibus exitũ terminabimus. Coloresq; antedictos ratiocinatiõis uel enumeratiõis aut electiõis aut iterrogatiõis aut ironiæ assumemus.

De ꝑoccupatiõe

q Vod si ad ferendũ aliquibus auxilium suaserimus. Siue priuatis hominibus siue urbibus paucis dicere cõueniet. Et si qua iis ĩ auditores siue amicitia siue gratia siue misericordia præcesserit in mediũ referre cõgruũ erit. Maxime enim oẽs iis auxilio esse uolunt qui

tali animo ĩ nos fuerint: diligunt enĩ eos: a quibus uel ab ipsis uel ipsorũ amicis aliquid beneficii siue ipsi siue alii qui eis curæ sunt: uel opportune suscepisse uel suscipere uel susceptum ire crediderint. His aũt habent grãs: qui siue ipsi siue ipsorum amici aut in eos aut in eorũ necessarios boni quippiã opportune uel cõtulisse uel cõferre collaturiue putẽtur. Si horum igit̃ aliquid unũ ĩcidat. Id breuiter doceamus: & ad misericordiã redigamus oportet. Id aũt affatim facere poterimus: si cog nouerimus soler̃ oĩs ĩ eos misericordia moueri quos familiari erga se aĩo esse opinẽtur: aut ĩdignos calamitate suspicant̃: hæc aũt ĩ iis esse ostẽdes quos misericordia dignos uelis dmõstrare. Estq; demõstrãdũ eos inique passos: uel pati uel passuros: ubi minus iis auxilio auditores fuerint. Sin uero hæc ĩ illis non sunt: demonstrabis eos omniũ bonorũ inopes esse: quorum cæteri oẽs aut plurimi sint participes: q q; nihil unq̃ boni uel nacti fuerit: uel nãciscãt̃ nacturiue sint: nisi auditores hoc tẽpore ad misericordiã moueãtur. Ex his igit̃ auditores ad misericordiã ĩducemus. Dissuadere aũt ex cõtrariis locis poterimus eodemq; mõ exordiemur: & narrabimus: & ꝓbationibus utemur auditoribusq; ostẽdemus quæ facere aggrediunt̃ esse & præter leges & iniusta & perniciosa & turpia & tristia & ĩpossibilia & difficilia ac minime necessaria. In dissuadẽdo uero idẽ dispositiõis modus seruabit̃: q ẽt ĩ suadẽdo. Quã obrẽ q ultro dissuadẽt: disponere ita poterũt. Qui uero aliorum suasiõibus cõtradicere uoluerĩt: primũ qdẽ ea ĩ exordio ꝓponere debẽt: qbus sine contradicturi. In reliqs uero singillatĩ est exordiendũ. Post singula uero p̃dictorum exordia est secũdũ unũquodq; ꝓpositũ maxime demõstrandũ: minime oĩum ea eẽ ad q̃ aduersarius exortet̃. Neq; iusta neq; q̃ his sequunt̃. Hoc aũt facies: ut ostendas uel iniusta eẽ: q̃ ille narrat uel ĩutilia uel iis similia aut iustis cõtraria aut utilibus aut iis quæ talia esse iudicant̃. Eodẽ quoq; modo & cætera quæ ĩciderint: tractare debebis. Optimus igit̃ dissuadẽdi modus hic est. Quod si minus hoc facere cõmode potueris: ex eo quod reliqueris genere dissuadere orando poteris. Ut siquidẽ aduersarius iustũ esse ostẽderit: tu uel turpe esse uel inutile uel difficile uel ĩpossibile uel aliud quoduis huiusmodi enitere demõstrare. Sin utile aduersarius esse ostenderit. Iniustum ĩpe & si qd aliud opportunũ ad id habueris: demõstrabis: tua præterea augẽdo & aduersarii deprimẽdo facies: quemadmodũ ĩ suasionibus dictũ est. Decet eodẽ quoq; modo sentẽtias cõmẽtationesq; afferre præoccupatiõesq; refellere: ac breuiter ad exitum iterare. Præterea quoq; in suasionibus ostendẽdum est: aut eos quibus auxiliũ ferẽdum suademus: horũ amicos esse: quos ad id faciũdũ exhortamur: aut hoc gratias iis debere: qui deprecantur: quibus uero auxilium ferre dissuaserimus: eos uel ira uel ĩuidia uel odio dignos ostẽdemus. In odium quidem adducemus: si ab illis aut ipsos auditores auditorumue amicos aut alios qui iis curæ sint: mali quippiã inique pas-

sos demōstrabimus. In irā autē rapiamus: si uel auditores ipsos uel ipsoꝝ amicos uel alios q iis sunt curæ: idigne neglectos iniuriaue affectos osten demus. In iniuriā uero cōtrahemus: si summatim idigne fortūatos exti tisse aut esse aut fore. Vel si nullius unquā boni fuisse iopes aut esse aut fu turos. Vel si nunq̄ maloꝝ quippiā passos aut pati aut passuros demōstra bimus. In iuidiā igiť & odiū atq3 iram hoc modo concitabimus. Beniuo lentiam uero & gratiam & misericordiam ex iis poterimus comparare: quæ in suasionibus dicta sunt. Eas autē ex antedictis omnibus contexere ordinareq3 poterimus. Species igitur suadendi & qualis & ipsa sit: & ex q bus constet: & quomodo ea utendum sit: ex his liquido cognoscimus.

Quomō in genere demonstratiuo sit exordiēdum

Vrsum aūt laudādi uituperādiq3 speciē deinceps consideremus. Cum ī hoc genere exordiri uoluerimus ꝓpositiōes primū ordi namus īsimulatiōesq3 dissoluimus itidem atq3 ī suadendo. At at tentionē uero exortamur: tū ex iis: quæ ī cōsultatiōibus dicta sunt: tū ex eo qđ mirabilia illustriaq3 dicamus: & eqtatē nostrā eoꝝq3 quos uel lau damus uel uituꝑamus: facinora demonstremus. In huiusmodi.n. causis ut plurimū nō disceptationis: sed ostētationis potius cā orationē habere consueuimus. Primū autē exordia eodē modo cōstituemus q ī delibera tiuo a nobis genere demōstratus ē. Post exordiū uero ꝑtiri debemus: & ea quæ extra uirtutē sunt: & ea quæ ī ipa uirtute bōa cōsyderāť: hoc mō. Externa quidē bona ī bonā ualitudinē & robur & formæ dignitatē & di uitias: uirtutē uero ī sapiētiā iusticiā & fortitudinē illustrisq3 disciplīas di stribuimus: hoꝝ aūt quæ ī uirtute posita locataq3 sunt: iure laudanť. Ex traria autē subducunť. Robustos namq3 & pulchros & nobilis atq3 locu pletes nequaq̄ laudare sed dicere beatos cōueit: his aūt diligēter cōsydera tis: post exordia de genere primū dictionē ordīabimus. Hoc.n. primum hoībus ac reliqs animalibus claꝝ iest uel obscuꝝ. Proīde recte quidē aut hominem aut aliud tale animal ex genere cōmemorabimus. Cum uero aut affectū aut rem aut oratiōem possessionēue laudare uoluerimus: cō tinuo ex iis quæ honesta adsunt nō absurde laudabimus. A genere autē laudare ita cōuenit. Si quidē progenitores insignes fuerīt: debemus om nis ab initio ad eum usq3 quāue laudatū uolumus: resumere: & ī singulis ꝓgeniroribus claꝝ aliquid summatī apponere. Quod si primi īdustrii īsignesq3 fuerint. Reliquos uero nihil oratione dignū gessisse cōtingerit: primos quidē illos eodē modo ꝓsequemur: ignauos autē atq3 degeneres omittemus: ea usi cauillatiōe: quod ꝓpter maioꝝ multitudinē nolimus auditoribus orationis lōgitudie graues effici: præsertim cū nemini sit ob scurū qui ex bonis clarisq3 parētibus nati sunt: eos consentaneæ fieri suis maioribus nō dissimiles. Sin aūt ueteres ꝓgenitores obscuri fuerint: qui uero ꝓxime extiterūt illustres: ab iis ē laus generis capiēda: dicendūq3 ut de illis quidē longā repetere quādā orationē superuacaneū admodū fue

rit. Sed si eorum laudes referant: qui proximi his q laudantur: extitissent: plane & hi quoque boni probique uiri ostendent: quodque perspicuum sit: horum maiores industrios quosdam insignisque extitisse: haud namque uerisimile uideri huiusmodi homines honestos & bonos esse: qui ex improbis progenitoribus nati essent. Vbi uero nullus maiorum sit splendor: dices ipsum in se generosum esse: colligesque eos oes ingenue natos esse: qui ingenitam sibi uirtutem habent. Et eos aliis quoque omnibus longe antecellere: q suos progenitores laudant: permultos enim qui ex claris maioribus nati essent: degeneres extitisse. Addesque quod de huius nunc & non de progenitorum praeconiis agatur. Eodem autem modo in uitupationibus origo generis in improbos maiores referenda est Et ita laudando ac uituperando quae ad genus pertinent: ordinabimus. Et si quid illi: de quo loquimur: praeclarum fortuna cesserit: hoc duntaxat tuebimur: ut ea quae aetati conueniunt: enarremus: & id quidem haud prolyxe. Pueri namque tam sua ingenio quam eorum qui ipsis praefuerint: diligentia honesti pudici sunt. Quare breuis de iis est habenda oratio. Cum hunc aut modum percurreris: habita ad posterum commentatione atque sententia debes hanc partem in adolescentis aetatem terminare. Et propositione deinde facta aut eius qui laudatur: res gestas aut mores aut studia amplificabis: quem admodum ab initio in demonstratiuo generum prius diximus. Exponesque ab hoc quem ipse laudes cum eet hac aetate aut per hunc aut per studium aut ex hoc aut huius gratia tunc hoc tum illud praeclarum facinus gestum fuerit. Oportet & caeterorum quoque iuuenum praeclara facinora colligendo conferre: & huius longe iis maiora esse ostendere. Illorum quidem quae minima sunt: huius aut quem tu laudes: quae maxima sunt: enarrando. Conuenit autem & quae apud alios res illustres parum pro dignitate collatae fuerint: eas abs te dicendo itidem magnas demonstrari. Et semper res ita comparando augendae & exornandae sunt. Et ubi & quis iuuenis ita philosophus unquam fuit: qui uel senior magnum adeo incrementum habuerit? Et q adeo robuste Cymnasiorum labores perfert: uaehementer is philosophiae studium & industriam adamabit? & hoc quidem modo similitudie & collatione usi amplificabimus. Cum uero quae circa aetatem adolesentis consyderatur: absoluerimus: in fine huius partis sententias commentationesque locabimus. Et aut quae dicta sunt breuiter iterantes aut ad postremam partem finientes: Rursus ubi proposuerimus: quae gesta sint ab ipo uiro quem laudamus: de iusticia primum dicere aggrediemur: quam eodem modo ut in superioribus exornantes ad prudentiam si fuerit: descendemus. Et hanc eodem quoque modo absoluentes fortitudinem si fuerit: proponemus: q eadem amplificationibus ratione item percurrentes cum ipsius finem partis attigerimus: & omnia genera prosecuti sumus: summatim: quae antedicta fuerint: iterantes exitum uel sententia uel commentatione toti orationi apponemus. Congruet autem laudibus nominibus etiam multis circa unum quodque uti: & splendidam facere dictionem atque magnificam. Eodem quo

110

que modo cum de neq̃ hominibus oratio nobis erit: uituperatiões cõsti tuemus. Oportet aũt nullis ĩ eum utamur cauillis: qué carpimus. Sed ipi us dũtaxat uitá enarremus. Sermões.n. lõge magisq̃ iocosæ obiurgatões atq3 cauilla & auditoribus p̃suadent: & egritudie quos uitupamus affici unt. Ná huiusmõi qdé sales ad Idææ uel ad substãtiá referũt. Sermões ue ro sunt ĩgéiorꝝ morũq3 ueluti imagies. Cauédũ é etiá ne res turpis nomi nibus appelles turpibus. Id eim affert grauitati calũniá. Sed q̃ huiusmõi sũt: táq̃ p ænigma significabimus: & aliarꝝ rerꝝ noibus ré ĩpam manifesta bimus: Debemus aũt ĩ uitupatiõibus irõia uti & ĩ iis aduersariũ dridere: qbus ille maxime exultat. Et priuati qdé paucisq3 p̃sentibus eũ dehõesta re In uulgus aũt & multitudiné cõis maxie uitupatiões maledicere. Vitu patiões uero eodé mõ poterimus: quo ét & p̃conia & augere & extéuarẽ. Itaq3 harꝝ specierꝝ ex his quæ supius dicta sunt: usum oẽm intelligemus.

De accusatione & quæstiõe

r Eliquũ est ut accusandi q̃rédiq3 p̃cepta pagamus q̃ rursus quéad modũ ĩ iudiciali genere dictũ é: cõponemus: ordinabimus: pcur remus: primũ igit̃ ĩ exordiis ré de qua fit accusatio uel defensio: pponemus ut etiá ĩ aliis præmissis speciebus. Ad attentioné auté ab iisdé locis exhortabimur: quos ĩ suadédo dissuadendoq3 docuimus. Ité etiá de beniuolétia idé quoq3 modus seruãdus erit: q ĩ deliberatiuo genere p̃mis sus est. Ná is cui auditores béiuoli sunt: ex p̃terito aut p̃senti tépore. Et is ne calũnia affectus sit: ad eos irritãdos uel ĩ se uel ĩ ré ĩpam uel ĩ orationé beniuolétiá captabit eodem modo: ut illic docuimus. Is uero in qué neq3 beniuoli auditores neq3 ĩfesti fuerint: beniuolétiá captare poterit ex præ terito p̃sentiue tépore uel p seip̃m uel p ré uel p orationé. Ille aũt q apud auditores calũniæ obnoxius factus fuerit: partim mixtim partim priua tim beniuolétiá captabit: hic igitur modus erit p quem beniuolentia cõ parabitur. Eñiuero ii aduersus quos neq3 bono neq3 malo animo audito res fuerint: paucis sunt laudandi: & aduersarii uituperandi. Oportet aũt eos ab iis laudare: quæ uident̃ maxime auditorum ĩteresse. Dico autem ciuitatis studiosum amicorum obseruatorem gratum misericordé. Et similia aduersarios autem ad his uituperare: quibus auditores ad irá irri tantur: hæc auté sunt ciuitatis inimicus amicorũ hostis. Ingratus ĩmitis Et huiusmodi. Opus est etiam laude iudices delenire: quod iusti iudices grauesq3 sunt. Aduersariorũ præterea defectus sicubi tibi minores exti terint: siue ad dicendum siue ad agendum seu ad aliud quicq̃ in descepta tiõe uerset̃: erũt oratione complectendi. Et iustum præterea & legitimũ & utile & quæ deiceps sequũtur ĩducéda. Cum iudices igitur neq3 bono neq3 malo animo in nos fuerint ex his beniuolentiam captabimus. Si qs uero in calũnia sit: idq3 ex præterito tempore & circa orationem scire ex antedictis poterimus: quopacto insimulationes soluere oporteat. Quod si ex præsenti tempore calumnia fuerit: necesse é circa ip̃m hominé eá fi

eri:aut si ineptus p̄senti cōtrouersiæ:aut si criminibus subcōtrarius aut si ꝓ cōfesso accusatiōi obnoxius uideatur. Ineptus quidē fuerit: si aut iunior aut senior ꝓ alio disceptet. Subcōtrarius uero esset:siquis robustus imbecillū uerberationis accuset. Aut siqs cōtumeliosus cōtumeliæ temperātem isimulet:aut siquis admodū pauper hominē ditissimum pecuniarum agens in iudiciū deuocet. Itaq̧ huiusmodi homines subcōtrarii criminibus sunt: ꝓ confesso autem erit: siquis fortis robustusq̧ existens ab ifirmo & ibecillo uerberatiōis accusetur:aut siqs fur existimatus furti reus ī iudiciū arcessatur. Vt autem oīa uno cōplectamur uerbo : ii quoꝝ moribus similis ē hominū opinio: uidebuntur criminibus esse obnoxii. Circa ipsum igit̄ hominem ex istāti tempore calumniæ huiusmodi fieri poterunt. Circa rem autem eæ cōtingent: siquid aduersus domesticos amicos aut aduersus hospites:aut ī suos uel de prauis uel de turbibus rebus negocia afferat:hæc eni ifamiā disceptātibus afferūt. Quemadmodū igit̄ eas isimulatiōes sumus dissoluturi:deīceps ostēdā duo eē cōmunia ī omnibus elementa existimo. Alteꝝ quidē ut qbus rebus correpturos iudices aduersarios putes:his eos præuēiens corripias. Alteꝝ uero est:si res ī aduersariis quidē maxime:sin id minus ī alios quosdā trāsferas ea usus cauillatione: ꝙ non ex sentētia tua sed ab aduersariis coactus ī certamen descenderis. In unamquamq̧ uero calumniam hæc argumentari conuenit. Iunior quidem causabitur aut seniorum aut amicorum: qui pro se disceptent solitudinem:aut criminum magnitudinē:aut temporis præscriptionē aut rerum multitudinem aut aliud quid huiusmodi. Si uero habueris pro alio dictionem dicendum erit:te amicitiæ gratia aduocatū fieri:aut aduersarii motum inimicitiis aut quia negociis interfueris: aut ob utilitatem publicam aut quia is cui patronus uenis: & ab oībus est desertus:& iniuria præmitur. Quod si crimini pro confesso obnoxius:uel subcontrarius accusationi effici uideat̄: cū præoccupatiōe utendū est: tū etiam dicendū ut neq̧ iustū neq̧ legitimum neq̧ utile sit:ex opinione ac suspitiore ferre prius sententiam q̄ res fuerit audita. Quæ igit̄ circa ipm hominē sunt:hoc pacto isimulatiōes diluemus. Eas uero quæ circa rem sunt:ita repellemus. Causa ī aduersarium reiiciemus : uel si maledictū ei crimini demus:uel si iniuriam aut cupiditatem aut pertiaciam aut iram prætēdamus:quod nullo alio modo ius conseq possibile possit. Priuatas igitur calumnias apud iudices ita diluemus. Communes uero oībus speciebus soluere poterimus:quēadmodum ī superioribus dictum est.

De exordiis in genere iudiciali

e Xordia uero in genere iudiciali eodē modo collocabimus: sicuti etiā ī deliberatiuo. Eadē etiā ratiōe narratiōes exordio coniungemus:quas uel particulatim ꝓbabiles eē iustasq̧ ostēdemus. Aut ipas separatim tāquā ī unum corpus ordinabimus. Deīde uero erit cōfirmatio:quam si quidem rebus ipsi aduersarii contradixerint ex probatio

111

nibus. Sin autem cōsenserit ex iustis & utilibus & his similibus cōfirma-
re debemus. Collocáda sunt ex probatiōibus primum quidé testimonia
& si quæ nobis ex quæstiōibus cōfessiōes fuerit. Demū uero si nullo mo
do uerisimilia ea fuerint: sententiis & commētationibus: sin aūt non oīo
uerisimilia ꝓbabili: demū exemplis & cōiecturis & signis & argumētis:
demū uero cōmētatiōibus & sentētiis cōfirmar̄ debemus. Quod si ueri
similia fuerint: probatiōes qdem omittemus. Iustis autem quéadmodū
in antedictis utemur. Et hoc qdé modo confirmabimus. Post confirma
tioné aūt ubi ea q̄ ī aduersarios sunt: collocauerimus: ꝑoccupabimus eas
res quas uerisimile fuerit aduersarios dicturos. Et siqdé aduersarii ré ne
garit ꝓbatiōes illas a nobis dictas amplificabimus: quas uero illi dicturi
sunt rephédemus & extēuabimus. Si uero fateant̄ & legitima & iusta eē:
q̄s: secundū scriptas leges a nobis īductas ostéderimus: enitédū ē: ut his si
mul leges quas & iustas & honestas & cōducibilis uniuersæ reip. plures
uédicarit: talis ét eas eē ostédamus: quas aūt aduersarii īduxerūt: eas con
tra habere demōstremus qd' minus cōmodæ hæc dici querit: iudices cō
munefaciendi sunt eos nō de lege sed de re iudicare: quodq; iurati sint se
cūdū leges latas sniam latū ire. Et doceas haud hoc tpe decere leges: sed ī
cōstitutis diebus eas ferre. Sed si contigerit ré iis legibus agitari: q̄ inique
eé uideant̄ dicédū erit nō legé ré huiusmōi uerꝫ iniqtaté eé Cū lex quidé
ad utilitaté ferat̄: hæc aūt afferat ciuitati ꝑnicié. Dicédū etiā erit: haud cō-
tra leges facturos si huic legi cōtrariá sniam tulerit: sed leges potius latu
ros ne sit īprobis iniqsq; decretis utédū. Oportet aūt ad id collectioné af
ferre: qd' nulla lex ꝓhibet reipu. benefacere: sed īprobas leges auctoritate
priuare: aliud nihil eé: q̄ ciuitaté beneficio donare. Quascūq; igit̄ ex iis le-
gibus q̄ nullá ambiguitatem cōtinét: habuerimus ex talibus præuenien
tes abūde cōtradicer̄ poterimus. De ambiguis uero legibus si iudices ita
senserit: ut tibi expedit: oportet hæc demōstrare: quod si iudex dicat: qué
admodū aduersarii: cōdocefaciédus est legūlatoré nō hoc sensisse: quod
ab illo dicit̄: quodq; cōducit īpis iudicibus legé ita dicere. Verum si nul-
lo mō possis ī cōtrariá sniam cōmutare: ostéde aliud nihil posse cōtrariā
legé dicere: atq; ipse dicas. Et quo ꝑdé pacto oporteat uti legibus: ex iis q̄
diximus: abūdabis. Summatim uero si peccasse omnino fateantur: & ex
iusti tamé & legitimi partibus defensionem parent: ex his ea sunt cōfuta
tione præueniéda: quæ dicturi illi uideant̄. Sin aūt peccasse fateantur: &
sibi tamé ignosci postularint: sic talia oportet cōfutare: primū quidé dicé
dū erit: deterioris esse moris: quodq; tunc illi crimé ī imprudentiá reiici-
unt: cū se depræhésos ītuétur: ꝓinde si huic ignoscitis: alios item omnis
suppliciis atq; cruciatibus liberabitis: dic etiá & illud si eos q peccasse con
fitent̄: absoluetis: quo pacto inficiantis cōdemnabitis: Dicendum etiam
erit: & si īprudéter errauit: nō tamé decet me ob huius imprudétiá de tri

mēto affici. Præterea, dicetur cū neq; legūlator imprudēter deliquētibus ignoscit: eo neq; a iudicibus qui secūdū leges iudicāt: ignosci iure pōt. Ex his igit̄ atq; similibus eos q sibi secūdū postulāt cōfutare poterimus: sicuti etiam ab initio exposuimus. Vt cōpendio aūt utar: quæcūq; sint aduersarii dicturi & ad probationem & ad iuris sui partes afferendas: & ad ueniam postulandam ex antedictis pōccupabimus. Post hanc aūt cām tota ē oratio p enumerationé summatim repetēda. Et breuiter si fieri pōt: iudiciū animi in aduersarios quidē uel ad odiū uel ad iram uel ad inuidiā: in nos autē ad beniuolētiam uel gratiam uel misericordiam cōmouendi quibus autē rebus hoc fiat in deliberatiuo genere in suasionibus & dissuasionibus diximus: ac rursum in defensionis specie ad finem pcurremus Orationis igitur prīcipium in iudiciali genere si quidē accusemus ita cōponemus & ordinabimus. Si uero defendamus: exordium quēadmodū & in accusando constituemus. Est autē res quarum accusamur: quibusq; accusator sciētiam auditoribus fecerit: relinquemus quibus uero opinionē relinquerit: hasce ubi post exordium ,pposuerimus: dissoluemus. Testesq; & questiōes & iuramēta refellemus: quēadmodum antea audisti. Et si quidē res credibiles fuerint: poterimus ipsarum responsionē in eius quod relictum sit: locum transferre. Quod si testes per quæstiōes fidē fecerint: aut in orationē aut in negocium aut ī quodcunq; aliud fuerit in aduersariis maxime uerisimile. Ipsorum est responsio transferenda. Si uero aut contra utilitatem pub. aut contra consuetudinem accusator te fecisse criminetur: debes defendere. Id maxime esse utile: quod ab eo crimi ni dat̄. Vel si id minus potueris: dices ut neq; abs te ab iis: qui tibi sint similes: aut quod non hoc modo huiusmodi res geri consueuerit. Probabile igitur ita solues. Exēplum uero debes primum si potes demonstrare: id haud quamquam esse criminationi simile. Vel aliud tibi ex contrariis præter uerisimilitudinem exemplum ferendum esse. Coniecturam autem potes confutare: si dicas quibus causis cōtraria significare cōtigerit. Sentētias uero atq; commentationes aut improbabilis aut ambiguas ostendas: oportet. Signa autē non eius solum cuius ipse sis accusatus: sed rerum plurimarum signa esse ostende. Et ea quidē quæ ab aduersariis dicta fuerint: in contrarium aut ambiguum conuertentes poterimus hoc modo improbare. Si uero quoq; nos accusator criminat̄: ea fecisse fateamur. Idq; ex iusti & legitimi partibus defendere pergamus magis legitimas res nostras iustioresq; demōstrar̄ elaborabimus. Quod si minus cōmode fieri potuerit: ad imprudentiam casumq; defugiemus. Iacturasq; paruas esse ostēdemus. Et ignoscēdū nobis esse argumētabimur demonstrātes: q̄ omniū quidē hominū p imprudētiam delinquere cōmune sit sed afficer̄ iniuria improborū esse propriū. Dices etiam & æquū & bonū: esse: & iustum & conducibile iis ignoscere: qui per imprudētiam delique

112

rint.Neminem enim omniũ ſcire:ſi quid aliquãdo ſibi huiuſmodi euen
turum ſit. Oſtendendum eſt etiam ſi quid aduerſarius ipſe aberrauerit:
& ueniam tamen conſecutus ſit. Poſt hæc eæ præoccupationes ſequun-
tur:quæ ab aduerſariis dictæ ſunt:harum igitur alias ſatis ſuperque a re
bus ipſis ſoluere poterimus. Sed ſi calumnientur ſcriptas nos orationes
recitare:aut quo eas recitemus:meditari: aut mercæde conductos patro
nos fieri:ad hæc talia cõtrauẽiamus oportet: diſſimulãdoqꝫ dicamus mi
nime omnium lege ꝓhiberi:aut ſe ſcripta aut illũ non ſcripta loqui:lege
namqꝫ talia patrare nõ ꝑmitti:loqui uero ut quiſqꝫ uelit facile ſim.Dicẽ-
dũ quoqꝫ erit uſqꝫ adeo aduerſarii delicta uel ipſius eius ſentẽtia ꝑmagna
eſſe:ut exiſtimet me nunq̃ digne ĩ ſe accuſando ſatiſſacere poſſe: niſi quæ
dicturus eſſem:& ãtea ſcriberem: ac multũ temporis meditatus ſim Ad
ſcripturarũ igiť oronũ calumnias ſic occurrere poterimus: Si uero dixe-
rit nos diſcer̃ meditariqꝫ dicẽdi faculta ẽ:cõfitebimur id qdẽ : dicemuſqꝫ
nos qdem quos aĩs diſcere:neqꝫ calumniatores neqꝫ contentioſi certe ſu-
mus.Tu uero q oratoriã tenes:cũ hoc tẽpore tũ ſæpe alias nos calumniis
circũuenire depræhẽſus es:quare cõducere ciuibus uideť ut & ille orato
riã diſcat.Non.n.ſic malũ neqꝫ ſimulatorem eũ fore Eodẽ quoqꝫ modo
ſiqs nos mercæde cõductos cauſarũ patronos dicat & fatebimur: & caui
labimur:huiuſqꝫ rei auctorẽ accuſatorẽ noſtrũ ac reliquos oĩs demõſtra
bimus.Mercedũ aũt ſpecies diuidemus:dicemuſqꝫ alios pecũiis alios gra
tus alios ſuppliciis alios honoribus aduocatos aſſiſtere. Te igiť gratiis id
obire muneris oſtẽde. Aduerſariũ uero dicito ne paruo qdem ꝑ̃tio aduo
catũ aſſiſtere.Eum nãqꝫ ut aliqd argenti iniuſte capiat : nõ aũt ne ꝑſoluat
ĩ iudiciũ ire.Idem quoqꝫ modus ſeruãdus eſt:ſi quis nos aut aliquos edo
cere dixerit:q cõtrouerſiis apud iudices utanť: aut iudicialis oratiões cõ-
ſcribere Nã & alios oĩs oſtẽdes ꝓ uiribus adiumẽto amicis eẽ: & docẽdo
quidẽ & cõſulẽdo.Et artificioſiſſime ĩ huiuſmodi rebus occures. Opor-
tet aũt & circa ĩterrogatiões atqꝫ reſpõſiones:quotquot ĩ huiuſmodi ſpe
ciebus ĩciderint:ne nos negligẽtia ulla capiat.Sed quæ reſpõdeo cõcedan
tur quæqꝫ negenť:ſunt cõſyderanda. Cõceſſiones igiť ſunt huiuſmodi.
Mihi filiũ enecaſti.Enecaui equidẽ.Nã ille ĩ me prius diſtrinxit gladiũ: fi
liũ mihi pulſaſti:pulſaui equidẽ.Iniuria.n.ĩ me prius mãus iniecit. Mihi
caput cõfregiſti.Cõfregi equidẽ.Nã noctu impetũ in meã feciſti domũ.
Talis igiť cõceſſiões legibus freti nõ nunq̃ facimus: huiuſmodi uero ne-
gatiões legẽ diclinãt.Mihi filiũ occidiſti:non ego qdẽ:ſed lex occidit hæc
aũt oĩa ita oportet reſpõdere:Cũ duaꝝ legũ altera iubet hoc faciũdũ:alte
ra nõ uetet:quæ igiť ĩ aduerſarios dicẽda ſunt:ex his oĩbus colliges.Poſt
hæc ãt eoꝝ q̃ antedixerimus iteratiõe breuis ẽ admonitio adhibẽda. Ea
uero ẽ utilis oĩ tẽpore q̃ ob rẽ & ſingulis ĩ ſpeciebus ea iteratiõe utẽdũ eſt
Veꝝ in accuſatiõibus maxime & defenſiõibus ea cõgruit, Itidẽ quoqꝫ in

suasionibus atq; dissuasioibus. Neq; solū ea hic cōmemorare: quæ ante dixerimus: queadmodū in laudādo & uitupando uerūetiā aios iudicū in beniuolētiā nrām cōciliare: & i aduersarios cōcitare debemus: hāc uero iteratione in orōnis partibus postremā cōstituimus: hæc.n.facit: ut remi niscaris summatī: quæ dicta sunt enumerādo aut ratiocinādo aut inter/ rogādo: tua quidē quæ optima sunt. Aduersariorū aūt q̄ neqssima: siqdē interrogatiōis figura uti uolueris. Cuiusmodi aūt unūquodq; horū sit: ex iis cognoscere possumus: q̄ superius dicta sunt. In beniuolētiā uero no strā iudices cōciliabimus: & i aduersarios concitabimus: ex iis beneficiis ut etiā in deliberatiuo genere summatī ostendimus: qbus nos aut amici nri ipsos a qbbs iniuriā suscipimus ipsorūue necessarios seu iudices ipos uel eos q eis curæ sūt: siue affecerimus: siue afficimus: siue sumus affectu/ ri. Et si ipsis dixerimus nūc tēpus eē referendarū pro susceptis beneficiis grārū. Et si eos i cōmiseratione si opus fuerit: adduxerimus. Hoc autē eo faciemus quo nostrā i auditores beniuolētiā demōstremus. Et q̄ idignes ob ea q̄ male passi fuerimus: aut patimur: passuriue sumus: miseria p̄mi mur: nisi hi nobis adiumēto fuerit. Si uero nihil nobis absit: huiusmodi cōmemorabimus: qbus bōis priuati fuerimus: aut priuamur: aut priua/ bimur: ubi iudices nos neglexerit. Seu ut nunq̄ boni qppiam nacti fueri mus aut nāciscimur: aut nacturi sumus: nisi ab his auxiliū meruerimus. Ex his nāq; cōmiseratione nos dignos constituemus: & auditores nobis cōciliabimus. Aduersarios uero calūniis circūuētos i inuidiā & odiū apd̄ auditores ex horū cōtrariis adducemus: cū ostēderimus ab his aut horū amicis auditores ipsos ipsorūue necessarios mali qppiā idigne passos aut pati aut passuros. Ex huiusmōi.n.rebus ad odiū & irā i aduersarios rapiē tur. Sin aūt hæc fieri cōmode nequerit: ea i unū redigemus: qbus audito/ res i aduersarios ad iuidiā cōcitemus. Inuidia nāq; ppinqua est odio. His aūt summatī inuidebit. Si eos indigne fortunatos: & ab auditoribus aīo alienos ostēderimus pcurrētes q̄multa bona iniuste passi fuerit: aut pati unt passuriue sūt. Aut q̄ nunq̄ nullius boni idiguerit: uel idigent uel idi/ gebūt: aut q̄ i nihil unq̄ mali iciderit: seu icidūt: sed icidēt: nisi nūc a iudi/ cibus puniant. Ex his igit rebus auditorū nobis aīos ad beniuolētiā in cō clusiōibus cōstituere & i aduersarios cōtra cōmouere poterimus. Ex oī/ bus uero supradictis accusatiōes defensiōesq; q̄aptissime ordinabimus.

De qōnis speciebus

q Verendi aūt species separatim qdem ipsa raro cōstituit: sed aliis speciebus cōmiscetur: & aduersus cōtradictiōes maxime ē utilis Verūtamen ne huius nos ordo lateat siquādo uel oratio uel uita hominū actio aut ciuitatis administratio quærēda contigeret. Itē etiam hac de parte summatim pcurrā. Est igit quærentibus eodē quasi modo exordiendū sicuti etiā calumnia circumuētos oportet docuimus. Qua/ re cū idoneas in principiis causas attulerimus: quibus id recte facere ui/

113

deamur. Ita ad quærendũ ueniemus. Causæ autem cõgruet in ciuilibus quidem conuẽtibus: quod aut cõtentiõe quadam qui potius ne audito res lateat id facimus. Demũ qđ nobis hi prius molesti fuerit. In priuatis uero uel inimicitias uel paruas eoꝝ q querũť cõsuetudines: uel ĩ eos ipos beniuolẽtiá uel ut q̃ agunt remittẽtes nõ amplius hæc faciãt ꝓferre opor tebit. In publicis aũt si legitimũ & iustũ & publicá utilitaté ꝓferemus. Ex his aũt & his similibus exordio cõstituto ac singulis deinceps propositis aut dictis aut gestis aut cogitatis q̃remus. Eaq; demõstrabimus & iustis & legitimis & priuatis & publicis utilitatibus aduersari. Et omnia demũ cõsiderabimus: si quo ĩ loco ipsa sibi uel moribus ꝓborum hominũ offi ciisue dissentiũt. Sed ne in singulis enarrádis lõgiore utamur orõne: quo pluribus illustriũ studioꝝ aut reꝝ aut uerboꝝ aut cõsuetudinũ res eoꝝ quos q̃rimus aduersari ostẽderimus: eo ipsos obscuriores apđ auditores cõstituemus. Opus ẽ ãt nõ tristi & acerbo quodá sed miti mãsuetoq; uul tu q̃ramus. Hoc.n.mõ uerisimiliores reddentur apud auditores habitæ orõnes. Et oratores ipi nullũ de se relinquẽt insimulatiõi locum. Vbi ue ro diligẽter oïa q̃sieris: atq; amplificaueris: orõnis exitũ breui: iteratione termĩabis. Et ut eoꝝ q̃ dicta fuerĩt: auditores reminiscantur efficies. Has igiť spẽs ubi hoc pacto cõstituerimus: pulcherrime ipsis uti poterimus.

Peroratio antedictoꝝ omnium ꝑ enumerationé & amplificationé.

O Pus est prætera: orando & scribẽdo in id q̃maxime enitamur elaboremusq;: ut ꝑ reꝝ natura uerba accommodemus: & ita nosmetipsos trita cõsuetudine his cũctis exerceamus: ut eoꝝ usus nobis ĩ prõptu sit. Atq; ut ex arte qdé dicere possimus: tũ in priuatis publicisq; disceptatiõibus: tũ iis etiá ĩ sermõibus: quos aduer sus alios habuerimus: plurima hic & artificiosissima adiumenta suscipie mus. Elaborãdũ est ẽt: ut nõ circa uerba orator dũtaxat: uerũetiá circa ui tá quá antedictis spẽbus exornet: atq; magnificet: suá diligentiá oẽm stu diumq; accõmodet. Ná uitæ cõpositio & ad suadẽdũ & ad boni & æqui uiri existimationé adipiscendũ cõducit plurimũ. Primũ igiť diuidendæ sunt secũdũ oẽm disciplinæ distributioné qd primũ qd secundum qd ter tiũ quid quartũ tractandũ sit: demũ ea tibi sunt præparáda: q̃ circa audi tores attendunť: de qbus in exordiis docuimus. Eniuero beniuolentiá a ꝑsona tua captare poteris: si ꝓmissis insistas: & eosdé amicos in oẽm uitá tueare: neq; in aliis actionibus inconstans esse sed iisdẽ semꝑ uti uideare. Attenti aũt fient auditores: si iis ĩ negociis uerseris: quæ & magna & ho nesta sunt multisq; cõducant. Cũ uero beniuolos auditores reddideris: ubi ad negociorũ expositioné abs te deuentũ ẽ: quæcunq; ꝓpulsationem maloꝝ: bonoꝝ autem cõtinent exhibitioné facile apud illos admittunť quæcunq; uero secus sunt reiiciunť. Sed ꝑ celeri & apta & uerisimili nar ratione: hæc sunt tibi faciunda. Celeriter auté absolues: si nõ oïa uolueris

Beniuolentia — Attenti — Beniuoli

ſimul ager: ſed prius primo & qđ reliq̄ eſt deinceps. Dilucide uero: ſi nõ
ſtatim relicta actione in alias res prius tranſieris: q̄ illam abſolueris. Veri
ſimiliter autem ſi nihil a tuo more alienum agas. Item ſi nõ eoſdem fin
xeris & inimicos tibi & amicos eſſe. Ex his autem probatiõibus eas aſſu
memus: đ quibus ita ſciẽtiam ad præficienda negocia tenemus: ut eam
aliis interprætari: & explicare poſſimus. De quibus autẽ ſcientiam nõ ha
bemus: eas prout ſæpius accidere ſolent: aſſumemus. Tutiſſime namq̃
in huiuſcemodi rebus egeris: ſi conſuetudinem ſequi uolueris. In certa
mine uero cõtra aduerſarios ſiquidem oratione contenditur: ex iis quæ
dicta ſunt: noſtram cõfirmationem faciemus. Sin uero cõtractibus hoc
faciemus: ſi ſecũdũ leges & nõ ſcriptas & ſcriptas cũ teſtibus q̄ optimis ac
tẽpore præfinito eos cõfecerimus. Ex cõcluſione uero eo℞ quæ dicta fu
erint: reminiſci auditores faciemus: ſi quæ geſta ſunt: ſummati rurſum
dicimus. Ex iis autem quæ agimus: ita cõmonebimus quandocunq̃ ea
dem negotia uel ſimilia prioribus tractemus. Beniuoli autẽ nobis erunt
auditores: ſi ea geſſerimus: quibus aliq̄d beneficii ſuſcepiſſe aut ſuſcipere Beniuoli
aut ſuſcepturi uidebuntur. Magnas aũt res geremus: ſi ea negocia tracta
uerimus: quæ multo℞ ſint bono℞ cauſa: hoc igiť modo quæ ad uitã p
tinẽt: p̄parãda ſunt. Ex priore aũt inſtituto circa orõnem ẽ exercitatio ad
hibẽda. Sacrificia uero uti p̄miſſum ẽ faciemus ad deos q̄dẽ pie: ad ſum
ptus aũt moderate ad ſpectacula uero ſplendide: ad ciues aũt utiliter. Et
aduerſus ĩmortalis quidem deos ea habebũt pie: ſi patrio more ſacrifice
mus. Ad ſumptus aũt moderate: ſi nõ quæcũq̃ miſſa fuerĩt: ab iis q ſum
ptibus præſunt: conſumanť. Ad ſpectacula uero ſplendide ſi magnifico
ſint apparatu cõſtituta. Ad ciues aũt utiliter: ſi & equites & grauiores ar
maturæ pedites belle ĩſtructi põpam celebrent. Quæ igitur hoc modo
mortales in deos fecerĩt: pie certe fecerint. Eos aũt amicos cõparabimus:
qui ſint nobis moribus non diſſimiles: & quibus eadem quæ etiam no
bis cõducant: & quibus magnis ĩ rebus cõmunis nobiſcum fortuna ſit.
Talis enim amicitia prædurat maxime. Socios aũt eos facere debemus: q
& iuſtiſſimi ſint: & nõ mediocri: ualeãt potẽtia: & in p̄ximo habitent ho
ſtis aũt eos faciemus: qui ho℞ ſint contrarii. Suſcipiendũ aũt bellũ in eos
ẽ: q remp. aut eius ſiue amicos ſiue ſocios iniuria uiolare moliunť. Præſi
dia autẽ habeamus oportet aut nr̃a aut ſocio℞ aut hoſpitũ cauſa. Et pri
mo quidẽ noſtra: demũ ſocio℞. tertio uero hoſpitum. De tribus autem
id quidem eſt optimũ: q̃ a priuatis prouentibus ac poſſeſſiõibus profici
ſcitur. Secundũ uero a cenſibus: Tertium autem a pauperibus: q ſua cor
pora miniſteriis præbẽt. Ab opificibus autem arma: a locupletibus uero
pecuniæ. De adminiſtratione autem reipu. popularis quidem principa Plebs
tus eſt optimus: ĩ quo leges optimatibus honores diſtribuit. Plebs uero
neq̃ dandis priuať ſuffragiis: neq̃ ferendis quidem ſententiis. Proxima

114

uero illa est:in qua leges a ditioribus affici cõtumelia plebem nõ sinunt.
Pricipatus aũt paucoꝝ duo sunt genera:aut.n.est ex amici:ia & societate
quadá aut a censibus.Necesse aũt é socios faciamus:cũ ciues minus ex se/
se potétes sunt:q tũ solũ tũ oppida tueant᷑:aut hostibus repugnẽt. Est át
societas omittéda:cũ aut eá facere nõ sit opus:aut socii lõge a nobis distét
neq₃ potétes sint q opportune adsint.Ciuis aũt bõus é: q amicos ciuitati
utilissimos cõparat.Inimicos uero & paucissimos & ĩfirmissimos qq₃ si/
ne ulla priuatoꝝ bonoꝝ publicatione ꝓuentus cõparat q̃plurimos:& q
sese iustissimũ præbés eos ĩ qõnem agit:q reꝝpub.aliquid ꝑ iniusticiam
uiolat.Largitiõibus uero utunt᷑ oés:aut quoniá aliqd inde sperát cõmo/
doꝝ:aut quo susceptoꝝ beneficioꝝ gratiá referát.Ob sequuntur aũt oés
aut lucri aut honoris aut uoluptatis aut timoris gra.Cõmutatiõibus ue
ro utuntur oés:aut spõte aut inuite. Oés.n.actiões aut ui aut suasiõe aut
fraude aut occasiõe ꝑficiunt᷑.In bello aũt uincit᷑ aut fortuna aut corporꝝ
multitudine robustitateue aut pecuniaꝝ copia aut opportunitate loco/
rũ aut urtute socioꝝ aut cõsilio & caliditate ĩperatoris.Socios uero dere
linquédos putant aut maiore utilitate aut belli solutiõe.Iuste aũt agere é
cõmunis sequi utilitatis cõsuetudines parere legibus:priuataq₃ pacta ser
uare.Cõducit át corpori qdé bõa habitudo & forme dignitas aut uires &
Sapiétia bona ualitudo.Aĩo uero Sapiétia Prudétia Fortitudo Téperátia Iusticia:
Prudétia his aũt utriusq₃ pecuniæ & amici.Inutilia uero sunt hoꝝ contraria. Plu/
Fortitu/do rimũ uero utilitatis affert bonoꝝ ciuium multitudo. Finis.

Frácisci Philelphi ex græco in latinũ traductio Aristotelis Rhetoricæ
Téperan/tia ad Alexádrum Regé:quæ quidé interpretatio facta est Florétiæ. Anno
a natali xpiano:Millesimo quadringentesimo Decimo kalédas Iulias.

Iusticia AD Magnanimum & illustrissimum principem Philippum Mariá
Anglum Inclitum Mediolanensium ducem.

Francisci Philelphi præfatio in Plutarchi Cheronésis apophthegma/
ta ad Traianum Cæsarem.

LECTITANTI Mihi nuper græca quædá princeps optime
Plutarchus nõnulla Plutarchi cheronésis uolumina perdocti & in pri/
mis sapiétis uiri:cũ de moribus lucubrata grauissime: tum
de aliis plerisque permagnis ac præclaris rebus ornatissime
elegantissimeq₃ perscripta ad manus incidunt. Quæ dum
singula incredibili quadam cupiditate ꝑcurro:ille haud quaquá intépe/
Traianus Cæsar stiue se liber offert:qui de apophthegmatis ad Traianũ Cæsarem inscri/
ptus est.Hunc accurratius etiá atq₃ etiá cum mecũ ipse cõsidero:res sane
digna uisa é:q & a Plutarcho illustri eruditissimoq₃ philosopho emana/
ret:& Traiano ipsi dedicaret᷑.Fuit.n.Traianus eiusmõi ꝑfecto & uir & ĩ/
perator:q cũ oĩ antiqtate ita de uniuersæ uirtutis laude cõtéderet : ut ni/
hil ad decus ei:nihil ad gloriá defuerit.Ná sapientia quæ una tum animi

magnitudinem tum iusticiā ipsā cōplexa est:q̄q; humanos casus oīs īfra
se habet:ita diuinus ille prīceps uiguit:ita excelluit:ita mortales reliquos
lōgissime anteiuit:ut qcquid ageret:cōtinuo ex oī parte perfecte ageret.
Quare cū ītelligeret uim dicēdi eā rem eē:q̄ cæteris aīantibus maxime p̄
staremus hāc uehemēter sectatus ē:& coluit plurimū. Viros prudētia &
orone īsignis quoscūq; uel apud nr̄os uel apud græcos offendisset:& ho-
noribus ꝓsecutus ē oēs:& familiaritate sibi cōsuetudineq; deuixit: Nō.n.
erat ignarus:& ꝙ eēt uirtutis primū:& optimoꝝ principū nomen p elo
quētissimos uiros sēpiternū fieri. Cū ergo apud Traianum cōiūctissime
Plutarchus uiueret:munus ꝑgratū illi & ꝓutile cæteris se factuꝝ existi-
mauit:si q̄ magna cura & īdustria collegisset:apophthegmata eius nomi
ni dedicasset. Apophthegmata uero ipsa q̄ pleriq; nr̄i dicteria nōnulli di- Apoph-
cta noīarūt:sūt breues orones argutiorē sensū aliquē facetiorēq; cōtinen thegma-
tes. Sū his qdē mirifice delectatus:nō mō ꝙ dicacitates liberꝝ dignas ho- ta
mine suauissimosq; sales p̄ se ferrēt:uerūetiā quoniā mirabilē quandā & Dicteria
uberē ac uariā grauitatē sniaꝝ ad oēm orone augēdā atq; exornādā adhi
bitura porrecturaq; uidebanť. Nihil ē.n.ut ita dixerī:humanis ī actioni-
bus uafre callide pudice cōtinēter generose cōstānter benigne liberaliter
inocēter ītegre amice:nihil deniq; magnifice uihil sapiēter nihil cū uirtu
te & laude dictū factūue:ꝙ nō inde exēplū uenari queat. Quātū uero &
decoris & dignitatis ad oēm & oronē & uitæ cultū afferre soleat exēplo-
rū uis:nō ē dicēdi locus p̄ferti cū patet id qdē:& ī prōptu ē oībus. Placuit
igiť præstātissime prīceps cū otiosus essem:huiusmodi apophthegmata
ī latinū uertere:idq; nō mō ut ꝓdessem nr̄is:sed eo ēt libētius quo te tibi
ostēderē.i.ut mea lucubratiōe ītelligeres:quæ ꝑsæpe ip̄e dicendo ample
cteris:ista apud ꝓbatissimos & clarissimos uiros quosq; ꝓbatissima sem
per laudatissimaq; extitisse: Affirmāt.n.qbus frui licuit aditu ac sermōe
tuo:ea te singulis ꝓpe dictis sniaꝝ & crebitate & pōdere & comitate uti:
q̄ præcæteris hoībus lycurgus ille lacedæmoniiq; oēs aptissime usi phi- lycurgus
bentur. Tu uero regibus ip̄is plane munificētior imitaberis hoc loci:si ui
debiť:ꝑsaꝝ reges. Mos.n.fuerat:q uel ī hāc usq; seruať ætatē:ut q adire ꝓ
re q̄ppiā reges īstituissent:ea deferrēt:ad illos dona:q̄ offerentiū obseruā
tiam atq; pietatē declaratura iudicassent. At illi eo pacto q̄ offerebanť su-
scipiebāt:ut nō auari nō cupidi odrysioꝝ more prīcipū sed humani sed Odrisii
benefici sed iure optimo regia & maiestate & splēdore p̄diti cēserenť. Nā
lōge maiora q̄ accepissent munera:illustrioraq; referebāt. Itaq; cū hoc si-
mul qcquid ē munusculi.obtuli aīum tibi meū. Siqd mihi fuisset maius
id ēt q̄libētissime obtulissem. Tu aūt nolim argētū mihi: nolim auri qcq̄
referas. Nā ut es excelso atq; īuicto aīo:q̄ hæc oīa despicias:& ꝓ nihilo pu
tes:cū antea sæpenumero tū nupime his maximis & potētissimis regibꝰ
ac ducibus liberādis uel āplificandis potius non obscure declarasti:quos

115

Prælium memorabili illa iauditaq; uictoria maritimi unius ac terrestris ꝓlii caie-
caietanũ tani captiuos habueras. Quid igit̃ ꝓ mea erga te fide a me poscit̃? maius
qddã medius fidius multoq; præclarius: ut æquo anĩo feras: teipm amẽ:
te colam: te admittet. Id si feceris: nihil ꝓrsus mea sñia ad splẽdidissimæ
tuæ ĩ me munificẽtiæ cumulũ accesserit. Interĩ apophthegmata ipsa cũ
ꝑ ingẽtis ac fere ĩfinitas occupatiões tuas molesq; licuerit: cognosces: ubi
ꝑspicue iuenies cũ apud græcos & barbaros tũ ẽt apud nr̃os: qcquid ĩ oĩ
ꝓbitatis ac ꝑstãtiæ genere aut fieri: aut dici: aut cogitari memoria dignũ
quiuerit. Ego si te his delectari aĩaduertero: ꝓpediem alia subnectam.

Plutarchi cheronensis apophthegmata ad Traianum Cæsarem.

Artaxerses rex ꝑsarum — c — Vm Artaxerxi persaꝝ regio maxime impator Cæsar Traiane
obeqtanti olim ob uiã factus oparius qspiam ac rudis hõ: cui
aliud nihil esset: aquã utraq; manu e ꝓximo haustam flumine
Traianus Cæsar obtulisset: iucũdus ille subridensq; suscepit: quippe qui nõ rei
quæ dabatur: uel inopia uel usu sed alacri dantis uoluntate grãm metire
tur. Existimabat ẽt eũ qui benigne parua prompteq; acciperet: nõ regali
lycurgus minus humanoq; fungi munere: q̃ si magna elargiret̃. At lycurgus tenu
issima spartæ sacrificia statuit: quo ex ꝑsẽtibus rebus uenerari deos ĩmor
talis expedite facileq; possent. Qua ipse quoq; ductus sñia tenuia tibi do-
na hospitaliaq; munuscula cõesq; philosophiæ primicias offero hisce cõ-
mẽtariis. Quæ si quã aut ad moꝝ disciplinã: aut ad cognitionẽ ĩperitãtis
ꝓ rõne electiõis: q̃ dicẽdo magis q̃ agẽdo patet: si quã inquam affinitatẽ
habẽt una cũ offerẽtis affectiõe suscipe atq; utere. Quanq̃ uitæ quoq; illo
rũ facta simul ac dicta historia hæc cõplectit̃: q siue duces siue legũlato-
res siue ĩperatores: tũ apud romãos: tũ apud græcos maxime claruerũt.
Atq res gestæ fortunã plerũq; admixtã habẽt: sed q̃ ĩter obeũda negotia
q̃ ĩ aduersis q̃ secũdis in rebus dicta respõsa negata affirmataq; sũt: ueluti
Syrãnes qbusdã ĩ speculis ꝑspicue cuiusq; ostẽdũt mentẽ. Proide Syrãnes ille ꝑses
admirãtibus qbusdã cur fieret: ut prudẽtibus eius uerbis res nequaq̃ res-
põderẽt: uerboꝝ inqt ĩ sese ius eẽ: at reꝝ ĩ fortuna & rege. Nẽpe illic res: q̃
dictis uiroꝝ cõsonant: ut libẽter ediscant̃: facile præstãt: hic autẽ uel sola
ipsa uerba quæ ueluti quædã uitæ morũq; indicia atq; sæminaria colle-
gimus haud intẽpestiua tibi molestaq; fore cẽseo: siqdẽ ꝑmultos uiros: q
memoratu digni extitissent: breui inspexeris. Exempla externa.

Persæ cyrus rex — p — Ersæ amãt homines adunco naso: quoniã Cyrus hac potissimũ
forma reges esse delectaretur. Aiebat enim autẽ Cyrus eos: q sibi
bona nollent: cogi ut aliis parerent: atq; expedirent. Quodq; ne-
minem deceret imperare: qui subditis non esset melior. Cũ uero & mõ-
tuosa persarum regio asperaq; eẽt: uellẽtq; ꝓpterea campestrẽ ac mollẽ
capere: ne id quidẽ est passus inquiens & plantarũ sæmina & hominum
mores atq; ingenia regionum quoq; similitudinem trahere.

d Arius Xerxis pr̃ cũ de ſuis laudibus p̃dicaret:aiebat &in prælíis ſeſe & piculoſis aduerſiſq; í rebus prudétioré fieri.Idé cũ tributa ſubditis ípaſſet:puinciaꝝ pfectos accerſiuit:& an tributa grauia eént:interrogauit.Quibꝰ reſpõdétibus ea mediocriter hr̃e iuſſit:dimidiũ qſq; ſolueret.Cũ át punicũ malũ qdá & id qdé magnũ apuiſſet.qréti cuidá qd ná tátũ hr̃e uellet:q̃ta eé granoꝝ multitudo.zopyros ſeſe uelle reſpõdit. Erat át zopyrus uir tũ pbꝰ:tũ amicus.Qui ubi ſeſe ípe cecidiſſet:naréq; & aures obtrũcaſſet:& ita creditus babylõius feſeliſſet:ac dario tradidiſſet urbé ſæpe dicebat darius lõge zopyꝝ malle ítegꝝ q̃ centũ cape babilonas.

Darius rex
Xerxes rex
zopyrus
Babilon

s Emiramis qđ ſibi ſepulchꝝ cõſtruxerat:íſcripſit lr̃is. Quicũq; rex pecũiis ídiguerit:patefacto monuméto quot uoluerit accipito:Itaq; Darius ſublato lapide pecũiaꝝ nihil íuenit:ſed alias reppit lr̃as:q̃ hæc dicerét ni malus uir eés ac nũmis íſatiabilis:cadaueꝝ loculos ñ moueres.

Semiramis
Darius rex

x Erxes darii filius Arimeni fratri q ex agro bactriano de regni ſucceſſione ſecũ decertaturus deſcéderat dona miſit:iuſſitq; deferentibuſ illi diceréthiſce te in pſétia honorat xerſes frater.At ſi rex deſignatus fuerit:eris oíum apud ſe maximus.Cũ uero declaratus rex eét.& eũ Arimenes cõtinuo adorauit:ac diadema ípoſuit:&arimeni xerſes ſecũdũ dignitatis gradũ poſt ſe dedit.Babiloniis aũt quoniá defeciſſent:iratus potituſ q; uictoria ípauit:arma ne ferrét:ſed pſallerét:tibia uterent̃ ſcorta alerét caupõicæ ídulgerét:ac ſinuoſis tunichis íduerent̃.Vænalibus aũt caricis q̃ portarent̃ ex attica:aiebat futuꝝ:ne prius ueſceret̃:q̃ q illas ferret:ſolo potitus foret.Idem quos í caſtris ſpeculatores græcos dephédiſſet:nullo ſupplicio affecit:qn ubi iuſſiſſet:ut audacter íduerét̃ exercitũ libe dimiſit.

Xerxes rex
arimeneſ
babilonii
Speculatores

a Rtaxerxes xerxis filius cognométo longimanus quoniá manũ alterã hr̃et longioré: aiebat beneficium addere lõge magis regale eſſe q̃ auferre.Primus autem iuſſit:qui & poſſent & uellét uenatores iactu initio uterentur.Primus etiam iis ſuppliciũ ſtatuit: qui circa imperii diſciplinam deliquiſſent:ut pro cædendo corpore exuti ueſtibus cæderétur: depoſitaq; tiara uellerentur.Satibarzane autem cubiculario iniuſti quidam ab eo petente:ubi non obſcure didiciſſet trigita millibus daricis ab illo id fieri:quæſtori imperauit:totidem daricos ad ſe portaret: quos illi tradens accipe inquit Satibarzane hos enim cum tibi dedero:pauperior certe futurus non ſum:at ſi tibi quæ petieras:fecero:iniuſtior.

Artaxerxes
Satibarzanes

c Yrus iunior cũ lacædemonios ut ſecum ſocietaté facerent: hortaretur:dicebat cor ſibi lõge grauius eſſe q̃ fratri:quodq; & plus meri q̃ ille biberet: & melius ferret: & ut ille uix in uenatiõibus equis inſiſteret: at difficilioribus in rebus ne in ſolio quidem . Hortabatur autem: uiros ad ſe mitterent:monens ac pollicens peditibus equos ſe daturum:equitibus uero bigas:uicos aũt quibus prædia eſſent:at eos q uicos poſſiderét: factuꝝ ſe urbiũ domios.Argéti uero &auri nõ nũeꝝ ſed põdus iis fore.

Cyrus

Artaxer/ses a Rtaxerses huius frater cognométo memor nō adeuntibus modo sed obseqnté benignūq̧ pstabat: uerū ét legitimæ uxori iusserat re/gii currus aulea undiq̧ tolleret: quo idigétibus in itinere aditus pateret. Paupe aūt hoīe malū īgétis magnitudis ei offeréte: iucūde suscepit: p solé ingés: hic his mihi uidet: qué urbé quoq̧ ex pua magná redder posse exi stimé. Cū uero aliquádo fugiens cōmeatu īpedimétisq̧ direptis siccis fi/cis uesceret ac pane ordeaceo: cuiusmodi inqt uoluptatis rudis eram.

Parysatis cyrus rex p Arysatis cyris & artaxersis mater iubebat: q rex apparate qppiá: & i periose dicturus eét: uerbis grauissimis atq̧ ornatissimis uteretur:

Artaxer/ses rex Orontes o Rontes regis artaxersis gener cum ob iram in ignominiam excidis set: contemptuiq̧ esset: inquit quéadmodum computatorum digi ti nunc decies millenarios numeros nunc unarios queunt ponere eodé quoq̧ modo regum amicos posse quandoq̧ totum quádoq̧ minimū.

Memnō Darius Alexáder rex m Emnō q cōtra Alexádrū p rege Dario bellū gerreret: quédá q sub se merés multa de Alexádro maledice petulanterq̧ loqret ubi lancea percussisset: ego te inqt alo: ut pugnes: non ut maledicas alexandro.

Reges æ/gyptiorū a Egyptiorū reges pro sui ipsoq̧ lege adiurabant iudices: ne qd per in iuriam aliquádo iudicarent: si reges id etiá ipsi imperassent.

poltis rex Helena p Oltis rex tracū cum in Troiano bello & a troianis eum: & ab Ache/is legati simul adiissent: iussit: ut Helenam redderet: duasq̧ a se pul/chras mulieres Alexander acciperet.

Teres Sitalcus t Eres Sitalci pater dicere cōsueuit cum ociosus esset: neq̧ rei milita ri operam daret: nihilo se sua sententia agasonibus præstare.

Cotys c Otys pardá largienti: leonem ipse contra largitus est. Cumq̧ natu/ra excádescere: & in eos q in ministeriis deliqssent: aīaduerteret gra uius: ubi ab peregrino uasa fictilia deportata forent cum & fragilia & te nuia tum etiam apte atque magnifice laborata cælata tornataq̧ politissi me: peregrino quidé illi dedit dona: at uasa confregit omnia: ne per iram ut ait: amarius illos plecteret: qui ea confregissent.

Idathyr/sus rex Darius i Dathyrsus rex scytgarū aduersus quem traiecisset Darius: suasit io/num tyránis: ut soluto Istri iugo effugerent: ac sese in libertatem ué dicarét. Quod cum ob suam in Darium fidem facere noluissent: manci/pia frugi mansueta minimeq̧ fugitiua appellabat.

ateas rex Philippꝰ rex Scythæ a Teas ad Philippum scribens ait: tu quidé macedonibus iperitas ho minibus iis: q belládi peritiá didicerunt: ego aūt scythis: qui aduer/sus famem & sitim pugnare possunt. Idem cum equū pecteret: philippi legatos interrogauit: num hoc Philippus faceret. Ismeniam uero qué ca/ptiuum egerat tibicinem optimum tibia uti iussit: admirantibus autem reliquis iurauit equestrem hinnitum auditu sibi iucundiorem esse.

Scilurus s Cilurus cum relictis maribus filiis octoginta diem esset obiturus hastilium fascem cuiq̧ obtendens ut illum confringerét: iubebat.

Id aũt ſingulis ſe poſſe negantibus: ipſe ſingilatim educta haſtilia omnia
facile confregit:ita docens illos ubi una eſſe perſeuerarent: firmos ac po/
tentis fore imbecillos autem ſi ſepararentur:ac diſſiderent.

Elo tyrãnus quo tẽpore carthaginẽſes ad Imerã debellauit pacẽ Selo
f cũ iis acturus:coegit:fœderibus iſcriberẽt fore:ut etiã filii a pſtan Carthagi
dis Saturno ſacrificiis qeſcerẽt. Educebat p̃terea ſyracuſanos per nenſes
ſæpe:pinde atq; ad militiæ plãtatiõiſq; munus:quo & ager melior cultu Imera
redderet̃:& ne ipſi p otiũ deteriores fierẽt. Idẽ cũ ob petitas pecũias ciues Saturnuſ
tumultuarẽt̃:eo ſe pacto petere pecũias dixit:ut eas reſtitueret: quas etiã Syracuſa
poſt bellũ reſtituit. Cũ uero i cõuiuio lyra circũferret̃:tẽperãtibꝫ deĩceps ni
& cũtinẽtibus reliquis:ipſe equũ adduci iuſſit:quẽ leuiter facileq; iſiluit. Lyra

Iero poſt Gelonẽ tyrãus eoꝝ neminẽ: q liberius eum licentiuſq; Hiero ty
h adirent:ĩtẽpeſtiuũ dicebat eẽ. Qui aũt ſecretũ uerbũ occultũq; ef rannus
ferrẽt:iniuria afficere etiã illos exiſtimabat: ad quos efferret̃. Odi Gelon
mus.n.nõ efferẽtis mõ uerũ etiã audientis:quæ noluimus. Obiurgatus
aũt a quodã q̃ ſibi os fœteret:ſuæ id uxori crimini dabat utpote quæ ni
hil unq̃ hac de re dixiſſet. At illa ait exiſtimabã.n.uiros oĩs ita olere. Xẽo/ Xẽopha/
phani uero colophonio dictitãti ui x ſe alere duos ſeruos:reſpõdit:at hõ nes
merus cui tu detrahis:pluris q̃ d̄cẽmillia uel mortuus alit. Epicarmũ aũt Home/
comicũ quoniã uxore eius p̃ſente laſciue aliqd locutus eẽt: affecit multa. rus

Ionyſius ſenior cũ ſorte cõciõatores p litteraꝝ ordĩe traherent̃: Epicar/
d ubi.d.littera ſorti ipi obueniſſet:ad eũ q dixiſſet:deliras dionyſi: mus
dominabimur ergo reſpõdit. Atq; ubi cõcionẽ hũiſſet: cõtinuo Dionyſi/
a ſyracuſanis p̃tor deſignatus ẽ. Sed poſteaq̃ i tyrãnidis initio obſideret̃: us ſenior
iſurgẽtibus aduerſus eum ciuibus amici cõſulebant:ni uellet ſupatus ca/ Syracu/
ptuſq; mortẽ dar̃.magr̃atũ iperiũq; deponeret. At ille bouẽ a cuoquo iu ſani
gulatũ cõfeſtimq; plapſum ituẽs:deĩde nõ iniucũdũ ac triſte:ẽ inqt: nos Bos
metu mortis q̃ adeo breuis ẽ:tantũ ac tale iperiũ deſerere? Idẽ cũ filiũ cui Coquus
prĩcipatũ erat relicturus:accepiſſet igẽui uiri cõiugẽ uitiaſſe:illũ iracũde
iterrogauit:ſiqd huiuſmõi a ſe ppetratũ noſſet: Adoleſcẽte autẽ reſpõdẽ
te tu.n.nõ hũiſti p̃rem tyrãnũ. Nec tu iquit:habebis filiũ: ni hæc ppetrar̃
deſieris. Itẽ cũ ad eũ igreſſus uidiſſet igentẽ poculoꝝ aureoꝝ argẽtoꝝq;
multitudinẽ:exclamãs:inqt:tyrãnus i te nõ eſt:q a tanta poculoꝝ:q̃ a me
accipis:copia amicũ tibi neminẽ cõpararis. Pecunias aũt a Syricaſanis exi Syracu/
gẽs atq; illos deĩde:intuẽs queri p̃cari ac dicere pecuniaꝝ ſibi adeſſe nihil ſani
ut alias ſoluerent:iuſſit & id bis terue effecit. Sed ubi pluris imperaſſet:&
eos ridere:ac iforo circũuẽtis cauillari audiſſet:ut qeſcerẽt:iuſſit:nũc.n.ni
hil habẽt:quãdo qdẽ nos deſpiciũt. Matri uero quæ ætate cõfecta eẽt:uel
letq; tũ nuber̃:ait ciuitatis legibus uim poſſe afferri:naturæ aũt haud poſ
ſe. Atq; cũ reliquos ſontes atq; malefactores grauiſſimis ſuppliciis plecte
ret:ueſtium furibus cognocebat:quo ſyracuſani cænis atq; ebrietatibus:

117

ꝗbus īuicē utebant̃:abſtinerent.Itē cū ꝑegrinus quidā diceret ſe illi priua
tim elocutuꝝ:quo pacto īſidiātis ꝑnoſceret ut eloqueret̃:iuſſit.Cū uero
Dionyſi/us is dionyſiū adiſſet:dixiſſetq̃:da mihi talētū quo inſidiantiū ſigna audiſſe
uidear̃ dedit id qdē ea audiſſe ſimulās & ita hominis doctrīa admirabat̃.
Itē īterrogāti an eſſet ocioſus:nunq̃ mihi hoc iqt accidat. At cū accepiſſet
duos adoleſcentes multa de ſe de ſuaq̃ tyrānide petulāter malediceq̃ lo/
cutos īter potandū:utrūq̃ ad cænā īuitauit.Quoꝝ cū alteꝝ ebrioſe mul
ta cōtumelioſeq̃ delirantē:alterum raro moderate aſſeruāterq̃ bibentē
intueret̃:illū quidē dimiſit:utpote q natura eēt cōtumelioſus:& ob ebrie
tatē maledixiſſet:hūc aūt e medio ſuſtulit:quippe q dedita oꝑa ut & mali
uolus & hoſtis idē ꝑpetraſſet. Accuſantibus uero quibuſdā hominē a ſe
honorari & ad dignitatē ꝓuehi:qui & īprobus foret & moleſtus ciuibus
Corīthiorū legati At uolo īquit:eum eſſe quē magis q̃ me oderit.Atq̃ ubi Corinthioꝝ le/
gati munera:quæ iis dederat:nō accipent ꝓpter legē quæ legatos non ſi/
neret a prīcipe munera cap̃e:grauē eos rē facere īquit:qui ꝙ ſolū boni ty/
rānides haberēt:tollerēt:docerētq̃ etiā beneficiū tyrāni formidādū eſſe.
Cum etiā apud ſe īcrebruiſſet cuidā ex ciuibus auꝝ doni defoſſum eſſe:
iuſſit:ad ſe deferres.Sed ubi uir ille parua quadā ſurrepta ꝑticula ī aliam
urbē tranſmigraſſet:atq̃ p̃dium emiſſet:eo accerſito ut oē id auri recipe/
ret iuſſit: quo ī opera uteret̃:neq̃ amplius quod utile eēt:inutile faceret.

Dionyſius iunior ſophiſtæ — a — Tiunior dionyſius dicebat multos alere ſophiſtas:non ꝙ illos ad
miraret̃: ſed quoniā ꝑ illos admirationi eē uellet. Polixeno autē
dialectico affirmāte eum ſe uerbis reprobaturū:at ego inquit re/
Polixēus bus te reprobo:quippe qui tuis relictis me meaq̃ obſeruas.Eiectus autē
Plato ex tyrānide cum īterrogaretur:quid tibi Plato ac philoſophia profuit:reſ
pondit:ut æquo animo facileq̃ ferrem huiuſmodi fortūæ mutabilitatē.
Interrogatus quoq̃ quodāmodo factum ſit: ut cū eius pater & pauꝑ &
Syracuſāi priuatus ſyracuſanos in ſuam dicionē uēdicaſſet:ipſe & tyrānus & tyran
ni filius amiſerit.At pater īquit cum popularis dominatus odio eſſet:res
inuaſit: ego uero cum tyrannis in īuidia eſſet. Verum cum ab alio idem
rogaretur.Pater inquit ſuam mihi tyrannida reliquit non fortunam.

Agathocles rex Sicilia — a — Gathocles figuli fuit filius:q ſciciliæ dominatū adeptus rexq̃ ap
pellatus fictilia pocula conſueuit inter aurea ponere:eaq̃ iuniori
bus oſtēdēs dicere.Ego cū huiuſmodi aurea pocula cūſueſſem: ī
Cōuiciū p̄ſentia qd' diligentiæ ac fortitudini ſtuduerim hæc facio.Inſuꝑ cū urbē
obſideret:& quidā e mœnibus ꝑ cōuiciū diceret. o figule quo pacto ſtipē
diū ſolues:māſuete is atq̃ ſurridēs ait:cū hāc Vrbē cœpero. Cum autem
uiribus ī ſuam egiſſet dicionē: captiuos uænūdabat īquiēs:ſi cōuicio me
Ithaceſii rurſus affeceritis: quærar apud dominos ueſtros.Ithaceſiis uero eius:nau
tas accuſantibus ꝙ īſulam adorti pecora aliqua abſtuliſſent.At ueſter rex
īquit:cū ad nos iſſet nō modo pecor̃ ablato uerū excæcato paſtore abiit.

d Ion qui dionisiũ exegit ex tyrãnide: cũ calippũ: cui omniũ uni & hospitum & amicorum maxime fideret: insidias sibi tendere accepisset: eum arguere passus non est: mori inquiens longe præstare q̃ uiuere ubi non hostes solum sed etiam amicos cauere oportuerit. Dion

a Rchelaus cũ ĩ potu familiaris petulãtior qdã aureũ scyphũ ab eo peteret: illũ ut euripidi traderet: iussit puero Admirãte aũt hoĩe. Tu enĩ iqt: q petas: at hic q accipiat: dignus ẽ uel nõ petẽs. Cũ autẽ a loquaciore tonsore ĩterrogaret: quonam modo te tondeo: tacẽs ĩquit. Item cum euripides pulchrum agathonẽ iam pubescẽtẽ in conuiuio cõplecteret: atq̃ suauiaret: ad amicos cõuersus ait: nulla uos admiratio capiat: pulchroꝝ enim etiã autũnus pulcher est. Præterea cum Timotheus citharedus quoniam pauciora accepisset: quã sperarat: palam eum accusaret: & hãc aliquãdo particulam cõcinens: at tu terræ filium argẽtum laudas: in illum sententiam detorqueret: cõcinne ĩ eum retorsit Archelaus. Tu autẽ flagittas. Et cum quidam aqua eum insperfisset: irritatus aduersus hominẽ ab amicis. At nõ me ĩspersit: iqt: sed illũ: quẽ esse existimauit. Archelaus Scyphus Euripids Agathon Thimotheus Archelaus Philippus rex

p Hlippũ Alaxãdri patrẽ Theophrastus tradit nõ solũ genere & dignitate regia sed etiã fortũa & moribus maiorẽ cæteris regibus moderationẽq̃ extitisse. Is atheniẽses beatos eẽ pdicabat: quippe q̃ singulis ãnis decẽ cum ĩperio prætores: quos deligerẽt: ĩuenirẽt: cũ ipse ĩ multis ãnis unũ solũ ĩperatorem ĩuenerit parmenionẽ. Insup cũ multæ res ex sentẽtia clarissimeq̃ gestæ uno die ei nũciarẽt: o fortuna inqt parꝝ aliqd mihi mali p tãtis talibusq̃ bonis facito. Idẽ cum post deuictos græcos nõnulli cõsulerẽt psidiis urbes cõtineret: respõdit malle frugi se lõgũ tẽpus q̃ herum breue appellari. Atq̃ amicis iubẽtibus ut maledicũ & cõuitiatorẽ quẽdã expelleret: id factuꝝ se negauit ne ĩter pluris circuniẽs malediceret. Et Smichytho Nicãora ĩsimulãte q̃ assidue philippũ maledictis laceraret: amicisq̃ suadẽtibus accersendũ illũ ac plectendũ eẽ: uerũ. Nicãor inqt nõ ẽ macedonũ neqssimus. Itaq̃ cõsiderãdũ ẽ neqd aduersus nos agat. Atq̃ ubi nouit Nicanora ĩopia uæhemẽter affligi: & a se neglectũ: ĩperauit largitionis qdã ei dari. Rursusq̃ cũ smicythus diceret mirificas de eo apud omnis laudes Nicãora ĩdefesse pdicare: uidetis ne: inquit: ĩ nobis eẽ & uitupari & laudari? Atheniensiũ uero factionũ ducibus gratias habere se dicebat: qui suis cõuitiis meliorẽ ipsum facerent cũ uerbis tũ etiã moribus: enitor enĩ eos & uerbis simul & rebus mẽdacii arguere. At cũ athenienses quotquot ad chæroniã captos gratis dimisisset suos amictus stratãq̃ reposcerẽt: ob idq̃ macedõas accusarẽt: surridẽs philippus ĩqt: nõne uestra sentẽtia Atheniẽses putãt ĩ taloꝝ se ludo a nobis uictos. Cum autẽ ei bellanti clauicula fracta esset: & medicus qui eum curabat: quottidie prorsus aliquid peteret: & sume inquit quot uolueris non clauem habes. Præterea cũ duos fratres Amphoterum & craterum ĩtuerect Alexãder Theophrastus Atheniẽses Fortuna Græci Smicythus Nicanor Philippus Atheniẽses Cõuiciũ Macedones Philippus rex. Clauicula Medicus Amphoterus Craterus

118

& Craterũ quidem tum acutũ tum strenuũ. Amphoterũ uero hebetẽ ac
stultũ:dicere solitus ẽ Craterũ amphoterũ esse.Amphoterus autẽ utrũq;
significat:ad amphoterũ esse neutrũ.Eos autẽ qui cõsulebant amarius eẽ
Atheniẽ/ utendũ Atheniensibus:insanire dicebat: qui hoĩem qui ad gloriã omnia
ses agẽdo patiẽdoq; referret:gloriæ theatrũ iuberẽt abiiecere.Cũq; duos im
Macedo/ probos flagitiososq; iudicaret:sentẽtiam tulit:ut alter e macedonia fuge
na ret:alter ut illũ insequeret.Et cum ĩ bono agro castra foret positurus:au
diretq; illic pabulũ iumẽtis nõ esse:cuiusmodi ĩquit:nostra est uita : si ad
asinorũ cõmodũ nobis uiuẽdũ est? Atq; cum munitissimũ castellũ quod
Explora/ dã cape uelle:ubi exploratores retulissent quãdifficillimũ eẽ & nullo mõ
tores capi posse:rogauit:an ita esset difficile:quo ne asinus qdẽ auro honustus
Asinus quiret accedere? Atqui cũ laschẽis olynthii milites quirerent : molestis
Philip/ simeq; ferrẽt:quod a philippi militibus proditores p cõtumeliã uocarẽt
pus rex ĩeptos inqt macedõas natura eẽ & agrestis:q scaphã ẽt scaphã dicerẽt.Fili
Prodito um uero admõebat macedõibus blãde atq; gratiose utẽdũ se præstaret:
res quo sibi multitudinis uires cõpararet:donec alio rege humanũ esse lice/
Scapha bat.Consulebat quoq;:ut qui ĩ ciuitatibus uiribus præstaret:& bonos ui
Macedo ros amicos sibi cõparet & malos:deĩde alteris uteret : alteris abuteretur.
nes Idem Philoni thebano & benefico & hospiti p id tẽporis: quo thebis de/
Philo gebat obses:cũ nullũ a se postea munus uellet accipe ait:noli : me:quæso:
Thebæ hac priuare præstãtia uincẽdi:siquidẽ beneficio gratiaq; superas. Multos
aũt quos bello ceperat:eos uenundãs sublata ĩpeditaq; tunica sedebat ne
quaq̃ decore.Itaq; unus ex iis qui uenũdabantur:clamauit: ignosce mihi
Philip/ philippe.Nam a patre amicitia mihi tecũ ẽ.Interrogãte aũt Philippo un/
pus de homo amicus es & quomodo:ait ꝓprius accedẽs tibi eloquar. Vt aũt
ꝓprius factus ẽ:parump inferius chlamyda demitte:ita.n. ĩeptus sedes.
At philippus istum ait dimitte:nam q uero beniuolus atq; amicus esset:
latebat me.Præterea cum ab hospite quodam ad cænam inuitatus: mul
tos quos obuios habuisset:adduceret:uideretq; hospitẽ turbatũ: nõ eĩm
sufficiebant:quæ parata erãt:singulis amicis commonefactis: ut placẽtæ
locũ relinquerent iubebat.Ii uero ita esse putantes expectãtesq; comede/
Hippar/ bant haud multum atq; oĩbus hoc pacto latis fuit.Hipparchi aũt euboi/
chus ci mortem non obscure moleste tulit. Dicente autẽ quodã attamen tem
pestiue ille ac mature mortuus est sibi quidem respõdit:mihi quidẽ cele
Alexãder riter.Prius enĩ diem obiit:quam a me dignã amicitia nostra gratiã rece/
Aristote/ perit.Rursus cum accepisset Alexandrũ queri:ac ei crimini dare q filios
les ex pluribus susciperet mulieribus:proinde inquit quando quidem mul
Philoso/ tos habes regni æmulos:dato operam:ut & hõestus & probus fias : quo
phia nõ mea sed tua gratia regnũ adipiscaris.Eundẽq; iubebat ut & Aristote/
Antipa/ lẽ obseruaret:philosophiæq; studeret:neqd:multa huiusmõi agas : quæ
ter egisset me pœnitet. Cum item ex Antipatri amicis quendam iudicum

numero ascripsisset:posteaq; & barbá sibi & capillũ íficere certo sensisset
hominem remouit: íquiens qui in pilis fidus nõ foret:eũ non esse dignũ
existimãdum:q fidem í rebus seruaret.Machetæ uero cuiusdam causam Mache/
iudicás quoniá esset somnolétus:mīus accurate q̃ iuris foret : attẽdebat: tas .
ꝑinde aduersus eum sententiam tulit.Illo autem reclamante prouocare
se i udicium iratus philippus ad qué inquit? & machætas ad teipsum rex
subdidit:si uigilans quidem attẽdensq; audieris.Surrexit tunc Philippus
ubi uero magis ad se redisset: nosletq; iniuria machætá affectum:iudici/
um quidem nõ rescidit:ac æstimationé litis ipse persoluit.Item cum har harpalus
palus rogaret:ut Crateta gentilem ac familiarem suũ qui esset iniuriarũ
accusatus:iudicio liberaret:ne in cõuitio foret: ac nihilo tamé mīus mul
ctam solueret:melius é inquit hunc ipm q̃ nos huius causa í ifamia esse.
Ad hæc grauiter amicis & inique ferentibus peloponnenses beneficiis af Pelopon
fectos í olympiis aduersus eũ ísusurrar atq; obstrepe turpiter.Quid igit nenses
íquit: si male afficiátur.At cum plusculum tpis militiæ somno indulxis
set:deinde ubi surrexit:tuto inquit dormiebam: Antipater enim uigila/ Antipa/
bat. Rursus cum interdiu is dormiret: & græci qui ad fores conuenerát: ter
grauiter id ferrent:atq; incusarent.Parmenio ne admiremini ait:si nunc Græci
Philippus dormit:nam cũ uos dormiretis: hic uigilabat. Cũ uero psalté Par méio
quendam uellet inter cænãdum emédare:ac de pulsandis chordis disse/ Philip/
rere ait psaltes:supi id abs te mali rex auertát:ut hæc quá ego melius ipse pus
teneas.At cũ per id tpis quo í olympiada uxorem & í Alexandrum filiũ Psaltes
erat iratus:Demarathus chorinthius ad se uenisset: quæsiuit quo pacto olympias
íuicem græci haberent:demarathus autem ualde ꝑfecto íquit: græcoꝝ Demara/
cõcordia tibi curæ é:quãdo qdé necessarii atq; ꝓpinqssimi affecti adeo in thus
te sunt.Quod cũ ille cõsiderasset: deposuit irá: & eis recõciliatus é. Anus Græci
uero paupcula cũ rogaret: ut suam cám iudicaret:eétq; sæpe íportunior Anus
Philippus ait ociosum se nõ eé.Tũc anus uociferás inqt:ac regé te noli.Il/ Philip/
le auté uerbũ admiratus:nõ illá modo sed alias quoq; continuo audiuit. pus rex

Lexander adhuc puer iis quæ ꝓspe philippus multa ac p̃clare ge Alexáder
a reret:minime lætabat:sed ad sodales cõuersus pueros dicebat ac
mihi pater nihil reliquet Respondẽtibus aũt pueris:ille tibi hæc
cõparat.Veꝝ quid prodest:inquit:si multa sint nobis:cum agamus nihil Olym/
Idem cũ & læuitate corporis & pedũ uelocitate plurimum ualeret : hor/ piaci lu/
tatus a patre ut í olympiacis ludis stadium curreret ait facerem id quidé di
si cum regibus certamen mihi futurum. In multam uero nocté cum ad Stadium
eũ puella:quo quiesceret:adducta foret:interrogauit:quid tam sero? Illa Puella
át respõdente: expectaui ení quoad uir cubare:grauiter í seruos animad Serui
uertit:quoniá quãtũ í illis fuerat:adulteriũ fere perpetrasset. Atqui cum Adulte/
diis ímortalibus largius odores sacrificaret:leõides pedagogus quo præ rium
sente psæpe thus arriperet:sic ait heus tu puer large odores:offeres: cum Leõides

119

regionis thuriſere potiere. Eius igitur potius ad illũ epiſtolam dedit. Mi
ſi ad te thuris & caſiæ talenta: ne quæ minima ſunt: maximi facias ĩ diui
nis rebus: utpote qui nõ ſis neſcius nõ pigmẽtiferi potitos ſoli. Itẽ cũ grãi
ci præliũ pugnaturus eẽt: macedonas hortabaꝰ: affatim cænarẽt: ac oĩa ĩ
medium ferrẽt perĩde ut ex hoſtium rebus poſtridie cænaturi. Inſup cũ
ex amicoꝝ numero perillus q̃dã dotẽ filiaꝝ gratia peteret: talenta ut q̃n
quaginta acciperet iuſſit. Eo autem dicente decem ſatis eſſe: tibi dixit ac
cipere quidem ſatis eſt: at mihi dare nequaquam ſatis. Quæſtori autem
cum iuſſiſſet: ut Anaxarcho philoſopho quãtũ peteret daret: quæſtorq̃
dixiſſet: talẽta cẽtum eum petere: pulchre inquit facit: nouit eni & amicũ
ſe habere: & eum quidem amicum: qui talia elargiri & poſſit & uelit. At
cum mileti multas athletarum ſtatuas qui in olympiacis phytiiſq̃ ludis
uictoriæ corona donati eſſent: ĩ tueretur forſitam huiuſcemodi corpora
tũc ait extiterunt: quãdo barbari urbem ueſtram obſidebãt. Et cum Ada
regia carum abſonia atq̃ cruſtulas per artifices & coquos paratas magni
fice ad eum ſemper mittere delctaretur: inquit melioris ſibi eſſe obſona-
tores ad prãdiũ quidẽ nocturnũ iter: ad cænã uero prãdii paucitatẽ. Om
nibus aũt ad pugnã inſtructis cũ prætores militũ ĩterrogaſſent: num ad
hæc aliud quicq̃ iubes? Nihil reſpõdit: niſi ut barbæ macedonũ radãtur.
Parmonione uero admirante: an ignoras inquit captũ ĩ prælio nullũ eſſe
quam barbæ meliorem. Atq̃ cum a Dario ei talentũ permulta millia da
renꝰ: & ut Aſiam ex æquo diuideret: diceretq̃ parmẽio: equidẽ acciperẽ:
ſi Alexãder eſſem. Et ego quoq̃ per Iouem inquit: ſi parmẽio eſſem. Da-
rio autem reſpondit neq̃ terram duos ſoles: neq̃ Aſiam reges duos tole
rare. Et cũ ad arbelas aduerſus decies centena hominũ millia de ſumma
rerum acie dimicaturus foret: eum amici adiere: qui milites accuſarent:
q̃ intra tabernacula ſermones haberent ac paciſcerentur: ut nihil om-
nino ſpoliorum in regiam relaturi forent: ſed ſibi ipſis comparaturi. at il
le ſubridens bona inquit nunciatis omina: audio enim iis uiris uincendi
non fugiendi conſultatiões eſſe. ac permulti milites eum adeũtes rex aie
bãt fide: neq̃ hoſtiũ multitudinẽ ꝑtimeſce: ipſum enim pedorẽ noſtrum
nõ ꝑferrẽt. Inſtructo aũt exercitu cũ militem quẽdã ĩtuereꝰ: q iaculũ amẽ
taret ex acie: ut inutilem expulit quippe q tũc ĩſtrueret: cũ iam armis utẽ
dum eſſet. Epiſtolam uero quæ a matre ad eũ data ſecretas accuſationes
in antipatrum atq̃ calũnias cõtineret: dum una cum epheſtione uti con
ſueuerat: lectitaret: illum nõ amouit: ſed cum legiſſet: ſui quẽ eduxerat.
a nulli illius ori gẽmam apoſuit. Idem ĩ hammõis templo cum iouis fili
us a ꝓpheta eſſet appellatus: haud ĩquit miꝝ omnium. n. Iupiter natura
pater ẽ: ſuos aũt eos efficit: qui optimi ſunt. Sagittæ autẽ ictu in crure uul
neratus: ut eoꝝ multi cõcurriſſent: q eum appellare deum cõſueſſent: læ-
ta hilariq̃ facie: hic q̃dẽ ſanguis ẽ ait ut uidetis: & cruor. Cælicolæ qualẽ

Epiſtola
Thus
Caſia
Talenta
Macedones
Perillus
Talenta
Queſtor
Anaxarchus
Philoſophus
Miletũ
Athletæ
Barbar
Ada regina
Parmẽio
Darius
Aſia
Alexãder
Iupiter
Darius
Aſia
Pedor
Epiſtola
Antipater
Hãmon
cælicolæ

diui misere flenté. Quibusdam uero ātipatri parsimoniā tenuitatēq̄ lau dantibus: utpote q dure austereq̄ degeret: extrinsecus īquit. Antipater al bis ē uulgaribusq̄ uestibus: itrinsecus uero purpureis ꝑrsus. Per hyemē uero ac frigus cū apud amicū epularetur essetq̄ & focus paruus & paruū ignis allatū: ut uel ligna uel thus īgereret iussit. Atq̄ cū Antipatrides formosam psaltriā duxisset ad cænam: facie ī eius amorē Alexāder cōmotus Antipatriden rogauit: nunqd mulieris amore teneref. Id autē illo cōfitē te o scelesste ait: non abduces cōtinuo e cōuiuio mulierē. Itē pythona: quē Euius tibicē amabat: cū ui cassander suauitaſ uellet: idq̄ ægre ferētē Euium ītueref. Alexāder: iracūde ī cassandrū exiliuit uociferās: ergo nec quē q̄ p uos amari licet. Cum eos autē macedonas qui aduersa ualitudīe laborarent: quiq̄ manci debiles inutilesq̄ essent: ad mare dimitteret: qdā ostē sus ē: qui sese iter ægrotos scripserat: cū is tamē nequaq̄ ægrotaret. Is igiſ ubi corā adductus ac diligēter examinatus cōfessus est: eo se id causæ inuēisse quoniā amore Telesippæ: quæ ad mare abiret: uehæmēter cruciaref: quæsiuit: Alexāder q cū de Telesippa sermo habendus esset: ue⁊ ubi didicit eam esse liberam: ꝑinde ait o Antigenes suadeamus Telesippe: nobiscū ut māeat: nam liberæ mulieri uim afferre nostrū nō est. Quos aūt græcos apud hostes merētes captiuos egerat. Atheniēses quidē ī pedicis custodiri iussit: quoniā qui alimentū ex publico haberēt: stipēdiis militarent. Thessallos uero qđ agrū quē optimum possiderēt: haud coleret. At thebāos dimisit inquiēs quoniā solis hisce neq̄ urbs neq̄ ager p nos reliquus ē. Qui autē inter ludos optime arcu uti uidereſ: diceretq̄ p anulū sagittā emittere: eū cū haberet captiuū: ut id ostenderet: iussit. Quod cū ille nollet: iratus Alexāder hominē imperauit interemi. Ille uero cū ageretur ubi ad eos a quibus agebaſ: cōuersus diceret multos se dies ei rei nō studuisse ꝓpterea q̄ ne aberraret: timuisset: id posteaquam Alexander audisset: & miratum esse & muneribus donatum hominem liberasse quoniam occisum iri se: quam indignum gloria uideri maluisset. Insuper cū Taxilles quidam rex unus īdorum obuiam factus inuitaret alexandrum ne prælium secum uellet neq̄ bellum: quin potius siquidem minor esset ut sibi benefieri patereſ: sin ipse præstaret: ut benefaceret: respōdit. At ob hoc ipsum pugnādum est: uter beneficus uictor euaserit. At qui cum de saxo indorum illo accepisset: quod ꝑinde quasi auibus iaccessibile sit aornum appellatur ut locus quidem difficillimus captu esset: at qui illum teneret meticulosus: nunc īquit locus iste facillimus captu ē. Præterea ubi alius cui saxum esset: quod minime capi posse uideretur: se cum saxo simul ac uiribus alexandro dedidit: eum regnare iussit: ac solum addidit inquiens. Sapere mihi uidetur homo hic: qui probo uiro se potius q̄ tuto loco munitoq̄ crediderit. Post illius uero saxi captiuitatem cum amici dicerent herculem ab eo rebus gestis superatum, at ego inquit meas

Antipater
Parsimonia
Antipatrides
Psaltria
Cassāder
telesippa
Alexāder
Antigegenes
Thessali
Ludi
Alexāder
Taxilles
Indi
Alexāder

120

Hercules res gestas simul cũ imperio ne uno quidẽ uerbo cũ herculis rebus cõferẽ das puto. Quosdã uero ex amicis quos in alearũ ludo haud uti ioco didicerat: mulctauit. Inter primarios autẽ optimosq́ amicos Craterũ unum omniũ maxime honorabat. amabat autẽ ephestionẽ: Nã Craterus ait regis amator ẽ: ephestio uero alexandri studiosus. Zenocrati uero philosopho qnquagita talẽta cum misisset: atq́ is ea nõ accepisset: quod sibi iisce opus nõ esse diceret: rogauit an ne amicũ quidẽ Xenocrates haberet? Nã mihi inqit uix darii diuitiæ ĩ amicos suffecerũt. At cũ Porus ab eo post pugnã interogatus quo te pacto utar? regaliter respõdisset: interrogatusq́ iterũ nunqd præterea aliud: omnia ĩ ipso regaliter inesse dixisset: admiratus alexãder eius uiri tũ grauitatẽ tũ etiã ꝓbitatẽ: plus soli ad id qđ ãtea habuisset: addidit. Certior autem factus se a quodam conuitio affici. Regale inquit est eum: qui beneficus sit uituperari: ad postremũ cũ diẽ: obiret: ad amicos aspiciens ait: magnam mei funeris laudationẽ fore ĩtueor.

Craterus

Ephestio

Alexãder rex

Zenocrates

Philosophus

Darius rex

Porus

Demađs

Alexãder

Cyclops

Ptolomæus

Lagus

Antigonus

Alexãder

Asia

Philippus

Hermodotus

Iubiter

Marsia

d Emades orator posteaq̃ ex hac luce alexander e migrasset: aiebat se uidere macædonum exercitum: quoniam prĩcipe esset orbatus: excæcato cyclopi persimilem.

p Tolomæus Lagi filius frequẽtissime apud amicos & cænabat & dormiebat. Quod si aliquãdo cænam ꝑberet rebus illorũ utebat. accersebat enĩ sciphos strata ac mẽses ipse ꝑter necessaria possidebat nihil: qn alios locupletes efficer̃ regale magis eẽ dicebat q̃ locupletari.

a Ntigonus exigẽdis pecũiis erat acriter ĩtẽtus. Quodã uero dicente: at alexander talis nõ erat. Probe ĩquit. Ille enĩ metebat asiã: ego aũt culmos lego. at cũ milites quosdã esset intutus: q thoracibus & galeis pilã luderent: gauisus est: eorumq́ duces accersiuit: quos laudaret. Vt aũt audiuit eos bibere illorũ ducatus militibus dedit. Idẽ admirãtibus cũctis ꝙ posteaq̃ senectutẽ attigisset: humãiter atq́ mansuete rebus uteretur. antea eĩm inquit potẽtia mihi opus erat: sed nũc & gloria & beniuolẽtia. Philippo aũt filio multis ꝓsentibus pcũctãti quãdo castra mouebimus? qd ĩquit: times nũqd ne solus tubã audias? Festinãte uero adolescente capere domũ apud uiduã mulierẽ: quæ tris uenustas haberet filias: cum quẽdam hospitalibus muneribus uitasset: inquit: non educes filium meũ ab angustiis. atq́ posteaq̃ longam egrotationem euasisset: conualesceretq́: nihil ait deterius accidat: hæc. n. aduersa ualitudo nos monuit uæhemẽtius nobis efferẽdũ nõ eẽ: quoniam mortales sumus. Cũq́ ab Hermodoto solis filius in poematis esset scriptus: in his mecum ait: ollifer iste mihi nequaquam sentit. Dicente aũt quodam omnia regibus & honesta & iusta esse ita per iouẽ inquit: regibus barbarorum: uobis autẽ ea duntaxat honesta sunt: quæ honesta: & ea solũ iusta: quæ iusta sunt Marsiæ uero fratri cũ aliquãdo esset cõtrouersia: rogaretq́: ut eiusce rei iudicium domi fieret. at fiet inquit: ĩ foro uel cũctis audientibus: si nihil

per iniusticiā agimus. Idem cum per hyemem aliquando coegisset castra
in illos mouere locos: ubi rerum necessariarū penuria erat: & aliqui e mi Penuria
litum numero ī eum maledicerent: ii qdem nescii quod ꝑpe esset: taber
naculo uirga patefacto flebitis: inqt: ni longius remoti maledictis in nos
utemini. Item cum Aristodemus amicus quidam q̄ p̄re coquo natus eēt: Aristode
ei consuleret: ut & sumptus & largiciones tolleret: uerba tua aristodeme mus
respōdit ius olēt. Insuper cum Athenieſes eius seruū honoris gratia ciui/ Atheniē/
tati peride ac liberum ascripsissent nole ait: unum atheniensem a me cæ ses
di. Et adolescēs quidam Anaximenis rhetoris discipulus cum orationē Anaxi/
quam apparate meditatus fuerat: recitasset atq; is ea in re quod discere menes
uellet: tutius aliquid interrogasset: cōticuissetq; adolescens: qd ais inquit
hic ne illa sunt: quæ in tabulis scripta sunt? Rhetora uero alterū audiens
qui diceret: ubi anni tp̄s niuem iacere accepisset efficit: ut pabulo careret
solū: non inquit desines me obtūdere. Thrasyllo autē cynico minimū ab Thrasyl/
eo petēte: at hoc inquit: dare regis nō est subdente autem illo: ergo da mi lus
hi talentū: at nō est inquit hoc accipere cynici. Demetrium uero filiū cū Demetri
ad liberādos græcos magna cū classe uiribusq; mitteret: aiebat gloriā tan us
q̄ a græciæ specula in uniuersum orbem suam lucē emittere. Item cum Græcia
antagoras poeta congrum elyxaret: ideq; patellam quateret Antigonus Antago/
qui post eum staret: homeꝝ ne ait: putas antagora cum agamēnonis res ras
gestas scriberet: congrum elyxasse. Et antagoras tu aūt rex ait: existimas Antigo/
agamēnona cū illas res gereret: curiosum adeo extitisse: siquis ī castris cō nus
grum elyxaret. Cū autē per somnū uidisset aureā messem Mithrydaten Agame/
emetere: eius īterimēdi cōsiliū cepit: idq; demetrio filio elocutus ut tace/ mnon
ret: iureiurādo astrinxit. Demetrius uero Mitrhydate assumpto unaque Mithri/
deābulans iusta mare hastæ calcaneo descripsit ī littore: fuge Mitrydate. dates
Quod cum ille intellexisset: in pontum fugit: ibiq; regnauit.

d Emetrius cum rhodios obsideret: cepit quodam ī suburbio Pro Demetri
togenis pictoris tabulam: qui lasylon pinxerat. i. imaginem libe us
ri patris. Postulantibus autē ꝑ caduceatorē rhodiis: & ut tabulæ Rhodii
parceret præcātibus: respondit paternas se imagines potius q̄ picturam Protho/
illā absumpturꝫ. Idē ubi fœdera cum rhodiis percussisset tormētū apud genes
eos reliquit rem profecto quæ cū eius magnificentiæ tum illorū fortitu Caducea
dinis indiciū atq; monumentū allatura foret. Post atheniensiū uero defe tores
ctionē cum urbem cepisset: quæ rei frumentariæ inopia iā male præme Atheniē/
retur cōtinuo cōcione cōuocata frumentū eis elargitus est. Qui cū hisce ses
de rebus ī cōciōe loqueret̄: barbaræ quiddam pronūciauit. Quare cum
unus e cōsessu ut uerbū dicendū foret: interclamasset: ergo huius quoq; Antigo/
emēdatiōis causa alia uobis p̄terea quinq; millia medimnum elargior. nus

a Ntigonus secundus cū demetrius pr̄ captus eēt: misissetq; ex ami/ Demetri
cis quēdā. ꝑ quē iuberet: ne obtēperaret: siqd lr̄aꝝ coactus a seleuco us

121

Seleucus ad eum daret neq; urbes cederet: ipse p litteras Seleuco obtulit: & omne
Ptolo- se illi regnum cessurum uademq; futurum: si patrem demetrium libera
mæus ret. Et cũ bello nauali aduersus Ptolomæi prætores pugnaturus esset: gu
bernatorq; dixisset hostium nauis multo pluris esse: at me ĩquit præsen-
tem aduersus quot nauis opponis. Inuadẽtibus uero hostibus cũ aliquã
do cederet: ait nequaq̃ fugere: sed ipm utile qd' retro potitũ esset: psequi.
Præterea cũ adolescens qui fortissimo patre natus: nõ tamen ipse miles
eẽt admodũ probus: paternos redditus peteret. At ego ait adolescens ob
Zeno ipsius uiri nõ ob patris probitatẽ mercedes largitionesq; exhibeo: Zeno
Theatrũ ne autem citieo mortuo quem unum maxime philosophorũ omnium
admiraretur: dicebat theatrum suarum actionum interisse.

Lysima- l Ysimachus in thratia superatus a dromachæta: cum & sese & exer
chus citum præsiti dedidisset: ubi bibisset: in captiuitate positus o dii in-
quit ut paruæ uoluptatis gratia memet seruum ex rege feci. Philippidi
autem poetæ comico: quo & amico & familiari uteretur: quæ tecum di
xit ex meis cõmunico: quæ ipse uis respondit: præter secreta.

Antipa- a Ntipater cum parmeniõem ab alexandro enecatum accepisset. ait:
ter siquidem parmenio Alexandro tetendit insidias: cui fidendum?
Parmẽio si minus tetendit: quid agẽdũ? Demadis aũt oratoris iam ætate cõfecti:
Alexãder ait ueluti ex immolata uictima reliquum esse solum uentrẽ & linguã.
Demadis a Ntiochus tertius ad ciuitates scripsit: siquid præter leges faciundũ
Antio- iuberet q lrãs: ne sibi obtemparent ut eius rei ignaro. Dianæ autẽ sa
chus cerdotẽ: q̃ mirãdũ forma pstare uideret: cũ esset ĩtutus cõtinuo decessit
Diana epheso ueritus: ne qd pter animi sentẽtiã: qd' nefas eẽt agere cogeret.
Antio- a Ntiochus cognomẽto accipiter aduersus seleucũ fratrem de regno
chus bellũ gerebat. Sed ubi Seleucus a gallogræcis uictus nusquã appare
Seleucus ret: quin trucidatus uideret: posita purpura Antiochus suffusco amictu
gallogræ indutus ẽ. Nõ multo aũt post certior factus de salute fratris secũdo nun
ci cio diis ĩmortalibus sacrificiũ egit: suasq; ciuitates coronis ornari fecit.

Eume- e Vmenes insidiis perseii circunuentus aĩam efflasse uisus est. Cu-
nes ius rei cum pgamũ rumor perlatus esset. Attalus eius frater im-
posito diademate & illius accepta uxore regnum cepit. Cum ue-
ro accederet fratrem uiuum audisset: obuiam simul cum stipatoribus uti
consuerat: profectus est astile habens. At eumenes eum benigne hilariq;
uultu amplexus ẽ: dixitque ad aurem: ne festines ante uxorem capere: q̃
me mortuum uideris. Nec aliud suspecti quicq̃ in oẽm uitam neq; dixit
neq; fecit quinetiã cum ex uita decederet: uxorem illi regnũq; reliquit:
pro quibus ille filium nullum aluit: cum multos suscepisset. Sed Eume-
nis filio cũ in adultam ætatẽ peruenisset: regnum uiuus adhuc tradidit.

Pyrrhus p Yrrhus cũ a filiis adhuc pueris ĩterrogaret: cui esset regnũ relictu-
rus: quicũq; e uobis ĩquit acutiorẽ habuerit gladiũ. Interrogatusq;

uter Pyton ne:an Caphisius tibicē melior esset. Polypches respōdit prætor. Cū uero cōgressus cum Romanis bis eos uicisset: multis & amicis & ducibus interfectis. Si uno item prælio romanos: ait: uicerimus: actum de nobis fuerit. At posteaq̄ potiundæ siciliæ spe frustratus enauigaret: retro ad amicos uersus qualē inquit romanis atq̧ carthaginensibus palæstram relinquimus? Militibus autē aquilā eum appellantibus: quid eni ait: uestris armis ut præpete pēna sublimis nō tollar? Idem cum audisset a quibusdā se adolescentibus multis inter bibendū cōuiciis maledictisq̧ oneratū: iussit eos omnis interdiu corā agi: Quod ubi factū est: eorū primum rogauit: an ea de se dixissent? ac iuuenis respondit: hæc nempe rex diximus: dixissemusq̧ longe plura: si plus uini habuissemus. Python caphisius Polyperches Romani Sicilia

a Ntiochus is q secundū aduersus Parthos expeditiones duxit: cū in ueneratione quadā ferisq̧ in sequendis ab amicis seruisq̧ aberrasset hoīum quorundam pauperum caulam ignoratus īgreditur. Et cum inter cenandū sermonē de rege iniecisset: audiuit eum alias bonū esse: sed flagitiosis amicis obsequentem plæraq̧ minus attendere: quodq̧ adeo uenatiōis studiosus foret: ut res necessarias plærumq̧ negligeret. Atqui tunc locutus est nihil: sed cū primum illuxisset: stipatoꝝ ad caulā aduētu ubi quis eēt allata purpura atq̧ diademate: patuisset. Cæterum a quo: inquit die uos accepi: heri primum uera de me uerba audiui. Præterea cū hierosolyma obsideret: iudæis ad maxima illa festalia petentibus dierū septē inducias: nō modo eas dedit: sed etiā tauris auratis cornibus odoribusq̧ & pigmētis affatim præparatis ad portas usq̧ pompā egit. Atq̧ sacrificio illoꝝ sacerdotibus tradito ipse in castra rediit. Iudæi uero admirati continuo sese post solēnitatem dedidere. antiochꝯ Parthi Iudæi

t Hemistocles cū adhuc esset adolescens: īter potus ac mulieres uolutabat. At posteaq̄ Miltiadis ductu barbari ad marathona uicti sunt nihil amplius per intemperātiam Themistocles perpetrare cōpertus est. Ad illos aūt qui eius uitæ ac morum mutationem admirarentur: dicebat miltiadis trophæum neq̧ sinere se dormir neq̧ otiosum aut desidem esse. Interrogatus etiam utrum Achilles mallet an Homerus esse? Tu autem inquit utrum uictor in olympia eē malles an uictoꝝ præco? Item cum Xerxes aduersus græciam magna illa classe descenderet: Epicyden Themistocles ueritus hominem popularē atq̧ factiosum quæstus auidum ac meticulosum: ne prætor creatus remp. perderet: ut prætura abstineret: persuasit argento. Cumq̧ Adimātus q nauale prælium formidaret: diceret ad Themistoclen: qui ad id græcos hortaretur: suadendo q̧ incitaret. O Themistocle eos qui ī certaminibus primi irruperint: cedunt semper: ita est inquit: adimante. Verum eos qui māserint haud coronant. Atq̧ cū Eurybiades uirgam tolleret: ut obstreperet: obstrepe inquit: ut libet: iterū audi. Cum autem eurybiadi persuadere non Themistocles Miltiadꝭ Barbari marathō Trophæum Achilles Homerus Xerxes Eurybiades

poſſet in anguſtioribus locis nauali prælio certandum eſſe:clam ad bar/
baꝝ mittit monens:ne græcos ꝑtimeſceret:quippe qui fugerent.Ac ubi
ille cōſilium ſecutus iūctus eſt:quoniam in his locis claſſe pugnaſſet:ubi
græcis cōduxerat:rurſus ad eū mittit:hortaturq;:ut correpto itinere in
Hellſpō/tus hellespōtū fugiat:quoniā græci de ſoluēdo ponte cōſultarēt:is quidē eo
ductus cōſilio quo in ſeruādis græcis illū ſeruare didereť.At cū Seriphi/
Græci us diceret eum nō ſua ſed urbis gloria ſplēdorē aſſecutum:uera: inquit:
ſeriphius narras.Cæteꝝ neq; ipſe:ſi Seriphius forē clarus eſſem:neq; tu:ſi athenīē
Antiphates ſis.Cūq; formoſus Antiphates:cuius amore Temiſtocles tenebať: fuge/
ret:atq; cōtēneret eū prius:at ubi magnā adeptus ē & gloriā & potentiā:
Temiſtocles adiret:atq; blādireť:heus īquit:adoleſcēs ſero quidē ambo:uerū tamē ſa/
pimus.Ad Simonidē uero qui iudiciū quoddā iniuſtū ab eo cōtenderet:
Simoni/des dixit neq; illū bonū poetā eſſe poſſe:ſi præter modulū numerūq; cōcine/
ret:neq; ſe bonū principē ſi præter legē iudicaret. Idē filium qui in deli/
ciis matri eſſet: aiebat uiribus græcis præſtare plurimū. Nāq; principes
Athenīē/ſes græcoꝝ eſſe Athenienſes:ſeſe uero Athenienſiū:uxorē autem ipſius ſuā:
at illū matris.Et cū duo filiam eius ꝓcarentur: prætuliſſetq; frugi ac pro
bum locupleti alteri:ait ſe malle uirum qui pecuniis q̄ pecunias:quæ ui/
ro indigerēt.Prædium quoq; cum uenderet:proclamare iuſſit:ut etiā ui
cinum bonū haberet.Præterea cū ignominia ab athenienſibus afficereť:
quid in eos ait eſtis moleſti:qui uobis uſui ſæpenumero fuere? Seq; pla/
tanis aſſimilabat:ſub quaꝝ tegmina tēpore imbriū refugiunt.dein uero
in ſerenitate illas auellūt prætereuntes:atq; maledicunt.In eretrīēſes ue/
ro cauillatus aiebat eos ſicut gladiolos piſcis habere gladiū: cor autē non
Athenæ habere.Cū uero Athenis primū eiectus eſt:poſtea e græcia quoq;:aſcen/
Græcia dit ad regem apud quē dicere iuſſus:inquit orationē uariis ſtratis ſimilē
eſſe:nam queadmodum illa ſolent:eodemq; modo orationē ſiquid extē
datur ſpeciem figuraſq; demōſtrare:ſin colligatur:eaſdē tegere atq; cor/
rumpere.Itaq; tempus petiit: quo priſca lingua percepta pro uoluntate
poſſet ac ſine interpræte cum eo loqui.Multis autem honeſtatus mune
ribus ac breui locupletatus dixit filiis:ꝑdemur o filii:ni perdiderimus.

mirōides m Ironides aduerſus boetios exercitus ducens egredi Athenienſibus
iuſſis cum iam hora inſtaret ac primipili nondum omnis adeſſe di
cerent adſunt:inquit:qui pugnaturi ſunt:eorumq; promptitudine atq;
alacritate uſus hoſtes ſuperauit.

Ariſtides a Riſtides cognomēto iuſtus:ſolus ſemp uerſabať:ſocietateſq; fugie
Athenīē/ſes bat:tanq̄ amicoꝝ potētia ad iniuriā hortareť.Cunq; Athenienſes te
ſtalibus relegatiōis tabulis ſtuderent:& illiteratus ac rudis homo:qui te
ſtam hr̄et:eum adiiſſet:iuſſiſſetq; ariſtidis nomē inſcriberet:ait ille noſti
ne ariſtiden? qd' ubi is quidē negaſſet:ſed iuſti cognomentū moleſte fer
re diceret:tacens ariſtides nomen id teſtæ inſcripſit:& homini reddidit.

At cum ei eſſent inimiciciæ cum Themiſtocle:legatus una miſſus:ius ait themiſtocle in confiniis inimicicias relinquamus:Nam ſi uiſum fuerit: eas rurſum cū re uerterimus: recipiemus Tributa uero cū græcis ſtatuiſſet:tāto paupior rediit:q̄tum ad iter ipſum erogauit.Cū uero hi uerſus: quos in Amphiaraum Eſchylus cōdidiſſet:recitarent. Nam uult uir eē non uideri hic optimus.Qui mentis altæ fructifer ſulcans ſegetē. Conſulta callens germinat grauiſſima:cuncti oculos in Ariſtidē cōuertere.

Themiſtocles
Amphiaraus
Eſchylus

P Ericles cum prætorem geſturus eſſet: aſſumpta clamyde ad ſeſe loquebat̄:caue Pericle in liberos homines magiſtratum geres:& eos quidem græcos atq; athenienſes.Iuſſerat autem athenienſes æginam quaſi pirei portum exiſtimarent:ac tuerent̄.Atq; ad amicū quēdam qui falſum illum teſtimonium rogaret:ubi etiam iuſiurandū interueniebat:reſpondit ſe ad aram uſq; amicū eſſe. Cumq; ex hac luce foret deceſſurus:ſeſe ipſe beatitudinis efferebat:quod atheniēſium nemo ſua cauſa nigro amictu indutus eſſet.

Pericles
Atheniēſes
Aegina

A Lcibiades adhuc puer cum eo captu in palæſtra compræhenſus eſſet:quem nequiret euadere:mordebat luctantis manum.Atq; illo dicente mordes ut fœminæ:minime inquit:ſed ut leōes. Canem quoq;:cum optimum haberet:quem nummum ſeptem millibus emerat:ei caudam abſcidit:hoc ideo feci inquiens: quo athenienſes hac de re loquentes de me aliud nihil quæritent curioſius.Cum uero ad ludum acceſſiſſet:iliados carmen petiit:magiſtro autem reſpondente homericum ſibi eſſe nihil:illi inflixit pugnum ac præteriit.Et cum ad periclis fores ueniſſet:audiſſetq; nō eſſe otioſum:quoniā quo pacto Athenienſibus rationē eſſet redditurus:conſideraret: nonne melius eſt: inquit: cogitare:q non reddat:Atq; accerſitus ab athenienſibus ex ſicilia ad capitis cauſa:ſeipſum abſcondit inquiēs eum ſtultum eſſe:qui cum habet cōtrouerſiam:quærit effugere:dum licet fugere. Cumq; dixiſſet quis:non credis patriæ iudicio teipſum:Ego ne matris quidem reſpondit:ne fortaſſis ignorans pro albo calculo nigrum imitat.Vbi uero audiſſet ſeſe ac ſuos morti adiudicatos:at iis oſtendemus inquit nos uiuere:& ad Lacedæmonios uerſus decelicū bellum in athenienſes excitauit.

Alcibiades
Palæſtra
Ilias
Pericles
Sicilia
Lacedæmonii

L Amachus primipilum quendam cum repræhenderet:quoniā deliquiſſet:iſq; diceret nūquam fore: ut idem amplius faceret:belli inquit bis errare non licet.

lamachꝰ

I Phicrates quoniā cerdonis filius eſſet:cōtemptui erat is gloriam tum primū adeptus eſt:cum ſautius hoſtē armatū ac uiuum & corripuit:& in ſuā triremē tranſtulit.Item cum in amico ſocioq; ſolo caſtra mœtatus uallū iaceret:foſſam foderet quē diligētiſſime: ꝓpterea q̄ dixiſſet quidā:qd enī metuimus:peſſimā imperatoris uocem eē reſpondit:non putaſſem.Inſup inſtructus aduerſus barbaros uereri inqt:

Iphicrates

ne Iphicratem nesciāt:quo qdem nomine hostes alios consternatos red/
Calūnia/ tor deret. Præterea cū capitis iudiciū subiret:ait calūniatori:cuiusmodi ho/
mo rē tu facis:qui bello instante ciuitati de me potius q̄ mecū cōsultādū
Armodius esse suadeas? Ad armodiū quoq; q armodii illius prisci gētilis sibi igno/
bilitatē exprobraret:meum quidē genus respondit a meipso initium su
mit:tuum aūt in te finit. Idem cum ab oratore quodā in concione inter/
rogaret:qs es:qui ita efferris animo:utrū eques:an sagittarius:nū pedes:
an scrutatus: nullus sum iqt hoꝝ:sed q hisce oibus imperare didicerim.

Timotheus T Imotheus putabatur fortunator impator: atq; qui ei inuidebant:
pingebāt urbes:quæ illo dormiēte ad ræte ultro se iplicarēt. Itaq;
dicebat Timotheus:si huiuscemodi urbes capio dormiēs:qd me factuꝝ
arbitramini cum uigilaro. Ad hæc cum ex audacibus prætoribus quidā
atheniensibus uulnus ostenderet:at me inquit:puduit:q; me prætore ue
stro in Samo catapulta prope cōcidit. Oratores autem cum chareta præ/
ferrent:talemq; dignum esse prædicarent:qui Atheniensium prætor eēt
inquit Timotheus immo:qui prætori strata portaret.

Chabrias C Habrias eos dicebat pulcherrime officio iperatoris fungi: q res ho/
stium maxime nossent. Et cū proditiōis accusaretur simul cū Iphy
Iphycrates crate:increparetq; Iphycrates illum experiēdi gratia in gymnasium pro
ficisci & ad solitam prandere horam. Quid nam inquit si aliud quiddā
Gymnasium utriusq; nostrū atheniēses norit:te quidem squalidum & expertem cibi:
me uero & pransum & unctum enecabunt. Dicere etiā consueuit formi
Atheniēses dabilius esse ceruoꝝ agmē ductu leonis:quā leonum ceruo duce.

Hegesippus H Egesippus cognomēto crobylus cum Atheniēses in Philippū irri/
taret:succlamauit quidā e concione bellum ne suades? Ita p Iouē in
quit:nigrosq; amictus:& cū publicis funeꝝ elationibus funebris orones
Philippo si ad libertatē niti:quā quæ macædones imparit: factū ire maluerimus.

Macædones P Ytheas adhuc adolescens decretis hisce quæ de Alexandro scribebā
tur:contradicturus uenit:atq; dicente quodam:tu cum iuuenis es:
Pytheas de huiusmodi audes loqui rebus. At alexāder inquit quem suffragiis de
Alexāder cernitis deum:est me iunior.

Phocion P Hocion atheniēses neq; ridere neq; lachrymare ab ullo unq̄ est
uisus. Et in concione cum quis dixisset:cogitabundus uideris o
phocion:recte cōiectas iquit:cogito enim siqua ualeo in his bre
uitate:uti:quæ apud Atheniēses dicturus sum. Idē cum oraculum athe/
niensibus redditum esset unum esse in urbe uirum:qui omniū uolunta
ti opinioniq; aduersaretur:& hunc uociferantes atheniēses quæritandū
iuberēt:phocion sese ait hunc eē:soli.n.sibi eoꝝ placet nihil:quæ multi/
tudo ipsa & agit & dicit. Atq; cū aliquādo apud populū sentētiā dicēs au
ditoribus gratus eēt:intuereturq; oēs:qui cōi eodēq; consensu quod di/
xisset admitterent:ad amicos cōuersus ait:num fortasse mali quippiam

locutus ſum neſcius? Athenieſes uero cum ad ſacrificium quoddã acceſ Atheniẽ/
ſiones peterent:ac reliq ea concederẽt:rogatus ſæpius ſentẽtiam diceret. ſes
Puderet me inquit ſi uobis acceſſiones cederẽ:huic aũt ſua non redderẽ:
ſimulqꝫ fœneratorẽ oſtendebat. Rurſus cum demoſthenes orator dixiſ/ Demo/
ſet:enecabunt te phocion athenieſes:ſi inſania:eos ceperit: ita inquit me ſthenes
enecabunt ſi inſania:te uero:ſi ſanitas eos ceperit. Item cũ Ariſtogiton ca Ariſtogi/
lumniator in carcere foret animã efflaturus: erat.n.dãnatus phocionaqꝫ ton
rogaret:ad ſeſe ut iret:neqꝫ amici ſinerent:ad improbũ hoiem ꝑficiſcere
tur. Et ubi nã loci quiſquã ariſtogitona iucũdus reſpõdit alloquat: Atqꝫ
cum bizantus athenieſes irati eẽnt quoniã chareta quẽ illis auxilio aduer
ſus philippũ cum copiis miſſerant recipeꝛ urbe noluiſſent:dixiſſetqꝫ pho Philipp9
cion haud oportere iraſci ſociis:qui nõ crederẽt: ſed iis prætoribus ma/ Phocion
gis qui nõ crederẽtur:prætor ipe deſignatus eſt. Qui a bizantiis creditus
ut philippus infecta re abiret:effecit. Alexander autẽ rex cum talenta cen Alexãder
tum illi miſiſſet munes qui illa portabãt:interrogauit:cur nã factum eẽt
ut in tanto athenienſiũ numero ad ſe ſolũ hæc Alexander daret? Reſpõ/
dentibuſqꝫ illis:quoniã eum ſolũ honeſtũqꝫ & probum putaret. Proĩde
inquit ſinat me & eẽ & uideri talẽ. Ad hæc cũ Alexãder triremis peteret:
nominatimqꝫ iuberet populus phociona intereſſe ac ſentẽtiã dicere: ubi
ſurrexiſſet:inqt cõſulo igitur uobis:ut uel armis uincatis:aut dominan/
tiũ amici ſitis. Præterea cũ de Alexandri obitu rumor ſine auctore exor/ Rumor
tus eẽt:oratoreſqꝫ tribunal cõtinuo inſilerẽt:neqꝫ differendũ ſed q̃primũ
bellandũ eẽ iuberẽt:rogabat phocion ut expectarẽt:indubitatoqꝫ rẽ noſ
ſent. Si.n.inquit:hodie obiit:at cras aderit uel diu mortuus. Inſuper cum
leoſthenes ciuitatẽ impuliſſet in bellum præclara libertatis nominis atqꝫ Leoſthe/
imperii elatam ſpe:illius uerba cupreſſibus ſimilabat. Nam cum pulchra nes
ſublimiaqꝫ eſſent:fructũ tamẽ nõ haberẽt. Initus autem ſuccedẽtibus ꝓ/
ſpere ac ciuitate ſecũdo nũcio diſcurrente interrogatus: an hæc ita geſta
uellet geſta hæc quidẽ:cõſulta uero illa reſpondit. Atticam uero adortis Attica
macedonibus:oramqꝫ maritimam uaſtantibus iuuentutem eduxit:per
multiſqꝫ ad eum concurrentibus:& ut collem caperet:ibiqꝫ copias ĩſtru/
eret:hortãtibus:o Hercules inquit:ut multos imperatores ĩtueor:mili/
tes uero paucos uerũtamẽ congreſſus & uicit ac macedonum principẽ.
Niciona ĩteremit: At paulopoſt Athenieſes bello ſuperati ab Antipatro Atheniẽ/
præſidium admiſere. Menilluſqꝫ præſidii prĩceps cũ phocioni pecunias ſes
daret:turbatus inquit neqꝫ illum Alexandro eſſe meliorem:& cauſam q̈ antipater
propter nũc eas acciperet:cũ tunc noluiſſet:eſſe plane deteriorẽ. Atqꝫ ait Menillus
Antipater cũ duo ſibi Athenis amici eẽnt: neqꝫ phocioni ut a ſe munera
capet:perſuaſit:neqꝫ demaden his ipſis expleuit. Idẽ cũ ab Antipatro ro/ demades
garetur:ut iniuſti quiddam faceret. Nõ potes inquit Antipater & amico
& aſſentatore phocione uti. Atqꝫ ubi poſt Antipatri obitũ Athenieſibus

124

sese in popularem principatum uendicantibus phocion morti esset adiu
dicatus in concione: amici uero flẽtes sequerẽtur: phocioni autem q silen
tio incedebat: quidam ex inimicis obuiam factus in faciẽ inspuisset: is ad
magistratũ ubi oculos cõuertisset: nõne qs inqt: dedecori in seruiẽtẽ hũc
repressserit? Cũq; eoꝝ unus: qui una morituri erant: lamentaret: afflige-
Thudippus — returq;: nõ amas ait. Thudippe cũ phocione mori? Iam uero allata ad eũ
culigna interrogatus nunquid ad filiũ diceret. Ego inquit: iubeo: & rogo
Phocion — te: nequid rerum harum memoria atheniensibus irascare.

Pisistratus — Pisistratus Atheniensiũ tyrãnus cum ex amicorũ numero quidã
ab eo desecissent: eiusq; cepissent phylã ad eos uenit collectũ stra
tum secũ ipse portãs. At illis qd uellet interrogãtibus? si uobis in
quit: psuasero: abibo: sin minus psuasero: uobiscũ mansurus sum. pinde
paratus ueni: Atq; cũ ad eum delatũ esset eius matrẽ cuiusdã adolescẽtis
amore detineri: & illius qdem formidãtis depcantisq; plurimũ clam con
gressu uti: adolecẽtẽ ad cænam inuitauit: ac rogauit inter cænãdum quo
pacto res acta esset: Illo aũt iucũde oĩa suauissimeq; disserẽte: hæc inqt: ti
Trasybolus — bi interdiu futura sunt: si mr̃i placueris. Itẽ cũ Thrasybolus eius amare fi
liã: obuiãq; factus suauisset: ꝑptereaq; in illũ ab uxore exasperaret: ait siq
nos amãt: oderimus: qd iis faciemus: qui oderũt? Vxoremq; thrasybolo
uirginẽ dedit. Cantores lasciuiores quidã cum in eius uxorẽ incidissent:
Pisistratus — multaq; petulãter egissent: dixissentq; iterdiu uero pisistratũ ut sibi igno
sceret: lachrymãtes ꝑcarentur: uos inqt enitimini post hac saniores esse.
At mea uxor nusquã heri prorsus profecta est. Interrogãtibus autẽ filiis
cũ his alterã uxorem ducturus foret: nũquid eos accusaret? minime inqt
quin laudo potius: ac uolo alteros mihi huiusmodi natos fieri.

Demetrius phalæreus — Demetrius phalæreus monebat Ptolemæum regem: ut de regno i-
perioq; libros sibi cõpararet: atq; perlegeret. Quæ enim amici non
audent monere reges: hæc in libris scripta sunt.

Ptolemæus rex — Lycurgus lacedæmonius assuefecit ciues nutrire comã: inquiens for
mosos coma uenustioris effici: deformis uero formidabilioris. Ad
lycurgus — illũ quoq; qui populi principatũ in urbe faciundum hortaret: tu primus
respõdit in ædibus tuis populare principatum efficito. Ad hæc iubebat
ædes serra securiq; dũtaxat laborãdas. Sic.n. puderet in humilis ac plæbe
ias ædis pocula & strata sumptuosiorisq; mensas iportare. Præterea pu-
gilis ac prancatii certamẽ inhibuit: quo ne ludẽdo quidẽ abnuere consue
scerẽt. Expeditiões insuper aduersus eosdẽ hostes sæpius educere prohi-
agesilaus — buit: ne ii bellicosiores redderent. Itaq; cũ posteriore tempore: Agesilaus
eẽt uulneratus: ait Antalcidas præclarã eum a Thebanis disciplinæ mer-
cedem capere: qui uel inuitos assuefecisset docuissetq; bellare.

charilaus — Charilaus rex rogatus: cur leges adeo paucas lycurgus tulisset respõ
dit: qui uerboꝝ paucitate uterentur: legibus haud multis indigere.

Atq cũ mãcipiũ quoddã audacius sese illi inculcaret: per gemios ait: enecarem te: nisi irascerer. Ad illũ uero qui interrogaret: quid nutriret comã respondit quoniam ex oi ornatu hic quam minimus sumptus est.

t Eleclus rex fratri: qui ciues criminaretur: quod sibi magis q̃ illi aduersarentur: tu.n. inquit iniurias pati nescis. Teleclus rex

t Heopõpus cũ quadã i urbe muꝝ sibi quidã ostẽderet: & an sibi pulcher altusq uideretur: interrogaret: minime: si mulieꝝ est: inquit. Theopõpus

a Rchidamus cũ in pelopõnẽsiaco bello socii rogarẽt: ut tributis modum eis statueret: respondit bellum non constitutis pacisci. Archidamus

b Rasidas cũ in caricis murẽ comprachendisset: mersus eum dimisit deinde ad astantis ait: nihil est ita paruum: quod si ausit iuadẽtibus repugnare: non se icolumẽ seruet. Ad hæc cũ i prælio esset clipeo trãsuerberato ictu ꝑcussus: eadẽ ipa quã e uulnere astã eduxisset: hostem interemit. Rogatus autẽ qui saucius factus esset: quoniã me clipeus iqt ꝓdidit. Brasidas

u Bi Brasidas occidit: liberatis iis græcis qui thraciam icolerent: ac legati qui lacedemonia missi sunt: eius matrem adissent: primum illa interrogauit: an pulcherrime Brasidas obisset. Thracibus autem efferentibus eum laudibus: aliumq tale dictitantibus fore neminem: ignoratio uos hospites inquit tenet? nam brasidas quidem uir probus fuit: uerum lacedemon permultos habet illo meliores. Brasidas Thracia Lacedæmon

a Gis rex dicere consueuit non esse lacedæmonios interrogandos: quot nam essent: sed ubi essent hostes. Idem ad mantineam cum hostes quoniam plures essent: expugnare nequissent ait qui multis uellet dominari: opus esse: ut cum multis quoq pugnaret. Cum uero Elii laudarentur: ꝙ olympiacos ludos præclare agerent: at quid inquit: admiratione dignum faciunt: si quattuor ãnorum curriculo diem unũ iusticia utuntur? cumq laudibus insisterent: ait: quid mirandum: si pulchra in re iusticia utuntur pulchre? Item cum flagitiosus homo sæpius rogaret quis spartiatarum optimus foret: qui tui dissimillimus est respõdit. Rursus cum ab altero quæreretur quot essent lacedæmõii: quod inquit satis sunt qui malos arceant. Et cum idem ab alio quæreretur: permulti ait tibi uidebuntur: si eos pugnantis inspexeris. Agis rex Elii Olympiaci ludi Iusticia

l Ysander amictus: quos dionysius tyrannus ad eius filias præciosissimas misisset: nequaquam accepit: ueteri iquiens: ne hisce deformiores uiderentur. Atq a quibus carperetur: ꝑinde atq degenerasset ab herculæ: quod dolo plæraq gereret respõdebat: quo leõis nõ attigeret: uulpis pellem assuendam esse. Insup cũ argiui iustius q̃ lacedæmonii de quo ambigebant solo: uiderentur dicere: districto gladio: q huius inquit: ius habet: optime de soli terminis differit. Lacedæmonios uero cum ad expugnãdos corynthiorum muros timidioris aspiceret: ut leporẽ uidit exilientẽ e fossã: huiusmodi iquit: hostes metuitis? itra quorũ Lysandr Dionysius Argiui Lacedæmonii

125

muros præ iertia lepores dormitāt?Et cū megarēsis uir quidā ī publico coetu audacte ad eū ac licētius loquæret.Tua inqt uerba ciuitatis īdigēt.

Agesilaus

a Gesilaus eos qui Asiam īcolerēt dicebat liberos quidē malos eē: suos autem bonos.Cūq; ii consueuissent persarum regē magnum appellare.At qua nam īquit re ille me maior ē?nisi iustior tēperatiorq; sit.At hæc cum de fortitudine iusticiaq; rogaretur:utra esset melior:Nihil ait fortitudīe indigemus:si iusti omnes simus.Item cum noctu repente ex hostili solo castra moturus fore: & eum cuius amore teneretur ob infirmitatem reliqui atq; lachrymare intueret:durum est inquit

Menecrates

misereſcere simul ac sapere.Rursum cum Menecrates medicus cognomento iupiter epistolam ad eum scripsisset.Menecrates Iupiter regi Agesialo salutem.Rescripsit rex agesilaus Menecrati sanitatem.

Epistola

At cum lacedæmonii Athenienses ad corinthum ac socios superassent:audita hostilium cadauerum multitudine:heu inquit græciæ:quæ tot ex sese perdidit:qui sat essent:quibus barbaros omnis uinceret.Atq; cum oraculum a Ioue in Olympia ex sententia accepisset: deinde ephoris iubentibus ut

Delphos

etiam iisdem de rebus phytium cōsuleret:ubi delphos petisset:deum rogauit:an quæ patri:eadem sibi quoq; uiderētur.Præterea cum amicum

Nicias

quendam a care icarico peteret:ac rogaret:ad eum scripsit.Si Nicias iniustus in te nō ē:dimittito:sin est iniustus:nobis dimittito omnino autem dimittito.Ad hæc ut eum qui lusciniæ uocem imitabatur:audiret hortatus:ac ipsam inquit sæpenumero audiui.Cum uero post leuctrensem pugnam ephori qui urbem exhaustam uiris intuerētur propter legem: quæ perterritos omnis notādos esse iuberet:uellent infamiæ notam soluere:ac legislatorē.Agesilaū declarassent:is ut in mediū ꝓcessisset:ius legibus postridie īciperet.Idem ad regem ægyptiorū socius missus cum una cū illo obsideret:essentq; hostes & multo plures:ac fossa castra circunda

agesilaus

rent:egrediūdum rex dimicandumq; iubebat de summa rerū.At Agesilaus īquit nō esse hostes īpediēdos:quos sibi ipsis pares uellet.Præterea cū parum deesset:quin fossa coniungeret:aduersus id quod reliquū erat īstructa acie ac pari usi certamine uictoria potiti sunt.At postremū cum moreret amicis iussit nullam sibi neq; fictam neq; pictā facerēt:ita enim imagīes appellabat.Nam si ꝙ mihi opus illustre factū est: hoc mihi monumentum est.Sin uero nullum:neq; si omnis qui dem statuas feceritis.

Archidamus

a Rchidamus ubi agesilai catapultam esset intutus:cum primum ex sicilia aduecta esset:exclamauit o Hercules periit uiri uirtus.

Agis Iunior

Demades

a Gis iunior cum demades diceret enses lacōicos ob breūitatem a circulatoribus absorberi:attamen lacedæmonii:respondit:huiusmodi ensibus hostes uæhementissime assequuntur.Item cum ephori cuidam proditori tradendos milites iuberent:haud illi se inquit alienos credere:qui proprios prodidisset.

c Læomenes cũ qs se gallos ei daturũ polliceret͛:q pugnãdo iterirent: Clæomenes
istos mihi des:ĩquit:nolim:sed illos potius:qui pugnãdo ĩterimãt.
p Edaretus non electus in numerum trecentorum:qui quidem ho/ Pedaretus
nos in urbe cæteris dignitate p̃stabat:hilaris surridensq́ abibat gau
dere se inquiens:si quidem trecentos urbs haberet ciues sese melioris.
d Amonidas in ultimum chori ordiné locatus a chori magistro pul/ Damonidas
chre:tu quidem inuenisti:inquit:qui etiam ipse honorabilis fias.
n Icostratus argiuorum prætor cum ad cuiusdam castelli proditio/ Nicostratus
nem grandi pecunia atq́ matrimonio lacænæ mulieris q̃ ip̃e uolue
rit præter regias:ab Archidamo hortaretur: resp̃odit Archidamum ex Hercules
herculis genere nequaq̃ esse. Herculem enim lustrato orbe malos suppli Archidamus
cio affecisse:at bonos archidamum facere malos.
e Vdæmõidas cũ ĩ academia xenocraté uidisset:q iá senex cũ discipu/ Eudæmonidas
lis disputaret:cũq́ audisset ab eo uirtuté q̃ri: at quãdo ea utet͛:ĩ qt?
Rursũ cũ philosophũ audisset:q solũ sapiété eẽ bonũ ĩpatoré dissseret:di/ Xenocrates
cto ĩquit admiratiõe digna:ueꝝ q loquitur tubæ strepitũ nunq̃ audiuit.
a Ntilochus cum ephorum gereret:audiens messeniis agrum a phi/
lippo datum : ĩterrogauit:num etiam dedidisset philippus:ut possi
derent:cum pro illo pugnandum foret.
a Ntaclidas cum atheniẽsis quidã lacedæmoniis ĩperitiam obiiceret: Antaclidas
soli certe nos inquit mali nihil a uobis didicimus. Præterea cum ali
us Atheniẽsis ad eum dixisset. Atqui nos a cephiso sæpissimo uos fugaui
mus. At nunq̃ nos:ĩquit:fugauimus uos ab eurota. Ad hæc cum Sophi/ Sophista
sta quidam herculis laudatiõem lecturus esset: ait : quis eĩm eũ uitupat.
Paminonda thebão ĩperiũ geréte nunq̃ ĩ castris repétinus tumul Epaminondas
e tus exhortus ẽ. Dicebat auté belli pulcherrimũ eẽ mori. Grauio
ri uero armatura peditũ corpus asseuerabat exercitatũ esse opor
tere nõ athlætaꝝ solũ sed etiã militũ more. Itaq́ carnosioribus se ĩfestũ
præbebat:ac talẽ quédã amouit ab exercitu ĩquiés uix tribus quattuorue
clipeis tegi eius uentré:cuius magnitudĩe suã ipse mentulã:ne uidere qdã
posset. Sic etiã tenui uictu ac uili erat:ut cũ a uicino ad cænã ĩuitatus ĩuẽi
set liboꝝ obsoniorũq́ & unguétorũ apparatum:abierit illico ĩquiés:ego
te sacrificare nõ cõtumelia uti opinabar. Et cum coquus dierũ aliquorũ
sumptus ratiõem collegis redderet:olei solũ multitudiné moleste tulit. College
Admirãtibusq́ collegis:nõ sumptũ ĩquit ægre se ferre sed quod tãtũ olei
ĩtra corpus excepisset. Ité cũ festũ diem urbs ageret: ac potui oẽs coituiq́
studerét occurrit familiari cuidã sobrius atq́ métis cõpos ĩcedés. Illo ãt
admirãte quæréteq́:qd ita solus ambularet:quo liceat ĩquit oĩbus uobis
æbrietati & desidiæ ĩdulgere. Atq́ neq́ hoiem q flagitiose qd deliquerat:
rogãte pelopida nõ dimisit:at amicæ p̃cibus dimisit:dicés amicas decet͛ Lacedæmonii
talia munera capet͛ nõ prætores. Ad hæc cũ lacedæmõii copias educerét:

Thebani oraculaq̄ thebáis referrétur:quæ quidé alia uictũ iri alia uictores eos fo
re dicerét:iussit hæc ad tribunalis dexteram:illa uero ad leuá poni. Qui/
bus oibus positis surrexit iqens:si parere iperátibus:& cũ hostibus cógre
di aduersi uolueritis:hæc uobis oracula sunt:melioraq̄ ostédit.Quod si
formido uos cepit:illa sunt:& in deteriora orationem uertit. Iterum cũ
i hostes agmé opportune duceret:at tonitru facto sui quærerent:qd deũ
portédere arbitraret:hostes attonitos esse respõdit:quod cũ huiusmodi
agri i ꝓximo essent:i talibus ipsi castra mœtarentur.Atq̄ ornatissimarũ
omniũ quas gessisset:& optimaꝝ reꝝ iucũdissimũ eá sibi dicebat: quod
Leuctra suis adhuc uiuis parétibus ad leuctra lacedemonios supasset Cumq̄ alio
tempore unguétato corpore ac hilari facie apparere cõsuesset: post illud
præliũ postridie squalidus ac demissa frõte ꝓcessit i medium.Percũctan
tibusq̄ amicis an ægri quicquam ei accidisset:nihil accidisse respõdit: ue
rum sentiebam me elatiore animo heri fuisse: quá par eét. Itaq̄ imodera
tam læticiá hodie plecto.At cũ spartiatas sciret operá dare: ut huiusmõi
casus absconderent:uolensq̄ illoꝝ calamitatis magnitudiné liquido pa/
tefacere:nõ est passus ut omnes simul:sed ut singulæ potius ciuitates ca/
dauera tollerent.Quare lacedæmoniorum cadaueꝝ mille & amplius ui
Iason sum est.Item cum Iason thessaloꝝ priceps socius uenisset thebas: & Epa
minõdæ qui plurimũ iopia præmeret:aureũ duomillia misisset:aurum
quidem non accepit:Iasona uero aspiciens:iniuriam iquit: icipis.At ipse
denariis quinquagíta mutuo acceptis ac ciue quodá ad exercitus cõmea
tum i pellopõnensum irrupit.Rursum cum rex persarum daricũ trigin
Pellopon ta millia ei misisset:grauiter Diomedonta repræhédit:quod nauigatio/
nensus nis tantũ ad Epaminondá corrumpédũ enauigasset.Iussitq̄ regi diceret:
si quæ thebanis conducerent sentiret.Epaminondá gratis amicum habi
turus foret:sin autem quæ non conducerét hostem. Et cum Argiui the
Argiui banorum societaté inissent:ac Atheniésiũ legati i arcadiá ꝓfecti i utrosq̄
Calistra/ inueherétur:a Calistratoq̄ oratore tum orestes tũ oedippus exprobaret
tus urbibus:ubi epaminondas surrexisset:fatemur ait:& apud nos patricidá
Orestes extitisse & apud argiuos matricidá:uerum qui hæc ꝑpetrauit: nos quidé
Oedip/ eiecimus:Athenienses uero excepere.Spartiatis uero q̄ multis magnisq̄
pus in rebus thebanos criminarentur his respondit:uos breui oratione gau/
Epami/ dentis ociosos reddiderit. Atq; postea q̄ Alexandrum phereorum ty/
nondas rannum qui thebanis erat hostis:in amiciciam athenienses societatemq̄
Atheniẽ/ recepissent:eisq̄ ille polliceretur carnes:quæ mina uenundabátur: semio
ses bolo se præbiturum.At nos inquit Epaminondas ligna ad hasce carnes
atheniensibus gratis præbebimus.Istoꝝ enim agrũ excidemus: si mole/
Boetii stiores esse perrexerit.Insuper cum boetios uellet i armis perpetuo esse:
erant enim per ocium dissolutiores quo tempore ipsorum princeps ele/
ctus esset:eos monebat iquiés:etiá consultate uiri:ná si iperatoré gessero:

imperio parēdum est uobis. Itaq; campestrem patentemq; regionem belli orchestram appellabat: pinde ut illam possidere nequeat: nisi manum pro clipei loco habuerint. Et cum chabrias paucos thebanos: quosdā qui ad corinthium sub muros auidius præliaretur: interemisset: trophæūq; statuisset: Epaminondas deridēs ait: hic nō trophæum sed hecathensiū: hoc est hecathes simulachrum statuēdum est. Hecathen enim ante portas in triuiis non absurde erigebant. Ad hæc cum quidam nūciasset exercitum ab Atheniensibus nouis ornatum armis in peloponnensum missum: qd ergo Antigēidas suspirat: īquit: si nouas tibias Telles hēt? erat. n. tibicē. Telles pessimus: at Antigēidas optimus. Itē cū didicisset armigerꝝ pmultas ab hoīe captiuo pecunias accepisse mihi: ait clipeū redde: tibi uero faciūdo quæstui tabernā emitto. Nō. n. amplius æque discrimē subire uelis: qui nnus e diuitibus beatisq; factus sis. Interrogatus quoq; utrum sese meliorē imperatorē duceret an Chabrian an Iphicraten: difficillimū est īquit: iudicatu: quoad uiuimus. Præterea cum ex lacōica reuersus ad capitis causam una cū pretoribus collegis arcesseretur. quod mēses quattuor boetiæ īperio preter legē adiecisset: collegas hortatus est: ī se crimen referrent tanquam ui coacti: at ipse non habere inquit uerba: quæ rebus præstarent: Quod si omnino aliquit apud iudices dicendum eēt: orare si se ociderint: ut statuæ cōdemnationem inscribant: quo græci norīt thebanos uel inuitos ab epaminonda coactos eē. qui laconicam quæ annos quingentos neq; prædam neq; bellum passa eēt: & Messenam triginta ac ducentos ānos incoluisset: concremarint: composuisse etiam atq; redegisse ī unum arcadas: præterea græcis libertatem restituisse. Hæc. n. ea prætura atq; impio gesta sunt: quare iudices multo cum risu egressi sunt ne suffragia quidem in eum admittētes. Ad postremum cum ī ultimo prælio uulnus excepisset: delatus in tabernaculum uocauit daiphātum post hunc deīceps hyollidan: quos quidem uiros ubi efflasse animam accipisset: iussit: cū hostibus bellum soluerēt: tanq̄ eis impator non esset Remq; uerbo testatus est: ut pote qui optime ciues suos nosset.

P Elopidas epaminondæ collega ī prætura cum ab amicis diceret necessarium negotium cogendæ necessariæ pecuniæ negligere: pecuniæ per Iouem ait: necessariæ huic sunt Nicomedi: hominē is quidem ostēdens & claudū prorsus & debilem. Vxore autem cum ad pugnam egrederetur: eum precāte: ut se saluū faceret: hoc alios ait monēdos eē: at prīcipem & prætorem: ut ciues faceret saluos. Itē cum quidam dixisse: in hostes incidimus: quid in illos nos magis: inquit: incidimus q̄ in nos illi? Atq; cum fractis fœderibus ab Alexādro pheræoꝝ tyrāno & captus & uinctus eēt: proindeq; illi malediceret: tyrannusq; dixisset properas mori? maxime inquit: quo thebani magis excādescant: ac tu citius pœnam des. Ad hæc cū Theba tyrāni uxor ad eum uenisset: seq; mirari:

Chabrias
Trophæum
Antigenidas
Telles
Boetia
Laconica
Messena
Daiphantus
Pelopidas
Epaminondas
Nicomedes
Alexāder
Theba

127

diceret:quod uinctus ita esset hilaris:is magis illam se mirari respondit: quod non uictum expectaret Alexandrum. Item cum ab Epaminonda ueheret:gratias īquit habere Alexādro:quoniā i præsentia potissimū ex periretur non modo ad bellum sese:uerumetiam ad necem uti audētia.

Exempla Romana

M.curius

Marcus curius a quibusdā cū accusaret: quod agri bello patri minima partem uiritim distribuisset:plurimā uero publicā effecisset:optauit neminem romāorum fore: qui quod agri ad alendū satis esset:parum duceret. Samnites aūt cum post aduersum cōflictum: ad eum profecti aurum darēt:rapa elyxabat in fictilibus: samnitibus aūt respondit minime se auro indigere qui tali cæna uteretur atq malle habentibus imperare q̄ habere aurum.

samnites

G.Fabricius

Romani

Pyrrhus

Gaius Fabricius cū Romāos a Pyrrho uictos accepisset:labieno dixit.Pyrrhus romāos uicit:nō epirotæ. Et cū multū ei auri daret a Pyrrho:ad quē ꝓ redimendis captiuis uenerat: nequaquā accepit.Postridie uero q maximus elephātus esset īstructu pyrrhi post terga ignorāti fabricio clamorē emittēs repēte apparuit:quo facto conuersus fabricius:ac subridēs me ait:nec auꝝ heri:nec hodie bællua ꝑmouit. Rogāteq eū Pyrrho:ut secū eēt:ac ꝓximū post se imperiū haberet: neq tibi hoc:īquit:cōducit:nā epirotæ si ambos nos norīt:a me regi quam abs te malit.Rursum fabricio cōsuli Pyrrhi medicus epistolā misit: qua polliceret:si is iuberet:se Pyrrhū uenēis īterfectuꝝ.At fabricius eā epistolā ad Pyrrhū dedit saniore ut mēte uteret: monēs quoniā & amicoꝝ & hostium pessimus iudex esset. Sed posteaq̄ īsidiis compertis Pyrrhus medicū suspendio affecisset:reddidissetq fabricio captiuos sine redēptionis ꝓcio: eos non accepit gratis:sed ne mercedē cepisse uideretur:totidem ei captiuos restituit.Nā neq Pyrrhi gratia insidias significasse affirmauit: sed ne romāi dolo uiderent uti ad necē:perīde atq palam uicere mīus possent.

Romani

Fabius maxīus

Annibal

Fabius maximus cum nollet cum Annibale acie cōfligere: sed cūctando exercitum eius terere: qui tum pecuniæ tum ānonæ præmeretur inopia:per aspera ac mōtuosa loca insequebatur : & sese a latere egressus opponebat.Cūq a multitudine rideretur : & Annibalis uocaret pædagogus:id minimi pendēs cogitatibus suis atq consiliis utebatur.Et ad amicos conuersus dicebat eum sibi timidiorem:uideri : qui cauilla cōuiciaq metueret:quam qui hostes fugeret.Insup cū de collega

Minutio

Minutio:quoniam hostes aliquos prostrasset:magnus rumor eēt: quasi uir foret nomine romāo dignissimus:magis se inquit secundū Minutii fortūam quam aduersam pertimescere.Pauloq post cū i īsidias īcidisset Minucius:& simul cum exercitu perire uideretur:ubi ipse auxiliū tulit: cum magnū hostium numerum prodidit:tum illū seruauit.Itaq Annibal ad amicos dixit:nō sæpe prædixi uobis fore aliquādo ut mōtana nubes in nos imbris resolueret? Atq post cānēsem cladem creatus īperator

una cũ Claudio marcello uiro & ĩtrepido: & qui cũ Annibale quãlibẽtissime semp dimicaret: spabat ipse si nemo pugnaret: breui futurũ: ut annibalis miles attritus fessusq; deficeret. Quam ob rem dicebat Annibal maiori sibi metui esse Fabiũ pugna uacuum q̃ pugnãtem Marcellum. Et cũ miles lucáus apud eum esset accussatus: quod mulieris amore noctu saepe in castris uagaretur: caeterum mirabili armorũ uirtute uir esse narraretur: mulierẽ quã deperibat: compraehẽdi eo clam iussit: & ad se duci. Vt autẽ adducta est: accersito homine: quod praeter legẽ: ĩquit: pernoctares: haud nos latuit at ne prius quidẽ latuerat: quod ꝓbitati studeres: quare fortiter tuis ac recte factis errata cõdonẽtur: Reliquũ nobiscum eris: habeo enim sponsorem: & adductam mulierculam ei commendauit: ac tradidit. Item cum Tarentinos Annibal praeter arcem praesidio teneret. Fabius ubi q̃lõgissime dolo abscessisset: & cepit urbem: & ĩ praedam uertit. Scriba uero ĩterrogãte q̃d de sacris simulacris statueret: relinquamus ait Tarentinis deos iratos. Et cũ. M. liuius q arcem praesidio teneret: urbem p se captã diceret: alii hominẽ ridebãt. At Fabius ait: uera narras: nam nisi tu urbem amisisses: nequaquã ego recuperassem. Atq; cum iam senior esset: ac filius cõsul de rebus gerẽdis ĩ publico loqueret̃: praesentibus pluribus ascendit equum atq; procedebat. Cumq; lictorem iuuẽis misisset: iussissetq; equo descenderet: aliis sese a uertentibus Fabius ipse equo exiliens praeter aetatem accurrit: natumq; cõplexus: belle inquit: sapis o fili: qui plãe ĩtelligas: q̃bus ĩperas: & cuiusmodi ĩperii magnitudinẽ suscipis.

Claudius marcellus | Annibal | Fabius | Marcellus | Taretini | Annibal | Fabius | M. liuius

SCIPIO MAIOR.

[S]Cipio maior cum a re militari atq; urbana studium ad literas conuerteret: dicebat cum ociosus esset: plura tunc negocia a se geri. Idem ubi Carthaginem ui cepisset: ac milites quidam quam cepissent: captiuam praestanti forma ac uirginem aduaeherent: atq; illi darent: libenter inquit: acciperem: si priuatus: non imperator essem. Rursum cum in alto positam urbem obsideret: ubi templum Veneris eminentius apparebat: iussit: illic uadimonia consentirent perinde ut ad tertium diem in Veneris phano disceptantium causas auditurus: id quod sicuti praedixerat factum dedit urbe capta. Atq; in sicilia cum quis percunctaretur: cuius rei fiducia ad Carthaginem classe foret traiecturus: ostensis ei armatis exercitatisq; uiris trecentis & alta turri: quae e mari eminebat. Nemo est horum inquit: qui si super hanc turrim ascenderit: non se si iussero: praecipitem iaciat. Cum uero & agro potitus ẽ: posteaquam traiecisset atq; hostium castra concremassent: missaq; legatione Carthaginenses pepigissent ictis foederibus tum baelluas tum nauis tum etiam pecunias datum ire: & quoniam ex italia adnauigasset Annibal ea fiducia ductos cõuentorum poeniteret: his auditis Scipio ait ne illis quidem uolentibus foedera seruaturũ

Veneris templũ | Sicilia | Carthago

128

L. Terentius — Anthiochus — Scipio — Quæstores — Pætilius — Quītus — Capitolium

sese:ni talentum etiam quinq; millia ad ea priora soluerit: ꝓpterea quod Annibalem accersissent. At ubi omnino uicti Carthaginenses pro fœderibus ac pace legatos ad eum misissent: qui uenerāt illico abire iussit ꝑinde ac non eos auditurus quam. L. Terentium adduxissent. Erat autē Romanus Terētius uir frugi & bonus: quem Carthaginēses captiuum egerant. Qui ubi adductus ē: eum iuxta se ī prætorio sedere ꝓ tribunali uoluit: & ita Carthaginensibus responsum dedit: ac bellum soluit. Terentius autem eum triumphantem secutus est pilleatus tāquā donatus libertate. Atq; post eius mortem iis qui uenerant ad efferendum funus: mulsum ministrauit: quæq; alia ad sepulturam attinebant: q̄ diligētissime curauit. Sed hæc postea. Rursum cū Anthiochus posteaquā romani aduersus eum traiecissent ī Asiam: pro soluendo bello ad Scipionem misisset: prius īquit oportuit: nō nūc cum & frænū & sessorē susceperis. Præterea cū ei pecuniæ a senatu ex ærario decretæ eēnt: neq; eo die quæstores ærarium uellēt aperire: se aperturum ait. Et eīm per se clasum esse: qui tam ingēti pecūia illud īplesset. At cū multa ī eum crimina a pætilio & Quinto coniicerentur apud populum: ait hoc ipso die Carthaginenses cū Annibale a se uictos: quare coronatum sese acensurum capitolium. Qui autem uellet suffragia ferret aduersus se iussit: quæ locutus capitolium ascēdit: populus uero secutus est accusatoribus adhuc dicentibus relictis.

Titus qntus — Philippus

t Itus quintus ita statim ab initio fuit illustri fama: ut ante tribunatum: ante præturam: ante ædilitatem consul designatus sit. Is cum aduersus philippum cum imperio missus esset cum illo in colloquium uenire ausus ē. Philippo autē obsides petēte: illum enim esse cum multis Romanis: se uero solum esse macædonibus. Tu enim respōdit Quītius solum te fecisti: quoniā & amicos & cognatos occidisti. Atq; ubi philippū acie uicisset: iussit in isthmiis proclamari liberos se græcos dimitti ac sui iuris. Atq quotquot romani Annibalis temporibus ī captiuitatē acti apud græcos seruiebāt: hos singulos redēptos denariis qngentis Quinto græci dedere dono: & illi ī urbe triūphātē secuti sunt pilleos capite gerētes ut iis mos ē qui liberi facti fuerīt. Atq; Achæos: qbus ī Zacynthiorū insulā exercitū ducere mens erat monuit: cauerēt: ne quemadmodum testudines protenso capite extra peloponensum discrimen adirent. Insuper cum Anthiocus rex ingenti cum exercitu græciam peteret: cunctus perterritis cum ob militum multitudinem: tum ob armorum uarietatem. Huiusmodi ad Achæos dictiōe est usus. Ait enim cum chalcide apud hospitem cænaret: admiratum se multitudiem carnium at hospitem respondisse eas omnis porcinas eē sed condimentis modo apparatibusq; differre. Proinde nec uos ait admiremini regias copias: cum hastatos cataphractos & pæzeteros: hoc ē pedestris socios: cumq; equestris sagittarios auditis. Nam hi omnes syri sunt armis inuicem differentes.

Antiochus rex — Græcia — Chalcis

Philopœmeni quoq; prætori achæorum:qui multo equite & grauioris armaturæ pedite abundaret:Pecuniis uero indigeret:illudés aiebat.Philopœmeni & manus & crura esse:uentrem autem non esse.Etenim forma corporis Philopœmeni talis erat.

G.domitius Scipio maior antiochꝯ

g Aius domitius qué Scipio maior in bello aduersus Antiochum apud Lucium fratrem suis legatiōis uicibus fungi uoluit: cum hostium aciem esset cōspicatus:præfectis hortantibus ut statim hostem adoriretur:horam nequaq̃ satis esse respōdit: ut tot hominum millibus trucidandis:impedimentisq; rapiendis r̃petentes castra seipsos curarent.Veꝝ hoc in tempore cras factum ire cōgressusq; postridie hostium quinquaginta millia ad internicionem redegit.

L.millia hostium dsiderata

p Vblius licinius cōsul imperator uictus equestri prælio a ꝑse macedonū rege milites duo milia octingétos amisit partī cæsos partim captos.Post prælium uero cū perses & pro fœderibus & pro pace oratores misisset:uictus uictori iussit:ut & regnū & res oīs romanis cederet.

P.Licinius Perses

Paulus æmilius

p Aulus æmylius secundū cōsulatus petens repulsam habuit.Sed ubi īpericia & mollicia īperatorum bellū aduersus persen ac macedonas prolyxitaté accepit:& ob id consulem illum declararūt: ait eis se gratias nō habere:quoniā nō eo esset īperator designatus:quod tam imperio sibi q̃ illis imperatore opus foret.Cūq; domum e foro petisset:ac tertiā filiolam:quā lachrymanté offenderat:quid ploraret: interrogasset:atq; illa respondisset:quoniā perses nobis mortuus est: erat aūt catellus ita noīatus:ī bonam fortunā ait o filia:omēq; arripio.Atq; cum multa in castris audaciā garrulitatéq; offēdisset:q̃ imperatores ac rerum minime necessariaꝝ studiosi īduxissent:ut quiescerent:ac solum gladios acuerent:iussit:sibi enim reliqua curæ fore.Nocturnas auté excubias iussit sine hasta & sine ense asseruarent:quo desperantes:qui hostibus repugnarent:magis somno resisterét.Et cum macedonia per locos saltuosos inuasissent:ac instructos hostes aspexisset.Nasica enim eum hortante ut confestim illos adoriretur:facerem istud quidé:si tua mihi ait ætas esset.Veꝝ multa mihi experientia impediméto est:ut itinere fatigatus aduersus īstructam acié dimicé.At superato perse cū ꝓ uictoria epulū præberet:dicebat expertū peritūq; exercitū maiori hostibus terrori esse suauissimumq; amicis cōuiuium præbere.Ad hæc cū perses captus esset: ac in triumphū duci deprecaret̃:hoc inquit in te est.Ita.n.potestaté ei dedit:ut seipse interimeret.Grandi auté ac propemodū infinita inuenta pecunia nihil ipse accepit.At genero Tuberoni phialam argenteā pōderis libraꝝ trium militiæ præmiū dedit.Et hanc aiunt primā æmiliorū domum argenteam suppellectilé ingressam.Præterea cum quattuor ei masculinæ prolis filii essent:duos adoptioni aliis antea dediderat reliqui duo q domi erant:alter q ānos quattuordecim natus quinto ante trimphum die:

Perses

Macedonia

Nasica

129

alter quinto itidem die post triumphum agens annum duodecimum: diem obiere. Cumq; pcedēti ipsi populus eius uicem cōdoleret: colligeretq;: nunc ait patriæ se metu atq; piculo eē liberatū: q̄do successiuū suoꝝ inuidiā: quam ī familiam suam fortuna euomisset: pro omnibus tulerit.

Cato senior

C Ato senior cum apud populum ī prodigalitatem & in modicos sumptus inuæheretur: inquit: quam difficile est habere ad uentrem orationem qui aures non habet. Mirari autem: q urbs illa seruaretur: ubi pluris ueniret piscis quam bos. Item cum uxorum effrænatius petulantiusq; imperium aliquando repræhenderet: omnes īquit homines uxoribus dominantur nos uero cunctis hominibus: nobis aūt uxores. Aiebat etiam male pro collato beneficio gratiā non recipere quā pro illata iniuria supplicium nō subire: & iis semper omnibus qui delinquerent: præterquā sibi ueniam dare. Et cum magistratus ad delinquentis plectendos hortaretur: dicebat qui & possent: & nō propulsarēt iniuriam: eos lapidibus esse obruendos. Rursus iis se iuuēibus magis dicebat delectari: qui rubescerent: q̄ qui pallescerēt: Dicebat etiam eum sibi militem odio esse: qui ambulando manus: pugnādo autem pedes moueret: ac sterteret maius: q̄ inclamitaret. Atq; pessimū eum aiebat imperatorē: qui sibi ipsi: imperare nō posset. Ad hæc maxime oportere existimabat: ut quisq; sui ipsius pudore teneretur: neminē enim unquā ab sese abesse. Insuper cum plurimorum hominum erectas uideret statuas: at malo de me inquit: homines queritent cur catonis statua posita non est: q̄ cur est posita. Item quibus potestas esset: ut ea parce uterentur ortabatur: quo semper potestate liceret uti. Et qui uirtuti honorem auferrent: eos dicebat iuuentuti honorem auferre. Idem neq; pro iustis rebus magistratū aut iudicem orandum esse dicebat neq; pro rebus iniustis exorandum. Iniuriā quoq; dicere solitus est etiam si in ferētibus minus sit: omnibus esse piculo. At senectuti multa cum adsunt turpia: ne uitii turpitudo adderetur hortabatur. Atq; iratū ab insano arbitrabat̄ tempore differre. Itē illis minime inuideri: qui fortuna mansuete modesteq; uterentur. Non enim nobis sed quæ nobis bona sunt: inuident. Præterea qui eēnt in ridiculis studiosi: aiebat in seriis ridēdos fore. Et pulchras actiones pulcherrimis quoq; actionibus dicebat esse occupādas: ne illaꝝ gloria paulatī deflueret. Corripiebat aut ciues q eosdē semper ad magistratū designassēt. Videbimini enim dicebat: existimare aut nō multi magr̄atū faciundum aut nō multos dignos eē: qui magistratum gerant. Rursum quia agros maritimos emisset eum sibi admirationi esse simulabat tanq̄ mari ualētiorē. Nam quæ illud uix inundet: hic facile absorbeat. Et cum censuram petens uideret alios: qui & rogarent: blandirenturq; multitudini clamabat ipse indigere populum & seuero medico ac magna purgatione proinde non eum designandum esse: qui gratificaretur: sed qui inexorabilē

Fortuna

Censura

se prestaret. Quæ cum diceret: cunctis in electione prælatus est. Item cũ iuuentutem doceret audenter pugnandum: eẽ dicebat & uerbo magis q̃ ense & uoce magis q̃ manu plærũq; uerti & consternari hostes. Atqui cũ bellum aduersus eos gereret qui ad betim flumen habitarent: magnoq; in discrimine propter hostium multitudinẽ positus esset: uellentq; celtiberi ducentoꝝ stipendio talentorum auxilium ferre: romani uero nõ si nerent mercedẽ barbaris hominibus decerni: eos ait errare. Cum. n. uicerint: nõ ab ipsis mercedẽ: sed ab hostibus exactã soluturos. Quod si uicti fuerint: neq; a quibus illa peteretur: nec q peterent futuros. Et cum plures cepisset urbes: ut ipse ait diebus quibus inter hostes cõmoratus est: nihil ipse plus cepit: q̃ quæ ex hostium agro comedit: ac bibit. Idẽ cum argẽti librã uiritĩ distribuisset in milites: ait melius esse ut multi cũ argento q̃ pauci cũ auro ab militia reuerterentur: magistratibus enim aliud nullũ ĩ ꝓuinciis q̃ gloriæ additamentum faciundum esse. Atq; seruos quinque militiæ habebat hoꝝ unus cũ tria captiua emisset corpora: neq; prius lacuisset Catonẽ: quã in conspectum isset: hominem strangulauit. Et rogatus a Scipione africano: ut achæorum exulibus auxilio esset: quo rediret in patrias: simulabat eã sibi rem nulli curæ eẽ. At cum ĩ senatu uerba plurima fierent: surgens tanquã nihil habeamus: inquit: qđ nobis agẽdum sit: sedemus de græcis seniculis differentes: utrum a nostris an ab achæorum polinctoribus efferãtur. At cum Posthumius labiẽus historias græce scripsisset ac ueniam ab auditoribus peteret: ait illudens cato ueniam dandam esse: si coactus amphictionum decreto scripsit. Betis flu. Celtiberi Romani Scipio africãus Polincto res Posthumius labienus Cato

S Cipionem iuniorem ferunt annis quattuor & quinquaginta: q bus uixit: nihil emisse: nihil uendidisse: nihil ædificasse: libras autem argenti tris ac triginta duntaxat in magna substantia & auri duas reliquisset: quum tamen Carthago in ipsius potestate fuisset: & unus omnium imperatorũ milites locupletasset. Præterea polybii præceptum obseruans studebat non prius e foro abire: q̃ aliquem ex adeuntibus familiarem sibi atque amicum quouis pacto effecisset. Et cum iuuenis adhuc esset: tantam & fortitudinis & prudentiæ expectatiõem de se præstitit: ut Cato senior de iis interrogatus qui ad Carthaginem militarent: inter quos etiã erat Scipio: diceret solus is quidem sapit ac uiget: ad hunc aũt umbra concedunt. Item cum romam uenisset ab exercitu: eum inuitabant: non quo illi gratificarentur: sed quod per illum propediem ac facile Charthaginẽ capturi essent. Atq; cum murum superasset: & Carthaginẽses ex arce repugnarẽt: ne tu mare istud munies: id autem iacebat inter utrosq;: nec admodum erat profundum: dicẽte polybio atque consulente: ut tribulos spargeret ferreos: aut tabulas stimulis perforatas iniiceret: ne transeuntes hostes aduersus aggeres pugnarẽt: ridiculũ esse ait: q muros cepissent: & intra urbem essent: inde ita se gerere: quo Scipio iunior carthago Polybius Cato senior Roma

Sicilia — G. lællius — Pompiuſ — Lællius — Scipio — Appius Claudiuſ — Placenta — G. Licinius — Clytomachus alexádria — Scipio panætiuſ

aduerſus hoſtes non pugnarent. Et cum urbẽ græcis ſtatius oblationibuſq; ex Sicilia aduectis refertá inueniſſet iuſſit per præconé: ut quæ præſentes urbiũ ciues ſua cognoſcerent: reportarẽt in patriá. Atqui regꝫ illarum neq; ſeruũ: nec libertũ ullũ accepit. Atne emit quidé: cũ & diriperẽt & deprædarẽtur tamẽ omnes. Rurſum cũ. G. Lællio: quo & amiciſſimo & ſocio utebatur: cõſulatum petẽti ſuffragaret: pompiũ interrogauit: an etiam ipſe peteret cõſulatum? Erat aũt Pompius tibicinis filius: quo reſpondẽte nequaq̃ petere: quin potius cũ Lællius peteret: illius deſignandi gratia ſe quoq; comitia ambituꝫ crediderũt: & ita expectátes ab illo decepti ſunt: nunciabatur. n. eũ circuire foꝫ ac ciues dextera: blandiẽdo apphendere. Quare aliis turbatis ſubridẽs Scipio ſtulti inquit: ſumus: q qua ſi nõ hoĩes ſed deos ĩmortales ꝑcaturi ſimus: tantũ terẽtes tẽporis tibicinẽ expectamus. Rurſum cum Appius claudius eius cõpetitor in cenſura eẽt: ac diceret romáos oĩs ab ſe noĩatim ſalutari. Scipio q oẽs fere ignoraret: uera ĩquit narras: ná maiori curæ mihi fuit: ut a nemine ignorarer: q̃ ut multos noſſem. Hortabat aũt ciues: quãdoquidẽ aduerſum celtiberos bellum gerebát ut utroq; militatũ miſſo aut legato: aut tribuno militũ ſumerẽt utriuſq; uirtutis teſtes ac iudices bellatores ipſos. Inſuper cẽſor declaratus adoleſcentẽ priuauit equo: quoniá ſumptuoſiore in cæna quo tẽpore Carthago oppugnabatur: placentá melle compoſitá quam ĩ urbis ſimilitudinẽ figuráq; formarat: & hanc Carthaginẽ appellarat: cõuiuiis propoſuit rapinæ: ꝑcunctantiq; adoleſcẽti quá obcauſam equum ſibi abſtuliſſet: prior. n. q̃ ego: Carthaginẽ inquit diripuiſti. Et cum. G. licinium prætereuntẽ intueret: ſcio hũc: ait: uirum peieraſſe. At nequeo nemine accuſante & accuſator eẽ & iudex. Ad hæc cum a ſenatu tertiũ miſſus eſſet: cũ urbium nationũ regũq; inſpector intueret: ut ait Clytomachus. Quis urbes hoĩeſq; animis qua lege tuent. Alexandriá uenit: cũq; egreſſus nauim ĩcederet: capite toga operto. Alexádrini qui undiq; ad eũ uiſendum accurrerẽt: rogabát: ut & caput detegeret: atq; cupiẽtibus ſibi faciẽ oſtẽderet. Quod cũ is feciſſet: ſtrepitu oẽs ſunt ac plauſu proſecuti. Et cũ rex propter corporis tarditatẽ atq; molliciá uix ſequeret: incedentis illos Scipio ſubmiſſa uoce immurmurans ad panætium dixit: iam alicui alexandrinis noſter aduẽtus fructui & uoluptati eſt: propter nos eni ambulantẽ regẽ conſpiciunt. Comitabatur aũt eum amicus unus panætius philoſophus & famuli qnq;: quoꝫ unus cum in ea peregrinatiõe uita defunctus eſſet: aliá quoniá emere nollet: ex urbe accerſiuit. Rurſum cum numantini uiderentur inuicti: ac plæroſq; imperatores ſuperaſſent ſecundũ populus ad id bellũ conſulẽ Scipionẽ declarauit. Et cum multi in expeditionẽ irent: id ſenatus quoniá exhauriretur Italia: ꝓhibuit neq; pecunias ex ærario ſumeret conceſſum eſt: ſed prouẽtus uectigales quorum nõdum tẽpus aderat: decreti ſunt. At Scipio nõ opus ſibi pecuniis

esse dixit:suas enim atq amicorum satis superq fore. Sed de prohibitis militibus quæstus est. Ná bellũ graue & periculosum esse. Si propter hostium fortitudiné totiens superati sunt: q aduersum tales id geratur: sin propter ignauiá ciuium: qđ cũ talibus. Atq ubi in castra uenit: multáq & licentiá & luxuriá & superstitioné delitiasq offendit: uates cõtinuo & hariolos lenonesq exegit: imperauitque: uasa cuncta dimitteret præter ollam ueru ac fictilé calicem: argéteum uero poculũ non maioris q̃ librarum duarũ ponderis pro arbitrio habendum permisit lauari: etiam uetuit & unguétis quisq seipe fricaret iussit: suméta.n.quoniam manibus carerent alterius fricatione indigere. Imperauit quoq: ut stantes crudum prãderent obsoniũ: cænarent auté discũbentes pané aut simplicé pultem & carné assam aut elyxam. Ipse uero nigro fibulatus sagulo exercitũ circuibat: eiusq lugere dedecus aiebat. Atq cum Mémii cuiusdam tribuni militũ iumenta cõprehendisset: quæ lapideas peluis & uitrea pocula deportarent: mihi inquit: ac patriæ trigita dies: tibi uero in oém uitá cũ talis es: temetipsum inutilé fecisti. Et cũ alius pulcherrime ornatũ scutum ostétaret: heus ĩquit adolescés scutum certe pulchrum est: uerũ decet Romanũ uirũ in dextra potius spes suas q̃ in sinistra collocet. Ité cum is qui uallũ sustulisset: uæheméter se premi diceret: recte inquit: fidis.n.magis huic ligno q̃ gladio. Et cum effrænatá hostiũ amentiá esset intutus: dicebat tépore securitaté emi. Nam boni impatoris sicuti medici officiũ eé: ut ferri curatione utatur ad postremũ: Verũtamen tépestiue adortus numantinos in fugá uertit. Cũq uictos grauiter seniores ferrét: exprobrantes: quid eos fugissent: quos totiés fugassent: numantinum quédam dixisse fertur: pecudes easdé quoq nunc esse: at pastoré aliũ. Ad hæc ubi capta numantia secundũ triumphasset contétio ei pro senatu ac sociis aduersum. G. Gracchum cõstituitur. Quare turbatus populus in eum qui tribunali esset: tumultuabatur. Tunc ait Scipio: nunquá nos legionũ clamor uociferatioq perteruit: ne dum hominũ cõfluctuatio atq cõfusio quibus nõ matré Italiam sed potius nouercam esse scio. Et cum ab amicis gracchi sublatus esset clamor de ĩterficiundo tyráno. Recte ĩquit qui patriá oppugnant: me prius uolũt de medio tollere: non.n. Romá casurá putát Scipione superstite: neq uicturum Scipioné: si Roma ceciderit. Mémius G. gracchus Scipio Roma

c Aecilius metellus cũ munitũ castellũ adoriri uellet dixissetq cénturio: si modo decé uiros amiserit: fore: ut castellum caperet: rogauit Metellus: an uellet unus ex decé esse. Rursum cum iunior quidá tribunus militũ quæreret quid facturus foret: si hanc: respondet: tunicham existimaré mentis meæ consciá esse: eam exutus in igné mitteré. Atq Scipionis mortem cui uiuo ĩsensus fuerat: tulit q̃molestissime ac filiis iussit: ut subeuntes lectum tollerent dixitq gratias habere se diis immortalibus: quod non esset apud alios natus Scipio. Cæcilius metellus

131

Gaius Marius — g Aius Marius ex obscuro genere rempu. capessens aedilitatem ampliore pollicitus est. Cumq; perspicue aduertisset eodem se die defecturum: ad minore transiit: atq; illa quoq; frustratus non tamen futuru diffisus est se romanoru principe. Et cu utroq; in crure uarices pateret: (Varices) solutus crus medico execadu praebuit neq; ullo emisso suspirio nec contractis supciliis sectione ptulit. At cum medicus transitu faceret ad alterum crus: noluit inquies curatione eo dolore digna non esse. Insuper cu (Clusius, Treboni us, Marius) Clusius sororis filius in eius secundo cosulatu militi cuida praestanti forma Trebonio noie uim afferret: ab adolescente occisus est multisq; Treboniu accusantibus: is a se illum occisum: q in magistratu eet: no negauit sed necis cam dixit: ac probauit. Itaq; Marius qui p praeclaris militiae facinoribus corona dari cosueuerat: ferri ad se iussit: trebonioq; imposuit. Atq; cu aduersum teutonas in proximo castra posuisset eo in loco q parz hret aquae: dicerentq; milites siti se affici: mostrato illis flumine: qd iuxta hostiu uallu deflueret: illic nobis potus est inqt: emedus sanguine. Ii aut duci se rogabat: donec in sanguine iesset humor ac nodum psiti constringeret. Praeterea camertiu uiros mille q egregia uirtute in bellis aduersus (Cymbri) cymbros extitissent: praeter oes leges ciuitate uniuersos donauit. Quod qde factum cu a nonullis accusaretur: aiebat uerba legu propter armorz strepitu exaudire nequisse. Et cu in bello ciuili fossa circudatus & obses (Popeius) sus occasione ac tempus operiretur: dixissetq; Pompeius Silo: o Mari si magnus imperator es: descende i aciem: proinde tu inquit si magnus es imperator: coge me uel inuitum in aciem descendere.

Catullus lutatius, Romani — c Atullus lutatius cum in bello aduersus cymbros ad Atisonem flumen castra haberet: & romani quoniam barbaros ad trasitum niti ituerent: cederent ubi eos detinere no posset: contedit ad primu cursim absendetiu agme ne romani fugere hostes: sed iperatore sequi uiderent.

Sylla, Pius Metellus, Athenae — s Ylla cognomento felix inter maximas suas felicitatis duas existimabat: pii Metelli amiciciam: & quod urbem athenarum non aequasset solo: sed seruasset potius.

G. popili us — g Aius popilius ad Antiochu legatus missus e cum epistola a senatu: qua iuberetur antiochus: ut exercitu ex aegypto abduceret: nec ptolemaei filiorum q orphani essent: regnu occuparet. Popiliu uero p castra aduenienté cu emitius antiochus q humanissime salutasset: ille non seruata salutadi uice tabellas reddidit. Quibus lectis cu rex dixisset cosultaturz sese daturuq; respõsum: popilius rege uirga in giru circuscripto: hic ergo stans inqt: cosulta: & respode. Cuctis aute uiri grauitate atq; animi magnitudine admirantibus stupetibusq; & antiocho facturu se: assentiente quae romani uellet: ita popilius & salutauit eum: & coplexus est.

Lucullus, armenia, Tigranes — l Vcullus in armenia cum dece millibus peditum & mille equitum aduersus Tigrane q centu quinquagitamillia hoium in expeditioe

haberet:pridie nonas octobres ꝑfectus est. Quo die prius Scipionis co- Cymbri
piæ a cymbris consumptæ sunt. Quare eũ quidã dixisset romanis illum
diem nefastũ esse atq; formidabilẽ. Igitur pugnemus: ĩquit: hodie impi-
gre: quo hunc quoq; romanis diẽ ex acro & tristi iucundũ hilarẽq; red- Romani
damus. Et cum cataphractos maxime milites metuerẽt: bono animo eẽ cataphra
iussit: futurũ.n. plus laboris in illis spoliãdis q̃ uincẽdis. Atq; cum collem cti mili-
primus ascẽdisset: barbarorũq; motũ aspexisset: magna uoce: inquit: uici tes
mus o cõmilitones. Ac nemine sustinẽte dum illos fugat: romanos qnq;
lœto interceptos amisit: hoste uero supra centũ millia occidit.

Næum Pompeiũ æque Romani amauerũt: atq; patrem oderãt. Gn. Pom
g Is cum puer admodũ esset: syllanæ se parti asciuit: & cũ neq; ma- peius
gistratu fungeretur: neq; senator esset: magnum ex Italia confla- Romani
uit exercitũ. Cumq; a sylla accerseretur: negauit se sine præda ac sine cru Italia
ore copias impatori ostensurũ. Nec prius uenit: q̃ hostium duces ꝑmul- Sylla
tis præliis uicisset. Idẽ cum a Sylla prætor in siciliã missus accepit milites Sicilia
egressos in itinere uim inferre: ac rapina uti: q alias palantes circũcursa-
rẽt: supplicio affecit: sed iis qui a se missi eẽnt: ad gladios gẽmas addidit.
Ad hæc mamertinos q contrariam partem secuti fuerãt: poterat uniuer
sos occidere. At Sthenius factiõis prĩceps cũ dixisset eũ nequaq̃ iuste age Sthenius
re: qui ꝑ sonte in sontes multos uocaret ad pœnã: hunc aũt seipsum esse:
abs quo & amici ꝑsuasi & inimici coacti res Marianas elegissent: admira
tus Põpeius ait ueniam dare mamertinis: qui ab eiusmodi uiro essent ꝑ- Põpeius
suasi: qui patriã saluti suæ uitæ anteferret: & cum urbẽ tum etiã Stheniũ Mamer-
liberauit. Itẽ cum in Africam aduersus domitiũ traiecisset: & illo magna tini
pugna superato a militibus esset ĩperator salutatus: respõdit nõ se hono- Africa
rẽ illum admittere: q̃diu hostiũ uallũ staret. Itaq; simul etiam cũ imbri Domiti-
milites' facto ĩpetu castra expugnarũt: ceperũt: depopulati sunt. Cum au us
tem reuertisset: tũ cæteris eũ honoribus prõpto aĩo uultuq; amicissimo
Syllã excepit: tum oĩum primus magnũ appellauit. At cũ uellet triũpha Sylla
re: quoniã nondũ senator esset: nequaq̃ permisit: q̃obrem cum Põpeius
dixisset ad circũstantis ignorare syllã etiam plures orientem solem q̃ oc-
cidentem adorare: exclamauit Sylla triumphet. At Seruilius uir senato- Seruilius
rius & si grauiter rem ferebat: tamen cum plærıq; aduersarentur trium-
pho quippe qui largitiões aliquas exposcerẽt: dixissetq; Pompeius se po-
tius triumphũ dimissurum q̃ blande illos allocutũ: nunc ait uero intu
eri se Pompeium & magnum & triumpho dignum. Insuper cũ Romæ
mos esset: quandocunq; militiæ munus pro legitimo tempore obissent
equum ad duumuiros: quos cẽsores uocant: in forũ agerẽt: adnumera-
tisq; militiæ muneribus quibusq;' ĩperatoribus ea gesta sunt: aut lauda-
rentur pro meritis aut uituperarentur. Põpeius consulẽ gerẽs ipse equũ Põpeius
deduxit ad Gelliũ & Lẽtulũ cẽsores. Quibus ut mos est ꝑcũctantibus an

omnia militaria munera obiſſet:omnia reſpondit: & me quidẽ impera/
tore. Idẽ ſertorii ſcripturis ĩ hiſpania potitus inter quas erãt multorum
Sertoriuſ ducũ epiſtolæ:quibus ad ꝑturbandã mutandãq; rempub. Sertoriũ Ro/
Hiſpania mam accerſebãt: illas oĩs cõcremauit facultatẽ quidem iis præbẽs:ut ma
Phraha/ li ad ſanitatẽ redirent:ac meliores fierent.Præterea cũ Phrahates rex par
tes rex thoꝝ ꝑ legatos eũ rogaſſet:ut termino eufrate uteref:qn potius Roma/
Eufrates ni inqt termino utenẽ aduerſus parthos iure ĩpo.Rurſum cũ L.lucullus
Romani militia functus uoluptatibus ſeſe dediſſet:uiueretq; ſumptuoſius: Pom
Parthi peiũ aũt uituperaret:quoniã præter ætatẽ plæraq; ſibi gerẽda appeteret
L.Lucul/ magis:inquit:ſeni præter ætatẽ eſt delitiis opam dare ꝗ impare.Et cum
lus ipſe aduerſa ualitudine laboraret:ut turdo ueſceretur:medicus iuſſit. Il/
Põpeius lũ ſui fruſtra quæſiuerũt: erat.n.præter anni tẽpus. Dixit qdam fore:ut
apud Jucullũ turdi:quẽ penes annũ ĩtegrũ nutriãtur:ĩuenirenẽ.Ergo in/
quit:ni lucullus ſtuderet delitiis:uiuere Põpeius non poſſet? Ac dimiſſo
medico paratu facillimis uilibuſq; cibis uſus eſt. Idẽ cũ uæhemẽtiſſima
annonæ caritudine urbs ꝑmeref:uerbo quidẽ cui annonæ cura manda/
ta eſſet:declaratus:re aũt terræ ac maris ius habẽs in affricã & ſardiniam
ſiciliãq; nauigauit:collectaq; grandi frumenti copia ad Vrbẽ maturabat.
Magna uero tẽpeſtate orta gubernatoribuſq; perterritis ubi primus in/
ſcẽdiſſet nauĩ & anchorã tolli iuſſiſſet:clamauit ꝗ ad nauigatiõem coge/
Cæſar ret nõ ad uitã.Idẽ cũ eius aduerſus Cæſarẽ ſimultas in aperto iam eẽt:&
Marcellinus unus ex iis qui a Põpeio ꝓducti ad dignitatem fuerãt dein/
de mutato erga Cæſarẽ aĩo multa in ſenatu in Põpeium loqueretur.Nõ
te pudet Marcellĩe ĩquit:maledictis me onerare:ꝑ quẽ & e muto loquax
Cato factus es:& exuriẽ cum uomitu cõmutaſti? Et ad Catonẽ grauius mor/
dentẽ quoniã ꝗſæpiſſime prædiceret potentiã & auctoramentũ Cæſaris
nequaꝗ reip.bono cedere:reſpondit tua quidẽ magis ad diuinationẽ ac/
cedũt: at mea ad amiciciã.Atq; cũ de ſe liberius loqueref:ait oẽm ſe ma/
giſtratũ & accepiſſe citius:ꝗ expectaſſet & depoſuiſſe citius:ꝗ eẽt expecta
tus.Ad hæc cũ poſt cõflictũ pharſalicũ in ægyptũ fugiẽs ex triremi foret
in piſcatoriũ nauigiũ:quod rex miſerat:tranſiturus:conuerſus ad uxorẽ
& filium aliud nihil ꝗ illud ſophoclis dixit:quiſquis tyrannũ petit:is &ſi
liber it:illius eſt ſeruus.Cum uero tranſcendiſſet enſe percuſſus ſuſpirio
ſemel emiſſo nihil locutus eſt:ſed uelato capite ſeipſum tradidit.
Cicero Icero orator in nomen cauillatus & amicis ut id mutaret:hortã/
c tibus ait Ciceronis nomen ſeſe facturum ꝗ & catonum & catu/
lorum & ſcaurorum nomẽ illuſtrius.Et cũ argẽteum poculum
diis ĩmortalibus uotũ ſoluiſſet:prima nomina litteris notauit:ſed ꝓ cice
Cicer rone cicer ĩcidit.At eos oratores qui altiore uoce uterenẽ:dicebat ꝓpter
Verres ĩfirmitatẽ ĩ clamorem ueluti claudos in equum aſcẽdere.Et cum uerres
cuius filius corporis forma male uteref : Ciceronẽ maledictis laceſſeret

ꝑide quasi & mollẽ & cynedũ criminaret̃:ignoras inq̃t:decere ĩtra fores
cõuitiis filios urgere.Rursum cũ Metellus nepos ad eũ dixisset:pluris te Metellus
testimonio tuo occidisti:q̃ patrocinio seruasti.Et enim plus mihi ẽ:inq̃t:
fidei q̃ eloquẽtiæ.Interrogante etiã Metello qs ei pater eẽt:hãc:ĩquit res/
põsionẽ difficiliorẽ effecit mater tua. Fuerat eĩm metelli mater ĩpudica.
At Metellus ĩpe & leuis erat:& ĩconstans & libidinibus deditus.Rursus
cũ Diodoto rhetoricoꝝ doctori uita defuncto lapideũ coruũ metellus diodotus
ipse apposuisset:iustã ĩquit retributionẽ factã:uolãdi eĩm huic nõ dicẽdi
doctrinã tradidit:Atq; cum Vatiniũ hoĩem & inimicum sibi & perditis Vatinius
simũ prius audisset ĩterisse:mox certior de eius uita factus eẽt:male ĩquit
ꝑeat:qui male mẽtitus ẽ.Ad eũ quoq; qui genere libys eẽt: diceretq; non
audire ĩpm dicentẽ:neq; tamẽ respõdit habes aurẽ nõ foratã Castũ autẽ
popilliũ: qui se iurisperitũ haberi uellet: cũ & rudis tamẽ & obtusus eẽt:
ubi ad cõtrouersiã quandã aduocasset testẽ:atq; ille dixisset nihil scire:pu
tas.n:ait:de iur̃ fortassis ĩterrogari? Præterea cũ hortẽsius orator argẽteã Horten/
sphĩga mercedẽ a uerre accepisset:cũq; obliq; quidã ac subdole cicerone sius
ad eũ locuto:dixisset se enigmatũ soluendoꝝ ĩperitũ eẽ. Attamẽ respon/ Verres
dit cicero sphinx apud te ẽ.Et cũ uoconiũ cũ tribus filiabus de formosis Cicero
sima facie obuiũ habuisset:submissa uoce ad amicos dixit : phœbo haud Sphinx
oriẽte genuit hic pignora.Atq; cũ faustus sylla puer ꝓpter æris alieni ac Faustus
fœnoꝝ magnitudinem supplectilẽ ꝓscripsisset:hãc ait libentius q̃ patris Sylla
eius ꝓscriptionẽ amplector.Pompeio aũt ac cæsare dissidẽtibus ait : quẽ Põpeius
fugiã:noui:ad quẽ fugiã:ignoro.Ac pompeiũ accusabat:q urbẽ deseruis/ Cæsar
set:eẽtq; Themistoclẽ potius q̃ periclen imitatus:cũ res non illis sed hisce Themi/
similes essent.Ad hæc cũ uenisset ad põpeiũ:ac rursus uenisse pœniteret: stocles
ab eo ĩterrogatus ubi pisonẽ generꝝ reliq̃sset:apud tuũ:inquit: soceꝝ.Et Pericles
cũ quidã ad Pompeiũ a Cæsare transfugisset:diceretq; præ celeritate atq; Piso
alacritate equum reliquisse:melius ĩquit eũ de equo consuluisse.Item ad
eum qui nũciabat cæsaris amicos tristis eẽ:narras inq̃t:eos eẽ cæsarẽ exo
sos:ab eoq; dissentire.Cum autẽ post pharsalicũ præliũ pompeio fugien
te Nonius quispiam dixisset adhuc aquilas septem apud ipsos esse: & ob Nonius
id ut bono animo eẽnt hortaret̃. Recte inquit moneres:sicum graculis
nobis pugnandũ foret.Et cũ potitus uictoria cæsar ꝓstratas põpeii ima Cæsar
gines honorifice erexisset: ea de re loquẽs cicero ait:cæsar in erigẽdis põ/ Cicero
peii statuis suas firmat.Adeo autẽ quod pulchre sciteq; diceret̃: plurimi
faciebat:& ita ad id operã suã uæhemẽter accõmodabat:ut cum ei cõtro
uersia esset apud cẽtum uiros constituta:& instante die ab Eronte seruo
nunciatũ foret ĩ diẽ posteꝝ cõtrouersiã reiectam:eũ libertate donauerit.

Aius Cæsar cum Syllam fugeret adhuc adolescẽs in prædones ĩ G.Cæsar
cidit:& cum primũ magna uis argẽti ab eo peteretur: prædones Sylla
derisit tãq̃ eius:quẽ haberent:ignaros ac duplũ se datuꝝ ꝓmisit.

133

Deīde asseruatus dōec pecūias cogeret:ut & dormiēti sibi qeti eēnt: silēti
umq; ꝑstarēt:īpabat.qs āt orōes poemataq; scriberet eis legebat: & q mi
nus uæhemēt ea laudassēt fatuos ac barbaros appellabat Ac prisum eos
suspēsuꝝ seīabat id qđ etiā paulopost effecit.Nā cū post aduectū sui redi
Asia mēdi ꝑciū liberatus & uiros & nauigia ex asia cōgregasset: tū cōphendit
Catulus ꝑdones tū etiā affixit cruci.Insup cū romæ pontificatū peteret:haberetq;
eius rei æmulū atq; competitorē catulū:q romāis reliquis dignitate ꝑsta
bat:a matre ad fores deductus hodie īquit: mater uel pōtificem filiū uel
Clodius exulem habebis.Atq; pompeiā uxorē:quoniā eēt de clodio infamata:re/
pudiauit:deīde clodio eā ob rem ī iudiciū acto testis adductus nihil neq̄
de uxore locutus ē.Accusatore aūt īterrogāte qđ igit̄ eā eiecisti? quoniā:
īquit:decet uxorē cæsaris calumnia etiā uacare.Præterea cū Alexādri res
Darius gestas legeret:colachrymauit:dixitq; ad amicos:is cū hac eēt ætate:Dari/
um uicit:mihi uero ī hāc usq; diē gestum ē nihil.Et cum ī alpibus sterile
inopsq; oppidulū præteriret:amicis quærentibus an etiā hic seditiōes ali
quæ cōtentiōesq; de prīcipatu essent: subdubius cogitabūdusq; malim:
inquit:hic primus esse q̄ Rome secundus. Fortissimoꝝ autē facinoꝝ ea
obeūda esse dicebat quæ & piculosissima maximaq; essent ueꝝ haud cō
Gallia sultāda.Et cū ex gallia prouincia aduersus pōpeium rubicona flumē trā
Rubicōa siret:ait:iacta sit omnis alea.Item cū ad mare pompeius fugisset roma:ac
flu. metellus q ærario præsideret:cæsarem a capiūda pecunia ꝓhiberet:æra/
Metellus riumq; occlusisset:ei mortem minatus ē.At Metello ꝑterito hoc:inquit:
Dyrra/ adolescens difficilius erat dictu mihi q̄ factu.At hæc cū serius dyrrachiū
chium ad eū milites aduæherent a brūdusio clā omnibus nauigiū paruū ingres
Brundu/ sus traiicere pellagus aggreditur.Fluctuāte autē nauigio ubi sese guber/
sium natori manifestasset:clamauit:crede fortunæ certior factus cæsarē abs te
uæhi.Et tunc quidem uæhemētior tēpestas īsurgēs ei impedimēto fuit:
At qui milites cōcursu facto magna cū animoꝝ ægritudine quæreban/
tur:q uires alias expectaret:quasi ipis diffideret.Sed posteaq̄ pugna facta
Pōpeius uictor pompeius nō est usus uictoria:sed ī castra rediit:erat īquit : uicto
ria apud hostes:sed uīcendi gnaꝝ non habent Rursum cū ad pharsalū in
structam aciem locis suis stare:hostesq; recipe pōpeius iussisset: eū erras/
Cæsar se cæsar dicebat q illam militū aīmi ex cursu īcitatiōnē illā uim:illam pu
gnādi alacritatē naturaliter mīnatam debilitasset.Atq; cū primo īpetu fa
cillimeq; pharnaca pōticum uicisset ad amicos scripsit:uēi:uidi: uici.Præ
terea ubi pōpeiāi ī libya ī fugā uersi supatiq; sunt:ac sese cato interemit:ī
Cato uideo tibi:ait:Cato mortis tuæ:& enim tu mihi salutis tuæ īuidisti.Rur
Antōius sum cū a quibusdam hortaretur:ut Antoniū atq; dolobellā: de qbus ma
dolobella le opīabātur: sibi caueret:respōdit nō hos sibi rubicūdos & pīguis timo
Brutus ri eē sed gracilis illos ac pallidos bruto cassioq; ostēsis.Et cū inter cænan/
Cassius dū ortus eēt de morte sermo:quæ nam foret optima:īopinata respōdit.

c Aesar q̃ primus est augustus cognominatus: cũ adhuc esset ado/ Cæsar augustus
lescẽs: ab Antonio repetiuit duomillia q̃ngẽta sex tertiũ: quæ &
primi cæsaris iterfecti ædibus antonius ad domũ suã trãstulisset
uolebat eni romanis soluere quos cæsar legauerat uiritĩ: nũmos quique
ac septuagĩta. At cũ Antõius pecunias haberet: & illũ moneret: ut ab iis re
petũdis desisteret: si sanus esset: paterna bona ꝓclamauit: ac uendidit: lar
gitionẽq̧ ꝑsoluit. Qua ex re & sibi beniuolẽtia apud ciues cõpauit: & ĩ il
lũ odiũ cõcitauit. Atq̧ cũ Rhœmetacles rex thracum qui ab Antonio ad Rhœmetacles
eũ trãsierat: nõ moderatũ se ac demissum ĩ cõuiuiis sed petulãtem odio/
sumq̧ ꝑstaret societatẽ exprobrãs: ꝓprio cuidã alioꝝ regũ ait cæsar: ego
ꝓditionẽ amo: sed ꝓditores nõ laudo. Itẽ Alexãdrinis post captiuitatem
extrema se mala passuros opinãtibus ubi cæsar suggestũ ascẽdisset. Ario Arius
alexãdrino corã constituto ait: se Vrbi ignoscere primũ pp eius & magni
tudinẽ & decorẽ: dein ob cõditorẽ Alexãdrũ: demũ uero pp ariũ amicũ.
Idẽ cũ accepisset erota q̃ ægyptiacas res gereret: emisse cõturnicẽ: quæ cæ
teras oĩs pugna superet: eẽtq̧ ipsa ĩuicta: & eã assam deglutisse: eo accersi
to atq̧ agitata quæstiõe nauis malo hominẽ: ubi rẽ cõfessus ẽ: iussit affigi
Ac Siciliæ ꝑ theodoro ariũ ꝑfecit: libello autẽ sibi a quopiã reddito ubi Sicilia
scriptũ erat: caluus theodorus tarseus fur erat: quid tibi uidetᷣ: cæsar scri
psit uidetᷣ. A mecœnate aũt sodali singulis dono ãnis phialã ĩ nataliciis ac
cipiebat. At hẽodoro ẽt philosopho ut domũ dimitteretᷣ ob seniũ ꝑcanti Athenodorus
cõcessit: sed cũ ĩ se salutãdo & ĩ extremo abeũdi gratificãdiq̧ officio Athe
nodorus dixisset: cũ ira te cæsar cepit: nihil prius neq̧ dixeris nec feceris Cæsar
q̃ ipas q̃ttuor ac. xx. litteras tecũ ipe ꝑcurreris: eo mãu apphenso adhuc: ĩ
q̃t tua mihi ꝑsentia opus ẽ ipmq̧ annũ totũ detiuit: ĩq̃ẽs eẽ taciturnitatis
quoq̧ numerationẽ tutissimã: ĩsup cũ audisset alexãdꝝ ubi duos ac. xxx. Alexãder
natus annos maximã orbis ꝑtẽ subegisset: admodũ dubitasse q̃d reliquũ
tp̃s facturus eẽt miratus ẽ q̃d nõ maius opus Alex. existimasset ĩstituere
ꝑtũ ipiũ q̃ magnũ cõpasse. Et cũ de adulteris legẽ tulisset: q̃ sanxerat: quo
pacto rei iudicãdi ac dephẽsi puniẽdi eẽnt deĩde ira lapsus adolescẽtẽ: q̃ d
Iulia eius filia eẽt ĩsimulatus: ꝑcuteret manibus: cũq̧ ille reclamaret legẽ
tulisti o cæsar: ita pœnitẽtia ductus ẽ: ut diẽ illũ cænã omiserit. Rursum
cũ gaiũ ex filia nopotẽ ĩ armẽiam mitteret: optabat ab diis ĩmortalibus:
ut põpeii bẽiuolẽtia & audẽtia alexãdri ac sua ipius deĩceps fortũa illi cõ/
tigeret. Atq̧ eũ se romãis ĩperii successorẽ dicebat relictuꝝ: q nunq̃ bis ea
dẽ de re cõsultasset de Tiberio loquẽs. Itẽ cũ iuuenes illos: q in cõsultatio Tiberius
ne tumultuarentᷣ: instituere uellet: nec attẽderent: sed turbulẽtius potius
clamarẽt. Audite inq̃t iuuenes senẽ: quẽ iuuenẽ senes audiebãt. Præterea
cum atheniẽsium populus q̃ppiã aduersus eum deliq̃sset: scripsit ex ægi/ Aegina
na putare se suam illis iram obscuram non esse: nõ. n. æginæ hyematuꝝ
sese: aliud uero his nihil neq̧ dixit: neq̧ fecit. Ad hæc cũ unus ex euryclis Eurycles

134

accusatoribus temere atq; petulanter libertate dicédi ad conuicium ute retur: ac insolentius efferretur: huiusmodi quidam locutus é: si hæc tibi cæsar haud uidétur magna: iube is mihi reddat septimū Thucydidis uo lumé. Quare cæsar iratus eum abigédum iussit: sed cum didicisset ex po steris brasidæ hunc esse reliquum: hominé accersiuit: castigatumq; mo dice dimisit. At cum Piso ædes a fundamentis ad totum usq; tectum ac curatissime ædificaret: bono me animo lætoq; inquit facis: qui ita ædifi cas: tanquam perpetua roma futura sit. Finis.

Cæsar
Thucydides
Piso
Roma

Plutarchi cheronensis Apophthegmata ad Traianum Cæsarem ex pliciunt feliciter ab eodem Francisco philelpho equite aurato laureatoq; poeta quamdiligentissime & reuisa & emendata.

Francisci philelphi præfatio ad Nicolaum quintum pōtificem maxi mum in Plutarchi cheronensis apophthegmata laconica.

Nicolaus quintus pontifex
Prouidétia

q VO de te magis Nicolae quinte dies ac noctes mecum ipse cogito: eo benignus nostro sæculo immortalem deum cō suluisse arbitror: qui ut res omnis humanas incredibili cu rat moderaturq; prouidentia: eum te uniuersæ christianæ ecclesiæ pontificé præesse uoluerit: ī cuius mirabili uirtute summaq; sapiétia suā spé omné doctiões & boni uiri positā esse constitu tāq; ītelligāt. Haud eím uitio naturæ fieri puto: ut magis alia q̄ alia ætate mior sit hominū doctissimoꝝ & eloquétiū numerus. Si eím ī diuia quā uocāt eéntia nihil é: quod minus omni parte pfectū sit: pfectā quoq; esse hominū naturā quā ipe creauit deus omnipotens: dubitare quis debet? Itaq; eandem semp inesse humano in genere uim īgenii & interioré mé tis agilitatem quā græci energiam nominant: ad egregium quodq; obe undum atq; præclaꝝ opus plane credendum est. At fit nescio quo depra uato hominum more: ut nisi pulcherrimis quibusdam præmiis hono ribusue propositis nulli uirtuti laudi nulli opera detur: eaq; solum flore scát studia: qbus sese homines ī præcio magis fore opinent. Quare quod bonum sit ppter se expetédum: id aut honore aut emolumento metiū tur. Et certe paucissimi admodum sunt: qui uirtutem ullam uirtutis se quantur studio. Itaq; eo maior est laus tua pater beatissime eo admirabi lior eo diuinior: q; tuas uigilias oīs curas omnis labores omnis ad uirtu té semp deūq; rettuleris nullā tibi proponés inanem gloriam nullā mun di huius utilitatem. Quibus tuis optimis cogitatibus & laudatissimis ī stitutis factū est diuia benignitate: ut neq; petens neq; cogitans p omnes deiceps dignitatis gradus ad summum maiestatis fastigium sis euectus Sedes tu quidé unus inter mortales ī diuinæ altitudinis solio: christi op timi maximi uicem geris ī terra humāi generis saluatorem cum aucto ritate & gratia: tum per illius uitæ similitudiem omnibus repræsentas. Te sibi omnes ante oculos oponunt: & qui uirtutem propter uirtutem

Energia

colunt:& qui eã cõmodis suis definiũt. Quãobrem boni omnes undiq; ad te ueniunt. Quisquis aut ĩgenio aut eloquẽtia aut elegãtiore ulla disciplĩa excellit: ad te cõfluit. Tu uero ut es animo ĩgenti ac benefico: negligis nemině: omnes libẽter admittis. Te ĩ omnes beneficẽtissimũ pstas. Qua tua tãta facilitate liberalitateq; naturæ fieri uidemus: ut iã ueluti exercitatis nõnullo⁊ ĩgeniis q̃ obdormierãt & ĩdocti doctrinã adamare ĩcipiãt: & docti fiant quottidie doctiores. Nã pdes tu qdẽ oĩbus & exẽplo uitæ: & donãdi magnificentia. Nõ igit̃ nõ possum eos oẽs qui ullũ uel bonitatis uel disciplinæ simulacrum præ se ferũt: accusatiõe dignos existimare: si minus psæpe aliquos ĩgenii sui fructus tibi p sua quasi uillicatiõe rediderũt: ut ĩtelligas operam tuam in tã illustri beneficiẽdi munere nõ eẽ omnino frustra. Qua rõne cum ipse quoq; me tibi debere plurimũ cẽserem uel p ea qua in me nuper cũ Neapolin petẽs romã diuertissem: pulcherrima beneficẽtia usus: es: aliqua studio⁊ meo⁊ monimẽta tuæ beatitudini referre uolui. Nã cũ mihi tempestiue e græco in latinũ conuersa essent Plutarchi cheronẽsis laconica apophthegmata quæ a nostris tum dicteria tum dicta nominãtur: ea uisa sunt non ĩdigna: quæ sanctissimo tuo nomini dicarẽ rem sane nõ admodũ magnã si uolumẽ ipm cõsidere tur: pulchrã tamẽ & uiris doctis ĩ primisq; eloquẽtiæ studiosis nõ ĩutilẽ. Oratio enim quæ huiusmodi sentẽtia⁊ argutia exemplorũq; grauitate ac lepore referta fuerit: nõ potest omnibus nõ placere. Et enim duo a plutarcho libri qui scilicet extent: de huiusmodi dictis: non iisdem temporibus scripti sunt alter ad Traiãum cæsarem: quem ipsi iãpridem ĩterpretati illius præstantissimi principis Philippi Mariæ Angli nomine ĩsigniuimus: & hic alter: quem tuo ueluti munere & cognosci a latinis: & haberi uoluimus. Non multo autem post ut spero: maiores a nobis aliquæ lucubrationes & fortassis etiam gratiores ad te ĩbũt. Vale pater beatissime.

Neapolis
Roma
Beneficẽtia
Plutarchus
Apophthegmata lacõica
Oratio
Traiãus cæsar
Philippus Maria ãglus

Plutarchi Cheronensis Apophthegmata Laconica.

a GASICLES REX LACEdæmonio⁊ admirante quodam Philophanen sophistam ab ipso non admitti præsertim cum is dicendi desiderio teneretur: opus inquit: est mihi horum esse discipulo: quorum sum etiam filius. Ad illum uero qui dixisset: quonam pacto sine spiculatoribus tuto imperare quis possit: si ita respondit suis imperarit: sicuti patres filiis. — Agasicles rex

a Gesilaus ille magnus cũ esset aliquãdo cõuiuii prĩceps sorte constitutus: ĩterrogatus a pincerna quãtũ cuiq; afferret. Si multũ ait uini paratũ ẽ: quantũ qsq; petierit: sin aũt parũ: ex æquo oĩbus dato. Et cũ latro qdã tolerãter pferret quæstiões: ut ĩprobus admodũ ĩquit hõ flagitiosis turpibusq; ĩ reb⁹ patiẽtiã cõstãtiãq; definit. At cũ laudaret quidã oratorẽ: quod res paruas quãuæhemẽtissime augeret: equidẽ ait: — agesilaus; Latro

cerdonem illum minime bonum duco:qui paruo pedi magna calciamē
ta īduit.Præterea cum quispiam aliquādo ad eū diceret:promisisti:ideꝗ
De pro/ sæpius loqueretur:ita me hercule promisi:inquit:si istud quidem est in
missis iustum.Sin autem iniustum:locutus sum:non promissi.Cumꝗ idē sub
didisset:uerumtamen decet reges:quicquid capite annuerint:perficere:
nō reges magis respondit:quam illos qui reges adeūt:petere iusta decet:
& ita loqui:ut & quod tēpestiuū sit:& quod regibus accōmodatū cōsen
taneumꝗ:considerent.Ad hæc cum uituperātes aliquos laudātisue audi
ret:nō minus eorum qui dicerēt:quā de quibus dicerēt:perdiscēdos mo
res arbitrabat.Et cum puer adhuc palestricis puerorum ludis in obscurorum lo
cum a chori magistro constitueret:ob tēperauit quamuis esset rex decla
ratus.Inquiēs tu quidē ut libet facito:ostendam enim nō locis uiros:sed
uiris locos honoratos reddi.Idem cū medicus quidā difficiliorē curatio/
nem & eam minime simplicem imperaret:per geminos ait:nō omnino
mihi ꝓposita uita est:neꝗ si bona etiā omnia reciperē.At qui præfectus
aliquando aræ chalcidicæ butytarum mineruе cum a pediculo morderet:
nō se auertit:sed eo ī omniū conspectu comprætenso atꝗ interfecto ad
didit p̄ imortales deos libenter īsidiatorem īterficio uel in ara.Rursum
cū alio tēpore puellum ītueret:qui ex hostio murem traheret:ubi mus ī
eum cōuersus detinētis manū momordisset:fugissetꝗ:astātibus ostenso
mure.Quando illud minimū inquit animal sic eos excipiat:a quibus in/
iuriā patitur:quid uiris faciendū sit:cōsiderate.Volens etiam bellū aduer
sus persas uæhemētius aggredi:quo græcos Asiam in colentis liberaret:
oraculum iouis dodonæi cōsuluit.Illo uero militādum esse iubente ora
Agesila/ culū ephoris rettulit:qui cum iussissent Agesilaū etiā delphos petere:&
us rex eisdem de rebus numen cōsulere:profectus ad uaticiniū ita īterrogauit.
Apollo Apollo uideturne tibi quod etiā patri tuo Apolline uero comprobāte le
Tissa/ ctus īperator ita expeditiones duxit.Cum initio Tissaphernes cum Age
phernes silao fœdera metu percussisset regē græcas ei ciuitates liberas dimissurum:
deīde accersito pmagno a rege exercitu bellū ei indixisset:ubi minus abī
ret ex asia:libēter transgressionē illā peierationemꝗ suscipiēs exercitum
mouit perīde quasi ī cariā processurus:ubi cū Tissaphernes copias coge/
ret.Agesilaus soluēs ī phrygiam impetū fecit.Ibiꝗ quamplurimis captis
urbibus grādiꝗ pecunia dixit amicis:frāgere fœdera impiū quidē est.At
hostium cogitatus fallere nō modo iustum est & gloriosum uerum etiā
tum iucundum tum perutile.Equitatu autem diminuto ephesum con
cessit:pronunciauitꝗ opulentis si se militia solutos uelent:equum ꝓ se/
se quisꝗ uirumꝗ præberēt.Quare statim pro timidis & diuitibus tum
agamem equi tum uiri idonei cōgregati sunt.Itaꝗ dicebat imitari se Agamemno
non na.Illum enim cum equam bonam accepisset:ignauum diuitemꝗ uirū
militia liberasse.Cū uero iussisset captiuos nudos:uēire uēderētꝗ huius

modi prædæ uẽditores & uestis quidẽ emptores ꝑmulti essent at corpora quoniã alba & omnino mollia ob delitias ociaq; erãt: ea sane tanq̃ iutilia: nulliusq; præcii derideret: astãs Agesilaus hæc sunt: inquit ꝓ q̃bus pugnatis: isti aũt quibus cũ pugnetis. Et cũ Tissaphernen ĩ fugã in lydia uertisset pluribus deletis: in agrũ regiũ incursionẽ facit. At rex ubi pecuniis ante ad eũ missis Agesilaũ de belli solutiõe rogaret: respondit is pacis ius penes ciuitatẽ eẽ: lætari aũt magis locupletãdis militibus q̃ seipo. Ad hæc pulcherrimũ ducere nõ munera græcos ab hostilibus cape: sed spolia potius ꝑdãq; pare. Insup cum Megabates spithridatis filius qui formæ præstãtia cæteros ãteiret: ad eũ salutatũ osculatũq; accessisset. Videbať. n. diligi uæhemẽter: declĩauit Agesilaus. Sed posteaq̃ ille adire destitit: eum ultro quæsiuit Agesilaus: dicẽtibus aũt amicis ipsum esse ĩ causa qui a pulchri illius osculo se auerterit: quare præ metu illũ minime uenturũ: ubi nõ paꝝ temporis silẽtio secum ipse cogitasset. Nequaq̃ iquit oportet illũ nobis ꝑsuadere: nã uelle mihi uideor rebus huiusmodi ĩperare magis q̃ præpollentẽ hostiũ urbẽ ui cape. Melius. n. libertatẽ tueri sibi q̃ aliis auferre. Præterea cũ aliis in rebus ueritatẽ iusticiamq; seruaret existimabat in amicoꝝ negotiis prætextũ esse nimia aduersus eos iusticia uti uelle. Itaq; breuis eius quædã epistola ad Hydriæum cara: qua quendã ex amicis peteret ita fertur. Niciã si minus ĩiustus ẽ: dimittas: uelim: Sin aũt iniustus: mihi dimittito. In pluribus igitur talẽ se præstabat Agesilaus. Interdũ uero cum expediret ꝓ amicis tẽpore potius utebať. Quare cum aliquando tumultuosius castra mouerẽtur puero cuius amore tenebatur ꝓpter aduersam ualitudinẽ d̃bilitatẽq; relicto: & illo quidẽ ꝑcibus eum ac lachrymis ad se reuocãte. Agesilaus conuersus ait: q̃ est difficile miserere simul & sape. At qui hisce ĩ rebus quæ ad corpus attinẽt: nihilo iis q̃ secũ aderãt: præstabat: quippe q̃ sacietate & ebrietate omnino abstĩebat. Somno aũt eo utebať: nõ qui imparet: sed cui a rebus gerẽdis imparetur. Aduersus calorẽ ac frigus ita habebat: ut solus semp anni tẽporibus utereť. Et ĩter ipsos milites tabernaculũ habẽs nolebat meliorem lectum: q̃ cuiq; esset. Idq; assidue dicẽdo usurpabat: principis esse non mollicia sed constantia atq; fortitudine priuatis hominibus antecellere. Cum ergo quidã ĩterrogasset q̃d spartæ ꝓfuerũt lycurgi leges: ut uoluptates: inquit: cõtemptui essent. Ad eũ quoq; qui tũ ipsius tum alioꝝ lacedæmonioꝝ uestis alimẽtiq; tenuitatem mirareť: dixit: pro hoc hospes uiuẽdi more libertatẽ metimus. Itẽ cũ quis eum hortareť: ut se remitteret: diceretq; ne ob incertũ fortunæ mortẽ aliquando eius rei occasio fieret: at ego ait ita me ipsum consuefacio: ut in nulla mutabilitatẽ quæram: & eodem instituto uel senex utebať. Itaq; cum a quodam rogareť: quare uæhementi hyeme sine tunica circũiret: quo iuuenes inquit imitentur: habentes ii quidem & senis & principis exẽplum. Thasi quoq; cum per ipsoꝝ agrum Agesilaus

Epistola

agesilaus

Spartæ

Thasi

agesilaus

136

cum exercitu iter faceret:cum farinam anseres bellaria liba belle cōfecta ac multiplices alias epulas prætiosasq; potiones ad eum misere. Sed ipse farina duntaxat accepta:reliqua qui tulerāt:iussit ad Thasios referret per inde atq; nec ipsis forent utilia. Illis autem præcantibus obtestātibusq; ut ea acciperet:iussit inter mancipia distribui. Et cū causam illi pcunctaren tur:quoniam inquit nō eos decet istiusmodi crapulis delectari:qui pbi tatem fortitudinemq; exercent. Nam quibus mācipia capiūtur: ea sunt a liberis hominibus aliena. Rursum Thasii quoniam magnis ab eo bene ficiis affectu uiderētur:cum & templis eum & diuinis honoribus prose

agesilaus cuti eēnt:& hac de re legatos misissent. Agesilaus lectis honoribus quos legati ad se tulissent:rogauit an eo2 patria deificando2 hominū potesta tem haberet:quod cum illi affirmassent:agite īquit:facite deos uos ipsos prius:qđ si feceritis:tū crediturus sum potestatē uobis eē deificandi etiā mei. Ad hæc cū eæ græcæ natiōes quæ Asiam īcolebant: decreuissent in præclaris florētissimisq; urbibus eius imagīes erigere:ad eas scripsit:mei nulla imago esto neq; picta neq; fabricata. Et ī asia domum intutus quæ culmen haberet quadratis trabibus:possessorē īterrogauit: an quadrata apud eos ligna nascerētur? qui cū nō quadrata sed rotunda naci dixisset. Num igit̃ si quadrata īquit essent:rotunda redderetis. Interrogatus etiā quandoq; usq; quo laconici soli cōfinia porrigerent̃: hasta uibrata quo usq;:īquit:hæc assequatur. Alio etiā pcunctante quamobrem sparta care ret muris? ostēsis armatis ciuibus hi sunt:inquit:lacedæmoniorum mu ri. Rursus idem alio quærente nō lapidibus:inquit:& lignis sed habitan tium uirtutibus muri sunt fabricādi. Insup amicos monebat nō pecūiis sed fortitudine & uirtute studēdum esse diuitiis. At cum uellet p milites quicq̃ confestim effici: ipse primus aggrediebatur in omnium conspe ctu. Gloriabatur aūt magnifice:quod laborādo cederet nemini:quodq; sibi magis quam aliis imperaret. Et cum quidam qui claudū lacona ītue retur exeuntē ad bellum:equum quæreret:non sentis:ait:non fugienti bus sed manētibus bello opus esse. Præterea quomodo magnam gloriā acquireret:cum quis interrogaret:si mortem inquit cōtempseris. Cum etiam quis percūctaretur:quare spartiatæ ad tibias prælient̃: quo īquit: quandocunq; ad numerum: modulationēq; incesserint: liquido pateat: & qui meticulosi sint:& qui fortes. Atq; persarum regē cum beatū quis diceret:quoniam esset admodum iuuenis:inquit:at ne hāc quidē habēs ætatem priamus īfurtunium passus est. Item ubi magna ex parte asiam subiugasset:decreuit aduersus regem ipsum proficisci:quo & otiosum il lum & populares græcorum factiososq; duces corrumpētem īquietum

Ephori redderet:atq; perturbaret. Sed ubi ab Ephoris acersitus ē ob græciæ bel lum:quo sparta circundabatur:id enim pecuniæ a persa missæ effecerāt.

agesilaus Agesilaus inquiēs oportere bonum principem obtemperare legibus ab

Asia nauigauit: magno sui desiderio græcis asiaticis relicto. Et quoniam Asia
persicus nummus sagittarium haberet ĩpressum. Agesilaus recedens ait
se a rege ex asia trigĩta millibus sagittariis exigi. Tot. n. Athenas aduectis
per Timocraten aureis daricis & iis in populares ac factionũ principes di
stributis: tribus insurrexerũt in milites. Ad ephoros aũt respondẽs: hanc
scripsit epistolã. Agesilaus ephoris salutẽ dicit. Non mediocrẽ Asiæ regio
nẽ subiugauimus: barbaros expulimus: multa in ionia arma fecimus. Po
steaꝗ iubetis: ut ex edicto ueniã: sequar epistolã: propemodum etiã con
sequar: nõ enim mihi principatũ gero sed ciuitati ac sociis: & tunc prin
ceps uero principatũ gerit: cũ patiatur a legibus & ab ephoris imperari:
aut ab aliis: quicũqꝫ magistratus in urbe fuerint. Ac ubi traiecto hellespõ
to per Traciã iter faceret: rogauit Barbarorũ neminem: sed ad singulos
mittẽs percunctabatur utrũ: aut amicus an ut hostis ꝑ eoꝝ solum tran
siret: & alii ꝗdem amice admittebãt deducebãtqꝫ: sed ii qui troades uocã
tur ꝗbusqꝫ Xerxes ut fertur munera dedit ꝓ trãsitus mercede. Ab Agesi Xerxes
lao petiere argẽti talẽta centũ & mulierũ tantumdẽ. At hic dissimulatio
ne in eos usus ac dicẽs quid igit̃ non cõtinuo uenissent accepturi: ꝓcede
bat: & ubi cũ iis ꝗ essent ĩstructa acie: cõgressus est: uertitqꝫ eos in fugam
permults deletis libere transiuit. Et cum idem a macedonum rege per
nuncios quæsisset: ac se ille consultaturũ dixisset: ĩquit: consultato igitur
at nos iam iter faciemus. Itaqꝫ miratus ille uiri audentiã ueritusqꝫ iussit:
ut amicũ esse alloquẽdum. Thessaloꝝ autẽ sociorum agrũ uastauit: quo
niã bellaret. At ꝗ Xenoclẽ ac Scythen amiciciæ causa larissam misit: ꝗbus
captis & asseruatis: alii grauiter rem ferẽtes cẽsebãt larissam cingendam
castris: hic uero inquiẽs nolle uirorum alterius interitu ne totã quidem
Thessaliã capere eos ꝑ fœdera liberatos accepit: Item ubi ad corinthũ pu Thessalia
gnatũ esse accepisset: & si spartiatarũ ꝗpaucissimi perierãt: tamen quoniã
Corinthiorũ & Atheniensium aliorũqꝫ sociorum magnus numerus in
terisset: nec lætabũdus uisus est nec elatus ea uictoria: quin grauissime su
spirãs heu ĩquit græciæ: quæ tot ꝑdidit intestino bello: ꝗ ad uniuersos uĩ
cendos barbaros satis extitissent: Pharsalii uero cũ insidiis atqꝫ latrocini Pharsalii
is exercitũ eius uigerẽt: in fugã illos ubi quingẽtis cum equitibus uertis
set: statuit trophæũ sub narrhacio: & illa quidẽ uictoria ꝑ cæteris oĩbus
delectatus est: ꝙ cũ ipse ꝑ semetipsum equitatũ ĩmisisset: hac una re illos
supauit: ꝗ equestri plurimũ iactãtiusqꝫ efferẽtur. Ad hæc cũ ei ꝑ Diphri
dã esset a domo nunciatũ: ut cõtinuo prætẽriẽs in Boetiã impetũ faceret Boetia
& si maiore apparatu id postea factũ ei ire mens erat: tamẽ ne magistrati Atheniẽ
bus minus paruisse uideret̃: accersitis uigĩti millibus ex eo exercitu qui ses
ad Corĩthũ militabãt. Boetiã ĩgressus cũ Thebanis cũ Atheniensibus cũ Corĩthii
argiuis atqꝫ corĩthiis ad coronã cõgredit̃: supauitqꝫ utrosqꝫ: tametsi uul
nerũ multitudine corpore sibi male cõstaret. Fuit autem ea pugna ut ait

137

Xeno-phon Xenophon:pugnarum: quas gesserat:omniũ maxima. At qui reuersus domũ nihil omnino nec circa uitam nec circa mores ob huiusmodi res secũdas uictoriasq; mutauit. Item cum uideret quosdam: qui ex alendis equis aliqui esse uiderẽtur:efferenturq; aio:psuasit sorori Cynisce ut ascẽso curru certaret in olipiacis ludis:qppe qui uellet græcis ostẽdere res huiusmodi nullius eẽ uirtutis sed diuitiaꝝ ac sumptus potius.

Xeno-phon Xenophõta uero sapientẽ illũ secũ habẽs honorifice accersendũ iussit ad pueros educandos lacedæmone & ea instituẽdos disciplina:quæ cæterarũ esset pulcherrima tum ĩperare tum imperiũ pati. Atqui alias interrogatus quare maxime præter alios secundis rebus lacedæmonii uterenť:quoniã inqt: præter alios se exercẽt:ut imperantq;:& pareãt:Lysandro hac luce defuncto cum multos eo sodalicio congregatos offendisset:quod ille simul ac ex Asia reuertisset:aduersus Agesilaũ cõstituit:aggressus est eum arguere q; eiusmodi uiuus ciuis extitisset:orationeq; perlecta in quodam reli-

Lysãder Cleon alicarnasseus cta libro:quam Cleon alicarnaseus scripserat:quamq; Lysander receperat apud populum dicturus & eam quidẽ de rebus nouis & usq; de mutanda repub. illam in medium efferre uoluit. Sed cum ex senioribus quidam orõnem pcurrisset:metuissetq; eius uim atq; grauitatẽ cõsuluit:ne

Agesilaus Lysandrum effoderet:quare obtemperauit Agesilaus:acquieuitq;. Item occultis suis aduersariis palã molestũ se nõ præbebat. Sed opera data: ut se aliqui sequerentur semper ex iis duces alios declarabat:alios in magistratu habebat. Qui ubi se in dignitatibus improbe auideq; gesissent: proptereaq; in iudiciũ uocareť:auxiliãs rursus atq; assistẽs & familiaris illoa sibi efficiebat:& ĩ suã beniuolẽtiã traducebat. Itaq; nemo ipsi aduersa-

Asiatici rius erat rliquus. Quidã eum rogauit:ut ad Asiaticos scriberet hospites quo ius suum cõsequereť:at mei inqt hospites quæ iusta sunt faciũt spõte:sua uel nihil me scribente. Ostentabat ei quidã urbis murũ munitum & ualide admodũ effabricatũ interrogans:an pulcher sibi uideretur:medius fidius inquit pulcher:at nõ quẽ uiri:sed quẽ mulieres inhabitẽt. Et cum megarensis quidã de urbe aduersus eum gloriaretur:adolescens ait uerba tua multa ui egent. Rursum quæ alios intuebať mirari:ne nosse q

Callipides histrio dem uidebať. Ac aliquãdo Callipides tragœdiaꝝ histrio cum nomine & gloria ĩter græcos clarus tum ab omnibus celebratus primũ quidem ei occurrit:salutauitq; deinde arroganter sese ĩter ambulantes iniiciẽs ostẽtabat se regi putans is quidẽ foř ut aliqua benignitate atq; comitate exciperet:ad postremũ uero ait nõ admodũ me agnoscis o rex nec q sum au-

Agesilaus disti? Sed agesilaus ubi in eum respexisset:at non tu es inqt Callipides ille nicelicta. Sic eni lacedæmonii mimos uocãt. Rursus cũ a quopiã ĩuitareť ad eũ audiẽdũ q luscíniæ uocẽ imitareť:noluit ĩquiens: psæpe ipsam audiui. Menecrates medicus quoniã desperatæ quædã curationes ei ex

Iuppiter sententia cesissent, Iuppiter est appellatus:hoc ãt noĩe ĩportunius utẽs cũ

ad Ageſilaum quoq; ſic aliquando ſcribere auſus eſſet. Menecrates Iup/ Epiſtola
piter regi Ageſilao ſalutẽ dicit: hic reliq̃ nequaq̃ lectis reſcripſit. Rex age Conon
ſilaus menecrati ſanitatẽ dicit cũ Conon & pharnabazus regia claſſe ma Pharna/
ris potiti maritimas laconici ſoli oras obſiderent: & athenienſium urbs bazus
muro cincta eſſet: datis a Pharnabazo peccuniis pacẽ cum rege lacedæ/
monii fecere: miſſeruntq; ciuem ad Teribazum Antalcidan q Aſiaticos
illos græcos: pro quibus ageſilaus bellũ geſſerat regi traderet. Qua ex re
perperam accidit infamiæ huius Ageſilaũ nequaquam eſſe immunem:
erat enim ei antalcidas inimicus qui omni ui opeque pacem egit: perin/
de atq; ageſilaus amplificartur bello: fieretq; & clariſſimus & maximus.
Qui etiã ad eũ q dixiſſet lacedæmõios ſequi medos: reſpõdit potius me
dos ſequi lacedæmonios. Interrogatus etiam aliquando utra uirtus eẽt
melior fortitudo ne an iuſticia: nulli uſui fortitudinem: inquit: eſſe abſẽ
te iuſticia: quod ſi iuſti omnes forent: nihil fortitudinis indigerent. Et
cum ii qui Aſiam incolebant perſarum regem magnum appellare con/
ſueſſent: quid autem ait ille me maior ẽ: ni & iuſtior temperatiorq; ſit?
Dicebat etiam eos qui Aſiã incoleret: liberos quidẽ peſſimos: ſeruos aũt
bonos eſſe. Idẽ interrogatus quo pacto maxime quis gloriã apud hoĩes
queat aſſequi: ſi loquať inquit optima: agat etiã pulcherrima. Imꝑatoris
autẽ dicebat opus eſſe: ut audẽtia in hoſtes & beniuolẽtia in ſubditos ute
retur. Ac ꝑcunctante quopiam quæ nã foret diſcẽda pueris: hæc inquit
quibus uiri uſuri ſint. Idẽ cuiuſdam cauſæ iudex cum apte ab accuſatore
dictũ eſſet: defenſor aũt qui inepte reſpõdiſſet: ad ſingula diceret: Ageſi/
lae decet regem auxilio eſſe regibus: & ædes inquit: ſiquis tibi euerterit:
& ueſtimẽtũ ſiquis abſtulerit: expectares ne aut architectum aut qui ue/
ſtimẽtũ texuit tibi auxiliũ datũ ire. Et cũ epiſtola a rege perſarum poſt fa
ctam pacem eſſet ad eum delata quam una cũ Callia lacedæmonio per/
ſes tulerat: de hoſpitalitate atq; amicicia: haud accepit inquiens: regi nũ/
ciaret minime opus eſſe: ut priuatim epiſtolas ad ſe daret. Nam ſi ami/
cum ſe Lacedæmoniis Græciæque beniuolum liquido præſtaret: futu/
rum etiam Ageſilaum uæhementer ipſi amicum: quod ſi depræhenſus
fuerit inſidias tendere: ne ſi multas etiam epiſtolas accepero: credat me ſi
bi amicum fore. Præterea cum mirum ĩmodũ filios amaret: fertur can/
na una cum paruis pueris tanq̃ equo aſcenſa domi ludere ſolitus: uiſus
autẽ ab amico quodam rogauit: ne cui prius id diceret: q̃ ipſe filios genu
iſſet. Itẽ cum bellis continuis thebanos premeret: & uulnus tandem exce
piſſet in prælio. Anatalcidã dixiſſe aiunt: pro præceptis ipſis mercedẽ re/
cipis a thebanis: quippe quibus ne uolentibus quidem nec ſcientibus pu
gnandi doctrinam tradidiſti. Nam uero thebanos ipſos ſui ipſorũ tunc
bellaciſſimos factos perhibent: quoniam multas in eos experitiones la/
cedæmonii egiſſent. Quare lycurgus quoq; antiquus ille in his legibus lycurgus

quæ eo rhetræ uocatæ sunt: quoniam essent oraculo sancitæ: uetuit sæ-
pius aduersus eosdé militandũ: ne bellandi peritiá discerent. At ubi angi
cõtinuis expeditiõibus socios audisset: quoniá lacedæmonios qui pauci
essent ipsi tam multi sequerent: uolens Agesilaus eorũ multitudiné ar-
guere iussit: ut socii oẽs sederét íuicem mixti: at lacedæmonii separatim
soli: dein proclamauit primos surgere figulos qui ubi surrexere: ꝓclama
uit secundos surgere ærarios mox fabros deinceps etiam architectos &
singillatim alias artes. Itaqꝫ oẽs prope socii surrexere lacedæmonioꝝ aũt
nemo: ꝓhibita enim iis erat oparia disciplina sordidæ artis ita subrid ens
Agesilaus ítuemini: ait uiri socii quáto pluris milites q̃ uos emittimus?
In leuctrési pugna cũ multi lacedæmonii fugissent: qui legitimis pœnis
erant obnoxii: ephori uidétes urbé uiris orbatá militibus egere: uolebát
eam ignominiá soluere legesqꝫ seruare: eligũt igitur legũlatoré Agesila-
um. Is auté accedens in publicũ nõ ego: ait sim legũ lator aliorum legum.
Ná neque latis addere quicquá possim neqꝫ auferre neque mutare. Sed
pulchre res habuerit: si quæ nobis leges sunt: his a die postero ius fuerit.

Epami-nondas Thebani Mátinea

Cũ Epaminondas tanto cũ terrore fluctuqꝫ irruisset: tum thebanis tum
etiá sociis ea uictoria exultátibus: urbi tamé Agesilaus íperauit: q̃uis pau
ci in urbe essent: reuerti Epaminondá coegit. At in ea pugna quæ ad Má
tineá est gesta: íperauit lacedæmoniis: ut aliis omissis unũ Epaminondá
oppugnarét: solos inquiens mentis cõpotes & fortis esse & uictoriæ au-
ctores. Si hunc igitur e medio sustulerimus: facillime alios captiuos fore
Nam & amétes esse ac nullius prætii: id quod etiam accidit. Nam iam ui
ctoræ Epaminõda & lacedæmoniis fugientibus cũ is uerteretur suosqꝫ
uocaret: quidá ex lacedæmoniis eum lœtaliter percussit. Cũ cecidisset: a
fuga reuersi qui cum Agesilao erant: æqua uictoria pugnarunt: cũ & the

Thebani agesilaus í ægyptũ ꝓficiscit

bani longe deteriores: & lacedæmonii lõge meliores apparuissent. Spar-
ta cum pecuniarũ ad bellum indigeret: ac peregrino stipendio alleretur:
in ægyptũ Agesilaus proficiscitur a rege ægyptiorũ mercede accersitus:
Sed propter uestis uilitaté indigenis contemptui erat. Expectabát enim
uisum ire spartæ regem sicuti persarũ corpore magnifice ornato perpe-
ram ii quidem de regibus sentientes. Itaqꝫ iis breui Agesilaus ostédit ma
gnificentiam atqꝫ laudem elatione animi & fortitudine parari oportere
Sed cum eos quos erat missurus in prælium: timidos ad imminens pe-
riculum tum propter multitudiné hostium: erant enim ducenta millia
hominũ: tum ꝓpter militum suorum paucitaté: decreuit ante congres-
sum sacrificium facere cæteris ísciis. Et ad leuam substrata manu uicto
riam subscripsit: & acceptum ab augure iecur imposuit in subscriptam
manũ: quo satis temporis detéto perinde quasi ambiguũ se ac dubium
simulabat: quoad litteraꝝ notæ iecori compræhésæ ípressæ sunt: & tũc
cõmilitonibus ostendebat: inquiens deos ímortalis ex rebus scriptis ui-

ctoriam demonstrare. Securam igitur coniecturã ad uictoriam habere uisi audẽter in pugnã eunt. Hostibus autẽ eius castra propter multitudinem uallo cingentibus: ac Nectabio: cui auxilio erat: egrediundũ pugnãdũq hortante inquit nõ esse hostes impediẽdos q ipsis se pares uellent. Et cũ adhuc pars restaret ad coniungendũ uallum: interim suos quot reliq erant: ĩstruxit & æquo marte dimicans illos fugauit: ac paucis cũ militibus suis magna hostiũ peracta cæde pecuniã grandẽ ad urbẽ misit. Ex ægypto in patriã remigãs ac moriens suis præcipit: ut nec fictã nec pictã nec fabricatã corporis imaginẽ facerent. Nã si qd' præclarũ opus a me gestũ est: hoc erit monumẽtum mei: sinaũt nullã ne oẽs qdẽ statuarii quorũ opa ĩ sordibus uersantur: & cõtẽnendis artibus pstare id quiuerint.

a Gesipolis Cleõbriti filius cũ qdam dixisset Philippũ diebus paucis olyntũ euertisse: p deos inqt: aliã talẽ urbẽ lõge maiore tpe nõ ædificabit. Alius cũ dixisset eũ cum florẽtioribus uel regẽ fuisse obsidẽ & nõ filios nec uxores ipsorũ haud inqt iniuria: decet. n. nosipsos nostra errata ferre. Idẽ cum domo catulos uelet accersere: ac dixisset quispiam exactio ab iis nõ est: nec. n. uirorũ inquit exactio fuit antea: quæ nunc est. Agesipolis

a Gesipolis Pausaniæ filiũ cũ atheniẽses megarẽsiũ ciuitatẽ acciperẽt ad eas iudicãdas lites: q inuicẽ ipsis aduersus eũ essent. Turpe ẽ ait o atheniẽses ductores græcorũ megarẽsibus cedere ĩ dignoscẽdo iure. Agesipolis

a Gis Archidami filius cũ aliquãdo Ephori dixissent pficiscere ĩ huius pñam: adolescẽtesq tecũ habe. Te. n. hic ipse in arcẽ ducet & qui fieri ait: cõuenit o Ephori tot huic iuuenes credere: q suã patriam pdat? Interrogatus quoq quæ maxime disciplia spartæ coleret: cognoscere ĩquit & gerere & ferre imperiũ. Et aiebat nõ oportere lacedæmonios interrogare: quot essent hostes: sed ubi eẽnt. Ad Mantineã cũ prælio dimicare cũ hostibus quoniã plures essent: phiberetur: ait cũ multis congrediendũ illi eẽ q multis uellet ĩperitare. Idẽ cũ a quodã quereret quotnam eẽnt lacedæmonii quot satis sunt: ĩquit q improbos ppulsent. Atq ad corinthiorũ muros eũ trãsiret: & eos cũ altos ac munitos: tũ in multũ spatii ptẽsos intueret quæ ait hæc sunt mulieres: q locũ hunc incolunt. Sophista quispiã cũ dixisset orõnem esse rerũ oĩum optimã. Itaq si tu ait taces: nullius ex prætii. Præterea ut argiui posteaq eẽnt superati: rursum ei audacius obuiã facti sunt: Vidẽs trepidationẽ suorũ audete ait: o uiri nã ubi nos uictores horremus: qd illos facere cẽsetis quos uicimus? Itẽ ad Abderitarũ legatũ ubi locutus is multa fecisset dicẽdi finẽ: interrogaretq qd nã ciuibus nũciaret? Me respõdit tantũ tẽporis tacitũ audisse: qtum tibi fuit ad dicendũ opus. Elios qbusdam laudãtibus qd' ad olympiacos ludos iustissimos se præstarẽt: & quid nam ait: magnum aut mirandũ faciunt: si ĩ annis quinq uno dũtaxat die iusticia utunt. Ad eos quoq q dicerẽt quosdã ex alteris ædibus ipsi inuidere: ppterea ait & sua illis mala & Agis Mãtinea Sophista

ad hæc tum mea tum amicorum bona dolori erũt. Et cõsuléte quopiá: digressum fugiétibus hostibus dandũ esse: & quõ íquit si aduersum eos q præ metu fugiũt: nõ pugnamus. cũ iis pugnabimus: q ob fortitudiné manét? Insup cũ apte quidá de græcorũ libertate: sermoné inferret: rem sane nõ ignobilé sed factu difficilé: o hospes ait: tua uerba & uiriũ indigét & pecuniarũ. At qui dicente quopiá Philippũ eis inaccessibilé græciá facturũ: nobis satis é inqt hospes in nr̃o uersari solo. Legatus perinthiorũ cũ lacedæmona uenisset: lõgiore orõne utebat̃. Vt aũt fine dicendi facto Agin rogauit: qd esset perinthiis renunciaturus? Quid inqt: aliud q̃ q̧ tu uix finé dicendi feceris: ego uero taceo. Idé cum solus legatus uenisset ad Philippũ: cũq̧ Pphilippus dixisset: qd hoc? solus uenisti? Eteni ad unũ respõdit. Et cũ ex senioribus qdá intués solutis priscis alia q̃dá flagitiosa induci iura dixisset ad eũ iá ígrauescété. Quare supna iá spartæ fierét inferna: iocás inqt ꝓ rõne ita res accidere: si hoc fit: eteni cũ ego puer eém a patre audiebá quæ supiora extitissent: íferiora apud ipsos effecta aiebat aũt prẽm puero sibi hoc etiá dixisse: ꝓpterea mirádum nõ esse: si posteriora prioribus essent deteriora: sed sicubi meliora ac similia. Atq̧ íterrogatus quomodo quis in libertate perseuerarit: si morté inquit cõtépserit.

Perinthii

Philippo

a Gis iunior cum Demades diceret enses laconicos propter breuitatem a circulatoribus absorberi. Attamen: inquit: lacedæmonii ensibus hisce hostes assequuntur. Ad improbum uero hominé interrogantem sæpius qs eét optimus spartiata: q tui dissimillimus sit: respõdit.

Agis iunior

demades

a Gis ultimus lacedæmoniorũ rex ísidiis cõpræhésus & cõdemnatus ab ephoris cũ í dicta causa ad suspédiũ agit̃: itutus quédam ex ministris flété desine íquit: hõ tu sup me flere & eni sic inique ac iniuste piens sum me íterimentibus melior: qbus dictis ultro laqueo ceruicé tradidit. Cum parentes eũ rogarét ut sibi ad iniusti quippiá eét adiutor aliquádiu cõtradixit. Sed ubi urgerét: ait: q̃diu apud uos fui: nullá tenebá iniusticiæ notioné: at posteaq̃ me p̃riæ tradidistis huiusq̧ legibus: itemq̧ iusticia ac probitate pro uiribus erudistis: hæc enitar & non uos sequi: & quoniam uultis me quæ optima sunt agere: optima uero sunt: quæ iusta fuerit cũ homini priuato tũ lõge magis pricipi: q̃ uultis agá: q̃ dicitis omittá.

Agis rex

Ephori

a Lcamenes telecli filius: querente quodá quonam pacto regnũ optime quis seruauerit: si multi ait: lucrum non fecerit. Alio etiam percunctante q̃obrem a Messeniis munera non acceperit: quoniam si accepissem íquit: cum legibus pacé agere nequiuissem. Item cũ quis dixisset eum parce uiuere: cum tamen satis magnam substantiá haberet. Pulchrũ enim est ait: qui plura possideat eum uiuere ꝓ rõne non pro libidine.

Alcamenes

Teleclus

a Naxádridas leontis filius ad eum q intolerabiliter turbaret̃: molestissimeq̧ ferret: q̧ ex urbe exularet: o uir ait: optime ne urbem exulans horeas sed iusticiá. Idé ei q ephoris opportuna loqueret̃ uerũ plura

Anaxandridas

Ephori

q̃ satis esset:nõ opportunæ ait opportuno uteris. Et cũ quidã percũctare-
tur:cur mãcipiis agros traderẽt:& nõ ipsi colerent:quoniã inquit nõ ho-
rum nos cultores:sed ut nos colerẽt ea cõparauimus. Itẽ cũ alius diceret
gloriã obesse:& q̃ is liber foret:qui felix futurus eẽt:sic ait iniusta ꝑpetrã-
tes secundũ orationẽ tuã felices eẽnt. Nã quo pacto sacrilegiis iniusticiæ-
ue obnoxius gloriæ studeat? Interrogãte aũt alio quare ĩ bellis spartiatæ
audẽter pericula subeũt:quoniã ut oportet:inquit:& nõ quẽadmodum
alii metuẽtes de uitæ cõditione meditamur. Ad hæc cũ a quodam roga-
retur:q̃obrẽ necis causas diebus pluribus seniores iudicãt:& q̃uis quispiã
effugerit:nihilo tamẽ minus ẽ legibus obnoxius pluribus:inquit:diebus
iudicãt:quoniã de morte q errauerit:iis cõsiliũ mutare non licet:legibus
aũt obnoxiũ eẽ oportebit:quia secũdum hãc legẽ liceat melius cõsultare.

a Naxãder eurycratis filius quopiã percunctante quare pecunias nõ coegerunt in ærariũ:ne inquit:custodes eaꝝ qui fuerit corrũpant. anaxãder

a Naxillas ad illũ q mirabat:cur ephori nõ assurgerẽt. Regibus:ꝑsertim cũ sint a regibus cõstituti:eadẽ inq̃t causa q̃ ẽt ephoros gerũt. Anaxillas

a Ndroclidas lacon debilis & inutilis crure inter bellatores se locauit Itaq inhibituri quidã moti sunt:ꝓpterea q̃ esset infirmus: At non eum ait:qui fugiat:sed qui maneat:oportet cum hostibus pugnare. Androclidas

a Ntalcidas cum in Samothratia initiaretur:interrogatus a sacerdote quid dirius in uita perpetrasset. Si quid inquit: mihi huiusmodi actum est:ipsi dii cognoscent. Et cum atheniensis quidam indoctos Lacedæmonios uocaret:soli igitur nos:iquit:nihil mali a uobis didicimus. Item cum alius Atheniensis ad eum dixisset. Verũtamen a Cephiso nos sæpe uos fugauimus. At nos inquit:ab Eurota uos nũquam abegimus. Præterea interrogatus quopacto maxime hominibus placere quis possit:inquit:si cum iis iucundissime loquatur:assistat autem utilissime. At qui Herculis laudationem cum sophista quidam esset lecturus:quis enĩ ait: eum uituperat. Ad agesilaum quoq qui a thebanis esset ĩ pugna uulneratus doctrinæ ait:mercedem a thebanis recipis : quibus nec uolentibus nec scientibus pugnandi doctrinam tradidisti. Videbantur enim cõtinuis Agesilai in eos expeditionibus pugnaces effecti. Idẽ spartæ muros iuuenes ipsos dicebat esse:cõfinia uero spiculorum cuspides. Insuper ad eum qui percunctabatur:quid breuibus sicis lacedæmonii in bello uerterentur:quoniã inquit cum hostibus comminus dimicamus. Antalcidas

a Nthiochus Ephorum gerẽs ut accepit Philippum Messeniis dedisse agrum. Interrogauit:an etiã uires eis præbuisset: quibus ꝓ agro pugnantes superiores forent. antiocha Philippo Messeni

a Rgeus quibusdam non suas sed alienas quasdam uxores laudantibus per deos: inquit:de honestis ꝓbisq uxoribus nihil temere dicendũ est. Nã quales oĩno sunt:illis solum manifestũ esse:qui una uiuunt Argeus

at reliquos ignorare. Idem cum per siciliæ Selenunta sibi aliquando iter/
Eulogiũ esset: intutus quodã in monumento eulogium hoc inscriptum.

Hosce Selenuntos sub portas quando tyrannum.
Extingunt olim: mars ferus abstulerat.

Iure inquit iteristis: qui ardentem tyrannida extinguere temperaueritis: contra enim dimittendum fuit ipsam omnẽ concremari.

Aristo a Risto laudante quopiã illud Cleomenis respõsum qđ interrogatus quid bonũ regẽ facere oportet: respõderit & amicis benefacere: & malefacere inimicis: & q̃to inqt melius fuerit o uir optime & amicis benefacere: & inimicos reddere amicos: Quod qdẽ respõsũ & si oium snia socrati dat᷑: tamẽ ẽt refert᷑ i aristonẽ. Ad hæc cũ qs pcũctaret᷑: quotnã eẽnt uniuersi Spartiatæ: quot iqt satis sint ad arcẽdos inimicos. Itẽ cũ a quodã eoꝝ atheniẽsiũ laudatio legeret᷑ quos lacedæmonii occiderãt: cuiusmodi igit᷑ nostros ait esse censes: a quibus ii uicti sunt.

Archidamidas a Rchidamidas ad eũ q charilaũ laudaret: qđ æque i oẽs mitis ac mãsuetus extitisset: & q̃uo inqt iure qs laudet᷑: si i iprobos quoq; mitẽ se pstiterit. Et hæcatæũ sophistã quodã uituperante: qđ in ipsoꝝ cõcenationẽ conuiuiumq; admissus nihil locutus sit. Ignorare mihi uideris: inqt: eum qui artẽ dicẽdi nouit: etiã tempus dicẽdi nosse.

Archidamus a Rchidamus Zeusippi filius qspiã quæsisset: qnã spartæ pessent: leges inqt legitimaq; principia. Et ad illũ q Citharœdũ laudaret: atq; eius uim admiraret᷑. O uir optime ait: qs abs te honos pbis uiris retribuet᷑: q̃doquidẽ Citharœdũ ita laudibus efferas. Idẽ cum qs ei psaltẽ comẽdaret inqens: hic bonus psaltes est: at hic apud nos qdẽ est ait ad ius faciendũ bonus coquus: perĩde q̃si referret nihil siue ex instrumẽtoꝝ sono siue ex obsonioꝝ ac brodii apparatu uoluptas efficeret᷑. Atqui interrogatus cur paruis adeo sicis uterentur: q; præ aliis inqt ppius hostes accedimus. Et cũ ab iprobo quodã esset iterrogatus: qnã foret Spartiataꝝ modestissimus: q tibi respõdit dissimillimus sit. Idẽ cum qs suaue uinũ ei polliceret᷑: nõ est inqt opus: nã & plus erogabit᷑: & quæ ad fortitu
Corĩthii dinẽ attinẽt: inutiliora faciet. Præterea Corĩthioꝝ urbẽ adortus cũ exercitu uidit ex pomerio lepores surrexisse. Itaq; ad cõmilitões ait: facillime a nobis hostes capiẽtur. Cum a duobus quoq; arbiter acceptus esset: eos actos i sacellũ calciœcæ Mineruę ut iudicatis starent: adiurauit. Qui ubi
Dioĩsius tyrannus iurassent: ait: iudico igit᷑: ne uos prius sacellũ egrediamini: q̃ quæ iuicem uobis cõtrouersiæ sunt: solueritis. Insup cũ ad eius filias Dyonisius Sici/
Archidamus liæ tyrãnus pciosos misisse amictus nequaq̃ accepit inquiens: metuo ne puellæ hisce idutæ uideant᷑ mihi turpes. Filiũ aũt itutus cũ atheniẽsibus
Cheromia effrenatius pugnantẽ ait: aut adde uiribus: aut animositati adime.

Epistola a Rchidamus Agesilai filius cum a Philippo post Cheromiæ pugnã asperiorem accepisset epistolã: ita rescripsit: Si umbrã tuam metiri

uolueris:haud nūc maiorē eā iuēies:q̄ esset ante uictoriā. Idē iterrogatus q̄to spartiatæ solo dominarēt:q̄tumcūq; respōdit asta assequerēt. Periā der quoq; medicus illustris arte laudatissimusq; iprimis cū iepta poema ta scriberet qd tādē p iāder ait:p gratioso medico malus poeta uocari cu pis. Atq; ī eo bello qđ aduersus Philippū gerebaṫ:qbusdā cōsulētibus eē pcul a domo pugna cōgrediendū:at nō hoc iquit ītueri oportet sed an pugnando hostibus pstabimus. Ad eos quoq; ad qbus quo tpe plio archi damas supasset:efferebaṫ laudibus:melius iquit eēt:si eos prudētia poti us q̄ uiribus uicissemus:Et quo tpe irruptiōe ī Archadiā facta accepisset ælios auxilium iis ferre:ita illis scripsit. Archidamus æliis. Quiescere pul chrū ē. Idē i pelopōnēsiaco bello pcūctantibus sociis quātū pecuniarū fo ret satis:rogātibusq; ut tributa terminaret:bellum iquit ordiata nō q̄rit. Agesilai uero catapultā ītutus cū primū ex sicilia eēt aduecta : o hercules exclamauit piit uiri uirtus. Et quoniā græci ī his fœderibus q̄ cū antigo no & cratero icta fuerant:rescindendis ei obtemperare nollēt nec in liber tatem se uendicare: q̄ si molestior lacedæmoniorum futurus esset q̄ Ma cedonum principatus:pecudem ait eandem semp sonare uocem homi nem uero & multas & uarias quousq; animi sententiam absoluerit. — Periāder

a Stycratidas cū quidā ei dixisset posteaq̄ agis rex est pugna apud ma gnam urbem ab antigono superatus. Quid facietis o lacedæmōii: an macedōibus seruietis? respōdit:quid uero possitne nos antipater pro sparta pugnantis ab interitu prohibere. — Astycratidas

b Ius insidiis ab Iphicrate atheniensium prætore circunuentus:inter rogatusq; a militibus quidnam esset faciundum. Quid enim aliud inquit:q̄ uos saluti consulere:me uero pugnando interire. — Bius

b Rasidas murē ī Caricis cōphēsum cū eēt ab eo morsus:dimisit: ide ad astātes cōuersus iquit:nihil ē ita puū q; si audeat iiuriā ppulsare: nō se saluū efficiat. Et cū ī pugna q̄dā p clipeū eēt iaculo ictus:hasta e uul nere educta hac ipa hostē iteremit. Cūq; iterrogareṫ:quonā pacto uulne ratus eēt:me respondit clipeus pdidit. Idē cū a quopiā hortareṫ ad sophi stā audiendū iterrogauit hortatorē:qdnā ille hostēsurus foret:& cū ille respōdisset laudationē herculis:ait Brasidas:quis.n.deū hūc uitupat. Atq ad bellū egressus scripsit ephoris:q̄cūq; sum detrimenta ac pniciē illatu rus belli gerā:aut moriar Sed posteaq̄ is forte occidisset græcis traciæ li beratis legati q lacedæmōa missi fuerāt:eius matrē argileōida adieṫ quos cū illa iterrogasset primū:an brasidas pclaṙ diē obisset: ac laudibus ii bra sidā efferrēt:dicerētq; nullū spartæ aliū talē eē:Ignoratio uos:inqt:hospi tes tenet. Nā q̄q̄ brasidas uir bonus fuit:multos tn̄ hēt spta illo melioris. — Brasidas

d Amonidas cum a chori magistro in ultimam chori partē locatus esset Recte profecto inquit : o ductor chori excogitasti: quo pacto quoq; inhonoratus locus honorabilis fieret. — Damonidas

archadia (margin, beside "Archadiā")

catapulta, Sicilia (margin, beside "catapultā … sicilia")

Damis d Amis ad ea quæ scripta erant de faciundo decreto: quo alexãder deus esset:concedimus ait:alexandro si uelit deum uocari.

Damyndas d Amyndas cũ philippus i pelopõnẽsum irrupisset:ac dixisset qspiã lacedæmõii sunt magnis ꝑpemodũ ærumnis obnoxii:ni redierit cũ

Philippus philippo i grãm:effœmiate iquit ærũnaꝝ possumus pati morte cõtẽpta.

Dercillidas d Ercillidas cũ pyrrhus eẽt cũ exercitu i spartiataꝝ solo:legatus ad eũ missus ipante Pyrrho ut aut regẽ suũ cleonimũ recipẽt : aut futuꝝ eẽt ut cognoscerẽt se fortiores alioꝝ eẽ nemie:apte rñdit: siqdẽ ds es ha

Pyrrhus ud metuimus:nullã.n.iiuriã facimus:sin aũt hõ nob certe nõ ex melior.

Demarathus d Emarathus cũ Orontes aspius cũ eo esset collocutus ac dixisset qdã aspe te Demarathe Orõtes ẽ usus:nihil iqt:i me dlıqt:nã q ad grãm

Orõtes sermonẽ habẽt detr:mẽtosi sunt:nõ q inimice ac maliuole: Item cũ quis iterrogasset:cur qui apud spartiatas abiecerint clipeos:ignominia notantur. Quod si galeas thoracasq; abiecissent: nõ notãt:quoniã iis iquit sui ipoꝝ gratia induunt:at clipeo cõmunis ordinis causa.Psaltẽ quoq; cũ audiret:nõ malus ait nugator uidet mihi.Et in quodã cõsessu iterrogatus utrum ob stulticiam an ꝑpter inopiam uerboꝝ taceret : at stultus iquit: silere nõ potest.Insup cum quis iterrogasset:quare cum rex esset:a sparta exularet:quoniam leges:iquit:sunt ea potiores.Et cum ꝑses quidam ob corruptelæ frequẽtiam eius amatũ pueꝝ abduxisset diceretq; : o lacõ tuum amatum puerum sum uenatus ꝑ deos inquit nequaquam ipse uena

Perses tus es:sed emisti potius Cũ quidã etiã Perses defecisset a ꝑsarum rege : & suasionibus demarati reuertisset:cumq; eum rex eẽt interempturus:turpe quidẽ foret o rex ait: quod quo tempore tibi inimicus fuerat : de eius defectione supplicium sumere nequiueris:quãdo autẽ amicus effectus ẽ uiꝝ iterficias.Ad illũ uero q regi parasitaret : ac sæpius cauillaret i ipum de exilio:nõ tecum hospes ait:pugnabo: nam uitæ ordinem consumpsi.

Empꝑpes e Mprepes ephorus phy⁻midos musici e nomen chordis duas bipenne excidit inquiens:noli musicam deprauare.

epænetus e Pænetus aiebat oĩum & delictoꝝ & criminũ mẽdaces eẽ auctores.

euboidas e Vboidas quosdam audiens qui alienam uxorem laudarent iis minime assentiebatur inquiens:nullum omnio uerbum de uxorio ingenio apud externos esse oportere.

Eudamidas e Vdamidas Archidami filius.Agidosq; frater uiso i Acadmia Xenocrate iã seniore:q cũ familiaribus disputaret: iterrogauit q nã senex esset: cui cũ a quopiã respõsum eẽt illũ eẽ & sapiẽtẽ uiꝝ & ex eoꝝ numero:q uirtutẽ quærerẽt:& quãdo iquit ea utet:si nunc quærat? Idẽ cũ philosophũ audisset:q bonũ imperatorẽ solum sapiẽtẽ esse dissereret:oratio quidẽ ait:mirabilis ẽ:sed qui dicit:minime credẽdus:nõ.n. eum tuba cir

Xenocrates cum obstrepuit.Atq; Xenocrates cũ ad ꝑpositã questionẽ diseruisset:finemq; fecisset:aderat Eudamidas:sed cũ qdã ex suis dixisset: cũ nos adsu

mus:tũc finẽ dicẽdi fecit. At pulchre inquit: si quidẽ hæc dixit: quæ opus erat cũq; is dixisset: at pulchrũ fuerat audiř. Num etiã ad istũ ait: cum cænatus fuerit. Veniamus: & ut iterũ cænet rogemus. Idẽ a quopiam iterrogatus cur ciuibus ipsis bellum aduersus Macædonas decernẽtibus: quietẽ agere ipe tẽptet: respõdit: quia mihi opus non ẽ mẽdacii istos arguere. Et cũ quis palmas de psis susceptas afferret: ad bellũq; hortaret: ignorare mihi uideris: iquit: quasi idẽ sit eum q mille pecudes superit: cum lupis quĩquagita pugnare. Ad hæc cũ psaltes quidã secũda fortuna usus eẽt: interrogatus cuiusmõi is sibi uidereť: magnus iquit pua i re ꝺmulsor. Præterea cũ quis athẽas laudaret: ait & qs hãc ciuitatẽ digne laudarit: quã nemo etiã uictor dilexit. Argiuo aũt quopiã dicẽte laconas pegrinatiõe deterioris reddi: quippe q a patriis legibus excedãt: at uos iquit pfecti spartã nõ deteriores sed meliores potius reddimini. Et cum pclamasset. Alexander in olympia exulibus omnibus præter thebanos reditum in patriam patere: proclamatio ait o thebani infortunata quidem est uerum gloriosa: solos enim uos alexander metuit. Iterrogatus quoq; quamobrem ante pericula musis imolarẽt: quo bonis iquit uerbis actiones cõtingãt. Psaltis Alexãder Olympia Thebani

e Vrycratidas anaxandridis filius percunctante quopiam quamobrem ephori quottidie de contractibus iura reddunt: quo etiam inquit inter hostes inuicem nobis fidem habeamus. Eurycratidas

z Euxidamus cum quis pcunctareť: cur de fortitudine leges sine scriptis seruarẽt: nec scriptas illas iuuenibus legendas darent: quoniam assuefaciendi sunt: ait: ut probis actionibus potius q̃ scriptis attendãt. Idẽ ætolo quopiam dicẽte iis qui probitate uti possent bellum esse paci præferendum. Ne quaq̃ per deos ait: sed hisce mortem uitæ anteponẽdam. Zeuxidamus

e Rondas cum athenis esset: audissetq; damnatum ocii quẽdam: iussit eũ ostendi sibi: qui multa libero digna homine damnatus foret. Erondas

t Hearidas cum ensem cote subigeret interrogatus an acutus esset inquit acutor calumnia. thearidas

t Hemisteas prædixit leõidæ regi futuram ipsius cõmilitonumq; ad thermophylas interniciõem. Erat enim uates. Cum autẽ a leonida mitteretur lacedæmona prætextu quidem: ut futuros casus nũciaret: re autem uera ne ipse quoq; periret: nequaq̃ est passus: quippe qui diceret: ego ad pugnandum sum missus non ad ferendum nuncium. Themisteas Leõidas Thermophyle

t Heopõpus ad illũ qui interrogarat: quo pacto regnum quis securissime tueretur: respõdit: si participes amicos iustæ licẽtiæ auctoritatisq; fecerit: & ne subditi afficianť iniuria: p uiribus puiderit. Et ad hospitẽ qui diceret etiam apud ciues suos uocari se laconum studiosum: melius inquit: esset tuorũ te ciuium q̃ laconum studiosum uocari. Atqui æli dos legato iquiente se ob id solum a ciuibus suis missum: q; solus laconicum uiuẽdi morem adamasse. Et utrum ait o ælie tua ne an aliorũ ciuiũ Theopõpus Aelis

142

uita melior est. Qui ubi suam meliorem esse respõdisset. Quoniam igit̃ inquit modo hæc urbs seruari queat: ubi in magna multitudine unus ẽ: duntaxat bonus. Item quopiam dicente propterea seruari spartam: quia reges scirẽt imperare: minime ait: sed eo magis quod ciues scirẽt parere.

Pylii Et ad pylios q maioris ei honores decreuissent: scripsit: mediocris honores tẽpore augeri: ĩmoderatos aũt euanescere. Ad hæc cũ quis murum ei ostẽtaret: pcũctaretq́: an & firmus & altus eẽt: minime ĩqt si mulieꝝ sit.

Thericyon Isthmos Philippus t Hericyon e delphis ueniẽs uisis ĩ Isthmo philippi castris: q ãgustias cepisset: malos ait ianitores uos o corinthii peloponnensus habet.

Thectamenes t Hectamenes cũ eẽt ab ephoris morti adiudicatus: abibat surridẽs. Atq́ ex astantibus quopiam interrogante: an etiam spartæ iura cõtemneret: minime inquit: at gestio: quod hæc mihi multa soluenda est: quam nec efflagitarim ab aliquo: nec acceperim mutuo.

Hippodamus Archidamus h Ippodamus quo tempore Agis aduersus Archidamum instruebatur acie simul cum Agide dum spartam missus: quo illic quæ opus forent: præstaret: at hic ait. Nonne præclarius obibo diem: si pro sparta me uiꝝ gessero: erat autem natus annum supra octogesimum. Posteaq́ armis sumptis: stans ad regis dexteram pugnando moritur.

Hippocratidas Caria h Ippocratidas cum Cariæ satrapes ad eum litteras dedisset quod lacedæmonius uir quorundam ĩsidiantium conscius insidias tacuerit: addidissetq́: quonãmodo illo eẽt usurus: ad eum rescripsit. Si tu quidem magno aliquo bono hominem affecisti: interime. Sin aũt nullo: e solo eiice perinde atq́ timidum ad uirtutẽ. Et cũ ei aliquando occurrisset adolescẽs: quẽ amãter qdã sequebat̃: ruboreq́ adolescens: ille pfunderet̃: cũ talibus ait: ĩcedẽdum ẽ: quibus cum uisus eundẽ sis colorẽ seruaturus.

Callicratidas Lysãder c Allicratidas classis præfectus cum a Lysãdri amicis rogaretur: ut unum quẽdam ex inimicorum numero enecandum sibi assentiretur: & quinquaginta ipse talenta acciperet: & si uæhementer ei pecuniis ad nautarum obsonia opus erat: haud tamẽ concessit. Et cum

Cleãder Cleander cõsiliarius dixisset: at eqdem accepissem si tu fuissem: respõdit: & enim ego quoq́: si tu essem. Idem cum uẽisset Ad Cyrum iuniorem

Cyrus iunior Sardis sardis: erat enim Cyrus lacedæmonioꝝ socius: ob classis pecunias primo die nunciari iussit adire se Cyrum uelle. Quẽ ubi bibere audiuit operiar inquit quoad biberit: atq́ tunc qdem ne inurbanior uideretur: abiit: posteaquam accepisset nequãq̃ fieri posse: ut die illo eum conueniret: postri die uero cum eum rursum bibere audiit: ac se minime admitti: ubi dixisset nõ ita studẽdum esse accipiendis pecuniis: ut quicquam foret ĩdignũ

Ephesus sparta faciundum. Ephesum abiit multa iis mala imprecatus: qui a barbaris primi essent ĩ deliciis habiti: ac illis: qui eos docuissent contumeliã ac probrum ob diuitias pati. Iurabatq́ ad astãtis se cum primũ spartam puenerit: facturum omnia ꝓ libertate græcorum quo & maiori terrori

barbaris forent:& cessarent orare illoꝝ uires:quibus ipi inuicem utant̄. Interrogatus etiam quales uiri essent Iones:serui inquit boni sunt: liberi autem mali. Et cum a Cyro stipendium militibus præmitteret̄ : ad ip̄m autem munera:stipendium solum accepit:munera remisit inqens haud oportere priuatam ei amicitiam secū esse sed quæ cum omnibus lacedæmoniis communis esset secum etiam existere. Idem cum ad arginusas foret classe dimicaturus:dixissetq́ hermon gubernator bonū esse inde abnauigare:nam triremes atheniēsium esse multo pluris:inquit & quid nā hoc? at fuga cum turpis est tum spartæ detrimentosa:ueꝝ manendo uel mori uel uincere est optimum. Ad hæc factis sacrificiis cum audisset ex augure scintillis portēdi uictoriam exercitui:impatori autem mortem: nihil deterius ait:nō præter unum spartæ. Nam me mortuo nihilo erit patria deterior:sed cedente hostibus deterior est futura. Itaq́ pro se declarato Cleandro duce adortus nauali pugna præliando interit.

Iones
Cyrus
Argīusæ
Hermon

c Leombrotus Pausaniæ filius cū ꝑegrius qdā cū eius pr̄e ꝺ uirtute cōtēderet:hucusq́ ait:te pater ē melior donec etiā tu genueris.

Cleombrotus

c Leomenes anaxandridæ filius homerum aiebat lacedæmoniorum poetam eē: at Hesiodum helotum atq́ seruorum. Nam alterum rei bellicæ alteꝝ agriculturæ præcepta reliquisse. Idem cū fecisset dierum septem cum argiuis inducias seruato tempore eos quoniam fœderibus fiderent:dormiētis tertia nocte adortus alios īteremit: alios egit in seruitutem. Cum uero obiurgaretur quod iusiurandū trāsgressus esset:aiebat ad dierum iusiurandum minime noctes addidisse:ac maxime quod quoquo quis malo hostes affecerit:id tum apud deos : tū apud homines causa putari iudicioq́ antiquius. Veꝝ ipse argis cuius urbis gratia fœdera fregerat:frustratus est:quoniā mulieres iis quæ a sacris arma detraherent:sumpsere de ipso ultionem. Et ad postremum captus mente paruo abrepto gladio se ipse īcidit a pedū iuncturis ī lœtalia usq́ loca:uitamq́ reliquit ridens atq́ lœtabundus. Et cum uates dissuaderet exercitum in argiuorum urbem duci:redditū enī futurum turpem:ubi ad urbem accessisset:uidissetq́ tum portas clausas tum mulieres in muris stantes:hic tibi ait reditus turpis uidet̄ esse in quo uiris mortuis uxores portas clauserunt. Idē ad argiuos eum cq̄uitiis obiurgantes tāquam periuꝝ & impium. Maledicendi īquit mihi uobis ius est:mihi uero uos male afficiendi. Samiorum aūt legati cum eū rogarent:ut aduersus Polycraten tyrannum bellum gereret:obidq́ longiore oratione uterētur : ex oratiōe īquit uestra:quæ quidem ab initio dixeritis:haud memini. Propterea uero neq́ media intelligo : summā autē nequaquā probo. Prædo insuper cū in lacedæmonioꝝ agrū fecisset īcursum:diceretq́ ubi captus est:id ꝑpterea ē a me factitatū:quoniā alimētū quod præberē militibus nō habebā Itaq́ ad eos q haberēt,nec sponte darēt:ablaturus ueni ꝑ deos

Cleomenes
Homerus
hesiodus
Argiui
Samii

143

inquit malicia celer est. Atqui nequam homo quispiam cum maledictis eum honoraret: certe ꝓpterea inquit in omnes ipse maledicis: quo respõdentes non satis temporis habeamus de tuo uitio loquẽdi. Et cum ex ciuibus quidam diceret oportere bonum regem mitissimum prorsus eẽt Ita inquit: quod contemptui non sit. Idem cum in longam ægrotationẽ traheret: expiatoribusq; ac uatibus fidem quam minus antea consueuerat: adhiberet: ob idq; quispiam miraretur: quid miraris ĩquit? Nõ enim idem nunc sum: qui tunc eram. Cum ergo idem nõ sum: nec eadem etiam probo. Ad hæc cum sophista quidã de fortitudine plurima uerba faceret: risit is quidem. Dicẽte autem sophista quid rides Cleomenes: cum & me de fortitudine dicente: audias: & ipse rex sis: quoniam inquit o hospes si irundo quoq; de fortitudĩe loqueretur: idem hoc facerem. Sin autem aquilæ oratio esset: uæhementer quiescerem. Argiuis quoq; dicentibus priorem conflictum rursus eum pugnaturum: miror ĩquit si trium syllabarum additione meliores nũc estis quam antea fueritis. Atq; cum quispiam in eum conuicio uteret̃ diceretq;: delicatus es o cleomenes: at melius ẽ inquit q̃ iniustũ esse: uerum tu pecuniarum es studiosus: & si tibi abunde eæ sunt. Et cum psaltem ei cõmẽdare quis uellet cum allas uirum laudaret tum psaltem eum esse græcoꝝ optimum dicebat: hic autẽ quopiam ex iis qui prope aderãt: ostenso: ꝑ deos inquit hic ẽ apud me faciundi iuris artifex omnium optimus. Præterea cum Mæander sami tyrãnus ob ꝑsarum impetũ ad spartam fugisset: ostẽtassetq; quæcunq; aduexerat: aureaq; & argẽtea pocula: & quot uellet: elargiret̃: nõ solum nullum accipit: sed etiã ueritus ne inter alios quosdã oppidanos distribueret ad ephoros profectus melius ait sparte esse: ut suus hospes samius e pelopõneso abiret: ne illius suasionibus spartiataꝝ aliquis malus efficeretur: ii uero optemperantes Mæandrum eodem die proclamantes expulerũt. Insuper cum quis dixisset: cur argiuos qui sæpius uobis cum bello contẽdunt nõ e medio post uictoriam sustulistis? Quoniam si e medio sustulissemus inquit: non haberemus qui iuuentutem tanquam exercerent. Idem cum quis percunctaretur: quamobrem spartiatæ hostium spolia diis non offerent: quoniam inquit a timidis sunt.

(margin: Mæãder)

Cleomenes — Leomenes cleombroti filius cum ei gallos pugnaces quis daret diceretq; eos esse eiusmodi: qui pro uictoria pugnãdo interirẽt: propterea inquit ex iis mihi aliquos dato: q interimant. Illi enim sunt hisce meliores.

Labotus — Abotus cum quis longiore oratiõe uteretur: ait: Quid mihi pro paruis rebus magna facis sacrificia? Nam quãtum rei sat fuerit: tantum tibi dicendum est.

Leotychidas — Eotychidas ille primus cum a quopiam esse facile mutabilis diceret̃: ꝓpter tẽpora inquit: nõ quemadmodũ uos estis ob uestrũ

ipsorum uitium. Ad eũ uero qui interrogabat: quoniam quis pacto maxime præsentia bona tueatur. Respondit: si non omnia fortunæ crediderit. Interrogatus quoq; quid maxime liberis pueris discẽdum esset: ea inquit: quæq; sint eis cum in uiros uenerint: profutura. Idem percunctante quopiam quam ob causam minimo spartiatæ potu uterentur: ĩquit: ne pro nobis alii sed pro aliis ipsi consultemus.

l Eotychidas aristonis filius cum quis dixisset demarati familiares in eum male dicere: p deos inquit nequaquam miror. Nam bene dicere nemo istorum possit. Ad propiquiorem autem portam cum draco esset claui aduolutus: uatesq; prodigium esse affirmarẽt: minime id mihi quidem uidetur: ĩquit. At si clauis draconi esset aduoluta: ꝓdigium foret. Et ad Philippum tenebrarũ mysteriorum cultorẽ qui uæhementissima mendicitate premeret: ac diceret tamen fore: ut ii qui apud se disciplĩæ mysticæ operã dedissent: felicitatẽ post mortẽ cõsequerent. Quidnam ergo ait: o fatue nõ quamprimũ moreris: quo a miseriæ flætu paupertatisq; quiescas? Cum quis autem esset pcunctatus: cur hostium arma diis immortalibus nõ offerẽt: quoniam ĩquit quæ ob possessorũ timiditatẽ uenati sumus: nec a iuuẽtute uideri nec diis offerri decet. Leotychidas

l Eon eurycratidæ filius ĩterrogatus qua quis urbẽ habitans tuto habitarit: ubi ĩquit neq; plura ĩcolentes possidebunt neq; pauciora: & ubi ius firmitatẽ roburq; accipiet: iniuria uero infirmitatẽ ac imbecillitatem. Atq; in olympia cum cursores intueretur: qui ut emittetẽtur festinarẽt: idq; quo plus lucri assequerẽtur: quãto ait magis ꝓ uelocitate quã ꝓ iusticia cursores studẽt. Idem cũ quis de rebus haud inutilibus uerba fecisset ĩtẽpestiue Nõ opportũe hospes ĩqt: opportũo uteris. Leon

l Eonidas anaxãdridæ filius & cleomẽis frater ad quẽdam q dixisset: præter regiam dignitatẽ alio nihil nobis præstas: at ni uobis ĩquit: melior extitissem: dignitatẽ regiã adeptus nõ essem: Et cũ uxor gorgo pcunctaretur: quo tempore ad thermophylas cum pssis pugnaturus egrediebatur: si quid sibi præciperet: ĩquit: ut & bonis nubas & bona parias pignora. Dicentibus autem ephoris eum paucos secum ducere ad thermophylas: haud ĩquit: paucos ad quod ꝓficisimur negotiũ. Iterum cum ii dixissent: nunquid aliud facere decreuisti? qd nam inquit: aliud quam barbarorũ transitus uerbo impediturus: re uero pro græcis ĩteriturus? Atqui ĩ thermophylis cũ iam eẽt: ait ad commilitones: dicũt barbarum in ꝓximo esse quare tempus nõ est terẽdum. Iam. n. aut uinci a nobis barbaros aut nos mori libet. Et quopiã dicente a barbarorũ sagittarum ictibus neq; solẽ ipsum ĩtueri licere: ꝓpterea inquit eo id gratius: quod sub umbrã cum iis pugnabimus. Idem cum alius dixisset: adsunt prope nos: ergo inquit nos quoque prope illos adsumus. Ad hæc cum quis dixisset o leoinda aduersus multos cum paucis dimicaturus ades. Leonidas Gorgo Thermophyle

144

Si me inquit multitudini fidere existimatis: ne omnis quidem græcia satis est: breuis enim pars est pro illorum multitudie: sin autem uirtutibus uel hic numerus satis est. Alio uero eadē dicēte attamē īquit multos mecū traho ut morituros. Præterea cū xerxes scripsisset. Licet tibi ubi mecū instrui q̄ cū deo pugnare malis habere græciæ pricipatū: rescripsit leonidas. Si quæ ī uita honesta sunt cognosceres: abstīeres: ꝑfecto ab alienaꝝ rerū cupiditate: apud me uero lōge plus ualet mors ipa ꝓ salute græciæ: q̄ pricipatus ī græcos. Rursum cū xerxes scripsisset. Mitte ad me arma: rescripsit. Veni: & accipe. Et cū iā hostes adoriri uellet: ac magistri eqtū dixissēt: alios ei socios expectādos eē Non. n. ii adsunt: inquit: q sint pugnaturi an nescitis eos solos pugnarꝫ aduersus: hostes q & uerētꝫ & metuūt reges? Milites aūt monuit: ut prāderēt tanq̄ apud īferos cænaturi. Insup īterrogatus cur uir fortissimi illustrem ac præclarā mortē obscuræ uitæ anteponūt: quoniā īquit: alterū naturæ alteꝝ sui ipsoꝝ ꝓprium putāt. Et cū cælibes uellet īcolumes: sciretqꝫ pspicue illos id minime toleraturos scuticis īcertis epistolis cuiqꝫ datis eos ad ephoros misit. Itē cū ex adulta ætate tris seruare uoluisset: ii re cognita eas epistolas accipe noluerūt. Quin unus dixit nō nuncius sed pugnator secutus sum. Secundus istic inquit manēs melior sim. At tertius. Nō equidē post hosce ait: sed ātepugnabo.

Epistola

Lochagus

LOchagus polyænidæ ac sironis pater cum ei eēt a quodam nunciatum e duobus filiis alterum mortuum esse: diu sciebam īquit eum mori oportere.

Lycurgus

LYcurgus legumlator uolēs ab īueterata p̄sentiqꝫ uiuēdi cōsuetudie ciues ī tempatiorē uitæ ordinē traducerꝫ: & honestos ꝓbosqꝫ efficere: erāt. n. uictii & sumptuoso & delicato: duos enutriit catulos eodem patre ac matre gēitos: quoꝝ alteꝝ dimissum: domi edacitati crapulæqꝫ assuefecit: alteꝝ secum ducēs uenantiōibus exercuit. Deide iis in concionē actis uepres illic posuit & quædam gulæ irritamēta: subīde leporē dimisit. Cum uero cōsueta uterqꝫ petiisset: & alter cepisset leporē ait aspicitis o ciues: qꝫ eodē nati genere instituto uitæ q̄ uæhemēter īuicē dissimiles differētesqꝫ euaserūt? quodqꝫ ad res honestas atqꝫ illustres artificiosior existit exercitatio q̄ natura? Sed ferūt aliq nō eos adductos catulos: qui eisdē parētibus nati eēnt: sed alter ex cicuricus alter ex uenatoriis: deīde deteriore natum genere uenatioribus exercuit: at meliore natum lurchationibus solum assuefecit. Inde uterqꝫ ad quæ fuerat assuetus: impetum cum fecisset: essetqꝫ declaratum: quanto educatio & ad bonum & ad malum adiumento sit: ait lycurgus. Sic nos quoqꝫ o ciues splendor generis quem multi admiranꝫ: herculisqꝫ posteritas nihil adiuuat: ni ea gesserimus: quapropter ille omnibus se hominibus clariorē nobiliorem qꝫ ostēdit: & id quidem si res honestas per omnem uitam exercemus ac discimus. Idem solo diuiso & in omnes æqua portione sorteqꝫ distributo:

fertur aliquando posteriore tempore cum ex peregrinatiõe per agrum nuper demessum transiens positos aceruos similes æqualesq; uidisset: affectum lætitia surrexisse dixisseq; ad astantis. Quã oĩs laconita multorũ fratrum uidetur esse: qui eam modo diuiserint. Et cũ ad æs alienũ rescindendũ hortatus aggreditur etiam oẽm suppellectilẽ ex æquo diuidere: quo inæqualitatẽ omnino & dissimilitudinem tolleret: intuens lacedæmonios grauiter ac moleste ferre manifestã oblationem nummũ tum aureum tum argẽteum infirmum irritumq; effecit: ac ferreo solo utẽdũ imperauit: ad cuius solutionẽ definiuit: ut ad id usq; quod necessarium foret: totã substantiã haberẽt. Quo quidẽ facto oĩs iniuria e lacedæmõe ẽ eiecta. Nã nec furari: nec corrumpe muneribus nec aliũ priuare aut rapere quispiã amplius quicq̃ poterat: quãdo quidẽ id neq; occultare: neq; possidere iucunde neq; uti sine periculo neq; aut exportare aut ĩportare tuto quiret. Ad hæc inutilia ex urbe oĩa supuacaneaq; exegit. Quare neque mercator neq; sophista neq; uates nebuloue neq; rerum laboratus artifex spartam ingrediebatur. Nec enim nũmum apud eos qui esset in usu: lycurgus concesserat: sed ferreũ duntaxat constituerat: quod mina ẽ æginensis põderis: ualoris autem æreorum quattuor. Et cum aduersus delicias bellum aggredi diuitiarumq; desiderium auferre animo uoluisset: conuiuia introduxit. Itaq; ad illos qui percũctarẽtur: q̃obrem hæc constituisset: & cum armis minutatim ciues diuisisset: quo inquit alacriter ac facile imperia admitterent: ac siquid tumultuarentur: paucis daretur erratum: & ut etiã ex æquo cibus potusq; eẽt nec ullis potulentis esculentisue: præterea nec strato aut uasis aut alia quapiam re omnino diues pauperi antecellat. Cumq; diuitias negligendas contẽnendasq; reddidisset: quippe quæ nemini nec usui nec ostentationi esse possent: dicebat ad familiares: q̃pulchrum est o socii ex operibus diuitias demonstrare: cuiusmodi uero sunt: quoniam cæcæ. Insuper curam adhibuit: ne ante cænatis domi facultas esset ad conuiuia proficisci: aliis esculentis potulẽtisue repletis. Vituperabant autem cum reliqui perinde atq; incontinẽtem & ad cõmunem uictum demollitum: qui minus secum aut biberet aut ederet. Mulctabaturq; is: qui manifesto eẽt depræhensus. Itaq; Agis diu posteaq̃ rex creatus est militia reuersus: debellauerat enim Athenienses: cum uolens uno die apud uxorẽ cænare portiones accerseret: eas tribuni militum non misere. Quod cũ ephoris innotuisset: ab iis mulctatus est. Huiusmodi ergo constitutiões cũ locupletes inique molesteq; tulissent in eum insurrexere: maledictis iactuq; insequentes: quippe quem lapidibus uellẽt obruere. Pulsus autẽ e foro elabitur. Et aliis anticipato itinere in ædem defugit Mineruæ calciœce. Et cũ retro faciẽ uertisset: eius oculum baculo alcander insequens eruit. At hunc publico decreto cum accepisset ad cruciatum: nec male affecit: nec repræhẽdit quinpotius eũ uitæ

Agis

Minerua

Alcãder

145

uictusq; sociū habens reddidit nō modo laudatorem cū sui ipsius tum etiam cōis uitæ ac uictus: uerū etiā totius uiuendi morūq; instituti studiosum. Illius uero calamitatis monumētū in sacello chalciœcæ Mineruæ statuit: quā optileti appellauit: oculos. n. Dores optilos dicūt. Idem interrogatus cur scriptis legibus nō esset usus: quoniā inquit eruditi ac prouecti necessario instituto qd' pro tpe usui est: probant. Item qbusdā percunctantibus quare culmen ædibus securi imponendū imperarit: ualuas autem serra dūtaxat nulloq; alio ferramento: quo inquit ciues oībus in rebus quas in ædes importāt: mediocritatē seruēt: nec habeāt ex eis quicq̄ quæ apud alios habentur in præcio. Ex qua quidem cōsuetudine Leotychiden ferūt qui primus spartæ regnauit: cū apud quēpiam cænaret: uidissetq; domus tecti apparatū & sumptuosum atq; tabulatū: hospitē rogasse: an quadrata apud eos ligna nascerēt. Interrogatus etiam lycurgus quāobrem aduersus eosdē hostes sepius expeditiones ducēdas prohibuissent: quo ue sæpius inquit: repugnare cōsuescentes bellandi peritiā caperēt. Quare Agesilao quoq; regi nō mediocri dandū crimini uisum est q̄ cōtinuis in boetiā irruptiōibus ac pugnis thebanos instruxerit: qui lacedæmoniis resisterēt. Propterea sauciū Antalcidas cū eum uidisset. Per pulchrā ait: doctrinæ a thebanis mercedē recipis: quibus uel inuitis ac nesciis pugnādi disciplinā tradideris. Alio etiā quærente quāobrē uirginū corpora cursibus & luctationibus ac discoꝝ iaculorūq; iactibus exercuisset: quo inquit: radicatio gignēdorū robusto principio in robustis sumpto corporibus pulcherrime germinet. Ipsæq; partus robuste perferētes & facile & pulchre doloribus resistant: ac siqua necessitas acciderit: possint & pro seipsis & pro natis & pro patria pugnare. Et cum uirginū in pōpis nuditatē quidā repræhenderent atq; causam quærerēt ut inquit: iisdem quibus uiri studiis exercitatæ nulla eis recedāt neq; corporis uel uiribus uel ualitudine neq; animi ambitiōe ac uirtute & ut etiā ob exteram gloriam sint animo elatiore. Itaq; de gorgone uxore leonidæ huiusmodi quoq; respōsum tradit. Nā cum quædā: ut uidet peregrina ad eā dixisset: solæ uos lacænæ uiris īperatis: respōdit: solæ enī nos uiros parimus. Et cū eos q nubere noluissent: a spectaculo gymnicis ī ludis prohibuisset: eisdēq; ignominiā addidisset effecit: ut gignēdis filiis q̄diligētissime prospicerēt. Nam eo honore atq; obseruātia quā senioribus iuniores præstant: illos priuauit: & illud in Dercyllidan dictū quāuis spectatus īperator esset: repræhendit nemo. Eteni aduenienti quispiā e iunioribus subselliū nequaq̄ cessit: īquiēs. Nā nec tu mihi q cederet: genuisti. Percunctante autē quodā cur sanxisset nuptui puellas sine dote dari? Quo inqt neq; ob egestatē sine uiris ulle dimitterētur: neq; propter opulētiam expeterētur: sed quisq; potius spectato puellæ ingenio ac moribus in capiēda uxore moueret. Ob id aūt ornādi etiā studium ex urbe amouit. Idem

Minerua chalciœca — Minerua optiletis — Leotychides — lycurgus — agesilaus — Antalcidas — Gorgo Leonidas — Dercyllidas

cū nubendi tempus certum statuisset tum mulieribus tum etiam uiris ad eū qui huiusce rei causam quæreret: respondit ut partus ei adultis ge niti ualentiores essēt. Ad illum uero qui miraretur: quod uirum simul cū nupta cubare prohibuisset: imperassetq; ut plurimū diei cm æquali/ bus una esset: noctes autem totas quiesceret: cum sponsa uero & clam & non sine pudore congrederetur: ait: ut & ualentiores corporibus quan/ doquidem ad satietatem usq; nō coiuerint: & amando semper sint noui: natosq; robustiores præstēt. Ad hæc odorum pretiosumq; unguentum amouit perinde atq; olei contagium ac perniciem. Itemq; tigendi artem tāquam sensus assentationē. Et omnibus cultus ornatusq; corporei opi ficibus spartem inaccessibilem fecit: perinde ui artis prauitate artes in/ quinantibus. Tanta uero illis temporibus mulierum erat pudicicia: tan tumq; aberat ab ea quæ posteris sæculis secuta est: mulierum procliuita/ te: ut incredibile sit eas supiore tēpore adulterio obnoxias extitisse. Atq; Gerade cuiuspiā hoīs spartiatæ uetustissimi dictū celebrat̄: qui rogatus ab hospite qd apud eos adulteri paterentur: nā se nullā uidere legē hac de re a lycurgo latā: inquit nullus o hospes adulter apud nos fit. Subdēte āt illo at si fieret: idē inquit Geradas. Nā quo inquit modo adulter fiat spar tæ: ubi diuitiæ deliciæ cultusq; oīs ornatusq; corporis ignominiæ est. Ve recūdia uero ac deorū magistratuūq; obediētia & habet̄ in ptio: honora turq; ī primis. Idē lycurgus ad eū q popularē principatū in urbe cōstituē dū hortaret̄: ait tu primus in tuis ædibus popularē prīcipatū facito. Per/ cunctāte uero quopiā qobrē parua adeo tenuiaq; deoꝝ īmortaliū sacrifi cia statuisset: quo inquit nunq̄ ab honorāda diuina re desistamus. Et cū ea sola certamina ī quibus manus minus tolleret̄: exercere ciues iussisset eiusce rei causam pcunctāti quo nullus ipsorum ait: laborādo defatigari assuescat. Interrogante etiā quodā quare frequēter castra mutanda iube/ ret: ut maiore inquit detrimēto inimicos afficiamus. Alio iteꝝ quærēte cur turris oppugnare phibuisset: ne inqt aut a mulier̄ aut a puero aut ab aliquo huiusmodi hoīe fortiores interimātur. Itē cōsulentibus thebanis de sacrificio ac luctu: quē leuchotheæ præstarēt: cōsiliū dedit: ut si quidē deā ducerēt: haud lugerēt. Sinautē hoīem arbitrarent̄: nū perinde ac deæ sacrificarent. Rursum quærentibus ciuibus quo pacto hostiū impetum repellamus: si pauperes inquit fueritis: nec alter magisquā alter interro/ getur. Ac iterum de muris quærentibus inquit eam urbem quæ uiris non lateribus cincta esset: sine muris nequaq̄ esse. Præterea spartiatæ dili gentiam come adhibebant quoddam lycurgi de hac re dictum celebran tes: qd̄ & pulchros coma magis decoros: & turpes formidabilioris face ret. Monebat aūt qui belli in fugam uertissent hostes uicissentq;: eo usq; insequerentur: quoad foret uictoria confirmat: deinde continuo reddi/ tū facerēt: nū mō nō moris græcanici eē inqens illos q cessissent enecare:

Geradas

Thebani

Leucho/ thea

146

ſed eam quoq; eſſe utilitatem: ꝙ cũ hoſtes ſcirent lacedæmonios eis par/
cere qui cæderent: ſuſtinetis uero tollere: fugiendũ utilius q̃ manendum
eſſe ducerent. Atq; ꝓcunctante quopiam q̃obrem hoſtium cadauera ſpo
lianda uetuiſſet: ne circa ſpolia tẽpus terentes inquit haberẽt in pugnan/
do negligentius: quinpotius paupertatem una cum ordine ſeruarent.

lyſander
dioỹſius
Ariſtas

Lyſander cũ a Dionyſio ſiciliæ tyrãno ad eius filias prætioſi ſum/
ptuoſioreſq; amictus miſſi eſſent: eos nequaquã accepit inquiẽs
uereri ſe: ne hiſce turpiores uiderẽtur. At paulopoſt ad eundẽ ty
rannũ ex eadẽ urbe Ariſtas miſſus cũ ad ipm quoq; Dionyſius duas mi/
ſiſſet ſtolas: iuſiſſetq;: utrã mallet: acciperet ac portaret ad filiã: ipſam inq̃t
illã melius electurã quare utraq; accepta abiit. Acer itẽ Lyſander cauilla/
tor & admodũ decipiẽdo uarius: utpote q & iuſtum in eo qđ conducit:
& honeſtum in cõmodo collocaret: aiebat ueꝝ præſtare mendacio. Vtri
uſq; aũt perinde ut expediret: & æſtimationẽ & pretium definiri. Ad eos
uero a quibus uituperaretur: ꝙ plurima decipiendo ageret: perinde atq;
degeneraſſet ab Hercule: quodq; res nõ aperto marte efficeret ſed dolo:
ſurridẽs reſpõdebat: quo leonis nõ aſſequeretur: uulpis pellẽ aſſuendam

Miletũ

eẽ. Et cum ab aliis accuſaretur: qđ quæ Mileti iuratus fuerat: nequaquã
obſeruaret: aiebat pueroꝝ eſſe talis decipere: uiroꝝ autem iureiurando.

capra flu
men
Atheniẽ/
ſes
Athenæ
Argiui
Boetii
Megarẽ/
ſis
Corĩthii

Idẽ ubi ad capræ flumen atheniẽſes ex inſidiis uiciſſet: ac eos ꝑſiſſet fame
urbẽ cepit: ſcripſitq; ad ephoros: athenæ captæ ſunt. Ad argiuos uero q
de ſoli finibus cũ lacedæmoniis diſceptarent: ſeq; iuſtiora iis loqui dice/
rent: diſtricto gladio qui huius inquit ius habet: optime de ſoli finibus
diſſerit. Boetios quo tẽpore per eorũ agrum tranſiret: tumultuãtis inter
ſe intuens miſit ad eos percunctatũ: utrum rectis haſtis an declinatis per
ipſoꝝ agrum iter faceret. Et cũ uir megarẽſis in publica cõciõe audacius
dicẽdi licentia apud eum uteretur: tua uerba o peregrine inquit ciuitatis
indigent: Idẽ ubi corinthii defeciſſent: ad eoꝝ muros profectus cum la/
cedæmonios timidiuſculos adoriẽdo aſpiceret: lepuſq; uiſus eẽt foſſam
tranſiliẽs: non uos pudet inquit o ſpartiatæ huiuſmodi hoſtes formida
re: ad quorũ mœnia lepores ob otioſam inertẽq; uitam dormiunt? Ad

Samo/
thracia

hæc in ſamothracia oraculũ ei petẽti ſacerdos ut ſibi diceret: iuſſit: quod
iniquiſſimũ eẽt a ſe opus in uita ꝑpetratum. Quare Lyſander interroga
uit utrum tuo an deoꝝ iuſſu facere hoc oportet? Illo aũt præ metu iuſſu
deorum inquiẽte. Tu ergo ait: abſis eminus: & ego illis iniquitatẽ enarra
bo: ſi ꝑcunctentur. Itẽ cum a pſa interrogaretur: q̃potiſſimũ remp. lauda
ret: eam inquit: quæ fortibus ac timidis præmia digna reddiderit. Ad eũ
uero qui dixiſſet ipſum a ſe & laudari & defendi: duo inquit boues mihi
in agro ſunt. Vtroq; autem ſilẽte: plane ſcio: & qui nihil operatur: & qui
operatur. Idẽ cum a quopiam conuiciis afficeretur: ait dicito crebrius o
peregrine ille: dicito nihil omittẽs: ſi tuũ iis malis euacuare animũ poſſis.

quorum plenus uideris eſſe. Atqui poſtero tempore cum poſt eius obi-
tum in cõtradictiõe ſociali Ageſilaus ueniſſet in Lyſandri ædes quo litte agesilaus
ras de ea cõtrouerſia cõſideraret: eas enim Lyſander apud ſe ſeruabat: re
periſſetq; libellũ ad Lyſandrũ de repu. ſcriptũ: ut oporteret ab Eurypro- Euripro
tidis ab Agiadiſq; regnũ auferre: atq; in mediũ ponere & ex optimatibus tidæ
electiõẽ facere: quo non herculis poſteris ſed illi potius daret᷑ honos: q Agiadæ
talis foret uirtute iudicatus: qualis hercules extitiſſet: cũ ob eam etiã ille Herculeſ
in diuinos honores ſublatus eſſet. Et hanc quidem orõnem ædere & ad
ciues efferre aggreſſus eſt: quo ide demõſtraret: qđ latebat: qualis Lyſan
der fuiſſet ciuis: & id quidẽ iis agens in Lyſandri amicorum calũniam: at
aiunt Cratiden qui ꝑ id tẽporis princeps inter Ephoros eſſet: ueritũ ne Cratides
oratio ſi lecta foret: aſſenſionẽ faceret: repræhẽdiſſe Ageſilaũ dixiſſeq; nõ
Lyſandrum effodiendum eſſe: ſed eã potius orationẽ callide ꝑſuaſiueq;
cõpoſitam una cum illo defodiendã. Ad hæc illi q̃ eius filias ꝓcati fuerãt:
deinde poſt obitũ quoniam pauper eſſet inuentus: eas abnuerẽt: ab epho
ris mulctati ſunt: quoniã quẽ diuitem exiſtimãtes colebant: ubi iuſtum
ubi frugi ac probum ex paupertate cognoſcent: deſpiciebant.

m Amertes miſſus legatus cum a quopiam ex illius loci hominibus Mamer-
laudibus ſummis efferetur: ꝙ amicis pluribus abũdaret: ĩterroga- tes
uit an exploratũ hr̃et quonãmõ abundans amicis pluribus ꝑiculũ factu
rus ſit. Id alter cũ itẽ diſcere q̃reret: aduerſa iq̃t fortuna expimẽtũ faciet.

n Icander cũ quidam dixiſſet argiuos male de ipſo loqui. Num er- Nicãder
go inquit: dant pœnã: qui de bonis loquun᷑t male. Percũctante aũt Argiui
quopiam quare comam barbãq; nutrirẽt: quoniam inquit proprius or
natus uiro ẽ oĩum pulcherrimus ac minime ſumptuoſus. Et cũ ex athe- Atheniẽ-
niẽſibus quidam dixiſſet ociũ Nicãder admodũ admittitis: uera inq̃t nar ſes
ras: at non queãdmodum uos: ut acciderit: ſtudemus negociis.

p Antheodas legatiõe in aſiam fungens oſtentantibus ei quibuſdam Pantheo
murũ & magnũ & ſublimen: ꝑ deos inq̃t peregrini: pulchra ẽ mu- das
lieꝝ domus. Idẽ in academia cum philoſophi multa ſeriaq; diſſererent: Aſia
ac deide Pantheodã interrogarẽt quid hi ſermones ei uideren᷑t: qđ uero Achade-
aliđ inq̃t: q̃ bõi: cæterũ utilitatis habẽteſ nihil: ſi minus uoſipſis utamini. mia

p Auſanias cleombroti filius deliis aduerſus atheniẽſes de inſula di- Pauſani-
ſceptantibus dicẽtibuſq; ut ſecundũ ſuam ipſoꝝ legem neq; muli as
eres in ĩſula pariunt: neq; mortui humantur. Quonam igitur: ĩquit: pa- Delii
cto hæc patria uobis ſit: in q̃ neq; fuit ueſtꝝ ullus: nec erit. Exulibus aũt Atheniẽ-
hortantibus ut aduerſus atheniẽſes exercitũ duceret: dicentibuſq; cũ de ſes
ipſius laudibus in olympiacis ludis prædicaretur ſolos atheniẽſes aduer
ſus eum inſibillaſſe. Quid nã igitur exiſtimatis: ĩquit: eos facturos ſi ma
le affecti fuerint: qui bene affecti inſibillant. Et quopiã percunctante cur
Tyrtæum poetam ciuitate donarint: quo ĩquit nunq̃ peregrinus nobis Tyrtæus

præesse uideatur ad eum quoq; qui cum corpore esset infirmus:consule
ret aduersus hostes terra mariq; dimicãdum uisne igitur:inquit : teipm
exutis uestibus ostẽdere:qualis es:qui nobis pugnãdum cõsulas.Idẽ sum
ptuositatẽ uestis in barbarorum præda cũ quidam admirarẽtur: melius
esse inquit ipsos esse multifaciundos q̃ quæ multifaciunda sunt posside-
Medi re.at post uictoriã de medis ad platæas iussit præparatã persarũ cænam
Platææ suis apponendã.Quæ cum mirabili sumptu esset:per deos ĩquit:lurcho
est perses:qui cum tam multa haberet ad massam nostram ueniebat.

Pausani- Ausanias plistonactis filius ad illũ a quo esset interrogatus:q̃ob
as p rem ex priscis legibus nullã apud ĩpos mouere liceret:quoniam
Tegæa leges inq̃t uiris nõ legibus uiros oportet dominari.Itẽ cũ tegææ
post exiliũ lacedæmonios laudibus efferret:ait q̃spiam cur igit̃ non man
sisti Spartæ:sed fugisti potius:Quoniã ne medici q̃dem ĩquit: apud eos
qui bene ualẽt sed ubi sunt ægrotãtes:uersari cõsuerũt. Ad illũ uero qui
ab eo p̃cunctaretur:quo pacto thracas uĩcere quiret:si medicum inquit
constituerimus ducẽ.Et cum medicus eum cõsideraret: diceretq; nihil
habes mali.Nõ enim te medico inquit utor.Idem cũ ab amico quodã re
præhenderetur:q̃ in quẽpiam medicũ malediceret: nec eum tamen ex-
pertus nec ulla affectus iniuria:quoniã inquit si essem istũ expertus : mi-
nime uiuerẽ.Insuper cum medicus ei dixisset: senex es factus: quia ĩquit
non sum te usus medico.Dicebat etiã hunc medicũ esse optimum: q nõ
sineret ægrotantis morbo marcescere:sed q̃cellerime sepeliret.

Pædare- Aedaretus dicẽte quopiã magnum esse hostium numerũ.Ergo
tus p inquit eo maiorẽ gloriã consequemur:quo pluris enecabimus.
Quendã uero ĩtutus:qui tãetsi molis natura erat:tamẽ propter
modestiã laudaret̃ a ciuibus:ait nec uiros mulierũ similis laudandos esse
neq; uirorũ mulieres:nisi mulierẽ necessitas:aliqua coegerit.Idẽ cũ in tre
centorũ numerũ non esset electus:qui honos in urbe ordine præstabat:
hilaris subridẽsq; abibat.Reuocatus autẽ ab ephoris & quid rideret ĩter
rogatus inq̃t:quoniã urbi gratulor:quæ me trecẽtos melioris hẽt ciues.

Plistar- Listarchus leonidæ filius ad eum qui interrogasset : q̃obcausam
chus p a primis regibus minus appellarentur:quoniam inquit illis erat
opus rege agide:at illorum posteris nequaq̃.Et cum quidam pa-
tronus causarũ ridicula diceret:non cauebis inquit: peregrinæ continua
ridicula quo ipse nõ fias ridiculus:quẽadmodum ii luctatores fiunt:qui
Luscinia se cõtinuos ĩ luctãdo præstant.Item ad eum qui lusciniam imitaret̃:libẽ
tius ait hospes lusciniam ipsam audirem. Dicẽte autem quodam ipsum
a quopiam maledico laudari:miror id quidem ait:ni me fortasse mortu
um ei quis nunciarit.Nam bene loqui de uiuo nemine ille potest.

plistonax p Listonax Pausaniæ filius cum atticus quidam rhetor in scitiam la-
cedæmoniis obiiceret:recte inquit narras.Nam e græcis omnibus

ſoli nos mali nihil a uobis didicimus.

p Olydorus alcamenis filius cũ frequentius quis minitaretur inimicis:neſcius inquit es maximam cruciatus partẽ abs te conſumi. Idẽ cum exercitum aduerſus Meſſenam:educeret:interrogauit quidam:an eſſet aduerſus fratres pugnaturus? minime inquit:ſed in id agri ſe profecturum:de quo nondum eſſet ſors habita. Argiuis aũt rurſus poſt trecẽtorũ illoꝝ pugnam uniuerſis acie ſuperatis. Polydorum ſocii hortabãtur:ne oportunitatẽ prætermitteret:ſed hoſtium adortus muꝝ urbẽ caperet. Nam cũ & uiri periſſent & uxores deſertæ eſſent:id facillimum factu fore. Quare ad eos ait æqua pugna aduerſarios uincere mea ſententia honeſtũ eſt. Sed qui de agri terminis pugnauerimus: urbẽ capere cupiamus:iniuſtũ eẽ duco:ueni.n.ut agrũ recuperarẽ:non ut urbem occuparem. Interrogatus etiam q̃obrem ſpartiatæ fortiter in bello diſcrimẽ ſubeunt:quoniam inquit uereri duces non metuere didicere. Polydorus Meſſena Argiui

p Ollycratidas ad regios ꝑtores una cũ aliis legatiõe fungẽs cũ ab iis ĩterrogarẽt:utꝝ priuati adeſſẽt:an publice miſſi eẽnt:ſi ait:ĩpetrauerimus: publice miſſi ſumus:ſin minus ĩpetrauerimus:priuati adſumus. Polycratidas

p Hœbidas cũ quidã ante leuctrẽſe diſcrimen dicerent:diem hũc demonſtraturum fortem uirum:inquit multi diem illum eẽ faciundum:qui fortẽ uirum monſtrare ſaluum poſſet. Et cum in eo loco a clitoris obſideretur:qui & difficilis eẽt & expers aquæ : fertur in ea fœdera ueniſſe:ut ſolum bello partũ eis cederet:ſi una ſecum ſui omnes e proximo fonte biberent. Nam fontem hoſtes præſidiis tenebãt. Poſt iuſiurandum uero coactis omnibus qui cum eo aderãt:uoluiſſe illi qui nollet bibere:regnum dare. Quod cũ nemo admiſiſſet : ſed bibiſſent oẽs ipſum ubi poſt omnes deſcendiſſet:at ſeſe a qua inſperſiſſet:etiam præſentibus hoſtibus adortum eſſe egroq; potitum:perinde atq; non bibiſſet. Plœbidas Clitorii

t Elecer ad eum qui dixiſſet patrem maledictis ĩ ipſum uti:niſi iis ĩquit:dignus eſſem:haud pater uteretur. Dicente autem fratre non æque ciues ei aduerſari atq; ſibi:cum iiſdem tamen parentibus natus ſit. At iſtud inquit abſurdius. Nam quas ipſe neſcis:ego iniurias pati ſcio. Interrogatus etiã qd mos apud eos eſſe: ut iuniores ſenioribus aſſurgerent quo inquit ita hi habentes in maioribus natu honorandis maiore honore parentes proſequantur. Et cum quiſpiam eſſet percũctatus quãtum ſubſtantiæ poſſideret:plus inquit:quã ſat eſt. Telecer

c Harilaus interrogatus quãobrem Lycurgus paucas adeo tuliſſet leges:quoniam inquit pauca dicentibus paucis etiam legibus opus ẽ. Percunctãte autem quodam quare puellas aperta facie:uxores autẽ uelata in propatulum agerent: quia inqt puellis uiri ſunt inueniẽdi: at uxoribus uiri ſeruandi. Idem cum mancipiũ quoddam audacius ei aduerſaretni ait:iraſcerer:enecarem te. Atq; ĩterrogatus a quopiam quam putaret Charilaus lycurgus

148

optimam esse rempub. inquit: in qua plurimi ciues inuicem sine seditione uelint de uirtute certare. Item cum quis percunctaretur: cur omnia deorum signa cum armis essent apud ipsos posita: quo inquit nec quæ i homines exprobrationes obprobriaq; dicuntur: propter timiditatē in deos referamus: nec iuuenes inermes diis immortalibus præces habeant. Ad illum quoq; qui esset pcūctatus: quare nutrirēt comam: quoniā inquit ex omnibus hic & naturalis ornatus est & minime sumptuosus.

s Amiorum legatis plyxiore oratione utentibus dixere spartiatæ. Prima quidem obliti sumus. Postrema uero ignoramus: quia res memoria exciderunt. Cum longa orator prolyxaq; usus oratione respōsiones peteret: quas ciuibus referret: refer igitur dixere: & te dicendo & nos audiendo uix desisse. Et ad thebanos aliquibus de rebus contradicētes dixerunt: aut sapere minus oportet aut plus posse.

Lacon l Acon interrogatus quāobcausam menti pilos plurimum nutris? quo inquit canos intuens: nihil agam ipsis indignum.

a Lius cum esset quis percūctatus: quare sicis breuibus utimini: quo inquit comminus cum hostibus manus conseramus.

l Audāte quopiā fortissimos pugnatores: lacon iquit in Troia.

a Lter cum audisset quosdam in cæna ad bibendum ui cogi: nō etiā ad edendum inquit ui coguntur.

Pindarus p Indarus cum scripsisset Græciæ sustentaculum athenæ: lacon ait: græciā funditus ruiturā: si huiusmodi sustineatur sustentaculo.

e T cum quis intutus in tabula quadam picta laconas ab Atheniensibus iugulari diceret fortes quidem athenienses: lacon tempestiue subdit: & ii quidem in tabula.

a D quendam uero qui calumniosa male dicta libenter audiret: lacō ait desine aures aduersus me benigne præstare.

a D eum qui plecteretur: ac diceret: inuitus erraui: dixit quispiam inuitus igitur etiam plectere.

i Ntutus quidā homines q dum uita decederēt: in sellis curulibus sedebant: absit inquit: ut hic sedeā: unde nō licet assurgere seniori.

Chii c Hii cum olim e cæna abeūtes in ephororum curia uomuissent: curulibusq; i sellis ubi sedebant ephori: deiecissēt: uæhemēter primū qui ea fecissent: inquirebant: an ciues ii essent. Vt uero chios extitisse senserunt: proclamauere chiis permittitur lasciuire.

c Vm quis amygdalas duplo uiliore præcio q̄ duros silices uenire aspiceret: nunquid rari inquit sunt lapides.

l Vsciniam quum quis uellisset: ac parum inuenisset carnis: ait uox hoc est & aliud nihil.

Lacon l Acon quis cum cynicum Diogenem complecti statuam æream uidisset in magna ui frigoris: pcunctatus est: an rigeret. Quod cū ille

negasset:ait quid nam igitur magnum facis.

e T cum metapontino cuidam lacon metum exprobaret attamen inquit non parum alieni habemus agri:hic autem ait non solum igitur meticulosi sed etiam iniusti estis.

p Eregrinus quidam cum spartæ rectus in alterum crus indueretur calceis:ait ad lacona.Nequaq̃ tu lacon mea sententia quantum ego temporis tantundem ipse stares super pedem.Qui excipiens non.n.staré inquit:& ex anseribus quidem nullus est qui non staret. Peregrinus

c Vm quis artis rhetoricæ laudibus efferetur:aliquis lacon ait.At per geminos ars si ueritatem non tetigerit : nec est nec unq̃ sit futura.

a Rgiuus aliquando cum dixisset:multa spartiatarũ sepulchra apud nos sunt dixit lacon:at argiuorum apud nos ne ullum quidem: per inde atq; ii sæpe argos adorti essent at spartam argiui nunq̃. Argiuus

l Acon captiuus cum ueniret:diceretq; præco.lacona uendo:increpauit inquiens: captiuum proclamato. Lacon

q Vidam ex iis militibus qui apud Lysimachum merebant: ab illo interrogatus nunquid esset ex mancipiis. Tu autem putas inquit stipendio quattuor obolorum lacona ad te iturum. Lysimachus

c Vm thebani laconibus uictis ad leuctra ad ipsum Eurotam essent & quidam iactabundus diceret : ubi nunc lacones sunt:lacon ab iis captus non adsunt:inquit.Non.n.uos huc uenissetis. Thebani Leuctra Eurotas

a Theniensibus rogantibus quo tempore urbem tradiderant. Samũ sibi dimitteret:dixerũt.Cũ uestri fueritis:tũc alios quoq; habere postulare.Ex quo etiá puerbiũ illud est. Qui sese ipse nõ habet:samũ uult. Atheniéses Samus

u Rbem quandá cũ lacedæmõii ui cepissent: ephori dixerũt:periit lu ctatio iuuentutis.Nõ.n.post hac iuuenes habeũt : qui eis repugnét. Prouerbium

a Liam urbem rege lacedæmoniorum pollicente se penitus euersurum.Nam ea laconibus negotia plerũq; præbuerat:nequaq̃ permiserunt inquientes nullomodo euertes:nec tolles iuuentutis cotem.

l Vctantibus pædotribas qui pueros exercerent atq; erudirent:haud præficiebát:quo nõ arte sed uirtute honori studerét.Itaq; Lysander íterrogatus quonámodo eum charon uicisset: ígéio íquit atq; industria. Lysander Charon

p Hilippus quo tempore í eorũ uenisset agrum:cum scripsisset: utrũ amice se ire uellent an hostiliter responderunt: neutrum. Philippus

l Egatum quendam cum ad Antigonum demetrii filium misissent: eum mulctauere:quoniam audissent uocauisse illum regem : q̃uis medimnum annonæ cuiq; a rege in caritate portaret. Antigonus

d Emetrius cum crimini daret: quod legatum unum ad se misissent Non igitur satis est:dixerunt ad unum unus. Demetrius

f Lagitiosus quidam sententiam optimam cum tulisset: hanc quidé admiserũt:at illo amoto sentétiá alteri q̃ hõeste uixisset íscripserũt. Flagitiosus

149

f Ratres cum inuicem dissentirent: ii patrem mulctauere: quod filios dissidentis despiceret.

Psaltes p Saltem aduenam mulctauere: quoniam digitis citharam pulsaret.

d Vo pueri pugnabant: quorum alter falce alterum uulnerauit lætali uulnere: familiaribus autem pueris cum is esset pugnam dimissurus: pollicentibus auxilium se laturos & illum qui percusserat iterempturos: nullo modo per deos inquit. Non enim est iustum. Et enim ego fecissem hoc si iustum assequi potuissem: fortisqꝫ fuissem.

De iusticia a Lter puellis quoniam adesset tēpus: quo furari liberis pueris lege fas erat: quodcunqꝫ quis posset: dabaturqꝫ turpitudini depræhēdi: ubi qui cum illo una aderant: pueri uiuam uulpeculam furati ei custodiēdā tradidissent: & ii qui illam amiserant: quæsitum uenissent: uulpeculam hic subiecit sub amictum: bestia uero exasperascente ac pueri latus ad extra usqꝫ deuorante: ne palā fieret: quiescebat. Sed ut demum post illorum abitionem factum pueri aspexere: culparentqꝫ dicentes melius fuisse manifestare uulpeculam q̄ celare ad mortem usqꝫ: minime quidem inquit: sed longe melius esse doloribus q̄ somno diem obire & quam hominū sermonibus diuulgari: qꝫ ob molliciciam turpiter uiuere curauerim.

Lacon c Vm quidā ī laconas ī itinere incidissent: dixissentqꝫ secūda estis fortuna usi: nam hinc nuper latrones abiere: dixerūt hi nequaquā per bellicosissimum Enyalium: sed illi potius usi sunt qui ī nos nō īciderūt.

Antigonus l Acon interrogatus: quid sciret: dixit liber esse.

p Ver spartiata ab antigono rege captiuus factus ubi ueīsset: aliis ī rebus oībus emptori parebat quascunqꝫ libero faciūdas existimabat. Vt uero īpauit: ut matulā ferret: haud passus ē īqens nō seruiā. Et cū ille surrexisset: hic ascēsa testa ubi dixisset disces emeř: seipsū īmisit: atqꝫ obiit

a Lter cum ueniret: dicente quopiam si te emero: eris frugi: etiam si minus inquit emeris.

a Lius captiuus cum ueniret: addente præcone mancipium uænundare execrabilis: inquit: non captiuum dicis.

Lacon l Acon muscam insignis loco habens in clipeo & hanc sane non maiorem uera musca: ubi deridentes quidam dixissent: hoc ad latēdū esse ab eo factum: immo inquit ut manifestus fiam sic enim proxime hostes aggredior: ut hoc insigne ipsorum uisui magnum sit.

a Lter cū ī symposio lyra eēt adducta. Nō lacōici iqt moris ē nugari.

Spartiata s Partiata interrogatus an secura esset ad spartam uia: inquit: qualis accesseris. Leones enim eminus proficiscuntur a leone: lepores autem uenamur etiam intra tabernaculum.

i N palæstrico manum nexu cum ꝓstratus quispiā colluctatorem frustra pulsaret: atqꝫ ad terram traheret: ubi corpore defatigatus deficeret: illius brachium mordebat: & alter ait mordes o lacon sicut mulie

res:nequaquam inquit alter:sed ut leones.

c Laudus ad bellum egressus quibusdam eum sequentibus ac riden/ tibus conuersus ait:mala capita non est cum hostibus fugiendo pu gnandum:sed manendo ordinemq; tuendo. Claudus

a Lter ictus sagitta cũ uitã reliqueret:nõ hoc ĩgt sibi curæ eẽ qđ mo reret sed qđ a molli ac semiuiro sagittario eẽt occisus:egissetq; ipe nihil.

c Vm in tabernam meritoriam quis diuertisset: parandumq; caupo ni dedisset obsonium:ubi alter caseum atq; oleum petisset:ait:si ca/ seum haberem:etiam obsonio egerem.

a D eum uero qui lampin æginetam beatum diceret: quoniam ditis simus esse uidebatur:erat enim gubernator multarum nauium: la con ait.Non attendo fœlicitati: quæ pendeat ex funibus. Lampis

c Vm quis dixisset lacona mẽtiri:is respondit:liberi enim sumus:alii uero si quando uera non dicunt:plectendi sunt.

c Vm quis cadauer rectum sistere uellet:atq; niteret: ubi factis om/ nibus id nequisset:per geminos ait intus aliquit esse oportet.

t Ynnichus Thrasybuli filii mortem fortiter tulit.In hunc uero epi/ gramma huiusmodi factum est. Tynni/chus

Exanimus pitanen clipeo thrasybulus in acri. Trhasy/
Confossus septem uulneribus rediit. bulus
Passus ab argiuis quæ ergo nulla gerebat. Epigram
Tunichus hunc igni cum daret:hæc loquitur. ma
Flere decet timidos oculis te nate sepulchro. Pitane
Condomeum siccis ac lacedæmonium. Argiui

a Lcibiadi atheniensi cum aquæ plurimum balneator funderet:lacõ ait quidnam hoc ut immundo ualdeq; sordido plus præbet. alcibiađs

p Hilippo macedone quædam per epistolam lacedæmoniis ĩperante ii rescripserũt.Lacedæmõii philippo:de quibus nobis scripsisti: nõ. Philippo Epistola
Cum autem in agrum laconicum philippus fecisset impetum:ac omnes perire uiderẽtur:dixit ad quendam ex spartiatis.Quid nunc facietis o la/ cones?Quid enim ĩquit aliud:quam fortiter moriemur.Soli enim græ/ corum nos liberi esse ac non parere aliis didicimus.

p Ost aduersam agidis pugnã obsides Antipatro petẽte pueros quin quagĩta.Etheocles ephoꝝ gerẽs ait pueros qdẽ minime datũ ire: ne malis moribus ĩbuerent p̃ria ĩstitutiõe priuati:nec ciues forẽt:senes uero aut mulieres si uellet duplo ẽt pluris datũ ire.Eo ãt grauiter minitãte nisi accipet publice respõderunt:si grauiora morte ĩpites facilius moriemur. Agis Antipa/ter etheocles

f Enex ĩ olympiis dũ ludus pageret spectař affectabat: ubi ãt sederet: nõ habebat.In multos uero ꝑfectus locos erat & contumeliæ & ca uillo recipiebatq; a nemĩe: Vt ãt a lacedæmõios uẽit:pueri oẽs assurrexe re:pluresq; uiri cessere locũ. At cæteris græcis plausu morẽ admiratis ac Olympia

150

ſummis laudibus efferentibus:ſenex ut mouit canunq; capud barbamq; ſenilem & lachrymaſſet ait. Heu miſero mihi ut omnes græci quæ hõe/ſta ſint norunt:ſed iis lacedæmonii utuntur ſoli.

Panathe/næa f Erunt autem quidam idem athenis quoq; accidiſſe. Nam cum Pa nathenæa agerentur:attici ipſi ſenem probris inſequebãtur:quippe qui eũ ut ſuſcepturi ĩuitabant. Si uero accederet:non recipiebant. Vt autẽ petitis fere omnibus ad lacedæmonios uenit ſpectatores:omnes e ſedili/bus aſſurgentes locum cedebant. Eo autem facto mirifice turba delecta/ta inſigni admodum ſignificatione applauſit. Atq; ſpartiata quis dixit. Per geminos atheniẽſes quidẽ quæ honeſta ſunt:ſciunt:non autẽ agunt.

Medicus m Endicus a lacone petiit:at ſi tibi inquit dedero:eris pauperior. Tuæ uero huius ineptitudinis qui primus porrexerit:auctor eſt futurus quippe qui inertem te fecerit.

Lacon l Acon ubi quempiam uidiſſet:qui res diis immortalibus congrega ret nihil ait curare deos:qui ſe eſſent pauperiores.

c Vm quis adulterum apud turpem uxorem compræhendiſſet:affli cte ait quæ tibi neceſſitas.

a Lius oratorẽ audiẽs:q magnos uerteret orõnis ãbitus:& p gemĩos ait:fortis qdẽ hõ hic ad nullã ꝓpoſitũ iuſtruit : atq; exercet lĩguam.

e Vm lacedæmona quis ueniſſet:honore inſpecto quem iuniores ſe nioribus præſtabant. In ſola inquid ſparta ſeneſcere conducit.

i Nterrogatus lacon cuiuſmodi Tyrtæus poeta eſſet bonus inquit: qui iuuentutis animos & contumelia imbuat & ſtulticia.

a Lter cum ĩ dolore oculorum egrederetur ad bellum : & aliqui ei dĩ cerent quo uadis ita affectus:aut quid facturus. Si aliud inquit nihil egero ſaltem hoſtis gladium hebetabo.

Buris b Vris & ſptis lacedæmõii ultro ad Xerxen pſarꝫ regẽ ad cruciatũ cui
Spartis lacedæmõ ꝓ oraculo erat obnoxia:ꝓfecti. Nã caducatores a rege ad
Xerxes ſe miſſos lacedæmõii occiderãt:ubi uẽiſſent ad regẽ:iuſſerunt:quo uellet mõ ſe ꝓ lacedæmõiis ĩterimeret. Sed ut ille admiratus uiros liberauit:ro garetq;:apud ſe ut manerẽt. Et quo nã pacto dixere uiuere hic poſſimus patria legibuſq; reltctis & his uiris ꝓ qbus tantum itĩeris morituri ueni
Indarnus mus. Ad eum Indarnus dux maiorem immodũ rogaret: ac fore diceret: ut ii æq; honorarentur atq; illi:qui amici maxime apud regem ad digni/tatem prouecti eſſent:dixerũt. Ignorare uideris nobis : cuiuſmodi res eſt libertas:cui mentis compos perſarum regnum haud prætulerit.

Lacon l Acon quoniam die ſuperiore hoſpes eum declinaſſet:poſtridie ue/ro ſtratis uſus large magnificeq; excepit: incendit ſtrata eaq; peſſun dabat addens:propter hæc heri ne in ſtorio quidem dormiui.

a Lter cũ uẽiſſet athẽas:aſpiciẽs atheniẽſes qui pnas & obſoniũ ꝓcla/marẽt:& publicãos ac lenones gererent:& alia inepta opera agerẽt:

nihilq; turpe ducerēt ubi ī patriā reuertisset: percūctātibus ex eo ciuibus qualia eēnt: quæ athēis uiderat: p simulationē dicebat oīa eē honesta: oratiōeq; mōstrabat omnia apud atheniēses honesta cēseri: turpe aūt nihil.

a Lius quapiam de re interrogatus respondit: non. Vt autem is qui interrogaret: respondisset: tu mentiris: uides ne inquit: te uanum esse qui quæ noris: interroges.

u Enerunt aliquando legati lacones ad lygdamini tyrannum. Vt uero ille differens sæpe congredi tardaret: dicerent autem eum oībus ī rebus molliter habere: at isti narrato dixere nos nequaquam p deos immortalis ad ipum uēisse: ut palestrā cū eo luderemus: sed ut disseremus. Lygdamus

l Acona quempiam cum quis mysteria edoceret: interrogabat: quid impium maxime egisse sibi conscius esset. Hic autem ut dii ipsi norunt. At ubi ille magis magisq; urgeret: ac diceret: omnino id eloqui te oportet: contra lacon iterrogauit: cui me prius oportet eloqui tibi ne an deo? Illo autem dicente: deo: Tu igitur inquit abscēdito.

a Lter cum noctu monumentum præteriret: ac demonium quoddam uidere uisus esset: incurrebat: ut id lancea tolleret: atq; infigens inquit: quo me fugis bis moritura anima.

a Lius cum optasset ab leucade seipsum iacere: locum inscendit: altitudineq; inspecta auersus est. Quod cum ei daretur probro: inquit non existimaram optioni alia maiore optione opus esse.

a Lius in acie cum esset ensem ī hostem demissurus: quoniā receptui cecinissent: nō etiā demisit. Quodā uero percunctante: cur hostem quē ceperat: nō occidisset quoniā īquit meluis est parere pricipi q̄ necare.

l Aconi cuidam cū in olympia uictus iterum esset: dixit quis tuus aduersarius o lacō te melior fuit: minime īquit: sed psternēdo aptior.

e Orum qui ad conuiuia ingrederentur cuique natu maximus monstratis foribus per has ait: uerbum nullum egreditur.

e E cum nigrū quod dicitur ius apud eos maxime probaretur adeo: ut seniores ne carnem quidem appeterent sed eam adolescentibus cederent: fertur dionysius siciliæ tyrānus huius gratia emisse laconicum adolescētem: eiq; imperasse: ius illud sibi pararet: ac sumptui nulli parceret: quod cū deide gustasset: offensus despuisse: quocūq; dixisse: o rex hoc ius tibi uescendum est: ubi te & laconice exercueris: & in eurota laueris. Dionysius Eurotas

l Acones ubi modice in conuiuiis biberint: abeunt sine funali. Non enim licet pergere præuio lumine neq; hanc neq; aliam uiam: quo asuescant & ex tenebris ac noctu fidenter intrepideq; proficisci. Lacones

l Itteras pro necessitate discebant. Reliquarum uero disciplinarū admittebant nihil. Nec hominum magis quam librorum. Erat autem illa iis disciplina: ut honeste parerent: labores constantissime tolerarent: pugnandoq; aut uincerent: aut interirent. Degebant autē

151

sine tunicha amictum unũ in annum capientes. Eratq3 corporibus squa-
lidi. Et qui balneis utplurimum unguentisq3 abstinerent. Dormiebãt eti
am una pro alis & turmis in thoris ex arundinibus factis: quas secus eu-
rotam nascentis ipsi conuehebant summitates manibus nõ ferro cõfrin-
Lycophones gentes. Per hyemem uero eos qui Lycophones appellantur sibi subiicie-
bant thorisq3 immiscebant. Ea enim materia calidi quiddam habere ui
debatur. Auare præterea eos pueros qui probo essent aĩmo: permissum
erat: coire autem cum iis turpissimum censebatur: perinde atq3 non ani-
mus sed corpus potius amaretur: qui uero esset accusatus perinde ut ad
dedecus congrediens: is erat per omnem uitam infamis.

m Os etiam fuit iuniores interrogari a senioribus: & quo proficisce
rentur & quamobrem atque qui minus responderet: aut causas
necteret obiurgari. Qui uero se præsente delinquentem non ob
iurgasset: pari castigationi erat obnoxius: cui etiam deliquens ipse. Et qui
castigationem moleste ferret: in magno erat opprobrio. Quod si quis in
delicto esset depræhensus: oportebat hunc quandam in urbe aram cir-
cuire ac uituperationẽ quãdam ĩ seipsum uersu compositã canere. Quod
aliud nihil erat quã ipum semet obiurgare. Erat etiã mos nõ ꝑprios dũ-
taxat ueteri patres atq3 his parere sed omnes etiam seniores uerecundia
prosequi. Et illis in uiis cedere e sedilibusq3 assurgere: quietissimeq3 tran
sire. Itaq3 ius quilibet habebat non quemadmodũ in aliis ciuitatibus suo
rum filiorum & seruorum ac possessionum sed æq3 proximi ac suarum
rerum ut quam maxime iis communibus uterentur: & perĩde atq3 de re
bus domesticis curam gererent. Et qui puer a quopiam castigatus ad pa
trem detulisset: turpe erat audiẽti patri: si minus eum rursus castigasset.
Credebant enim sibi ipsis ex institutione patria nil turpe filiis imperare.

f Vrãtur autem pueri ex esculentis quidquid possint: discentes hi
quidẽ ĩgeniosissime dormiẽtibus aut negligẽtius custodientibus
ĩsidias tendeř. Qui uero fuerit deprǣhensus: uerberibus esuriaq3
mulctať. Tenuis eĩm iis uilisq3 cæna est: quo sua ĩdustria ĩdigentiã ꝑpul-
santes audere calereq3 cogantur. In faciundo autẽ cõuiuio propterea par-
simonia utebantur: ut assuscerẽt repleri nunq̃: possentq3 famem ferre. Ita
enim arbitrabãtur uel ad bellum utiliores fore: si possent etiam sine cibo
labores tolerare: & continentiores tenuioresq3 ĩ multum usq3 tempus de
gerẽt a paucitate sumptus. Et sine obsonio degere æq3 atq3 escam omnẽ
admittere id existimabant: ad meliorem ualetudinẽ corpoꝝ ab alimenti
paucitate habitudinemq3 accedere: putãtes ii quidem ipsum spiritũ: qui
præ nimio alimẽto ĩ ꝓfunditatẽ latitudinemq3 premat: ĩ altitudinẽ cor
pora nõ pͣssum attolere: facereq3 pulcherrima. Graciles. n. & macilẽti ha
bitus artuũ agilitati parẽt: habitiores uero & carnosi o nere suo reluctãť.

a D hæc nemine minus modulis carminibusq3 studebant. In iis aũt

ſtimulus quidam inerat ad uim animi incitandā & ad impetū quaſi furē
tem quendam atq; ſtrenuum inducēdum Ac dictio erat & facilis & ſeue
ra:habebat que aliud nihil: ꝙ tum eorum laudationes : qui generoſe for-
titerq; uixiſſent:ac præclare & fauſte ꝓ ſparta occubuiſſent:tum etiā eo-
rum uituperatiōes:qui metu id agere detrectaſſent:ꝑinde atq; triſtē uitā
miſeramq; uixiſſent.Erat præterea præceptio quædā atq; iactantior ex-
citatio pro ætatum dignitate ad uirtutem. Tribus enim choris ꝓ tribus
ætatibus ī celebritatibus cōſtitutis unus ſenectutis īcipiens canebat.Nos
olim fuimus robuſti iuuenes Florētis uero ætatis alter reſpondēs : īquie
bat.Nos autē ſumus:quod ſi uelis:periculum facito.At puericiæ tertius.
Nos aūt erimus multo profecto robuſtiores. Atq; numeri primi illi qui
bus & in tripudiis & ad tibiam cū in hoſtes ferrētur:utebantur: ut & for
titer & audēter agerēt:mortemq; contemnerēt:incitabant. Nā lycurgus bellicæ exercitationi ſtudium muſicæ admiſcuit:quo bellādi uæhemētia
modulatiōe tēperata cōſonantiā cōuenietiamq; haberet.Itaq; rex anteq̄
pugnas iniret:ſacrificabat muſis:quo & oratiōe præclaraq; memoria di-
gna facinora pugnantes redderēt. Quod ſi quis priſcæ muſicæ quicquā
trāſgrederetur:haud ſinebat.Vnde etiam Terpandrum: qui & uetuſtiſſi
mus eſſet:& reliquis ꝑ id temporis citharœdis præſtaret: ac heroicas res
geſtas laudibus efferret:ephori tamen mulctauere:eiuſq; acceptā citharā
affixere:quod unum ſolum neruum ob ſoni uarietatem ſuperfluo inten
diſſet.Simplicioris enim duntaxat modulos probabāt. At Timotheum
quoniam carniis modulis ſtuderet : ephororum unus arrepto gladio in
terrogauit: ex utra parte abſcideret:qui ſupereſſent ad ſeptem neruos.

Lycurgus | Muſæ | terpāder | Timotheus | Carnii moduli | lycurgus

p Ræterea omnem ſepulchrorum ſuperſtitionem Lycurgus ſuſtulit
concedens & in urbe ſepeliendos mortuos & ſecus ſacella habenda
monumenta. Piaculaq; amouit:& nequid una ſepelirent uetuit:ſed con-
dentes corpus puniceo amictu & oleæ frondibus æq; omnis circūdarēt.
Inſcriptiones quoq; quæ in ſepulchris fierent: prohibuit niſi eorum:qui
belli obiſſent.Itemq; & luctus & lamentationes.

a D hæc peregrinari eis non licebat:ne extrenis moribus ac malis ui-
uendi diſciplinis imbuerentur.Atq; ne peregrini qui in urbem con
fluerent:mali cuiuſpiam doctores ciuibus exiſterent : eos urbe exigēdos
ſtatuit.Ei autem ciui quiſquis puerorum inſtitutionem minus ſeruaſ-
ſet :ciuitatis iura communia non erant.Quidam uero tradidere quicūq;
etiam peregrinus ciuilem exercitationem ſeruauiſſet pro Lycurgi ſen-
tentia eum participem factum portionis initio conſtitutæ.

u Endere inſuper non licebat. Vicinorum ſeruis æq; ac propriis uti-
mos erat. Eodem modo & canibus & equis : niſi iis opus eſſet he-
ris.Et in agro ſiquis re aliqua egeret:ubi aperuiſſet : portaſſetq; poſſeſſo-
ris res neceſſarias:obſignatum penum relinquebat.

152

i N bellis amictibus puniceis utebantur. Tum enim color eis uilis ui detur: tum coloris sanguinolentia plus metus imperitis præbet tũ etiam ne apud hostes lætis clamoribus increbresceret: siquis eorum sau/ cius fieret: sed lateret illos id potius propter utilem coloris similitudinẽ.

d Vm ĩperatoria calliditate uicerit hostes: marti bouẽ sacrificãt. Quã docũq; aũt apto ꝓlio: gallũ: assuefaciẽtes si qdẽ ductores suos nõ so lum bellicosos eẽ uerum etiam imperatoria calliditate astuciaq; pollere.

ſ Vpplicatiõibus & op:atis addũt iniuriã pati posse. Eorũ autem sup plicatio erat ꝓpter bõas actiões q̃ pulchra sunt dare: & ãplius nihil.

Venus u Enerem colunt armis præditam atq; deos etiã omnis & fœminas: & mares lanceas habere faciunt: tanquam omnes bellicam uirtutẽ habeãt. Adduntq; præterea qui prouerbio utuntur. Qui manum ad ali/ quid fert uocare fortunam: perinde ãtq; oporteat deos inuocare: cũ quid aggressuri acturiq; sunt: secus uero minime.

e T quo pueri a uiositate abhorrerẽt: eis mãcipia madida mõstrabãt.

m Os eis fuerat ne ianuas quidem pulsare: sed clamare extrinsecus.

p Ectinibus non ferreis: sed arundineis utebantur.

c Omœdias & tragœdias nequaquam audiebãt: quo neq; serio neq; ioco audirent: quæ legibus contradicerent. Archilochum poetam cum esset lacedæmone eadem hora expulere: quoniam accepissent eum poetice scripsisse melius esse amittere arma quam mori. Sic enim ait.

Archilo/chus

Aspida quæ circa periit mihi callipon alto.
In luco. Saion possidet ille meam.
At caruisse armis quam mortem occumbere præstat.
Aspide pro capta mox melior dabitur.
Puellis & pueris communia sunt sacra.

Diana orthia

ſ Ciraphidan ephori mulctauerunt: q̃a multis iniuriam acciperet.

ſ Cutacũ militẽ ĩteremere: quoniã tælã quandam ĩ secutũ ĩposuisset.

a Dolescentetem qui ĩ gymnasio uersaretur: quoniam uiam quæ ad Pyleam duceret: nesciebat: punierunt.

c Ephisophõta qui posse diceret de quã uis re diẽ totũ differere: eiece runt: ĩquientes oportere bonũ oratorẽ rebus parẽ habere orationẽ.

p Veri apud eos cæsi uirgis totũ diẽ in ara Orthiæ diãæ ad mortem usq; ꝑsæpe tolerãt hilares ac gestiẽtes: æmulatione uictoriæ ĩuicem cõtendentes: quis ipsoꝝ & diuitius & magis uerbera tolerarit. Et qui ui ctor euaserit: tam illustris clarusq; habetur quam qui maxime. Dimica/ tio uero ipsa uocatur difflagellario: fit autem singulis annis.

u Num uero id quoddã ex pulchris uisum ẽ beatisq; institutis: qđ ex huberantiã ocii ciuibus Lycurgus ĩuenerit. Nã in sordida arte uersa ri nullo modo licebat: at ne ĩ quæstuaria quidẽ: quæ operosam congeriẽ negociationesq; cõtineret: fecerat enim diuitias & spernẽdas & cõtemnẽ

das omnino. Verum mancipia eis agrum colebāt: redditumq; ferebant antiquitus cōstitutū. Eratq; execrabile: siqs plus mercedis quenq̄ posceret: quo & illi pp lucrū misteria libēter exeqrēt: & hi ne rursus plus q̄rerent.

p Rohibebantur etiā & esse nautæ & uiti nauali pugna. Verū cū posteriore tēpore per naualem pugnā maritimi principatus potiti essent: rursum cum ciuium mores inquinari intuerētur: destitere. Sed rursus mutatione sunt usi: quēadmodū in aliis rebus omnibus. Etenim conuectis ad lacedæmonios pecuniis qui conuexerant: iis morte damnati sunt. Nā Alcameni & Theopompo regibus oraculū redditum est fore: ut auaricia periret Sparta. Verūtamen Lysander cum fecisset captiuos Athenienses: & auri multū & argenti inuexit & hi quidē exceperūt: uirūq; honorarunt. Itaq; Lycurgi legibus cum urbs uteretur: iusiurandūq; seruaret: græciæ principatum bonitate legum & gloria annos quingētos tenuit. Cum ea uero paulatim transgrederetur: & habendi auiditas diuitiarūq; studiū inuaderet: tum uires dimminutæ sunt tū socii propterea sunt eos exosi. Attamē q̄uis ita haberēt: post Philippi macedonis uictoriā ad cheroniam cum omnes eum græci & terra & mari imperatorem appellassent ac etiam Alexādrū filium post fusos euersosq; Thebanos: soli lacedæmonii licet urbem sine muris haberent: essentque admodum pauci ob cōtinua bella: tum etiam lōge imbecilliores: & q facile capi possent: tamen cum breues admodū quasdam lycurgi istitutionis scintillas adhuc seruarent: neq; una militarunt nec cum his nec cum aliis deiceps macedonicis regibus neq; in cōem concessum ingressi sunt: neq; tributū tulerunt: quousq; despectis oīno Lycurgi legibus a ppriis ciuibus in tyrānida acti nec amplius quiq̄ ex patria institutione seruantes & aliorū effecti similes superiorē gloriam elationēq; amiserunt: in seruitutēq; migrauerunt: ac nunc quemadmodū alii græci romanis parēt.

Alcamē Theopōpus lysander lycurgus Philippo Cherōia Romani

a Rgileonis brasidæ mater cum eius filius diem obisset: ut amphipolitæ quidam qui spartam uenerant: eam adissent: interrogauit: si decore & pro spartæ dignitate filius obierat. Magnificantibus uero illis atq; dicentibus illum lacedæmoniorum omnium in operibus optimum fuisse: ait o hospites & æquus quidem filius meus & bonus fuit uerum multos habet lacedæmon illo meliores.

Argileonis Amphipolitæ

g Orgo cleomenis regis filia cum aristagoras milesius eum hortaretur: ut bellum aduersus regem pro Ionibus gereret: grandēq; polliceretur pecuniam: & quo magis is cōtradicebat: eo plus hic pecuniarum adderet: corrumpet te inquit pater peregrinellus iste: ni clerius ædibus eieceris. Et cū ei aliquando pater imperasset: ut cuidam mercedis ratione frumentum daret: addidissetq;: docuit enim me uinū facere mitius. Ita o pater inquit: quando uini plus potabitur: bibētes etiā delicatiores ac deteriores futuri sunt. At aristagoran cū a quodā ex famulis

Gorgo Iones Aristagoras

153

calciari aspiceret: pater inquit: nunquid peregrinus iste manibus caret? Eadē cum peregrinus quidam molliter otio studeret illum urgens atq; extrudēs: nō hinc inquit abis: qui nec quæ mulieris sunt: potes. Interrogata uero a quapiā attica: cur solæ uos lacænæ uiris īperatis: qa inquit solæ etiā uiros parimus. Ad postremū cū uirum leonidan ad thermophylas egredientē hortaretur: ut se sparta dignū ostenderet: interrogaretq;: quid sibi agēdū esset: is ait: ut & bono nuberet: & bonos pareret liberos.

Leonidas. Thermophylæ

Gyrtia cum aliquando ex eius filia nepos Acrotatui ex quadā puerorum pugna multa cepisset uerbera: eētq; domum delatus ut mortuus: domesticis familiaribusque flentibus. Nō tacebitis ait: mōstrauit enim cuius esset sanguinis. Nec inquit fores uociferādi sunt: sed curādi. Cum nuncius uenisset ex creta: qui acrotati mortem nunciaret. Nōne ait: erat cū iret aduersus hostes: aut interficiendus ab illis aut illos interfecturus. Libētius uero ait eum mortuū audire pro matrisq; & urbis & suorū maiorꝝ dignitate: q̄ si uiueret omne tēpus ignauus.

Gyrtia. Acrotatus. Creta acrotatus

Damatria cum filium audisset & timidum & seipsa indignum: ubi aduenisset: enecauit: in scriptisq; hoc epigrāma.

Damatria. Epigrāma

Hunc timidum mater damatrion ipsa peremit.
Nec dignum matre nec lacedæmonium.

Altera lacæna filium qui ex acie fugerat: interfecit: inquiens nō meum est hoc germen: a qua hoc est epigramma.

Epigrāma

Vade malum germen: tenebras pete: quenq; perosus
Eurotas cernas nec fluat ad timidas.
Si catulus nequam perrexeris: ito sub horcum
Nec sparta dignus nec generis titulis.

Alia cum filius in acie cecidisset: ait

Epigrāma

Sic flendum timidos: hilaris te nate sepulchro
Condo meum pariter & lacedæmonium

Audiens quædam qđ & seruatus filius esset: fugissetq; ex hostibus scribit ei Mala de te fama diffusa est: aut hāc nunc elue: aut ne sis.

Epistola

Alia cum filii fugissent ex pugna: ad eāq; uenissent. Quo inqt uenitis fugientes ignaua mancipia? an huc unde egressi estis regressuri? & ea quidem sublatis uestibus pudibunda eis ostendens.

Quædam filiū aduenientē intuta percunctata est: qd ageret patria? Qui cū dixisset: omnes periere: sublatam tegulam in eum immisit: atq; interfecit. Inquiens te igitur malum nuncium misere nobis.

Quodam matri narrante generosam fratris mortem deinde nō turpe tibi est ait ab huiusmodi comitatu aberrasse.

Cum quædam filios quinq; quos habebat ad id bellum emisisset: q in suburbiis gerebatur: stetissetq; expectans euētum pugnæ ubi qs aduenit: atq; percūctanti sibi nunciauit filios omnis obisse: at nō hoc in-

quit percunctabat ignauum mãcipium:sed quid agit patria:qui cum di xisset ab ea uictoriã esse:libẽter igitur ait: accipio etiam filiorũ mortem.

c Epeliens quædã filium ut tenuis quædam anicula accedẽs dixisset o mulier fortunæ:per geminos bonæ respondit. Etenim qua gratia eum peperi:ut pro Sparta morere hoc mihi contigit.

m Vlier quædam Ionica cum ob quendam pannum suum gloriare tur cumq; prætiosum:lacæna monstratis quattuor filiis qui deco ri formosissimiq; essent. Talia inquit esse oportet honestæ ac bonæ mu lieris opera:& hisce iactari atq; extolli.

a Lia cum de filio accepisset:ut male a peregrinatione reuerteretur: scripsit. Mala tibi fama diffusa est:uel hanc abiice:uel morere. Epistola

c Imiliter etiã cũ hoĩbus exules spartã uenissent: pdaret̃ ualde accusa bant. Qué ubi mater Teleutia accersisset:& ea quoq; accusabat̃:au disset:sibiq; filius deliquere uideret̃:lr̃as ad eũ dedit. Mater pdareto. Aut age meliora:aut istic mane. Nã si Spartã ueneris:d' salute tibi despandũ ẽ. Chii Prædaretus Teleutra

a Ltera filio qui esset iniuriæ accusatus. Nate inquit aut crimine aut uita teipsum absolue. Epistola

a Lia claudum filium præmittens in aciem. Nate ait: cum incedis: memento uirtutis.

a Lia cũ filius ab acie pede uulnerato reuerteret̃:uæhemẽterq; dole ret. Si uirtutis inqt nate memineris:cũ nõ dolebis: tum ẽt audebis.

l Acon belli uulneratus nec ualẽs ĩcedere quadrupedũ more iter faci ebat. Is quoniã ridiculo eẽt:cũ uerecũdaretur:ait mater:& quanto ẽ nate melius ob fortitudinẽ lætari:q̃ ob ridiculum fatuoq; uerecundari. Lacon

a Lia cum filio iterum clipeum traderet:eumq; hortaretur. Nate in quit aut hunc aut in hoc.

a Lia filio qui ad bellũ pficiscebatur:cũ traderet clipeũ:hunc ait tibi pater seruauit semper. Quare tu quoq; uel hunc serua:uel morere.

a Lia ad filiũ q diceret paruum habere ensem:ait adde etiã incessum.

a Lia cum audisset filium in acie fortiter agendo ĩterisse: meus enim inquit eras. Ac cum de altero accepisse:quod præ timiditate serua tus esset. Non enim eras inquit meus.

a Ltera cum audisset filiũ in pugna mortuum esse:ait. Quẽadmodũ locatus fuerat:eum ponite suppleat autem frater illius locum.

a Lia cũ publica populi totius pompa fungeret̃:audiuit fratrẽ in acie uictorẽ mori ex uulnerum multitudine. Itaq; minime coronã po suit:sed exultans potius ait ad proximas. Vt multo melius est amicæ in acie uictorem mori:q̃ olympiorum superatorem uiuere. olympia

c Vm quidam sorori narraret generosam ipsius filii mortem:illa in quit:siquid propter illum lætata sum : tãtum propter te mæreo: q præclarum comitem reliqueris.

154

Lacæna l Acænam quis interpellauit:an se uitiandam cōcederet: hæc aūt inquit:equidem cū puella essem:didici parere patri:& hoc ægi. Mulier aūt uiro. Si ergo me iusta rogat:huic manifestum faciat primum.

Virgo u Irgo paupercula interrogata quam marito dotem daret?,patriam inquit pudicitiam.

Lacæna l Acæna īterrogata an coisset cū uiro:minime ego īqt sed ille mecū.

c Vm quædam esset clam compræssa: foetumque pdidisset:sic nulla emissa uoce se constatem toleranteꝗ prestitit: ut & parētes aliosꝗ proximos latuerit:cum abortiuum faceret. Nam dolorum magnitudinem uicit foeditas:quæ turpitudinem est adorta.

Lacæna l Acæna cum ueniret:interrogata quid sciret:ait fidelis esse.

a Lia in captiuitatem acta idētidem interrogata:bene inquit administrare rem familiarem.

i Nterrogata quædam a quopiam: an bona foret: si se emerit: equidem etiam si non emeris.

a Lia cum ueniret:præcone percunctante quidnā sciret libera inquit esse. Vt autem emptor q̄dam indigna libera imperasset: inquiens gemes: qui tibiipsi huiusmodi possessionis inuideris:seipsam exegit.

Mediolani kalen. octobres. M. c c c c. liiii.

FRANCISCVS PHILelphus Federico Cornelio Salutem.

q Vod multarum legum mentionem factam inuenias: & apud. M. Tulliū Ciceronem:& apud. T. Liuium aliosque ueteres scriptores:neꝗ quid legibus illis cōtineretur:aut q̄obcausam latæ fuerit:satis intelligas: ob eaꝗ rem quid ipse habeam certi:scire cupias:nō teneo diutius te suspēsum. Itaꝗ leges eas:quæ crebriores sunt magisꝗ necessariæ:quo facilius & clarius ueteꝝ oratorū atꝗ historicorum & ipsorum quoꝗ iurisconsultoꝝ scripta locis suis compræhendantur:hisce litteris subieci. Vale. Ex Bononia. iii. idus Apriles. M. cccc. xxxix.

Lex pompeia Gnæus Pompeius strabo ueteribus incolis transpadanis ius latii dedit: &ꝙ cæteræ coloniæ latinæ habebant:idest ut petendi magistratus & ciuitatis Romæ ius adipiscerentur.

Lex Portia Portia lege non licebat interfici ciuem romanum uerum uirgis uerberari. Hoc autem significatur:quod ea re tolleretur dignitas ciuilis:& rediceretur in seruum:quia tandem faciebat seruum.

Lex fabia Fabius adiecit pœnā iis:qui nō certo numero ut ante fuerant definiti:deducerent:& sectarētur candidatos in campū comitiorum tempore.

Lex Clodia P. Clodius Tri. plebis legem tulit perniciosam. L. pisone & Gabino cōsulibus:nequis per eos dies quibus cū populo agi liceret:dᵉ cælo seruaret contra legem Fusiam & Aeliam.

Cinthius legem tulit: qua cauetur antiquitus: nequis ob causam orandã donum pecuniamue acciperet. Lex cinthia

Aurelius cotta prætor legem tulit quibus temporibus uerres a Cicerone accusatus est: qua communicata sunt iudicia senatui & equitibus romanis & tribunis ærariis. Lex aurelia

M. Opius legẽ tulit: ne supfluo ornatu mulieres romanæ uterent̃: neue pilẽtis. i. redis pẽsilibus uæherent̃ neue plus uncia ĩ auribus appẽderẽt. Lex opia

Gn. Pompeius magnus legem tulit: ut quæstores suffragio populi ex iis qui consules fuerant: crearentur. Lex pompeia

Valerius publicola legẽ tulit: ut nulli magistratui liceret corpus Romani ciuis ĩ dicta causa condẽnare: liceretq; dãnatis ad populũ prouocare. Lex ualeria

Aquilius legẽ tulit de dolo malo de fraude de deceptiõe de simulatiõe. Lex aqlia

Manlius acilius glabrio legem tulit de pecuniis repetundis seuerissimã: qua ne cõperendinari quidem reum sinit. Lex acilia

Veconius legem tulit nequis census hoc est pecuniosus hæredem unicã relinqueret filiam. Erat autem census ille: qui cẽtum millia sestertium in professionem detulisset. Lex ueconia

G. Calphurnius piso legem de ambitu tulit suo cõsulatu: quæ præter alias pœnas pœcuniaria etiam pœna fuerat adiecta. Lex calphurnia

Gabinius legem tulit: qua bellum Gn. Pompeio de persequendis piratis datum est aduersus. L. Trebelli tri. plebis intercessionem. Lex gabinia

Papius ciuis Romanus legẽ tulit: ut pegrini urbe Roma uti phiberent̃. L. papia

Qu. Latorius cum adolescentes in contractibus circũueniri solerẽt: pœnam eorum deceptori adiecit. Lex latoria

Clodius tribunus plebis legem tulit annoniam: ut frumentum populo qđ antea senis æris ac triẽtibus in singulos modios dabit̃: gratis daret̃. Lex clodia .i.

Clodius idem Tri. plebis legem tulit de collegis restituendis: quæ lex ex seruorum fæce constituta dicitur. Lex clodia .ii.

Clodius idẽ Tri. plebis legẽ tulit: ne quẽ censores in senatu legendo pteriret neue qua ignominia afficerẽt: nisi utriusq; cẽsoris sñia dãnatus eẽt. Lex clodia .iii

Aurelius cotta iudiciariam legem tulit: cum esset prætor: qua communicata sunt iudicia senatui & equitibus romanis & tribunis ærariis: ut ex iis tribus ordinibus lecti iudices res iudicarent. Lex iudiciaria aurelia

Qu. uarius Tri. plebis legem tulit: ut quæreretur de iis quorũ ope consilioue socii contra populum Romanum arma sumpsissent. Lex uaria

Cornelius consul rettulit in senatu: ut quoniam exterarum nationum legatis pecunia mutuo daretur usura turpiaq; & famosa ex eo lucra fierent nequis legatis exterarum nationũ pecuniam expẽsam fœneraret. Lex cornelia .i.

Cornelius idẽ legem tulit: nequis in senatu legibus solueretur: nisi senatores ducenti adfuissent: neu quis cum absolutus esset intercederet: cũ ea de re ad populum ferretur. Lex cornelia .ii.

155

L.cor.iii. Cornelius idé legem tulit:ut prætores edictis suis perpetuis ius dicerét.

Lex licinia & mutia P.Licinius crassus orator:& Qu.scæuola pont.max.ideq; orator:& iuris consultus duo omnium sapientissimi consules legé de ciuibus regúdis tulerunt in eo℞ cósulatu:cú súma cupiditate urbis Romæ italici populi tenerentur:& ob id magna pars eorum ꝓ ciuibus Romanis segereret: necessaria lex uisa est:ut in suæ quisq; ciuitatis ius redigeretur.

Lex iunia M.iunius siluius consul cum.Qu.cecilio metello numidico legem bello crimbrico tulit:quod diu praue simul & infeliciter gestum est ꝓpter diminuta militiæ stipendia.

Lex manilia Manilius tri.plebis legem tulit:qua Gn.Pompeius magnus bellú aduersus regem ponti.Mitridaten extra ordinem gereret.

Leges sacratæ Post exactos reges anno.xvi.cum plebs propter nimiam potentium dominationé in monté sac℞ trans anienem secessisset: & ibi armata consedisset duos primos tribunos crearút:q deinde ad nume℞.x. aucti sút & legé códixerút:quibus suum in patres ius tuerent́:priusq̃ in urbé reuerterétur.Vnde & sacratæ dicunt́ ad pat℞ plebisq; cócordiá ꝑtinétes.

Lex cassia.i. Cassius longinus.L.filius legem tulit:qua populus per tabellam suffragium ferret.G.Mario &.G.Flacco consulibus.

Lex cassia.ii. Cassius idé alteram legé tulit ad minuédá nobilitatis potentiá: ut quem populus dánasset:cuiue imperium abrogasset:in senatu ne esset.

Lex aurelii cottæ Aurelius cotta legé dedit:cum Sylla ad diminuendam plebis potentiam multos cum ei magistratus ademisset:ut plebi liceret interceptos magistratus capere:& cóicata sunt iudicia senatui & equitibus Romanis & tribu.ærariis.Vnde & lex iudiciaria dicta est.

Lex roscia L.Roscius otho consul legem tulit:ut in theatro equitibus romanis ordines quattuordecim spectandi gratia darentur.

Lex plotia M.Plotius syllanus legem tulit cú esset tri.pl.Gn. Pópeio strabone &.L. portio catone consulibus:qua tribus singulæ ex eo numero quinos denos suffragio crearét:qui eo anno iudicarét ex eo factum est:ut senatores quoq; in eo numero essent:ut quidam etiam ex ipsa lege.

Lex satyra Satyra lex est quæ uno rogatu multa simul & uaria cópræhendit:ut uultisne?iubetisne?Vt cum iugurtha bellum componatur?elephátos tradat omnis?transfugas reddat uniuersos.

Lex othonis Otho tri.plebis legé tulit:nequis in ordine equestri spectaturus sederet: nisi sestertia quadringétamillia possideret. Quod si cótingeret qsquis eét:siue igenuus siue libertus: ĩter eqtes spectare ei liceret ĩ gradu.xiiii.

Lex scatinia Scatinius legem tulit:qua puerorum cócubitores graui supplicio afficerentur quos arsenocœtas uocant.

Lex iulia G.Iulius cæsar lege sáxit:ne adulteri forét:depḣési át supplicio dederét́.

Lex mamillia Mamillius tri.pl.legem tulit:ut quádo res a nobilibus aduerse gestæ fuerant:etiam ii ad magistratus gerédos admitterent́:quorú maioré ĩ ro

mana rep. magr̃atus nõ exercuissent huiusmõi ãt hoĩes noui appellãt.

Sempronius grachus legem tulit: qua frumentum e publico distribuere tur populo romano: quæ frumentaria dicta est. Lex sempronia

Qu. hortensius dictator cum antiquioribus temporibus patricii plebiscitis nequaq̃ tenerentur: eam tulit legem: ut eo iure qđ plebs statuisset & patricii & omnes quirites tenerentur. Lex hortensia

Annariam legem appellant: que modum annorum finit: quibus magistratus capiundi potestas sit. Lex annaria

Aelius & Fusius tribuni plebis sua auctoritate legẽ tulerũt neqs per eos dies qbus cũ populo liceret: nõ nisi de cælo seruasset: qppiam ageret. Lex ælia & fusia

Lex ateria cõstituit: ut cũ mos priscus fuisset irrogãdæ mulctæ p magr̃atus ouis aut bouis noĩe: ouis ære dẽo: bos ãt ære cẽtẽo đfiniri itelligat̃. Lex ateria

Falcidius legẽ tulit: qua cauetur: ne plus legare liceret q̃ lege clodia: ut emptorum bonorum est uncias nouẽ: idq3 ipsoꝝ testatorum gratia prouisum ẽ ob id: quod plærumq3 intestati moriebantur recusantibus scriptis hæredibus pro nullo aut minimo lucro hereditatis. Lex falcidia

Flauius inter iudicia publica constituit de plagiariis: cum quis plagioes: idest obliquis & insidiosis pollicitationibus seruum a domino: uel filium a patre subtrahit uel etiam pecus. Lex flauia

Iulius cæsar legem de peculatu sanxit in eos: qui rem uel publicam uel religiosam uel sacram furati sunt uel furantibus ministeriũ adhibuerint: uel qui furta scientes susceperint: quos uel capitali animaduersione uel deportationis pœna puniri iussit. Lex iulia

Cornelius legem in eos tulit: quæ & testamentaria uocatur: qui testamẽtum uel alias tabulas falsas scripserit: signauerit: recitauerit: subiecerit: quiue signum adulterinũ fecerit: sculpserit: expresserit. Seruos quidẽ ultimo affecit supplicio, liberos autem deportatione. Lex cornelia

Põpeius asperrimum crimen noua pœna parricidas persequitur. Siquis parentis aut filii fata perpetrauerit: siue clam siue palã: insutus culleo cũ cane & gallo gallinacio uipera & simia uel in uicinũ mare uel iamnem ꝓiiceretur: ut iter færales angustias cõpræhensus omniũ elementorũ usu uiuus carere incipiat: & ei cæli superstiti terra mortuo auferatur. Lex pompeia

Cornelius legem in eos tulit: qui homines occidẽdi causa cum tælo ambulent ultore gladio eos persequens. Tælum autem interprætatum est omne quod longe iaci potest: ut lapis lignum ferrum apo tu telos idest longe sicut & græci belos: quod sagittam significat apo tu balein: quod significat iacere. Lex cornelia

Latorius ciuis romanus legem cõdidit: qua cautum erat: ut siquis pupillorum bona diriperet: acerrimas pœnas lueret. Lex latoria

Apuleius legem tulit: qua cauebatur: siquis publicam maiestatem minuisset: capitalis esset. Lex apuleia.

Finis de legibus.

156

Franciscus Philelphus Petro Iustino Philelpho. Sal.

Vdio te angi animi ex obitu Alfinæ matris honestissimæ & probatissimæ fœminæ uæhementius q̃ par est. Amisisti tu a sane matrem: at ego filiam: cum enim nata esset ex Nicolao fratre meo germano: habereturq; tholétini primaria quædam mulier: eam certe diligebam ut filiá. Itaq; non minor mihi in ea iactura facta est q̃ tibi filio. Num fortassis ignoras ea nos lege natos oís: ut tandé moriamur. Illorum dolenda mors est: qui nunq̃ meminere se morituros. At Alfina quid de hac mortali uita sentiret: liq̃do fecit exploratum oíbus: cũ foret usq; pietatis & christianæ religionis obseruátissima misericordiæ opibus: assidue dedita. Nullo in ꝓximos odio tenebatur iniuriaꝶ nõ minus oblita q̃ beneficentiæ memor. Intelligebat in hoc sæculo nihil esse firmi: nihil stabile: nihil summopere appetédũ. Sed uerá & optandam tranquillitaté ac beatitudinem í cælo repositam: ad quá ꝑuenire qui uellet: eum uacare oportere omni sorde mũdana seruari ab angelis habitacula bonoꝶ infernalis pœnas: & intolerabilis cruciatus iis apud inferos constitutos: q sui deiq; obliti uitam uiuerét bællu arum. Nihil neq; faciebat: neq; loquebat̃: neq; cogitabat: cuius nõ redderet ꝓbatissimam rationé. Erat ab omni muliebri uanitate atq; ímundicia abhorrens. Cibo ac potu utebat̃ moderatissimo: eoq; minime delicato. Norat. n. oris incõtinentiá iter parare ad illecebras & obscœnas corporis uoluptates: q̃bus & corpus uitiaret̃ & aía. Et q̃a didicerat ei cũ ímortali deo esse sermoné: q diuinis oróibus studeret: q̃cquid subripere poterat a domesticis negociis: illisq; necessariis: id oé orádo usurpabat. Præstabat formæ bonitate cũctas mulieres Tholétinates: quá ipsa nulla fouebat arte: sed ea grauitate pudoreq; leniebat: ut uenerabilis oíbus redderetur. Familiam suá bene moratá ut redderet: modestissimis suis moribus curabat esse exéplo. Celebratióí hostiæ xp̃ianæ: ut q̃deuotissime interessent: ne unũ q̃dem dié prætermisit unq̃. Liberos suos castigatióe magis q̃ uerberibus instituebat castigationé inquiés dici humanitatis uerbera iracundiæ: quæ a furore alio nihilo distare q̃ tépore iusticiá non legibus sed bono & æquo metiebat̃. Constantiá in sexu muliebri apprime laudabat. Leuitaté nõ oderat modo sed etiá exercebat̃. Fortitudiné ꝓbabat eá: cui nihil admixtum esset excandescétiæ. Et ut prudentiæ opibus gaudebat: ita ab omni mala malitia ꝑinde quasi a teterrima quadá peste auertebatur. Somni erat paucissimi: cumq; uigilaret: oís eius cogitatio erat de animæ ímortalitate ac futura uita. Præterea ꝑ noctem cogitabat: q̃d in die foret actura. Parsimoniá domesticis í rebus amplectebatur. In diuinis uero liberalitaté ac munificentiá. Ieiuniis quibus supra naturá muliebrem utebatur reddi se dicebat & ígenio ꝑspicatiorem & mébris ualidiorem: sed quid hæc tibi & alia plura cõmemorem: quoꝶ non es ignarus. Népe

ut memineris ex talibus uitæ īstitutis laudatissimisq; operibus nihil mali Alfinæ matri euēire potuisse:sed iā ea cōtigisse bona:quæ maxime optabat cū eēt ī uita. Fruit.n.æterna beatitudīe:breuiq; futurꝫ sperat:ut illud possideat habitaculū quod angelica custodia sibi seruatū nouit. Deū oīpotentē ꝓ te orare nō desinit:ut hanc uitæ ꝑegrinationē ita trāsigas:ut secū una ī cælesti patria sis futurus. Hæc si tecū ipse cogitabis:iudicabis profecto nō modo tibi nō eē dolendum sed lætandū potius:quod ea sis matre natus:cuius sanctissimis meritis ī cælestē sis gloriā ꝑuēturus. Vale ex Vrbe.xv.kalen.Martias.M.cccc.lxxvi.

Instructione del ben uiuere utilissima: composta per il summo oratore & poeta Francisco philelpho allo illustrissimo principe & excellentissimo signore Philiberto inclyto duca de Sauoglia.

e Ssendome ꝑ parte della ur̄a excellētia demādato illustrissimo prīcepe Philiberto īclyto duca de Sauogla:q̄le ordene e q̄l uia obseruare dobbiate circa listructiōe dela ur̄a uita costumi e doctrina comīciādo dala ꝑsente ur̄a etate de q̄ttordece āni e cosi poi ꝑseuerādo īsino a q̄l tēpo:nel quale ꝑ uoi medesimo tutto cognoscerete:ho giudicato nō potere honestamēte fugire q̄sto laudatissimo studio etiādio che ꝑ le mie occupatiōi leq̄le sono nō pichole & appresso ꝑ la mia etate dāni gia ottātauno me sia molto laborioso. E quantūq; piu ragioni mēduca a satisfare alla uostra laudatissima demāda: pur due tra laltre piu me strīge. Luna ꝑ essere la ur̄a celsitudine congiūta ꝑ piu affinita cō questi inuictissimi e potentissimi principi e signori modōna Bona uostra amida:e missere. Giouāni galeazeo maria sforza uostro cognato duchessa & duca de Milano. Laltra ragiōe ꝓcede da q̄lli honori & singulari benefici cōferiti ī Mario mio dilectissimo filiolo ꝑ q̄llo excellētissimo & optimo prīcepe & duca de sauoglia mōsignore Aloysi ur̄o auo e ꝓgenitore. Ilpche cō breue cōpendio me sforzaro satisfare al uostro desyo in tal modo ꝑlando. Soprognaltra cosa douete sempre hauer̄ la mēte a lomnipotēte dio:da cui solo ꝓcedono le segnorie & reami & īperii & ognaltro bene humano. La iusticia e la pieta sono due prīcipalissime uirtute nel prīcepe. La iusticia e distributiua deli officii humāi secōdo li meriti de ciaschūo:la pieta cōsiste nel culto diuīo. Ne āchora laltre uirtute se debono mettere ī negligētia come e la forteza de lanimo in nō temere li ꝑiculi oltra el bisogno: mā metterse al retaglio dela morte ꝑ la salute dela ꝑr̄ia. quātūq; dir̄ solea il nobilissimo re Agesilao la forteza esser uirtu suꝑflua quādo tutti li homini fusseno iusti. La tēperātia me pare douerse amar̄ & obseruare da ciascūo:cħ ꝑ il tropo piacere o del māgiare o d̄l bere o de laltri delecti sensetiui lhō cōmete īfiniti d̄lecti La eloquētia adorna ogni uirtute:la q̄le ni prīcepi e molto lodata Ond̄ Parysatis regīa d̄ ꝑsia cōfortaua li doi suoi figlioli Artaxerxe & Cyro:che quādo uolesseno ꝑlare al populo:douessēo usare parole grauissime & ornatissime. Quella cosa ꝑ la q̄l auāzamo tutti lialtri aīmali e el ꝑlare:ꝑche quāto ala ragiōe come dice Aristotele ogni animale: ne ha tāta: quāta basta ala cōseruatiōe deq̄lli. Ma solo el ꝑlar̄ e q̄lla cosa dela q̄le ognaltro

157

animale for de lhomo ne priuato. Deue dunq il principe i tal prerogatiua in/gegnarse auanzare tutti li suoi soto posti. Et perche la eloquentia presuppone una bona grámatica descendero a questa parte. Sono alchuni patri impruden ti: iquali a suoi figlioli darano qualche indocto pedagdgo: credédo che i quel li principii ciaschuno possa satisfare: & nõ cõsydera quel percepto de horatio: il quale dice: chela botta serua in se longo tempo quello odore: il quale prese: quando da nouo fu impita. Diogene babylonio parlando de re Alexádro dice esserli molto nociuto che prima che philippo suo patre lo metesse sotto la do/ctrina daristotele: hauesse hauto per suo pedagogo uno uitiosissimo huomo chiamato Leõides: il qual il maculo dalcuni desonestissimi flagitii da quali gia mai poi se pote abstenere: etiamdio che fosse in tutte laltre cose uno clarissimo re. Et per tanto uoi excellentissimo Philiberto douete comádare a chi ha cura dela uostra psona. Che ue trouéo uno magistro eruditissimo & ornato de no/bilissimi costumi: il quale habia ad essere uno specchio dela uostra uita. Re phi/lippo antedicto se stimaua hauere acquistata non picola felicitate hauer troua to Aristotele: il quale insino ali primi elementi de gramatica hauesse ad amagi strare Alexádro suo figliolo. Et dionysio magiore che fu principe de syracusa in sicilia condusse insino dathene il famosissimo philosopho Platõe per amae/strare dionysio suo figliolo. Il uostro leggere & studiare uole essere la matina a bona hora insino alora del desinare. Disinato che harete sempre sobriamente per non occupare tropo lintelecto o per il tropo mágiare o per il superchio be re: douete alquáto star fermo & parlare alchúe cose piaceuole & honeste cõ uo stri demestici & nõ cose molte subtile p nõ occupare la fantasia: acio chel caldo naturale sadune alo stomacho p piu facilméte padire. Et essendo cosi repossa/to p lo spatio dunhora se uole retornare a legere le regole de grámatica cauate sotto debita breuitate da Prisciáo & dali altri aprouati auctori. Et quádo col tẽ po qste tale regole fusseno bene iparate: se uole odire qlche bono poeta como e Virgilio & i quella tale lectione examinare grámatica: e anch e se uole hauere qualche bono exemplo de bella littera & scriuere alquáto. Et pche il tropo stu diare ua i fastidio me pare utilissimo che per spatio de due hore ue metate ad exercitare la psona i qualche laudeuole giocho: come sarebbe ala balla pichola fiorétina: ale braccia: al curso: ala poma: e simili giochi. Ne áche il giocho di sca/chi nõ me dispiace: il qle fu prima trouato da Palamedes nel cápo troiáo p nõ stare otioso: & qualúq altro giocho se sia: nel quale la ragiõe auáze la fortuna. Onde il giocho d le tauole & di dati al sozo & le carthe & simile baratarie se de beno fugire. Dopo queste due hore cõcesse al giocho se uol tornare a lo studia re de larte de rethorica: & odédo li precepti se uogliono iparare a mente & qlli exercitare cõ farue dare alchúe theme uulgare & qlle cõponere p lettera secun do lornato de eloquéti. Et similmente odire lepistole de tullio cõ le theme uol gare: le quale bisogna ue mostre il uro preceptore: come p imitatiõe fare le do biate. Et pche ciaschúa epistola & orõne táto e piu bella quáto ha sententia gra

ue & a ꝓpriate congionte seco douete farue legere tullio de officiis & le quōni tusculāe & laltre ope morale de tullio. Ma la piu utila opera e piu conueniēte al pricepe e qlla istitutiōe scripta i libro octo da xenophāte socratico & da me trāsferita de greco i latino & ititulata al summo pōtifice papa Paulo secundo chiamata pedia cyri: i la qual se cōtene q̄le esser cōuēga la uita dil prīcipe comī ciando dal nascimēto de quello & sequitando con dignissimi admagistramēti ī sino a lultimo giorno de la p̄sente uita. Et q̄sta.e.qlla opera: laquale se lege che publio scipione africano nepote dil primo africāo nō se la leuaua may de māo. Oltra costui dice Tullio io ho cōsumata legēdo tutta la pedia de cyro: il cħ hoī de tāta sapiētia facto nō harebeno: se nō auessēno p la lectiōe de q̄lla cōsequito fructo grādissimo. Nō debo io po tāto strēgerue al cōtinuo studiare : che non prēdate qualche altro refrigerio & maxime ni giorni festiui. Ni quali me pare degno exercitio lādare ala caccia: po che q̄sta e una imitatiōe & representatiōe de lexercitio militare. Ma il u͞ro cacciare in la u͞ra tenera etate uol esser cōtra q̄l li aīali: iquali nocere nō ue possano: come sono lepori caurioli & daini. Douete spesse uolte dare grata & piaceuole audiētia a u͞ri & qlli farueli bēiuoli. Et quā do alcūo ue facesse q̄lche p̄sentuzo acceptarlo gratiosamēte come se grāde fos- se. Leggese de lātedicto re Artaxerxe che caualcando fore de la sua cita: & essen do usanza che tutti ni quali p uia se scōtraua: il p̄sentasse: uno poueretο uilā cħ niēte altro hauea: cō tutte due le māi prendendo acqua duno fiumicello gliela porse ala bocha: & lui piaceuolmēte subridēdo glie mise le labra: poy tornato i la cita mādo ī dono a q̄l uilāo una copa doro. Re philippo dicto de sopra hauē do un giorno data grāde audiēzia al populo finalmēte fastidiato & stracho se leuoe: & alhora una uechiarella poueretta dixe o Re philippo odite la mia cā : a cui respōdēdo Philippo: io nō sono otioso: q̄lla soggiōse cridādo non uogliate eēre re: se uolete essere otioso. Il che lui bene cōsyderādo da capo se mise a seder & expedi collei: & gli altri cherāo p̄senti. Douete guardarue dusari al desinare & alacēa uarii cibi & cosi āchora uarii uini: pocħ come scriue hippocrate ī uno suo libro ītitulato đ flatibus: ilq̄le io traduxi de greco ī latio: ciaschūo cybo ha una sua ꝓpria uētositate. Et come diuersi uēti fāno ī mar̄ uarie & diuerse tēpe state: simelmente uarii & diuersi cybi genera ī li n͞ri corpi uarie & diuerse & ꝑi culose īfirmitate: q̄l medsimo īteruene nel ber̄ uarii & diuersi uini. le cui uēto sitate tāto son piu piculose: q̄to ꝓducāo piu graue & mortale īfermitate. Dice aristotele cōe Plutarcho scriue ciaschū uīo eēr uētoso e maxīamēte el uino uer meglio: ilq̄le q̄to e piu piēo đ color̄ tāto a magior̄ uētositate. Oū cōmāda cħ ali puti picholi nō se dia uīo: & soggiōge besognare cosi le nutrice abstenerse dal uīo come li fantini: po che nel lactare li dāno il nutrimēto. Et cħl uīo sia ī ogni etate piculoso noi il uedemo p cōtiua expiētia: poche qlli: che beuāo il uīo pu- ro disordenatamente: alchūi morono de morte subitana: ad altri li cade la goc ciola & cosi pde q̄lche parte dela p̄sona: a molti uene il morbo caduco. De laq̄l cosa q̄sta e la cagiōe. Quella uātosita grāde dil uīo la quale sennalza ī suso: quā

do retorna ĩ dreto:sgõfia le uene:de le q̃le sempedisce il trapassar̃ e q̃lla uia p̱ la q̃le la p̱sona respira se uene a stroppare:de q ꝓcede come par̃ ad hippocrate: cħ colloro iq̃li sono de debole cõplexiõe:morão de morte repentina.Ma q̃lli iq̃li sono de piu forte cõplexiõe cadẽdo nel morbo caduco:o uero apoplectici quã do p̱ la goccia p̱dono q̃lche parte dela p̱sona Chel morbo caduco ꝓcede da la dicta uẽtositate:se mãifesta:che q̃lli che sono caduti se sconfião & nõ retornão nel primo sentimẽto ĩfino a tãto cħ nõ gitão una spuma p̱ la bocha.Quãto sia la potẽtia dil uino ĩ lacedemõii el demostrauão:che subito cħl fantio era nato: il bagnauão nel uĩo p̱ cognoscere la loro habitudĩe.Et ĩ quãto li fantini fussẽo inclinati o al morbo caduco o adaltra ĩcurabele egrotatiõe p̱ natura:subito se debilitauão & resoluiuase:& q̃sti tali nõ uoliuão fusseno lactati ma li gittauão uia com ĩutile ala republica.Ma q̃lli ĩ q̃li erão de ferma cõplexiõe & habitudĩe: nel bagno nõ solamẽte nõ se debilitauão:ma se faceuão piu uigorosi & piu fir mi:& q̃sti nutriuão cõ singular̃ diligẽtia come utile a se & ala p̃ria.Douete uoi ãchora p̱ tali exẽpli e ragiõi guardarue dal bere ĩtẽperatamẽte & usate il uĩo be ne iacquato nõ solamẽte p̱ la sanitate dil corpo ma ãchora p̱ il gouerno de lin tellecto:acio che cotesto ur̃o felicissimo prĩcipato ĩ lõgissimo tẽpo ue possa go dere:lassiã stare ĩfiniti altri uitii che genera il uĩo usato ĩtempatamẽte:narraro solo quãte ĩfirmitate raccõtã il sanctissimo & eruditissimo Ambrosio nel suo libro ĩtitulato de ieiunio:che sono il cõtĩuo tremore di mẽbri:il p̱dere il senti mẽto:la mutatiõe di colore:il p̱dere la uoce : il uariar̃ il colore:lĩfiamato caldo di liochi lhãelito & ale uolte la puza dela bocha el murmurare đ lorechie il fre mitu del naso:la p̱iculosa phrenesia:lacerbissimo dolore del male đla pietra: la ĩcurabele podagra:la deformitate de larticuli:la mortale crudezza dil nõ padi re:lo spesso & ĩtolerabele uomito.Questo e q̃llo cħ p̱ hieremia dio plaua : quã do dixe.Beuete e ĩbriacateue & faciate il uomito & caderete:&nõ ue leuarete. Nõ sapemo noi Alexãdro dicto de sopra quãdo senebriaua etiãdio uel cõuito familiare hauere occisi li piu bẽiuoli amici:cħ hauesse. Poi che occiso hebbe cly to:il q̃le hauea caro come la sua uita:ritornato ĩ se:nebbe tãto dispiacere:che p̱ pocho remase:cħ nõ se priuasse cõ le sue ꝓprie mãe de la uita.Et Iudith quãdo taglio la testa al cõi inimico olopherne:certe quãdo lebbe iebriato.Ma retornã do al diuĩo Ambrosio:p̱ il uĩo etiãdio li hõi q̃si deuẽgono cauagli ãitrãti p̱ mu tatiõe de la ꝓpria natura:cõciosia cosa che ĩfiamati dal natural uapore del cal do corpo & cõtra natura ĩfiamati dal caldo dil uĩo nõ se possono cõtener̃: ma sono si factamẽte excitati ĩ le bestiale cõcupiscẽtie:che niuno tẽpo hãno deter miato ad usar̃ il cõcubitio.Dal uĩo ãchora apparono uarie imagĩe: dubiose ap parẽtie:passegiar̃ instabele.Spesso trapassano lõbre come se fusseno:fossi a que sti tal pare che la terra se moua.Et subito se leua suso:& pare cħ sencline al bas so:& come se quella se uolgesse in torno:fore dil suo sentimento cadono in bu cuni & prendeno la terra con le mani : o uero come se li monti concu rresseno luno contra laltro li pare essere inclusi in quelli. Che besogna troppe parole:

quando uedeno li cani li parono leoni:& fugino. Alchuni rideno ineptissimamente. Alchuni piangono con dolore inconsolabile. Altri uedono pauori for dogni ragione. Sogna ueggiando dormendo litigamo. Lalor uita glie uno sogno:& lo sogno glie la morte e qualũque altra cosa se po odire o fingeř pui dura. Et per tanto douete notare præstātissimo signore besognare usare il uino il quale sia piccholissimo o bene inaquato. Ilche chi non obserua lui medessimo e cagiõe dil suo male. Ne menore diligētia se de hauere ĩ cibi: che siano ne molti ne uarii:laqual cosa chi non fa:la sua uita non po essere longa. Platone dice essere cosa dishonestissima mangiare due fiate el giorno. Quanto e piu dishonesto & damnoso nõ cessar mai de fare tauole & tauolete cõ uarie & diuerse collatione de mille imbandigione. De qui procede che la ꝑsona nõ padisci & quello liquore ilquale se spreme della mala digestione impiaga il pulmone:ilquale essendo impiagato ꝓduce il ptisico:al quale morbo niuno remedio uale. Et q̃l medesimo liquore corrupto uenuto che sia al fecato:nõ se conuerte in sangue ma in hydropisia & altri infiniti morbi. Noi douemo nel mãgiare & nel bere usare quelle cibi & quelli uini: i quali habino a ꝓdure lasanitade & la bõa habitudine. In la sobrietate & nel uictu continuo come se contengono molte altre cose utile & degne de loda cosi anchora la belleza del corpo specialmente se cõserua:laquale quanto nel princepe sia desyderata : il demostra Euripide poeta dicendo inuerita la belleza de Priamo e degna dimperio. Et Xenophonte socratico scriuendo in la pedia de cyro prenominata dice in lui essere stato quattro cose singulare & egregie una eximia belleza:uua mirabile humãitade: grãdissimo studio de sapere:& summo desiderio de honore. Quello che non se satia mai de mangiare e de bere:e brutissimo & spuzulente : e bizarro e superbo ne se cura de scientia ne anche li e apto per essere il ceruello da grassissimi uapori assediato. Ne ãchora fa differētia tra lhonor al dishonoř:ne tra la fama ad lisamia. Demetrio phalereo philosopho excellente cõfortaua Ptolomeo re de epyto adunassi libri quanti potesse:liquali fussero scripti de tutte quelle materie: lequale apartengono al princepe : pero che legendo quelli:intenderebe cose infinite:lequale li amici de princepi non ardiscono dirle p non dire cosa che li dispiaccia. Et certo molto ue deuote guardari dali assentatori:che come dicea antisthenes philosopho e uia melio abbaterse ni corui che in li adulatori:pero cħ li corui cauano li ochi dil corpo ma li adulatori cauano con le sue piacentini & con landare a secunda li occhi de lintellecto. Et Thalete milesio solea dire : che de li animali saluatichi il piu pessimo era il tyranno. Ma de li animali domestichi ladulatore era il peggiore de tutti. Et Pittaco essendo demandato da Misilo che cosa ueduta hauesse miraculosa in tutta la sua uita : respose il uechio tyranno. Quando il princepe intẽde quale cose piaccione a li suoi subditi & quale li sono in odio:conosce quale uia debba tenere per essere accepto:ilche legendo sempara. Confortoue dunque alo studiare & a legere per essere uno gloriosissimo principe & amato da tutti. Molto ue sera utile la cognitione de le histo

159

rie per respecto di uarii casi:che occorsi sono in uarii tempi & in diuerse signo rie:lequale cose fano lhomo prudente & adueduto in le cose che accadano. Il perche ue conforto a farue legere o uero legere da per uoi li comentarii de Cesare & Sallustio:& Titoliuio:& Quinto curtio:& Iustio: & Valerio maximo: & doi libri per me traducti de greco in latino: ni quali Plutarcho narra molti exempli chiamati dicterie. Ma quando serete in etate piu ferma & in li āni piu robusti:ue douerete exercitare in larte militare col giostrare col bagordare col torneggiare:imparare lo scrimire con la spada con bastoni con la lancia el sapere usare larco il balestro & tutti li altri exercitii:che susano ni facti darme. Per el presente non me destendero piu oltra per non tediare la uostra excellentia. Ma quādo odero questo mio ricordo hauer facto qualche fructo cō magiore diligentia ue scriuero cose salutifere & gloriose. Et questo principio io Francisco philelpho caualieri & poeta laureato ho facto come inducto dal uostro magnifico caualieri messere Rufino de mures ilq̄le p nostra parte me ne pregho: & anchora sollicitato dal nobilissimo gentile homo missere Iohanbaptista caimo. Recommādādome sempre ala uostra illustrissima segnoria.

FINIS.

IACOBO Antiquario Ducis Mediolanensium secretario Georgius ualla placentinus salutem dicit plurimam.

g Alieni medici præcellētis de medicinæ principiis opusculum ad nicolaum nepotem tuum tibi Iacobe antiquari latinum feci:quod eum a dialectita & philosophia : unde perq̄ eruditus emersit ad medicinæ studia se conuertisse nup accepi:tū quod ad rudes erudiēdos hunc librum īsignis īprimis auctor cōposuit:tum quod non mediocres illic ad ipsum nepotem tuum fructus deriuari posse existimarim:quandoquidem totius fere medicinæ siluam inde ipsi liceat animo contemplari & sese ad eam capessendam cōformare:planeq̧ instituere. Quod sane meum erga te officium quam lætus tibi deprobam facile poterit iudicare : qui pristinam inter nos:& iugem norit beniuolentiam:ut in perpetuo tete erga me tenueris officio:omitto lenitatem ī loquendo:sedulitatem in obsequendo:fidem & caritatem in obeundo: & quæcunq̧ amico profutura intelligas amplectendo: quod sane quam in te rarum tam amabile & obseruabile est. Videas siquidem quosdam sua opiniōe doctissimos:qui ut ipsi uulgo eruditiores habeantur sublimes incedantur:qui litterarum studiosum quenquam uix recta facie spectare dignētur: quos dum loquuntur credas singultire:mox uero cum se in quenquam commouerint a dducto supercilio:fronte rugata:contractisq̧ naribus meras aduersum singulos tristes hypocritæ profundāt insanias : ex garrulitate lingulacæ auctoritatē aucupantes:tumidis crepitantes sermōibus:& quo sint imperitiores eo petulantiores intueare. Contra uero nos tuam morum sanctissimorum suspicimus prudētiam:admirabilemq̧ humanitatē:stilū amamus reconditas exqui

sitasq; sentētias quas splendida uestit oratio: mollis flexibilisq; uerborū cōpræhensio: ut ea tuo propemodum fingi uideatur arbitrio ita fluunt omnia: ita liquescunt: ita nusquam adhærescunt. His tātis uirtutibus fit ut par sit omnes in omnibus liberalibus disciplinis te plurimum obseruare: his ego me allectū ad te obseruandum certe scio: hinc quod potui amoris inter nos pignus exhibui. Verummodo iam nos forte uerbosiores q̄ necesse est simus: ipsi Galieno cedamus de medicinæ principiis locuturo: si tamen prius recēsuerim quid ipse apud amonium philosophum post aristotelen inter primos habitum de medicinæ diuisione annotarim in libro si quidem diuisionum omnis inquit ars subiectum habet & finem: itaque medicina subiecta habet corpora atque medicamina: finem uero ad sanitatem corpora perducere diuiditur porro medicina in speculandi uim & agendi speculandi quidem uis diuiditur ī naturæ & causæ: & signorum explicatiōem: agendi autem uis ī sanatile & curatile. Rursus naturæ explicatio diuiditur in elementa: temperamenta: potentias: humores: & membrorum particulas. Causæ explicatio in proposita: & capitularia: & compræhensa: signorum explicatio in recordatile: discretile & futurorum præsagium quod prognosticon uocant. Rursus sanatile est in cohibendo & nutricando & expellendo. Curatile in remedia adhibendo: uictum deligendo: & chirurgicā exercēdo: hæc sunt quæ Amonimus nūc: q̄ reliqua inspiciamus.

Galieni medici ad medicinam introductorium.

m Edicinæ artis intentio quidem est sanitas: finis autem sanitatis adeptio: at medicis illa cognitu necessaria sunt: ex qbus aut absens abduci sanitas potest: aut præsens conseruari: atqui absentem adducentia sanitatem medicamina quidē & adiumenta appellantur: præsentem uero conseruantia salubres uictus: hæc demum & ipam medicinam sciētiam salubribus: & morbosis constare priscorum ostendit oratio: salubria quidem uocans quæ præsentem cōseruēt sanitatem: & quæ sublapsam atque afflictatam reuocēt morbosa uero his contraria: medico siquidem duplici cognitiōe opus est: una quidem ad delectum faciendum & assumendum: altera uero ad fugandum: hinc etiam horum exquisiuere: ac inuestigauere scientiam: nec tamē omnes idem consentiunt: sed alii quidem solam aiunt arti experientiam sufficere: aliis autē nō parum uidetur ratio pficere: hīc igit̄ ab experiētia illegitime excitati empirici nominantur: itidem & a ratione rationales & perinde primæ sunt hæ inter medicos factiōes: altera quidem ab experientia medicaminū petens inuentionē: altera uero a demonstratiōe factionis nomen inuenere: has empiricen & logicē nominare cōsueti sunt empericen quidem obseruantē & comminiscentē. Logicen siue rationalē opinantem & ratiocinantem: factionibus quoq; similes uiros protulerunt: empiricos quidē obseruatores: & cōmentores earū rerū quæ euidentes essent illis: qui experiētiam consectati sunt rationales porro: & opiatores siue dogmaticos: & cōmētores qcunq; se ratiōi accomodarūt.

160

Institutam uero hoc pacto artem empirici ferunt cum ĩ multos delabi mor-bos homines uidissent alios quidẽ temere: ac spõte ægrescere: ac sanescere ani-maduerterũt uelut sanguinis fluxu ex naribus: aut sudore: aut alui prefluuio: aut id genus aliorum: quorum singulis ad adiumentũ aut detrimentũ quispiã: pductus: est nec tamẽ quod sensile est id in causa fecerunt alios autem quorum mor-bi causa appareat non tamẽ ex electione nostra: sed aliquo euẽtu: ac fortuna si-cut euenerit aliquãdo lapsum aliquẽ: aut pcusum: aut quoquo modo sautium sanguinẽ pfundere: necnõ cupiditate uictum ĩ morbo bibere frigidam aquã: aut uinũ: aut huiusmodi quidpiã aliud: quorum singulis ad cõmodũ: aut in com modum pducatur. Primam itaq cõmodorum aut ĩ cõmodorum speciem natura-lem appellarũt: secundã aũt fortuitam utrãq uero ipsarum primã circũcidẽtiam uocauerũt: quod ex ĩprouiso rebus adueniat & circũ eas cadat nomẽ imposue runt: aduenticia igitur experiẽtiæ species est huiusmodi: sui autem cuiuslibet instigatiõe cum ultro ad experiẽdum peruenerint: aut ĩ somnis cõmoniti: aut quoquo mõ aliter opinantes. Cæterum tertium quoq experientiæ genus est imitatoriũ cũ iuuantibus aut lædentibus siue utcunq: aut natura aut fortũa: aut sua sponte ac monitu ad eosdem rursus morbos ab experiẽtia pducãtur: idq est quod ipsorum artem imperimis cõstituit: nec tamẽ bis aut ter: sed etiã sæ pius imitaturi profecerunt. Deinde in eisdem morbis idem faciẽdo inuenien-tes ut plurimũ eandem recordatiõnẽ: speculatiõnẽ nominantes iam fidẽ factã putauerunt: & artis partem esse: postq̃ uero multæ hoiusmodi coiuissent spe culatiões medicina diceretur ut sit medicĩa quidẽ præceptorium huiusmodi aggregatio: & qui ea aggregat medicus: talis autẽ aggregatio sua cuiusq pspe-ctio uocata est: quæ recordatio quædã est eorum quæ sæpius & idẽtidem perspe cta sint: nominauerũt autẽ hoc ipsum quoq experientiã: eiusq expositionem historiam. Id enim ipsum per sese obseruanti perspectio: discenti autem quod ab alio fuerit obseruatum historia ẽ. Sed quoniam in morbos aliquos incide-runt est quando non peruisis: aut qbusdam cognitis quidam utantur: sed in lo cis in quibus medelarum copia non erat. Tũ ad experientiam se conuertũt au-xiliariũ obseruationũ sibi aliquod inuenientes ĩstrumentum ad similis rei trã sitũ quo utẽtes sæpe numero etiã a morbo ad morbũ ut simile idẽ adiumẽtũ trãsferũt & a loco ad locũ: & a prius cognito auxilio ad pxime accedens: a mor bo qdẽ ad morbũ ut si ab igni sacro ĩ serpẽtia trãsitus fuerit: a loco ad locũ ut a brachio ad crus ab adiumẽto ad adiumẽtũ ut ĩ alui p fluuiis a pomo ad mespi lũ. Oĩs autẽ talis trãsitus uia pfecto ẽ ad ĩuentionẽ. Inuẽtio uero ãte expientiã nuspiã ẽ: sed cũ quod speratũ fuerat ad expientiã pductũ ẽ ab ea testimõio iã fi des facta: hoc nihilo tamẽ mĩus utcũq pluries ac identidẽ ita habere fuerit ob seruatũ experiẽtiã similis trãsitũ secutã exercitationẽ uocant: quod eũ q hãc ha biturus sit inuentionẽ ita arte exercitatũ esse oporteat. Cunctaq experimẽta: ante experientiã inuenisse: quibus ad se confirmandã ars indigebat: & quæ cir-ca euenientia fieri potuere: hæc nempe ab experimento ad artis finem est uia.

q Væ rursus ratione duce perficitur:ea corporis cui mederi īuestigat na
turā iubet ediscere:necnō causarum omnium uires in quas quottidie
incidēs corpus aut sanius aut magisq̄ fuisset ualitudinariū euadit præ
terea aerum quoq; naturas:& aquaꝶ & locoꝶ:& institutionū: & ciborum: &
potuum:& cōsuetudinū medicum percallere aiūt oportere:quo ægritudinū
omniū causas inueniat & medicaminū uires possit cōiectare:& de eis ratioci
nari:ut talis rei cām norit ad talē uim auxiliū accōmodet:qđ usui eē cognoue
rit: prius enim multifariā exerceri īpossibile ei aiunt:qui ad medicandum sub
dubitet quēadmodū ī paruo siqdē exemplo id omne tibi licebit intueri.Esto
pars corporis aliqua lāguida & dura:& resistens:& tumidiuscula hic cām me
dicū inuestigare primū oportet cur plurimus profluens humor p id quod a
natura est in eā partē eruperit exicatq; ipm:ac distendit q lāguorē adducebat:
deinde si amplius profluxerit: cohibet ne profluat: quod si eam partē ab illo
humore immunē nō reddideris quonā pacto inhibebis quominus profluat:
languidam ergo partē exinanies refrigerādo quidē & astrigendo atq; obturā
do īfluere prohibebis:calefaciendo aūt & emungendo quod aggregatū fuerit
exinanies.Ita igitur ab ipsa affectione eis cōferēs efficitur ostensio : nō tamen
hanc solā aiunt sufficere:uerū & ab egrotātis potentia alterā esse ostensionē:&
ab ætate aliā necnō a sua languētis natura.Aliis hoc pacto etiā ab anni tempo
re:a natura regionis:ab institutiōibus:a conditionibus:a consuetudinibus:&
ab hoꝶ singulis sua fieri posse ostēsio existimatur: uerbi causa quo id exēplo
manifestius dephendas:esto quispiā acute febricitans:ad se mouēdum piger:
corpore grauiter sentiēte:esto etiā nunc longe turgidior q̄ prius:plusq; rubo
ris habeat:sint præterea uenæ multo turgidiores nō dubiū uulgo aiunt:quin
huic calidi sanguinis copia redundet:quænam igitur medela:aut quænā exi
nanitio multitudini nāq; hoc aduersatur qđ cōtraria cōtrariis sint adhiben
da medicamina:quo pacto igitur exinaniemus?aut quousq;?id enī a sola cau
sa cognoscere īpossibile ē:oportet siquidē & uim & ætatē: & tēpus & regionē
& cætera quæ pauloāte dicta sunt aīaduertere.Nā si ualidus fuerit uiribus: &
ætate adolescēs: & anni tēpus uernū fuerit:& locus fuerit tēperatus:non erra
uerit quispiā si incisa uena sanguinē detraxerit:quantū causa ipsa iubet:quod
si uiribus ībecillis ac ualitudinarius fuerit:ætateue puer ac ualde pusillus: aut
admodū senex:& ī frigidis regiōibus quales sunt apud scythiam:aut feruidis
quales sunt apud æthiopiā:& anni tēpus aut ualde frigidū:aut ualde calidum
ne sit qsquā q ex uena sanguinē mittere audeat:ita sane & cōsuetudines & in
stitutiones:& naturas corpoꝶ iubēt aīaduertere:ipsis nanq; suā cōferētis ostē
sionē fieri putāt a quibus autē conferētis ostensio dogmaticis est: ab eiusdem
obseruatio est empiricis:prædictam enim in febricitante casuū aggregationē
quam syndromen: idest concursum noīare consueuerunt:dogmatico quidē
exinanitionem edicit:empirico autem obseruationis recordationem : nā hoc
pacto habentibus plerūq; exinanitionem profuisse aīaduertit q̄obrem nunc

quoq; ea usurus sperat profuturam. Cæterum ætate népe adolescentes idone am euacuationem minime moleste ferre uidit: ex quibus id sæpe aduertit: ita auté uere magisq̃ quá æstate: in locoq; tempato: necnõ si langueti euacuádi fue/ rit consuetudo: uelut p hæmoroidas: aut nares: at dogmaticus abstulerit certe etiá ob hoc: plus sanguinis a rei natura excitatus. Empiricus át qđ ita sane ob/ seruarit: & in uniuersum i eisdé lágoribus eadé eé oportet medicaía ratus est tá dogmatici: q̃ empirici ita sibi assumũt hæc ut circa eoꝝ ambigát iuétioné i eis/ dé eni apparentibus i corpore casibus dogmaticis causæ nascit indicatio unde curationé inueniunt. Empiricis aũt est cõmemoratio sæpe: ac idétidem obser uatorũ: sane i qbus dogmatici casum nullũ apparenté habét q ostédat causam in iis percũctari nõ detractát: idq; principale causam appellamus: ut si rabidus canis: aut uipera aliudue huiusmodi quépiá momorderit hulcus certe ipsum nihilo magis aliis uidebit hulceribus alteratũ: aut pfecto a principio cũ de ra/ biente cane emanauit: simile uidebitur morsibus ab alio factis aiali. In uipis át ad primos qdé dies hulcus est aliis simile: postremo aũt cũ iam passiones labo/ rauerint: quædá eis aduenĩũt pniciosa & fere tales casus: quales qui ex uirulétis & lœthalibus oboriri dicuntur aialibus: quæ nõ facilé admittũt curatiõem: & quæ cõfestim a principio ad postremũ usq; euadunt pniciosa: quæ nam igitur huius recta erit curatio: an uidelicet exhauriendũ est q subiuit aculeus cũ cor/ poris discerptiõe eius q cõpunctus est: an ad cicatricé agere oportet: ac festinan dũ ut hæc cõcludátur: sed hoc aliquádo cõtrariũ est: secát. n. sæpenumero ipsa si oĩno exigua fuerit: calidisq; & acutis & ad trahédum ac exiccádũ uirus aptis utũtur medicaminibus: ppter eandé cám eadé medicamina etiá empirici su/ scipiũt nõ ab ipsius rei natura ad inuétioné pducti: sed eoꝝ quæ ab experimé/ to apparuerũt memores: quéadmodũ enim i ætatibus & téporibus: & regiõi/ bus: & in unoquoq; eoꝝ quæ dicta sunt curatio ab experiétia ipsis cognoscit: ita in eis causis quæ principales nomináũtur siquidem uias inuétiõis ueras esse utrasq; pariter sibi asciuerũt nõ est q lõgiore utantur oratione: sed quoniam experientiá dogmatici increpát: alii quidé ut instabilé: alii auté ut iperfectam: alii uero ut artis experté. Cõtra uero empirici rationé utpote psuasibilé quidé sed nõ uenam ipugnát: ob hoc duplex utrisq; ratio est: ac lõgius extendit ac/ cusantq; & particulatim defensa: ut quæ ab æsculapio de experiétia dicta sunt qui ostédit ut arbitratur nihil sæpe idétidem perspici posse: atq; ita eam pror/ sus instabilé esse uult & ne quidé ad exiguum aliquid inueniendũ esse idoneá: necnõ ab Erasistrato qui ait simplicia quædá & in simplicibus ab experiétia cõ periri: ueluti quod stupori portulaca medeatur: nec tamé hæc composita & in compositis idem etiam fieri concedit: non impossibile quidem ipam omnino inuenire: nec tamen in uniuersum idoneam esse uult hæc & huiusmodi sunt quæ proferuntur ab illis: qui ab experientia aliquid cõcedunt inueniri: sed cul pant ipsam quod uagetur: quod termino nullo cohibeatur: quod longa & qđ ut ipsi aiunt disciplinæ expers sit: deinde alii qui hanc rationemq; exercent atq;

prosequuntur non instabilem neq; non existentem ut rem aliquã artis expertem esse uolũt itaq; etiam aduersus has incessentes ratiões respõdent & stabilem & per se idoneã:& artem ostendere temptant experientiã & iidem multifaria ratiocinatiõe aduersarios incessunt itaq; dogmaticis ad unãquanq; eorũ accusationis spetiẽ respõdere necessarium arbitrati:prædicãtes se corporis naturam tenere:& ægritudinũ omnium generatiões:& medicaminum uires in omnia pariter insurgentes empirici calumniantur:quod ꝑsuasione tenus iure procedant:cæterum firmitudinẽ nullã habeant cognitionis: est etiã quãdo cognitioni suæ cedant rem inusitatã indicare tẽptantes:& hoc aliquando dantes superfluum rursus coarguunt:hæc certe in uniuersum ambigunt empirici pariter & dogmatici:speciatim autem multa in unoquoq; ipsorum ueluti in his quæ ad inuentionẽ pertinent & eorum quæ non appareant questionibus & in eis quæ in anatome:quæ in ostensione:quæq; in dialectica speculatione laudantur instrumẽta siquidem hæc ipsis incerta uenãtur: sed nequidem empirici anatomen inuenire concedunt neq; si etiam inueniat id ad artem ꝑcipiendam esse necessarium at ne quidem ostensionem ullam omnino esse qđ alterum ex altero cognosci impossibile sit qđ cuncta sua indigeant cognitiõe atq; incertæ natura rei unius quidem signum esse:neq; porro ulli arti opus eẽ dialectica:proinde dialectices ad diffinitiões aliquid conferre:uerum demonstrationem aiunt non esse principium ullius incertæ natura rei:iam uero ex ĩprobis demonstrationis modis:quibus dogmatici uti consueuerunt : aliquid de ratiocinatiõe in uniuersũ dicũt &eodẽ qdem modo quæ uero enũciãt iuenire eisdẽ impossibile eẽ:neq; ars ulla alia pp id cõsistit:neq; uita ut aiũt humana ꝓcedit.Hæc aũt rõcinatio:quã apparẽtẽ esse aiũt rõnem utilis qdẽ ad incertarum occasionũ inuentionem ita enim ipsi uocãt quæcunq; generis quidem sunt sensibiliũ non tamen etiam demõstrauerunt:utilis autem etiam ad redargutionem eorum qui audent aliquid in id quod apparet dicere : utilis quoq; in apparentibus rebus ostendere quod despicitur & ad sophismatis occurrendũ ad nullo mãifesto abstinẽs sed in his semper uersat̃ nec tamẽ hic rõcinatio inquiunt: sed ab apparẽtibus quidẽ incipiũt : & ad iuniuersum ĩcerta ꝓcedũt: & ob hoc multiformis est nam ab eisdẽ apparẽtibus aliquãdo ad aliud:quod ĩ numero incertoꝝ sit accedit:hinc etiã dissonantiam sibi iniudicabilẽ præstruunt: q̃ in cõpræhẽsibilitatis signũ esse asserũa:ita.n.ipsi ueram ac stabilẽ cognitionẽ cõpræhẽsibilitatẽ uocãt illi aũt cõtrariã incõpræhẽsibilitatẽ:atq ĩcõpræhẽsibilitatẽ dissonãtiæ cãm eẽ aiũt ad ĩprobãdũ:dissonãtiã porro incõpræhẽsibilitatis signũ eẽ:ĩprobationẽ uero circa ĩcerta ꝓportionẽ eẽ aiũt nõ circa apparẽtia hic unũquodq; apparẽs testimoniũ affert uera dicẽtibus falsos uero coarguit.Talia ĩter se ĩuicẽ ãbigẽtes empirici &dogmatici ĩ morbis eisdẽ curationẽ eãdẽ faciẽtes qcũq; ĩ utraq; se factiõe exercuerũt.

De methodicis.

u T qui methodici nominãtur: ita enim se uocant nõ quemadmodum dogmatici artẽ doctrina tractandã esse asserunt : uerũ mihi ueterum

162

uidentur opiniones citra rationé instituere artisq; opera multa transformare hi sane neq; passum locũ ullo modo cõferre aiunt ad curationis ostensionem: neq; cám:neq; ætaté:neq; tépus:neq; ad ægrotátis potétiæ cõsideratioñé neq; naturæ aut habitus eius:excusát sane ét se & a regióibus: & a tpbus & a cõsue tudibus a solis passióibus cõferétis ostésioné sufficere asserétes nihil ab his spe ciatim:sed cõiter:& in uniuersum apponentes:uocantq; ea etiá cõia quædam. Hæc certe ipsa in oíbus ꝓsequuntur quæ particulatim tractátur: & experiun tur alii quidé per uictũ ægritudines:nõnulli auté omniũ duo oíno commu nia ostendũt & tertium ex his mixtũ nominaq; ipsis imposuerunt astrictioné & fluorem:omnéq; ægritudiné assernut aut astrictam:aut fluétem esse:aut ex utroq; mixtam:ꝗ si naturales corpoꝝ deiectiones scaturiát strigmentũ uocát sin uero adhuc magis ferantur fluores dicere solent quando auté & scaturiant & ferantur in hoc minutioné consistere sicut in oculo inflámato:pariter:& ꝓ fluente:inflámationé uero:que strigmentum passio est ꝗ sola non sit: sed cum fluore circa unum & eundem locũ totum simul mixtam efficere passionem: commodi uero ostensionem in strigmento digestionem:in fluoribus autem ut contineatur esse:genu(si modo ita contigerit)inflam mato:digerendum eé aiunt:ꝓfluenté aũt alium aut oculum cohibédum:ac continendum in mixtis uero uæhementiori insistendum:ná magis uexanti & periculum efferenti hoc est magis ingruenti occurrendum esse aiũt potiusquá alteri:quid igitur se nõ dogmaticos uocauerunt ostensione adiumenta præbentes quoniam scrutan tur aiunt incerta dogmatici : nos autem in euidentibus ut opus est uersamur: factionemque suam totam ita diffiniunt euidentium eorum quæ communia sunt cognitioné ac ne cunctis aliis artibus cõmunis uideatur diffinitio : illas si quidem euidentium qualitatũ cognitióes esse arbitrantur:ob hoc adiecerunt quæ mediciuæ finé cõsequuntur ipsoꝝ porro quidá non quæ consequuntur sed medicinæ cõueniunt apposuere.Cõplures aũt utrunq; coniungétes cogni tioné esse euidentiũ eorum quæ cõia sunt disciplina asserũt quæ medicinæ fi ni conueniat ipsumq; cõsequatur qdam aũt quéadmodũ thessallis intentio num & necessarioꝝ ad sanitaté sic certe dogmatici indignant appellari:nõ enĩ sibi opus esse incerto aiunt sicut illi:neq; empirici:& siquod maximũ illis é cir ca euidens habeant:quod ab illis ostensione distiguantur:nec tamé in ipso cir ca euidés exercédi modo secũ empiricis aiunt cõuenire: illos.n.ut ab ĩcognitis distingui ab incertis se uero tanq̃ ab inusitatis:& empiricos quidem in euiden tibus obseruationem se uero ostensionem habere : in his igitur se ab utrisque differe asserunt & præsertim in quibus tempora & regiones & ætate & huius modi omnia excidunt:quæ inusitata manifesto sunt ut illi censent: gloriæ au tem causa a prioribus medicis in primis rebus habita:idq; methodices factio nis maximũ a singulare bonum esse aiunt & ob hoc seipsos uenerantur & ad mirationi haberi putant breuéq; uitá asserentem:arté uero longam:increpát: nam econtrario prorsus id accipiédũ:esse.n.ipsam breuem : uitá uero longam

quod cunctis falsis ablatis ars prosit: & si ad cõmunitates omnes nos respexerimus non longa neq3 difficilis sit medicina sed facilis & aperta: q̃ mensibus sex aut q̃celerime percipi possit. Ita enim in ægritudinibus esse per uictũ si in angustum uniuersum ualde contrahatur itidem: & in eis quæ per chirugiã: & medicamentariam: quandoquidem in illis quoq3 in uniuersum cõmunia quædã inuenire pertemptant: medicaminũq3 mœtas numero paucas subiiciunt. Proinde mihi quidem in peruulgatis sex mensibus nihil negocii habuisse uident̃ sed multo citius totam artem ediscere credidisse: concisamq3 disciplinam causa uere cognoscẽdi temporis satis suppetiuisse: si modo nõ mentiuntur: mentientium uero negligentiam nobis liceat increpare: at quo possit quispiam maxime iudica) iure ne circa utile se excæcarint: aut recte ne superfluum tantum effugiant iam dicere non recusabo: enimuero non parua uidetur consideratio neq3 ad rationem usq3 modo procedere: quẽadmodum in dogmaticis & empiricis sunt ubi de adiumentorum inuẽtione contendunt præsentẽ usum admittentes: uerumetiam artis opera uæhementer offenduntur: itaq3 ante methodicam factionem necessarium uel maxime adiuuare.

c Vm in rebus oĩbus administrãdis duplex sit iudiciũ: unũ quidem qd̃ a ratione: alterũ uero qd̃ a manifesto euidentibus manat: quod a ratione sola proficiscitur: id sane maius est: q̃ ad introducẽdũ adhibẽdum esse uideatur: nõ ergo nunc eius est locus: alterũ autẽ quod in euidentia positũ est: omnibus cõmune existit hoĩbus: quid ergo prohibet hoc nos uti: quod & primum & apertum pariter est ad introducẽdum quoq3 ab ipsis magnifactũ est methodicis q̃ppe qui nihil aliud: q̃ euidẽs extollunt: & ubiq3 efferũt: at contra incertũ omne inusitatũ esse aiunt: age itaq3 de his potius coniiciamus quæ principales causæ nominãtur. Iudicii regulam ad ipsum euidẽs adhibẽtes: primusq3 methodicus accedens dicat: qdnã frigora: & æstus: & ebrietates: & cruditates: & expletiones: & inedias: & labores & ocia: & pulmẽtorum q̃litates: & cõsuetudinũ commutatiões o dogmatici pariter & empirici passim tractatis: utrũ his uos mederi oportet: affectiones in corporibus dispiciẽtes ubi pricipiũ nullũ talium prorsus est: ue℞ ipsa quidẽ abeunt: quod autem ab his factum ĩ corpore manet & huic medicari oportet: id eni ipsa passio est. Cõsiderandum igitur ipsum cuiusmodi sit: nã si strigmẽtũ sit: digerendũ: sinautẽ fluidum cõtinendũ: a quacũq3 causa utrũq3 factũ fuerit qd igit̃ adhuc causam iuuat: neq3 fluido digestiõe indigẽte: neq3 strigmẽto ut cõtineatur aut oĩno nihil: ita sane res ipsa ĩdicat similiter ẽ methodicis sermo: & de incertis: & de eis quæ ueræ: ac pricipalissimæ causæ noĩant̃: & illa quoq3 aiunt eẽ supflua passione curationẽ suã indicãte etiã si causa unde emanarit: nõ cognoscat̃. Hoc aũt modo rationibus ad tẽpora: ad ætates: ad regionesq3 transcẽdunt: hic ueteres demirãtur medicos nisi ita medeant̃: re ipsa tam aperta: nam inflãmatio inquiunt cũ passio fuerit strigmẽtosa: & non sit æstas digerentibus indiget adiumẽtis: sinautem hiems aliis quibusdã: uerũ in utroq3 tẽpore eisdẽ neq3 in puerorum ætate dige

rentibus:senum autem cōtinentibus opus erit medicaminibus:ne in ægypto quidē digerentibus: athenis aūt continentibus & ecōtrario i inflāmatiōe quæ fluida passio est:nunq̄ digerētibus sed cōtinētibus perpetuo opus eē aiūt tam hieme q̄ æstate:uereq; atq; autūno:siue puer sit ægrotus:siue adolescēs:siue senex:siue id in thracia acciderit:siue in scytia Ioinaue ut sit ægrotus:nūquid:huiusmodi nihil ad quicq̄ aiunt ꝓficere:sed in cassum hæc oīa satagi:atq; exquiri quid porro corporis partes:nunqd & ipsæ quoq; ad curationis ostensionē frustra dinoscuntur:aut audeat quispiā dicere ꝙ in neruosa quidē parte inflāmatio digerenda sic in arteriosa aūt aut carnosa aut uenosa continenda atq; cohibenda:aut oīno si strigmētum in aliqua corporis parte fuerit:audeat quisquā dicere ꝙ non sit digerendū aut non continendum quicquid erit fluidum qđ si nunc partis natura non submutat curationis modum:sed semper iuxta passionis genus adiumētoꝝ est inuentio: incassum est manifesto partis considera tio:ac methodicus quidem talis quasi per nebulā ac figurā expræssus: accedat nunc secundo loco empiricus ita quodammodo. De empiricis.

e Go euidentibus nihil noui antiquis:nec quicq̄ dicere possum sapiētius eis quæ sæpe ꝓspexi : ꝙ siqs id qđ euidēs est floccifacit:quēadmodum quēdam mihi uideor audiuisse sophistā qui nos ipm euidens magnifaciētes cauillatiōibus amouebat:ad quē nos:tu ꝓfecto iam uictoriam uiceris cadmeā:sinautē quēadmodū a principio te audiui incertum inutile eē asserentem:sed sequēda cōcedētē māifesta forte uidebor ad euidēs abs te despectū inducere:duo a rabido cane morsi hoīes ad cōsuetos medicos ierūt remedia petētes hoꝝ alterius exiguū fuit hulcus:ut totā pellē nō uideret discerpsisse.Is āt curationē adhibebat hulcus solū &nihil aliud curās.Itaq; ītra paucos dies sana ea pars eē uisa ē:alter aūt posteaq̄ canē rabire nouit:tātū absfuit:ut celeraret hulcus ad cicatricē pducere:ut ei cōtrariū fecerit:& semp maius efficere studuerit ualidis & acutis usus medicaminibus ad addictū usq; tp̄s & ꝑpetuo hoc tp̄e rabiei medicamina:ut aiebat ipse eū bibere coegit atq; ita ambobus uniuersū:absoluit:siqdē sanus is euasit:q medicamina ebibit:alter aūt qui se nullo existimabat malo obligari cōfestī aquā expauit & subuulsus piit:nūqd tibi uideť principalis cā ī his frustra ꝑscrutata eē:aut ob alīāne cām ille hō mortuus ē:q̄ pp negligētiā medici cām prorsus nullā sciscitātis:neq; curationē a se obseruatā āplectētis:mihi ꝓfecto ob nullā aliā cām q̄ ob hāc uř. Sed quoniā euidētiā sequētis huiusmōi causā nullā pterire nō possūt.Ita ēt ætatē pterire nō possū & pide neque euidētiā puipēdere:siqdē hīc ī euidētiā cogimur ī eisdē ꝓrsus passiōibꝫ nō usqueq̄q; eādē curationē īdicātibus.Veꝝ ē quādo tātū distantes fuerūt īdifferētibus ætatibus ut nō q̄titate solū aut adiumētoꝝ modo distinguātur:sed toto etiam genere:pleureticos igiť multos adolescētes & ualidos uidi ego sæpenumero & a nobis ex uena sanguinem emiserūt:ueꝝ cuiquam in extrema senectute:aut puero admodum paruo neq; uos ausi estis ex uena mittere sanguinem:neq; alius ullus unq̄:quid aūt cum hippocrates īquit:sub cane & āte canē

operosa sunt medicamina:& cum rursus inquit æstate superiores medicãdũ esse uẽtres:hieme autẽ ĩferiores utrum nobis uerũ dicere:aut mẽtiri uideatur. In utroq; eim afferendam delectionẽ dubitaturos puto mentiri enim si dixeri tis euidens ipsum floccifacietis:quod magnificare dicebatis:uidet̃ quidem ita habere uerum:ut ippocrates dicit:sin autem ipsum uerum dicere asseratis ad mittitis tempora: & regiones quas ĩutiles esse definiuistis. Uerũ puto uos a ue ra nunq̃ longe peregrinatos fuisse patria:neq; ĩ regionum differentia ullum fe cisse experimentum:aut omnio scisse ut quidem sub septẽtrione nõ ferant ac/ cumulatas sanguinis missiões quemadmodum neqdem ad ægyptum: totũq; meridiem:quæ aũt ĩter hæc sunt media manifestum sæpe a sanguinis missiõe sumunt auxiliũ:idcirco ne corporis quidem partis consideratis:q̃ admirabilis hæc ratio uestra mihi uideri solet & uehemẽter absurda non uera dicentibus modo:sed etiã illisq; a nobis aguntur prorsus contraria:o dii immortales hinc si inflamatio fiet eadem indigebit curatione? siue in lacerto:siue in aure:siue in ore:siue ĩ oculis fuerit? quidnam igitur aliquãdo uos ꝓspexi in lacertis ĩflama tiones uulsella:ac scalpro abstergere & oleum irrorare. In oculis autẽ nunq̃ qd autẽ oculos obstypantibus medicamini? medicaminibus inflamatos? nũquid lacertos eisdem inungitis? quid porro aures inflamatas nunquid oculorum medicamini adiumentis? quid oculos nunquid aurium? atqui longe aliud au rium inflamationis: aliud oculorum ẽ medicamen: acetum siquidẽ cum oleo rosaceo aurium est inflamationis præsentaneum remedium. Cæterum nemi nem puto tam demẽtem qui oculis inflamatis ipsum audeat adhibere: quod si audeat non exiguum detrimẽtum cum audacia ac temeritate audebit: præ/ terea gurgulioni ĩflamato egregium medicamẽ ẽ spinæ ægyptiæ fructus:alu/ mẽ aũt tritum præcipuum ẽ nũquid igit̃ hæc & occulis ĩflamatis : & auribus ꝓfuerit aut e cõtrario extremũ attulerint detrimẽtũ? oĩaq; hæc ego ita effero ut primũ uobis cõcedã ꝓpositũ:quod oporteat ĩ lacertis aut mãibus inflama/ tionẽ digerere:nec tamẽ etiã oculoꝝ:aut gurguliõis:aut auriũ: quod si ĩflama tionẽ quæ ĩ lacertis:& manibus nõ quocũq; mõ digerẽdã cõmemorẽ:forte co gnoueritis si sapiatis:quãtũ haberetis: qui aũt nunc habet̃ sermo:euidẽtis ẽ re cordatio. In quacũq; si qdẽ parte nõ ulla plaga ĩflamatis aliquibus sed sponte p̃sentẽ affectionẽ ĩchoãtibus quæ plethorice nominat̃:nemo cẽsebit particulæ digestiõe ĩdigere:ante totius corporis deiectionẽ ac euacuationẽ nam præsen/ tẽ ĩflamationẽ si id feceris nõ modo non ĩminues: uerũetiã adauxeris: inde est quod tali sane tẽpore obstipãtia & refrigerãtia ei patri accõmodamus: cũ autẽ totũ corpus deiecerimus:tum etiã ĩflamata particula digestiões tolerabit: qd̃ si hæc dicẽs:ut exorsus omnẽ habui oroẽ uobis nõ p̃suadeo: tẽpus utiq; fue/ rit mihi auerso euidẽs magnifaciẽtibus liberari & bõa uẽia illos dimitter̃ hæc empirico memorãte accedat dogmaticus:ita ferme dicat. De dogmaticis.

m Orte recte sentienti tibi illa sufficere potuerũt ubi dictum est neq; æta tem:neq; tẽpus:neq; regionem:& ne quidem principalem causam par

164

temue corporis ullam inutilem arbitrari:quod si euidétia cõmemorans non dum persuasit empiricus sed alia adhuc opus sit orationé illud mihi apponé- dum duco:quo tuæ factionis propositum fractum & imbellicum esse demõ- stré:nempe uos euidétium cõmunitatum cognitioné dicétes audimus:iterro gabam aũt ipse ubi libet circa quid communitas ipsa in primis cũsistat:& quo nam pacto ipam cognouerimus:at id nondũ ut puto potuit cognosci:causam plane nominum tenus pariter conceditis in rebus auté ipsis estis differétes qui nam si quidem uestrum strigmétosum & fluidum naturalibus egestionibus dimetiũtur: detétionibus si quidem ipsis strigmenti passiõis nomé indiderũt immoderatis aũt egestionibus fluxus alii auté ex uobis nonnulli: immo equi dem non pauci in ipsis corporum affectionibus aiunt esse passiões: accusantq; grauiter eos qui ad deiectionem ac euacuationem respiciant: mihi autem ubi utriq; errare uideantur fortassis iam exposuero:sit autem prior nobis aduer- sus illos oratio qui passiones egestiones per naturá esse iudicant demiror eim ipsos si neq; sudores unq̃:neq; urinas:neque uomitus:neq; scessiones plures q̃ quæ per naturam sint in morbis uiderunt utiliter euacuantia & quod omniũ maxime alienum est si ex naribus quidem fluxum aliquando morbum eiecis se animaduerterunt cuius non q̃titatis modo sed totum genus contra naturá existit:sudorum autem & urinarum quæcũq; per uétrem aut in uomitũ pro- ruunt genere quidem non contra naturam:neq; tamen immoderata est tota multitudo:ut eo quidem uidi quosdam in tantum sudorem excessisse ut cul citras quoq; sudore persuerint:necnon alios tantum ex uentre exgessisse ut su pra triginta cotylas expleuerint:sed non uidetur horum quicq̃ tollere quo mi nus ægritudinem afferens euacuetur:quanquam regulæ ad omnia:quæ a na- tura sunt egestiõibus utenti Cuncta huiusmodi fuerit impediéda:quamobré probabiliores quadammodo esse uidentur:qui affectiones:in ipis corporibus communitates subiiciunt:sed hos quoq; demiror quonam pacto eas euidétes ausi sint dicere:nam si ex aluo non fluens est fluxus:uerum corporum affectio ex qua ipsum est fluens : hanc nullo sensu euidentem esse contigit : quo pacto euidentes etiam fuerint communitates: nam & in colo fluoris affectionem eé possibile est & in tenuibus intestinis:& circa ieiunum:& circa uentrem & me- sareon:& multa alia interiora quorum nihil sensu percipere possibile est: non ipsum neq; ipsius passioné:quonam pacto igitur euidétes dici poterint cõmu nitates: nisi aliquid quod per signa intelligi queat euidens esse quispiam uoca re uoluerit:quod si hoc in quonam ueteres adhuc medicos excellunt: quo pa cto etiam confestim ac sex mensibus artem se docere prædicant: nõ enim par ua utiq; doctrina indigeant necesse est aliquid cognoscendum:quod sensum effugiat uerum qui hoc ex sententia uelit exercere anatomen opus est singulo rum quæ intus natura tegat doctrina:& naturali non parua speculatione per discere quo singulorum opus & usum consideret:si quidem priusq̃ hæc inue niátur quæ ĩ portionibus sunt corporis pétissimi ullius impossibile é passioné

diiudicare atq; percipere: quid porro dicetur:quod hic profecto dialectica ma gnopere opus est:quo aliquid quod ex aliquibus constet ac perficiatur manife sto depræhẽdatur:nec unq̃ admittẽda sophismata nõ a se nec ab alio cõtorta: est enim uideri ubi nobis iuitis aliquãdo nobiscum sophismatis cauillamur: & tamen:uerbi causa:quid est fluor:clæmenter a se quæsierint:si desserendi fa cultatem tenuerint:nec sane id solũ sufficere putãdum est: quod a quibusdam eorum dictum est:fluor affectio quædam contra naturam est: nam nisi quid sit affectio teneamus nihil admodum plusq̃ prius cognouerimus:nunquid di gestio quædam ẽ aut mollicies:aut rarefactio:non enim dicentibus ipsis audi ri quicq̃ manifestum potest:sed quod aduenerit nunc quidem hoc:rursus au/ tem illud:sæpe uero simul oĩa tanq̃ nihil inter se differãt:quod si quis ubi hæc inter se differant inter se eos docer̃ temptauerit & uelut eorum singula sua in digeant curatione:audire nullo modo patiuntur: sed ueteres incessũt & car/ punt quod huiusmodi incassum ac temere diffiniant:ita illaboriose ac negligẽ ter circa ueritatis inquisitionem habẽt:at neq; quod contracto explicatum cõ trarium sit molli autẽ durum:raro quoq; dẽsum audire patiũtur & ut præter hæc omnia aliud quiddam est naturales cohiberi egestiões & fluere:& quem/ admodum hæc ab hippocrate omnia diffinita sunt:uerum d̃ his ipis p quam petulanter iudicium ferunt:& inflãmationem ita sane uocant durum ac resi/ stentem necnon dolorem afferentem & calidum tuberculum admodum per uicaciter & inconsiderate strigmẽtum passionem eẽ dicunt exĩde porro alias inflãmationes implicitas nominãt uelut in oculis ubi cum fluore fuerint nec/ non in gurgulione:& palato:& cicatricibus: inde supponunt spiramentorum alia quidẽ rara facta eẽ:alia spaciosiora & ꝓpter hæc utraq; passiões ꝑpessos:q/ dã uero nõ diffitẽtur circa unũ & idẽ spiramẽtũ una consister̃ fluorẽ & strigmẽ tum quod neq; facile cognouerũt ita ĩ omnẽ ꝓruunt temeritatẽ: ex his pauci admodũ pati possunt plus de his oĩbus audire & despicere:uixq; ipos pœnitet ut ad id quod uerius ẽ se cõuertãt:iter hoc igitur quicunq; aliquatenus accur/ rate de primis ac generalibus passionibus uolũt perdiscer̃ sua scripta eẽ ferũt: at quod nũc ĩtroducẽdis utile futuram ducimus nõ iniuria aduersus ipos pau ca dicenda sunt: putẽ uero aliquid illos etiã a se mutuari:id autẽ fiet si a cauilla tione alieni rationem & a ratione exquirant.

h Oc autẽ edicit ratio:ut uocata etiam aduersus illos ipos ĩflãmatio con tra naturã turberẽ dolorem afferẽs:& resistẽs:& calidus nihilo magis rarius aliqd exercẽs iuxta sua rationẽ:aut sua parte dẽsius: aut durius: sed plenũ fluor̃ supfluo & ob hoc extẽsum nec tamẽ si qd omĩo extẽdat̃: id dẽ sius:aut durius se effectũ ẽ:discas nẽpe hoc ĩ coriis & seribus:tricisq;: ac loris si ꝓrsus extẽdere tẽptaueris:ita etiã medela ĩpletoꝝ ac ĩflãmatoꝝ deiectio est ac exinanitio id.n.repletioni contrarium quibus deiectis confestim consequitur ut particulæ digestiores euadant:tenor porro impletas necessario: ut etiã deie ctas digestio consequit̃ dẽsitas aũt aut raritas neutrum necessario:& nequidẽ

165

fluor:aut detētio neq; enim si rarum ex ip̄o iam cōtinuo fluere necesse ē: quid si crassum & pusillum fuerit comprehēsum & si neq; dēsum cohibetur: nam multū ac tenue etiā p dēsos effluit meatus satius igitur fuerit ip̄os quoq;: quæ a ueteribus tradita sunt didicisse: quot modis prius ī particulis tectum rursus eiicitur: nam rarefacto comprehendēte ipsum & ip̄o comprehēso tenuato: ac maiori effecto & uehementius moto: & ab aliquo exterio℞ attracto aut ab ali quo interiore impulso: & tanq̄ refluēte ad aliquid eorum quæ ītussunt si quis hæc oia transcendēs unam deiectionis causam eē putarit spiramētorum rarefactionē uidebitur euidētia plane ignorare: nempe lanam: aut sp̄ogiam: aut aliquid huiusmodi manifeste ītuemur si parum intra se humidū habēt: tegūtq; neq; dimittūt: sed plus refundunt: quidnā igitur? nonne ī oculis: & naribus: & ore aliis quam ita raris id ipsū nouerunt ut accidat aliquādo præ multitudine depræhēsæ in ipsis humiditatis nō corporum humiditate effluere: enimuero fidelitas sæpenumero uidemus tam raras ut infusa in eis aqua pfluat: at si mel ī fundas nequaq̄: affluit: crassiora si quidem mellis essentiæ: quam fideliæ sunt spiramēta: an nō illud æquū erit cognoscere ob tēuitatē sæpenumero aliquid effluere utcunq; ip̄um cōpræhendēs corpus a natura nō fuerit pforatum. Cæte℞ an nō sæpenumero natura: quæ aīmalis corpus administrat: ac regit ipulsu uæhemētiore īsurgēs eo redūdās q̄cq̄d ē exhausit deiecitq; pinde ac illidēs: & expellēs q̄d igit̄ non erat difficile accurate exercitato artis opera cognouisse multū.n.corpo℞ hoc pacto fiūt eiectiōes reliquas quoq; facto℞ cās prætereo. Itidē retento℞ æquales numero his ꝓrsus cōtrarias: nō.n.illo℞ inuito℞ talis ratio disciplina ē: hoc autē mihi aliquando uident̄ scire. Insup transeo posse ali quādo flutiare oculū: aut multo fluor̄: aut facta tēuitate multa: aut ab hac par te natura expellēte corporibus ipsis nihil præter naturā alteratius habētibus. Oportet sane tenuē fluxum crassum efficere: mutuū uero deiicere ac euacuare: naturæ uero motū si oportūe sese obtulerit excipere: neq; oculo℞ corpora tra ctare: sicut nequidē fluoris causa extitere: nā arbitrari inflāmationē q̄dē aliquā strigmētū esse passionē alterā uero īplicitā nescio cur nō demētis eē uideat̄. Pri mū nāq; suo℞ sunt obliti præcepto℞: quod fluidū deiectiōe secernēdū nō sit: aut strigmētū cohibitionibus: sed ad ip̄as corpo℞ oportere affectiōes respicer̄. Cum igit̄ ꝓrsus similes euaserit sibi ītersæ & ī nullo differre ferat̄: quæ nūc di cta īflāmatio a priore q̄ quod affluat: nūquid nō ualde alienū ē mixtā & impli citā hāc quidē nominar̄: illā uero strigmētosam eē arbitrari. Deīde ne hoc qui dē: quod ī promptu positū fuit ipsis ī mentē ratiocinari uēit quod neq; ī māu: neq; ī pede: neq; ī brachio: neq; in crure: neq; ī coxa: neq; ī alia aliqua corporis parte īuidens uisa fuerit unquā inflāmationis species huiusmodi ut extorsus aliquid effundat. At solis quæ ī ore: quæ ī oculis: quæ ī naribus sunt id euēiat: utrū iuppiter omnibus implicitis cōmunitatibus īstituit: ut ea℞ nulla unquā in nullā aliā corporis partē se īmitat: sed oculos tantū & nares & os oppugnet. Inflāmatio quidē cūcta potest occupare: quæ eius generationis causam excipe

ĩnoleuerunt. Scire quidẽ expedit alia natura rara eẽ alia denſa:ab aliis quidẽ ali
quid fluoris effundi:ab aliis autẽ cohiberi:nam ſi utrẽ impleas aut aliud id ge/
nus obſtrictum liquida re aliqua nihil diffluit:at ex ſpõgia aut ex re aliqua ra/
ra cõfeſtim quicqd fuerit redũdans effundit̃:qd igit̃ difficultatis afferebat ipſis
cognoſcere quãto oĩs alia pellis ſit aſtrictior : ea quæ ad oculos ẽ & nares & os
corporis partes & rei naturã apponere:lõgum uerbo℞ complexũ ambag:ſq;
multas dimittẽdo:quod aũt hoc ita habeat ĩdicant nobis:quæ in aliis ſunt par
ticulis ꝑ attractũ inflãmatiões:nam in illis quæ tẽuiora ſuis ſunt partibus flui
tant:quemadmodũ in oculo & naſo:& ore:idq; tantiſper quoad paſſionis ex/
pers fuerit:& omnis aſtricta pellis horũ nihil refundet:cauſa huius non inflã/
mationis eſt ſpecies. Cæte℞ quemadmodũ porro ſi melle aut liquida pice nõ
admodũ immẽſa copia:ſpongiã aut lanã madefacias:nihil ꝓpter liqdi craſſitu
dinẽ fluitat. Itẽ ſi aqua aut id genus ita tenuibus:& eis pa℞ aſpergas ne ita qdẽ:
tũ fluitat ob liqdi exiguitatẽ: ac eadẽ puto:rõne ex oculis nõ uſquequaq; aliqd
profundit̃:aut propter liquoris craſſitudinẽ:aut quod non redundet : utpote
quæ ſecundũ naturã habeant:pro inde cõtingit hoc ĩflãmationis genus nihil
ab alio differre p̃terquã ꝓfluentis eſſentiæ craſſitudine ophthalmiamq; abſq;
fluore ꝑficere:quã ſapiẽtiſſimi methodici ſtrigmentum uocant:& ab ĩplicitis
mixtiſq; differre putãt ſuos ſermones ſuſcipientes:quos ſurſum ac dehorſum
trãſferunt ad corporata paſſionũ præparatiões eſſe uideri uoluerũt non aũt ĩ
humidis cõſtitiſſe:quonã pacto igit̃ quãdo ĩ ipſis corporibus affectio nullã ha
bens differentiã:ſola uero ea quæ humida natura tenuia:aut craſſa ſunt conſe
quunt̃ aliquãdo quidẽ fluitare:aliquid aliquãdo autẽ cohiberi dicit̃:& cõmu/
nitates arbitrant̃ eẽ differẽtes. Ita nempe etiã mixtũ atq; ĩplicitum a uobis ĩtel/
ligẽtia ꝑcipi nõ poteſt:alia uero oĩa:quæ particulatĩ digerunt̃ non ꝑ uictũ mõ
ue℞ etiã per chirurgian:& pharmacian:quæcũq; aberrarĩt nimiũ forte didice
ritis ſi hæc perſuadere non poſſunt: ſed iam plura loqui deſinã:quando quidẽ
ad introducendum in medicina rudes hæc ſatis multa eſſe arbitror.

Finis.

Impreſſum Venetiis Per Bartolomeum de Zanis de
Porteſio die. x x viii. Martii. M. c c c c l x x x x i.

Regiſtrum orationum Franciſci Philelphi & alio℞
operum in hoc uolumine contentorum.
a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x oẽs
ſunt quaterni preter x q; ẽ ternus.

